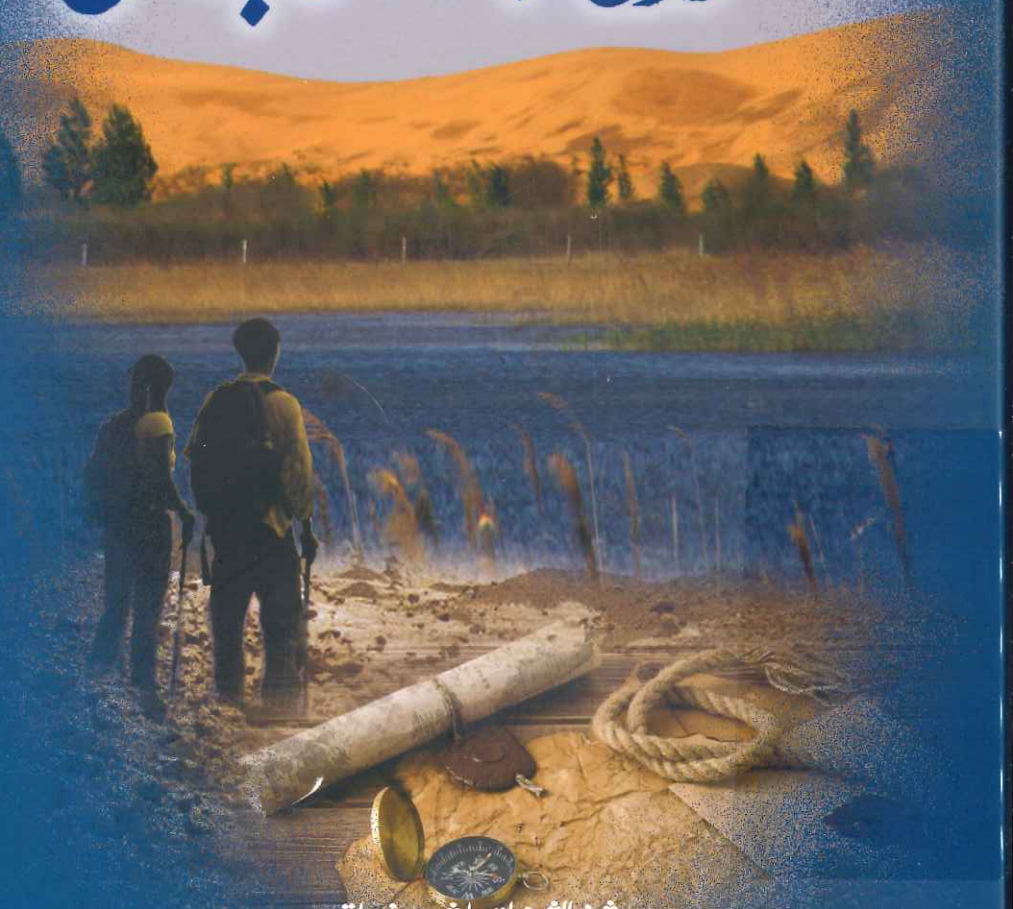
تۇرسۇن روزى

كۆزى ئىچىلغان بۇلاق

شىنجاڭ خەلق باش نەشرىياتى
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئۇيغۇر ئەدەبىي ئەسەرلىرىدىن تاللانمىلار
71 - 100
维吾尔原创文学作品精选

تۇرسۇن روزى

كۆزى ئۇچىلغان بۇلاق

(رومان)

شىنجاڭ خەلق باش نەشرىياتى
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

开启的泉眼 : 维吾尔文 / 吐尔逊·肉孜著. -- 乌鲁木齐: 新疆人民出版社, 2015.9
ISBN 978-7-228-18751-5

Ⅰ. ①开… Ⅱ. ①吐… Ⅲ. ①长篇小说-中国-当代-维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ. ①I247.5

中国版本图书馆CIP数据核字(2015)第223125号

责任编辑	巴力江·孜帕尔
责任校对	阿孜古丽·克力木
封面设计	买买提·诺比提
出版发行	新疆人民出版总社 新疆人民出版社
电　　话	0991-2827472
地　　址	乌鲁木齐市解放南路348号
邮　　编	830001
印　　刷	北京顺诚彩色印刷有限公司
经　　销	新疆维吾尔自治区新华书店
开　　本	880×1230毫米 32开本
印　　张	14
版　　次	2015年9月第1版
印　　次	2015年9月第1次印刷
印　　数	1 — 2000
定　　价	40.00 元

مۇقاۋىنى لايىھەلىگۈچى :مەمەت نەۋبەت

فوتوگراف: ئابلىز غوجامنىياز

ISBN 978-7-228-18751-5

9 787228 187515

定价：40.00 元

ئاپتور ھەققىدە

پېشقەدەم مائارىپچى، يازغۇچى تۇرسۇن روزى 1939 ـ يىلى تۇرپان ئاستانە غوجامئالدى مەھەللىسىدە دېھقان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئۇز يېزىسىدا باشلانغۇچ مەكتەپنى تاماملاپ، 1951 ـ يىلى سابىق ئۆلكىلىك 2 ـ دارىلمۇئەللىمىنگە ئوقۇشقا كىرگەن. 1956 ـ يىلى ئوقۇش پۈتكۈزۈپ، ئۇرۇمچى قىزلار 2 ـ ئوتتۇرا مەكتىپىدە ئوقۇتقۇچىلىق بىلەن شۇغۇللانغان. كېيىن ئۇرۇمچى شەھەرلىك 14 ـ ئوتتۇرا مەكتەپتە تىل ـ ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى ۋە مەكتەپ ئىلمىي باشقارمىسىنىڭ مۇدىرى بولۇپ ئىشلىگەن، 2014 ـ يىلى 2 ـ ئايدا كېسەل سەۋەبىدىن ئالەمدىن ئۆتكەن.

ئۇ سابىق ئۆلكىلىك 2 ـ دارىلمۇئەللىمىنىدە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدىلا ئەدەبىياتقا ھەۋەس قىلغان. ئوتتۇرا مەكتەپ تىل ـ ئەدەبىيات ئوقۇچقۇچىسى بولغاندىن كېيىن ئەدەبىياتقا تېخىمۇ چوڭقۇر ئىشتىياق باغلاپ ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن داۋاملىق شۇغۇللانغان. ئۇنىڭ تۇنجى ھېكايىسى «سوراقتىن كېيىن» «تارىم ژۇرنىلىنىڭ 1980 ـ يىلى 7 ـ سانىدا ئېلان قىلىنغان. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ھەرقايسى گېزىت ـ ژۇرناللاردا ئۇنىڭ ئوتتۇز پارچە ھېكايىسى ئېلان قىلىنغان. شىنجاڭ ياشلار ـ ئۆسمۈرلەر نەشرىياتىدا 1986 ـ يىلى «ساداقەت» ناملىق ھېكايىلەر توپلىمى، 1990 ـ يىلى «تىلەمچى ئايال» ناملىق پوۋېستلار توپلىمى (تۇرسۇنئاي ھۇسەيىن بىلەن بىرلىكتە) نەشر قىلىنغان. 1994 ـ يىلى «تاڭ سۇزۇلگەندە» ناملىق ھېكايىلەر توپلىمى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىدا نەشر قىلىنغان. شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئۇنىڭ يۈز پارچىدىن ئارتۇق شېئىرى مەتبۇئاتلاردا ئېلان قىلىنغان.

مۇندەرىجە

بىرىنچى باب 1
ئىككىنچى باب 18
ئۈچىنچى باب 32
تۆتىنچى باب 54
بەشىنچى باب 76
ئالتىنچى باب 91
يەتتىنچى باب 112
سەككىزىنچى باب 133
توققۇزىنچى باب 155
ئونىنچى باب 169
ئون بىرىنچى باب 193
ئون ئىككىنچى باب 223
ئون ئۈچىنچى باب 247
ئون تۆتىنچى باب 272
ئون بەشىنچى باب 299
ئون ئالتىنچى باب 321
ئون يەتتىنچى باب 348
ئون سەككىزىنچى باب 372
ئون توققۇزىنچى باب 398
يىگىرمىنچى باب 421

بىرىنچى باب

1

ئىشىك يېنىك چېكىلدى. بېرىلىپ ماتېرىيال كۆرۈۋاتقان باش گېئولوگ كامىل بېشىنى كۆتۈرۈپ، كىرىشكە ئىجازەت بەردى. ئىشىكتىن چىرايلىق، زىلۋا بىر قىز تارتىنىپ كىرىپ كەلدى ـ ده، ئۇستەل ئالدىغا كېلىپ توختىدى ۋە گەپ ـ سۆز قىلماستىن كىچىك سومكىسىدىن بىر خەتنى ئېلىپ باش گېئولوگقا سۇندى.

خەتنى ئوقۇۋاتقان باش گېئولوگنىڭ ئەيمەنگۈدەك چىرايى تېخىمۇ سۈرلۈك تۇس ئالدى. قويۇق قارا قاشلىرى ئارىسىدىكى ئىككى تال تىك سىزىق تېخىمۇ قويۇقلاشتى، بىر خىل يالقۇن ئۇچقۇنداپ تۇرغان دۇگلەك كۆزلىرى سەل قىسىلدى، مەڭزلىرى قىزاردى. ئۇ ئۇششاق قوللىرى بىلەن بىرىك، قارا چاچلىرىنى قايرىغاچ بېشىنى كۆتۈرۈپ قىزغا زەن سېلىپ قارىدى.

ـــ ئولتۇرۇڭ، ـــ ئۇ قولى بىلەن تامغا يۆلەپ قويۇلغان چوڭ كىرېسلونى كۆرسەتتى. ئۆره تۇرغان قىز بېرىپ، بىر ئەپلىك ئولتۇرۇپ نېمىنىدۇر كۈتتى. باش گېئولوگ خەتنى يەنە بىر قېتىم كۆرۈپ چىقتى.

ـــ بىزنىڭ تارماقتا ئېلىش ھەققىده ھازىرچە ئېنىق جاۋاب بەرمەيمەن، كۈتۈپ تۇرىسىز.

ـــ يەنە قاچانغىچە كۈتىمەن؟

ـــ چۈشتىن كېيىنگىچە.

ـــ ماقۇل، ـــ قىز ئورنىدىن تۇردى.

باش گېئولوگ توساتتىنلا بىر ئويغا كېلىپ، قىزغا قول ئىشارىسى قىلىپ:

ــ كەتمەڭ، سەل كۈتۈپ تۇرۇڭ، ــ دېدى. قىز قايتىدىن ئولتۇردى. نەچچە مىنۇتتىن كېيىن ئىشخانىنىڭ ئىشىكى چېكىلدى.

ــ كىرىڭ.

كۆڭ سارجىدىن بىر پار كاستۇم ـ بۇرۇلكا كىيگەن، چىرايلىق گالىستۇك تاقۇالغان ئوتتۇز ياشلار چامىسىدىكى بىر يىگىت كىردى.

ــ يولداش كامىل، نېمە ئىش بار ئىدى؟ ــ دېدى ئۇ ئەدەپ بىلەن.

ــ مانا بۇ قىزچاق، ــ دېدى كامىل قولى بىلەن قىزنى كۆرسىتىپ، ــ رىزۋانگۈل، يېڭى خىزمەتدىشىمىز. سىز بۆلۈمگە ئەكىرىپ خىزمەت ئەھۋالىمىزنى تونۇشتۇرۇڭ.

ــ قېنى، مەرھەمەت، ــ دېدى يىگىت رىزۋانگۈلگە يېقىملىق قاراپ. ئۇنىڭ سەل ئېگىلىپ تۇرۇشلىرى ئارتىسقا ئوخشايتتى.

رىزۋانگۈل بىلەن يىگىت ئىشىككە قاراپ ماڭدى. كامىل ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشككىچە ئۇزىتىپ قويدى.

بۆلۈمنىڭ ئىچى رىزۋانگۈلنى ھەيران قالدۇردى. چوڭ خانا ھەم خىزمەت قىلىش ئورنى ھەم يەر ئاستى بايلىقلىرىنىڭ كۆرگەزمىسىگە ئوخشايتتى. مەخسۇس ياسالغان ئىشكاپلاردىكى كىچىك ئەينەك قۇتىلاردا سان ـ ساناقسىز رۇدا ئەۋرىشكىلىرى تۇراتتى. ھەر بىرسىنىڭ يان تەرىپىدىكى كارتۇچكىلاردا ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە، ئىنگلىزچە يېزىقلار يېزىلغانىدى. جاھازلارغا ئېلىپ، تاملارغا ئېسىپ قويۇلغان زامانىۋى تەكشۈرۈش ئەسۋابلىرىنىڭ رەسىم ۋە توزۇلۇش چېرتيوژلىرى رىزۋانگۈلگە تونۇشلۇق ئىدى.

رىزۋانگۈلنى باشلاپ كىرگەن يىگىت قىزنىڭ يېنىدىكى كىرېسلودا ئولتۇرۇپ دېدى:

ـــ مېنىڭ ئىسمىم ئەركىن. ئىشلەۋاتقىنىمغا يەتتە يىل بولدى. بۇلار خىزمەتداشلار، كېيىنچە تونۇشۇۋالىسىز، ـــ ئۇ ئورۇنلىرىدا ئولتۇرۇپ جىددىي مەشغۇلات قىلىۋاتقانلارنى قولى بىلەن كۆرسىتىپ قويۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ـــ بىز، قاراڭ رىزۋانگۇل، ۋاقىتنى سائەت، كۈنلەر بىلەن ھېسابلاپ ئولتۇرمايمىز. كۆپ ۋاقىتلاردا چېسلانىڭ قانچە بولغانلىقىنى، ھەپتىنىڭ قانچىنچى كۈنى ئىكەنلىكىنى بۇنىڭدىن (بىلىكىدىكى سائىتىنى كۆرسىتىپ) تاپىمىز. بىر يىلنىڭ كۆپ ۋاقتىنى تاغۇ دەريا، چۆل ـ جەزىرىلەردە ئۆتكۈزىمىز. بۇران كۆزنى ئاچقۇزمايدۇ، يامغۇر چېدىردىن چىقىلى قويمايدۇ. بۆرە ھۇۋلاۋاتقان، ئىتلار قاۋاۋاتقان، يىلانلار ۋىشىلداپ يۈرگەن. بىز گېئولوگ ـ دە، بىز شۇنداق يەرگە موھتاج، ئۇلار بىزگە. تېخى ئۇلار بىزدىن خۇش، قانچە مىڭ يىللار كۆمۈلۈپ يېتىپ ئىچى پۇشقان، بىز ئۇلارنى يورۇق دۇنياغا چىقىرىمىز، قۇياش نۇرىنى بەخش قىلىمىز، ئۇلار قولىدىن ـ قولغا ئۆتۈپ تەۋەررۈكىكە ئايلىنىدۇ. قاراڭە، ئۇلار مۇشۇنداق ئېسىل يەردە تۇرۇپ باققانمۇ؟ ئەتىدىن ـ كەچكىچە ھەپىلىشىدىغىنىمىز مۇشۇ تاشلار تۇرسا، ئاستا ـ ئاستا تونۇش بولۇپ قالمىدىكەنمىز، ئىچەكىشىپ كۇندۇزلىرى ھەپىلەشكىنىمىز ئازدەك، چۈشىمىزگە كىرىۋالىدۇ تېخى، ـــ يىگىتنىڭ تاش ئېرىقتا زىلال ئېقىۋاتقان سۇنىڭ شىلدىرلىشىدەك بىر خىل رىتمىدا چىققان سۆزلىرىنى رىزۋانگۇل ئىشتىياق بىلەن تىڭشىدى، بەزى چاغلاردا يېنىك تەبەسسۇم قىلىپ قويدى.

يىگىت ئازراق ۋاقىت ئىچىدىلا خىزمەت، خىزمەت شارائىتى، ھەتتا باش گېئولوگنىڭ مىجەز ـ خۇلقىدىن تارتىپ، تەلەپچانلىقىغىچە مەلۇمات بېرىۋەتتى.

ـــ خىزمەتداشلار بىلەن بىر ـ بىرلەپ تونۇشتۇرمىسامۇ ئۆزىڭىز تېزلا تونۇشۇالىسىز. بۇ يەردىكىلەرنىڭ ئىككىسىنىڭلا نۇختىسى بار، باشقىلارنىڭ يۈگەنسىز ... ـــ باشقىلارنىڭ

كۈلكىسى ئەركىنلىك سۆزىنى بۆلۈۋەتتى. بويى پاكار، غوللۇق كەلگەن يىگىت:

ــ ئەركىن، بولدى قىل، رىزۋانگۈلنىڭ ئۆزىگىمۇ قالسۇن، مەخپىيەتلىكنىڭ ئازراق ساقلىنىپ تۇرغىنى ياخشى، ــ دېدى كۈلۈپ تۇرۇپ، قىزمۇ مىيىقىدا كۈلۈپ قويدى.

ــ كۆپ سۆزلەپ زېرىكتۈرىۋەتمىگەن بولسام ـ ھە، تۇنجى قىز خىزمەتدىشىمىز، سىزنى قىزغىن قارشى ئالىمىز، ــ دەپ ئەركىن سۆزدىن توختىدى.

خانا بىر پەس جىمجىت بولۇپ كەتتى، ھەممىسى بىرىلىپ ئۆز ئىشىنى داۋاملاشتۇرماقتا.

بىر پەستىن كېيىن رىزۋانگۈل بېشىنى كۆتۈرۈپ ئەركىنگە قارىدى، شۇئان يىگىت ئورنىدىن تۇردى. يوغان بىر ئىشكاپنى ئاچتى ـ دە، قېلىن قەغەزدىن ياسالغان بىر خالتىنى ئېلىپ قىزغا ئۇزاتتى.

ــ مانا بۇ بىزنىڭ ئىلمىي خۇلاسىلىرىمىز، ھەر قېتىملىق دالا تەكشۈرۈشىدىن كېيىن مۇشۇنداق ماتېرىيالدىن بىرنى يازىمىز، بىر ـ بىرلەپ كۆرۈپ بېقىڭ، بەلكى قىزىقىپ قالارسىز ــ دېدى. رىزۋانگۈل بۇ يىگىتنىڭ تۇيغۇنلىقىغا، سۆزلىرىنىڭ تەبىئىيلىكىگە قايىل بولدى. كەيپىياتى باش گېئولوگنىڭ ئالدىدىكىگە پۈتۈنلەي ئوخشىمايدىغان بىر خىل ھالغا كەلدى، تارتىنىش ھېيىقىش ئازىيىپ، ئۆزىنى خېلى ئەركىن ھېس قىلدى.

رىزۋانگۈل قەغەز خالتىنى ئېلىپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە چىرايلىق يېزىلغان «مەسئۇد سەمىدى» دېگەن ئىسمىنى كۆردى. «بۇ ئىسىم مۇشۇ ئولتۇرغانلارنىڭ قايسىسىدۇ؟» دېگەن ئوي لىپىدە كاللىسىدىن ئۆتتى. قىز كۆڭلىدە بىرنەچچىسىنى قىياس قىلىپ بېقىپ، ئۆزىنىڭ بۇ ئىشى ئۆزىگە كۈلكىلىك تۇيۇلدى ـ دە، بېشىنى يېنىك چايقاپ خىيالىنى قاچۇرماقچى بولدى.

رىزۋانگۈل دەسلەپتە ئانچە بىر قىزىقمىغان ھالدا، ئوقۇپ

بەقىش ئۇچۇنلا ماتېرىيالدىن بىرىنى تارتىپ چىقىرىپ كۆردى، لېكىن ئۇنىڭ ئىككىنچى ماتېرىيالىنىمۇ كۆرگۈسى كەلدى. ئېنىقكى، ماتېرىيال ئۇنىڭ دىققىتىنى تارتقاندى، شۇنىڭ بىلەن قىز ئىككىنچىسىنى دىققەت بىلەن ئوقۇشقا كىرىشتى. بەزى ئورۇنلىرىنى ئىككى، ئۈچ قېتىمدىن ئوقۇدى. ئەمدى پۈتۈن زېھنى بىلەن بېرىلىپ ئوقۇشقا كىرىشىپ كەتتى. ئۇ يېزىلغان ماتېرىيالنىڭ ئىلمىيلىكىنىڭ كۇچلۇكلىكىنى بارغانسېرى ئېنىق بىلىپ يەتكەندى.

رىزۋانگۈل خۇددى يېنىدا ھېچكىم يوقتەك، ئۆزىنى ئەركىن - ئازادە قويۇۋەتتى. ئۇ بىردىنلا ئوقۇشتىن توختاپ، چىرايلىق سومكىسىنى ئاچتى - دە، دەپتەر، قەلەم چىقىرىپ نېمىلەرنىدۇر يازدى، يېزىشتىن توختاپ بىرپەس ماتېرىيال كۆردى ۋە يەنە يازدى. ئۇنىڭ بىر ھەرىكىتى كۆپ قېتىم تەكرارلاندى. رىزۋانگۈلنىڭ چىرايى قىممەتلىك بىر نەرسىنى تېپىۋالغان كىشىدەك شادلىق ئىلكىدە چاقناپ كەتكەنىدى. كېيىك كۆزلىرىدىن خۇشاللىق ئۇرغۇپ تۇراتتى. ئۇ بىر چاغدا ماتېرىيالنى كۆرگەچ دىمىقدا ناخشا باشلىۋەتتى، ناخشىنى قانچىلىك ئېيتقىنىنى ئۆزىمۇ بىلمەيدۇ.

— ئاۋازلىقراق، — دېگەن سۆزدىن كېيىنلا ئۇ ئېسىگە كېلىپ ۋارقىرىۋەتتى ۋە ئورنىدىن چۆچۈپ تۇرۇپ، يۇگۇرۇپ سىرتقا چىقىپ كەتتى. ئىشخانىدىكىلەر باشلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ، بىر - بىرى بىلەن كۆز ئۇرۇشتۇرۇپ قويدى.

بىرقانچە مىنۇتتىن كېيىن مەڭزى ئانارداەك قىزارغان رىزۋانگۈل بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ئىشخانىغا ئاستا كىردى - دە، بۇرۇنقى ئورنىغا بېرىپ ئولتۇرىۋالدى، ھەممىسىنىڭ ئۆز ئىشى بىلەن بەنت بولۇپ، ھېچ ئىش بولمىغاندەك جىددىي ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپ بىر تەرەپتىن خۇش بولسا، بىر تەرەپتىن ئەجەبلەندى. «ئۇلار مېنى مازاق قىلمىغان بولسا كېرەك، لېكىن ياشلاردەك جۇشقۇن ئەمەس. ئوتتۇرا ياش ۋە

قېرىلاردەك ۋەزمىن ھەم ئېغىر. بۇلار ئويۇن ـ تاماشا، چاقچاقلىق تۇرمۇشنى خالىمامدۇ، يە بىلمەمدۇ؟ يە بۇ مەكتەپ بىلەن ئىدارىنىڭ پەرقىمىدۇ؟ ...» تۇيۇقسىز جىرىڭلىغان قوڭغۇراق ساداسى رىزۋانگۇلنىڭ خىيالىنى ئۈزۈۋەتتى. ئەركىن بىرسى چاقىرغاندەك شۇئان ئورنىدىن تۇرۇپ ئالدىراش چىقىپ كەتتى. قوڭغۇراق ئارقىلىق ئەركىننى كاملىنىڭ چاقىرغانلىقىنى قىز نەدىن بىلسۇن؟ بىر دەمدىلا قايتىپ كىرگەن ئەركىن قىزغا يېقىن كېلىپ:

ـــ سىزنى باش گېئولوگ ئىشخانىسىدا كۈتىدۇ، ـــ دېدى تۆۋەن ئاۋازدا.

رىزۋانگۇل كىرىسلودا ئولتۇرۇپ كاملىنىڭ گېپىنى كۈتمەكتە. بۇ سۈرلۈك ئادەم تېخى بىر تەرەپ قىلالمىغان خىياللىرى بارەك، چوڭقۇر ئويدا ئولتۇراتتى. ۋاقىت ئۆتمەكتە. جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرمەكتە.

ـــ سىڭلىم، ـــ دەپ سۆزىنى باشلىدى كامىل بىر ھازادىن كېيىن، ـــ ئادەم بىلىم ئىشلىتىش ئۈچۈن يارالغان، بىراق بۇلارنىڭ بىرىنى بىلگەنلىك ھەممىنى بىلىپ بولغانلىق ئەمەس، چۈنكى ئىككىسى ئىككى ئىش. سىنىپتا ئولتۇرۇپ باشقىلار يەكۈنلىگەن قائىدە ـ قانۇنىيەتلەرنى بىلىش ئىشلىتىشكە قارىغاندا ئاسان، بىلىش بىلەن ئۇنى ئىشلىتىش ئوتتۇرىسىدا يېڭىدىغان جاپا ـ مۇشەققەت، ئاققۇزىدىغان تەر، تەقدىم قىلىدىغان ئەقىل پەرقلىق، ئوخشاش ئەمەس. سىزنى بۇلارنى چۈشىنىدۇ دەپ ئىشىنىپ، سېپىمىزگە قوبۇل قىلدىم، ـــ كامىل سۆزىنى توختىتىپ، بىر نېمە ئىزدىگەندەك قىزىنىڭ پۇتۇن تۇرقىغا قارىدى، رىزۋانگۇلنىڭ بەدىنى تاتلىق سېزىمدە ئېرىگەندەك بولدى ـ دە، ئىختىيارسىز يەرگە قارىۋالدى.

ـــ قانچە ياشقا كىردىڭىز؟ ـــ دەپ سورىدى كامىل.

ـــ يىگىرمە ئۈچكە.

ـــ ئۆيىگىز شەھەردىمۇ؟

— ياق، يېزىدا، — نېمىشقىدۇر كاملىنىڭ چىرايى ئېچىلدى.

— دېھقان قىزىمەن دەڭ، ياخشى، ياتىقىڭىزچۇ؟

— ياتاق بىناسىنىڭ بىرىنچى قەۋىتىگە ئورۇنلاشتىم.

— بولىدۇ، ئەركىن كۈندىلىك ئىشلارغا مەسئۇل، چۈشتىن كېيىن ھەممىنى ئورۇنلاشتۇرىدۇ.

2

رىزۋانگۈل گېئولوگىيە تەكشۈرۈش ئەترىتىنىڭ ئىلمىي خادىمى سۈپىتى بىلەن يېڭى ھايات‌نى باشلىدى. ئەسلىدە ئۇ ئون ئۈچ ئەرنىڭ ئىچىدە تەنھا قىز ئىدى، بەش كۈنگە قالماي، كامال يېڭى دوختۇر رامىلەنمۇ ئۆز ئەترىتىگە قوبۇل قىلدى.

رىزۋانگۈل بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن ئىشقا چىقىپ، ئەمدىلا ئىشخانىنىڭ ئىشىكىگە قولىنى ئاپىرىشىغا خانا ئىچىدىن «قىز» دېگەن سۆزنى ئاڭلاپ قالدى، ئۇ كۆتۈرگەن قولىنى چۈشۈرۈۋېلىپ، دىققىتىنى يىغىپ بولۇۋاتقان سۆزلەرگە قۇلاق سالدى.

— كامىلغا نېمە بولدى، ئىككى قىزنى بىراقلا قوبۇل قىلدى، بۇ بىر مۆجىزە ئاغىنىلەر، — بۇ خىرقىراپ چىققان مەخمۇتنىڭ ئاۋازى ئىدى.

— قىز دېسىلا قاپاقلىرى تۇرۇلۇپ، چىرايى ئۆڭۈپ كېتەتتى، ئەمدى ئەجەب جۇرئەت قىپتا، — دېدى يەنە بىرسى.

— بىزگە ئىچى ئاغرىغاندۇ. قىز دېگەننى چۈشىدىلا كۆرمەسۇن، ئۇخلىمۇ كۆرسۇن دەپ، ئەترىتىمىزگە بىراقلا كۆزنىڭ يېغنى يەيدىغان ئىككى قىزنى ئالغان ئوخشايدۇ، — دېدى شاڭخوچى دەپ نامى بار ئېلى. ئۆيدىكىلەرنىڭ ھەممىسى قاتتىق كۈلۈشۈپ كەتتى.

— ئاغىنىلەر قىز دېگەن ...

— بولدى قويۇشلار ئۇ گەپلەرنى، ئۇلارمۇ ئالىي مەلۇمات ئالغان، كەسىپ ئۆگەنگەن، نېمىشقا بىز قىلغان ئىشلارنى قىلالمايدىكەن، پەقەت مۇشكۇل شارائىتقا تاقابىل تۇرالمىسلا نى - نى ئىشلارنى قىلالايدۇ، — بۇ جاراڭلىق ئاۋاز مەسئۇدنىڭ ئىدى.

— ھەر نېمە بولغان بىلەن قىز بالا نازۇك، ئەركە بولىدۇ، چۆل - باياۋانلاردا يەنە نېمە خۇيلىرى چىقىدۇ؟ — بۇ ھېلىقى خىرقىراق ئاۋاز ئىدى.

— قىز بالىنىڭ ئانچە - مۇنچە خۇيى، خۇلقى بولمىسا، تەمبۇرنىڭ تارىنى دىرىڭشىتالمايدۇ، — بۇ سۆزنى خۇپيانە ئاڭلاپ تۇرغان رىزۋانگۇلنىڭ مەڭزى قىزىرىپ كەتتى، نېمىشقىدۇر يۈرىكى سالدى، ھەتتا بەدىنىگە ئازراق تىترەكمۇ ئولاشتى.

— مەسئۇد، توغرا ئېيتىدۇ، — دېدى ئەركىن، — قىز دېگەننىڭ چىرايى بىلەن خۇلقى بولمىسا، ئوغۇل بالىغا ئوخشاپلا قالمامدۇ؟ ئۇ چاغدا نەس باسقىنى شۇ - دە، — ئۇنىڭ بۇ سۆزى بىردىنلا بىرقانچە قوللىغۇچىغا ئىگە بولدى. بىراق قارشى چىققۇچىلارمۇ بار ئىدى. بىر پەس جىددىي بەس - مۇنازىرە باشلاندى. يىگىتلەر ئۆزلىرىنىڭ قىز تاللاشتىكى قاراشلىرىنى ئوخشىمىغان ئاساسلار بىلەن ئىسپاتلاپ قىزىشىپ تالاش - تارتىش قىلدى.

— گۈزەللىك دېگەن كىمنىڭ مەيلىنى تارتمايدۇ، — دەپ سۆزلەپ كەتتى ئەركىن، — رەڭمۇرەڭ گۈللەر ئېچىلغان، كېپىنەكلەر ئەركىن ئۇچۇپ يۈرگەن گۈلزارلىققا زوقلىنىپ قارىمايدىغان كۆز تېپىلماس. قىياقتەك قاش، بۇلاقتەك كۆز، ئالمىدەك قىزىرىپ تۇرىدىغان مەڭزى بار، تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان كىرپىكلىرى سۆزلەيدىغان، جىنەستىدەك لەۋلىرىدىن تەبەسسۇم تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان قىزغا يىگىتلەرلا ئەمەس، يەتمىش ياشلىق بوۋاينىڭمۇ كۆزى تىكىلىپلا قالىدۇ، ئۇنداق قىزلاردا يۈرەكنى ئۆزگە تارتىدىغان ماگنىت بولىدۇ، ماگنىت.

— هه ... شۇڭازە يېشىڭ ئوتتۇزغا بارغۇچە ماگىنىت تاپالمايى تەنها يۇرۇپسەن - دە؟! — هەممىسى پاراققىدە كۇلۇشۇپ كەتتى. بولۇنۇۋاتقان سۆزلەرنى قىزىقىش، تارتىنىش بىلەن تىڭشاپ تۇرغان رىزۋانگۇل يىگىتلەرنىڭ قىزلار ئۇستىدە بۇنداق بېرىلىپ مۇنازىرىلىشىشىگە هەيران قالدى.

رىزۋانگۇل ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقاندا تېخى ساددا قىز ئىدى، ئالىي مەكتەپكە چىققاندا كۆپرەك بىلىم ئىگىلەشكە، ئۆگىنىشكە بېرىلىپ، يىگىتلەرگە كۆپ ئارىلاشمىغان، شۇڭا ئۇلارنىڭ نېمىلەر توغرىسىدا كۆپرەك سۆزلىشىدىغانلىقىنى تازا بىلمەيتتى. مانا هازىر ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا يېڭى بىر دۇنيا، مۇهىت ئېچىلغاندەك، ئۇ يەردىن قانچىلىغان جۇپ كۆزلەر ئۇنىڭدىن گۇزەللىك ئىزدەۋاتقاندەك بولۇپ تۇيۇلدى. ئۇ ئىختىيارسىزلا يەلكىسىنى بېسىپ تۇرغان قاپقارا، بۇدۇر چاچلىرىنى تۇزەشتۇردى، يۇزىنى ئالقانلىرى بىلەن سىلاپ قويۇپ، بىردىنلا ئۇيالغاندەك ئەتراپقا قارىدى. رىزۋانگۇل گەپ تىڭشاپ ئىشىك تۇۋىدە تۇرىۋېرىشىنى ئەپسىز كۆردى بولغاي، ئىشكىنى ئېچىپ ئىشخانىغا كىردى. بولۇنۇۋاتقان گەپ - سۆزلەر قاينىۋاتقان قازانغا سوغۇق سۇ قۇيغاندەك بىردىنلا تىنچىپ قالدى. ئۇ ئىش ئۇستىلىگە بېرىپ، كۆزىنىڭ قىرىدا ئىشخانا ئىچىنى كۆزەتتى. نېمىشقىدۇر خىزمەتداشلىرى ئەمدى رىزۋانگۇلگە بىرقانچە مىنۇت ئىلگىرىكىگە ئوخشىماي قالغاندەك كۆرۈندى.

رىزۋانگۇل ئوقۇۋاتقان ئىنگلىزچە كىتابنى ئېچىپ قويغىلى خېلى ۋاقىت بولغان بولسىمۇ، تېخى بىر قۇرنىمۇ ئوقۇپ بولالمىدى، ئۇنىڭ كۆڭلى ئولتۇرغانلارنى بىر باشتىن كۆزىتىپ بېقىشقا ئۇندەپ ئۇنى خاتىرجەم قىلمىدى. بىراق، قىز كۆزلىرىنى دادىل تىكىپ هەممىسىگە بىر - بىرلەپ قاراشقا جۇرئەت قىلالمايتتى. بىردىنلا ئۇنىڭ قۇلىقىدا «قىز بالىنىڭ ئانچە - مۇنچە خۇي - خۇلقى بولمىسا، تەمبۇرنىڭ تارىنى

دىرىكشىتالمايدۇ ...» دېگەن ئاۋاز جاراڭشىغاندەك بولدى ـ دە، مەسئۇدقا قاراپ باقتۇسى كەلدى. رىزۋانگۇل مەسئۇدنىڭ چىرايىنى كۆرەلمەيتتى. چۈنكى ئۇنىڭ ئۇستىلى قىزنىڭ ئارقا تەرىپىدە بولۇپ، ئۇلار بىر ـ بىرىگە ئۇدۇل ئولتۇراتتى. قىز ئورنىدىن تۇرۇپ ئايلىنىپ ئۇنىڭ ئالدىغا باردى، خەنزۇچە كىتابنى ئېچىپ، بىر جۈملىنى كۆرسىتىپ:

ـــ ماۋۇ جۈملىنى قانداق چۈشەنسەك بولىدۇ؟ ـــ دەپ سورىدى. ئۇنىڭ تاۋۇشى تىترەپ چىقتى. بېرىلىپ بىر نەرسە يېزىۋاتقان مەسئۇد سەمىدى ئىشىنى توختىتىپ كىتاب بېتىگە قارىدى. مەسئۇد:

ـــ ھە، بۇنى يەر قاتلىمىنىڭ دەۋر يېشى دېسەك بولىدىغۇ دەيمەن، ـــ دېدى ئەستايىدىللىق بىلەن. قىزدىن سادا چىقمىدى، ئاندىن ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ رىزۋانگۇلگە قارىدى. قىز چوڭقۇر خىيال ئىلكىدە مەسئۇدنىڭ كۆزلىرىگە جۇرئەتلىك تىكىلدى. ئادەتتىكىلا چىراي، ھېچقانداق ئالاھىدىلىك يوق، تېخى بىغەم، ئېغىر ـ بېسىق بۇ چىرايدا رىزۋانگۇل ئۇچۇن ھېچقانداق يېڭىلىق كۆرۈلمىدى، ئەكسىچە ئۆزىنىڭ يۇرىكى سىلىپ، بەدىنى قىزىغاندەك بولدى.

ـــ ھە، ـــ دېدى ئۇ بىر پەستىن كېيىن، ـــ مەنمۇ شۇنداق دەپ پەرەز قىلغانىدىم، لېكىن تازا ئىشەنچ قىلالمىغانىدىم. مەن تېخى بىلمەيدىغان بىرەر ئىچكى مەنە بارمىكىن دەپتىمەن، ئىشەنسەم بولغۇدەك ـ ھە، رەھمەت.

رىزۋانگۇل ئورنىغا كېلىپ ئولتۇرۇۋالغاندىن كېيىن ئۆزىنىڭ ھېلى نېمە ئىش قىلغانلىقىنى ئويلاپ بىردىنلا ئارامسىزلاندى، تەمتىرىدى، ئۆزىچىلا ھودۇقتى، بەكمۇ ئوڭايسىزلاندى. ئۇ نېمىشقا مەسئۇدنىڭ چىرايىنى كۆرمەكچى بولۇپ قالدى؟ نېمە ئۇنى شۇنداق قىلىشقا دەۋەت قىلدى؟ ئۇنىڭ تەمبۇرىنىڭ سىمىنى چېكىپ ئاۋاز چىقىرىپ باقماقچىمۇ؟ رىزۋانگۇل ئىشتىن كېيىن ئۇشتۇمتۇتلا بۇلارنى ئويلاپ قالدى، لېكىن بۇنىڭغا

قانائەتلىنەرلىك جاۋاب تاپالمىدى. قىز ئۆزىنىڭ جۇرئەتسىزلىگىمۇ ھەيران قالدى. ئۇ ئادەتتە ئوغۇللارنىڭ ئالدىدا تەمتىرەپ قالاتتى. يېقىندىن بېرى ئۆزىچىلا مەسئۇدتىن بەكمۇ تەمتىرەيدىغان، لېكىن ھە دېسىلا چاندۇرۇپ قويىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ قىسىلاتتى، قورۇناتتى، ئۆزىنى ئەركىن ھېس قىلالمايتتى، خىيالىدىكى سۆزلىرىنىمۇ ئاسان چىقىرالمايتتى. ئۇ ئوغۇللارنىڭ ئادەتتىكى چاقچاقلىرىغىمۇ باتناپ قالاتتى، ئاسانلا كۆزىنى ياشلايتتى. ئۇ بۇگۈن قانداقلارچە شۇنچىۋالا جۇرئەت قىلىپ مەسئۇدنىڭ ئالدىغا تەمتىرىمەي بارغىنىنى، ئۇنىڭ كۆزىگە بىر پەس تىكىلگىنىنى ئەقلىگە سىغدۇرالمايتتى، قانچە ئويلىسىمۇ ئۇنىڭغا ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى. مەن راستلا ئۇنى ... ياق، قانداق قىلىپ ئۇنداق بولۇپ قالىدۇ؟ ئۇ بىردىنلا چۆچۈدى. ئۇنىڭ مەسئۇدقا بولغان مۇئامىلىسى ئالاھىدە، ئۇنىڭ بىلەن بىرەم ـ يېرىم دەم سۆزلەشسە، كۆڭلى خۇش بولۇپ كېتىدۇ، ئۇنىڭ ئاندا ـ ساندا ئۆزىگە قارىغانلىقىنى كۆرۈپ قالسا، بىر خىل تاتلىق سېزىمگە تولىدۇ، بۇ نېمە ھال؟ رىزۋانگۈل ئويلىغانسېرى ئۆزىنىڭ خىياللىرى ئۆزىگە راستتىك بىلىنىپ باشقىچىلا بولۇپ كېتىۋاتاتتى.

مەسئۇدمۇ رىزۋانگۈل يېنىدىن كەتكەندىن كېيىن يېزىشنى داۋاملاشتۇرالمىدى. ئۇنىڭ پىكىرلىرى چېچىلىدى، رېتىمى بۇزۇلدى، شۇنچىلىك كۈچەپمۇ ئۆزىنى ئىزغا چۈشۈرەلمىدى. ئۆزگىچە بىر خىل تۇيغۇ ئۇنى ۋەسۋەسىگە سالماقتا ئىدى، مەسئۇد بۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئېنىق بىلمىسىمۇ ھەر ھالدا ھېس قىلالايتتى. بۇ قۇيۇنىڭ چىقىشقا باشلىغانلىقىغا خېلى ۋاقىت بولغان، ئۇ بالداقمۇ بالداق ئۇلغىيۋاتىدۇ، بۇگۈنكى رىزۋانگۈلنىڭ ھەرىكىتى، بولۇپمۇ سۆزلىرى بۇ قۇيۇننى يەنە بىر بالداق ئۆرلىتىپ، ئۇنىڭ خاتىرجەملىكىنى ئۇچۇرۇپ كەتتى، ئۇنىڭ خىياللىرىمۇ ئۆزىگە بويسۇنماستىن ئۈچ تارتقىلى تۇردى. ئەركىنىڭ:

— بۇرادەرلەر، مېڭىمىز ئېتىلىپ كەتمەسۇن، بىردەم — يېرىم دەم ئارام ئالغاچ پاراڭ — ماراڭ سېلىشايلى، — دېگەن سۆزى ھەر ئىككىسىنىڭ خىياللىرىنى ئۇزدى.

— باشلىق دېگەن مۇشۇنداق بولسا، قول ئاستىدىكىلەرنى ئىشلىتىشنىمۇ، ئاسراشنىمۇ بىلسە، — دېدى مەخمۇت خىرقىراپ.

— ئاغزىڭ ئېچىلدى قاغا، — دېدى ئەركىن ئورنىدىن تۇرۇپ بەللىرىنى تۇزەشتۇرۇپ، — كۆڭۈلگە ياقۇدەك باشقا سۆزۈڭ يوقمۇ؟

— قاغا بۇلبۇل بولالمايدۇ، ئۇ بەربىر قاغا، ئۇنىڭغا قاغا بولۇش پۈتۈلگەن، — دېدى ئېلى كەينىگە قاراپ.

— ھەي ئاغزى بوشلار، نېمە دېگۈلۈك، — دېدى مەخمۇت بېشىنى چايقاپ، — مەخپىيەتلىكنى ئىككى ئايمۇ ساقلىيالمىدىڭلار — ھە؟!

— سېنىڭ سىرلىرىڭنى قىزلاردىن مەخپىي تۇتىدىغان دەۋرىڭ ئۆتتى مەخمۇت، بېشىڭغا نوختىنىڭ چۈشكىنى ئىشىڭنىڭ پۈتكىنى، ئۇياق — بۇياقتا قاراشقا ھەددىڭ يوق، بويۇن تولغىساڭ قۇلىقىڭنى سوزۇپ قويىدىغان ئىگەڭ بار. بۇنى ئېسىڭدىن چىقىرىپ قويساڭ ئىشىڭ چاتاق، ئاغىنە، — دېدى ئەركىن ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ. مەخمۇتمۇ بوش كەلمىدى. ئۇ ئەركىننىڭ چىرايىغا قاراپ تۇرۇپ:

— كۆڭلۈڭنىڭ تۆردىكى قورقۇنچۇڭنى ئېيتىۋەتتىڭ ئەركىن، شۇڭا يېشىڭ ئوتتۇزغا يېقىنلاشقۇچە تەنھا سەن، نوختىدىن قورقۇپ ئۇركۈپ يۈرگىنىڭ يۈرگەن.

— ياق بۇ قورقۇش ئەمەس، — دەپ مەخمۇتنىڭ گېپىنى ئۇزدى ئەركىن، — بۇ بۇيۇك مەقسەت ئۈچۈن ئازراق قۇربان بېرىش، بۇ مېنىڭ ھايات مەنتىقەم، ئىلىم — پەن بىلەن ئۇنۇملۇك قوراللىنىشقا ئائىلە ھەر ھالدا كاشىلا بولىدۇ. ئائىلىنى كۆنتەرتىپىنىڭ كەينىگە قويۇش لازىم.

ـــ يەنە كەينىگە قويىمەن دېسەڭ ساقلىكىغا ئاق كىرىدۇ، چىشىڭ سارغىيىپ، ئۇماچ ئىچىدىغان ھالغا قالغىنىكىدا، ساڭا مومايدىن باشقىسى قالمايدۇ، ـــ دېدى ئېلى كۈلكىلىك قىلىپ. ئىشخانىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى قاتتىق كۈلۈشتى. رىزۋانگۈل كۈلكىسىنى توختىتىۋالالمىدى، ئورنىدا ئولتۇرۇپ تولغىنىپ كەتتى. پەقەت مەسئۇدنىڭ سۆزى ئۇنى توختاشقا مەجبۇر قىلدى.

ـــ بۇرادەرلەر، ئەركىنىڭ ھايات مەنتىقىسىنى ئويلىشىپ كۆرۈشكە ئەرزىيدۇ، ئۇنىڭ گېپى جىكىدا توختايدۇ، جۇمۇ. مېنىڭچە بۇ ھاياتنىڭ قىممىتىنى تونۇغانلىق، ئۆز ھاياتنىڭ تۇرمۇش پەللىسىدىكى سالمىقىنى ئاشۇرۇش بولىدۇ، ـــ بۇ يەكۈن ئىشخانىنى بىردىنلا سۈكۈناتقا چۆمدۇردى. بىرەرسىمۇ دەرھال ئېغىز ئېچىپ سۆز قاتمىدى. لېكىن، ھەممە مېڭىنىڭ ھەربىرىكە كەلگەنلىكىنى ئۇلارنىڭ قىياپەتلىرى كۆرسىتىپ تۇراتتى. رىزۋانگۈلنىڭ تىنچ قەلب دەريالىنى مەسئۇدنىڭ سالماقلىق سۆزى ئېتىلغان تاشتەك داۋالغۇتىۋەتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى تېخىمۇ يوغىناپ، قالماقانىڭ قانىتىدەك ئىنچىكە قاشلىرى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. ئۇ شۇ چاغقىچە ئىلىم ئىگىلەش بىلەن ئۆيلۈك بولۇشنىڭ بۇ خىل مۇناسىۋىتى ھەققىدە ئويلاپمۇ باقمىغان، بىرەرسىدىن ئاڭلىغانمۇ ئەمەس ئىدى. شۇڭا، يېڭىلىق تۇيۇلغان بۇ مەسىلە رىزۋانگۈلنى ماگنىتتەك ئۆزىگە تارتىۋالدى. ئۇ ئويلىغانسېرى پىكىرلىرى چوڭقۇرلاشتى، مەسئۇدنىڭ گېپىگە بىر ھەقىقەتنىڭ يوشۇرۇنغانلىقىنى ھېس قىلدى، بۇنىڭ سالمىقىنىڭ يېنىك ئەمەسلىكىگە كۆزى يەتتى.

«ئادەم نېمە ئۈچۈن ياشايدۇ؟ قۇياش نېمە ئۈچۈن نۇر چاچىدۇ؟ شاپتۇل دەرىخى نېمە ئۈچۈن سۇيى ئېقىپ تۇرىدىغان، شېرىنلىكلىكىدىن تىلنى يارىدىغان مېۋە بېرىدۇ؟ ! تەبىئەت شۇنداق ئىكەن، ئادەملەرچۇ؟ باشقىلارغا نەپ بېرەلمىسە، قانداق بولىدۇ؟» رىزۋانگۈلنىڭ مېڭىسىنى تۇرلۇك خىياللار چىرمىۋالدى. ھەتتا ئۇنىڭ بۇ خىياللىرى ئۇنى ھاياجانغا سالدى،

يۈرىكى ئويناپ كەتتى، قېنى قىزىپ، خۇشلۇق ژۇجۇدىنى ئىگىلىدى.

ئەركىن نېمىدىندۇر خجىل بولغاندەك ئاستا بېرىپ ئورنىدا ئولتۇرۇۋالدى، ئۆكتەبىر ئايلىرى بولۇشىغا قارىماي پېشانىسى، تۇمشۇقلىرى، بۇرنىنىڭ ئۇچلىرى تەرلىدى. ئۇ يانچۇقىدىن قول ياغلىقىنى چىقىرىپ تەرلىرىنى ئېرتتى. بېشىنى تۆۋەن سېلىۋالدى.

— مەسئۇدنىڭ يەكۈنىمۇ توغرا بولدى، — دەپ جىملىقنى بۇزدى مەخمۇت خىرقىراق ئاۋاز بىلەن، — ھازىرغىچە ئىگىلىگەن بىلىمىمىزمۇ ئۆمرىمىزنىڭ ئاخىرىغىچە بىزگە يېتىپ ئېشىپ قالىدۇ. ئەركىننىڭ بولسا، تېخىمۇ يېتىدۇ، ئۇنىڭ قاچىلىۋالغىنى ھەممىمىزنىڭكىدىن كۆپ. مانا ئۆزۈمنى ئالسام، ئۇنى خەجلەپ بىر ئوبدان ياشاۋاتىمەن، ماڭا شۇنىڭ ئۆزى كۇپايە.

— خوتۇننى، بىر بالامنى ئوبدان بېقىۋاتىمەن، ئۆيۈمدە ھېچ نەرسە كەم ئەمەس، تۇغلاتقۇدىن باشقا غېمىم يوق دېگىنە، — دېدى بىرسى سەل پۇراقلىق تەلەپپۇزدا.

— شۇنى دېگىنە، ماڭا ئۇ ئائىلە كاشىلا بولمىدى، ئەكسىچە مەدەت، خاتىرجەملىك بەخش قىلدى، — دېدى مەخمۇت.

— ھاياتنىڭ كۆكسى ـ قارنى كەڭ، بىرەرسىدىن بىر نەرسە تەمە قىلمايدۇ، ئۇنى بېرىشكە قىستىمايدۇ، كۆپرەك بېرىشكە زورلىمايدۇ، قانچىلىك بېرىش شۇ ئادەمنىڭ ئىختىيارىدا. بەرمەي ئېلىۋېرگەنلەرگىمۇ ھايات سېخىيلىق قىلىدۇ. تەبىئەت ئىنسانلار ئۈچۈن شۇنچىلىك سېخىيلىق قىلىپ بېرىۋاتقان يەردە بىز ئىنسان ـ دە، ھاياتقا، بىرگە ياشاۋاتقان ئىنسانلارغا نېمىشقا كۆپرەك بېرىشكە ئۆزىمىزنى زورلىيالمايمىز؟ نېمىشقا ئۆزىمىزگە يۈكسەكرەك تەلەپ قويمايمىز؟ مېنىڭچە ئەركىننىڭ ياشاش مەنتىقىسىنىڭ مەنىسى مۇشۇنداق بولسا كېرەك، — بۇ مەسئۇد ئىدى. ئۇنىڭ چۆيۈندەك سالماق سۆزلىرى ھەممىسىنى

ئەيمەندۇرۇپ، سۆزلەشتىن يالىتايتتى، بۇ تالاش شۇنىڭ بىلەن بېسىقىپ قالدى، ھەممىسى ئۆزىنىڭ قىلمۇاتقان ئىشىنى داۋاملاشتۇردى.

رىزۋانگۇل كىتابىنى ئوقۇشنى داۋاملاشتۇردى، لېكىن ئۇنىڭ كۆڭۈل كۆلىنىڭ چايقىلىشى توختىمىغاچقا، ئوقۇغانلىرىنى خاتىرىسىگە ئالالمىدى، كۆزى خەتتە بولسىمۇ، كۆڭۈل كۆزلىرى خىيال ئاسمىنىدا ئۇچۇپ يۈرگەن پىكىرلەرگە تىكىلگەنىدى. ئىشخانا ــ خىزمەتداشلىرى ئىككى ئاي ئىلگىرىكى نەزەرىدىكىگە تۇپتىن ئوخشىماي قالدى، ئۇلار ئۇنىڭغا سىرلىق تۇيۇلدى. بولۇپمۇ مەسئۇد رىزۋانگۇلدە ئالاھىدە تەسىرات قالدۇردى. ئۇ ھايات يولىدا سالماق قەدەم تاشلاپ، ھەربىر ئىزنى تارىخ بېتىگە ئۆچمەس قىلىپ سىلىۋاتقان سەپەرچىگە ئوخشاپ قالدى. رىزۋانگۇل مەسئۇدنىڭ ئەستايىدىللىق بىلەن ئېدىتلىق قىلمۇاتقان ئىشلىرىنى تاغقا چىقىش تەنھەرىكەتچىسىنىڭ ھېچكىم تېخى سىرىنى ئاچمىغان ئېگىز چوققىغا چىقىش تەييارلىقى قىلمۇاتقاندىكى مەشىقىگە ئوخشاتتى. دېمىسىمۇ مەسئۇد ئۆزى قىلغان ھەرقانداق ئىشنى ئەتراپلىق ئويلاپ قىلاتتى. سۆزلىرىمۇ سالماق، ۋەزىنلىك ئىدى. ئۇنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشى، كىيىنىشىمۇ شۇ دىتىغا ماس ئىدى.

3

كۈز شېخىدا سارغايغان يوپۇرماقلار كەينى - كەينىدىن تۆكۈلۈپ تۇراتتى. ھاۋا ھەر خىل مەززىلىك پۇراقلارنى دىماققا ئۇرۇپ تۇرىدۇ. بازار تەبىئەت ئىنسانلارغا ئاتا قىلغان نېمەتلەر بىلەن تولغان. تاغ تەرەپتىن چىقىدىغان سەھەر شامىلى بەدەنلەرنى شۇركەندۇرىدۇ.

كامىل ئۆز ئەتراپىدىكى ھەممە خادىمنى ئىشخانىغا يىغىۋالغان، بۇلارنىڭ ئىچىدە ئەتىۋارلىق بىر جۇپ قىز

رىزۋانكۈل بىلەن رامىلە بار ئىدى.

بېشى يوغان، گەۋدىلىك باش گېئولوگ كامىل بۇ قېتىمقى قىسقا يازلىق دالا تەكشۈرۈش پىلانىنى تەپسىلىي چۈشەندۈردى. قىسقا، ئېنىق قىلىپ مەقسەت، بېسىپ ئۆتىدىغان مۇساپە، تەكشۈرۈش ئورنىنىڭ دائىرىسى، تۈزۈلۈشى، مەركىزى، تەكشۈرۈش ئۇسۇللىرىنى ئۇقتۇردى.

— ھازىر كۈز پەسلى، بۇ دېگەنلىك قىشنىڭ خەۋپ-خەتىرى، پەسىل ئالدىمىزغا تەبىئىي توسقۇنلارنى پەيدا قىلىپ تاشلايدۇ. ئېيتايلى، قاتتىق بوران ـ جۇدۇنغا دۇچ كېلىشىمىز مۇمكىن، دەسلەپتە يامغۇر يېغىپ، ئاخىر قارغا ئايلىنىدىغان ئەھۋاللارغا يولۇقىمىز. بۇرادەرلەر، بىز ئىنسان، تەبىئەتنىڭ قۇلى ئەمەس، غوجايىنى، بىز ئىلمىي خادىملار، تەبىئەتكە ياۋاشلىق بىلەن بويسۇنۇپ قاراپ تۇرغۇچىلار ئەمەس، بەلكى ئۇنى بويسۇندۇرغۇچىلار، ئۆزىمىز ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرغۇچىلار. ئۆزىمىزنىڭ كىم ئىكەنلىكىمىزنى ئۇنتۇشقا ھەققىمىز يوق، مېنىڭ مەقسىتىم سىلەرگە ئايدىڭ بولغانلىقىغا ئىشىنىمەن، — دېدى. ئاخىر كىمنىڭ نېمە ئىشقا مەسئۇل بولىدىغانلىقىنى بىر ـ بىرلەپ ئۇقتۇردى. شۇ دائىرىدە نېمىلەرنى تەييارلاش لازىملىقىنى ئېيتىپ ئۈچ كۈن قويۇپ بەردى، 4 ـ كۈنى سەھەردە يولغا چىقىشنى ئۇقتۇرۇپ مەجلىسنى ئاخىرلاشتۇردى.

ئەركىن، رىزۋانكۈل، رامىلەلەرنى قالدۇرۇپ ئايرىم چۈشەندۈردى. رىزۋانكۈلگە كېرەكلىك نەرسىلەرنى تېپىپ بېرىشنى ئەركىنگە تاپشۇردى، رامىلەگە نېمىلەرنى ئېلىشنى بىر ـ بىرلەپ ئېيتتى.

— يەنە رامىلە، ئاي ـ دالا، تاغ ـ ئېدىرلاردا، كۈز پەسلىدە ئادەملەردە ئۆزگىرىش ئېھتىمالى بولغان فىزىيولوگىيەلىك ئەھۋاللارغا قارىتا ئالدىغان دورىلارنى ئۆزىڭىزمۇ ئويلاپ تولۇقلاڭ، — دېدى جىددىي قىلىپ.

باش گېئولوگ كاملىنىڭ دالا تەكشۈرۈش ئەتىرىتىدىكى ئون تۆت نەپەر خادىم ئىككى ئىشخانىدا جىددىي تەييارلىق قىلدى.

ھەر بىرى ئۆزى مەسئۇل بولغان تەكشۈرۈش ئەسۋابلىرىنى سۈرتۈپ پاكىز تازىلىدى. ئەسۋابلارنىڭ ھەر بىر قىسمىلىرىنى پارچىلاپ، توپا ـ چاڭلاردىن خالىي قىلغاندىن كېيىن لاتىلارغا ئوراپ جايى ـ جايىغا سەپلىدى. ساندۇقلارغا سېلىپ، بىرىزنىت قاپلىرىنى كىيدۈرۈپ قول بىلەن كۆتۈرۈشكە ئەپلىك قىلىپ تاڭدى. رىزۋانگۇل ئەۋرىشكىلەرنى ساقلاش ئىشىغا مەسئۇل قىلىندى، ئۇمۇ چوڭ ـ كىچىك ساندۇق، ئورايدىغان تۈتىلىق قەغەز ۋە لاتىلارنى تەييارلىدى. ئەۋرىشكە خاتىرىسىنى يېزىپ، نومۇر سالىدىغان قاتتىق قەغەز، ئۇلارغا تىزىملايدىغان قاتتىق مۇقاۋىلىق، جەدۋەللەشتۈرۈلگەن دەپتەر ئالدى. ئەركىننىڭ كۆرسەتمىسى بىلەن خەنزۇچە ـ ئىنگلىزچە رۇدىشۇناسلىق لۇغىتىنى ھەم تەييارلىدى. خۇسۇسىي تەييارلىق ئۈچۈن بېرىلگەن ئاخىرقى بىر كۈندە رىزۋانگۇل بىلەن رامىلە كىر ـ قات يۇيدى، دەزمال سالدى، بازاردىن كېرەكلىك نەرسىلەرنى سېتىۋالدى. ھەر ئىككىسىنىڭ كۆڭلى چاغ، روھى كۆتۈرەڭگۈ ئىدى، چۈنكى ئۇلار تۇنجى قېتىم كەسپىي پائالىيەت قىلىدۇ. بۇ ئۇلارغا يېڭىلىق تۇيۇلۇپ، ئاجايىپ كۆڭۈللۈك ئىشتەك بىلىنىۋاتاتتى.

گۈگۈم چۈشكەندە رامىلە ئاتا ـ ئانىسى بىلەن خوشلاشقىلى ئۆيگە كەتتى. رىزۋانگۇل ياتاقتا يالغۇز قېلىپ، ئائىلىسىگە خەت يېزىشقا ئولتۇردى.

ئىككىنچى باب

رىزۋانگۇلنىڭ ئاتىسىمۇ، ئاپىسىمۇ ساۋاتلىق. ئۇلار تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزۈپ ئاتا كەسپىگە ۋارىسلىق قىلىپ، قەلەمنى كەتمەنگە ئالماشتۇرغان. ئاپىسى قىز بالا دېگەن كۆپ ئوقۇپ نېمە قىلىدۇ، خەت ـ ساۋاتىنى چىقىرىۋالسا بولىدۇ دېگەن ئەنئەنە بويىچە ئوقۇشتىن توختىغان. ئاتىنىڭ شۇنداق ئوقۇغۇسى بولسىمۇ، ئائىلىنىڭ قىيىن تۇرمۇشى ئۇنى ئارزۇسىدىن ۋاز كېچىشكە مەجبۇر قىلغانىدى. رىزۋانگۈل بۇ ئائىلىنىڭ تۇنجى قىزى. ئۇ ئېسىنى بىلسىلا، ئۆيىدىكى يوغان ئىشكاپنىڭ تۆۋەن قەۋىتىدە رەت ـ رەت تىزىلغان نۇرغۇن كىتابلار بار ئىدى. ئۇنىڭ ئاتىسى ئاخشاملىرى چىراغ يورۇقىدا سائەت ـ سائەتلەپ كىتاب ئوقۇيتتى. بولۇپمۇ ئېتىزدا هارغۇدەك قاتتىق ئىشلىگەن ياكى بىرەر نەرسىدىن كۆڭلى قېلىپ خاپا بولغان چاغلىرىدا ئۆزىنى ئۇنتۇغان هالدا كىتابقا بېرىلەتتى. ئايالىنىڭ دەم ئېلىشقا قىلغان دەۋەتلىرىگە:

ـــ كىتاب بىلەن خۇشاللىق تاپىمەن، هارغىنلىق تارقىلىپ، ئازادىلىشىپ قالىمەن، راهەتلىنىمەن، ـــ دەپ جاۋاب بېرەتتى.

رىزۋانگۇلنىڭ ئاتىسى ئۆزىنىڭ ئوقۇشىنى داۋاملاشتۇرالمىغانلىقىغا ئەپسۇسلىناتتى، ئۇ قىزى رىزۋانگۇلنى يەتتە ياشقا تولىمايلا ئۆز يېزىسىدىكى مەكتەپكە بەردى. سېنتەبىرنىڭ تۇنجى كۈنى ئەتىگەندە قىزىنى چىرايلىق كىيىندۈرۈپ، بوغچىسىنى ئاسقۇزۇپ، مەكتەپكە ئۆزى ئېلىپ باردى. ئۇ شۇ كۈنى ئۆزىنىڭ ئېيتقۇسىز خۇشلۇقىغا

چۆمۈلگەنلىكىنى ھازىرغىچە ئۇنتۇيالمىدى.

ئىلىم ـ پەنگە ئىشتىياق باغلىغان، بىراق مۇرادىغا يېتەلمىگەن ئاتا قىزى رىزۋانگۈلنىڭ ياخشى ئوقۇشىغا كۆڭۈل بۆلۈشنى بىر مىنۇتمۇ ئېسىدىن چىقارمىدى. قىزى تولۇقسىز ئوتتۇرىنى پۈتكۈزگەندىن كېيىن، ئۇنى قىرىق كىلومېتىر يىراقلىقتىكى ناھىيەلىك تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە ئوقۇشقا بەردى. ئۆزى يېمىسىمۇ، كىيمىسىمۇ قىزىنى ھېچ نەرسىدىن قىسىپ قويمىدى. ھەر شەنبە كۈنى ئاپتوبۇس بېكىتىگە چىقىپ ناھىيەدىن قاتنايدىغان ئاپتوبۇسنى ساقلايتتى، قىزنىڭ كېلىشىنى كۈتەتتى.

ئائىلىنىڭ بالا سانىنىڭ كۆپىيىشى بىلەن يۈكى ئېغىرلاشقان ئاپا رىزۋانگۈلنىڭ يېشى چوڭايغانسېرى ئۇنى ئۆزىگە ھەمراھ قىلىپ، پۈت ـ قولىنى ئازراق بوشىتىۋېلىشنى ئويلايدىغان بولۇپ قالدى. كۆڭۈلدە پەيدا بولغانىكەن، ئېغىزىدىن چىقماي قالمايدۇ. مۇشۇ ۋەجىدىن ئەر ـ خوتۇن ئىككى قېتىم جېدەللىشىپ قالدى، خېلى قاتتىق تىركەشتى، بۇ ئائىلە تارىخىدىكى كۆرۈلۈپ باقمىغان ئىش ئىدى. ئەر فېئوداللىق ئائىلە قاراشلىرىدىن تامامەن بولمىسىمۇ، ھەر ھالدا خالىي ئىدى. ئاياللىنى مۇستەقىل ئادەم، ئائىلىنىڭ بىر ئىگىسى دەپ قارايتتى، خوتۇننىڭ ئىشلىرىغا چەك قويمايتتى، ھەرقانداق ئىشتا مەسلىھەت سورايتتى. ئايال كىشى ئەرگە مۇتلەق بويسۇنۇشى كېرەك دېگەن خىيال ئۇنىڭدا يوق ئىدى. لېكىن رىزۋانگۈلنىڭ ئوقۇشى ھەققىدىكى ئىككىنچى قېتىمقى جېدەلدە ئاتا ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىدى، خوتۇننىڭ ئۆز ئېرىنىڭ كۆڭلىدىكى بۇيۇك ئارمانلىرىغا پىسەنت قىلمايۋاتقانلىقىغا قەھرى تېشىپ كەتتى.

ــ مەن نېمە كويدا، سەن نېمە كويدا، ئۆمۈر بويى قۇتۇلالمايدىغان پۇشايمان تېشىنىڭ يۈرىكىنى بېسىپ تۇرغانلىقىنى بىلمەيدىغاندەك گەپ قىلىسەن ! ــ دەپ ۋارقىراپ

كەتتى، — بىلەمسەن، رىزۋان شۇ تاشنى يۇرىكىمىزدىن غۇلىتۇەتكەن چاغدىلا مېنىڭ خۇشاللىق كۈنلىرىم رەسمىي باشلىنىدۇ، — ئايالىنىڭ كۆزلىرى ئاللىقاچان ياشلانغانىدى. ئۇ:

— مەنمۇ ئۆي كارىنىڭ يۈكى ئاستىدا يانجىلىپ كېتىۋاتىمەن. رىزۋاننى قولۇمغا قول، پۇتۇمغا پۇت بولۇپ، يېنىكلىشەي دېگەن، — دېدى يىغا ئارىلاش.

— سېنى ئوقۇغان، مۇنداق كالتە ئويلايدۇ دەپ ئويلىماپتىمەن. ئۇنى ئوقۇشتىن تۇتۇپ قېلىپ، ئۆي ئىشىغا سالساڭ، ئۇمۇ سېنىڭ يېشىڭغا كەلگەندە ساڭا ئوخشاش بولسا، يۇرىكىڭ ئېچىشمامدۇ؟ نېمىشقا يىراقنى ئويلىماي، بۇرنىڭنىڭ ئۇچىنىلا كۆرىسەن، سەن ۋاپادار، مېھرىبان ئانا ئىدىڭغۇ ! بىلىپ قوي، مەن رىزۋاننى ئالىي مەكتەپكىچە ئوقۇتىمەن. بۇ مېنىڭ قارارىم، ئەقىدەم، تىرىكلىكىمدىكى ئەڭ چوڭ ئارزۇ - ئارمىنىم، — دېدى ۋە ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

رىزۋانگۈلنى ئالىي مەكتەپكە ئۇزىتىش، يەنە كېلىپ بېيجىڭدىكى ئالىي مەكتەپكە ئۇزىتىش ئاتا ئۇچۇن چوڭ بايرام، بېشى ئاسمانغا يەتكۈدەك خۇشاللىق بولدى. ئاپا ئۇچۇن بولسا، يوشۇرۇن ئازاب ئىدى. ئاپا ھەممىگە چىداشلىق بېرەلىسىمۇ پەرزەنت پىراقىغا چىدىمايدۇ، ئۇ يۈرەك پارىسى، ئۇنى توققۇز ئاي توققۇز كۇن قورسىقىدا كۆتۈرگەن. ئامال قانچە، رىزۋانگۈلنىڭ ئاپىسى سېغىنىش پىراقىنىڭ ئازابلىرىنى ئىچىگە سىڭدۈرۈپ قىزنى تەبەسسۇم بىلەن ئۇزىتىپ قويدى. پىشانىسىدىن، مەڭزىدىن يېنىش - يېنىشلاپ سۆيدى، باغرىغا مەھكەم بېسىپ ئۇزاق پۈرىۋالدى. بۇلارنىڭ ھەممىسى رىزۋانگۈلنىڭ دىلىغا نەقىش بولۇپ ئويۇلغان، قەلبىنىڭ سۇتىتەك ئاق بەتلىرىگە ئەبەدىيلىك خاتىرە بولۇپ پۈتۈلگەن بىر ئۆمۇر يەتكۈدەك، ئەسلىگۈدەك خۇشاللىق ئەسلىمىلىرى ئىدى. خەت يېزىۋاتقان رىزۋانگۈل بۇلارنى ھاياجان، ئىپتىخار، سېغىنىش بىلەن ئەسلىدى. ئۆز خېتىدىن ئاتىسىنىڭ قانچىلىك خۇشال

بولىدىغانلىقىنى قىياس قىلىپ سۆيۈندى، چەكسىز ھۇزۇرلاندى. رىزۋانگۇل كونۇبرتقا ئادرېسىنى يېزىپ بولۇپ ئاتىسىنىڭ ئىسمىنى يېزىۋاتقاندا، رامىلە قايتىپ كەلدى ـ دە، ھەيران قالدى.

ـــ خەتنى ئەمدى يېزىپ بولدىڭىزمۇ؟ داستان يازغان ئوخشايسىز، ـــ دېدى رامىلە كۈلۈپ. ئۇ كۈزلۈك پەلتوسىنى سېلىپ، كىيىم ئاسقۇغا ئېسىپ قويدى.

ـــ سىز ئۆيىڭىزگە بېرىپ، ئاتا ـ ئانىڭىزنىڭ دىدارىنى قانغۇدەك كۆرۈپ، مۇڭدىشىپ كەلدىڭىز، مەن غايىۋى مۇڭداشتىم، ـــ دېدى رىزۋانگۇل تىترەك ئاۋازدا.

ـــ ھەي، مەنمۇ تازا خۇشال ئەمەس كەلدىم، ـــ دېدى رامىلە مەيۈس ھالدا، ـــ ئاپامنىڭ لەۋلىرى كۈلۈپ تۇرسىمۇ، كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش تۆكۈلۈپ تۇرىدۇ، بۇنى كۆرۈش ماڭا بەكمۇ ئېغىر تۇيۇلدى. شۇڭا، تېزلا قايتىپ كەلدىم، ـــ رامىلە خىيالچان ئولتۇرغان رىزۋانگۇلنىڭ يېنىغا بېرىپ ئولتۇردى. دەسلەپتە سۇس، كېيىن ئاستا ـ ئاستا قىزغىن مۇڭداشتى. ئاتا ـ ئانىدىن باشلانغان سۆھبىتى، ئوقۇغۇچىلىق ھاياتى، غايە، ئىنتىلىشلىرى رومانتىك تۇس ئالغان شېرىن ئارزۇ، تەسەۋۋۇرلىرىغا ئالماشتى. ئۇلار ئايرىلىش، سېغىنىشتىن پەيدا بولغان روھىي غەمكىنلىكلىرىنى ئۇنتۇشتى.

ـــ رامىلە، يېگىتىڭىز بىلەن خوشلاشتىڭىزمۇ؟ ـــ دەپ سوردى رىزۋانگۇل، لېكىن ئۇنىڭ يۈزى، مەڭزى قىزىرىپ كەتتى، بىردىنلا تەمتىرىگەندەك بولدى. ئۇ بۇنى نېمىشقا سوراپ قالغىنىنى ئۆزىمۇ بىلمەي قالدى. رامىلەنىڭ يۈرۈۋاتقان يېگىتىنىڭ بار ـ يوقلۇقىنى بىلمەيتتى. بۇ سوئال رامىلەنمۇ ھودۇقتۇرۇپ قويدى. ئۇ نېمە دېيىشنى بىلمەي تەمتىرەپ قالدى، لېكىن ئۇ تېزلا ئۆزىنى ئوڭشىۋالدى.

ـــ بىر ياتاقتا ياتقىلى نەچچە ئاي بولۇپ قالغان بولسىمۇ، مۇشۇ ھەقتە سۆزلىشىپ باقماپتىمىز ـ ھە ... ـــ دېدى رامىلە

رىزۋانگۇلنىڭ كۆزىگە قاراپ. ئۇلار بىر ـ بىرىگە قاراشقىنىچە بىر پەس تۇرۇپ قېلىشتى. بۇنىڭ مەنىسىنى ئۆزلىرىمۇ چۈشەنمەيتتى. بەلكى بۇ ئىنسان ھاياتىدىكى ئەڭ نازۇك تۇيغۇ بولۇپ، قەلبىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىن ئورۇن ئالغاچقا، ئۇنىڭغا ئاسان تېگىشكە بولمايدىغانلىقىدىن بولسا كېرەك. ياكى بۇ بىر جۈپ قىز تازا سىرداش بولۇپ كەتمىگەنلىكى سەۋەبىدىن بىر ـ بىرىگە ئېغىز ئاچالمىدىمۇ؟ بۇنىڭغا بىر نەرسە دېيىش قىيىن.

ـــ راستلا بۇ ھەقتە نېمىشقا ئويلاپ باقمىغاندىمەن، رامىلە، ئۆزۈمۇ ھەيران قېلىۋاتىمەن. ئىككىمىزلا قىز بالا تۇرۇپ ـ ھە ... توۋا، ـــ دېدى رىزۋانگۇل تەبىئىي ھەيرانلىق بىلەن، ـــ راستلا يۈرۈۋاتقان يىگىتىڭىز يوقمۇ؟ ـــ دېدى رىزۋانگۇل رامىلەنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە قاراپ. نېمىشقىدۇر ئۇنىڭ يۈزى قىزىغاندەك بولدى. بىر خىل ھاياجان ئارىلاش تارتىنىش تۇيغۇسى ئۇنىڭ ئىچىنى ئىللىتتى. رامىلە دەرھال بىر نېمە دېمىدى، مىيىقىدا كۈلدى.

ـــ ماڭىمۇ تەكلىپ قويغۇچىلار چىققان، ـــ دەپ سۆز باشلىدى رامىلە خىيالغا پاتقان ھالدا، ـــ راستىنى دېسەم، دەسلەپكى قېتىمقى خەتنى قولۇمغا ئېلىپ، خالىي بىر جاينى تاپقان بولسامۇ، خېلى ئۇزاققىچە ئىچىشقا جۈرئەت قىلالمىدىم. ھە دەپ قولۇم تىترەيتتى، بىر ياقتىن يۈرىكىم سېلىپ، بىر ياقتىن ھاياجانلانسام، بىر ياقتىن قورقتۇم. نېمە دېگەنلىكىنى بىلىش ئىستىكى ئاخىر مېنى جۈرئەتكە كەلتۈردى. قاراڭ رىزۋانگۇل، نەچچە ئايغىچە قورقتۇم، ھېچ نەرسە دېمىدىم، خەت يازغان بالىغا ئۆچۈرۈشىپ قېلىشتىن، قاراشتىنمۇ قورقتىم. ئۆزۈمنى ئۇنىڭدىن ئەپقېچىپ يۈردۈم. قىزىق ئىشكەن ... ـــ رامىلە سۆزىدىن توختاپ خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ خۇمارلاشقان كۆزلىرى غايىۋى مەنزىرىنى كۆرۈۋاتقاندەك بىر نۇقتىغا تىكىلىپ قالدى. رىزۋانگۇلمۇ ئۇنىڭ بىلەن تەڭ شۇ مەنزىرىنى كۆرۈۋاتقاندەك كۆزىنى بىر نۇقتىغا تىكىپ ئولتۇرۇپ

قالدى. بىر پەستىن كېيىن:

ــ كېيىنچۇ، قانداق بولدى؟ ئاخىرىنى دەڭا، ــ دېدى رىزۋانگۇل رامىلەگە تېخىمۇ يېقىن سۈرۈلۈپ.

ــ كېيىنمۇ بىر قانچە يىگىت تەكلىپ قويدى، نېمىشقىكىن جاۋاب بەرمىدىم، كۆڭلۈم تارتمىدىمۇ ياكى قورقۇپ قالدىممۇ، بۇنىسىنى بىلمىدىم.

ــ مۇنداق دەك ... ــ دېدى رىزۋانگۇل.

ــ سىزگىچۇ، قانچىسى تەكلىپ قويغاندۇ؟

ــ نەدىكىنى، مەن تېخى يىگىتلەر يازغان تەكلىپ خېتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلمەيمەن، رامىلە ئىشەنسىڭىز.

ــ ئىشەنمەيمەن، ئاغزىڭىز چىك ئىكەن جۇمۇ سىزنىڭ.

ــ ياق رامىلە، ماڭا ھازىرغىچە بىرەرمۇ يىگىت تەكلىپ قويۇپ باقمىدى، بەلكى مېنىڭدە ئوغۇللارنى جەلپ قىلىدىغان ئالاھىدىلىك بولمىسا كېرەك. بىلىسىڭىز مەن يېزىدا چوك بولغان، مەجەزىم ياۋايىراق، يەنە بىرسى ئوغۇللارغا ئارىلاشمايتتىم، كۆپ گەپمۇ قىلمايتتىم، يەنە بىر مەجەزىم چاقچاق كۆتۈرەلمەيتتىم، شۇڭا ئوغۇللار مېنىڭ بىلەن چاقچاقلىشىشقا جۈرئەت قىلالمايتتى.

ــ شۇڭا سىزنى خۇدايىم ئون نەچچە ئەرنىڭ ئىچىگە تاشلاپتۇ ــ دە؟

ــ خۇددى مېنى جازالىغاندەك ئىش بولدى دەڭا، ئۆزۈممۇ توۋا دەيمەن.

ــ سىزنى مۇكاپاتلاپتۇ، خۇدانىڭ بۇ شەپقىتىگە رەھمەت ئېيتىسىڭىز بولغۇدەك.

ــ نېمە دېگىنىڭىز بۇ؟

ــ سىزنى ئۈزۈپ قىسىدىغان گۈلخۇمارلارنى ئىزدەپ ئاۋارە بولمىسۇن دەپ، ئون نەچچىسىنىڭ ئىچىگە سېخىيلىق بىلەن ئەكىرىپ قويۇپتۇ ئەمەسمۇ؟ ! ــ ھەر ئىككى قىز قاقاھلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى. رىزۋانگۇل رامىلەنى قۇچاقلاپ كارىۋاتقا

گەۋدىسىنى تاشلىدى. ئۇلار قانغۇدەك كۆلۈشتى، كۆزلىرىدىن ياشمۇ چىقىپ كەتتى.

— سىزمۇ بۇنىڭدىن قۇرۇق قالمايسىز، — دېدى رىزۋانگۇل كۆلكىدىن توختاپ، رامىلەنى پۈتۈن كۈچى بىلەن قۇچاقلاپ، — سىزمۇ خىللاپ بىرسىنى تاللىۋالارسىز ھەقاچان.

— قىچىغىم كېلىۋاتىدۇ قويۇۋېتىڭ، نېمىدېگەن كۈچلۈك سىز، ئوغۇل بالىدەك. ئىچىم پۇشۇپ كەتتى قويۇۋېتىڭ، — دەپ زارلىدى رامىلە چىرقىراپ. قىزلىق بارانىغا يېتىپ، تولۇپ ئېچىلغان گۈلدەك جەلپكار تۈس ئالغان بىر جۈپ قىز يۈرەك سىرلىرىنى ئېيتىشىپ ئۇزاق سىرداشتى. تەبىئىي ئىنتىلىش، ھاياتنىڭ روھىي لەززەتلىرى پەيدا قىلغان تاتلىق ھېسسىيات ئالمىدە ئەركىن پەرۋاز قىلىپ، كۆڭۈللىرىنى كۆتۈرۈشتى، ھاياجانلاندى، كۈلدى، بىر ـ بىرىگە شوخلۇق قىلىشتى. ئۇلار نېمىشقىدۇر قىزىپ كەتتى. رىزۋانگۇل ئاستا بېرىپ ياتاقنىڭ دېرىزىسىنى ئېچىۋەتتى. خانىغا گۈر قىلىپ كۈز كېچىسىنىڭ سالقىن شامىلى كىردى.

— مايەرگە كېلىڭ، رامىلە، نېمىدېگەن راھەت. ئادەمنىڭ يۈرىكى سەگىپ قالىدىكەن.

ئۇلار ئىككىسى دېرىزە ئالدىدا تەنلىرىنى كۈزنىڭ نەمخۇش شامىلىغا تۇتۇشۇپ راھەتلەندى. بۇلۇتسىز ئاسمان، چېكى يوق كائىنات بوشلۇقىدا سان ـ ساناقسىز يۇلتۇزلار چاقناپ تۇرىدۇ، ئۇلار يەر شارىدىكى تۇرلۇك ـ تۇرلۇك ئىشلارغا تاڭ قالغانىدەك، شادلانغانىدەك، مەسخىرە قىلغانىدەك ئوخشىمىغان نەزەرلەردە كۆز تىكىشىدۇ. ئاسماندىكى يۇلتۇزلار بىلەن كۆز قىسىشقانىدەك شەھەردە ئېلېكتىر چىراغلىرى چاقنايدۇ، ئۇلار پۈتۈن كېچە نېمىنى يورۇتماقچى، نېمىلەرگە گۇۋاھ بولماقچى؟ ئىككى قىز دېرىزە تۈۋىدە تۇرۇپ بىر پەس يۇلتۇزلۇق ئاسمانغا، بىر پەس يېيىلىپ ياتقان شەھەرگە قاراشتى. رامىلە مۇزلىدى.

— بولدى رىزۋانگۇل، مەن مۇزلاپ تۇرىمەن، زۇكام بولۇپ

قالمىز، ــ دېدى ئۇ ۋە يېنىپ كېلىپ كارىۋىتىغا ئۆزىنى تاشلاپ، قوللىرىنى بېشىنىڭ ئاستىغا قويۇپ ئوڭدىسىغا ياتتى. رىزۋانگۇل بولسا ھېلىھەم دېرىزىدىن سىرتقا قارىغىنىچە، پېتىنى بۇزماي تۇراتتى. ئۇنىڭ بەدىنى تېخى مۇزلىمىغانىدى. قانلىرى دولقۇنلانماقتا، ئۆزى كۈچلۈك ھاياجاندا ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ باشقىچىلا ھېسسىيات دولقۇنىغا دۇچ كېلىۋاتقىنىنى بارغانسېرى چوڭقۇر ھېس قىلماقتا. بۇ ھېسسىيات، بۇ كەيپىياتنىڭ بىر يېرى ئازابلىق، بىر يېرى شېرىن، تۇرۇپ سۇزۇك، تۇرۇپلا تۇمانەك. ئۇ ئىچ ـ ئىچىدىن بىر نەرسىگە شادلىنىۋاتقاندەك قىلىدۇ، لېكىن ئۇنىڭ نېمىلىكىنى ئويلىسا، ھېچ نەرسە تاپالمايدۇ، ئالدىرىغاندەك، ئىنتىلگەندەك بىر خىل تەقەززالىق ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئەگىپ يۈرىدۇ، لېكىن مەنزىل، نىشان كۆرۈنمەيدۇ. ئۇ ئىنتىلىۋاتقان نەرسە ئۆزىنى كۆرسەتمەيدۇ. رىزۋانگۇلنىڭ يۈلتۇزلارغا قارىغۇسى كېلەتتى، ئۇ يۈلتۇزلارنىڭ نۇرلۇقلىقىغا شەيدا بولغىنىچە ئۇنىڭدىن بىر نەرسىنى ئىزدىگەندەك ئۇزاق ـ ئۇزاق تىكىلىپ قالدى.

ــ رىزۋانگۇل ئۆزۈن تۇرۇپ كەتتىڭىز، سوغۇق تېگىپ قالىدۇ، ئەتە يولغا چىقمىز، ــ دېدى رامىلە ئورنىدىن تۇرۇپ، ئاندىن ئاستا بېرىپ ئۇنى قۇچاقلىدى.

ــ نېمانچە ئىسسىق سىز، ــ دېدى رىزۋانگۇل چۆچۈپ ۋە ئاندىن دېرىزىنى ئېتىۋەتتى. رىزۋانگۇل ئىزدىگەن نەرسىسىنى تېپىۋالغاندەك بىردىنلا ھاياجانلاندى، كۆزلىرى يېنىپ كەتتى.

ــ ئەتە ھە... ئەتە ئەتىگەن ھەممىز يولغا چىقىمىز ـ ھە... ــ دېدى رىزۋانگۇل خۇشال كەيپىياتتا.

ئۇ قايتىپ كېلىپ كارىۋىتىدا ئولتۇردى.

رىزۋانگۇل بىلەن رامىلە بۇ سەپەرگە ئۆزلىرىنىڭ شەخسىي تەييارلىقلىرى ھەققىدە ئازراق سۆزلەشتى. ئاخىر ئورۇنلىرىغا كىرىپ يېتىشتى.

ياتاق قاراڭغۇلۇقىغا چۆمدى. رىزۋانگۇلنىڭ ئۇيقۇسى

كېلىدىغاندەك ئەمەس، خىياللىرىنىڭ تايىنى يوق، پەقەت ئۇنى قانداقتۇر بىر خۇشاللىق بەزلەيدۇ، ھاياجانلاندۇرىدۇ، تەمتىرىتىدۇ. توساتتىنلا رىزۋانگۇلنىڭ خىيالى قاناتلاندى ـ دە، مۇنداق بىر ئەسلىمە كۆڭۈل ئېكرانىدىن ئۆتۈشكە باشلىدى:

تولۇق ئوتتۇرىنىڭ 1 ـ يىللىقىنىڭ ئاخىرقى ۋاقىتلىرى ئىدى. رىزۋانگۇلنىڭ كەينىدىكى پارتىدا ئەخمەت ئىسىملىك بىر ئوقۇغۇچى ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ يېشى سىنىپ بويىچە ھەممىدىن چوڭ، بۇرۇتى خەت تارتىپ قالغان، قارا كۆز، سىياھتەك قارا چاچلىق، چىرايلىق بالا ئىدى. بىر كۈنى مەكتەپ باغچىسىدا دەرس تەييارلاۋاتقان رىزۋانگۇلنىڭ يېنىغا ئىككى قىز ساۋاقدىشى كەلدى. ئۇلار ئۇنىڭدىن نېمىنىدۇر يوشۇرغاندەك كۈلكىسىنى زورغا بېسىپ تۇراتتى. ئۇلارنى كۆرۈپ كىتابىنى يېپىپ قويغان رىزۋانگۇل سەل ئەجەبلەندى.

ـــ ئەجەبمۇ خۇشالغۇسىلەر، بىرەر خۇشاللىق ئىش بولدىمۇ نېمە سىلەرگە ؟ ـــ دېدى تەبئىيلا. سېمىزرەك بىرسى:

ـــ ئۆزۈڭنىڭ يۈرىكىدىن سوراپ باق، خۇپسەنلىكىنى قارا، ـــ دېدى ئەگىتىپ. بۇنىڭدىن ھېچنېمىنى چۈشەنمىگەن رىزۋانگۇل كۆزىنى پارقىرىتىپ ساۋاقدىشىغا قاراپ قالدى.

ـــ تەمتىرىمە، ھودۇقما، ـــ دېدى ئىككىنچى ساۋاقدىشى ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ، ـــ تىترەۋاتامسەن نېمە؟

ـــ نېمىلەرنى دەپ كەتتىڭلار، ئۆزۈڭلار باشقىچىلىغۇ، بىرەر گەپ ئاڭلىدىڭلارمۇ؟

ـــ تولا قۇۋلۇق قىلما رىزۋان، ـــ دېدى سېمىزرەكى، ـــ ئۇ گەپنى ئاغزىڭدىن ئاڭلاپ باقايلى دەپ كەلدۇق، قانداق بولىدىكەن، سۆزلەپ بەرگىن.

ـــ نېمىنى، نېمىنى سۆزلەپ بېرىمەن؟ ئادەم ئۇققۇدەك گەپ قىلساڭلارچۇ ! ؟ ـــ سەل جىددىيلەشكەن رىزۋانگۇل.

ـــ سەن بوش قىز ئەمەسكەنسەن، ـــ دېدى سېمىزرەك ساۋاقدىشى رەنجىش تەلەپپۇزىدا، ـــ ئېنىقىنى دەيلى، ئەخمەت

بىلەن چىقىشىپ قالغىنىڭنى سوراۋاتىمىز.

— نېمە؟! — دېدى رىزۋانگۇل چۆچۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

— قورقما، مەخپىيەتلىكنى چىڭ ساقلايمىز، — دېدى يېنىدىكى ساۋاقدىشى، ئۇنى ئولتۇرۇشقا دەۋەت قىلىپ قولىدىن تارتتى. ساۋاقدىشىنىڭ قولىنى سىلكىۋەتكەن رىزۋانگۇل ئەلەم ۋە خورلۇق بىلەن:

— نېمە دەپ ئالجىۋاتىسىلەر، ئىزا تارتماي دېگەن گېپىڭلارنى، كىم شۇنداق دەيدۇ؟ مەن ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىمەن، زادى كىم مۇشۇ گەپنى چىقارغان؟ — ئىككى ساۋاقدىشى جىددىيلىشىپ قالدى. رىزۋانگۇل رەسمىي خاپا بولغاندى.

— نېمانچە قىلىسەن، بىز يامان گەپ قىلمىدۇققۇ.

— يەنە نېمە دېسەڭلار بولاتتى، بۇ ھاقارەت ئەمەسمۇ، سىلەرچە ... — ئۇنىڭ ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ سۆزىنى داۋاملاشتۇرالمىدى. سېمىزرەك ساۋاقدىشى ئىشىنىڭ چىڭىغا چىقىۋاتقىنىنى سەزدى بولغاي:

— رىزۋان، راستلا ھېچنېمە بىلمەمسەن، ھېچنېمە سەزمىدىڭمۇ؟ — دەپ سورىدى رىزۋانگۇلنىڭ ياش ئەگىپ تۇرغان كۆزىنىڭ ئىچىگە قاراپ. رىزۋانگۇل ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىغانىدى. شۇڭا ئۇ بېشى بىلەنلا ھېچنېمە بىلمەيدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

— ئەخمەت دائىم ئارقاڭدىن قاراپلا قالىدۇ، ئۇزاق - ئۇزاق قاراپ تۇرىدۇ. سەن قارىساڭلا باشقا ياقىقا قاراپ تۇرۇۋالىدۇ. يېقىندىن بېرى ... ئۇ، — قىز نېمىشقىدۇر سۆزىدىن توختاپ قالدى. رىزۋانگۇل گەپنىڭ ئاخىرىنى كۈتتى.

— يېقىندىن بېرى ... ھە، نېمە بولدى دېمەمسەن؟ — دېدى ئۇ بىر پەس كۈتكەندىن كېيىن تاقەتسىزلىنىپ.

— يېقىندىن بېرى ... يېقىندىن بېرى دەرس ۋاقتىدا چاچلىرىڭنى ئويناۋاتىدۇ، سىلايدۇ، سەن بىلمىگەندەك جىم

ئولتۇرساڭ ... بىز ...

رىزۋانگۇل يىغلاپ تاشلىدى. خورلانغاندەك ئازابلاندى. تەمتىرەپ قالغان ئىككى ساۋاقدىشى ئۇنى بىر پەس بەزلىدى. يىغىسىنى توختىتىپ، ئۆزىنى سەل تۇتۇۋالغان رىزۋانگۇل ئورنىدىن قەھرى بىلەن تۇردى ـ دە تېز ـ تېز چامداپ، سىنىپ تەرەپكە غەزەپ بىلەن كېتىپ قالدى.

سىنىپتا تۆت ئوغۇل، ئۈچ قىز ئوقۇغۇچى دەپتەرلىرىگە بىرىلىپ بىر نەرسە يېزىۋاتاتتى. ئەخمەت ئۆز ئورنىدا ئولتۇرۇپ خىيال سۈرۈۋاتاتتى، ئۇنىڭ قىياپىتى غايىۋى بىرسىگە تەلمۈرگەندەك ئىدى. كۆزلىرى بىر نۇقتىغا تىكىلگەنىدى.

ـــ ئەخمەت ! ـــ سىنىپقا كىرگەن رىزۋانگۇلنىڭ غەزەپ ۋە ئەلەملىك چاقىرىشى هەممىنى قىلىۋاتقان ئىشىدىن توختاتتى. ئەخمەتنى بولسا قاتتىق چۆچۈتۈۋەتتى، ـــ سەن ... سەن ... ـــ ئۇ گېپىنىڭ ئاخىرىنى چىقىرالماي بوغۇلۇپ قالدى. ئىككى قىز ساۋاقدىشى ئۇنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ كەلدى ۋە:

ـــ نېمە بولدۇڭ، نېمە ئىش بولدى؟ ـــ دېدى ئۇنىڭ قىياپىتىگە هەيران قېلىپ، رىزۋانگۇلنىڭ كۆزلىرىدىن تارامىلاپ تۆكۈلدى.

ـــ ئۇ مېنى بوزەك قىپتۇ ... مېنىڭ ... مېنىڭ چاچلىرىمنى تۇتۇپ... لۇكچەك، مېنىڭ يۈزۈمنى تۆكتى. ئەمدى مەن ... ـــ رىزۋانگۇل ئەلەم بىلەن هۆركىرەپ يىغلۇۋەتتى. ئىككى ساۋاقدىشى ئۇنى يۆلەشتۇرۇپ سىرتقا ئاچىقىپ كەتتى. چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتكەن ئەخمەت روهى چىقىپ كەتكەن ئادەمدەك ئورنىدا ئولتۇرۇپلا قالدى. كۆزلىرى هېس ـ تۇيغۇسىنى يوقاتقان ئادەمنىڭكىدەك پارقىراپ قالدى. بىر چاغدا ئۇنىڭ چىرايى ئاستا ـ ئاستا قىزاردى. ئاۋۋال بۇرنىنىڭ ئۇچلىرى، كېيىن پېشانىلىرى مونچاق ـ مونچاق تەر تامچىلىرى بىلەن تولدى.

كۈن ئاللىقاچان بۇ يۇرت بىلەن خوشلىشىپ، غەرب ئۇپۇقىدا غايىب بولغان. كېچىنىڭ خەۋەرچىسى گۈگۈم پۈتۈن يورۇقنى

ئۆز ئېتىكى بىلەن چۈمكىگەن بولسىمۇ، ئەخمەت تېخىچىلا سىنىپتا، يەنە شۇ ئۆزىنىڭ ئورنىدا قىممىر قىلماي ئولتۇراتتى. چىراغنى ياندۇرۇپ، ئىككى ئوغۇل ساۋاقدىشى ئۇنىڭ قېشىغا كەلدى:

ــ ئەخمەت، يۈر ئاداش ياتاقتا چىقنىپ كېتىممىز، ــ دېدى ئۇنىڭ قولىدىن تارتىپ. ئەخمەت ئىچىگە توشۇپ كەتكەن ھەسرىتىنى چىقىرىۋەتمەكچى بولغاندەك ئېغىر ۋە ئۇزۇن نەپەس ئالدى. بوشاشقان، روھى چۈشكەن ھالدا ئورنىدىن تۇرۇپ، ساۋاقداشلىرى بىلەن سىنىپتىن چىقتى.

ــ ياتاققا يۈر، ــ دېدى ساۋاقدىشىنىڭ بىرسى.

ــ سىلەر كىرىپ تۇرۇڭلار، مەن ئارقاڭلاردىن كىرىمەن، ــ ئىككى ساۋاقدىشى ھەرقانچە زورلاپمۇ ئەخمەتنى ياتاققا كىرىشكە كۆندۈرەلمىدى.

يالغۇز قالغان ئەخمەت مەكتەپ بېغىنىڭ شەرقىي تەرىپىدىكى ئاسمانغا تاقاشقان، قويۇق تېرەكلىك قاراڭغۇلىقىغا كىرىپ كەتتى. پۈتۈن كېچە ئۇنىڭ ئورنى بوش قالدى. ئەتىسى ئەخمەتنى ھېچكىم ئۇچراتمىدى. بىرىنچى سائەتلىك دەرستىن باشلاپ ئۇنىڭ ئورنى بوش قالدى. پەقەت بۇنىڭ سەۋەبىنى رىزۋانگۇللا بىلەتتى. رىزۋانگۇل پارتىسىدىن دەپتىرىنى ئېلىش ئۈچۈن قولىنى تىققاندا، قولىغا بىر پارچە قەغەز چىقتى. رىزۋانگۇل يېنىدىكى ئوقۇغۇچىدىن يوشۇرۇن خەتكە كۆز يۈگۈرتتى.

«ھۆرمەتلىك رىزۋانگۇل:

مېنى كەچۈرگىن، سېنىڭدىن ئەپۇ سورايمەن. مېنىڭ قىلغىنىمنى كۆڭلۈڭدىن چىقىرىۋەت، پەقەت بىرلا تىلىكىم، مېنى لۇكچەك دېگەن باھايىتىنىڭ ئادالەتسىزلىكىنى ئىقرار قىلغىن. خوش ئەمدى كۆرۈشەلەيمىزمۇ، يوق».

ئۇ خەتنى ئۈچ قېتىم ئوقۇدى. قەغەزنى مىجىپ ـ مىجىپ يانچۇقىغا سالدى. تەنەپۇس ۋاقتىدا خەتنى مەكتەپنىڭ ئىچىدىن ئېقىپ ئۆتىدىغان ئۆستەڭ سۈيىگە تاشلاپ ئېقىتىۋەتتى. شۇ

ئىشتىن كېيىن ئەخمەت مەكتەپتە ئىككىنچى كۆرۈنمىدى. ھەتتا ئۆزىنىڭ يوتقان ـ كۆرپىلىرىنى ئېلىشقىمۇ ئۆزى كەلمەي، ئىنىسى ئېلىپ كەتكەنىدى. بۇ ۋەقە بىر سىنىپ كوللېكتىپىغا ئالاھىدە تەسىر قىلدى. ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا ئوخشىمىغان كۆزقاراشلارنى پەيدا قىلدى. رىزۋانگۈلنى ئەيىبلىگۈچىلەرمۇ، ياقلىغۇچىلارمۇ چىقتى. بىر قىسىم ئوغۇل ئوقۇغۇچىلارنىڭلا ئەمەس، بىر قىسىم قىز ئوقۇغۇچىلارنىڭمۇ رىزۋانگۈلگە بولغان مۇئامىلىسى كۆرۈنەرلىك ئۆزگەردى. بىراق ھېچكىم، ھەتتا بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان ئوقۇتقۇچىلارمۇ رىزۋانگۈلگە يۈزتۇرا بىرەر ئېغىز گەپ قىلمىدى. ئەخمەتنىڭ كېتىپ قېلىشىنىڭ، بىر قىسىم ئوقۇغۇچىلارنىڭ مۇئامىلىسىنىڭ ئۆزگىرىشىنىڭ، بىرەرسىنىڭمۇ بۇ ئىش ھەققىدە رىزۋانگۈلنىڭ يۈزىدە بىرەر نەرسە دېمىگەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى قىز ئۇ چاغدا بىلمىگەن، بۇ سىرنىڭ تېگىگە يېتەلمىگەنىدى. ئارىدىن شۇنچە يىللار ئۆتۈپ، بۈگۈنكى كۈنگە كەلگەندە، قىز ئۇلارنىڭ مەنىسىگە يەتكەندەك قىلىۋاتاتتى. ئۇ شۇ تاپتا ئۇ دەۋردىن يىراق، ھەيۋەتلىك زامانىۋى شەھەردىكى ياتاقتا يېتىپ، تۇن كېچىدە ئۆزىنىڭ قىلغان ئاشۇ ياۋايىلىقىغا خىجىل بولۇۋاتاتتى. ئۇ ئەپسۇسلانغان ھالدا بىر يېنىدىن ئىككىنچى يېنىغا ئۆرۈلدى. ئېغىر نەپەس ئالدى. بىردىنلا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئەخمەتنىڭ خەت تارتىشقا باشلىغان بۈرۈتى، تىكىلىپ تۇرغان قاپقارا كۆزلىرى، دولقۇنلىنىپ تۇرىدىغان قويۇق چاچلىرى گەۋدىلەندى. بۇنىڭدىن رىزۋانگۈل ئەجەبلەنمىدى، ئەكسىچە تەبىئىيدەك بىلىنىپ كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ قالدى. ئەخمەت ھازىر قەيەردىدۇ؟ نېمە ئىش قىلىۋاتقاندۇ؟ بەلكىم ئۇ ھازىر ھەممە نېمىگە پەرقسىز، بىپەرۋا قارايدىغان دېھقان بولۇپ قالغاندۇ. كىم بىلىدۇ، ئەنئەنە بويىچە ئۆزى تونۇمايدىغان بىر قىز بىلەن ئاللىقاچان ئۆي ـ ئوچاقلىق بولۇپ، بىر ـ ئىككى، ھەتتا ئۈچ بالىلىق بولغاندۇ، ئۇنىڭ تۇرمۇشى كۆڭۈللۈكمىدۇ؟ رىزۋانگۈلنىڭ كۆڭلى باشقىچىلا

بولۇپ، بىر خىل ئۆكۈنۈش ئۇنىڭ كۆڭلىگە بېسىپ كىردى. ئۆزىنى ئەخمەتكە يۇز كېلەلمەيدىغاندەك، گۇناھ ئۆتكۈزۈپ قويغاندەك ھېس قىلىپ، بىئارام بولدى. ئەخمەتنىڭ تۇرمۇش يولىنى تۇپتىن ئۆزگەرتىشىگە ئۆزى سەۋەبچى بولغان، ئۇنى ئوقۇشتىن، ئىستىقبالللىق يولدىن قايتىشقا مەجبۇر قىلغان، ئۇنىڭ كۆڭۈلسىزلىكىگە ئۆزى سەۋەبچى ... بۇلار رىزۋانگۈلنى ئازابلىدى، كۆڭلىنى غەش قىلدى.

ئۇچىنچى باب

1

ئاپتوبۇس ماي يېيىتىلغان تۇز يولدا ئۇچقاندەك كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئىچى كۇلكە ـ چاقچاق، خۇشاللىق كەيپىياتىغا تولغان. بۇ خۇددى بىر كۆڭۈللۈك ئولتۇرۇش، دوستلارنىڭ جەم بولۇشى. قىزىق ـ قىزىق چاقچاق، شاڭخولار، كۇلكە سادالىرى بىردە ئەۋجىگە چىقىدۇ، بىردە ئۇزۇلۇپ قالىدۇ. مەخمۇت ھە دېسىلا شاڭخونىڭ ئوبيېكتى بولۇپ قالىدۇ. ئېلى ئىلمىي، سىياسىي گەپلەرنى ئەپلەشتۇرۇپ قىلالمىغان بىلەن شاڭخو، چاقچاقلا، يۇمۇرلۇق سۆزلەرگە بەك ئۇستا، ھازىر جاۋاب. ئەركىن بولسا، ئۇنىڭ يارەمچىسى، مەخمۇتچۇ، گەپنى ئۆزى ئىزدەپ تېپىۋالىدۇ. شاڭخو قىلىدىغانغا ئۆزى سەۋەب تېپىپ ببرىپ ئولتۇرىدۇ. مەسئۇد بولسا، قېنىپ ـ قېنىپ كۇلۇشنىلا بىلىدۇ.

بىر يەردە يانمۇيان ئولتۇرغان رىزۋانگۇل بىلەن رامىلە ھاياجىنىنى تېخىچىلا باسالمىغانىدى. بىرىنچى قېتىملىق خىزمەت سەپىرى ئۇلار ئۈچۈن ئەھمىيەتلىك، مەنىلىك ئىش بولۇپ، ئۇلار كېچىدىن ببرى بەكمۇ خۇشال ئىدى. سەپەرنىڭ بۇنداق بولۇشىنى تەسەۋۋۇر قىلىپمۇ باقمىغان بىر جۇپ قىز شۇ تاپتا تېخىمۇ ھاياجانلانماقتا. بولۇپمۇ رىزۋانگۇلنىڭ كەيپىياتى بەك يۇقىرى، ئۇ بوستانلىققا قايتىپ كەلگەن بۇلبۇلدەك ئورنىدا ئاران ـ ئاران ئولتۇرىدۇ. ئۇ پۈتۈن ئاۋازدا كۇلىدۇ، كۇلكىسى ھەممىنى بېسىپ چۈشىدۇ، رامىلەنىڭ بىلەكلىرىنى سىقىدۇ، بىقىنىغا نوقۇيدۇ، بەللىرىنى تۇتۇپ ئۆزىگە چىڭ تارتىپ قويىدۇ.

ئۇنىڭ ئىچىگە پاتمايۋاتقان نېمىدۇ؟ ! بۇنى رىزۋانگۇل ھازىر ئويلىيالمايدۇ. شوپۇر رول بىلەن، ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان كامىل ئوي بىلەن. كامىل كەينى تەرىپىدىكى شۇنچە گەپ ـ سۆز، ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ، كۈلكىلەرنى ئاڭلىمىغاندەك ئولتۇرىدۇ. ئۇ بىرەر قېتىممۇ ئارقىغا قاراپ قويمىدى، شۇنچە قىزىق كۈلكە ـ چاقچاقلارغا ھېچىيىپمۇ قويمىدى، تۆمۈردىن ياسالغان ئادەمدەك ئولتۇرغىنى ئولتۇرغان. رىزۋانگۇلنىڭ كۆزى قانداق قىلىپ ئۇياقتا چۈشۈپ قالغان، ئۇ رامىلەنىڭ قۇلىقىغا:

ـــ قاراڭە، بىزنىڭ باشلىقىنىڭ ئولتۇرۇشىنى، ـــ دەپ شۇڭىرلىدى. رامىلە باشقىلارغا سەزدۈرمەستىن كامىل ئولتۇرغان تەرەپكە قارىدى. كامىلنىڭ ئىككى مۈرىسى چىقىپ قالغانلىقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ئۇ تىك ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ كەڭ غوللىرى گەۋدىلىك ئىكەنلىكىنى نامايان قىلىپ تۇراتتى، كامىلنىڭ بېشى باشقىلارنىڭكىدىن چوڭراق ئىدى، چېكىلىرىگە بىرقانچە تال ئاق ئارىلىغانىدى.

ـــ ماڭا بەك سۈرلۈك كۆرۈندۇ بۇ باشلىق، نېمىشقىكىن ئۇنى كۆرسەملا ئېيىمەنگەندەك بولىمەن، ـــ دېدى رىزۋانگۇل.

ـــ كۆرۈنۈشى شۇنداق بولغان بىلەن كۆڭلى يۇمشاق، رەھىمدىل ئادەمدەك قىلىدۇ. قاراڭە، ئەتىگەنده بىزدىن شەخسىي تەييارلىقىمىزنى ئىنچىكىلەپ سوراپ كەتكىنىنى، باردىغان يېرىمىز تاغ، جاڭگال، بىزنى تۇرمۇشتا قىسىلىپ قالمىسۇن دېگەن چېغى.

ـــ مەنمۇ ئۇنى بەك تۇيغۇن ئادەمىكىن دەيمەن. كۆزىگە قارىسام بىر خىل ئۆتكۈر نۇر چاقناپ تۇرغاندەك قىلىدۇ. بىر قاراپلا كۆڭلۈڭدىكىنى بىلۋالامدىكىن دېگۈم كېلىدۇ.

گەپ ـ سۆزلەرمۇ ئازايدى، كۈلكىلەرمۇ بېسىقتى. يول ماڭغىلىمۇ يېرىم كۈن بولاي دەپ قالدى. بىرىنچى بولۇپ ئەركىن سومكىسىنى ئېچىپ، ئۇنىڭدىن ئالما ئالدى. ئۇ ئالمىلارنى ئولتۇرغانلارغا بىر ـ بىرلەپ بەرگىلى تۇردى.

— قېنى ئىككى يېڭى سەپەردىشىمىز، بۇ سەپەرنىڭ تۇنجى مۇبارەك ئالمىسى، — دېدى ئەركىن رىزۋانگۇل بىلەن رامىلەگە بىر جۇپ ئالمىنى سۇنۇپ تۇرۇپ.

— ھازىر ئالما بىلەن تەبرىكلىدۇق، كېيىن تاش بىلەن تەبرىكلەيمىز تېخى، — دېدى ئېلى. يەنە بىر قېتىم خۇشاللىق كۈلكىسى ئاپتوبۇس ئىچىنى بىر ئالدى. تېخى ئالما يېيىلىپ بولمايلا مەخمۇت سومكىسىنى ئاچتى. ئۇنىڭدىن سامسا چىقىرىپ ھەر بىرىگە ئىككىدىن بەردى. ئېلىنىڭ ئاغزى يەنە ئېچىلدى.

— پاھ، بۇ قېتىم ئاچىمىز قۇلىقىڭنى تازا بىر تولغاپتىمۇ نېمە، ئاغىنە، سومكاڭنىڭ ئاغزىنى ئاچقاندا قولۇڭ تىترىمىدى.

— بۇنى مەخمۇتنىڭ قولى ئەمەس، رابىيەمنىڭ قولى دەيمىز. مەخمۇتنىڭ قولىدىن قىلنىمۇ ئالغىلى بولمايدۇ، — دەپ تەڭكەش قىلدى ئەركىن. مەخمۇت ھەجىيىپلا قويدى. ئەڭ ئاخىردا ئالمىنى شوپۇرغا بېرىپ ئورنىدا ئولتۇرۇۋالغاندا، ئېلى:

— ئۆيىڭگە دەۋا قىلىپمۇ بارالمىغاندۇق، مۇشۇ ئىككى سامسا بىلەن ئۇنىڭ ئورنىنى تولدۇراي دەمسەن نېمە، ئۆزۈڭمۇ قۇم سانايدىغان نېمە جۇمۇ ! — دېدى چېقىشىپ.

— قېنى، سەن مۇشۇنداق ئۆيدە قىلغان نەرسەڭ بولسا چىقىرىپ باقمامسەن، — دېدى مەخمۇت ئېلىغا تەگكۈزۈپ. بىرقانچە تەرەپتىن «يارايسەن مەخمۇت، چىڭ يەردىن تۇتتۇڭ !» دېگەن سۆزلەر بىردەك ئاڭلاندى.

— خەپ مەخمۇت، — دېدى ئېلى، — مۇشۇ قېتىمقى تەكشۈرۈشتىن قايتىپلا توي قىلمىسام، مۇشۇ دېگىنىڭگە بولسىمۇ ...

— بولىدۇ، — دېدى ئەركىن، — قىزىلتاغ سودا ساريىنىڭ ھېلىقى ئەينەك جازىسىنىڭ ئىچىدىكى خانىم بىلەن، — يەنە قاتتىق كۈلكە كۆتۈرۈلدى. ئېلىنىڭ ئۆزى كۆزلىرىدىن ياش چىققۇدەك كۈلدى. رىزۋان بىلەن رامىلە كۈلۈپ تېلىقىپ قالدى. ئۇلار بىر ـ بىرىگە يۆلىنىشىپ ئۆزلىرىنى تۇتۇۋالالمىدى. ھېچ

نەرسە تەسىر قىلمايدۇ، دەيدىغان كاملىرى ئالىقانلىرى بىلەن ئېتىپ ئاۋازسىز كۈلدى. كۈلكىلەر توختىدى، بىر پەس جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى.

ــ ئۇنچىلىك غەمگە چۆكۈپ كەتمە، ئېلى، ــ دەپ جىملىقنى بۇزدى ئەركىن، ــ ئۆزۈڭ بېرىشتىن قورقساڭ، مەسئۇدنى ئەلچىلىككە ئەۋەتمىز، ئۇ داھىيانە سۆزلىرى بىلەن تاشنىمۇ ئېرىتىدۇ. بارامسەن مەسئۇد؟

ــ ئېلى ئۇچۇن ئۇنچىلىك خىزمەت قىلمىساق ئىنسابسىزلىق بولىدۇ. ئۇ گەپ ئاڭلايدىغان، قۇلىقى يۇمشاق قىز بولسا ئەلۋەتتە بارمامدىغان، ــ دېدى مەسئۇد.

ئۇلارنىڭ چاقچاقلىرى يەنە باشلاندى. ماشىنا گۈركىرەپ بىر خىل ماڭماقتا. بۇ كۆڭۈللۈك كوللېكتىپ ئۆزلىرىنىڭ ماشىنىدا ئولتۇرغانلىقىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇغانىدى، بۇ قېتىم ھۇجۇمنىڭ مەركىزى ئېلى بولۇپ، مەخمۇت ئارام ئېلىپ قالدى. كۈلكىلەر ئەۋجىگە چىققاندا ئاپتوبۇس چۈشلۈك تاماق يەيدىغان ئۆتەڭگە كېلىپ قالدى.

ــ بىر سائەت توختايمىز، ھەممىڭلار سائىتىڭلەرگە قارىۋېلىڭلار، ــ دېدى كامىل، ئاندىن ئۆزى بىرىنچى بولۇپ ئاپتوبۇستىن چۈشتى.

گىياھسىز چۆلدە سوزۇلۇپ ياتقان يولدا ئاپتوبۇس غوڭۇلداپ ئالغا ئىلگىرىلىمەكتە. دېرىزىدىن قارىسىڭىز چەكسىز سوزۇلغان تاشلىق، ئۇنىڭ چېكىگە كۆز يەتمەيدۇ. بىر سائەتتىن بېرى جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرمەكتە. پەقەت گۈركىرەشتىن باشقا سادا يوق. بىر چاغدا شوپۇرنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان كامىل كەينىگە ئۆرۈلۈپ، جىم ئولتۇرۇشقان ئەترەت ئەزالىرىغا بىر ـ بىرلەپ قاراپ چىقتى، ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى كۆزلىرىنى يۇمۇۋېلىشقان، پەقەت ئىككى قىزلا دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ ئولتۇراتتى. ئۇلار بىر نەرسىنى ئىزدىگەندەك كۆزلىرىنى يۆتكىمەيدۇ. كامىل ئاستا ئورنىدىن تۇردى. خىيال سۈرۈپ ئولتۇرغان مەسئۇدنىڭ يېنىغا

قىسىلدى.

ـــ ھە يىگىتلەر، شۇكىلىشىپ كەتتىڭلارغۇ؟ مەسئۇد ئىسكىرىپكاڭنى قولۇڭغا ئال، ـــ دېدى. بۇ سۆز بىلەن ئەركىن ئورنىدىن تۇردى. ئۇ ئاپتوبۇسنىڭ كەينى تەرىپىگە ئۆتۈپ، ئالدى بىلەن ئىسكىرىپكىنى ئېلىپ مەسئۇدنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى. ئاندىن تەمبۇرنى ئېلىپ كاملىغا تۇتقۇزدى. ئۆزى قولىغا داپنى ئالدى. كۆزىنى يۇمۇۋالغانلارمۇ جانلاندى. نېمىگىدۇر ئۆزلىرىنى رۇسلىغاندەك مىدىرىشىپ قەددىنى تىك قىلىشتى. كامىل بىلەن مەسئۇد چالغۇلىرىنى تەڭشىدى. ئىككى قىز تاشقىرىدىن كۆزلىرىنى ئۇزۇپ، ئەمدى نېمىلەر قىلىشىدىكىن دېگەندەك ئاپتوبۇسنىڭ ئىچىگە قاراپ ئولتۇردى.

ئىسكىرىپكىغا تەڭكەش قىلىنغان تەمبۇرنىڭ جاراڭلىق ساداسى ھەممىنى جىددىيلەشتۇردى. كامىل كۆزلىرىنى يۇمۇپ، ناخشىنى سىملارغا چاقماقلىق بىلەن ئۇرۇپ، پەدە تۇتقان قولىنى يېنىك يۆتكەيتتى. شوخلۇق، جۇشقۇنلۇق مۇڭغا ئالمىشىپ، يۈرەك تارلىرىنى تىترىتىپ ئۆتىدىغان مۇزىكا كۈيى كەيپىياتنى سالماق، ۋەزمىن ھالەتكە كەلتۈردى.

رىزۋانگۈل بىلەن رامىلە يېڭىلىق تۇيۇلغان بۇ مەنزىرىگە قارىشىپلا قالدى. ئۇلار كاملىنىڭ قولىدىن تەمبۇر چېلىشنىڭ كېلىدىغانلىقىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى. شۇڭا، ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن ھەيرانلىق، ئەجەبلىنىش، قىزىقىش ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى. يېقىملىق مۇزىكا ئۇلارنىڭ قەلبىنى دولقۇنلاتسا، ئۇنى چېلىۋاتقان كىشىنىڭ كاملىلىقى، ئۆزلىرىنىڭ باشلىقى ئىكەنلىكى سۆيۈنۈش تۇيغۇسىنى ئويغىتىۋاتاتتى. ئەمدى رامىلە بىلەن رىزۋانگۈلنىڭ كۆزلىرى پارقىراپ ئېچىلىپلا قالدى. چۈنكى، كامىل ناخشا باشلىۋەتكەنىدى. ئۇنىڭ ئاۋازى ياڭراق، يېقىملىق، ھەم مۇڭلۇق ئىدى. ئۇ ئېيتقان مۇقامنىڭ سېھرىلىك ئېقىمى ئۇيغۇر قېنىنى ئېقىپ تۇرغان تومۇرلاردا ئۆركەش ياسىدى. مىسكىنلىك ئارىلاشقان بىر خىل شېرىن

لەززەت تۇيغۇسى يۈرەكلەرنى ئېرىتتى.

پەدە يۆتكىلىپ، بىر پەس مۇزىكا چېلىنىپ، يەنە ناخشا باشلاندى. خۇددى مەسلىھەتلىشىۋالغاندەك بۇ قېتىمقى ناخشىغا ئەركىن، مەسئۇد، ئېلىلارمۇ قوشۇلدى. خۇددى سەھنىدىكى ئارتىسلاردەك ئۇلارنىڭ ئاۋازلىرى بىر - بىرىگە شۇنداق ماس، تەكشى چىقىۋاتاتتى. باشقىلارنىڭ شۇنداق زوق بىلەن بېرىلىپ تىڭشاۋاتقىنىغا قارىغاندا، ئۇلارنىڭ چەكسىز ھۇزۇرلىنىۋاتقىنى شۇبھىسىز ئىدى. بولۇپمۇ رىزۋانگۈلنىڭ كۆزلىرى، تەلمۈرۈشلىرى، ھەممىنى ئۇنتۇغاندەك قىياپىتى ھاياجىنىنى باسالمايۋاتقىنىنى نامايان قىلىپ تۇراتتى.

باشلىغاندا كۆزىنى يۇمۇۋالغان كامىل كۆزىنى ئىككىنچى ئاچىدى، قولى توختىمىدى. ئۇ شۇ تاپتا مۇزىكا، ناخشا دۇنياسىدىن باشقا ھەممىنى ئۇنتۇغان. ئۇنىڭ قاڭشارلىق بۇرنى، كۆكسىرىپ تۇرغان ئېڭەكلىرى تەرلىدى، بارا - بارا كەڭ پېشانىسىدە تەر تامچىلىرى كۆرۈنۈشكە باشلىدى. لېكىن ئۇ بىر خىلدا تەمبۇرىنى زوق بىلەن چالاتتى، ناخشىنى ئىشتىياق بىلەن ئېيتاتتى. ماشىنا ئايىغى چىقماس يولدا بىر خىلدا ئىلگىرىلىمەكتە. گىياھسىز سايلىق تۇگەي دېمەيدۇ، يە ئۆي، يە بىر پارچە يېشىللىق كۆرۈنمەيدۇ. تاش، شېغىل، ئاندا - ساندا قۇم، دۆڭلۇكلەر چېلىقىپ قالىدۇ.

بىر - بىرىگە ئۇلىشىپ ئېيتىلغان ناخشا، چېلىنغان ساز ھەممىنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلدى. بىر چاغدا كامىل ئاخىرىنى چۈشۈردى، رىزۋانگۈل ئىختىيارسىز ئورنىدىن تۇرۇپ چاۋاك چېلىۋەتتى. باشقىلار پەقەت مەنۇنلۇق بىلەن كامىلغا قارىشىپ قويدى.

كامىلنىڭ كۆزلىرى خۇمارلاشقان، ئۇنىڭدا ئىشتىياق، ھەسرەت، ئۈمىد ئارىلاشقان مۇرەككەپ ھېسسىيات چاقناپ تۇراتتى. ئۇ يازدا ئۇزۇن چۆلنى بېسىپ چاڭقىغان، مۇزدەك بۇلاق سۈيىنى قېنىپ ئىچكەن ئادەمدەك راھەتلىنىپ كېرىلىپ قويدى.

ئۇ قولىدىكىنى ئېلىگە ئۇزاتتى. ئورنىدىن تۇرۇپ گەپ ـ سۆز قىلماستىن شوپۇرنىڭ يېنىغا بېرىپ ئولتۇرۇۋالدى. قالغانلار نەغمە ـ ناۋانى داۋاملاشتۇردى. جۇشقۇن، شوخ پەدىلەرگە چېلىپ، ناخشا ئېيتتى. ئاخىر كوچا ناخشىلىرىنى ھەممىسى بىر بولۇپ بىر پەستىن توۋلاشتى. ئىككى قىز ناخشىغا قوشۇلماستىن ئاڭلىغۇچى بولۇپ ئولتۇردى.

كۆڭۈللۈك سەپەر ئۇچىنچى كۈنىگە قەدەم قويغاندا، ئاپتوبۇس بىر پەس مېڭىپ ماي يېيىتىلغان يولدىن جەنۇبقا ئايرىلغان يولغا بۇرۇلدى. چۈشتە بىر ناھىيە بازىرىغا كەلدى. بىر سائەت توختاپ يەنە يولغا چىققان ئاپتوبۇس كۆپ ماڭماي، قاراماي يول ئايلاشتى. شېغىل يېيىتىلغان يولغا چۈشتى. ئەمدى كىچىك ـ كىچىك يېزىلار، بۇك دەرەخلىكلەر ئاندا ـ ساندا ئۇچرايدىغان بولدى. كۈن غەرب ئۆپۈقىغا يېقىنلاشقاندا يىراقتا تاغ كۆرۈندى. كۈن ئولتۇرۇپ، گۈگۈم چۈشكەندە ئاپتوبۇس تاغنىڭ ئېغىزىدىكى ئون ـ يىگىرمىچە ئائىلە ئورۇنلاشقان يېزىغا كېلىپ توختىدى. چۈنكى، بىر كۈن بۇرۇن يولغا چىققان يۈك ـ تاق ماشىنىسى شۇ يەردە ئىدى. كامىل مۇنداق ئۇقتۇرۇش قىلدى:

— بۈگۈن مۇشۇ يەردە قونىمىز، قىدىرىپ تەكشۈرۈش دائىرىمىز مۇشۇ تاغنىڭ ئىچىدە. ساقلاپ تۇرۇڭلار، ھازىرلا كېلىمىز، — دېدى ۋە ئەركىننى ئەگەشتۈرۈپ كېتىپ قالدى. ئون بەش مىنۇتلاردىن كېيىن كەلگەن ئەركىن ھەممەيلەننى قونالغۇغا باشلاپ ماڭدى.

تاغنىڭ كەچلىك ھاۋاسى سالقىن، ساپ، ھەرخىل ياۋا ئوتلارنىڭ پۇراقلىرى گۇپۇلدەپ تۇرىدۇ. يىراق يەردىكى قارىغايلىقتىن دېۋىرقاينىڭ قاڭسىق پۇرىقىنى يېنىك شامال ئۇزۇكسىز ئېلىپ كېلىدۇ، ئەمەننىڭ ئۆتكۈر پۇرىقى دىماقلارنى غىدىقلايدۇ، كەچ كىرگەنسېرى سۇنىڭ شارقىرىشى كۈچەيدى، ئادەتتە بۇ ئېغىزدىكى سۇ شارقىراپ ئاقمايدىغان كۆپ ئەمەس ئىدى.

ئەرلەر چوڭ بىر ئېغىز دېھقان ئۆيىگە، ئىككى قىز كىچىك بىر ئۆيگە ئورۇنلاشتى. كىرسىن چىراغنىڭ غۇۋا يورۇقى ئۆينى سۇس يورۇتۇپ تۇرىدۇ. ھەممىسى بىر كۇن ئاپتوبۇستا ئولتۇرۇپ چارچىغان، ئۆينىڭ ئۇچتىن ئىككى قىسمىنى ئىگىلىگەن سۇپىغا سېلىنغان يوتقان ـ كۆرپىلىرى ئۇستىگە قىڭغىيىشقانىدى. بىر چاغدا خېلىدىن بېرى يوقاپ كەتكەن كامىل بىلەن ئەركىن كىردى. يىگىتلەر دەرھال ئۆرە بولۇشتى. ئەركىن چىقىپ كېتىپ ئىككى قىزنى باشلاپ كىردى.

ـــ بۇرادەرلەر، ئەمدى ماشىنىلىق مېڭىش بەك تەس، تەۋەككۇل قىلىشقا بولمايدۇ. شۇڭا، ھارۋىلىق، ئاتلىق ماڭمىز. ئورۇنلىشىدىغان يەرگە بەش ـ ئالتە سائەتتە يېتىپ بارغىلى بولىدۇ. ئەمدىكى ئىشىمىز مۇنداق: مەخمۇت، ئېلى باشلىق تۆتىكلار، يەنە ئۇچ دېھقان يىگىتى ئەتە ئەتىگەن نەرسە ـ كېرەكلەرنى ئىككى ھارۋىغا بېسىپ يولغا چىقىسىلەر. تۆتىكلارغا تۆت ئات بار. ئاتلارغا مۇۋاپىق نەرسىلەرنى ئارتىپ، مىنىۋالىسىلەر. بارغاندىن كېيىن ئورۇنلىشىدىغان جايىنى تەييارلايسىلەر. چېدىردىن تۆتنى تىكسىلەر، يەر تۇزۇلۇشىگە قاراپ چېدىر تىكىدىغان يەرنىڭ ئورنىنى بەلگىلەيسىلەر. بۇران تەگمەيدىغان، يامغۇر سۇيى بېسىپ كىرەلمەيدىغان، كۇن تېگمەيدىغان جاي بولسۇن. قالغانلىرىمىز ئۆگۈنلۈكە يولغا چىقىمىز، ـــ دېدى كامىل.

ـــ ئاشخانا بىلەن ئوچاقنى ياخشى ئورۇنلاشتۇرۇڭلار بۇرادەرلەر، تۇرخۇندىن ئىس ماڭمىسا، خام تاماق يەيمىز. مەخمۇت، بۇنىڭغا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈپ قوي. تۇرىدىغان ئورنىمىز سۇدىن بەك يىراق بولۇپ كەتمىسۇن. شۇ يەردە بىر بۇلاق بار ئىكەن، تۇرالغۇ شۇنىڭ ئەتراپىدىراق بولغىنى ياخشى، ـــ دەپ ئەركىن قوشۇمچە قىلدى. خىزمەت توغرىسىدىكى گەپ شۇنىڭ بىلەن توگىدى. رىزۋانگۇل بىلەن رامىلە ياتقىغا چىقىپ كەتتى. ئۇلار ئىككىسى كارىۋات قويۇلغان كىچىكرەك بىر ئۆيگە

ئورۇنلاشقانىدى. پەنەر چىراغنىڭ يورۇقى ئۆيىنى غۇۋا يورۇتۇپ تۇرىدۇ. ئىككى قىز قىڭغىيىپ كارىۋاتتا بىر پەس جىمجىت يېتىشتى.

— رامىلە، مەن ئۆزۈمنى باشقىچىلا سېزىۋاتىمەن، — دېدى رىزۋانگۈل جىملىقنى بۇزۇپ.

— مېنىڭ مۇنداق ئۇزۇن سەپەرگە چىقىشىم تۇنجى قېتىم، نەنسەن تېخىدىن باشقا تاغنى كۆرۈپ باقمىغان، — دېدى رامىلە. ئۇنىڭ ئاۋازىدىن خۇشاللىقى چىقىپ تۇراتتى.

— خىزمەت دېگەن مۇشۇنداق بولىدىغان ئوخشايدۇ، خىزمەتداش دېگەن ساۋاقداشقا ئوخشىمايدىكەن.

— خىزمەت شارائىتى كەڭرى دۇنياغا ئوخشايدىكەن، مەن ئۆزۈمنى قەپەستىن بوشىنىپ، چەكسىز ئاسمانغا چىقىپ قالغاندەك ھېس قىلىۋاتىمەن.

— بىزنىڭ ماۋۇ شاش يىگىتلەرنى دېمەمسىز تېخى، — دېدى رىزۋانگۈل ئۆرە بولۇپ ئولتۇرۇپ، — ئىشخانىدىكى سالاپىتىگە قارىغاندا ئۇلارنى مۇنداق چاقچاقچى، غەزەلكەش دەپ تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدۇ. كامىل باشلىققىمۇ ھەيران قالدىم.

— شۇنى دەڭا، ھېلىقى سالاپەتلىك پەيلاسوپچۇ تېخى.

— ھە، مەسئۇدنى دەمسىز، ئۇنى ئۇلۇغۋار سۆزلەرنى قىلىشتىن باشقا، ئويۇن ـ تاماشا دېگەنگە يولىمايدۇ دەپ ئويلاپتىمەن. ئادەم دېگەننى چۈشەنمەك ئاسان ئەمەسكەن، جۇمۇ ! — ئىشىك چېكىلدى. سۆزدىن توختىغان رىزۋانگۈل:

— كىرىڭ، — دېدى ئىشىككە قاراپ.

— كىرسەم بولامدۇ، قىزلار؟ — بۇ كامىل ئىدى. ھەر ئىككىسى ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى.

— مەرھەمەت، — دېدى ئىككىسى تەڭلا. ئۆيگە كىرگەن كامىل تاملارغا، تورۇسلارغا تەكشى قاراپ چىقتى.

— ئولتۇرۇڭ، — دېدى رىزۋانگۈل ئۆزىنىڭ كارىۋىتىنى كۆرسىتىپ.

— ئولتۇرۇشۇپ‌تۇرۇپ‌لا، مەنمۇ ئولتۇراي، — ئۇ ئۆزى ئولتۇردى، رىزۋانگۇلنىمۇ ئولتۇرغۇزدى.

— خىزمەت دېگەن شۇنداق سىللار، بىزنىڭ خىزمىتىمىز تېخىمۇ شۇنداق. ئۆيدە خاتىرجەم تۇرغىلى بولمايدۇ، يات يەرلەردە، ئاي دالالاردا ياتىمىز، تېخى ...

— بەك ياخشى بولىدىكەن، يېڭى - يېڭى تۇرمۇش شارائىتى. بىر خىلا ئۆتمىدىغان تۇرمۇش ئادەمنى زېرىكتۇرىدۇ، — دېدى رىزۋانگۇل قىزغىنلىق بىلەن.

— مانا تۇرمۇشقا قارىتا يېڭىچە پىكىر، قارىغاندا كۆپىنى كۆرگەن ياخشى ئوخشايدۇ. ئادەم تىرىكلا بولسا، دۇنيا دېگەندە كۆرىدىغان ئىش كۆپ ئىكەن. ياتاق قانداقراق؟ مانا بىلىپ تۇرۇپ، كۆرۈپ تۇرۇپ مۇشۇنداق مەنىسىز سوئاللارنى سوراپ قويىدىغان پەمسىزلىكلەرمۇ بولۇپ تۇرىدۇ.

— نېمە دېگىنىڭىز ئۇ باشلىق، ئادەملەر ئۆزئارا كۆڭۈل بۆلۈشمىسە قانداق بولىدۇ. يەنە كېلىپ باشلىقلار قول ئاستىدىكىلەرگە تېخىمۇ كۆڭۈل بۆلۈشى كېرەك ئەمەسمۇ؟ — دېدى رىزۋانگۇل كۈلۈپ تۇرۇپ.

— كامىل ئاكا، — دېدى رامىلە قىزغىنلىق بىلەن، — سىزنىڭ ھال سوراپ كىرگىنىڭىز كۆڭلىمىزنى تولۇق خاتىرجەم قىلدى.

— ئىلمىي خادىملار ئارىسىدا باشلىق، باشلىق ئەمەس دېگەن سۆزلەر بولسا ياراشمايدىكەن، رامىلەدەك كامىل ئاكا دېسە نېمىدېگەن يېقىملىق ئاڭلىنىدۇ. ئۆز كۆرسىتىزلەر كامىل دېسىڭىزلەر تېخىمۇ ياخشى. مەنمۇ كۆڭلۈمدىكى سۆزلەرنى قىسىلماي ئېيتىۋېرىمەن.

ياخشى گەپ قىلدىڭىز. ناخشىنى بەك ياخشى ئېيتىدىكەنسىز، بىز پەقەت ئويلىماپتىكەنمىز، — دېدى رىزۋانگۇل.

— ھەيران قالدۇق، تەمبۇرنى قالتىس چالىدىكەنسىز، — دەپ

قوشۇلدى راملە.

— ياشلىقىمىزدا ھەۋەس قىلىپ ئادەتلىنىپ قاپتىكەنمىز، ئېپى كېلىپ قالسا ئەمدى مۇشۇنداق سەپەردە تاغ، جاڭگاللاردا ۋارقىراپ قويىمىز.

— بەك مۇڭلۇق ئېيتىدىكەنسىز، كىشىنىڭ كۆڭلىگە باشقىچىلا تەسىر قىلىدىكەن.

— مۇنداق دەڭ، رىزۋانگۇل، — دېدى كامىل، ئۇنىڭ چىرايى بىردىنلا سۇرلۇك تۇس ئالدى، قاپاقلىرى تۇرۇلدى، نېمىشقىدۇر شۇنىڭدىن كېيىنكى سۆزلىرى قولاشمىدى، خاتىرجەمسىزلىنىپ ئولتۇرالمىدى، ئاخىر ئۇخلاشنى باھانە قىلىپ چىقىپ كەتتى. ئىككى قىز يوتقانلىنىڭ ئىچىگە كىرىۋېلىپ بىر پەس مۇڭداشتى ۋە ئاستا ـ ئاستا ئۇيقۇغا كەتتى.

2

تاقىر تاغنىڭ كۇنگەي قاپتىلى. ئەتراپىدىن بىر مېتىردەك ئېگىز تۇزلەڭلىكتىكى تۆت چېدىرنىڭ چوڭىغا ئەرلەر ئورۇنلاشتى. كىچىكرەكىنىڭ بىرىگە كامىل، بىرىگە تاماق ئېتىپ بېرىش ئۈچۈن ياللىۋالغان دېھقان چوكان گۈلئايشەم بىلەن رىزۋانگۇل، رامىلەلەر ئورۇنلاشتى. تاماق ئېتىش، تاماق يېيىشكە ھازىرلانغان ئەڭ چوڭ چېدىرغا ئادەم ئورۇنلاشمىدى. ئۇنىڭغا قازان ئېسىلغان، ئاشتاختىلار ئورۇنلاشتۇرۇلغانىدى.

پەستە يېشىل ئوتلار بىلەن پۈركىنىپ تۇرغان بىرلا بۇلاق بار، ئانچە يىراق ئەمەس. بۇلاقنىڭ سۈيى كۆپ ئەمەس، سۇ ئېقىپ بېرىپ بىر سازلىققا كىرىدۇ. ئەتراپىدا دەرەخ يوق. ئاندا ـ ساندا ئۆسۈپ قالغان ياۋا گىياھلارنى ھېسابقا ئالمىغاندا بۇ مىنگىشىپ كەتكەن تاغ، قىزغۇچ تاۋۇلىنىپ تۇرغان كۆكۈچ رەڭدىكى تىك قىيالار گىياھسىز.

ئۇلار تەييارلاپ قويغان ئىلمان سۇدا يۇز ـ كۆزلىرىنى يۇيۇپ

بولغاندا قۇياش غەرب تەرەپتىكى ئېگىز چوققىغا قونۇۋالغاندەك كۆرۈندى. ھاۋا ئازراق مۇزلىدى. ھەممىدىن بۇرۇن ئىشقا كىرىشكەن گۈلئايشەم سۇيۇقئاشقا يۇغۇرغان خېمىرنى پىلتە قىلىۋاتاتتى. رىزۋانگۈل بىلەن رامىلە يارەملەشكىلى ئاشخانىغا كىردى. ئۇلار قوللىرىنى يۇيۇپ بولۇپ، چوكانىنى نېمە دەپ ئاتاشنى بىلمەي بىر پەس تۇرۇپ قېلىشتى.

— سىلىنى ئاچا دېسەك بولارمۇ؟ — دېدى رىزۋانگۈل.

— ئاچا دېسىڭىزمۇ بولىدۇ، خانىم، تۇنۇگۈنلا قولۇمدا قونچاق بار ئىدى. ئەرگە تەگكەندىن كېيىن بىردىنلا چوڭلاپ قالىدىكەن كىشى، — دېدى گۈلئايشەم قىلىۋاتقان ئىشىنى توختاتماي كۈلۈپ تۇرۇپ.

— سىلىگە يارەملەشكىلى كىردۇق، — دېدى رامىلە خېمىرنى تۇتۇپ.

— ئارام ئېلىڭىزلار، خانىملار، ئىشقا ئانچە مىدىق چوكان ئەمەسمەن.

— مۇڭداشقاچ تاماقنى بىرگە ئېتەيلى، — دېدى رىزۋانگۈل. ئۇلار ئۇچىسى خېمىرنى پىلتە قىلىشقا كىرىشتى.

— خانىم، سىز قانچە ياشقا كىرىڭىز؟ — سورىدى گۈلئايشەم رىزۋانگۈلگە قاراپ.

— يىگىرمە بەش ياشقا.

— مەن يىگىرمە تۆت ياشقا، — دېدى رامىلە. گۈلئايشەمنىڭ قوللىرى ئىشتىن توختاپ قالدى. ئۇ بىر نەرسىنى ئويلاۋاتقاندەك قىلاتتى.

— ئۆيدىكى ئادەم نېمە ئىش قىلىدۇ؟

— مېنىڭ ئاتا ـ ئانام سىزدەك دېھقان، يەر تېرىيدۇ، — دېدى رىزۋانگۈل.

— ياق، مەن سىزنىڭ ... — گۈلئايشەم گېپىنىڭ ئاخىرىنى چىقارمىدى. مەقسەتنى چۈشەنگەن ئىككى قىز تەڭلا قاقاھلاپ كۈلۈپ كەتتى. گۈلئايشەم بۇنىڭ مەنىسىنى چۈشەنمىدى.

— بىزچۇ، گۈلئايشەم ئاچا، يالغۇز تېخى، جۈپتىمىز يوق.

چوكان ئىككى قىزغا نۆۋەت بىلەن قارىدى. ئۇنىڭ قارىشىدا ئەجەبلىنىش، ئىشەنمەسلىك، گۇمان ئارىلىشىپ كەتكەن ئالامەتلەر بار ئىدى. شەھەر دېگەننى كۆرۈپ باقمىغان، قوشنا بىرقانچە يېزىدىن باشقا ھېچ يەرنى كۆرۈپ باقمىغان گۈلئايشەمنىڭ يىگىرمە تۆت، يىگىرمە بەش ياشلىق قىزلارنىڭ يالغۇزلۇقىغا ئىشەنگۈسى كەلمىدى، بۇنى ئەقلىگە سىغدۇرالمايتتى. ئۇنىڭ جىم بولۇپ قالغانلىقىغا ئىچى پۇشقان رىزۋانگۈل:

— سىز قانچە ياشقا كىردىڭىز؟ — دەپ سورىدى.

— ئىككىمىز تەڭ ئىكەنمىز، — دېدى گۈلئايشەم رازىلىقى كۆرسىتىپ.

— مېنى ئاچا دېسىڭىز بولغۇدەك، گۈلئايشەم، — دېدى رىزۋانگۈل كۈلۈپ تۇرۇپ. گۈلئايشەم چۆچۈگەندەك قارىدى ۋە:

— مېنىڭ دېگەن ئىككى بالام بار، يەتتە يىل بولدى توي قىلغىلى، سىز قىز تۇرسىڭىز، ئاچا دېسەم بولامدۇ، ئىككىڭىزلەر مېنى ئاچا دەڭىزلەر.

— ئون يەتتە ياشتا توي قىلغانمۇ؟ — دېدى رازىلە.

— شۇنداق، — دېدى گۈلئايشەم مەيۈس ھالدا. ئىككى قىز بىر - بىرىگە مەنلىك قارىشىپ قويدى، كۆڭلىدىن نېمىلەرنىڭ ئۆتكەنلىكىنى بىلگىلى بولمايتتى.

— ئېرىڭىزنى ياخشى كۆرەمسىز؟ — دەپ سورىدى رىزۋانگۈل مەقسەتلىك ھالدا. گۈلئايشەم قاينىۋاتقان قازانغا چۆپ تاشلاشنى توختىتىپ، رىزۋانگۈلگە ھەيرانلىق بىلەن قارىدى.

— مانا سېنى ئالغان ئەر دەپ ئالدىغا ئاپىرىپ قويغاندىن كېيىن بىر ياستۇققا باش قويىدىغان، بىر ئۆيدە تۇرىدىغان گەپ ئىكەن. ھېلىمۇ ياخشى، ئېرىم ياۋاش، ئۇرمايدۇ، تىل دېگەن شامال. يەيدىغان بىلەن كىيىدىغانىنى تېپىپ بەرسە ياخشى

كۆرىمىز ـ دە، ـــ تەبىئىي ئېيتىلغان سۆزلەردىن شەھەردە چوڭ بولغان رامىلەنىڭ ئاغزى ئېچىلىپ، كۆزى چەكچىيىپلا قالدى. ئۇ گۈلئايشەمنىڭ سول تەرىپىگە ئۆتۈپ:

ـــ بۇرۇن ياخشى كۆرۈشۈپ يۈرۈشمىگەنمۇسىز؟ ـــ دەپ سورىدى قىزىقسىپ. سۆزنىڭ مەنىسىنى چۈشەنمىدى بولغاي، گۈلئايشەم دەرھال بىرنەرسە دېمىدى.

ـــ توي قىلماستىن بۇرۇن تونۇشۇپ، كىنولارغا بىللە بېرىپ سىرداشقانمۇ؟ ـــ رىزۋانگۈل ئاددىيلاشتۇرۇپ سورىدى.

ـــ كىم كۆرۈپتۇ ئۇ نېمىنى، مېنىڭ ئۆيۈم باشقا يېزىدا. ئاتا ـ ئانام سېنى بېرىمىز دېدى، ماقۇل دېدىم، ئۆيگە بىر قېتىم كەلدى. شۇ چاغدا كۆردۈم. توي خېتى ئالغاندا بىرگە بارىدۇق. تۇزۇكرەك سۆزلىشىپمۇ باقمىدۇق.

ـــ شۇنداقمۇ توي بولامدۇ، تونۇش ئەمەس ئادەم بىلەن بىر ئۆيدە بولۇش نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق! مۇھەببەتسىز ئائىلىدە قانداق ياشايدۇ؟ ـــ رامىلە مەيۈسلەنگەن ۋە ئېچىنغان قىياپەتتە سۆزلىدى.

ـــ قىزىقكەنسىز، نېمىسى قورقۇنچلۇق، ئۇمۇ ئادەم تۇرسا، مانا مەن بىللە ياشاۋاتىمەن، ئىككى بالىمىزمۇ بولدى.

ـــ يېزىلاردا دېھقان قىزلىرىنىڭ تەقدىرى شۇنداق، ئۇلار مۇھەببەتنىڭ نېمىلىكىنى بىلگۈچە، ـــ دەپ سۆز قىستۇردى رىزۋانگۈل خورسىنىپ، ـــ ئاتا ـ ئانىسى بىرسىنى تېپىپ بېرىۋېتىدۇ. ئەمدىلا ئون يەتتە، ئون سەككىز ياشقا كىرگەن قىز نېمىنى بىلەتتى، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ دېگىنىگە ماقۇل دېمەستىن باشقا چارە يوق. تەقدىرگە تەن بېرىپ ياشايدۇ.

تاماقنىڭ تەييار بولۇشى بۇ ئۇچەيلەنىنىڭ سۆھبىتىنى داۋاملاشتۇرۇشىغا ئىمكانىيەت بەرمىدى. كامىل باشلىق ئەرلەر ئاشخانىغا كىرىپ تاماق يېيىشكە باشلىدى. ھەممىسى مەززىلىك سۇيۇقئاشنى ئىچكەچ، تاماق بەك ئوخشاپتۇ، دەپ ماختاشتى، ئاخىر گۈلئايشەمگە چاقچاق قىلىشقا ئۆتتى.

3

باش گېئولوگ كامىلنىڭ قىدىرىپ تەكشۈرۈش ئەترىتى ئىككى ئايلىق ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئېلىپ، يولغا چىققانىنىڭ 5 ـ كۈنى رەسمىي ئىش باشلاپ كەتتى. ھەربىر قېدىرىش كىچىك گۇرۇپپىسى تۆت خادىمدىن تەركىب تاپتى، ئۇلار ئۆزلىرى ئورۇنلاشقان بۇلاقتا يېقىن قاپتالنى قورشاپ تۇرغان مىنگەشكەن تاغ تىزمىلىرىنى ئارىلىشى كېرەك. ھەربىر چوقتا، تىك يار، چوقچىيىپ تۇرغان دۆڭلۈك ئىنچىكە تەكشۈرۈلۈشى، تەركىبى تولۇق ئېنىقلانمىسىمۇ ئەۋرىشكە ئېلىنىشى، ئۇ يەرگە قائىدە بويىچە بەلگە بېكىتىلىشى لازىم. قېدىرىش دائىرىسى كەڭ، پەقەت ئىككى پۈتقىلا تايىنىش كېرەك. ھەربىر كىچىك گۇرۇپپا ئوخشىمىغان يۆنىلىش بويىچە يولغا چىقىدۇ، ئۆزىگە كېرەكلىك تەكشۈرۈش ئۇسكۇنىلىرىنى، بەلگە بېكىتىش ئەسۋابلىرى، سۇ ۋە يەيدىغان نەرسىلەرنى تۆت كىشى بۆلۈشۈپ كۆتۈرىدۇ.

ـــ خىزمەت بىزنىڭ جەمئىيەت ئالدىدا ئۆتەشكە تېگىشلىك بۇرچىمىز. بۇرچ جاۋابكارلىق تۇيغۇسى ئۈستىگە قۇرۇلىدۇ. بۇنى بىز مەسئۇلىيەت دەيمىز. يەنە بىر گەپ: ھەممىمىز بىر پۈتۈن گەۋدە، خۇددى ئادەمنىڭ تېنىگە ئوخشاش. پۈت قولغا قانچىلىك زۆرۈر بولسا، بىز بىر ـ بىرىمىزگە شۇنداق ئېھتىياجلىق، مېنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىمنى چۈشەنگەنسىلەر، ھەممىمىز پۈتۈن چىقتۇق، پۈتۈن قايتىپ كېتەيلى، ـــ دېدى كامىل كىچىك گۇرۇپپىلار يولغا چىقىش ئالدىدا.

كامىل ئۆزى بىر كىچىك گۇرۇپپىغا قوشۇلدى. رامىلە تۇرالغۇدا قالدى. دەسلەپتە رىزۋانگۈلمۇ تۇرالغۇدا قالدۇرۇلغانىدى. كېيىن ئۆزىنىڭ تەلىپى بويىچە قېدىرىشقا چىقىشقا كامىل ماقۇل بولدى. قايسى گۇرۇپپىغا قوشۇلۇشنى

ئۆز ئىختىيارىغا قويدى. رىزۋانگۇل ھېچنېمىنى ئويلىماستىنلا مەسئۇدنىڭ گۈرۈپپىسىنى تاللىدى. بىردىنلا ئۇنىڭ كۆڭلىدە خۇدۇكسىنىش، گۇمان تۇيغۇلىرى پەيدا بولۇپ، تەشۋىش بىلەن باشقىلارغا قارىدى. ھېچكىمنىڭ قىياپىتىدىن باشقىچە مەنە بېرىدىغان ھالەتنى سەزمىدى. ئۇ يوشۇرۇنچە مەسئۇدقا سەپسالدى، ئۇمۇ ئادەتتىكىدەك ئېغىر - بېسىق، سالماق ھالەتتە تۇراتتى. رىزۋانگۇل ئۆزىنىڭ ئورۇنسىز گۇمانسىرىغانلىقىغا خىجىل بولدى.

مەسئۇد يېتەكچىلىكىدىكى گۈرۈپپا كاملىنىڭ كۆرسىتىشى بىلەن قىينىراق يۆنىلىشكە قاراپ يولغا چىقتى. ئۇلارنىڭ كىينىشىدىن بىر قىزنىڭ بارلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى. ھەممىسىنىڭ كىينىشى ئوخشاش. رىزۋانگۇل پەقەت ئىچىدىغان سۇنىلا ئۆزىنىڭ كۆتۈرۈۋېلىشىغا باشقىلارنى ئاران ئۇناتتى. ئۇچ ئەر رىزۋانگۇلنى يالغۇز قىز بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى بىرىنچى قېتىملىق سەپىرى بولغانلىقى ئۈچۈن ئاسرىدى.

مەسئۇد سەپنىڭ ئالدىدا، ئۇچ ئەزاسى كەينىدە خۇددى تاغقا چىقىش تەنھەرىكەتچىلىرىدەك سالماق قەدەم بىلەن ئالغا ئىلگىرىلىمەكتە. ئۇلار ھەر سائەتتىك ماڭغاندىن كېيىن بىر دوقمۇشتىن ئايلاندى. تۇرالغۇدىكى ئاقرىپ كۆرۈنىدىغان چېدىرلار كۆزدىن غايىب بولدى. مەسئۇد ئەمدى ئۇلارنى يۇقىرىغا ئۆرلەيدىغان، ئىزناسى ئارانلا كۆرۈنىدىغان ئاياغ يولغا باشلىدى.

يول بارغانسېرى تىكلىشىپ كېتىۋاتاتتى. ھەربىر قەدەم ئۈچۈن ئەمدى خېلى كۆچەشكە تۇغرا كېلىۋاتاتتى، بولۇپمۇ رىزۋانگۇلنىڭ پۇتلىرى باشقىچىلا ئېغىرلىشىپ كەتتى. دەسلەپ ئۇنىڭ بۇرنىنىڭ ئۇچىدىن تەر چىقتى، بارا - بارا پېشانىسىدە ئۇنچىلەر پەيدا بولدى، ھازىر بولسا ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنى تەرگە چۆمۈلۈپ كەتتى، نەپەس ئېلىشلىرى تېزلەشتى، بۇرنىدىن كىرىۋاتقان ھاۋا يېتىشمەي قالدى. ئۇ ئاغزىنى ئېچىۋالدى. خېلى بۇرۇنلا چاپىنىنىڭ تۈگمىلىرىنى ئېچىۋەتكەنىدى، ئەمدى بولسا،

كوپتسسىنىڭ يۇقىرىقى تۈگمىسىنى ئېچىۋەتتى. سالقىن شامال تەرلەپ كەتكەن كۆكسىگە بىردىنلا تەسىر قىلدى. رىزۋانگۈل تىل بىلەن ئۇقتۇرۇپ بولغۇسىز راھەتلەندى. بىر پەس نەپەس ئېلىشىمۇ راۋانلىشىپ، پۈتلىرى يېنىكلىشىپ قالغاندەك بولدى. بىراق بۇ ھال ئۇزاققا بارمىدى. پۈتلىرىنى يۆتكەش تېخىمۇ قىيىنلاشتى. ئوغۇللار بىلەن ئۇنىڭ ئارىلىقى بارغانسېرى ئۇزارغىلى تۇردى. قىز پۈتۈن كۈچىنى يىغىپ يۇقىرى ئۆرلەشكە تىرىشاتتى. مەسئۇد ھەممىنىڭ ئالدىدا، پۈتىنى يۆتكەشلىرى يېنىك، ئۇ بىر خىلدا چىقىپ كېتىۋاتىدۇ. ئۇ كەينىگە قارىمىغان بىلەن رىزۋانگۈل ئۇچۇن يېنىك چۈشمەيۋاتقانلىقىنى تولۇق بىلىپ كېتىۋاتىدۇ. چۈنكى، ئۇ ئۆزىمۇ تۇنجى سەپەردە ئاز قىينالمىغان. بۇ قىز بالا ئۇچۇن يېنىك بولاتتىمۇ؟ مەسئۇد توختاپ كەينىگە قارىدى. رىزۋانگۈلنىڭ يۇقىرىغا ئۆرلەش قىيابتىدىن ئۆز پەرزىنىڭ توغرىلىقىنى بىلدى. ئۇ ئەتراپقا قاراپ تۆت ئادەم ئولتۇرغۇدەك بىر تەكشى يەرنى تاللىدى ـ دە، شۇ يەرگە بېرىپ ئولتۇردى.

رىزۋانگۈل ئۇچ يىگىتنىڭ يېنىغا يېتىپ كەلگەندە، يىگىتلەرنىڭ تەرلىرى قۇرۇپ بولغانىدى، قىزنىڭ بولسا، يۇزلىرىدىن تەر قۇيۇلۇپ تۇراتتى.

ـــ مەيەرگە رىزۋانگۈل، ـــ دېدى مەسئۇد ئۆزىنىڭ ئولۇك تەرىپىدىكى ئولتۇرۇشقا ھازىرلاپ قويغان يەرنى كۆرسىتىپ. رىزۋانگۈل كۆرسىتىلگەن يەرگە بېرىپ ئولتۇردى. لۆڭگىنى چىقىرىپ يۇزلىرىنى، بويۇنلىرىدىكى تەرلىرىنى ئېرتتى. ئۇنىڭ كۆتۇرۇلۇپ تۇرغان كۆكسىمۇ ھۆل ئىدى. ئۇ يەرنى ئېرتقۇسى بولسىمۇ قولىنى ئېلىپ بېرىشقا جۇرئەت قىلالمىدى.

ـــ قانات بولسا ئۇچۇپلا چىقسا نېمىدېگەن ياخشى، ـــ دېدى ئېلى رىزۋانگۈلنىڭ قىزىرىپ كەتكەن يۈزىگە قاراپ. قىز ھىجىيىپلا قويدى، ئوچۇقى ئۇنىڭ گەپ قىلغۇدەكمۇ مادارى يوق ئىدى.

— پەن - تېخنىكىمىز يۇقىرى بولسا، مۇنچىلىك قىينىلىپ يۈرمەيتتۇق. خۇدايىم بەرگەن ئىككى پۇتقا تايىنىشتىن قۇتۇلالمىساق، ئىپتىدائىي ئۇسۇل، — دېدى بىر ئاز جىملىقتىن كېيىن مەسئۇد ئۇنىڭغا قاراپ.

— رىزۋانگۇل، ئازراق قاينىاق سۇ ئىچۈۋىلىڭ، — دېدى بىر ئاز جىملىقتىن كېيىن مەسئۇد.

— نېمە دەيسىز ئەمدى، ئىسسىپ ئۆلەي دەۋاتىمەن، قاينىاق سۇ ئىچسەم نېمە بولۇپ كېتەرمەن.

— قورسىقىڭىز پار قازىنىغا ئايلىنىدۇ، ئاغزىڭىز پار تۇرۇبىسى بولىدۇ، — دېدى ئېلى قىزىقچىلىق قىلىپ. ئولتۇرغانلار بىر قېتىم كۈلۈشتى.

— رىزۋانگۇلنى تولا قورقۇتما ئېلى، — مەسئۇد قىزغا قاراپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — ئىسسىق قاينىاق سۇدىن يىرىم كۇرۇشكا ئىچسىڭىز، ئاز ۋاقىتتىن كېيىن پۇتۇن تېنىڭىز سالقىنلىشىپ قالىدۇ، — مەسئۇد سۆزلەۋاتقاندا رىزۋانگۇل تەمتىرىگەن ھالدا كويتىسىنىڭ يۇقىرىقى تۈگمىسىنى ئېتىش بىلەن ئاۋارە ئىدى. يىگىت تېرموستىن يىرىم ئىستاكان قاينىاق سۇ قۇيۇپ قىزغا ئۇزاتتى. قىز تۈگمىلەش بىلەن ھەپىلىشىۋاتقان قولىنى كۇرۇشكىغا ئۇزاتتى. ئۇنىڭ ئاپپاق بويۇنلىرى، كۆكىرىكىنىڭ ئۈستۈنكى قىسمى يەنە ئېچىلىپ قالدى. كۇرۇشكىدىن سۇس ھور كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى. رىزۋانگۇل بىر قولىغا، بىر ئولتۇرغانلارغا قاراپ قويىاتتى. بۇلار ماڭا چاقچاق قىلىۋاتمايدىغاندۇ، دەپ كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى. لېكىن قاينىاق سۇنى مەسئۇدنىڭ قۇيۇپ بەرگىنىنى يادىغا ئېلىپ كۆڭلى تىندى.

ئۇلار مەسئۇدنىڭ باشلىشى بىلەن يەنە يۇقىرىغا ئۆرلەشنى داۋاملاشتۇردى. دېگەندەك، رىزۋانگۇلنىڭ بەدىنى سالقىنلاپ قالدى. راھەتلەندى، بىراق، ھەر قېتىم پۇتىنى يۆتكىگەندە تىزلىرى ئازراق ئاغرىيتتى. لىپكىنىڭ ئىچى بىر يېرى تۇرۇپ -

تۇرۇپ يېڭنە سانجىغاندەك بىئارام بولاتتى.

شۇنداقتىمۇ رىزۋانگۇل خۇشال، ئۇ ئۆزىنى قاناتلىنىپ قالغاندەك يېنىك ھېس قىلىدۇ، كۆزلىرى بۇرۇنقىدىن روشەنلىشىپ قالغاندەك كۆز ئالدى كېڭەيگەن، كۈلسە بىر خىل ئىپتىخار تۇيغۇسى ئۇنى بەزلەيدۇ. ئەتراپتىكى گىياھسىز تاغ، تىك چوققا، قىزغۇچ توپا، كۆكۈچ تاشلار ئۇنىڭغا يېقىملىق تۇيۇلىدۇ. تۆت ئادەمنىڭ ئاياغ ساداسىدىن باشقا تاۋۇش يوق جىمجىتلىق ئۇنىڭغا ئۇنسىز ناخشا ئېيتىپ بېرىۋاتقاندەك كۆڭۈللۈك. ئەھمىيەتلىك ئىش رىزۋانگۇلدە غۇرۇر، جاسارەت ئويغىتىدۇ. ھارغىنلىق، ئاغرىش ئىچىدىن بىر خىل شېرىنلىك پوتۇن ۋۇجۇدىغا تاراپ تۇرغاندەك راھەتلىنىدۇ.

گۇرۇپپا يېرىم سائەت ماڭغاندىن كېيىن تاغ ئۇستىدىكى بىر پارچە تۇزلەڭلىككە چىقتى. ئۇلات ئىككىنچى قېتىم دەم ئالدى. بۇ تۇزلەڭلىكنىڭ غەربىي، شىمالىي ۋە شەرقىي تەرەپلىرىدە ئۇچ چوققا بىر ـ بىرى بىلەن بەسلەشكەندەك قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. يىراقتىن قارىسىڭىز خۇددى ئۇستا ئارخىتېكتور كۆڭۈل قويۇپ ئىشلىگەن نەقىشلەر بىلەن بېزىلىپ تۇرغاندەك كۆرۈنىدۇ. بۇ تەبىئەتنىڭ ھېكمىتى، ئۇنىڭ سېھرىلىك قوللىرىنىڭ كارامىتى، تەبىئىي گۈزەللىكنىڭ نامايەندىسى.

ئۇلار ھاردۇق ئېلىپ ئولتۇرغاندا مەسئۇد چۈشەندۈردى:

ئۇچ ــ بىزنىڭ ۋەزىپىمىز مانا مۇشۇ قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان ئەزىمەتنىڭ پۇتۇن ئەزالىرىنى تەكشۈرۈش. بۇلارنىڭ ئۇزۇن ئەسىرلەردىن بېرى ئىنسانلار ئۇچۇن ئۆز باغرىدا ساقلاۋاتقان سۇۋغىلىرىنى ئېنىقلاپ چىقىش، ھۆزۈرىغا كەلگەنلىكىمىزنى ئۇلارغا بىلدۈرۈپ قويۇش، ــ دېدى كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ.

ــ پاھ، قاراڭلار بۇلارنىڭ بىزدىن ئۈركۈپمۇ قويماي مەغرۇر تۇرۇشىنى، ــ دېدى ئېلى قىزىقچىلىق قىلىپ، ــ رىزۋانگۇل سىزگىلا قاراپ تىكىلىپلا قالدىمۇ نېمە؟ ــ دەپ قوشۇپ قويدى سۆزىنىڭ ئاخىرىغا.

ــ ھەممىزگە ئوخشاشلا قاراۋاتىدىغۇ، مەنمۇ ھازىر مۇشۇ

تۇرقۇم بىلەن سىزلەرگە ئوخشاشلا تۇرسام.

ــ ياق، تەبىئەت دېگەن ئادەمدىن سەزگۈر، سىزنىڭ تۇرقىڭىزدىنلا بىزدىن باشقا جىنىستا ئىكەنلىكىڭىزنى بىلىدۇ.

ــ ھەقىقەتەن ھەيران قېلىۋاتقىنى راست. بۇ بىر مۆجىزە، رىزۋانگۈل، بۇ تاغلار ئاپىرىدە بولۇپ، بۇ چوققىلار ئۆسۈپ مۇشۇنچىلىك بولغۇچە، بۇ يەرگە قىز زاتىنىڭ ئايىغى تەگكىنى تۇنجى قېتىمدۇ؟ سىزنىڭ كۆزىڭىزدىن چىقىۋاتقان باشقىچە نۇرلاردىن ھەيران قېلىۋاتمىغاندۇ !

ــ ئۇ ئېسىل بىر قىزنىڭ تۇنجى چۈشكەن ئىزلىرىدىن پەخىرلىنىۋاتمىغاندۇ ! ــ دېدى مەسئۇد ئېلىنىڭ چاقچاقلىرىغا پەلسەپىۋى مەنە بېرىپ.

رىزۋانگۈل ئۆزىگە ئېيتىلىۋاتقان بۇ چىرايلىق مەدھىيەلەردىن ھاياجانلاندى، خۇشال كۆڭلى تېخىمۇ شادلاندى. بىر ئاز خىجىل بولۇپمۇ قالدى. ئۇ كۆزلىرىنى يىراقلارغا تىكىپ غايىۋى كەيپىياتتا راھەتلەندى. ئادەم دېگەن كۆڭلى خالىغان ئىشتىن جەبىر چەكسىمۇ، ئۇنىڭدىن ئازاب ئەمەس، راھەت ھېس قىلىدۇ، مەنىۋى ھوزۇر ئۇنىڭ قەلبىنى قانائەتلەندۈرىدۇ. مۇشۇ مەندىن ئۆزى ئۆلگۈدەك ياخشى كۆرۈپ قېلىپ تەگكەن ئېرىنىڭ تايىاق ـ دۇمبالىرىدىن ئازاب ھېس قىلمايدىغان ئاياللارغا ئاپىرىن ئوقۇش كېرەك.

ئۇلار شەرق تەرەپتىكى نىسبەتەن پاكارراق چوققىدا ئىش باشلىدى. ئۇلار ھەربىر ئالاھىدە كۆرۈنۈشتىكى تاشلارنى قولغا ئېلىپ سىنچىلاپ كۆرىدۇ، چوڭايتىپ كۆرسىتىدىغان لوپا ئەينەك بىلەن قارايدۇ، ئەسۋابلىرى بىلەن ئۇلارنىڭ ئوخشاش بولمىغان رەڭلىرىنى ئىنچىكە كۆزىتىدۇ، ئوخشاش بولمىغان سىزىقچىلارغا دىققەت قىلىدۇ، قوللىرىدىكى كىچىك پولات بولقىلار بىلەن ئۇرۇپ، تاشتىن چىققان سادالارغا قۇلاق سالىدۇ.

رىزۋانگۈل مەسئۇدنىڭ ئىش قائىدىلىرىگە قايىل بولدى. مەسئۇد قولىغا ئالغان ھەربىر تاشنى ئىنچىكىلىك بىلەن تەپسىلىي كۆزىتەتتى، ئۇنىڭ قاراشلىرى دائىم سوئال مەنىسىنى

ئىپادە قىلاتتى، ھەتتا ئۇ تاشلارنى تىلى بىلەن تېتىپ كۆرەتتى. پولات بولقا تاشقا ئۇرۇلغاندا چىققان سادانى سېھرلىك مۇزىكىنى تىڭشىغاندەك بېرىلىپ ئاڭلايتتى، تۇرۇپ ـ تۇرۇپ رىزۋانگۇل ئېسىگە كېلىپ، ئۇنى يېنىغا چاقىراتتى.

ـــ قاراڭ، رىزۋانگۇل، ماۋۇ تاشنىڭ رەڭگىگە، ـــ دەپ قولىدىكى تاشنى كۆرسىتەتتى يېنىغا كەلگەن رىزۋانگۇلگە، ـــ بىر پۇتۇن تاش، رەڭگى بىر ـ بىرىدىن پەرقلىق تۆت خىل. ماۋۇ ئىنچىكە سىزىقچىلارغا قاراڭ، بۇلارنى بىرسى مەقسەتلىك ياسىغاندەك، ـــ دەيتتى زوق بىلەن.

ئېلى بىلەن ئۇنىڭ ھەمراھى ئاللىقاچان بۇ چوقىقىنىڭ ئۈستىگە چىقىۋېلىپ ئىش باشلاپ كەتكەنىدى. ئۇلار مۇڭاپىق جاي تېپىپ، كىچىك لوم تۆمۈر بىلەن بېكىتمىدىغان ئورەكنى كولاشقا كىرىشتى. ئۇلارنىڭ مەخسۇس كەسپى شۇ بولغانلىقى ئۈچۈن ھەممىنى تەلەپكە لايىق قىلىشىدا شەك يوق. كولىغان يېرىمۇ تۇتاش سوزۇلۇپ ياتقان بىر پارچە تاشنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بوشراق ئورۇن. بۇنداق يەرگە تىكىلگەن بەلگە بوران، قار ـ يامغۇرغا بەرداشلىق بېرەلەيتتى.

چوققا تۆپىسىگە يېقىنلاشقانسېرى تىكلەشتى. ھەربىر قەدەمنى يۆتكەش قىينىلاشتى. بولۇپمۇ، رىزۋانگۇلنىڭ چىقىشى تېخىمۇ قىينىلاشتى. ئەمدى ھەر قەدەمدە دېگۈدەك مەسئۇد ئۇنىڭ قولىدىن تارتىشقا توغرا كەلدى. ئادەمنىڭ كۆڭلى دېگەن غەلىتە نەرسە، ئايال جىنىستىكىلەرنىڭ تېخىمۇ غەلىتە، بۇنىڭغا سىرلىق دېگەننى قوشۇپ قويسا بەكمۇ مۇڭاپىق بولىدۇ. مەسئۇد رىزۋانگۇلگە بىرىنچى قېتىم قولىنى ئۇزاتقاندا، ئۇ ئىككىلىنىپ قالدى، نېمە ئۈچۈنلىكىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى، لېكىن سۇنىلىپ تۇرغان قولغا قولىنى بەرمەسلىك مۇمكىن ئەمەس ـ تە. يىگىت قىزنىڭ قولىنى تۇتتى. شۇ ئان رىزۋانگۇلنىڭ تېنى توك تېپىپ ئۆتكەندەك يېنىك سىلكىندى، ئارقىدىنلا ۋۇجۇدىغا ئىسسىق ئېقىم شۇر قىلىپ ئۆتتى. يۈرەك سىلىشى تېزلىشىپ، باشقىچىلا

بىر خىل كەيپىيات ئۇنى ئەسىر قىلدى. رىزۋانگۇل يىگىتنىڭ يېنىغا چىقىپ ئۆرە بولغاندا پۇتۇن تېنى يېنىك تىترىدى. ئۇ سېكۇنت ئارىلىقىدا ئۆزىگە يېقىن تۇرغان مەسئۇدنىڭ كۆزلىرىگە قاراپ باقتى، بۇنى يىگىت سەزمىدى. ئۇ تېخىچىلا قىزنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرغان بولسىمۇ، يىراق ھاۋا بوشلۇقىغا تىكىلگەنىدى. رىزۋانگۇل قولىنى تارتىۋېلىشنى ئويلىمىدى. شۇ تەرىقىدە يەنە بىر دەم تۇرۇشنى خالىغاندەك قىلدى. لېكىن، مەسئۇد ئاستا قولىنى بوشاتتى. بۇ ھەرىكەتلەر شۇنچىلىك قىسقا ۋاقىت ئىچىدە بولۇپ ئۆتكەن بولسىمۇ، قىزغا ناھايىتى مەنىلىك تۇيۇلدى.

بۇ كىچىك گۈرۈپپا ئۆزلىرى تەكشۈرۈپ كۆرۈشكە تېگىشلىك دەپ ھېسابلىغان تاش ۋە توپىلاردىن، قىسمەن ياۋا ئوتلاردىن ئەۋرىشكىلەرنى يىغىپ، نومۇر قويۇلغان كىچىك خالتىلارغا سالدى. بەلگە تاختىلىرىنى مەزمۇت قىلىپ ئورناتتى. ئۇلار كۆز قۇياشى غەرب تەرەپتىكى چوققىنىڭ كەينىگە بېشىنى تىققاندا تۇرالغۇغا قايتتى.

تۆتىنچى باب

1

كامىلىنىڭ باشقا كىچىك گۇرۇپپىلىرىمۇ چۈشتە قايتمىغانىدى، كەچ كىرگەندە ئۇلار كېلىشۈالغانىدەكلا يېرىم سائەت ئىچىدە ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ تۇرالغۇدا جەم بولۇشتى. تەييارلاپ قويغان ئىلمان سۇ بىلەن يۇز ـ كۆزلىرىنى يۇيۇشۇپ، چاچلىرىنى تاراشتى. ئىش كىيىملىرىنىڭ ئورنىغا ئادەتتىكى كىيىملىرىنى ئالماشتۇردى.

ئاشخانا تەرەپتىن مەززىلىك سەينىڭ پۇرىقى كېلىپ تۇراتتى. ئەتىگەندىن بېرى قاتتىق ـ قۇرۇق، تاتلىق ـ تۇرۇملەر بىلەن قورساقلىرىنى گوللىشىپ كەلگەن يىگىتلەرنىڭ نەپسى تاقىلداپ كېتىشكەنىدى. رىزۋانگۇل ئاللىقاچان رامىلە بىلەن گۇلئايشەمنىڭ يېنىغا ــ ئاشخانىغا كىرىپ كەتكەنىدى.

ــ تاماق تەييار بولدى ! ــ دەپ ۋارقىرىدى ئاشخانا ئىشىكىدە پەيدا بولغان رىزۋانگۇل.

ئاغزىلىرىنى تەمشىپ، پاكار ئۇستەلنىڭ ئەتراپىدا ئولتۇرغان يىگىتلەرنىڭ ئالدىغا رىزۋانگۇل تەخسىلەرگە ئېلىنغان، ئوخشىغان لەڭمەننى بىر باشتىن قويغىلى تۇردى. گۇلئايشەم ئىسسىتىلغان لەڭمەننى تەخسىگە سېلىپ بەرسە، رامىلە ئۇستىگە سەي سېلىپ رىزۋانگۇلگە بېرەتتى. ئاخىر ئىككى قىزمۇ ئۆز تەخسىلىرىنى ئېلىشىپ، ئۇستەلنىڭ بوش يېرىدىن ئورۇن ئېلىشتى. ئالدىغا پەشتاما تاقىۋالغان گۇلئايشەم قازانغا يېپقىن قويۇلغان ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ، پەشتاما بىلەن

پىشانىسىدىكى تەرلەرنى ئېرتتى. چاياش، سۈمۈرۈشتىن باشقا ھېچقانداق ئاۋازلار يوق، ھەممەيلەن ئىشتىها بىلەن تاماق يېمەكتە.

— ھە، سىڭلىم گۈلئايشەم، ئۆزىڭىزمۇ تاماق يېگەچ ئولتۇرۇڭ، — دېدى جىملىقنى بۇزۇپ كامىل.

— ئاش كەلسە ئىمان قېچىپتۇ دېگەن شۇ ـ دە، — دېدى ئېلى بېشىنى كۆتۈرۈپ، — قوتانغا كىرگەن بۆرىنىڭ قويچى بىلەن كارى يوق دېگەندەك ئىش بولدى.

— ياقەي، — دېدى گۈلئايشەم كۈلۈپ تۇرۇپ، — بۇ قائىدە، قازاننىڭ ئىگىسىنىڭ نۆۋىتى ھەممىدىن كېيىن.

— گۈلئايشەم، بۇ ئۆي ئەمەس، بالىلىرىم تويغاندىن كېيىن ئاشقىنىنى يەيمەن دەيدىغان، سىزمۇ يېگەچ ئولتۇرۇڭ، — دېدى مەخمۇت كۆيۈنگەندەك.

— ئاغىنىلەر، — دېدى ئېلى كۈلكىسىنى يوشۇرۇپ، — مەخمۇت بالىسىغا قىسىنىۋاتىدۇ، تېخى ئۇنىڭ ئاپىسىنى قوشۇپ بىر تەخسە ئوشۇق بېرەيلى، ئاپتاپقا يېيىپ قويۇپ، قۇرۇغاندىن كېيىن خالتىسىغا سېلىۋالسۇن، — ھەممىسى پاراققىدە كۈلۈشتى. رىزۋانگۈل ئاغزىدىكى تاماقنى پۈركۈۋەتكىلى تاس قالدى. گۈلئايشەمنۇ تېلىقىپ ـ تېلىقىپ كۈلدى. مەخمۇت بوش كەلمىدى. كۈلكە بېسىققاندىن كېيىن ئۇ:

— ئالدى بىلەن ماۋۇ خالتىنى توشتۇرايلى، دەسمايە شۇنىڭغا يېتەمدۇ، يوق ! ئېلى ئاغزىڭ سېخىي بولغان بىلەن قولۇڭ ئۇنچىلىك ئەمەس، — دېدى تەگكۈزۈپ. بۇ گەپ ئېلىدىن بۇرۇن گۈلئايشەمگە تەگدى.

— سىزنىڭ قورسىقىڭىز تاغار ئەمەستۇ؟ يە ئاتىنىڭ، يە كالىنىڭ قورسىقى ئەمەستۇ ـ ھە؟ ئۇن دېگەننى خالتا ـ خالتا تىكلەپ قويسا، تۇڭدا ماي، نەچچە كوربدا قورىغان گۆش تۇرسا، سەينى يېگىدىن ـ يېڭى يەتكۈزۈپ بەرسە ئادەمنىڭلا قورسىقى بولسا، مانا مەن تويدۇرىمەن. مەخمۇت ئاكا، غەم قىلماي،

تارتىنماي يەڭ، مانا مەن بار، ــ دېدى ئۇ ئالىقىنىنى چىرايلىق كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان كۆكسىگە تەگكۈزۈپ. رامىلە بىلەن رىزۋانگۈل چاقماقتەك سۆزلىگەن چوكانىنىڭ دۈگلەك، قاپقارا كۆزلىرىگە مەمنۇنلۇق بىلەن تىكىلىپ قويدى. ئېلى بولسا، ئېشى ئاز قالغان تەخسىنى كۆتۈرۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. گۈلئايشەمگە يېقىنلاشقاچ:

ــ يارايسىز گۈلئايشەم، يارايسىز، چاقماقتەك تىلىڭىزغا، ئاپىرىن، يېنىمدا ناۋات بولغان بولسا، ئاغزىڭىزغا بىرنى ئەمەس، ئىككى نوكچا سېلىپ قويسام مۇرادىم ھاسىل بولاتتى. ئاغىنىلەر، ماڭمۇ شېرىك چىقتى. گۈلئايشەم مۇشۇنىڭ قېپىنى بىر تولدۇرىكە، ئۆزىمۇ ئۆمرىدە تويۇپ ئۆتكەن نەرسە ئەمەس بۇ، ــ دېدى ئېلى قىزىپ.

تاماق ۋاقتىمۇ ھەر خىل چاقچاق، شاڭخۇلار بىلەن بەكمۇ كۆڭۈللۈك ئۆتتى. بۇ سەپنىڭ يېڭى ئەزالىرى رامىلە بىلەن رىزۋانگۈل بۇ كوللېكتىپنى تېخىمۇ كۆڭۈللۈك ھېس قىلدى. گۈلئايشەمۇ بۇنىڭ سىرتىدا قالمىدى. بۇ خىل تۇرمۇشنىڭ ھەقىقەتەنمۇ كۆڭۈللۈك بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ، ياتسىراش تۇيغۇلىرىنى ئۇنتۇدى. ئەرلەر بولسا، ھارغاندەك ئەمەس، ئەتىدىن خوشلۇق، جۇشقۇنلۇق ئۇرغۇپ تۇرىدۇ.

تاماق يېيىلىپ بولدى. ئۇستەلگە قويۇلغان سەيدىن بىر قانچە تەخسىسى تېخى تۈگىمىدى. بەزىلەر نېمىنىدۇر كۆتكەندەك ئولتۇردى. مەسئۇد ۋە يەنە ئىككىيلەن ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى. كامىل كۈلكىسىنى يوشۇرۇپ، ئولتۇرغانلارغا قاراپ قويدى.

ــ ئەركىن، بىر بوتۇلكا ئەكىرگىن، بىرەر رومكىدىن ئىچىشەيلى، ــ دېدى كامىل. ئولتۇرغانلارنىڭ ئاغزى ئېچىلدى.

ــ چېچەن باشلىق جۇمۇ، كۆڭۈلنىڭ تۆرىدىكىنىمۇ بىلىدۇ.

ــ ياخشى تەرىپلىيەلمىدىڭ، بىزنىڭ باشلىق يىلانىنىڭ كۆشىگىنىنى بىلىدۇ.

ــ قولى ئوچۇق، سېخىي دەڭلار.

ـــ ئادەمنىڭ قەدرىنى بىلىدۇ.

ـــ ئاغزىڭلارغا ھاراق تەگمەي تۇرۇپ ئالجىغىلى تۇردۇڭلار، جىق ئەمەس بىرلا بوتۇلكىنى تەڭ تالىشىپ ئىچمىز، ـــ دېدى كامىل.

ـــ مەسئۇد، ـــ دېدى مەخمۇت ئۆرە تۇرغان مەسئۇدقا قاراپ، ـــ سەن ئىچمىگەندىكىن ساڭا تېگىشلىكىنى ماڭا ئۆتۈنۈپ بەر ـ ھە؟ !

ـــ ھالىڭغا بېقىپ ھاراق سورا مەخمۇت، ئاغزىڭغا ھاراق تېگىشى بىلەن پۈتلىرىڭ بوشىشىدۇ، قوللىرىڭ ئۇشۇشۇك تەگكەن پېلەكتەك سالپىيىدۇ، ـــ دېدى ئېلى.

ئېلى بىلەن مەخمۇتنىڭ كۆڭلى بەكمۇ يېقىن، ئۇلارنىڭ بۇنداق قاتتىق چېقىشىشلىرى بەزىدە قىزىرىشىپ قېلىش دەرىجىسىگە يەتسىمۇ، بىردەمدىن كېيىن ئۇلار ھېچنېمە بولمىغاندەك مۇڭدىشىپ كېتىدۇ. شۇڭا، باشقىلار ئۇلارنىڭ چېقىشىشلىرىغا دوست تارتىشىپ قىزىتىپ بېرىدۇ. پەقەت رىزۋانگۈل بىلەن رامىلەلا باشقىچە ھېسسىياتتا بولۇپ ئەجەبلىنەتتى، ئازراق ئەنسىرەيتتى، شۇ تاپتىمۇ ئۆرە تۇرغان رىزۋانگۈل ئېلىغا نارازى بولۇپ قاراپ قويدى. بۇنىڭدا «چاقچاق چېكىدىن ئېشىپ كەتتىغۇ ... رەنجىشىپ قالماڭلار ...» دېگەن مەنە بار ئىدى. لېكىن، ئېلى ئۇنى سەزمىدى. قولىدىكى رومكىغا سۈپسۈزۈك ھاراقنى بىلىق كۆزى قۇيۇپ كاملىغا سۇندى. كامىل رومكىنى ئوڭ قولىغا ئالدى. رىزۋانگۈلنىڭ كۆزى ئىختىيارسىز رومكىغا چۈشتى. باشلىقنىڭ قولى بىلىنەر ـ بىلىنمەس تىترەۋاتاتتى. قىزنىڭ قولىقىغا بىرسى قارا دەپ شۇرلىغاندەك ئۇنىڭ كۆزلىرى ئىختىيارسىز كامىلنىڭ چىرايىغا يۆتكەلدى. ئۇ ھەيران قالدى. كامىلنىڭ چىرايىنى بىر قەۋەت مۇڭ ۋە ھەسرەت پەردىسى قاپلىغاندەك كۆرۈندى. ئۇنىڭ بۇرۇنقى سۈرى يوقالغان، چىرايىنى مەيۈسلۇك، مىسكىنلىك ئىگىلىگەن، بولۇپمۇ ئۇنىڭ كۆرۈنۈشىدىكى تەمكىنلىك مىسكىنلىك بىلەن ئالماشقانىدى. ئۇنىڭ نۇرلۇق كۆزلىرىدە ئازاب، ئىنتىلىش، سېغىنىش،

غەزەپكە ئوخشاش ئىپادىلەر دەممۇدەم ئالمىشىپ تۇراتتى. بىردىنلا رىزۋانگۇلنىڭ كۆڭلىدە ئىچ ئاغرىتىش، مەيۇسسلۇك سېزىمى پەيدا بولدى. خۇددى ئۆزىنىڭ يېقىن ئادىمى، جان دوستى بىر خىل روھىي ئازاب ئىچىدە قېلىۋاتقىنىنى كۆرۈپ تۇرسىمۇ، ياردەم قىلالمىغان ئادەمدەك ئاچچىق، ئامالسىزلىق ھېسسىياتى ئۇنى ساراسىمگە سالدى. ئۇ ئورنىدا قېقىپ قويغاندەك تۇراتتى. يېنىغا كەلگەن گۈلئايشەمگىمۇ قارىمىدى. ئەرلەر بىر رومكىدىن ئىچىشىپ، ئىككىنچى رومكىنى يەنە كامىل باشلىدى. بۇ چاغدىمۇ رىزۋانگۇل ھاراق ئىچىۋاتقان كامىلنىڭ چىرايىنى كۆزەتتى. رىزۋانگول ھەممىنى ئۇنتۇغان ھالدا، ئۆزى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈۋاتقان نەرسىنى تاقەتسىزلىك بىلەن ئىزدىگەن كىشىدەك، ئۇ بىر جۈپ كۆزگە تىكىلدى، قىز تىكىلگەن بىر جۈپ كۆز رومكىدا يېنىك تەۋرىنىپ تۇرغان سۈپسۈزۈك ھاراقنا مەيۇسلۇك بىلەن تىكىلگەنىدى. بۇ ھال شۇنچە قىسقا ۋاقىت ئىچىدە بولۇپ ئۆتكەن بولسىمۇ، رىزۋانگۇلگە ناھايىتى سىرلىق ۋە ناھايىتىمۇ ئىنچىكە مەنىلەرنى يوشۇرۇپ تۇرغاندەك بىلىنىدى. ئېھتىمال بۇ رىزۋانگۇلگىلا شۇنداق تۇيۇلۇۋاتقان خىيالدىن ئىبارەت بولۇپ، باشقىلار ئۈچۈن ئادەتتىكىدەك، پەقەت ئادەتتىكىدەكلا بىر ئىشتۇ.

ئىككى بوتۇلكا ھاراق تۈگىدى. باشقىلارنىڭ يەنە ئىچكۈسى بارمىكىن، ئۇلار ئورنىدىن تۇرمىدى. لېكىن، كامىل ئېغىر بىر يۈكنى كۆتۈرگەندەك زورۇقۇپ ئورنىدىن تۇردى ۋە ھېچكىمگە قارىماستىن بىر ـ بىر دەسسەپ چىقىپ كەتتى.

ھېچنېمىنى ئويلاپ قويماي ئورنىدا تۇرۇپلا قالغان رىزۋانگۇل بىر پەستىن كېيىن ئۇيقۇدىن ئويغانغاندەك بولدى ـ دە، كامىلنىڭ بۇ يەردىن چىقىپ كەتكىنىنى ئەسكە ئالدى. غەلىتە ئىش، بىردىنلا ئۇنىڭ سىرتقا چىققۇسى، كامىلنىڭ نەدىلىكىنى بىلگۈسى، ھەتتا ئۇنىڭ چىرايىدىكى ھېلىقى ئىپادىنىڭ بار ـ يوقلۇقىنى بىلگۈسى كەلدى. ئۇ مۇھىم بىر ئىشى چىقىپ

قالغاندەك ئالدىراش سىرتقا چىقتى. ئەتراپقا قارىدى، لېكىن ھېچكىمنى كۆرمىدى.

ئاشخانىدىن ھەممىسى كەينى - كەينىدىن چىقتى. رامىلەمۇ چىقىپ ئەنسىزچىلىك ئىچىدە قاراپ تۇرغان رىزۋانگۈلنىڭ يېنىغا كەلدى.

2

ياتاقتا كىرىپ، كارىۋاتقا چىقىپ، سوزۇلۇپ ياتقان رىزۋانگۈل ئۆزىنىڭ شۇ تاپتىكى كەيپىياتىغا ئۆزىمۇ ھەيران قالدى. «توۋا، مەن نېمە بولدۇم. ھېچنېمىنى بىلمەي تۇرۇپ، شۇنچىلىك ھېس - تۇيغۇغا كەلگىنىم نېمىسى ... توۋا ... ئادەمنىڭ روھى دېگەن مۇشۇنداق غەلىتە بولامدۇ؟» رىزۋانگۈل ئۆمرىدە مۇنداق كەيپىياتقا گىرىپتار بولغىنىنى بىلمەيدۇ. ئېنىقكى، ئۆزىدىكى بۇ ئەھۋاللارنىڭ نېمىلىكىنى ھەم بىلەلمىدى. پەقەت قانداقتۇر بىر ئىچكى دەۋەتنىڭ ئۇنى مۇنداق غەلىتە كەيپىياتقا سۆرەپ كىرىپ كېتىۋاتقىنىنى غۇۋا ھېس قىلدى، خالاس.

— رىزۋانگۈل ھاردىڭىزمۇ؟ چىققان يېرىڭىز ئېگىزمىكەن؟ — دەپ سورىدى رامىلە. ئۇمۇ كارىۋىتىدا يانپاشلاپ ياتقانىدى.

— ھارمايمۇ، ئۇنىڭ نېمىسىنى دەيسىز، لېكىن بەك كۆڭۈللۈك، بۇ قاقاس تاغ بولغىنى بىلەن بەكمۇ گۈزەل جايلىرى بار ئىكەن.

— دەل - دەرەخ، ئوت - چۆپلىرى بار يەرلەرمۇ بارمىكەن.

— قارىغە رامىلە، ئىككىمىز ئوخشاش ئويلاپتىمىز. گۈزەل مەنزىرىلىك يەر دېسە شارقىراپ ئېقىپ تۇرىدىغان ئويناق سۇلىرى بار، ئاسمانغا بوي تارتقان قارىغايلىرى تۇتىشىپ كەتكەن، كۆز يەتكۈسىز سوزۇلۇپ ياتقان ئوتلاق، ئېچىلىپ كەتكەن رەڭمۇرەڭ گۈللەر بار، بۇلبۇللار سايرىشىپ تۇرغان يەر دەپ پەرەز قىلاتتىم. مەن بىرىنچى قېتىم ئۆزۈمنىڭ تەبىئەت گۈزەللىكى ھەققىدىكى چۈشەنچەمنىڭ تارلىقىنى سەزدىم.

— شائىرەكلا ئىلھامىڭىز تۈتۈپتىغۇ، گىياھسىز، سۈسىز تاغنىڭ نېمە گۈزەللىكى بولسۇن؟ — دېدى رامىلە رىزۋانگۈلنىڭ سۆزىگە ھەيران قالغانلىقىنى يوشۇرماي.

— ئۆز كۆزىڭىز بىلەن كۆرمىسىڭىز، سۆزلەپ چۈشەندۈرۈش تەس، بىر قىسىم چوقچىيىپ تۇرغان تاشلارنى ئادەمزات ئۇنداق كېلىشتۈرۈپ ياسىيالمايدۇ. يىراقتىن قارىسىڭىز ئۇچۇپ كېتىۋاتقان قاناتلىق ئاتقا ئوخشايدۇ، بەزىلىرى ئادەمگە، بەزىلىرى بۈركۈتكە، ئەيتاۋۇر ھەر بىرسى كىمدۇر بىرسى بىر نەرسىگە ئوخشىتىپ ياساپ قويغاندەك. تاشلارنىڭ تۈپىتۇز يۈزىدىكى نەقىشلىرىچۇ تېخى، ھەرقانداق ماھىر كەشتىچىمۇ ئۇنداق بېزىيەلمەس.

— سىرلىق دۇنيانى كۆرگەندەك ئادەمنىڭ ئىچىنى قىزىتىۋەتتىڭىزغۇ!

— راست دەيمەن رامىلە، دالا تەكشۈرۈشكە چىقىپ بىر كۆرمىسىڭىز ھەقىقەتەن ئارماندا قالىسىز، — دېدى رىزۋانگۈل قىزغىنلىق بىلەن. رامىلەنىڭ كۆزۈپ باققۇسى كەلدى. ئۇ دالاغا بىر كۈنى چىقىشنى ۋەدە قىلدى.

رىزۋانگۈلنىڭ پاقالچاقلىرى ۋە يوغان يوتا مۇسكۇللىرى ئاغرىشقا باشلىدى. بۈنى بىلگەن رامىلە ئۇنى دۇم ياتقۇزۇپ مۇسكۇللىرىنى ئۇۋلىدى. پاختا بىلەن تەكشى قىلىپ ئىسپىرت سۈركىدى. ئىككى قىز لامپىنى ئۆچۈرۈپ ئۇخلاشقا ياتتى. گۈلئايشەم ئەتىگەننىڭ تەييارلىقى بىلەن تېخى كىرمىدى. جىمجىتلىق رىزۋانگۈلنىڭ كۆز ئالدىغا كاملىنىڭ ھاراق ئىچكەن ۋاقىتتىكى قىياپىتىنى ئوچۇقلا كەلتۈردى. ئۇنىڭ خىياللىرى يەنە قاناتلاندى.

3

ھايات، تۇرمۇش ئۆزىنىڭ مۇرەككەپلىكى بىلەن ئىنسانلارنى قىزىقتۇرسا، ئادەملەر ئۆزلىرىنىڭ سىرلىقلىقى بىلەن ھاياتقا

چەكسىز مەنە بەخش قىلىدۇ. ئادەمنىڭ روھى دولقۇنلۇق، تىنىمسىز دەريادا ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ جىمجىت، دولقۇنسىز، ئۆركەشلىمەي ئاقىدىغان ۋاقىتلىرى بولغىنىغا ئوخشاش، قەھرى بىلەن ئۆركەشلەپ، قېنى تېشىپ تۇرغاندەك دولقۇنلىنىپ ئاقىدىغان ۋاقىتلىرىمۇ بولىدۇ. ئۇنىڭ سىرلىق شاۋقۇنى خۇشاللىق، كۈلكە، قايغۇ، شادلىق، مۇڭ، يىغا ... ھەممىسىنى پۈتۈن بىر كۆيگە ئايلاندۇرغاندەك كائىنات بوشلۇقىغا تارقىلىدۇ. ئادەمنىڭ روھىمۇ بەزىدە توساتتىن دولقۇنلىنىدۇ، ئۆركەشلەيدۇ، راھەت، ئازاب، ئۇمىد، ئۇمىدسىزلىك بەخش قىلىدۇ. ئۇمۇ ئۇنسىز كۆيگە ئايلىنىدۇ، ئۆزىمۇ چۈشەنمەيدۇ، سەۋەبىنىمۇ بىلمەيدۇ، تېگىگە يېتىشكە شۇنچە ھەرىكەت قىلسىمۇ زادى باش - ئايىغىغا چىقالمايدۇ. بۇ چاغدا ئۇ ئۆزىنىڭ بۇرۇنقىغا ئوخشىمايدىغان يېڭىچە بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالغانلىقىدىن ھەيران قالىدۇ. ئۆزىنى چۈشىنىشكە ئۇرۇنىدۇ، ۋەسۋەسىگە چۈشۈپ، كۆڭلىنى داۋالغۇتۇقان كۈچىنىڭ نېمىلىكىنى بىلىشكە كۈچەپ ئىنتىلىدۇ. ئۇنىڭ گەپلىرى ئازلايدۇ، جىمجىت خىيال سۈرۈشلىرى كۆپىيىدۇ، كۆزلىرى بىر نۇقتىغا تىكىلىپ، بىر نېمىنى ئىزدىگەندەك قىلىدۇ. چىرايى تۇرۇپلا سولغۇن كۆرۈنسە، تۇرپلا جۈشقۇن تۇسكە كىرىدۇ. بۇزۇلغان خاتىرجەملىكى سۆزىدە، ھەربىرىدە ئۆزىنى كۆرسىتىدۇ.

كامىلنىڭ ھاراق ئىچكەن ۋاقىتتىكى قىياپىتى رىزۋانگۈلگە سىرلىق مەنىلەرنى ھېس قىلدۇردى. ئۇزاق يىللىق خاتىرجەملىكىنى بۇزدى، تىنچ كۆڭلىگە خىيال تاشلىرىنى توختىماي ئاتىدىغان بولۇپ قالدى. رىزۋانگۈلنىڭ تاتلىق ئۇيقۇلىرىنى ئېلىپ قاچتى، كېچە قاراڭغۇلىقىغا كۆز تىكىپ، ئۇزۇندىن - ئۇزۇن خىيال سۈرىدىغان قىلىپ قويدى. ئۇ نېمىگىدۇر ئارامسىزلىناتتى، ئىچى پۇشاتتى، ئىچىنىڭ بىر يېرى ئېچىشقاندەك بولاتتى. رىزۋانگۈل ئۆزىمۇ چۈشىنىپ يېتەلمەيۋاتقان بۇ ھال، روھىي كىلىماتتىن ئۆزىنى خالاس

قىلىش ئۇچۇن ئۇرۇنۇپ كۆردى. «مېنىڭ ھېس قىلغانلىرىم ئاساسسىز، غەلىتە نەرسىلەردۇ، بەلكى بىر ئۆزۈم بىھۇدە توقۇپ چىقارغان سۈنئىي يەكۈنلەردۇ. كامىل خۇشال، كۆڭلى توق، ھېچقانداق قايغۇ - ئازابى يوق بەختلىك ياشايدىغاندۇ، قىلۇاتقىنىم بىر نادان قىزنىڭ پەمسىزلىكى ... بۇ ئۆز - ئۆزىنى ئاۋارە قىلىش ... قىينىاش ...» دەپ ئويلىدى. لېكىن، تېزلا ئۇنىڭ روھىدا بىر كۈچ ئۇستۇن كېلىپ، ئۆزىنىڭ ئويلىغانلىرىنى شۇاقىتەك توزۇتۇپ، يەنە ئىچ ئاغرىتىش، خەيرخاھلىق تۇيغۇسى ئۇستۇنلۇكنى ئىگىلەيتتى. بۇ ئۇنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك مەجبۇرىيىتى، بۇرچى بولۇپ گەۋدىلىنەتتى.

تەكشۈرۈش ئون بەش كۈن داۋام قىلىپ، بىرىنچى قېتىمقى دەم ئالغان كۈندىكى ئىشلار رىزۋانگۈلنىڭ ھازىرقى روھىي مۇھىتتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئۇرۇنۇشلىرىنىڭ بىھۇدە ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى. يەكشەنبە كۈنى دەم ئېلىش ئىدى. شەنبە كۈنى ئەتىگەنده ھەممە گۈرۇپپىلارنىڭ ئادەتتىكىدەك ئۇچ سائەت بۇرۇن قايتىپ كېلىشى ئۇقتۇرۇلدى. كامىل بىلەن ئەركىن تۇرالغۇدا قېلىپ قالدى. سائەت ئونلار بىلەن گۈلئايشەمنىڭ ئېرى ئىككى ئات قوشۇلغان ھارۋىنى ھەيدەپ يېتىپ كەلدى. ئۇ بۇ ئەترەتكە گۆش، كۆكتات يەتكۈزۈپ بېرىشكە بەلگىلەنگەنىدى، ئۇچ - تۆت كۈنده بىر قېتىم كېلەتتى. بۈگۈن كامىل ئالاھىده تاپشۇرغان نەرسىلەرنى ئېلىپ، تۈن نىسپى بىلەن يولغا چىقىپ، بالدۇر يېتىپ كەلگەنىدى. پەمىدۇر، كۆكمۇچ، چۆپ پۇرچاق قاتارلىق ئېسىل كۆكتاتلارنى، قوي گۆشى، تازىلانغان توخۇ گۆشلىرىنى ئېلىپ كەلگەنىدى. كامىل، ئەركىن، گۈلئايشەم ۋە ئېرى ئولاش - چولاش ھارۋىدىكى نەرسىلەرنى بىر دەمدىلا چۈشۈرۈەتتى. ھارۋىكەش ئاتلىرىنى چىقارمايلا ئىككى ئاتنىڭ بېشىغا ئىككى توۋرىنى كىيدۈرۈپ قويدى. ئۇ يەنە نېمىلەرنىدۇر قىلىپ ھارۋىسىدىن بېرى كەلمەيتتى. ئەركىن ئۇنى ئاشخانىغا كىرىشكە ئىككى قېتىم چاقىردى، لېكىن ئۇ

يەنىلا سىرتتا ئەگىپ يۈرەتتى، ئاخىر كامىل قاچا - قومۇچلارنى يۇيىۋاتقان گۈلئايشەمنىڭ يېنىغا كېلىپ:

— گۈلئايشەم، ئۇ ياقىنى چاقىرىپ كىرىپ چاي بېرىڭ، قورسىقى ئاچقاندۇ، — دېدى.

— ئۇنىڭ ئىسمى گايىت، شۇنداق سارالڭ نېمە ئۇ، كىرىدۇ ھېلى، — دېدى گۈلئايشەم قىلىۋاتقان ئىشىنى توختاتماي. ئەركىن كۈلۈپ قويدى، ئازراق چېقىشقۇسى كەلدى بولغاي:

— گۈلئايشەم، گايىتنى كەلدىگىزمۇ، دەپ قويمىدىگىز، ھېچبولمىغاندا مۇنداق بىر كۆز تاشلاپ تەبەسسۇم قىلىپمۇ قويمىدىگىز، — دېدى.

— ئوھوش، بىر ئايدا بىر كۆرسەمۇ، ھېلى كۆرگەندەكلا تۇرىمەن. ئۇنىڭ قايسى يېقىنچىلىقىغا كۈلۈپ بېرەتتىم ! — گۈلئايشەمنىڭ ئوچۇق - ئوچۇق سۆزلىرىگە ھەيران قالغان رامىلە ئەركىننىڭ يەنە گەپ سېلىش ئۈچۈن تەمشىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ:

— بولدى ئەركىن، — دېدى يېقىملىق ئالىيىپ. ئەركىن ئېچىلغان ئاغزىنى يۇمدى - دە، كامىل بىلەن ئاشخانىدىن چىقىپ كەتتى.

— راستلا يات كىشىدەك مۇناسىۋەت قىلىدىكەنسىزلەرغۇ، بىز بىلەن بىللە بولغىلى يېرىم ئاي بولدى، ئېرىڭىز تۆت - بەش قېتىم كەلدى، تۇزۇكرەك ئىككى ئېغىز گەپ قىلىشىپ باقمىدىڭىز. بالىلار قانداق، دەيسىز، ياخشى، دەيدۇ، شۇنىڭ بىلەن ھەممە گەپ تۈگەيدۇ.

— قىزىقكەنسىز رامىلە، نېمە گېپىمىز بولاتتى. ئەر دېگەننىڭ ھېچقانداق بىكىسى بولمىسىمۇ، ئاغزىدا تۆت ئېغىز گېپى بولسا ئىدى، بۇ نېمە ئىككى ئېغىز گەپنىمۇ ئوڭشاپ قىلالمايدۇ.

— ئۆيدىمۇ شۇنداقمۇ؟

— تۇرقى شۇ تۇرسا، نەدىلا بولسۇن ئوخشاش. ھەي، ئەر

دېگەن خاپىلىقى تۇتسا، چاس - چۈس بىر - ئىككى شاپىلاق ئۇرۇپ قويسىمۇ، خۇشاللىقى تۇتقاندا ئىككى ئېغىز چىرايلىق گەپنى بولسا ...

— بەزىدە تەگىشىپ قويىدىغانسىلەر؟ — دېدى رامىلە قىزىقىپ. شۇئان ئۇنىڭ مەڭزى قىزىرىپ كەتتى، يۈزىنىڭ گۆشلىرى قىمىرلىدى، بېشىنى سىلىپ يەرگە قارىۋالدى.

— نېمىسىنى دەيسىز. بۇقا، بۇقىنىڭ ئۆزى، تەگىشىنى بىلمەيدۇ ! — گۈلئايىشەمنىڭ ئېرى كىرىپ، گەپ ئۇزۇلدى. رامىلە گۈلئايىشەمگە ئېرىگە چاي بېرىشنى تاپىلاپ ئاستا ئاشخانىدىن چىقىپ كەتتى. كامىلنىڭ شۇنچە تۇتقىنىغا ئۇنمايۋاتقان گۈلئايىشەمنىڭ يولدىشى كەتتى. ئايالى ئۇنى ئىشككە چىقىپ بولسىمۇ ئۇزۇتۇپ قويمىدى.

قاقاس تاغ ئارىسىدىكى دەم ئېلىش نېمە بولاتتى، بۇ دەم ئېلىش ياخشى يېيىش، هاراقنى قانغۇدەك ئىچىش، شىركەيىپ بولغاندا ئۆز كۆڭلىنى ئۆز ناخشىلىرى بىلەن خۇش قىلىپ ئۆتكۈزۈش، خالاس. شۇڭا تۇرالغۇدا قالغانلار كامىلنىڭ باشچىلىقىدا زىياپەت تەييارلىقىغا كىرىشىپ كەتتى. كۆكتاتلارنى يۇدى، رېتى بويىچە تۇغراپ تەييارلىدى. توخۇ گۆشىنى پىشۇرۇشقا ئەپلىك قىلىپ تەق قىلىپ قويدى. قوي گۆشىنى بولسا، بىرقانچە خىل قورۇمىغا هازىرلاپ توغرىدى، يۇتازىنىڭ تەييارلىقىنىمۇ تاماملىدى.

ئۆكتەبىر قۇياشى غەربكە قاراپ تۆۋەنلەشكە باشلىدى. هاۋا بىردىنلا سالقىنلاپ، چۈش ۋاقتىدىكى ئىسسىقتىن ئەسەر قالمىدى. تۇرالغۇغا بىرىنچى بولۇپ مەسئۇدنىڭ كىچىك گۇرۇپپىسى قايتىپ كەلدى. ياتقىغا كىرىپ ئىش كىيىملىرىنى سىلىۋېتىپ، نېپىز كىيىملىرى بىلەن ئاشخانىغا كىرگەن رىزۋانگۈل كامىلنى كۆرۈپ چۆچۈپ تۇرۇپ قالدى. يۈرىكى تېز - تېز سوقۇپ كەتتى، بىر تەرەپتىن هەيران قالدى. ئالدىغا پەشتاما تارتىۋالغان كامىل يوغان تەلەڭگىدىكى چوڭ - چوڭ توغرالغان

گۆشكە نېمە سەپكەنكىن، قولى بىلەن مىجىپ ئارىلاشتۇرۇۋاتاتتى. ئۇ پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن ئىشقا بېرىلگەن، رىزۋانگۈلنىڭ كىرگىنىنى سەزمىگەندى. قىز بىر ـ بىر بېسىپ ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى ۋە ئازراق قاراپ تۇردى. ئۇ بىرىنچى قېتىم گەپ قىلىشقا تەمشىلىپ، نېمىشقىدۇر ئاۋازىنى چىقىرالمىدى. غەيرىتىنى يىغقاندەك ئېغىرلىقىنى بىر پۈتىدىن يەنە بىر پۈتىغا يۆتكەپ قىمىرلاپ قويدى.

ـــ سىزگە ياراشمايدىكەن باشلىق، بىزگە تاشلاپ بەرسىڭىز بولغۇدەك، ـــ دېدى رىزۋانگۈل. ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقتى، يۈرىكىنىڭ تېز ـ تېز سېلىپ كەتكىنى تاۋۇشىدىن بىلىنىپ تۇراتتى.

ـــ ھە، قايتىپ كەلدىڭىزلەرمۇ؟ ـــ دېدى كامىل، ئۇ بېشىنى بۇراپ رىزۋانگۈلگە قارىدى، ـــ ئىسسىق سۇ بار، توپا ـ چاڭلاردىن خالاس بولۇپ ئازراق دەم ئېلىۋېلىڭ، ـــ رىزۋانگۈل يەنە ھودۇقۇپ قالدى. كامىلنىڭ چىرايىدا ئۆزى ھېس قىلغان ئىپادىلەردىن ئەسەرمۇ يوق. ئۇ شۇنداق خاتىرجەم، خۇشالدەك قىلاتتى. كۆزلىرى چاقناپ تۇراتتى. تەلەپپۇزىدا سەمىمىيلىك، مېھرىبانلىق ئەكس ئەتكەنىدى. بىردىنلا رىزۋانگۈل كامىلنىڭ ئازراق بىرنېمە دېيىشىنى خالاپ قالدى، ئۇنىڭدىن ئۆزى ئىزدىگەن نەرسىنى تېپىش ئىستىكى قوزغالدى. ئۇ نېمە دېيىشىنى ئويلاپ، دەماللىققا مۇۋاپىق سۆز تاپالمىدى.

ـــ نېمىگە قاراپ تۇرۇپ قالدىڭىز؟ ئاۋۇ ئىسسىق ساقلاش تۇڭلىرىدا قاينىق سۇ بار، ـــ خۇددى شەھەردە كىينىگەندەك كىينىپ، ئۆزىڭىزنى ياخشى تۇزەشتۇرۇڭ. بۇگۈن كېچىچە ئويناپمىز ! ـــ دېدى كامىل گۆشنى مىجىشتىن توختىماي. ئىللىق بىر ئېقىم رىزۋانگۈلنىڭ تېنىگە شۇرراپ ئېقىپ كىرىپ، تاتلىق سۆيۈنۈش تۇيغۇسى ئاتا قىلدى. بويسۇنۇش ھېسسىياتى ئۇنى ئىختىيارسىز سۇ ئېلىشقا باشلاپ باردى. رىزۋانگۈلنىڭ كۆڭلىدە كامىلنىڭ دېگەنلىرىنى بىرمۇبىر

ئورۇنلاش بۇرچ بولۇپ تىكلەندى. ئۇنىڭ ئۆز كۆڭلىگە خۇشلۇق بەخش قىلىشىنى سەزگەنىدى.

رىزۋانگۇل يۇيۇنۇش، تارىنىش، كىيىنىش ۋە ئۆزىنى تۇزەشتۇرۇشلەرنى ئاجايىپ سىرلىق بىر خىل غايىۋى كەيپىيات ئىچىدە كۆڭۈللۈك تاماملىدى. ئۇنىڭ ئۆزىگە مەڭزىلىرى قىزىپ قالغاندەك، كۆزلىرى ئويناپ تۇرغاندەك، لەۋلىرىدىن تەبەسسۇم تۆكۈلۈپ تۇرغاندەك بىلىندى. يۇرىكى ھېلىدىن ـ ھېلىغا سالاتتى. تومۇرىدىكى قانلىرى ئۇرغۇۋاتقاندەك قىلاتتى.

ـــ رىزۋانگۇل، بۈگۈن باشقىچىلىغۇسىز؟ ـــ دېدى ئۇنىڭ ھەرىكەتلىرىگە خېلىدىن بېرى سەپسېلىپ تۇرغان رامىلە ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ.

ـــ نەدە؟ ئوخشاشلىغۇ، سىزگە شۇنداق بىلىنىۋاتسا كېرەك، ـــ دېدى رىزۋانگۇل قىزلارغا خاس بىر خىل جىلۋە بىلەن، بۇ ھال رامىلەنى تېخىمۇ قىزىقتۇردى.

ـــ يىگىتى بىلەن ئۇچرىشىدىغان قىزدەك كۆڭۈل قويۇپ ياسىنىپ كەتتىڭىز، يا بىرسىنىڭ يۇرىكىگە چوغ تاشلاي دەۋاتامسىز نېمە ! ؟ ـــ رىزۋانگۇلنىڭ مەڭزى ۋىللىدە قىزاردى، كۆزلىرى ئويناپ كەتتى. رامىلەنىڭ سۆزلىرىنىڭ ئاخىرى ھېلى ئويلاپ قويغان سۆزىنى ئاغزىدىن چىقىرىشقا يول بەرمىدى. ئۇ نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي بىر پەس تۇرۇپ قالدى.

ـــ دېمىڭىز ئىچىڭىزگە چۈشۈپلا كەتتىغۇ، سىر ساقلىسىڭىز ئېيتمىسىڭىزمۇ بولىدۇ. مېنى ھېچنېمە سورىمىدى دەپ ھېسابلاڭ، ـــ رامىلەنىڭ تەلەپپۇزىدا رەنجىش پۇرىقى بار ئىدى. لېكىن ئۇ رەنجىمىدى. پەقەت رىزۋانگۇلنىڭ قەلبىدىكى سۆزىنى كوچىلاش ئۈچۈن ئىلمەك سالدى.

ـــ ياق رامىلە، نېمىنى سىر تۇتاتتىم؟! ـــ ئۇ سۆزلەۋېتىپ رامىلەنى مۇرىسىدىن قۇچاقلىدى، ـــ بۈگۈن كېچىچە ئويناپبەرمىز. ھەر ھالدا بىر قىز بولغاندىن كېيىن ئازراق تۇزەشتۇرۇۋالدىم.

— قاراڭە، نېمانچە ئىسسىقسىز، يۇرىكىڭىزنىڭ سېلىشىنى دېمەمسىز تېخى.

— تاڭەي، ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن، بۇگۈن نېمىشقىدۇر ھاياجانلىنىپ تۇرىمەن، ئالدىرايمەن، تەمتىرەيمەن، نېمىگە؟ ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن.

— بەلكى بىر نەرسىنىڭ باشلىنىشىدۇر، — دېدى رامىلە مەنىلىك قىلىپ. رىزۋانگۈل رامىلەنى پۇتۇن كۈچى بىلەن شۇنداق چىڭ قۇچاقلىدىكى، دوختۇر قىز چىرقىرىۋەتتى ۋە:

— قويۇۋېتىڭ رىزۋانگۈل، قويۇۋېتىڭ، نەپىسىم بوغۇلۇپ قالدى، — دەپ زارلاندى.

گۈگۈم چۈشۈشى بىلەن ئالاھىدە تەييارلانغان ئوغۇللار ياتقىدا دالا زىياپىتى باشلاندى. ئۇنىمغانغا قارىماستىن كامىل تۆرگە چىقىرىلدى، ئەركىن بىلەن ئېلى مۇلازىمەتنى ئۈستىگە ئالدى، رىزۋانگۈل بىلەن رامىلەنىڭ ئازراق ئىشلەيلى دېگىنىگە ئۇنىمايۋ ئوڭ تەرەپكە ئولتۇرغۇزدى، قالغانلىرى چۆرىدەپ ئولتۇرۇشتى.

كامىل، گۈلئايشەم، ئەركىن، رامىلەلەر يېمەكلىكلەرنى ئاساسەن پىشۇرۇپ بولغانىدى. پەقەت كاۋاپلا پىشمىغانىدى. قورۇمىلار ئۈستەللەرگە تېزلا قاتار قىلىپ تىزىلدى. ھورى چىقىپ تۇرغان يۇتازا قويۇلدى. ئاخىر گۈلئايشەممۇ ئۇلارغا قوشۇلۇپ ئولتۇردى. چاقچاق، شاڭخو، كۈلكىلەر بىلەن يېيىش باشلاندى. ئالدى بىلەن قورساقنى توقلاش كېرەك. بۇ كامىلنىڭ ئۆز ئەتىرىتىگە بەلگىلەپ بەرگەن تۇزۇمى، ئاچ قورساق ھاراق ئىچىشكە رۇخسەت قىلىنمايدۇ. ھەرقانچە خۇمارى تۇتۇپ تاقىلداپ كەتكەنلەرمۇ چىدام بىلەن كۈتۈپ تۇرۇشى كېرەك.

تۆت يەرگە ئېسىلغان لامپا چىدىرنى يورۇتۇپ تۇرىدۇ. ئادەمنىڭ ھارارىتى ۋە تاماق، قورۇمىلارنىڭ ھورى بىلەن ئۆي ئوبدانلا ئىسسىپ قالدى. مەززىلىك قورۇمىنىڭ پۇراقلىرىغا قىزلار سەپكەن ئەتىرنىڭ پۇرىقى قوشۇلۇپ، ئائىلە پۇرىقى پەيدا

قىلدى.

تاغ ئارىسى سۈرلۈك جىمجىت. ھېچقانداق سادا يوق. بۇلۇتسىز ئاسمان، پىلدىرلاپ تۇرغان سان ـ ساناقسىز يۇلتۇزلار خۇددى قارا پەردىنىڭ يوچۇقلىرىدىن مارىلىغان كۆزلەردەك پارقىرايدۇ. ئەتراپتىكى مىنگىشىپ تۇرغان تاغ تىزمىلىرى، بىر ـ بىرىدىن ئېگىز چوققىلار تۇرالغۇغا سايە تاشلاپ تۇراتتى. چېدىرنىڭ دېرىزىلىرىدىن شۇڭغۇپ چىققان قىزغۇچ نۇر تۈن قاراڭغۇلۇقى ئىچىدە بىردىنلا يورۇپ كېتەتتى. چەكسىز كەتكەن بوشلۇقتا نۇر ئېقىمى پەيدا قىلىپ، ئاخىر قاراڭغۇلۇققا سىڭىپ كېتەتتى. تۇرۇپ ـ تۇرۇپ كۆتۈرۈلگەن قاتتىق كۈلكە سادالىرى ئۇپۇقتا يانقان تاغ تىزمىلىرىنىڭ خاتىرجەملىكىنى بۈزۈپ جاراڭشىپ كېتەتتى.

كامىلىنىڭ ماقۇللۇقى بىلەن ئەركىن بوتۇلكىلار ۋە رومكىلارنى ئۈستەلگە قويدى. قىزلارغا بولسا پۈتۈن تەييارلىدى. بۇ ئىش ھەممىدىن بەك مەخمۇتقا ياقتى. ئۇنىڭ نۇرسىز كىچىك كۆزلىرى پارقىراپ كەتتى. جۈەك گەۋدىسى تىكلەشتى، كالپۇكى تەكشى ئەمەس يوغان ـ يوغان چىشلىرىنى ياپالماي قالدى.

ھەممە رومكىلار لىق تولدۇرۇلدى. قىزلارغا ئىستاكانغا پۈتۈن قۇيۇلدى. بىرىنچى بولۇپ كامىل ئالدىدىكى رومكىنى قولىغا ئېلىپ، يېنىك چايقىلىپ تۇرغان سۈپسۈزۈك ھاراقنى بىر پەس تىكىلىپ تۇردى. رىزۋانگۈل دەككە ـ دۈككە ئىچىدە كامىلنى كۆزەتتى. بىردىنلا ئۇنىڭ يۈرىكى سېلىپ، ۋۇجۇدىنى ئەنسىرەش، ۋەھىمە ئارىلاش بىر تۈيغۇ ئىگىلىدى. رىزۋانگۈل غەيرەت بىلەن كامىلدىن كۆزىنى ئۆزمەي تىكىلىپ تۇردى. كامىل بېشىنى كۆتۈردى. رىزۋانگۈل يېنىك سىلكىنىپ تىترىدى، ئۇ يەنە شۇ چىرايىدىن ھەسرەت پەردىسىنى، ئاشۇ بىر جۈپ ئوتلۇق كۆزدىكى مۇڭ، سېغىنىش، نەپرەت ئارىلاشقان بەلگىلەرنى كۆرگەندى.

ـــ ئاغىنىلەر، دوستلار، خىزمەت ـ مېھنەت شەرەپلىك، قان ـ تەر، ئەقىل سەرپ قىلىش ئىنسان ھاياتىنىڭ ھەقىقىي مەنىسى.

ئۆي، ئائىله، خوتۇن، بالا، ئويۇن - تاماشا ئۇنىڭ زىننىتى. ھەقىقىي مەنىسى بولغاندىلا زىننىتىنىڭ گۈزەللىكى، قىممىتى بولىدۇ. ھەقىقىي ئىنسان مۇشۇنداق ھاياتنى سۆيىدۇ، مېھنەت قىلىشتىن چارچاشتىن راھەت تاپالايدۇ، قايغۇدىن خۇشاللىق تاۋلاپ چىقىرالايدۇ. بىز ھاياتنىڭ قۇلى ئەمەس، ئىگىسى بولۇشىمىز. كېرەك، ھاياتىمىزنىڭ قىممىتىنى ئۆزىمىز يارىتىمىز، پەقەت ئۆزىمىز مەھنەت قىلىشتىن! قېنى ئاغىنىلەر، ھايات تارازىسىنىڭ پەللىسىدە قىممىتىمىزنىڭ چوڭ سالماققا ئىگە بولۇشى ئۈچۈن كۆتۈرەيلى، ــ كامىلىنىڭ سۆزىنى ئولتۇرغان سەپداشلىرى جىمجىت ئولتۇرۇپ ئاڭلىدى. مەسئۇدقا قاتتىق تەسىر قىلدى بولغاي، رومكىنى ئېلىپ ھەممىدىن ئاۋۋال ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. قالغانلارمۇ دۇررىدە ئورنىدىن تۇردى. قولىدىكى رومكىلارنى كۆتۈرۈشۈپ «ئىنژېنېرنىڭ سۆزى ئۈچۈن ئىچەيلى !» دېيىشتى بىر قانچە تەرەپتىن. رومكىلارنىڭ بىر - بىرىگە ئۇرۇلغان ئاۋازلىرى ئارىلىشىپ كەتتى.

رومكىلار بىرقانچە قېتىمدىن ئايلانغاندىن كېيىن ئولتۇرۇش جانلىنىپ كەتتى. گەپ - سۆزلەر كۆپەيدى، كۈلكە - چاقچاقلارنىڭ ئايىغى بىر - بىرىگە ئۇلىشىپ كەتتى. ئۇلارنىڭ مەڭزلىرى قىزارغان، ھەربىرىكەتلىرى چاقچاقان بولۇپ، كۆڭۈل ئازادىلىكىنى ئىپادىلەپ تۇراتتى. جۇشقۇن كەيپىيات، خۇشال چىرايلار پاك كۆڭۈلنىڭ ئەينىكى، تولۇپ - تاشقان ئىشەنچ، ئۇرغۇپ تۇرغان جاسارەت ئۆزىدىن پەخىرلىنىشتىن بېشارەت.

ھەممىنىڭ كەيپى چاغ، روھى كۆتۈرەڭگۇ، ئەمدى نېمىندۇر سېغىنغاندەك كامىلغا قارىشىپ قويىاتتى. ھاراقنى باشقىلاردىن كۆپرەك ئىچكەن كامىل چۆيۈندەك ئېغىر، سالماق ئولتۇراتتى. چىرايى تېخىمۇ قىزارغان، دۇگىلەك، چىرايلىق كۆزلىرى خۇمارلاشقاندى. ئۇ بۇگۈن پۈزۈر كىيىنگەن، سۇتتەك ئاق ياقىغا تاقىغان چاسا، يوللۇق گالىستۇكى بەكمۇ ياراشقان، قويۇق قارا چاچلىرى دولقۇنسىمان رەتلىك تارالغاندى، لېكىن ئۇنىڭ

قېشى ئوتتۇرىسىدىكى ئىككى تال سىزىق تېخىمۇ چوڭقۇرلاشقانىدى. ئۇ ئىشداشلىرىنىڭ قاراشلىرىدىن كۆڭلىدىكىنى چۈشەندى، شۇڭا ئەركىننى بېشى بىلەن ئىشارەت قىلىپ چاقىرىپ، سازلارنى تەييارلاشنى ئېيتتى.

كامىلنىڭ بىر تەرىپىگە ئىسكىرىپكا ئېلىپ مەسئۇد جايلاشتى، داپ ئېلىپ ئەركىن ئۇ تەرىپىگە ئورۇنلاشتى. ئېلىمۇ ئۇ توپقا قوشۇلدى. ئازراق تەڭشەشتىن كېيىن يېقىملىق مۇزىكا ساداسى تاغ ئاسمىنىدا ياڭرىدى. كامىل ناخشا باشلىۋەتتى. ئۇ قولىدىكى تەمبۇرغا تەڭكەش قىلىپ ئۇيغۇر مۇقامىنى دەسلەپتە پەسرەك ئاۋازدا باشلاپ بالداقمۇبالداق ئۆرلەتتى. ئۇنىڭ ئاۋازى مۇڭلۇق، جاراڭلىق، يېقىملىق ئىدى. ئۇ ناخشىنى شۇنداق ياخشى ئېيتتىكى، مەخسۇس سەنئەت ساھەسىدە ئالىي تەربىيە كۆرگەنلەردىن قېلىشمايتتى. ئۇنىڭ ساپ ئاۋازى بوغۇلىدىغاندەك ئەمەس، ھەتتا ناخشىنىڭ ئەڭ يۇقىرى ئەۋجىنىمۇ ھېچقانچە كۈچىمەيلا ئېيتاتتى. مۇزىكا ئىنسان قەلبىنىڭ سىرلىق رىتىمى، ئۇنىڭ تىلى، خاھىش، ئىنتىلىش، شادلىق قايغۇلىرىنىڭ ساداسى. تومۇرلاردا ئېقىۋاتقان قانلارنىڭ دولقۇنى، ئۆركەشلىرى، بىر كۆتۈرۈلۈپ بىر چۈشۈشلىرىنىڭ ئەكس ئېتىشى. ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى بىر خىل سېھرىي كەيپىياتقا چۆمدى. گويا خۇمارلاشقان كۆزلەردە غايىۋى مەنزىرىلەر ئۇچۇپ يۈرگەندەك ئىدى. ئۇلار تەلمۈرىشەتتى، قۇلاق سېلىشاتتى. قىزىلدىن ئازراق ئىچىپ بەدەنلىرى قىزىپ، جىسمى جاسارەتكە تولۇپ ئولتۇرغان رىزۋانگۈلنىڭ كۆزى كاملدا ئىدى. ئۇ تېز ـ تېز نەپەس ئالاتتى. ئۇنىڭ ئاپپاق كوپتىسىنى كۆتۈرۈپ تۇرغان ئالمىدەك بىر جۇپ كۆكسى بىر كۆتۈرۈلۈپ، بىر تۆۋەنلەپ تۇراتتى. قىز پۈتۈن مەيلى بىلەن بېرىلگەن، شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا چەكسىز كەتكەن بوشلۇق، ئۇنىڭ يىراق چېتىدە تۇرۇم ـ تۇرۇم ئاقۇچ بۇلۇتلار ئىز بېسىپ كۆتۈرۈلۈۋاتقان مەنزىرە نامايان بولدى. بۇلۇتلار ئېگىز

كۆتۈرۈلگەنسېرى ئۇنىڭ ئىچىدە ئويناقلاپ تۇرغان قاينام شۇنچە روشەنلەشتى. بۇ قاينام غايەت زور ئوتتىن كۆتۈرۈلگەن يالقۇنغا ئوخشايتتى. زوق ـ شوقى بىلەن تەمبۇر چېلىۋاتقان كامال ئاستا ـ ئاستا سۈرۈلۈپ بۇلۇت ئىچىگە كىرىپ كېتىۋاتاتتى، قاينام ئۇنى بىردەمدىلا يۇتۇۋېلىپ ئۆزى بىلەن چۆرگىلەتكىلى تۇردى. ئۇنىڭ تەمبۇرىنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازى، يۈرەكنى تىترىتىدىغان ناخشىغا تەڭكەش بولۇپ بىر خىل ئاڭلىنىپ تۇراتتى. رىزۋانگۈل ئۆزىنىڭ نېمە بولۇۋاتقىنىنى بىلەلمەي قالدى. كۆز ئالدىدا بولۇۋاتقان مۆجىزىلەرنىڭ رېئاللىق ئەمەسلىكىنى بىلىپ تۇرسىمۇ، بۇ ھالەتتىن قۇتۇلۇشقا قۇربى يەتمەيۋاتاتتى. ئۇ بىردىنلا ئازابلاندى، كۆڭلى بىر خىل سىرلىق ۋەھىمە ئىچىدە تىنچسىزلاندى. ياق ... ياق ... بۇ رېئاللىق ئەمەس ... پەرۋەردىگار، مەن نېمە بولۇۋاتىمەن، دەپ زارلاندى ئۇ ئۇنسىز.

بىر چاغدا ناخشا توختىدى. تەمبۇرنىڭ ئاۋازىمۇ تىنچىدى. رىزۋانگۈلنىڭ ئالدىدىكى بۇلۇتمۇ غايىب بولدى. يۇزىدە مونچاق ـ مونچاق تەر تامچىلىرى مەرۋايىتتەك پارقىراپ تۇرغان كامال يەنە ئۆز ئورنىدا ـــ مەسئۇدنىڭ يېنىدا ئولتۇراتتى، كۆزلىرىنى ئېچىپ ئىشداشلىرىغا مەمنۇنلۇق بىلەن قاراپ تۇراتتى. رىزۋانگۈلنىڭ مەڭزلىرى ياشتىن ھۆل بولغانىدى.

ئوبدانلا كەيپ بولغان مەخمۇت بىرىنچى بولۇپ سۆز باشلىدى.

ـــ ھاردۇق چىقتى، جانلار ياشىرىپ كەتتى. بىزنىڭ باشلىق پۇخاندىن چىققۇدەك چالدى، بىزمۇ ئاغىنىلەر خۇمارىدىن چىققۇدەك ئاڭلىدۇق، ـــ ئۇ ئالدىدىكى رومكىنى قولىغا ئېلىپ ئورنىدىن تەستە تۇردى. ئۆرە بولغاندا دەلدەڭشىپ ئۆزىنى ئوڭشىيالمىدى ... ـــ لېكىن مۇنۇ شارابقا تازا قانالمىدۇققۇ؟ ... ـــ ئۇ ئەركىنگە قارىدى.

ـــ سېنىڭ ھەممە يېرىڭ تويغان بىلەن، ـــ دېدى ئېلى

مۇغەمبەرلىك بىلەن، ــ كۆزۈك تويمايدۇ. قورسىقىڭدا ئوروۇن بولمىسا، يانچۇقىڭغا قۇيۇۋالساڭچۇ ... ــ ئولتۇرغانلار پاراقلاپ كۈلۈشتى. يۇقىرىقى سۆزلەر بولۇنۇۋاتقاندا رامىلە رىزاۋانگۈلگە ئاستا پىچىرلاپ:

ــ چىرايلىق كىرپىكلىرىڭىز ياش بىلەن نەملىنىپتۇ. لېكىن خۇمارلىشىپ قالتىس چىرايلىق بولۇپ قالدىڭىز. نېمە بولدىڭىز، تىترەيسىزغۇ؟ ــ دېدى.

ــ ناخشا، مۇزىكىلارچۇ، ماڭا بەكمۇ تەسىر قىلدى.

ــ تەسىر قىلغان باشقا نېمىمۇ بارەمك قىلمىدىغۇ؟

ــ نېمىلەرنى دەپ يۈرىسىز.

كامىلنىڭ سۆزى بىلەن ئۇلارنىڭ گېپى ئۈزۈلدى.

ــ خالىغانلار هاراق ئىچىڭلار، لېكىن تېنىڭلەرگە قاراپ، كۆتۈرۈش هالىڭلارغا بېقىپ ئىچىڭلار. ئەمدى ئۇنىڭالغۇنى قويۇپ تانسا ئوينايلى، تەۋەررۈك ئىككى قىزىمىز، گۈلئايشەمگۇ بار تېخى، ــ كامىل ئالدى بىلەن ئۆزى بىر رومكىنى ئىچىۋەتتى.

چېدىردىن چىققان تانسا مۇزىكىسىنىڭ شوخ ۋە رىتىملىق ساداسى تاغ ئارىسىدا ئەكس سادا بولۇپ يىراقلارغا ئۇچۇپ كەتتى. كامىل ئورنىدىن تۇرۇپ، رىزۋانگۈلنىڭ ئالدىغا كەلدى، هۆرمەت بىلەن ئېگىلىپ ئۇنى تانسىغا تەكلىپ قىلدى، تېخى ئويلاپ ئۇلگۈرمىگەن بۇ ئىشتىن قىز تەمتىرەپ قالدى، ئۇنىڭ قوي كۆزلىرىگە سايە تاشلاپ تۇرغان ئۇزۇن كىرپىكلىرى توختىماي لىپىلداپ كەتتى، بەدىنى تېخىمۇ قىزىدى، ئۇ كامىلنىڭ قاراپ تۇرغان كۆزلىرىگە جۇرئەتلىك قارىيالمىدى.

كامىل بىلەن رىزۋانگۈل چېدىرىنىڭ بوش يېرىگە ئىلگىرى ــ كېيىن يېتىپ باردى. بۇ يەرنى پەنەر چىراغنىڭ يورۇقى غۇۋا يورۇتۇپ تۇراتتى. كامىل قىزنى زىلۋا بېلىدىن تۇتتى، قولىغا قولىنى ئالدى. قىز تانسىنى خېلى ياخشى ئويناياتتى. يىگىتنىڭ هەرىكەتلىرىگە ماسلىشىپ، تەمتىرىمەيلا ئويناندى. چىڭ، كۆچلۈك بىلەك قىزنى تېخىمۇ جۇرئەتكە كەلتۈردى، بىر چاغدا

ئۇ ئۆزىنى كەينىگە سەل تاشلىغاندى. كامىل ئۇنىڭ بىلىنى تېخىمۇ مەھكەم تۇتتى. قىزنىڭ قەلبى بىر خىل سىرلىق تۇيغۇ ئىلكىدە دولقۇنلانماقتا. ئۇنىڭ نېمىگىدۇر زوقى كەلگەندەك كۈلۈمسىرەپ - كۈلۈمسىرەپ قويياتتى. ئۆزىنى پىرقىرىتىپ ئويىنىتۇاتقان كىشىنىڭ مۇشۇ تاپتىكى چىرايىنى، كۆزلىرىنى شۇنداق كۆرگۈسى كەلدى. لېكىن كىرپىكىنى لاپ قىلىپ كۆتۈرۈشكە جۈرئەت قىلالمايۋاتاتتى. كىرپىكىنى بىرلا كۆتۈرسە، ئۇ مەقسىتىنى ئورۇنلايتتى. بۇنىڭ ئۈچۈن ھېچقانچە كۈچمۇ كەتمەيتتى. رىزۋانگۈلدە بۇنچىلىك كۈچ يوقمىكىن ... ئۇنىڭغا ئۇنىڭغا بىرقانچە سېكۇنت ۋاقىت بولسا، كۆپايە قىلاتتى. لېكىن ئۇ شۇنداق ۋاقىتنى تاپالمايۋاتاتتى. رىزۋانگۈلنىڭ پۈتۈن پىكىر - خىيالىنى شۇ بىرلا ئىستەك، كامىلنىڭ شۇ تاپتىكى چىرايىنى، مۇھىمى كۆزلىرىنى بىرلا قېتىم كۆرۈۋېلىش ئىستىكى ئىگىلىگەنىدى. قىز پۈرسەت كۈتتى، كۈتە - كۈتە بىر قېتىملىق مۇزىكا ئاياغلاشتى. كامىل قوللىرىنى بوشاتتى. قىز كەينىگە ئۆرۈلدى. دەل شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ كۆزلىرى دەقىقە ئارىلىقىدا ئۇچرىشىپ ئۆتتى.

يەنە مۇزىكا باشلاندى. ئەركىن رامىلەنى تانسىغا تارتىپ ئويىنىدى. رىزۋانگۈلنى مەسئۇد تارتتى. مەخمۇت گۈلئايشەمنى تانسا ئويناشقا قىستىغىلى تۇردى، بىلمەيمەن دېگەنلىرى قۇلىقىغا كىرمەيتتى.

تاغ ئارىسىدىكى چېدىردا ئۆتكۈزۈلگەن زىياپەت ناخشا - مۇزىكا، تانسا، يەپ - ئىچىش بىلەن تۈن نىسپىگىچە داۋاملاشتى. قىزلار ياتاقلىرىغا كىرىپ كېتىشتى. كامىلمۇ ئۆزىنىڭ ئىشخانا چېدىرىغا كىرىپ كەتتى. يىگىتلەر تېزلا چىراغنى ئۆچۈرۈپ جىم بولۇشتى. رامىلە بىلەن گۈلئايشەم يوتقانغا كىرىپ بولدى. رىزۋانگۈل مۇرەككەپ روھىي كەيپىياتتا ئاللىقاچان يوتقانلىرىنى تەييارلاپ قويغان بولسىمۇ، تېخى ياتمىدى. بىر پەستىن كېيىن ئۇ يېتىپ قالماقچى بولۇپ، ئاۋۇال سىرتقا چىقىپ كىرىشنى

ئويلىدى. قولىغا قول چىرىغىنى ئېلىپ چىدىر ئىشىكىدىن چىقتى ـ دە، كۆزى كاملىنىڭ چىدىرىغا چۈشتى، دېرىزىسىدىن چىراغنىڭ قىزغۇچ نۇرى چېچىلىپ تۇراتتى. ئۇ تېخى ئۇخلىماپتۇ، دەپ ئويلىدى قىز ۋە سول تەرەپكە بىرقانچە چامدام مېڭىپ قول چىرىغىنى يورۇتتى. ئۇنىڭدىن ئۇرغۇپ چىققان نۇر كامىل ئورۇنلاشقان چېدىرنىڭ يېگىرمە ـ ئوتتۇز مېتىر يۇقىرىسىدىكى دۆڭلۇكنى پاللىدە يورۇتۇەتتى. رىزۋانگۇل قورقىنىدىن قولىدىكى قول چىراغنى تاشلۇەتتى. ئۇ ۋارقىراپ تاشلىغىلى تاس قالدى. ئۇنىڭ ئەقلى دۆڭدە ئولتۇرغان كىشىنىڭ كامىل ئىكەنلىكىنى شۇنچىلىك تېز ئىنكاس قىلمىغان بولسا، بەلكى ئاغىل ـ تاغىل ۋارقىرۇەتكەنمۇ بولاتتى. شۇڭا ئۇ ئورنىدا بىر پەس تۇرغاندىن كېيىن مېڭىش يولىنى ئۆزگەرتتى ۋە قول چىراغنى ئىككىنچى يورۇتمىدى.

چىراغ ئۆچۈرۈلگەن، رىزۋانگۇل يوتقانلىنىڭ ئىچىگە كىرىپ بولغىلى خېلى ۋاقىت بولغان بولسىمۇ، مەيۇس خىياللار ئۇنىڭ ئۇيقۇسىنى قاچۇرغان. كۆز ئالدىدا ئادەمسىز تاغ ئارىسىدىكى بىر دۆڭدە تۇن قاراڭغۇلۇقىغا ھەمراھ بولۇپ تۇرغان گەۋدە تىكلىنىپ تۇرۇۋالدى. قىزنىڭ نېمىنىڭ كامىلنى قاراڭغۇ ئاسماندىكى يۇلتۇزلارغا كۆز تىكىپ ئولتۇرۇشقا مەجبۇر قىلغانلىقىنى بىلگۈسى كېلەتتى. ئۇنىڭ روھىدا نېمە ئالامەتلەرنىڭ بولۇۋاتقىنىنى كۆرگۈسى، قانداق مەنزىرىلەر كۆز ئالدىدىن ئۆتۈۋاتقىنىنى ئۇققۇسى كېلەتتى، بىر تەرەپتىن خەيرخاھلىق، ئىچ ئاغرىتىش تۇيغۇسى كۈچىيىپ باراتتى. رىزۋانگۇل تۇرۇلۇپ ـ تۇرۇلۇپ كېلىۋاتقان خىياللىرى ئىچىدىن تۇنجى قېتىم كاملىنىڭ چىرايىدىن ئۆزى بايقىغان ئالامەتلەرنىڭ رېئاللىق ئىكەنلىكىنى يەكۈنلەپ چىقاردى. شۇ چاغدا كامىل ئۇنىڭغا سىرلىق ئادەم بولۇپ تۇيۇلدى، ئۇنىڭ قەلبىدە نۇرغۇن سىرلارنىڭ يوشۇرۇنۇپ ياتقىنىنى ھېس قىلدى، چىرايىدىكى سۆز ئەنە شۇلارنىڭ شولىسى، پېشانىسىدىكى ئىككى تال سىزىق

ئۇنىڭ پەقەتلا ئىزناسى ئىكەنلىكىنى مۇقەملاشتۇردى. رىزۋانگۇلنىڭ قەلبىدە بىر مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى پەيدا بولدى. ئۇ ئورۇنلىمسا قەتئىي بولمايدىغان بىر مۇقەددەس ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئېلىشقا تەييار تۇرغاندەك بىر خىل روھىي كەيپىيات ئۇنى ئالدىرىتىۋاتقاندەك قىلاتتى. بۇ نېمە؟ قانداق ۋەزىپە؟ ئۇنى قانداق ئورۇنلايدۇ؟ بۇلارنى رىزۋانگۇل بىلمەيتتى. ئوچۇقى، بۇنى ئويلاپمۇ باقمىدى، ئۇنىڭ ئىچى ـ ئىچىدىن بىر ئۇنسىز سادا چىقىپ دەۋەت قىلاتتى، خىتاب قىلاتتى، بەزلەيتتى ھەم ئىلھاملاندۇراتتى.

قىزىق، بۇ خىل كەيپىيات رىزۋانگۇلگە ئاجايىپ بىر سىرلىق شېرىنلىك بەخش قىلدى. ئۇنىڭ كۆڭلى ـ كۆكسى يورۇپ كەتكەندەك بولۇپ، مەھكەم يېپىنىۋالغان يوتقىنىنى ئېچىۋەتتى، بېشىنى كۆتۈرۈپ ئىشىك تەرەپكە قاراپ قويدى، ئۇنىڭ قەلبى راھەتلىنىپ قالدى، لەۋلىرىدە تەبەسسۇم پەيدا بولغانلىقىنى ئۆزى پەرەز قىلدى، بەلكى نۇرلىنىپ كەتكەندۇ، مەڭزلىرى قىزىرىپ، ئۆزى چىرايلىق بولۇپ كەتكەندۇ ...

«ھەي ئىنسان، ئۆز قەلبىنىڭ ھۆكمى بىلەن تالىلىۋالغان بۇرچنى ئورۇنلاش شۇنچە مۇشەققەت ۋە مۇرەككەپ بولسىمۇ، ئۇ مۇشۇنداق خۇشاللىق، مەنىۋى ھۇزۇر بېرىدىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭدىن ئومىد ئۈزۈشنىڭ ئازاب ئىكەنلىكىنى بىلگەن ئىكەن ـ دە» دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزگەن رىزۋانگۇل تىنچلىنىپ خاتىرجەم بولۇپ قالدى.

بەشىنچى باب

تۇن يېرىمىدىن ئۆتكەندە ياغقىلى تۇرغان يامغۇر تاڭ ئاتقۇچە توختىمىدى. ئاسمانىنى تۇتاش ئىگىلىگەن قارا بۇلۇتلار بىر خىل سۇر بىلەن تۇرۇۋالغان، ئۆز جىسمىدىكى بارلىق سۈنى تۆكۈۋەتمىگۈچە تارقىلىدىغاندەك ئەمەس. بىرخىلدا يېغىۋاتقان يامغۇرنىڭ تۇگىمەس ناخشىدەك غەمكىن ساداسى تاغ ئارىسىنى تېخىمۇ سۇرلۇك تۇسكە كىرگۈزگەنىدى. يەر يېغىرلاپ تۇرغان ئاقۇچ تۇمان يۇقىرىلىغانسېرى قويۇقلىشىپ، قارىيىپ باراتتى، تاغ تىزمىلىرى تۇمان ئىچىدە كۆرۈنمەي قالغانىدى.

تەرەپ ـ تەرەپتىن شىلدىرلاپ ئېقىپ چۈشۈۋاتقان قىزغۇچ سۇلار بىر ـ بىرىگە قوشۇلۇپ، بۇ سۇسىز سايدا بىر ئۆستەڭ سۇ ھاسىل قىلدى. بارغانسېرى ئۇلغىيىۋاتقان سۇ پەسكە قاراپ شىددەت بىلەن ئېقىپ، ھەيۋەتلىك سادا چىقىراتتى. ھاۋا مۇزلاپ كەتتى، ئادەتتىكى كىيىم بىلەن چېدىردا ئولتۇرغىلى بولمايتتى، شۇڭا ئۇلارنىڭ ھەممىسى قېلىن كىيىملىرىنى، يۇڭ پوپايكا، يۇڭ ئىشتانلىرىنى كىيىۋېلىشقانىدى.

بۇگۈن ئەتىگەنلىك چاي ۋاقلىق ئىچىلدى، ئاشخانا چېدىرى جىمجىت، كۆڭۈلسىز كەيپىياتتا ئىدى، سۆز قىلىشقىمۇ رايى يوقتەك، بىرسىمۇ سۆز قىلمىدى. يىگىتلەر سالپىيىشىپ ئولتۇراتتى، پەقەت ئوچ قىزلا سەيلەرنى ئۈستەلگە تىزىش، چاي قۇيۇش بىلەن مەشغۇل بولۇپ، ھەركەت قىلىپ يۈرەتتى.

كامىل ھەممىدىن كېيىن كىردى. ئولتۇرغانلارغا بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىقىپلا، كەيپىياتنىڭ بوشلىقىنى ھېس قىلدى.

— نېمە، تەبىئەت بىلەن كىندىكىڭلار قوشمىتى، ئۇ تۇتۇلسا، سىلەرمۇ تۇتۇلۇۋېلىپ، پەقەت يامغۇرۇڭلارلا كەم، — دېدى كامال ئولتۇرۇۋاتقاندىن كېيىن كۈلۈپ تۇرۇپ. لېكىن ئۇنىڭ ئۆزىنىڭمۇ كەيپى تازا چاغ ئەمەس ئىدى. چىرايىدىن ئۆزىنى كۈلكىگە زورلاۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى. ئىچى پۇشۇپ تۇرغان ئېلىنىڭ ئاغزى ئېچىلدى:

— رىزۋانگۈل يامغۇر پەرىشتىسى، مۇشۇنداق ئولتۇرۇشنى خالىمايساق ئۇنىڭغا ئىلتىجا قىلايلى، — دېدى. رىزۋانگۈل تۇمشۇقىنى ئۇچلاپ، بىر خىل قېيىداش بىلەن ئالىيىپ قويدى.

— ئادەمنىڭ ساڭا ئوخشاش روھى چۆيۈن بولسا، كۆز ياشنىمۇ ئۇنتۇپ قالىدۇ، يامغۇرنىڭ نېمىلىكىنى بىلمەي، قالىدۇ ئېلى.

— مانا ئاغىنىلەر، مەنمۇ قالتىس مولا تاپقاق جۇمۇ، سۆزۈمگە ھېچكىم ئىنكاس قايتۇرمىسا، مەسئۇد چوقۇم ئېغىز ئاچىدۇ دەپ ئويلىغانىدىم، بىزنىڭ بۇ مۇتەپەككۇر چېچەن جۇمۇ، كىمنى قوغداشنى ئاللىقاچان مۇقىملاپ بولغان، — دېدى ئېلى ئىچىۋاتقان چېيىنى قويۇپ. ھەتتا ئۇ سۆزىنىڭ ئاخىرىدا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى كۈلۈشتى، رامىلە ھەممىدىن قاتتىق كۈلدى، ئۆزىنى تۇتۇۋالالماستىن رىزۋانگۈلگە ئېسىلىۋالدى. رىزۋانگۈلمۇ باشقىلارغا قوشۇلۇپ كۈلدى ۋە باشقىلاردىن يوشۇرۇن مەسئۇدقا سەپسالدى. مەسئۇد قۇلاقلىرىنچە قىزىرىپ كەتتى. ئادەتتە سۆزۈك مەڭزى تېخىمۇ قىزاردى، خاتىرجەمسىزلىنىپ تۇرۇشىدىن ھودۇقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى، ئۇ كۈلمىدى، نېمىنىدۇر باشقىلاردىن يوشۇرغاندەك بېشىنى تۆۋەن سېلىۋالدى.

— سەن ئېلى، — دېدى مەخمۇت ئۆزىگە جىددىي تۈس بېرىپ، — قونۇش ئۇچۇن تەمشىلىۋاتقان بۇلبۇلنى دائىم ئۇركىتىۋېتىسەن. قاريغاندا قورسىقىڭ كىچىك ئوخشايدۇ، ھەسەت قىلامسەن تېخى، بۇنى خۇدانىڭ ئۆزى بىلىدۇ.

— راست ئېيتسەن بۇرادەر، قورسىقىم چوڭ بولۇپ كەتسە، كۆزۈم قازان بىلەن قاچىدىن بېرى بولمىسا، ساقلىم ئاقارغۇچە بويتاق يۈرىدىغان كۈنگە قالارمەن.

ئېلى بىلەن مەخمۇتنىڭ چېقىشىشى كەيپىياتنى جانلاندۇردى. باشقىلارمۇ مەخمۇتقا ھۇجۇم قىلىپ، ئېلىنى تېخىمۇ ئەدىتىۋەتتى. كامىل بولۇنۇۋاتقان سۆزلەرگە ئەمەس، ئۇنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇنغان سەپداشلىرىنىڭ سەممىي كۆڭلى، دوستلۇقىغا مەستلىكى كېلىپ، كۈلۈپ ئولتۇردى.

يامغۇر بىر خىلدا يېغىۋاتاتتى، ئاسماندا ئېغىر بۇلۇتلار ئېسىلىپ تۇرىدۇ، ھاۋا بارغانسېرى مۇزلاپ كەتتى، يەردىن ئاقۇچ تۇمان كۆتۈرۈلۈپ، يەر بېغىرلاپ ئاستا - ئاستا يۇقىرى كۆتۈرۈلىدۇ، مۇھىت گۈگۈم ۋاقتىدەك غۇۋا.

چاي ئىچىلىپ بولدى. ئۇلار بىر - بىرلەپ تارقىلىپ، ئۆز ئورۇنلىرىدا يوتقانغا ئورىنىپ ئولتۇرۇشتى. رىزۋانگۈل بىلەن رامىلەمۇ ياتقىغا كىرىپ يوتقانغا ئورىنىپ ئولتۇردى. يامغۇرنىڭ بىر خىلدا يېغىشىدىن چىققان رىتىملىق ئاۋازىدىن باشقا سادا يوق، بۇ خىل جىملىق ھەرقانداق ئادەمنى خىيالىلار دۇنياسىغا سۆرەپ كىرىدۇ.

رىزۋانگۈل بۇ ئەترەتكە قوشۇلغاندىن بېرى بىرىنچى بولۇپ ئۇنىڭغا ئالاھىدە تەسىر قىلغىنى مەسئۇد ئىدى. ئۇنىڭ ئېغىر - بېسىق مىجەزى، سالماق ھەرىكەتلىرى، ئىشلارنى ئەستايىدىل، ئىنچىكە قىلىشلىرى رىزۋانگۈلگە ياخشى تەسىر بەرگەنىدى. كېيىنچە مەسئۇدنىڭ ئاز، لېكىن مەزمۇنلۇق سۆزلىرىدىن ئۇنىڭ ئۆتكۈرلىكى، قاراشلىرىنىڭ كەڭ، چوڭقۇرلىقىنى بىلىپ، ئۇنىڭغا نىسبەتەن ھۆرمەت تۇيغۇسى پەيدا بولغانىدى. شۇڭا رىزۋانگۈل ئۆزىگە ئېنىق بولمىغان مەسىلىلەرنى، خەنزۇچە ماتېرىيالدىكى ئۆزى تازا تولۇق چۈشىنەلمىگەن مەزمۇنلارنى تارتىنمايلا ئۇنىڭدىن سورايتتى. مەسئۇد ئۆزىنىڭ قىلىۋاتقان ھەرقانداق ئىشىنى توختىتىپ، قىزغىن ۋە سەممىي

چۈشەندۈرەتتى. رىزۋانگۇل شۇ تاپتا بۇلارنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ، ۋۇجۇدىدا تاتلىق بىر سېزىمنى ھېس قىلدى. ئۇنىڭ خىياللىرى بارغانسېرى چوڭقۇرلاشتى. مەسئۇد كېيىنچە قىزغا قارىماستىن پەقەت كىتاب بېتىگە ياكى ئۈستەلگە، باشقا ياقلارغا قاراپ، ئۇنىڭغا بىر نەرسىلەرنى چۈشەندۈرىدىغان بولۇپ قالدى، ھەتتا بىللە ئۇزاقراق تۇرۇپ قالسىمۇ، بىرەر قېتىممۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭغا قاراپ قويمايدىغان بولۇپ قالدى. كېيىنكى ئىككى ئايدىن بېرى قىز بىلەن سۆزلەشكەندە سۆزلىرىدىن يېڭىلىدىغان، ئاخىرىنى تاپالماي تۇرۇپ قالىدىغان بولۇپ قالدى. ئۆز ۋاقتىدا ئانچە بىلىنمىگەن، ئادەتتىكىدەكلا بىلىنگەن بۇ ئىشلار ئەمدى رىزۋانگۇلگە شۇنچىلىك ئېنىق، ھەتتا قانداقتۇر بىر مەنىسى بارەدەك تۇيۇلدى ـ دە، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا مۇنداق مەنزىرىلەر گەۋدىلىنىشكە باشلىدى: رىزۋانگۇلنىڭ قوللىرى مەسئۇدنىڭ قوللىرىغا تېگىپ كەتسە، ئۇ چۆچۈگەندەك بولاتتى، ئاۋۋال سارغىيىپ، كېيىن مەڭزى ۋىللىدە قىزىراتتى، پۈتۈن تېنى تىترىگەندەك بولاتتى. دەل شۇ چاغدا مەسئۇد بىر نەرسىنى باھانە قىلىپ ئورنىدىن قوزغىلاتتى ياكى ھەرىكەت قىلىپ مىدىرلايتتى. كىرپىكلىرى پىلدىرلايتتى، يېنىنى ئاختۇرۇپ تاماكا چېقىرىپ تۇتاشتۇراتتى ۋە ئۇنى چېكىشكە باشلايتتى. بۇلارغا ئۇلىشىپ مەسئۇدنىڭ رىزۋانگۇلنىڭ كۆزى بىلەن كۆزى ئۇچرىشىپ قالسا، ھودۇقۇپ ئەپقاچىدىغانلىقى، بىرقانچە قېتىم ئۆزىگە خۇپىيانە قاراۋاتقانلىقىنى چېلىقتۇرۇپ قالغانلىقى گەۋدىلەندى.

دالا تەكشۈرۈشكە چىققان بىر ئاي ئىچىدە بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار رىزۋانگۇلگە قىزىق تۇيۇلدى ـ دە، ئۇ سەل جىددىيلەشتى. كامىل رىزۋانگۇلنى مەقسەتلىك مەسئۇدنىڭ كىچىك گۈرۈپپىسىغا قوشۇپ قويغانمىدۇ؟ بۇ سوئال رىزۋانگۇلنى ئۆزىگە ماگنىتتەك تارتىۋالدى ۋە ئۇنى ۋەسۋەسىگە سالدى. ئەگەر مەسئۇدنىڭ كۆڭلىدە شۇنداق نەرسە بولسا، كامىل بۇنى قوللاپ

ئۇنىڭغا ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرىش ئۈچۈن مۇشۇنداق قىلغان بولسا ـ ھە ... رىزۋانگۇل ئەندىشە ۋە قىسمەن ئەپسۇسلۇق ھېسسىياتىدا مۇنداق بىر ئىشنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى: ھەر بىر كىچىك گۈرۈپپا ئۆزلىرى تەكشۈرگەن ئورۇنلاردىن ھەر خىل تاش ئەۋرىشكىلىرىنى ھەر كۈنى ئېلىپ كېلىۋېرىپ، ئالتە ـ يەتتە كۈندىلا خېلى يىغىلىپ قالدى. ئىش تەقسىماتى بويىچە رىزۋانگۇل ئەمدى دالا تەكشۈرۈشىگە چىقماستىن، ئەۋرىشكىلەرنى رەتلەپ كارتۇچكا يېزىپ، خالىغانلارغا، ئاندىن تەرتىپى بويىچە ساندۇقلارغا جايلاشتۇرۇشى كېرەك. شۇڭا، بىر كۈنى ئەتىگەنده كامىل ئۇنىڭغا تۇرالغۇدا قېلىپ ئۆز ئىشىنى قىلىشنى ئۇقتۇردى. رىزۋانگۇل كۈندۈزى مەسئۇدلار بىلەن تەكشۈرۈشكە چىقىشنى، كەچقۇرۇن جايلاشتۇرۇش ۋەزىپىسىنى تەلەپكە لايىق ئورۇنلاشنى ئېيتىپ تۇرۇۋالدى، شۇ چاغدا كامىل بىر پەس ئويلىنىپ تۇرۇپ قالغان، كېيىن بېشىنى كۆتۈرۈپ رىزۋانگۇلنىڭ كۆزلىرىگە قارىغان ۋە ماختاپ قويۇپ ماقۇل بولغانىدى. شۇ چاغدا كامىل نېمىلەرنى ئويلىغان بولغىيتتى؟ ! مېنىڭ مەسئۇد بىلەن بىرگە ئىشلەشنى تەلەپ قىلىشىمدىن قانداق مەنىلەرنى چىقارغاندۇ؟ ! سىرلىق سوئاللار رىزۋانگۇلنى بىر تەرەپتىن ئارامسىزلاندۇرسا، بىر تەرەپتىن نومۇس تۇيغۇسىنى ئويغىتىپ ئازابلىغانده‌ك بولدى.

رىزۋانگۇلنىڭ خىياللىرىنى لايغا مىلىنىپ كىرگەن گۇلئايشەمنىڭ تۇرقى ئۈزۈپ تاشلىدى. رىزۋانگۇل بىلەن راملە چېدىرغا كىرگەن گۇلئايشەمنى كۆرۈپ، ۋارقىرىغىنىچە ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ كەتتى، كۇلكىلىرىنى بېسىۋالالمىدى. گۇلئايشەمنىڭ ئىككى قولى، ئوڭ تەرىپى، يانپېشى، ئايىغى پاتقاققا مىلىنىپ كەتكەن بولۇپ، ئۇ يا كۈلۈشنى، يا يىغلاشنى بىلمەي قوللىرىنى كۆتۈرۈپ چېدىرنىڭ ئوتتۇرىسىدا غەلىتىلا تۇراتتى. ئىككى قىز تولا كۈلۈپ پۈكۈلۈپ قالدى، بۇ كۈلكىنىڭ ساداسى ئەرلەر چېدىرىغىچە ئاڭلانغانمۇ يا‌كى مەخمۇت سىرتقا

چىقىپ ئاڭلاپ قالغانمۇ، ئىشىكنىڭ سىرتىدا شەپە بېرىپ قويۇپ، كېكىرتكىنى قىرىپ چىدىرنىڭ ئىشىكىدە پەيدا بولدى، ئۇنىڭ كۆزى گۈلئايىشەمگە ھەيرانلىق بىلەن تىكىلىپ قالدى، بۇ قاراشتىن ئۆزىچە مەنە چىقارغان گۈلئايىشەم:

— نېمانچە قارايسىز، كۆزىڭىزگە جىندەك كۆرۈنۈۋاتمەنمۇ؟ زادىلىق قىلماڭ، — دېدى غەمكىن ھالدا.

— نېمىلەرنى دەپ يۈرىدىغانسىز گۈلئايىشەم، سىز جىندەك كۆرۈنسىڭىز، دۇنيادا ئادەمدەك كۆرۈنىدىغان ئايال تېپىلماي قالار، ھېلىغۇ لايغا مىلىنىپ كەپسىز، قارا قۇرۇمغا پۈركىنىپ كەلسىڭىزمۇ پەرىزاتتەكلا كۆرۈنسىز، — دېدى مەخمۇت كۈلۈپ. بۇ سۆز گۈلئايىشەمنىڭ چىرايىنى ئېچىۋەتتى، ئۇنىڭ لەۋلىرىدە تەبەسسۇم پەيدا بولدى، ئۇ قاپاقلىرىنى سۈزۈپ، قارا قاشلىرىنى ئوينىتىپ مەخمۇتقا قاراپ قويدى.

— زادى نېمە بولدىڭىز؟ ئاۋايلاپ ماڭسىڭىز بوپتىكەن، — دېدى كۈلكىدىن توختىغان رىزۋانگۈل ئۇنىڭغا يېقىن كېلىپ.

— مېڭىپ يېقىلىپ چۈشمەمدىمەن، سۇ قالمىغان، بۇلاقتىن سۇ ئېلىپ، كۆتۈرۈپ كېلىۋېتىپ ...

— ھەي گۈلئايىشەم، — دېدى خېلىدىن بېرى گۈلئايىشەمدىن كۆزىنى ئۈزمەي تىكىلىپ تۇرغان مەخمۇت، — مېنى ھايىتلا دېسىڭىز تەييار قىلىپ بەرمەمدىم، — گۈلئايىشەم بېشىنى بۇراپ مەخمۇتقا قاريدى، كۆزى ئۇنىڭ تەلمۈرۈپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. شۇئان ۋۇجۇدىنى ئىسسىق ئېقىم زىلزىلىگە سېلىپ ئۆتتى، كۆڭلى بىر نەرسىنى تۇيۇپ بېشىنى تۆۋەن سېلىۋالدى. مەخمۇت:

— مەن كەتتىم، — دېدى - دە، ئارقىغا ئۆرۈلۈپ چىدىردىن چىقىپ كەتتى.

گۈلئايىشەم كىيىملىرىنى يەڭگۈشلەپ، يۇيۇندى، تارانىدى، ئۇنىڭ مۇزلاپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەن رامىلە بىلەن رىزۋانگۈل ئىسىنىۋېلىشى ئۈچۈن ئۇنى زورلاپ يوتقانغا چۈمكەپ قويدى.

يامغۇر شۇ كۈنى يېرىم كېچىلەردە توختىدى، ئەتىسى قۇياش شەرقتىن پارلاپ چىقتى. ئاسمان سۈزۈك، بىر پارچىمۇ بۇلۇت يوق، قۇياش نۇرى ئىللىق، تازىلانغان تاغ ھاۋاسى كىشىگە ھۇزۇر بېرىدۇ. لېكىن ئۇ كۈنى تەكشۈرۈشكە چىققىلى بولمايتتى. شۇڭا ئۇلار ۋاقلىق ئىچىلگەن ئەتىگەنلىك چايدىن كېيىن يوتقان ـ كۆرپە، كىيىم ـ كېچەكلىرىنى ئاپتاپقا يېيىشتى، ئۆزلىرىمۇ كۈز ئاپتىپىغا بىرقانچە سائەتتىن قاقلىنىشتى.

ئۇچىنچى كۈنى ئەتىگەندە كىچىك گۇرۇپپىلار بىر ـ بىرلەپ يولغا چىقتى، لېكىن رىزۋانگۈل ئارىسىدا بولۇپ قالدى. مەسئۇدنىڭ گۇرۇپپىسى بىلەن دالا تەكشۈرۈشكە چىقىش ئەمدى ئۇنىڭ ئۈچۈن قورقۇنچلۇق بىلىنىپ، كۆڭلىنى پاراكەندە قىلدى. ئۇ بىر نەرسىدىن مەھرۇم بولۇپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ جۇرئىتىنى يوقاتتى. قانداق قىلىشنى بىلمەي قىينالدى، پەقەت بىرلا ئوي ئۇنى خاتىرجەم قىلدىغاندەك قىلاتتى. ئۇ بولسىمۇ باش گېئولوگدىن سوراش. ئۇ رىزۋانگۈلنىڭ مەسئۇد گۇرۇپپىسى بىلەن دالا تەكشۈرۈشىگە چىقىشىغا رۇخسەت قىلسا، كۆڭلىگە ئالمىسا، يەنە كېلىپ باشقىچە چۈشىنىپ قالمىسا، ئۇ قەيەستىن قويۇۋېتىلگەن قۇشتەك ئەركىن بولۇپ كېتەتتى. رىزۋانگۈلنىڭ بۇ ئەركىنلىكىنى كىم چەكلەپ قالدى؟ ئۇنىڭ باشلىقى رىزۋانگۈلنىڭ ئەركىنلىكىگە چاڭ سالمىغان ئىدىغۇ ... ئۆزىنىڭ ئەمدىكى قىلىدىغان ئىشلىرى كامىلىنىڭ رازىلىقىنى ئېلىش، ھەتتا ئۇنىڭ كۆڭلىنىڭ ئىچكىرى يەرلىرىدىن رازىلىقىنى، ماقۇللىقىنى ئېلىش رىزۋانگۈلگە نېمە ئۈچۈن بۇنچىلىك زۆرۈر بولۇپ قالدى، كامىلنىڭ رازىلىقى ئۇنى غەم ـ ئەندىشىدىن، قىسىلىش، قورقۇشتىن ئازاد قىلىدىغان، ھەتتا خۇشال قىلىدىغان شۇنداق ھېكمەتكە ئىگىمۇ؟ ! رىزۋانگۈل بۇلارنى ئويلاپمۇ قويمىدى، بەلكى بۇلارنى ئويلاش ئۇنىڭ چۈشىگىمۇ كىرمىگەندۇ. ئۇنىڭ پۈتۈن پىكىر ـ خىيالى كامىلنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئىجازەت سوراش، شۇ چاغدا ئۇنىڭ نۇرلۇق كۆزلىرىگە

قاراپ ئاغزىدىن چىققان بىلەن كۆڭلىدىكىنىڭ بىر ياكى بىر ئەمەسلىكىنى بىلىش.

رىزۋانگۈل 3 ـ قېتىم كامىل تۇرىدىغان چېدىرنىڭ ئىشىكى ئالدىغا بارغاندا غايىۋى بىر كۇچىنىڭ تۇرتكىسى بىلەن ئىشىك پەردىسىنى قايرىپ، چېدىر ئىچىگە كىردى. بىردىنلا ئۇنىڭ يۈرىكى تەرتىپسىز سىلىپ كەتتى، بەدىنىگە تىترەك ئولاشتى، كۆزلىرىگە ھەممە نېمە تۇمان ئىچىدە قالغاندەك كۆرۈندى. يا ئالدىغا مېڭىشنى، يا گەپ قىلىشنى بىلەلمەي غەلىتىلا تۇرۇپ قالدى.

ــ كېلىڭ رىزۋانگۈل، ــ دېدى كامىل يېزىشنى توختىتىپ. ئۇ ئورنىدىن تۇردى، رىزۋانگۈلگە بىرقانچە سېكۇنت دىققەت بىلەن قارىغاندىن كېيىن:

ــ نېمە، مىجەزىڭىز يوقمۇ؟ چىرايىڭىز سارغىيىپ كېتىپتۇ، باشقىچىلا بولۇپ قاپسىزغۇ؟ ــ دېدى سەممەي تەلەپپۇزدا. ئۇ شۇ سۆزلەرنى قىلغاچ رىزۋانگۈلنىڭ يېنىغا كېلىپ بولغانىدى، ــ قېنى ئولتۇرۇڭ، ــ دېدى كامىل بىر قولى بىلەن ئورۇندۇقنى كۆرسىتىپ. يەنە بىر قولىنى قىزنىڭ دولىسىغا يېنىك تەگكۈزۈپ ئالدىغا ماڭدۇردى. قىزنىڭ ۋۇجۇدىغا ئىسسىق بىر ئېقىم شۇرۇرىدە كىرىپ، ئۇنى ئۇيقۇدىن ئويغانغاندەك ئەندىكتۈردى. كۆز ئالدىدىكى ھەممە نەرسە يورۇپ كەتتى، ئۇ كاملىنىڭ كۆزىگە قاراپ ئىللىق تەبەسسۇم قىلدى. يېنىك بىر تىنىۋېلىپ ئورۇندۇقتا ئولتۇردى. ئۆزىنىڭ ئورنىدا باشقىدىن ئولتۇرۇۋالغان كامىل بېشىنى كۆتۈرۈپ رىزۋانگۈلگە دادىل تىكىلدى، بىر جۈپ كۆز ئۇچراشتى. ئەمما، قىزنىڭ كۆزى بەرداشلىق بېرەلمىدى.

ــ مانا ئەمدى بىر ئوبدان بولۇپ قالدىڭىز، مەڭزلىرىڭىزمۇ قىزىرىپ.

ــ مەن ھېچ نەرسە بولمىدىم، كەيپىممۇ شۇنداق ياخشى، سالامەتلىكىممۇ ياخشى.

— بەلكىم ماڭا شۇنداق تۇيۇلغاندۇ، — ئوتتۇرىغا جىمجىتلىق چۈشتى. ھەر ئىككىسى ئۆز خىيالى بىلەن. رىزۋانگۇل كۆڭلىدىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن سۆزنى قانداق قىلىشنى ئويلاۋاتاتتى، ھازىر ئۇ سۆزنى چىقىرىش رىزۋانگۇلگە ئاسان چۈشىدىغاندەك ئەمەس، يوشۇرۇپ تۇرغان بىر سىر ئاشكارىلىنىپ قالىدىغاندەك بىر خىل تۇيغۇ ئۇنىڭ ئاغزىنى ئېچىشىغا يول بەرمەيۋاتاتتى.

ھايات ئۆزى سالغان مۇشكۈلۈكىنى، بەزىدە ئۆزى ئاسانلاشتۇرىدۇ. سىرتتىن ئېلىنىڭ يولغا چىقىشقا قىزنى چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلاندى. رىزۋانگۇل بېشىنى كۆتۈرۈپ كامىلغا ئۆتۈنۈش، جاۋاب كۈتۈش نەزىرى بىلەن تىكىلدى. بۇ تىكىلىش شۇنداق دادىل ۋە ئىتائەتمەنلىكنى ئىپادىلىگەنىدى.

— ئۇلار ئالدىرىتىۋاتىدۇ، يول يىراق، — دېدى كامىل قىزدىن سۆز چىقامدىكىن دېگەن ئۇمىدتە.

— ئۇلار بىلەن بىرگە بارايمۇ؟ ! — بۇ سۆز شۇنداق سەممىي تەلەپپۈزدا ئېيتىلدىكى، كامىلنىڭ كۆزلىرى تېخىمۇ يوغىناپ، قېتىپ تۇرۇپلا قالدى، لېكىن تىزلا ئۆزىنى ئوڭشىۋالدى.

— ئۆزىڭىزنىڭ تەلىپىغۇ، ھازىرغىچە بىرگە چىقىپ كېلىۋېتىپ ...

— سىز رۇخسەت قىلامسىز؟ — رىزۋانگۇل قايتۇرۇپ سورىدى. كامىل تەبەسسۇم، قاش، كۆزى بىلەنلا رۇخسەت قىلغانلىق مەقسىتىنى بىلدۈردى.

شاۋقۇن - سۇرەنسىز، جىمجىت تاغ ئارىسىدا كۈز قۇياشىنىڭ ئىللىق نۇرى تەكشى چېچىلىپ تۇراتتى، تۇرالغۇدا كامىل، رامىلە، گۈلئايشەملەر قالدى. ئىككىسى ئاشخانىدا مۇڭداشقاچ نېمىلەرنىدۇر قىلىۋاتاتتى. كامىل بولسا، ئۆزى بىلەن ئۆزى مۇڭدىشىپ تۇگىمەس خىياللار بىلەن ئولتۇراتتى. رىزۋانگۇل ئۇنىڭ تىنىق كۆڭلىگە تاش ئېتىپ، ئۇنى داۋالغۇتىۋەتتى. رىزۋانگۇلنىڭ بۇگۈنكى كۆرۈنۈشى غەلىتىدەك قىلسىمۇ، كامىل

بۇنداق تېگىگە يەتتى، مەنسىنى چۈشەندى. كامىل شوخ، ھېسسىياتچان يىگىت ئىدى. ئۇ ئەسلىدە سەنئەتكە ھەۋەس قىلاتتى. سەنئەتچى بولۇشنى ئارزۇ قىلاتتى، كىچىكىدىن تارتىپ باشقىلارنىڭ زوقىنى كەلتۈرگۈدەك ناخشا ئېيتاتتى، ئاۋازىمۇ ياخشى، يېقىملىق ئىدى. تەمبۇر چېلىشنىمۇ تېز ئۆگىنىۋالغان، ئوغۇل، قىز ساۋاقداشلىرى ئىچىدە مۇشۇ تەرەپتىنمۇ ئالاھىدە ھۆرمەتكە ئىگە ئىدى. خېلى ـ خېلى قىزلارنىڭ قەلب كۆڭلىگە تاش بولۇپ چۈشۈپ، ئۇ يەردە دولقۇنلارنى پەيدا قىلغانىدى. مەشرەپ كۆرگەن ۋە ئۇنىڭ كۆزى بولغان يىگىت ئۆزىگە تىكىلگەن قىزلار كۆزلىرىنىڭ تېگىدە نېمىلەرنىڭ بارلىقىنى بىر قاراشتىلا بىلىۋالىدۇ. كامىلمۇ بۇگۈن رىزۋانگۈلنىڭ تەمتىرەپ، قورۇنۇپ قاراشلىرىدىن ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا كۆتۈرۈلۈۋاتقان غەلياننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى پەملىدى ـ دە، ئىختىيارسىز ئويغا كەتتى. رىزۋانگۈلنىڭ ئىش بىلەن ئۆزىنىڭ ئالدىغا كىرگەن ۋاقىتلاردىكى بىر تاتىرىپ، بىر قىزىرىپ كېتىشلىرى ئەمدى ئۇنىڭغا مەنلىك بىلىندى. ئۇنداق چاغلاردا رىزۋانگۈل ئارتۇقچە گەپ قىلمايتتى، بىر نەرسە ئاشكارىلىنىپ قالىدىغاندەك بىر ـ ئىككى جۈملە بىلەنلا دېمەكچى بولغىنىنى ئۇقتۇرۇپ جىم بولاتتى، كامىلغا پەقەت تىكىلىپ قارىمايتتى.

بىردىنلا كامىلنىڭ كۆز ئالدىدا مۇنداق بىر مەنزىرە گەۋدىلەندى. ھېلىقى ئولتۇرۇش قىلغان ئاخشىمى كامىل پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن تەمبۇر چېلىپ، زوق بىلەن ناخشا ئېيتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ كۆزى يۇمۇق ئىدى. ماڭلايلىرىدىن تەر چىقىشقا باشلىدى. بىر چاغدا ئۇنىڭ خىيالىدا بىر جۈپ كۆز ئۇنىڭغا تىكىلگەن، بۇ كۆز ئۇنىڭغا تونۇش، شۇنداق مەيۇس، شۇنداق سۆيۈملۈك ۋە شۇنداق قورقۇنچلۇق، بۇ گۈزەلنۇردەك قىلاتتى. كۆزىنى يۇمۇپ تۇرۇۋېرىشكە تاقەت قىلالمىغان كامىل كۆزىنى ئاچتى، ئۆزىگە تىكىلگەن رىزۋانگۈلنىڭ بىر جۈپ كۆزىنى كۆردى، كىرپىكلىرىدىكى باھار شەبنەمدەك زۇمرەت

تامچىلارنىمۇ ئېنىق كۆردى. بۇ سېكۇنت ئارىلىقىدا بولۇپ ئۆتكەن مەنزىرە كاملىنىڭ كۆز ئالدىدا ئۇزۇن بىر مۇساپە بولۇپ تىكلەندى. كامىل ئۆز خىيالىدىن ئۆزى ئۇيالدى ـ دە، كاللىسىدىن قوغلاپ چىقىرىش ئۈچۈن يېزىۋاتقان ماتېرىيالىنى داۋاملاشتۇرماقچى بولدى، بىراق خېلى ئۇزاق ۋاقىت قەلەمنى قەغەزگە تىرەپ تۇرغان بولسىمۇ، بىر سۆزمۇ يازالمىدى، شۇنچىلىك ھەرىكەت قىلىپمۇ پىكرىنى يىغالمىدى. گۈزەلنۇر، رىزۋانگۈل، مەسئۇدلار ئۇنىڭ كاللىسىدا بىر ـ بىرىگە ئارىلىشىپ كەتتى. كامىل قولىدىكى قەلەمنى قويۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. چېدىرنىڭ ئىچىدە ئۇياقتىن ـ بۇياققا ماڭغىلى تۇردى. ئۇ ئۆزىنىڭ باشقىچىلا كەيپىياتقا كىرىپ قالغانلىقىغا ھەيران بولدى، يېقىنقى ئۈچ ـ تۆت يىلدىن بېرى ئۇ ئۆزىنى بىر خىل تۇتۇپ ياشاۋاتاتتى. ھەممىنى، ھەتتا ھېسسىياتىنىمۇ ئەقلىگە بويسۇندۇرۇپ، تىپتىنچ كېلىۋاتاتتى. سېغىنىش، پىراق، ھەسرەت، خورلۇق، غۇرۇر، سۆيگۈ ھەممىسى بىر ـ بىرى بىلەن گىرەلىشىپ كەتكەن مۇرەككەپ ھېسسىياتلارنىمۇ ئەقلىنىڭ كۈچى، ئىرادىسى، جاسارىتىگە بويسۇندۇرۇپ ياشاپ كەلگەنىدى. پەقەت ھاراق ئىچكەندىلا سېغىنىش بىلەن خورلۇقى ئۈستۈن كېلىپ مۇڭلىنىپ قالاتتى. ئۇنىڭ ئىگىزاۋاتقان قەلبى چىرايىغا تېپىپ چىقىپ ئۆزىنى كۆرسىتەتتى. كۆڭۈل ھەسرەتلىرى چېكىگە يەتكەندە ئۇ ئولتۇرۇشلاردىن جىمجىت ئايرىلىپ، تەنھا ھالدا ئۆزۈندىن ـ ئۆزۈن چىگىچ خىياللار بىلەن ئاستا ـ ئاستا ئۆزىنى باساتتى. لېكىن ئۇ بۈگۈن باشقىچە، ئىرادىسى ئاجىزلاپ كەتكەندەك ھېس ۋە خىيالىرىنى ئۆزى ئادەتلەنگەن يولغا سېلىشقا شۇنچىلىك ئۇرۇنۇپ باقسىمۇ نەتىجە چىقمايۋاتاتتى. ئۇنىڭ ھېسسىيات توغىنى ئېلىپ كەتكەن، ئۈچ ـ تۆت يىلدىن بېرى يىغىلىپ قالغان ياشلىقنىڭ تەبىئىي خاھىشلىرى توپان بولۇپ ۋۈجۇدىغا يامرىغاندەك قىلىدۇ. بۇلار يىگىرمە ياشتىكى جۈشقۇنلۇق دەۋرىگە ئوخشاش شىددەتلىك، دولقۇنلۇق، ئاسان

بولسىمۇ، سۇزۇك ئەمەس تۇمانلىق، ساپ ئەمەس مۇرەككەپ، خۇشلۇق بىلەن ئازاب ئارىلىشىپ كەتكەن. بەلكىم بۇ كاملىنىڭ تەبىئىي خاھىشى، جىسمانىي ھەم مەنىۋى ئىنتىلىشلىرىنىڭ ئىسيانى، جار سېلىشىدۇ، قەلبىنىڭ چۇقانى، يۇرىكىنىڭ ھۆكمىدۇ.

كامىل چېدىر ئىچىدە ئۇياقتىن ـ بۇياققا توختىماي ماڭاتتى. بىر ـ بىرىگە ئۇلاپ تاماكا چېكەتتى. ئۆزى ئارتۇقچە دېگەن ھېسسىياتلارنى بېسىش، خام خىيال دەۋاتقان پىكىرلەرنى كاللىسىدىن چىقىرىۋېتىش ئۈچۈن پۈتۈن كۈچى بىلەن ھەرىكەت قىلاتتى. جىمجىت تاغ ئارىسىنى جارانىشتۇەتكەن قاتتىق كۇلكە ساداسى كاملىنىڭ خىيالىنى ئۆتكۇر خەنجەردەك كەستى. كۇلكە ئاشخانىدىكى رامىلە بىلەن گۇلئايشەمنىڭ ئىدى. بىر ـ بىرىگە تەڭكەش قىلىۋاتقاندەك چىقىۋاتقان كۇلكە خېلى ئۇزاق داۋاملاشتى. بۇنىڭغا زوقى كەلگەن كامىل ئىختىيارسىز ھالدا ئىشىنى بىلىپ باقماقچى بولدى ـ دە، ئۆزىنىڭ چېدىرىدىن چىقتى.

رامىلە بىلەن گۇلئايشەمنىڭ كۇلكىسى چىپ توختىدى، چۈنكى ئىشىك پەردىسىنى قايرىپ كىرگەن كاملىنى ئىككى جۈپ كۆز تەڭلا كۆرگەنىدى. ئۇ قىزلارغا قاراپ كۇلۇمسىرىدى.

ـــ خاتىرجەملىكىڭىزنى بۇزۇپ، ئىشىڭىزغا تەسىر يەتكۈزۈپ قويدۇقمۇ نېمە باشلىق؟ ـــ دېدى گۇلئايشەم ئوڭايسىزلىنىپ. ئاستا ئۇلارغا يېقىنلاشقان كامىل:

ـــ مەن خېلى ۋاقىتتىن بۇيان بۇنداق كۇلكىنى ئاڭلاپ باقماپتىمەن، گۇلئايشەم. سىزگە نەچچە قېتىم ئېيتتىم، باشلىق دېمەڭ، كامىل ئاكا دەڭ، ئاكا دېيىشنى خالىمىسىڭىز كامىل دەۋېرىڭ، ـــ گۇلئايشەم بىر نەرسە دېيىشكە ئاغزىنى ئېچىۋىدى، رامىلە سۆز باشلىدى:

ـــ كۇلكىنىڭمۇ سۈپىتى بار ئوخشايدۇ، بىز ناھايىتى يېقىمسىز كۇلگەن ئوخشايمىز، شۇنداقمۇ؟

— بۇ دوختۇرنىڭ سۆزى بولماي قالدى رامىلە، — دېدى كامىل كۈلۈمسىرەپ، — ئادەمنىڭ ئىچ - باغرىدىن چىققان تەبئىي كۈلكىنىڭ ئاۋازى باشقىچە بولىدۇ. ئاڭلىغۇچىنىمۇ شۇنچىلىك ھۇزۇرلاندۇرىدۇ، كۈلگۈچىنىڭ ئۆزىگە بەرگەن ھۇزۇرىنى تەسەۋۋۇر قىلىش ھەقىقەتەن تەس.

— راست، — دېدى گۈلئايشەم كامىلنىڭ سۆزىنىڭ مەنىسىگە چۈشىنىپ، — كۆزدىن ياش چىقىۋەتكە كۈلسە ئادەمنىڭ ئىچى كېڭىيىپ يوروپ كەتكەندەك بولىدۇ. مەن راسا ياش تۆكۈپ يىغلىۋالسامۇ، راھەتلىنىپ قالمەن، — رامىلە بىلەن كامىل بۇ دېھقان چوكانىنىڭ سۆزىگە زوقلىنىپ قالدى. رامىلەنىڭ ئۇنى گەپكە سالغۇسى كەلدى بولغاي، قىلىۋاتقان ئىشىنى توختىتىپ ئۇنى ئولتۇرغۇزدى. خېلى ئارامغا چۈشۈپ قالغان كامىلنىڭمۇ چىقىپ كەتكۈسى كەلمىدى، ئۇمۇ ئولتۇردى.

— بىز بىلەن بىرگە بولغىلى يىغلاپ باقمىدىڭىزغۇ گۈلئايشەم؟ — دېدى رامىلە گەپ ئېلىش ئۈچۈن.

— خانىم قىز، نېمىگە يىغلايتتىم، كۈلكىدىن ئاغزىم يۇمۇلماي قېلىۋاتسا، يىغلاشقا نەدە ۋاقتىم؟

— ئۆيىڭىزنى سېغىنمامسىز؟ كۆرگۈڭىز كەلمەمدۇ؟

— سېغىنغۇدەك نېمىسى بار ئىدى، قايسىبىر خۇشاللىقلىرىنى ئەسلەيمەن. قانغۇدەك كۈلگەن ۋاقىتلىرىم قىز ۋاقتىمدا تۇگەپ بولغان ئوخشايدۇ. مۇشۇ بىر ئايدىن بېرى خۇشاللىقنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى باشقىدىن تېتىۋاتىمەن، رىزۋانگۈل بىلەن ئىككىڭىزلەر قېرىندىشىمدىن يېقىن، يىگىتلەر بىر - بىرىدىن ياخشىكەن.

— ئۇنداقتا بىزنىڭ بۇ توپ سىزگە يېقىپ قاپتۇ - دە، — دېدى كامىل گۈلئايشەمگە قاراپ، — ئايرىلىپ كەتسەك راستلا يىغلايدىغان ئوخشايسىز.

— ئايال خەقنىڭ كۆڭلى يۇمشاق، نازۇك بولىدۇ، ياخشى يېمىسىمۇ، ياخشى كىيمىسىمۇ كۆڭلى خۇش بولسىلا شۇنىڭغا

رازى، ئەپەندىم. سىزنىڭ كۆرۈنىشىڭىز ئادەمنى ئەيمەندۈرگۈدەك بولىسىمۇ، كۆكسى - قارنىڭىزنىڭ كەڭلىكىنى، رەھىمدىللىكىڭىزنى يوشۇرۇپ كېتەلمەيدۇ. شۇڭا، سىزمۇ شۇنداق يېقىملىق تۇيۇلىسىز، — ئاددىي بىر دېھقان ئايالنىڭ سەزگۈرلۈكىگە قايىل بولغان كامىل ئۇنىڭغا زوق بىلەن بىر پەس قاراپ قالدى. رامىلە بولسا ھەممىسى كۆرۈپ، بىلىپ تۇرغان، لېكىن يۈز تۇرا ئېيتىپ باقمىغان سۆزلەرنى گۈلئايشەمنىڭ سۇ تۆكۈلگەندەك شار - شۇرلا ئېيتىۋەتكىنىگە ھەيران قېلىپ پىخىلداپ كۈلدى. گۈلئايشەم سەل ئوڭايسىزلانغاندەك بولدى.

— نېمە رامىلە، مەن دېمەيدىغان گەپنى قىلىپ قويدۇممۇ؟ ! — دېدى رامىلەگە سوئال نەزەرى بىلەن قاراپ. رامىلە ئېغىز ئاچقۇچە كامىل:

— ياق گۈلئايشەم، راست گەپنى قىلدىڭىز، سىزنىڭ سەممىي سۆزلىرىڭىز ئادەمنى سۆيۈندۈرىدۇ، كۆڭلى پاك ئادەملەرلا مۇشۇنداق بولىدۇ. ئېيتىڭە، مېنىڭ كۆرۈنۈشۈم شۇنداق قورقۇنچلۇقمۇ؟ — دېدى.

— بىز ئۇنى قورقۇنچلۇق دېمەيمىز، قورقۇنچلۇق نەرسىدىن ھەممە ئادەم قاچىدۇ، ھەممىسى سىزگە ئىنتىلىپ تۇرسا. ئۇنى سۈرلۈك دەيمىز، ئادەمنى ئەيمەندۈرىدۇ، ھودۇقتۇرۇپ قويىدۇ. كۆڭلۈمدىكى گەپنى ئېيتسام سۈرلۈكلۈك سىزگە ياراشمايدىكەن.

— ئۇنداقتا ئاتايىن شۇنداق بولۇۋالغاندەك كۆرۈنىدىكەنمەن - دە، — دېدى كامىل چوڭقۇر خىيال ئىچىدە. گۈلئايشەمۇ نېمىنىدۇر خىيالىدىن ئۆتكۈزۈۋاتقاندەك جىم بولۇپ قالدى. رامىلە كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا كامىلنى كۆزەتتى. ئارىغا سۈرلۈك جىمجىتلىق چۈشتى. پەقەت ئوچ كىشىنىڭ بىر - بىرىگە ئولىشىپ چىقىۋاتقان تىنىقلىرىنىڭ ئاۋازىلا ئېنىق ئاڭلىناتتى.

كامىل ئورنىدىن ئاستا تۇردى، ئۇ بىر نەرسە دېيىشكە تەمشىلىپ رامىلە بىلەن گۈلئايشەمگە قارىدى - يۇ، توختاپ قالدى. ئىككى جۈپ كۆز كامىلغا ھەيرانلىق بىلەن تىكىلدى.

كامىل كەينىگە ئۆرۈلۈپ تېز - تېز قەدەم تاشلاپ چېدىردىن چىقىپ كەتتى.

— كاملىغا نېمە بولدى، ئۇ باشقىچىلا بولۇپ قالدىغۇ؟ — دېدى رامىلە ھەيرانلىق بىلەن.

— ئۇنىڭ يۈرىكىدە ئېغىر ئازاب بار ئوخشايدۇ، مېنىڭ بەك ئىچىم ئاغرىپ كەتتى، — دېدى گۈلئايشەم ئۆز - ئۆزىگە سۆزلىگەندەك.

— سىز، گۈلئايشەم قانداق بىلىسىز؟ — دېدى رامىلە تېخىمۇ ھەيرانلىق بىلەن.

— سىزگە تېخى بالدۇر، بىز ئاسان سېزىۋالىمىز...

ئالتىنچى باب

1

يەرىم كېچە. كوز ئاسمىنى بۇلۇتسىز، ئوچۇق، ئون بەش كۈنلۈك تولۇنئاي تاغ ئارىسىنى سۈتتەك يورۇتقان، چېدىرنىڭ ئوچۇق تۈرغان تۆڭلۈكىدىن شۇڭغۇپ كىرگەن ئاي شولىسى تۆت بۇرجەك ئەينەككە ئوخشاش چېدىرنىڭ تېمىغا ئېسىقلىق تۇراتتى. ئۇ چېدىر ئىچىنى غۇۋا يورۇتۇپ تۇراتتى. تەبىئەت شېرىن ئۇيقۇغا چۆمگەن.

گۈلئايشەمنىڭ ئۇيقۇسى قاچقان، كىرپىكلىرى جۈپلىشەي دېمەيدۇ. ئۇزۇكسىز بوران ئۇرۇپ تۇرغان كۆل سۈيىدەك ئۇنىڭ خىياللىرى توختىماي داۋالغۇيدۇ. ئۇ ئۆمرىدە مۇنداق بولۇپ باقمىغان، بۇنچىلىك خىياللار ئۇنىڭغا قەيەردىن كېلىپ قالدى ! گۈلئايشەمنىڭ ئۆزىمۇ بۇنى چۈشەنمەيدۇ، لېكىن ئۇ ھەيران قالمىدى، ئەجەبلىنىپمۇ كەتمىدى. خۇددى شۇنداق بولۇشقا تېگىشلىكتەك ھېسسىياتتا خىياللىرىنى دۆاملاشتۇراتتى.

گۈلئايشەمنىڭ ئۇيقۇسىنى قاچۇرۇپ، خىياللارغا سۆرەپ كىرگەن مەخمۇت ئىدى. ئۇنىڭ قاراشلىرى يېقىندىن بېرى باشقىچە، تۇرۇپ - تۇرۇپ گۈلئايشەمنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە قارايدۇ. ئۇ نېمىنى ئىزدەيدۇ ! ؟ بۇنى گۈلئايشەم سېزىدۇ، ئۇنىڭ نېمە تەمە قىلىۋاتقىنىنى بىلمىدۇ. ئەر كىشىنىڭ ئۆزىگە ھەدىسىلا قارىشى، كۆزىنىڭ ئىچىگە تىكىلىشى، كۆپرەك گەپكە تۇتۇپ يېنىدا ئۇزاقراق تۇرۇشى، مۇئامىلىدە سىلىق بولۇپ يېقىنچىلىق قىلىشلىرىنىڭ مەنىسىنى چۈشەنمەيدىغان ئايال

بولمايدۇ.

مەخمۇتنىڭ پۇرسەت تېپىپ گۈلئايشەمنىڭ يېنىغا كېلىۋېلىپ گەپكە سېلىشى، يېقىملىق قاراپ قويۇشلىرى ئۇنى چۆچۈتمىدى، زېرىكتۈرۈپمۇ قويمىدى. نېمىشقىدۇر پەخرلىنىش تۇيغۇسىنى قوزغاپ، ئۇنىڭ ئاياللىق غۇرۇرىنى ئۆستۈردى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا مۇنداق بىر سېلىشتۇرما روشەن گەۋدىلەندى: تونۇشماي تۇرۇپ تەگكەن ئېرىنىڭ قاراشلىرى ھېچقانداق مەنە بەرمەيدۇ، نۇرسىز، خۇددى قارا مونچاق پارقىراپ تۇرغانغا ئوخشايدۇ. ئۇ يېقىنچىلىق قىلىشنى بىلمەيدۇ. كۆڭۈلگە ياققۇدەك بىرەر ئېغىز سۆز قىلىشنىمۇ بىلمەيدۇ، بېشى ياستۇققا تېگىشى بىلەن خورەك تارتىدۇ. گۈلئايشەم ئېرىدىن بىر قېتىم قانغۇدەك سۆيۈنگىنىنى، يېقىنچىلىق ھېسسىياتى قوبۇل قىلغىنىنى بىلمەيدۇ. ئۇ مەخمۇتتىن باشقىچە يېقىملىق تەسىرلەرنى ئېلىپ، كۆڭلى سۆيۈنگەندەك بولىدۇ، تومۇرىدىكى تىنىق قانلىرى باشقىدىن دولقۇنلانغاندەك، بۇنىڭغا بىر خىل شېرىنلىك، تىل بىلەن ئۇقتۇرغۇسىز، كۆڭۈلنىڭ بىر يېرىدە سەزگۈدەك لەززەتنىڭ بارلىقىدىن كۆڭلى خۇش بولىدۇ. شۇڭا يېقىندىن بېرى گۈلئايشەمنىڭ قېنىپ ـ قېنىپ كۇلۇشلىرى كۆپىيىپ قالغان، ھە دېسىلا چاكىلداپ سۆزلەپ كېتىدۇ، ئۆزىنى تۇتۇشى، مېڭىش ـ تۇرۇشىمۇ ئۆزگەرگەن، كۆزلىرى چاقنايدۇ، قانداقتۇر مەنىلەرنى يوشۇرغاندەك قىلىدۇ. گۈلئايشەم ئۆزىنىڭ خىيالىدىن ئۆزى زوقلاندى، كۆكسى ـ قارنى يورۇپ كەتكەندەك بولۇپ ھۇزۇرلاندى. ئەمدى مەخمۇت ھەقىدە خىياللىرىنى بىمالال داۋاملاشتۇردى. ئۇنىڭ سۆزلىرىنى بىر ـ بىرلەپ ئەسلەشكە باشلىدى.

«بەك چىرايلىق ئىكەنسىز گۈلئايشەم.» بۇ مەخمۇتنىڭ گۈلئايشەمنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ تۇرۇپ ئېيتقان سۆزى. گۈلئايشەم ھەقىقەتەن چىرايلىق چوكان، ئۇنىڭ سوزۇلۇپ تۇرىدىغان قارا قاشلىرى بۇلاقتەك بىر جۈپ كۆزنىگە ئاجايىپ باب

زىننەت ئىدى. ئەتىدىن ـ كەچكىچە ئېتىزدا يۇرگىنىگە قارىماي تېرىسى تۇرپاننىڭ سايۋا ئۈزۈمىدەك سۇزۇك، جىنەستىدەك لەۋلىرى تەڭرى گىرىم قىلىپ قويغاندەك ئىدى. كېلىشكەن تۇرقىغا ئالمىدەك، تىك تۇرغان چىلەك بىر جۇپ كۆكسى بەكمۇ ياراشقانىدى. تېقىمىدىن ئېشىپ تۇرىدىغان ئىككى ئۆرۈم تۇم، قارا چاچلىرى مېڭىشىغا ماسلىشىپ رېتىملىق چايقالسا، ھەرقانداق ئەركەك زاتىنىڭ قانلىرى داۋالغۇپ، يۈرەكلىرى دۈپۈلدەيتتى، پەقەت گۈلئايشەمنىڭ يوتىسى چوڭراق ئىدى.

«مۇشۇ ھۆسنىڭىز بىلەن شەھەرگىلا لايىق ئىكەنسىز»، «ھەي، بۇرۇنراق ئۇچراتقان بولسام، ئوتقا كىرىپ بولسىمۇ ئۆزۈمگە خوتۇن قىلىۋالاتتىم»، «ھەي ... ئىسىت ...» مەخمۇت بۇ سۆزلەرنى گۈلئايشەم تەنھا ۋاقىتلاردا ماراپ تۇرغاندەك پەيدا بولۇپ، ئۇنىڭ قۇلىقىغا شۇرلىغاندەك پەس ئاۋازدا سۆزلىگەن. چوكانىنىڭ كۆڭلى سىرلىق سۆيۈنگەن بولسىمۇ، ئۇنى بىلدۈرمەسلىك ئۈچۈن «خوتۇنىڭىز تۇرۇپ، ئۇنداق سۆزلەرنى قىلسىڭىز قانداق بولىدۇ ... ئاڭلاپ قالسا، ساقلىڭىزنى بىر ـ بىرلەپ يۇلىدۇ جۇمۇ ...» دېگەنىدى نەچچە قېتىم.

گۈلئايشەمنى يېرىم كېچىدە مۇنداق ئويلارغا قانداق بىر كۈچ سۆرەپ كىردى؟ ئۇ خىياللارنىڭ بۇ چوكانىنىڭ ھاياتى ئۈچۈن قانچىلىك قىممىتى بار؟ ئۇ ئويلىغانسېرى خۇشاللىق تۇيغۇسىغا چۆمۈلۈپ، يايراپ كېتىۋاتقاندەك بىر مۇھىتنىڭ ئەركىلىتىشىگە نېمىشقا خۇش بولىدۇ؟ بۇ بىر تېرىك جانىنىڭ روھىي تەۋرىنىشلىرى، ھېسسىياتىنىڭ يېڭى ئويغىنىشى، ياشلىق تۇيغۇلىرىنىڭ قەلبىنى غىدىقلىشى، تويۇنمىغان ياشلىق ئىنتىلىشلەرنىڭ ئۆز كۈچىنى كۆرسىتىشى، مۇھەببەتسىز ئائىلىنىڭ جىمجىت بويسۇنغۇچىسى بولۇپ ياشاۋاتقان سائىدا چوكانىنىڭ بىر مەنىۋى دۇنيانى كۆرۈپ قېلىپ، تەمتىرەپ، تېڭىرقاش ئىچىدە سۆيۈنۈشى.

گۈلئايشەم سۆيگۈ دۇنياسىنى، مەنسۇى ئىنتىلىشلەر بىلەن نۇرلىنىپ تۇرىدىغان دۇنيانى خۇددى تۆكلۈكتىن چۈشۈپ تۇرغان بىر پارچە يورۇقنى كۆرگەندەك كۆرۈپ قالغانىدى. ئۇ پەقەت ھېس قىلىۋاتقىدۇ، ئۇنىڭ ئادەمنى تاتلىق ئازابلايدىغانلىقىنى سېزىۋاتقىدۇ، لېكىن، تېگى ـ تەكتىنى، ئاقىۋىتىنى بىلمەيتتى.

گۈلئايشەم كۆزىنى ئاچقاندا تاڭ سۈزۈلۈشكە باشلىغان، ئۇنىڭ كۆڭلى تاڭدەك سۈزۈك ئىدى، كەيپى شۇنداق چاغ، روھى كۆتۈرەڭگۈ، كېچىنىڭ شېرىنلىكىدىن كۆكسىدە پەيدا بولغان سۆيۈنۈش شۇ پېتىچە تۇراتتى. ئۇ بۈگۈنمۇ ئۆتكۈزگەن مۇشۇ كېچىگە چىن دىلىدىن رازى ئىدى، ئۇ ئۆمرىدە مۇنداق بىر كېچىنى ئۆتكۈزۈپ باقمىغان.

گۈلئايشەم ئورنىدىن تۇرغاندا باشقىلارنىڭ ھەممىسى تېخى ئۇخلاپ ياتاتتى. ئۇ ئادىتى بويىچە ئاشخانىدىن چېلەكنى كۆتۈرۈپ چىقىپ، سۇ ئالغىلى بۇلاققا قاراپ ماڭدى، گۈلئايشەم بىر نەرسىنىڭ شەپسىنى ئاڭلاپ، ئورنىدا تۇرۇپ قالدى، ئۇ كەينىگە ئۆرۈلگۈچە:

ـــ چېلەكنى ماڭا بېرىڭ گۈلئايشەم، ـــ دېگەننى ئاڭلىدى. بۇ مەخمۇت ئىدى. چوكانىڭ يۈرىكى جىغىدە قىلىپ قالدى. مەڭزى قىزىرىپ، تېخىمۇ چىرايلىقلىشىپ كەتتى. نېمىشقىدۇر مەخمۇتقا تىكىلىپ قارىيالمىدى. مەخمۇت گۈلئايشەمنىڭ ئىككى قولىدىكى چېلەكنى ئېلىشتا، چېلەك بىغى بىلەن ئۇنىڭ قوللىرىنى قوشۇپ تۇتۇۋالدى. گۈلئايشەمنىڭ تومۇرلىرىغا ئىسسىق بىر ئېقىم شۇر قىلىپ ئېقىپ كىردى. ئۇ بىر پەس جىم تۇرۇپ قالدى، بىر چاغدا بېشىنى كۆتۈرۈپ ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان مەخمۇتنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلدى ـ دە، ئىپپەتلىك ئايالالارغىلا خاس تەبىئىي ناز بىلەن تەبەسسۇم قىلدى. بېشىنى يانغا ئالدى ۋە قولىنى ئاستا تارتىۋالدى. ئۇ يېنىچە لاپ قىلىپ قاراپ قويۇپ تېز ـ تېز مېڭىپ چېدىرغا كىرىپ كەتتى.

2

بۇگۈن ئەتىگەندىلا ئورنىدىن تۇرغاندا خىيالىغا پاتقان رىزۋانگۈل دالا تەكشۈرۈشىگە چىقمىدى. ئۇ پەقەت مىجەزىم يوق، دەم ئالىمەن دېگەندىن باشقا سۆز قىلمىدى. دوختۇر رامىلەنىڭ دورا بېرىش ئۇچۇن سورىغان سوئاللىرىغا جاۋاب بەرمىدى، بېشىم ئېغىر تۇرىدۇ، ئارام ئالسام ئوڭشىلىپ قالىدۇ، دەپ دورا ئىچىشكە ئۇنىمىدى.

تۇرالغۇدا بۇگۈن تۆت كىشى قالدى. كامىل ئۆز ئىشى بىلەن بەند، چېدىردىن سىرتقا چىقمايدۇ. گۈلئايشەم ئاشخانا ئىشى بىلەن. رامىلە بىلەن رىزۋانگۈل ياتىقىدا بىر پەس ئولتۇردى. كېيىن دوختۇر رىزۋانگۈلنى ئارام ئېلىشقا دەۋەت قىلىپ قويۇپ، ئۆزى ئاشخانىغا يارەملىشىش ئۇچۇن چىقىپ كەتتى.

رىزۋانگۈلنىڭ مىجەزى يوق ئەمەس، تۇگمەس خىياللار ئۇنى ھاردۇرغان. كۆڭلىدىكى زىددىيەتلىك ئوي ـ پىكىرلەر ئۇنى ئىسكەنجىگە ئېلىپ ھالسىراتتى، تەمتىرىتىپ چۆچۈتتى، بىر مىنۇتمۇ خىيالدىن خالىي بولالمىغان مېڭىسى تاش ئېسىپ قويغاندەك ئېغىرلاشقان، بۇلۇتلۇق ئاسماندەك قاراڭغۇلاشقانىدى. رىزۋانگۈلنىڭ كۆڭلى سەينا سىغا كامىل بىلەن مەسئۇد تەڭ ئۇسسۇپ كىرىۋاتقاندەك بىر خىل ھالەت بارغانسېرى روشەنلەشتى. بولۇپمۇ رىزۋانگۈل ئۇچۇن بۇ تېخىمۇ روشەن بولۇپ كەتتى، مەسئۇدنىڭ مۇناسىۋەتلەردىكى بۇرۇنقى تەمكىنلىكىنىڭ ئورنىنى قاراشلىردىكى ئوتلۇق ئىنتىلىش ئىگىلىگەن، ئەمدى تاقەت قىلىپ تۇرۇشقا بولمايدىغان ئىنتىزارلىق دائىم ئەكس ئېتىپ، رىزۋانگۈلنىڭ قەلبىنى غىدىقلايدىغان، تۇرۇپ ـ تۇرۇپ ئېچىشتۇرىدىغان بولۇپ قالدى. بۇرۇن كۆزلىرىنى ئېلىپ قاچىدىغان مەسئۇد يېقىندىن بېرى تەمە، يالۋۇرۇش نەزەرى بىلەن تەمتىرىمەي تىكىلەتتى، ھە دېسىلا

ئۇنىڭدىن گەپ سورايتتى، باھانە تېپىپ، يېنىغا كېلىۋېلىپ كەتكۈسى كەلمىگەن ھالدا ئۇزاق تۇراتتى.

ــ ئادەم ئۆزىنىڭ روھىدىكىنى ئاۋۇال ئۆزى ياخشى بىلىشى كېرەك، ــ دېدى بىر كۈنى ئېگىز تاغ چوقىسىدا يانمۇيان ئولتۇرغان رىزۋانگۈلگە مەسئۇد، ــ ئاندىن ئۇنىڭ خاھىشىغا بويسۇنۇش ياكى بويسۇنماسلىقنى بەلگىلىسە بولىدۇ. مانا بۇ شۇ كىشىنىڭ خاسلىقى. ئېيتايلى، تۇرغان يېرىمىزدىن پەسكە چۈشۈشتە، مەن ماۋۇ تەرەپ بىلەن چۈشۈشنى خالىدىم، دېمەك، ئۇ تەرەپ بىلەن چۈشۈشنى خالىمىدىم دېگەن گەپ. مەن بۇ خىل خالاش ۋە رەت قىلىشنى نۇرغۇن نېمە ئۈچۈنلەردىن كېيىن تاللىدىم، بەلكى سىزمۇ شۇنداق قىلىسىز.

ــ گېپىڭىزنىڭ مەنىسىگە چۈشەنمىدىم، مەقسىتىڭىزنى بىلمىدىم، ــ رىزۋانگۈل راستلا ھېچنېمە چۈشىنەلمىدى، ياق، گەپنىڭ مەنىسىنى بىلمىدى، مەسئۇدنىڭ مۇددىئاسىنى چۈشەنمىدى، ئەمما ئۆزىچە پەرەز قىلىپ سەل ھودۇقتى.

ــ ئادەمنىڭ ئاغزىدىن چىققان ھەممىلا سۆز ئۆزىگە بىر مەقسەتنى يۈدۈپلا چىقمايدۇ، بەلكى ئۆتۈنۈش، مەسلىھەت ... بەلكى ئاگاھلاندۇرۇشلارنى ئۆزىگە ۋەزىپە قىلىدۇ.

رىزۋانگۈل نېمە دېيىشىنى بىلەلمىدى. بۇ سۆزنى مەسئۇد ماڭا، قەلبىمدىكى مۇرەككەپ ئالامەتلەرگە قارىتىپ ئېيتىۋاتامدۇ، دېگەن ئوي ئۇنىڭ مېڭىسىدە قۇيۇندەك پىرقىراشقا باشلىدى. شۇ كۈندىن باشلاپ مەسئۇدنىڭ بۇ خىل مەنىلىك سۆزلىرى بىردىن كېيىن بىرى خۇددى ئىز قوغلىغاندەك چىقىپ تۇردى.

ــ مانا مۇشۇ تاغلار گىياھسىز، تاقىر تۇرقى بىلەن يەنىلا گۈزەل، كىشىگە بىر خىل ساپلىق تۇيغۇسىنى بېرىدۇ. چۈنكى ئۇلار ئۆز تەبىئىتى بويىچە قەد كۆتۈرۈپ تۇرىدۇ، سۈنئىي بېزەك، ئورۇنسىز ياسىنىشلاردىن خالىي، ــ بۇ بىر كۈنى دالا تەكشۈرۈشىدىن قايتىپ كېلىۋاتقاندا مەسئۇدنىڭ رىزۋانگۈلگە

ئېيتقان سۆزى. ئۇ يىگىت بىلەن بىرگە كېتىۋاتقان بولسىمۇ، بەكمۇ شۇكلىشىپ كەتكەن، خېلى ئۇزۇن يولنى بېسىپ بولغۇچە بىرەر ئېغىز گەپمۇ قىلمىغانىدى، ئۇنىڭ تۇرقىدىن چوڭقۇر خىيال سۈرۈۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى.

— نېمە دېدىڭىز؟ — دېدى ئۆز خىيالى بىلەن كېتىۋاتقان رىزۋانگۈل چۆچۈپ.

— ئۆزۈمچە، ئاڭلىمىغان بولسىڭىز بەك ياخشى بوپتۇ، كۆڭۈلگە ياقمىغان گەپنى ئاڭلاشمۇ ھاجەتسىز.

— ياق، مەسئۇد، ياق، مەن ئۆزۈمنىڭ ... خالىماسلىق ئەمەس، دېققەت قىلماپتىمەن.

— شېرىن خىياللىرىڭىزنى بۇزۇۋېتىپتىمەن، ئادەم بەزىدە ئۆزىنىلا ئويلايدىغان بولۇپ قالىدۇ، ئۇ چاغدا ئىشلارنى توغرا بىر تەرەپ قىلالمايدۇ، كەچۈرىسىز، — مەسئۇدنىڭ يۈزلىرى پوكاندەك قىزىرىپ كەتتى، كۆڭلى ئەلەم بىلەن تولغاندەك چېكە تومۇرلىرى كۆپتى، ئېغىر ـ ئېغىر تىندى. ئاسمان بوشلۇقىنىڭ يىراق يەرلىرىگە كۆز تىكىپ، قورقۇنچلۇق بىر مەنزىرىنى كۆرگەندەك ئازابلىق قىياپەتكە كىردى.

— مەن ئۆز خىياللىرىم بىلەن بولۇپ، سۆزىڭىزگە دېققەت قىلماپتىمەن، ھۆرمەتسىزلىكىم ئۈچۈن ئەپۇ سورايمەن.

— باشقىلاردىن ھۆرمەت تەمە قىلىدىغان ئەخمەقلەردىن ئەمەسمەن رىزۋانگۈل، ئەپۇ سوراش ھاجەتسىز. سىزنىڭ نەزەرىڭىزده مەن نېمىتىم؟ ! — ئۇنىڭ چىرايى ئەلەمدىن كۆكىرىپ كەتتى، نەپسى بوغۇلۇپ، ھاۋا يېتىشمىگەندەك ئارقا ـ ئارقىدىن ئېغىر تىندى. مەسئۇدقا نېمە ئۈچۈن بۇنچىلىك ئېغىر كەلگەنلىكىنى چۈشىنىپ تۇرغان رىزۋانگۈل نېمە دېيىشىنى بىلمەي قالدى. ھەرقانداق سۆز بىلەن ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىشنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىنى ھەم پەملىدى.

بۇ ئىش بۇنىڭدىن بىر ھەپتە بۇرۇن بولۇپ ئۆتكەن. ئەتىسى مەسئۇد كۆڭۈلسىزلىكنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ، ھېچ ئىش

بولمىغاندەك قىزنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ ھە دېسىلا ئۇنىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىپ يۈردى. ئۇنىڭ سۆزلىرى تېخىمۇ مەنىلىك، تېخىمۇ ئېنىق چىقىشقا باشلىدى. تۇنۇگۈن بولىدىغان ئىش ئاخىر بولدى. مەسئۇد ئۆزىنى كىچىچە ـ كۈندۈز ئازابلاپ كېلىۋاتقان قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىدىكى سىرنى ئاشكارىلىدى. ئۇ رىزۋانگۈلنىڭ بىر قولىنى ئالمانلىرى بىلەن سىلاپ تۇرۇپ:

ـــ مەن كۆڭلۈمدىكى، ياق ... ياق... يۈرىكىمدىكى سىزگە ئاتالغان ھەممىنى تىلىم بىلەن ئۇقتۇردۇم ... ـــ ئۇ بىر پەس جىم بولۇپ قالدى، نېمىشقىدۇر رىزۋانگۈلگە قارىيالمىدى. بەدىنى يېنىك تىترەپ تۇراتتى، بىر قىزىرىپ، بىر تاتىرىپ، قاتتىق ھاياجانلانغانىدى. رىزۋانگۈل قولىنى تارتىۋېلىشقا جۈرئەت قىلالماي قالدى. يۈرىكى ۋەھىمىلىك سېلىپ، قورقۇپ تۇراتتى، بىر تەرەپتىن يېقىملىق بىر سېزىمنى سەزگەندەكمۇ قىلاتتى.

ـــ سىزنى مەجبۇر قىلىشقا ھەققىم يوق، ـــ دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى مەسئۇد پەس ئاۋازدا، ـــ مۇھەببەت دېگەن تىلەپ قولغا كەلتۈرىدىغان نەرسىمۇ ئەمەس، ھەر ئىككى تەرەپ خالىس، سەمىمىي تەقدىم قىلىشىدىغان ئۇلۇغ سۇۋغا، ـــ ئۇ جىم بولدى. بەلكى جاۋاب كۈتكەندۇ، ئەمما ۋاقىت خېلى ئۆتكەن بولسىمۇ، جىملىقنى بۇزىدىغان ساداً چىقمىدى، ئۇنىڭ قولى ئاستا ـ ئاستا بوشىدى، قىزنىڭ قولى پەسكە سېرىلىپ چۈشتى.

ـــ ھېچبولمىسا، مېنىڭ قەلبىمدە سىزگە ئاتالغان نېمە بارلىقىنى بىلىپ قالسىڭىزمۇ بولىدۇ، ـــ مەسئۇد سۆزىنى تۈگىتىپ، ئارقىغا ئۆرۈلدى، بىر ـ بىر قەدەم تاشلاپ رىزۋانگۈلدىن يىراقلاشتى.

رىزۋانگۈل قېقىپ قويغان قوزۇقتەك ئورنىدا قىمىر قىلماي تۇراتتى. ئۇ نەملەشكەن كىرپىكلىرى ئارىسىدىن ئېغىر يۈك ئارتىۋالغاندەك سەل مۈكچىيىپ كېتىۋاتقان مەسئۇدنىڭ سىماسىغا قارىدى، تاكى ئۇ تاك تۇرغان چوققىنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ، كۆزىدىن غايىب بولغىچىلىك شۇ تەقلىدتە قاراپ تۇردى.

بىر چاغدا ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن باھار يامغۇرىدەك ياش قۇيۇلۇپ كەتتى، قىممەتلىك نەرسىسىدىن مەھرۇم قالغاندەك ئىچى ئېچىشتى، ئۆرە تۇرۇشقا قۇربى يەتمەي ئاستا ئولتۇرۇۋالدى.

قۇياش غەرب سەھىتىدىكى بىر توپ ئاقۇچ بۇلۇتلار ئىچىگە كىرىپ، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى. تاغ ئارىسى بىردىنلا گۇگۇمدىن شەپە بەردى، ئاستا چىقىۋاتقان شامال سالقىنلاشتى، قىزغۇچ تاشلاردىن جۇلالىنىپ يېنىۋاتقان نۇرلارمۇ يوقالدى، جىمجىتلىق سۇرلۇك سۈكۈتكە ئايلاندى، پۈتۈن ئەتراپ كۆڭۈلسىزلىككە چۆمگەندەك بولۇپ قالدى. سېھىرلەنگەندەك كەيپىياتتا ئولتۇرۇپ قالغان رىزۋانگۇل ئېلىنىڭ ئۆزىگە يېقىنلاپ كېلىپ قالغىنىنمۇ سەزمەي قالدى.

— قىزچاق، نېمىنى تاماشا قىلىپ ئولتۇرىسىز؟ ئەتراپتا كىشىنىڭ مەيلىنى تارتىدىغان مەنزىرە يوققۇ؟ — دېدى ئېلى. خىيالىرى ئۇزۇلگەن رىزۋانگۇل تەمتىرەپ قالدى. ئەمما كەيپىياتىنى بىلدۈرمەسلىك ئۈچۈن ھىجىيىپ قويدى.

— كەچكى شەپەقنىڭ تاغ چوققىلىرىدىكى مەنزىرىسى ئادەمگە باشقىچە تۇيغۇ بېرىدىكەن.

— تاڭنىڭ شەپىقى بۇنىڭدىن گۈزەل، ئۇنىڭ بېرىدىغان تەسىرى تېخىمۇ سىرلىق، تېخىمۇ يېقىملىق، — دېدى ئېلى.

— باشقىلار قېنى؟ — سورىدى رىزۋانگۇل.

— ئۇلار ئاللىقاچان يولغا راۋان بولدى، سىزنى چاقىرغىلى كەلدىم، — قىز ئورنىدىن تۇرۇپ ئەتراپقا قارىدى. پەسكە قاراپ چۈشۈپ كېتىۋاتقانلار ئارىسىدىكى مەسئۇدقا كۆزى چۈشتى. ئۇنىڭ بىلەن كەينىدىكىسىنىڭ ئارىلىقى خېلى بار. رىزۋانگۇللەر ھەرقانچە تېز ماڭسىمۇ چېدىرغا يېتىپ بارغۇچە ئۇنىڭغا يېتىشۋېلىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

ئېلى بىلەن بىللە پەسكە قاراپ كېتىۋاتقان رىزۋانگۇلنىڭ كۆڭلىدە مەسئۇدقا ئىچى ئاغرىش تۇيغۇسى كۈچىيىۋاتاتتى. يەنە بىر تەرەپتىن كۆڭلى بۇزۇلدى. مەسئۇدقا تۇزۇكرەك گەپ

قىلمىغانلىقىنى ئەسلەپ ئۆزىگە ئۆزى كايىدى. بىچارىنىڭ كۆڭلىگە يارىشا ئازراق گەپ قىلىپ قويغانغا نېمە بولاتتى. ئۇنىڭ كۆڭلىدە مەسئۇدقا نىسبەتەن يېقىملىق تۇيغۇلار ئاز ئەمەس ئىدىغۇ، بۇنى ياخشى كۆرۈش ئەمەس دەپ رىزۋانگۇلنىڭ ئۆزىمۇ ئېيتالمايدۇ. خىزمەت ئورنىغا كېلىپ بىرىنچى قېتىم كۆزى چۈشكەن يىگىت مەسئۇد، ئۇنىڭ سۆزلىرى، ھەركەتلىرى، مۇئامىلىلىرىمۇ يېقىملىق تۇيۇلغان، قەلبىدە يېنىك دولقۇنلارنى ھاسىل قىلىپ، شېرىن خىياللارنى تەقدىم قىلغان ئىدىغۇ ...

مەسئۇد ئۆز قەلبىدىكى پاك سۆيگۈسىنى، يىگىتلىكىنىڭ غۇبارسىز تۇيغۇسىنى رىزۋانگۇلگە سەممىي تەقدىم قىلغانىدى، ئۇ قىزدىنمۇ قىزىق سۆيگۈسىنى، قەلبىدىكى مەسئۇدقا ئاتالغان ئۇلۇغ سوۋغىسىنى تەقدىم قىلىشنى خالايتتى، ئارزۇ قىلاتتى. لېكىن تىلىمەيتتى، ساخاۋەت قىلىشنى خالىمايتتى. ساخاۋەت قىلىش مۇھەببەتنىڭ، چىن سۆيگۈنىڭ دەۋىتى ئەمەس، پەقەت ئىچى ئاغرىشتىن پەيدا بولىدىغان رەھىم ـ شەپقەت تۇيغۇسىنىڭ مەھسۇلى.

رىزۋانگۇل چىدىرغا قايتىش سەپىرىدىلا ئەمەس، پۈتۈن بىر كېچە ئۇخلىماي ئويلاپ چىقتى، ئازابلىق تولغاندى، ھەسرەتلىك تىندى، كۆز يېشى بىلەن ياستۇقلىرىنى ھۆل قىلىۋەتتى. مەسئۇدقا ئىچى ئاغرىدى، خەيرخاھلىق تۇيغۇسى پۈتۈن ۋۇجۇدىنى زىلزىلىگە سالدى. ئۇ قەلبىنى توختىماي ئاختۇردى، مەسئۇدقا ئاتالغان ھۆرمەت، قايىللىق، ياخشى پەزىلەتلىك بىر ياش بىلەن بىر بۆلۈمدە بولغانلىقىدىن پەخىرلىنىش ھېسسىياتلىرىنىڭ تولۇپ ياتقانلىقىنى ئېنىق بىلدى، بۇلارنى مەسئۇدقا تەقدىم قىلىشنىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى؟ چۈنكى ئۇلار يىگىتنىڭ ئۆز مەنىۋى بىساتى، زىننىتى. بۇنى پەقەت رىزۋانگۇلنىڭ بىلگەن، ھېس قىلغان يېرى بار. ئۇلارنى تەقدىم قىلمىسىمۇ يىگىتنىڭ ۋۇجۇدىدا بار، بىلكى مەڭگۈ نۇر چېچىپ تۇرار. مەسئۇدنىڭ رىزۋانگۇلدىن تەلەپ قىلىۋاتقىنى باشقا نەرسە، قىزنىڭ ئۆزىگە

تەۋە بولغان، قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىدىكى ساپ سۆيگۈ، ھەقىقىي مۇھەببەت. يەنە كېلىپ مەسۇدقا ئاتالغان ساپ سۆيگۈ، پەقەت مەسئۇدقىلا تەقدىم قىلىشقا، سوۋغا قىلىشقا بولىدىغان مۇھەببەت.

رىزۋانگۈلنىڭ قەلبىدە سۆيگۈ گۈلىنىڭ تۈنجى پورەكلىرى مۇھەببەت تېڭىغا كۆز ئاچقان، ئۇنىڭ ئالتۇن رەڭ شەپەقلىرى ئۇنى ئاستا، جىمجىتلىق ئىچىدە سۆيۈپ ئۆتۈپ، ھاياتىنىڭ چىن لەززىتىنى بېرىپ، تۇرمۇشنىڭ بۇيۇك قىممىتىنى نامايان قىلغانىدى. رىزۋانگۈلنىڭ ۋۇجۇدىدا تەقدىم قىلىشقا ھازىرلانغان قىممەتلىك سوۋغات ۋايىگە يەتكەنىدى. ئۇ سوۋغا قىلىشقا، قەلب رىشتى باغلانغان ئاشۇ ئادەمنىڭ سىرلىق، مەنىلىك ئازابلارنى يوشۇرۇپ تۇرغان بىر جۈپ كۆزلىرىگە تىكىلىپ تۇرۇپ تەقدىم قىلىشقا تەييار، شۇنداق پەيتنى زارىقىپ كۈتۈۋاتاتتى.

ئىنسان ھاياتىدىكى ئىشلار نېمىدېگەن مۇرەككەپ، نېمانچە چىگىچ، شۇنداقلا سىرلىق ... مانا بۇ چىگىچلىك رىزۋانگۈلنى ئازابلىماقتا، قىينىماقتا، ھايات تۈگمىنى ئۇنى چۆرگىلەتمەكتە، ئۆزىنىڭ ئەگلىكىگە سېلىپ، توختىماي تاسقىماقتا. ئۇ تەشنا بولۇۋاتقان كۆزلەر، ھەممە نېمىسىنى ئاتىغان، بارلىقىنى تەقدىم قىلىشقا تەييار تۇرغان بىر جۈپ كۆز دائىم ئۆزىنى قاچۇرىدۇ. خۇددى ئۇنىڭغا پۈتۈلگەن يۇرەك سىرلىرى بارەڭ ئۇنى رىزۋانگۈلنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن ۋەھىمە يېگەندەك قاچۇرىدۇ. ئاتالمىغان، بېرىشكە قۇربى يەتمەيدىغان باشقا بىر جۈپ كۆز بولسا، دائىم تىكىلىدۇ، ئۇمىد بىلەن تەلمۈرىدۇ، قىزنىڭ قەلبىنى ئېچىشتۇرىدۇ، يۇرىكىنى قىسىدۇ، ھېسداشلىق، ئىچ ئاغرىتىش تۇيغۇسىنى پەيدا قىلىدۇ. كۆزلىرىدىن ئىختىيارسىز ياش تۆكۈشكە زورلايدۇ، بۇنىڭ تېگىگە يەتكىلى بولمايدۇ. رىزۋانگۈل ھەرقانچە ئويلاپمۇ نېمە ئۈچۈن ياش تۆكۈۋاتقىنىنىڭ، ئازابلىنىۋاتقىنىنىڭ سەۋەبىنى بىلەلمىدى. مەسئۇدقا ئۇمىد قىلغىنىنى بېرەلمىگىنى ئۈچۈنمۇ؟ ! ياكى قەلبى، بارلىقى

ئاتالغان ئۇ كىشى ئۇنىڭدىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۈرگىنى ئۈچۈنمۇ؟ بەلكى ھەر ئىككىسى ئۈچۈندۇ! بۇنىڭدىن باشقا ئادەم ئۆزى بىلىپ يېتەلمەيدىغان روھنىڭ ئېھتىياجلىرى ئۈچۈندۇ! رىزۋانگۈلنىڭ ئۆز مۇھەببىتىنى تەقدىم قىلىشقا مەسئۇدنىڭ نەرى كەملىك قىلىدۇ، ئۇنىڭدا يېتىشمەيۋاتقان نېمە بار؟ ئۇ ئالىي مەلۇماتلىق، تىرىشچان، ئىشچان، ئىلىم ساھەسىدە نەتىجە قازىنىشىدا شەك يوق. دۇنيا قاراشلىرى كەڭ، كىشىلىك تۇرمۇش قارىشى چوڭقۇر، ژۇجۇدىدا ياخشى پەزىلەتلەرنىڭ ھەممىسى تېپىلىدۇ، سەممىي، مەرد، ئۆزىنى تۇتۇشنى بىلىدۇ. ئۆزى كېلىشكەن يىگىت، كۆزلىرى قارا، قېشىمۇ قارا، بۇرنى ئېقىپ چۈشكەندەك، ئەتراپتىكى يىگىتلەر ئىچىدە ھەممىدىن قاۋۇل. يېشى رىزۋانگۈلدىن بەش ياش چوڭ. مەسئۇدنى باشقىلارنىڭ ھەممىسى ھۆرمەت قىلىدۇ، چىراي، قىياپەت جەھەتتىن مانا مەن دەيدىغان قىزلارغا جور بولالايدۇ. ھەق گەپنى قىلغاندا رىزۋانگۈل بۇ جەھەتتىن تېخى چېنىپ قالىدۇ. چۈنكى رىزۋانگۈل ئانچىمۇ چىرايلىق ئەمەس، ئادەتتىكى قىز، سارغۇچىراق چېچى ئۇزۇن، قاشلىرى ئىنچىكە، يۈزلىرى ئاق، زىلۋا قىز.

رىزۋانگۈل كېچە مۇنداق خاتىرىلەرنىمۇ ئەسلەپ چىقتى: ئۇ خىزمەتكە چۈشۈپ ئىككى ئايغا يېقىنلاشقان بىر كۈنى ئىشخانىدا مەسئۇد، ئەركىن، رىزۋانگۈل، ئېلى تۆتلا كىشى قالغان. رىزۋانگۈل مەسئۇدتىن ھە دېسىلا ئۇنى ـ بۇنى سوراپ ئۇنىڭ ئۇستىلى ئالدىغا پات ـ پاتلا بېرىۋالىدىغان ۋاقىت ئىدى. شۇ كۈنمۇ رىزۋانگۈل مەسئۇدنىڭ ئۇستىلى ئالدىدا، يىگىت كىتابقا قاراپ نېمىنىدۇر چۈشەندۈرىۋاتاتتى. ئىشىك يېنىك چېكىلدى. ئىجازەتتىن كېيىن ئېچىلغان ئىشىكتىن ئويناپ تۇرغان كۆزلىرى بۇلاقتەك، قاشلىرى قىياقتەك، ئاق يۈزلۈك، چاچلىرى يەلكىسىنى بىر ئالغان گۈزەل بىر قىز كىردى. ئورنىدىن ئىتتىك تۇرغان ئەركىن ھۆرمەت بىلەن:

ـــ كېلىڭ ساھىبجامال، ياخشى تۇردىڭىزمۇ؟ ـــ دېدى، بۇ

سۆزنى ئاڭلىغان مەسئۇد چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈردى. قىز:

— ياخشىمۇسىز ! — دېدى مەسئۇدقا تىكىلىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ لەۋلىرى كۈلۈپ تۇرسىمۇ، چىرايى تاتارغاندى، ئاستا ئورنىدىن تۇرغان مەسئۇد بوش ئورۇندۇقنى كۆرسىتىپ:

— ئولتۇرۇڭ، — دېدى ئادەتتىكىدەك. ساھىبجامال ئاستا مېڭىپ بېرىپ ئولتۇردى، تېخىچىلا ئۆره تۇرغان رىزۋانگۈلنىڭ بېشىدىن ئايىغىچە نەزەر سېلىپ چىقتى، رىزۋانگۈلمۇ سەل هودۇققاندى، ئۇ ئالدىراپ ئورنىغا كېلىپ ئولتۇرۇۋالدى.

— مەن نەچچە قېتىم تېلېفون بەردىم، لېكىن سىزنى تاپالمىدىم، — دېدى ساھىبجامال ئۆره تۇرغان مەسئۇدقا قاراپ.

— هە ... مەن ... رىزۋانگۈل، بۇ قىز مېنىڭ ساۋاقدىشىم، بۈياق، — دېدى ئۇ رىزۋانگۈلنى قولى بىلەن كۆرسىتىپ، — يېڭى خىزمەتدىشىم، ئىسمى رىزۋانگۈل.

— تونۇشقانلىقىم ئۇچۇن خۇشالمەن، رىزۋانگۈل، — دېدى ساھىبجامال ئورنىدىن تۇرۇپ ئىللىق تەبەسسۇم بىلەن.

— خىزمەتكە چىقىپ بىرىنچى تونۇشقان قىز تونۇشۇم سىز بولۇپ قالدىڭىز، — دېدى رىزۋانگۈل جاۋابەن. ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقتى. ئوتتۇرىغا جىمجىتلىق چۆشتى. ئەركىن يېزىشنى، رىزۋانگۈل ئوقۇشنى داۋاملاشتۇردى. مەسئۇد بىلەن ساھىبجامال بىر - بىرىدىن گەپ كۈتۈۋاتامدۇ، ياكى ئىشخانا ئەپسىز كېلىۋاتامدۇ جىملىق خىلى ئۇزاققا سوزۇلدى. بىر چاغدا مەسئۇد:

— ياتاقتا چىقايلى، — دېدى تۆۋەن ئاۋازدا، ساھىبجامال پاشىنىسى ئېگىز ئايىغىدىن تاق - تاق ئاۋاز چىقىرىپ ئىشخانىدىن چىقىپ كەتتى. شۇ چاغدا رىزۋانگۈلنىڭ يۈرىكى قىسىلدى، خۇددى هېلىقى ئاياغ ئۇنىڭ يۈرىكىگە دەسسىگەندەك تۇيۇلدى.

شۇنىڭدىن كېيىن رىزۋانگۈل مەسئۇدنىڭ ياتقىدىن قاپاقلىرى تۇرۇلگەن هالدا چىقىپ كېتىۋاتقان ساھىبجامالنى

بىرقانچە قېتىم يىراقتىن كۆرۈپ قالغانىدى.

بۇ مەنزىرىلەر رىزۋانگۈلنىڭ خاتىرىسىدىن بىر - بىرلەپ ئۆتۈۋاتقاندا ساھىبجامالنىڭ قەددى - قامىتى، ئويناپ تۇرغان كۆزلىرى، تۆكۈلۈپ تۇرغان كىرپىكلىرى، گۈزەل جامالى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا تۇرۇۋالدى. ئۆزى بىلەن سېلىشتۇرما بولۇپ، ئۇنى ھەيران قالدۇردى، بولۇپمۇ ئادەم روھىنىڭ تېگىگە يەتكىلى بولمايدىغان سىرلىقلىقى ئۇنى ھەيران قالدۇردى، پۈتۈن بەدىنى بوشۇشۇپ ھالدىن كېتەيلا دەپ قالدى، شۇڭا ئۇنىڭ بۇگۈن سەھەردە دالا تەكشۈرۈشكە چىقىشقا مادارى يەتمىدى، يالغۇز قېلىشنى خالاپ قالدى.

3

رىزۋانگۈل ئىككى سائەتتىن بېرى چېدىردا يالغۇز، ئۇ كۈتەتتى، تەلمۈرەتتى، تاقىتى - تاق بولۇپ ھېلىدىن - ھېلىغا سىرتقا قۇلاق سالاتتى، ئىشىككە قارايتتى. ئۇنىڭ ئىچى ئۆرتىنىپ بىئارام‌لىقى ئاشتى، ئىچى تىتىلداپ خورلۇقى كەلگەندەك بولۇپ دېمى سىقىلدى. نېمىدۇر ئىچىگە پاتماي، سىرتقا دەۋرىگەندەك بولاتتى. ئۇ تۇرۇپ - تۇرۇپ ئېغىر ئۆكسۈپ قوياتتى.

رىزۋانگۈل ئىشلارنىڭ ئۆز كۆڭلىدە ئويلىغاندەك بولمىغانلىقىغا ئىشىنەتتى، شۇنداق بولۇشى تەبىئىي بىر ھال دەپ گۇمانلانمايتتى. ئۇ يالغۇز، مىجەزى يوق، ئىشقا چىقمىدى، بۇنى ئۇ بىلىدۇ. «ھەممە ئۆز ئىشى بىلەن بەند بولغاندىن كېيىن ھال سوراپ كىرىدۇ» دەپ خىيالەن ھەممە ئىشنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغان، لېكىن ئىككى سائەت ئۆتۈپ كەتتى، ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىدەك بولۇشىدىن بېشارەت بېرىدىغان بىرەر شەپىمۇ يوق. خۇددى بۇ دۇنيادا ھېچنېمە بولمىغاندەك، ئۇ كۈتكەن كىشى ئۆز چېدىرىدىن چىقاي دېمەيدۇ. «يېزىۋاتقان نەرسىدىن ئۇلۇغ

نەرسە بۇ دۇنيادا يوقتەك ...» رىزۋانگۇلنىڭ خىياللىرى ئەلەم، ئاچچىق تۇسىنى ئالدى. ئۇ ئويلاپمۇ قويمىغان، يېنىدىكى چېدىردا بىر بىچارىنىڭ تەنھالىقىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغان ئادەم ئۇچۇن نېمانچە قىلغۇلۇق. ئۇ يوقلاپ كىرىش ئۇچۇن ۋەدە بەرگەنمۇ، ياكى بىرەرى بۇ خەۋەرنى ئۇنىڭغا يەتكۈزگەنمۇ؟ بۇ پەقەت رىزۋانگۇلنىڭ ئۆز ئارزۇسى بويىچە كۆڭلىدە توقۇپ چىققان خىيالى. پەقەت تاتلىق ئارزۇ، خالاس. «راست ئارزۇ، پەقەت مېنىڭلا ئارزۇيۇم. ئۇنىڭ كۆڭلىدىچۇ ... ! «بۇ خىيال ۋەھىمە سايىسى بولۇپ رىزۋانگۇلنىڭ قەلبىنى قاراڭغۇلاشتۇردى. تېنىگە تىترەك ئولىشىپ، كارىۋىتىدا تۇگۇلۇپ قالدى، ئالقانلىرى بىلەن يۈزىنى ئېتىپ، كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇۋالدى، يۈرەكلىرى تۇز سەپكەندەك ئېچىشتى. ئۇنىڭ قۇلاقلىرىغا دەھشەتلىك سوقۇۋاتقان يۈرىكىنىڭ دۈپۈلدىشىدىن باشقا ھېچ نەرسە ئاڭلانمايتتى.

— رىزۋانگۇل، بىر يېرىڭىز ئاغرىپ تۇرامدۇ؟ — بۇ رىزۋانگۇلگە يېقىن كېلىپ توختىغان كامىل ئىدى. ئۇن چىقارمىغان قىز يۈزلىرىنى قولى بىلەن تېخىمۇ چىڭ باستى، قەددى تېخىمۇ پۈكۈلدى، بىر چاغدا ئۇنىڭ تېنى توختىماي تەۋرەندى، ئۇ يىغىسىنى پۈتۈن كۈچى بىلەن ئىچىگە يۇتقانىدى.

— نېمە بولۇۋاتىسىز رىزۋانگۇل؟ — كامىلنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقتى، ئۇ قولىنى ئاستا كۆتۈرۈپ قىزنىڭ قولىنى تۇتتى. رىزۋانگۇل ھەرە چاققانەدەك ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى، قولىنى سىلكىپ تارتىۋالدى.

— سىزگە نېمە بار بۇ يەردە، ھەممىدىن مۇقەددەس ئىشىڭىز قېپقالدىمۇ، — دېدى رىزۋانگۇل كۆز ياشلىرىنى سۈرتىۋېتىپ.

— سىزنىڭ ھالىڭىزدىن خەۋەر ئالاي دەپ كىردىم. كەيپىڭىز قانداقراق؟

— رەھمەت، مېنىڭمۇ بۇ دۇنيادا بارلىقىمنى ئۇنتۇپ قالمىغانلىقىڭىزغا ! باشلىق دېگەن سىزدەك كۆيۈمچان بولسا

نېمىدېگەن ياخشى.

— رىزۋان، — كامىل بىرىنچى قېتىم قىزىنىڭ ئىسمىنىڭ ئاخىرىدىكى گۈلنى تاشلاپ چاقىردى، — نېمىشقا مېنى ئۇنچىلىك مەسخىرە قىلىسىز. مەن باشلىق سالاھىيىتى بىلەن يېنىڭىزغا كىرگىنىم يوق، تەڭ - باراۋەر سەپداشلار بىز، — ئۇ بىر تىنىۋېلىپ سۆزىنىڭ ئاخىرىنى چىقارماي توختاپ قالدى. بىر پەستىن كېيىن، — سىز مېنى جازالىماقچىمۇ، ئولتۇرمۇ دېمەيسىز، ئۆرە تۇرامدىمەن ! ؟ — دېدى رىزۋانگۈلنىڭ ياشلىرى قۇرغان كۆزلىرىگە تىكىلىپ. قىز خاتىرجەم ھالغا چۈشۈپ، سۆيۈنۈپ تۇرغان بولسىمۇ:

— ھەممىنىڭ غوجايىنى سىز، خالىسىڭىز ئولتۇرسىز، خالىسىڭىز ئۆرە تۇرسىز، ھەتتا يېتىۋالسىڭىزمۇ سىزگە كىم بىر نەرسە دېيەلىسۇن، ھەممىنىڭ غوجايىنى، — دېدى. كامىلنىڭ چىرايى كۆكىرىپ، چېكە تومۇرلىرى كۆپۈپ كەتتى، كۆزلىرىدىن ئۇچقۇنلار چاقنىغاندەك بولدى. بۇ ھالەتلەرنى ئېنىق كۆرۈپ تۇرغان رىزۋانگۈل گەپنىڭ بۇ مەغرۇر يىگىتنىڭ جېنىغا تەگكەنلىكىنى پەرەز قىلىپ جىددىيلەشتى.

— مېنى شۇنچىلىك شەخسىيەتچى، يۇزسىز دەپ ئويلامسىز؟ دۇنيادا ئادىل مۇئامىلە قىلىدىغان ئادەملەرنى تاپماق قىيىن ئوخشايدۇ، — بۇ سۆز شۇنداق ئەلەم بىلەن ئېيتىلدىكى، رىزۋانگۈل تاقەت قىلىپ تۇرالمىدى، ئۇ ئورنىدىن ئىتتىك تۇرۇپ كامىلنىڭ قولىنى تۇتتى، ھەر ئىككىلا قول يېنىك تىترەۋاتاتتى.

— قېنى ئولتۇرۇڭ، ئۇلار يۇرىكىمدىكى سۆز ئەمەس، ماڭا ئىشىنىڭ، — دېدى ئۆزىنىڭ كارىۋىتىنى كۆرسىتىپ. كارىۋاتنىڭ ئۇ بېشىدا كامىل، بۇ بېشىدا رىزۋانگۈل ئولتۇردى. ئارىغا ئېغىر جىمجىتلىق چۈشتى. ئۇزاق جىملىقنى رىزۋانگۈل ئاخىرلاشتۇردى.

— سۆزلىرىمدىن رەنجىپ قالدىڭىزمۇ؟ ئۆزۈمنىڭ بىلمەيمەن،

نېمىشقا ئاغزىمدىن شۇنداق سۆزلەر چىقىدىكەن ...

— رىزۋان، سىزمۇ نېمىشقا دېگەنلىكىڭىزنى ئوبدان بىلمىسىز، مەن بولسام تېخىمۇ ئوبدان چۈشىنىمەن، — بۇ سۆز رىزۋانگۈلنى يەرگە قارىتتى، مەڭزلىرىنى ۋىللىدە قىزارتتى، ئۇنىڭ كۆڭلى بولسا تىل بىلەن بىلدۈرۈپ بولمايدىغان دەرىجىدە سۆيۈندى. كۆڭلىدە بايىقى ئەلەم، ئاچچىق ھەسرەتلەرنىڭ شەپىسىمۇ قالمىدى. خۇددى خۇش ھاۋالىق، رەڭگارەڭ گۈللەر ئېچىلىپ كەتكەن، كېپىنەكلەر ئويناقشىپ ئۇچۇپ يۈرگەن باغقا كىرىپ قالغاندەك يايراپ كەتتى، ئۆزى تۇرغان يەرنىڭ تاقىر تاغنىڭ ئىچى ئىكەنلىكىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇدى.

— زېرىكىپ قالدىڭىزمۇ، ئۆيىڭىزنى، ئاتا ـ ئانىڭىزنى سېغىنىپ قالدىڭىزمۇ ـ يە ! ؟ — رىزۋانگۈل تاسادىپىي ئېيتىلغان بۇ سۆزنىڭ تېگىگە زادى يېتەلمىدى. ئۇ ئەجەبلىنىش نەزەرى بىلەن كاملىغا قارىدى.

— ھېلى مەن كىرگەن ۋاقىتتىكى ئەھۋالىڭىزغا قاراپ مەن شۇنداق ئويلىغان، خۇددى كىچىك قىزچاقنىڭ قىلىقىغۇ ئۇ ...

— ئاتا ـ ئانامنى يىلدا بىر قېتىم كۆرۈشكە ئۆگىنىپ قالغان، ئۇنىڭغا كۆنگىلى بولمىدىكەن، بىراق ئادەمنىڭ ھاياتىدا ئاسان كۆنگىلى بولمايدىغان ئىشمۇ بار ئوخشايدۇ، ھەممىدىن شۇنىڭ ئازابى يامانەك قىلىدۇ.

— نېمە، بۇ ئاڭلىۋالغان سۆزمۇ، ياكى بىرەر كىتابتىن ئوقۇۋالغان؟ سىز تېخى ھاياتتىن مۇنداق مەنىلىك مەزمۇنلارنى بىلدۈرىدىغان يەكۈنلەرنى چىقىرىشقا بالدۇرسىز تېخى، سەبىي قىزچاق.

— ياق، كامىل، — دېدى رىزۋانگۈل ئۇنىڭ كۆزلىرىگە دادىل تىكىلىپ تۇرۇپ، — بەزىلەرگە بىرقانچە يىل كەتسىمۇ، بەزىلىرىگە بىرقانچە ئاي، ھەتتا بىرقانچە كۈنلا كۇپايە قىلىدۇ. مېنى كىچىك بالا دەپ ئويلايدىكەنسىز ـ دە؟

— قىزچاق، تېخى تۇنۇگۈنلا قولىڭىزدىن بوغچىڭىز

چۈشكەن، ھەقىقىي ھايات يولىغا چۈشۈپ بىرەر قەدەم ماڭماي تۇرۇپلا ئۆزىگىزنى چوڭ بولدۇم دەپ ھېسابلىماڭ.

— مېنى شۇنچىلىكمۇ مەنسىتمەمسىز؟ — بىردىنلا ئۆڭدى رىزۋانگۈل قىزىرىپ ـ تاتىرىپ، — بىر ئادەمنى خورلاش، بوزەك قىلىش ... سىزنىڭ نەزىرىگىزدە مەن بىر بالا، سۆزلىرىمنىڭ ھېچ مەنىسى يوق، كۆز ياشلىرىمنىڭ قىممىتىمۇ يوق. كۆلمەڭ، مېنى ئۇنداق مازاق قىلماڭ، — ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ كامىلغا تەتۇر قارىۋالدى، ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ، ئۆكسۈپ كەتتى، بەدىنى يېنىك تىترىدى.

— مېنىڭ سۆزلىرىمدە سىزنى بۇنچىلىك رەنجىتكۈدەك مەنە يوقتەك قىلاتتى. نېمىگە ...

— سۆزىگىزدە بولمىغىنى بىلەن كۆڭلىگىزدە تۇرسا، تەنتەك قىز، تېخى نادان، ھېچنېمىنى بىلمەيدۇ دەپ قاراۋاتىسىز. توغرا، سىز باشلىق، ئەمىلگىز بار، مەن نېمىتىم؟ سەن تۇنۇگۈن خىزمەتكە چىققان بىر سولتەك، ئەركە ـ نازاق، ئاغزىدىن سۈت پۇرىقى كەتمىگەن، ھېلىلا قولۇڭدىكى قورچىقىڭنى تاشلىغان تۇرسىڭ نېمانچە قىلىسەن دېمەمسىز ! كۈلۈڭ، قانغۇدەك مەسخىرە قىلىپ ھەجىيىڭ ... كۆڭلىگىز خۇش بولسۇن، — رىزۋانگۈل ئىچ ـ ئىچىدىن ئۆرتەۋاتقان ئۆكۈنۈشىنى باسالماي تېز ـ تېز نەپەس ئالاتتى. ئۇنىڭ توغاچتەك كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان كۆكسى رىتىملىق كۆتۈرۈلۈپ، پەسلەپ تۇراتتى. كامىل ھەۋەس ۋە ئىچكى ئىنتىلىش بىلەن قاراپ كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى، ئۇ يېنىدىن تاماكا چىقىرىپ، ئۇنى تۇتاشتۇردى، بىرقانچە قېتىم شورىدى. ئوتتۇرىغا جىملىق چۈشتى، كامىل نېمىلەرنىدۇر كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈۋاتقاندەك قىلاتتى.

— گەپ قىلالمايسىزغۇ، دەل جايىدا دېگەنلىكىم ئۈچۈن ئاغزىگىزنى ئاچالمايۋاتامسىز، كۆڭلىگىزدىكى گەپلەرنى قىلىپ بەرمەمۇ؟ — دېدى كەينىگە ئۆرۈلگەن رىزۋانگۈل تاقەتسىزلەنگەن ھالدا. كامىل سەممىي تەلەپپۈزدا مۇنداق دېدى:

— ماڭا بېشىڭىزنى كۆتۈرۈپ قاراڭە رىزۋان، رەڭگىڭىزنى بىر كۆرۈپ باقاي، كۆزىڭىزنىڭ ئىچىدىكىنى بىر كۆرۈپ باقاي. ماڭا قاراڭە ! — رىزۋانگۇل يېقىن ئادەمگە ئەركىلىگەندەك ئۆزىنى يېنىك چايقاپ قويۇپ، يەنە تەتۈر قارىۋالدى. كامىل ئورنىدىن تۇرۇپ قىزغا يېقىنلاشتى. ئىككى قولىنى ئاستا كۆتۈرۈپ، رىزۋانگۇلنىڭ مۇرىسىدىن تۇتۇپ، سىلىققىنە ئۆزىگە قاراتتى، نەملەشكەن كىرپىكلەر پىلدىرلاپ كەتتى، ئۇمىد بىلەن تىكىلگەن كۆزدە ئوت يېنىپ كەتتى، ئىنارەدەك قىزارغان مەڭزلەر، تەبەسسۇم قېتىپ قالغان لەۋلەر، دولقۇنلانغان قان، تىترىگەن يۈرەك.

— رىزۋانگۇل يۈرەككە تەئەللۇق ئىشنى پەقەت يۈرەك بىلەنلا چۈشىنىشكە بولىدۇ، مېنىڭ يۈرىكىم ھەممىنى بىلىپ تۇرۇۋاتىدۇ. لېكىن سىز تېخى نۇرغۇن نەرسىلەرنى بىلمەيسىز. خۇسۇسەن مېنى چۈشىنىشىڭىز تېخى خېلى يۇزە ...

— ياق كامىل، مەنمۇ ئۆز يۈرىكىمنىڭ ... — تاشقىرىدىكى ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ رىزۋانگۇلنىڭ سۆزىنى ئۇزۇۋەتتى. راملە بىرسىگە چاڭىلداپ سۆزلەۋاتاتتى، ئات ھارۋىسىنىڭ دۈپۈلدىگەن ئاۋازلىرى، گۈلئايشەمنىڭ بىرسىدىن توختىماي ھال سوراشلىرى ئاڭلاندى. كامىل رىزۋانگۇلنىڭ مۇرىسىنى چىڭ سىقىپ، ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئىچىگە قاراپ قويۇپ سىرتقا ماڭدى.

گۈلئايشەمنىڭ ئېرى گايىت ھارۋىسى بىلەن كۆكتات، گۆش ئېلىپ كەلگەنىدى. بۇ قېتىم ئۇنىڭ بىلەن بىرگە چىرايلىق بىر قىزمۇ كەلگەن، ئۇ قىز گۈلئايشەمگە بەكمۇ ئوخشايتتى، لېكىن ئۇنىڭدىنمۇ چىرايلىق ئىدى. گۈلئايشەم ئۇ قىزنىڭ چاچلىرىنى سىلاپ ئۆزىگە چىڭ يېپىشتۇرۇۋالغانىدى.

چېدىردا قالغانلار ئولاش ـ چولاش بىردەمدىلا ھارۋىدىكى نەرسىلەرنى چۈشۈرۈپ، ئاشخانىغا ئەكىرىۋەتتى. كامىل ئىشخانىسىغا كىرىپ كەتتى. قالغانلار ئاشخانىغا يىغىلدى. گۈلئايشەم رىزۋانگۇل بىلەن راملەگە:

— بۇ مېنىڭ سىڭلىم، ئىسمى چىمەنگۈل، مېنى يوقلاپ كەپتۇ، — دەپ تونۇشتۇردى. كۈلۈپلا تۇردىغان بۇ چىرايلىق قىز چېدىردىكى ھەممە نەرسىگە قىزىقىش بىلەن قارايتتى. ئىككى قىزغىمۇ زوقلانغاندەك قارايتتى. گۈلئايشەمنىڭ ئېرى چاينى ئىچىپ بولۇپلا قايتتى. ئۇلار پەقەت بىرلا ئېغىز سۆز قىلىشتى. بىرسى بالىلارنى سورىدى، بىرسى ياخشى، دېدى. كېتىدىغان ۋاقتىدا گۈلئايشەم چىقىپ ئۇزۇتۇپمۇ قويمىدى. ئېرى بۇنى قېتىنغىمۇ ئالمىغاندەك كېتىپ قالدى. بەلكى ئۇلاردا بۇنداق ئادەت بولمىسا كېرەك. چىمەنگۈل بىرقانچە كۈن تۇرۇپ ئاچىسىغا يارەملەشمەكچى بولدى، باشقىلارمۇ ئۇنى خۇشاللىق بىلەن قارشى ئالدى، بولۇپمۇ گۈلئايشەم بەك خۇش بولۇپ كەتتى. ئۇ قازان بېشىدا قولى ئىشتا بولسىمۇ، ئاغزى گەپتە. ھە دېسە ئۆينىڭ ھەممە نەرسىسىنى سورايتتى. بولۇپمۇ ئاپىسىنىڭ ئەھۋالىنى يېنىش ـ يېنىشلاپ سوردى، چىمەنگۈلمۇ توختىماي جاۋاب بەردى. رامىلە بىلەن رىزۋانگۈل ئاچا ـ سىڭلىنىڭ ئازادە مۇڭدىشۇپلىشىغا كاشىلا قىلماسلىق ئۈچۈن ياتقىغا چىقىپ كەتتى.

— ئاچا، — دېدى چىمەنگۈل ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قاراپ تۇرۇپ، — تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ كېتىپسەن، ئۆيىڭدىمۇ مۇنداق ئېچىلىپ ـ يېيىلىپ يۈرۈپ باقمىغاندىڭ، نېمە بولدى ساڭا؟

— بىر نېمە بولغاندەك تۇرامدۇ؟ گېپىم تولىراپ قالغاندۇ؟

— ياق خۇشاللىقىڭ تېشىڭغا تېپىپ تۇرىدۇ، ئىچىڭگە پاتماي قالغان بىر خۇشاللىق بارغۇ.

— ھەي چىمەن، نېمە دېسەم بولاركىن، يېزىنىڭ ئادەملىرى بىلەن شەھەرنىڭ ئادەملىرى ئوخشىمايدىكەن، بۇ يەردە ئىشلەيدىغانلارنىڭ ھەممىسى ئوقۇغانلار ئىكەن. ئوقۇغانلار باشقىچىلا بولىدىكەن، ساڭا قانداق ئۇقتۇرسام بولىدىكىن، ئۆزۈڭ كۆرسەڭ بىلىسەن.

— چاچلىرىڭنى تۇزەشلىرىڭ، كىيىملىرىڭ، يۈرۈش ـ تۇرۇشلىرىڭ، قاراشلىرىڭمۇ بۇرۇنقىغا ئوخشىمايدۇ، پەقەتلا ئوخشىمايدۇ، پەقەتلا ئوخشىمايدۇ، بۆلەكچىلىغۇ ...

— سەنمۇ ئاشۇرۇۋەتتىڭ. چوڭ بولغان ئوخشايسەن، باشقىلارنىڭ هەممە نېمىسگە كۆز سالمىدىغان ...

— بولدى ... بولدى، يەنە ئاغزىڭ ئېچىلدى.

— چىمەن، يېقىندىن بېرى كۆڭلۈمگە بىر جىن چۈشتى، هەرقانچە پۈشايمەن قىلسامۇ ماڭا ئەمدى ئامال يوق، سېنى شەهەرلىككە بەرسەك، دېگەن ئوي كۆڭلۈمدىن زادى كەتمەيدۇ، شۇنداق بىر ئىراده بولۇپ قالسا، نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى. يەنە قۇلاق ئاغرىتىپ كىرىۋاتقانلار بارمۇ؟ — ئاچىسىنىڭ سۆزى چىمەنگۈلگە ياقتى بولغاي، ئۇ تاتلىق كۈلدى. ئۇزۇن قاشلىرىنى سۈزۈپ قويدى.

— يەنە بىر ـ ئىككى يەردىن كەلدى.

— نېمە دېدىڭلار؟

— ئۇقمىدىم، كېيىنچە توختاپ قالدى.

— ئۆزۈڭ بىرەرسىگە ئىچ پەش تارتىپ قالدىڭمۇ ـ يە؟ !

— نەدىكى گەپلەرنى قىلىسەن ! — دېدى چىمەن ئەركىلەپ ۋە ئاچىسىنى قۇچاقلاپ قويدى.

يەتتىنچى باب

1

كۈن تاغ كەينىگە ئۆتتى. پەقەت ئېگىز چوققىلاردىلا ئۇنىڭ قىزغۇچ نۇرلىرى ئەكس ئېتىپ تۇرىدۇ. چېدىرلار جايلاشقان تۇرالغۇ قاراڭغۇلاشقاندەك بولۇپ قالدى، ھاۋامۇ بىردىنلا سالقىنلىدى، كۈز ھاۋاسىنىڭ نەمخۇش پۇرىقى ياۋا گىياھلارنىڭ قاڭسىق ھىدلىرى بىلەن بىرلىشىپ دىماقلارغا ئۇرۇلىدۇ.

تەكشۈرۈش گۇرۇپپىلىرى بىر - بىرلەپ كېلىشكە باشلىدى. ئۇلارنىڭ كۈلكە - چاقچاقلىرى جىمجىت تاغ ئارىسىنى جانلاندۇردى. ھەممىدىن كېيىن مەسئۇدنىڭ گۇرۇپپىسى كەلدى. ئۇلار ئالدى بىلەن رىزۋانگۈلنى ئىزدىدى. ئۇنى ياتقىدىن تېپىپ ھال سورىدى. بولۇپمۇ ئېلى ھال - ئەھۋال سوراش بىلەن بىرگە قىزىق گەپلەرنى قىلىپ ئازراق كۈلدۈردى. ئۇ گۇرۇپپىدىن پەقەت مەسئۇدلا كۆرۈنمىدى، بۇنىڭ سەۋەبىنى بىلمەنغان رىزۋانگۈلنىڭ كۆڭلى باشقىچە بولۇپ قالدى. ئۇنىڭغىمۇ نېمە ئامال، ئۆزىمۇ ھازىر بىر بىچارە، كىم ھېسداشلىق قىلىدۇ، ئىچ ئاغرىتىدۇ؟ لېكىن كۆپ ئۆتمەيلا مەسئۇد رىزۋانگۈلنىڭ ئالدىدا ئۆزى يالغۇز پەيدا بولدى، يالغۇز ھال سوراپ كىردى. بۇنىڭدىن رىزۋانگۈلنىڭ كۆڭلى خۇش بولدى، لېكىن نېمىشقىدۇر ئەندىشىمۇ قىلدى. ئەيمىنىش، خاتىرجەمسىزلىنىش تۇيغۇلىرى ئۇنى بىردەمدىلا قورشىۋالدى، شۇڭا مەسئۇدنىڭ سورىغان سوئاللىرىغا ھە، ياق، دېگەن قىسقا جاۋابلارنى بېرىش بىلەن ئۆزىنى تۇتتى. قىز بىر تەرەپتىن ئاغزىدىن مەسئۇدنىڭ كۆڭلىنى ئازابلايدىغان سۆزنىڭ

چىقىپ كېتىشىدىن ئەنسىرىسە، بىر تەرەپتىن خەيرخاھلىق يۈزىسىدىن چىقىپ كەتكەن بىرەر ئېغىز سۆزنىڭ دەھشەتلىك ئاقىۋىتىدىن قاتتىق ئەنسىرەۋاتاتتى. ئۇ ئاز گەپ قىلىشقا، ئىمكان بولسا ھېچبىر گەپ ـ سۆز قىلماي قاراپ تۇرۇشقا شۇنچىلىك رازى ئىدى.

مەسئۇد رىزۋانگۇلنىڭ تەشۋىشلىك كۆزلىرىدىن، ئالاقزەدىلىك بىلەن قاراشلىرىدىن ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى پەرەز قىلدى. بولۇپمۇ سۆز قىلماي تۇرىۋېلىشى مەسئۇدقا قاتتىق ئەلەم قىلدى، يۈرىكىنى قىستى، بىر يەرلىرىنى ئېچىشتۇردى. شۇڭا ئۇنىڭ ئەمدى بۇ قىزنىڭ ئالدىدا تۇرۇشقا تاقىتى قالمىدى، ئۇ كەينىگە ئۆرۈلدى ـ دە، بىرـ بىر دەسسەپ ئىشىكتىن چىقىپ كەتتى. يالغۇز قالغان رىزۋانگۇلنىڭ كۆڭلى بىر قىسىملا بولۇپ قالدى، بىئارام‌لىق، قىينىلىش، ئازاب ئارىلاشقان مۇرەككەپ تۇيغۇ ئۇنى قىيناشقا باشلىدى. يۈرىكىنىڭ بىر يېرى ئېچىشتى، بېشى ئېغىرلاپ، چېكىلىرى چىڭقالدى. «مەسئۇدنىڭ كۆڭلى ئۇچۇن بولسىمۇ ئۇنى ئوچۇق چىراي، ئەركىن كۆتۈۋالغان بولسام نېمە بولاتتى، تۆت ئېغىز گەپ قىلىپ قويغانغا ئاسمان ئۆرۈلۈپ چۈشمەستى.» بۇ خىياللار رىزۋانگۇلگە پۇشايمان ئېلىپ كەلدى. بۇنىڭ تېگىدە مەسئۇدقا نىسبەتەن ئىچ ئاغرىتىش، خەيرخاھلىق تۇيغۇسى بار ئىدى. رىزۋانگۇل بىر خىل ئازابلىنىش كەيپىياتىدا ئورنىدىن تۇردى، سىرتقا قاراپ ئىككى ـ ئۈچ قەدەم تاشلىدى ـ دە، توختاپ قالدى. ئۇ نەگە بارماقچى، نېمە قىلماقچى، بۇنى ئۆزىمۇ بىلمەيدۇ. ئۇنىڭ سىرتقا قاراپ مېڭىشى ھېچبىر مەقسەتسىزلا ئىدى. بۇنداق ئىختىيارسىزلىق ھېسسىياتنىڭ دەۋىتى، ئەقلىنىڭ مېۋىسى ئەمەس، نەۋباھار مەزگىلىدىكى قىز قەلبىنىڭ تەبىئىي داۋالغۇشى، ئەقىل بىلەن ھېسسىياتنىڭ ئېلىشىشى ئىدى.

شۇ تاپتا رىزۋانگۇل قەدەملىرىنى داۋاملاشتۇرسا سىرتقا چىقىپ مەسئۇدنى تېپىپ، ئۇنىڭ بىلەن بىر پەس مۇڭداشسا،

بۇنىڭ نېمە يامىنى بار؟ ھەتتا سۆز ئارىلىقىدا تەبەسسۇم قىلسا، مەسئۇدنىڭ قارا كۆزلىرىگە تىكىلىپ قويسا يەر تەۋرەپ، ئاسمان ئۆرۈلۈپ چۈشەمدۇ؟ بۇلار رىزۋانگۈلنىڭ ئەقلىي يەكۈنلىرى، ئەقلىنىڭ ئۇنسىز ساداسى، ھەيدەكچىلىكى. ئۆزىنى ھەقىقىي، تەمەسسىز ياخشى كۆرگەن يىگىتنىڭ رەنجىگەن، ئازار بېگەن كۆڭلىگە تەسەللى بېرىشى، ئۇنى بەزلىشى يامان ئىش ئەمەس. بەلكى ماختاشقا تېگىشلىك پەزىلەت، ئۆزىنى ھۆرمەتلىگەنلىك. ئەقىدە ۋە سۆيۈشىنى خورلاش نادانلىق، ھېچبولمىغاندا پەمسىزلىك. رىزۋانگۈل بۇلارنى چۈشىنەتتى، تېگى ـ تەكتىدىن بىلەتتى، مۇشۇنداق قىلسا ئەقىل بىلەن خاسىيەتلىك ئىش بولىدىغانلىقىغا شۈبھىلەنمەيتتى. لېكىن رىزۋانگۈل پۈتلىرىنى يۆتكىيەلمەيتتى، ئۇلار خۇددى يىلتىز تارتىپ قالغاندەك مىدىر قىلمايتتى، قانداقتۇر بىر كۈچ قىزنىڭ ئىككى پۇتىنى تۆۋەنگە قاتتىق تارتىپ تۇراتتى، ئۇ بۇنى يېڭىشكە جۈرئەت يېتىشمەيۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىۋاتاتتى.

بۇ سىرلىق كۈچ رىزۋانگۈلنىڭ ئەنسىز سوقۇۋاتقان يۈرىكىدە، تەبىئىي تەلپۈنۈشلىرىدە، تومۇرلىرىدا جەمجىت ئۆركەشلەۋاتقان قانلىرىدا، قىزنىڭ ھەربىر ھۈجەيرىسىدە، سۆيگۈ ... ئىنسانىنىڭ پاك سۆيگۈسى ئۇچۇن تەشنا بولۇۋاتقان قىزلىق لاتاپىتىدە ... لەۋلىرىدە ... تىنىقلىرىدا ... ئويناپ تۇرغان كۆز قارىچۇقلىرىدا ئىدى.

رىزۋانگۈلنىڭ ئەقلى يېڭەلمەيۋاتقان كۈچ كاملىنىڭ ۋۇجۇدىدا، ئۇنىڭ ۋۇلقانىدەك ئېتىلىپ تۇرىدىغان ھېسسىيات، دېڭىز دولقۇنلىرىدەك ئۆركەشلەپ تۇرىدىغان ئويناق تۇيغۇ، تۇرمۇشقا، ئادەملەرگە بولغان ئوتتەك قىزغىنلىق، ئېغىر ئازاب، ئاچچىق مۇڭلارنى ئۆزىگە يوشۇرۇپ تۇرغان جىسمىدا، ئۇنىڭ يوشۇرۇپ تۇرغان سىرلىرىدىن شەپە بېرىپ تۇرغان ئوتلۇق، لېكىن مۇڭ پەردىسى بىلەن چۈمكەلگەن بىر جۇپ كۆزىدە، رىزۋانگۈلنىڭ قىزلىق قەلبىنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلغان، كۆزگە

كۆرۈنمەس، لېكىن ئۇزگىلى بولمايدىغان سىرلىق رىشتىسىدە، ئاشۇ كۆرۈنۈشى سۈرلۈك، لېكىن ئىللىق باھاردەك سېزىلىدىغان ئاشۇ يېگىت ۋۇجۇدىدا... بۇلار رىزۋانگۈلنىڭ خىياللىرىمۇ، ئويلىرىمۇ ياكى قەلبىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدىن چىقىۋاتقان ئۈنسىز سادامۇ، بىرەر غايىۋى شەپقەتچىنىڭ قىزنىڭ قۇلاقلىرىغا شۇرلىشىمۇ ...

رىزۋانگۈل ئوتتەك قىزىپ كەتكەن مەڭزىنى ئالىقانلىرى بىلەن چىڭ بېسىۋېلىپ، غايىۋى بىر كەيپىياتتا كارىۋىتىغا كېلىپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ يۈرىكى ھاياجاندا تەرتىپسىز سوقۇپ كەتتى، ۋۇجۇدىدا شېرىن، لېكىن ئازابلىق بىر خىل كەيپىيات ئۈنى زىلزىلىگە سالاتتى. كۆز ئالدىدىكى ھەممە نەرسە يۇپقا بىر قەۋەت تۇمانغا ئورالغاندەك كۆرۈنەتتى. بىر خىل شېرىن پۇراق ئۈنى ئەركىلەتكەندەك قىلسا، بىر خىل غۇۋا سايە ئۇنىڭغا ھەيۋە قىلغاندەك قىلاتتى.

— ئاھ ... — دېدى رىزۋانگۈل ! ئېغىر نىدا بىلەن، — مۇھەببەت دېگەن شۇنداق سېھىرلىك بولامدىغاندۇ؟ ... مەن ئاشىق ... مەڭگۈلۈك باغلاندىم، — ئۇنىڭ لەۋلىرى ئىللىق تەبەسسۇم بىلەن زىننەتلەندى، قاشلىرى تەبىئىي ناز بىلەن سۈزۈلدى. كېيىك كۆزلىرىدىن نۇر چاقنىدى، يىپى ئۈزۈلگەن مارجاندەك ياش مەڭزى ۋە لەۋلىرىنى سۆيۈپ ئۆتۈپ، چىرايلىق كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان كۆكسىنىڭ ئۇستىگە سىڭىپ كەتتى.

— رىزۋانگۈل ... رىزۋانگۈل، — سىرتتا چاقىردى رامىلە ۋە ھايال بولماي چېدىرغا كىردى. رىزۋانگۈل ياشلىرىنى سۈرتۈپ ئۈلگۈرەلمىدى.

— نېمە، بىر يېرىڭىز ئاغرىۋاتامدۇ؟ — يېنىغا كەلگەن رامىلە ھەيرانلىق ۋە تەشۋىشلىك ھالدا سورىدى.

— ياق، — دېدى رىزۋانگۈل كۈلۈپ تۇرۇپ، — ھېچ يېرىم ئاغرىمايدۇ.

— دېمىسىمۇ چىرايىڭىزدا ئازابلىنىش ئەمەس، شادلىق،

خۇشاللىق ئۇرغۇپ تۇرىدۇ، دېمەك، كۆزۈمدىن تۆكۈلگىنى خۇشاللىق يېشى دەڭا ...

— بۇ تاغ ئارىسىدا نېمە خۇشاللىق بولىدۇ، رامىلە، ھەر خىل خىياللار دەڭا ...

— مېنىڭدىن ئەمدى يوشۇرىمەن دەپ ئاۋارە بولماڭ، مەن دېگەن دوختۇر. فىزىيولوگىيەلىك ئالامەتلەرنىلا ئەمەس، روھىي ئالامەتلەرنىمۇ بىلەلەيمەن، ھەر ھالدا توغرا دىياگنوز قويالايمەن. مۇھەببەت سەۋداسى، باشقا نېمە بولاتتى، تاماق ساقلاپ قالدى، يۇرۇڭ ...

— ياق مەن چىقماي، گۈلئايشەم ئەكىرىپ بەرسۇن.

— ئىشنى چوڭايتماي مېڭىڭە، چاندۇرىسىز جۇمۇ ...

— ھەممىسى بارمۇ؟

— مەسئۇدتىن باشقىلىرى ھەممىسى بار.

— رىزۋانگۈل چۆچۈگەندەك بىر پەس تۇرۇپ قالدى ـ دە، گەپ ـ سۆز قىلماستىنلا ئورنىدىن تۇرۇپ رامىلە بىلەن سىرتقا قاراپ ماڭدى.

«رىزۋانگۈل ئۆزىنى قاچۇردى، ھەتتا كۆرۈشۈشنىمۇ خالىمىدى. شۇڭا مەجىزىم يوق دېگەننى باھانە قىلىپ دالا تەكشۈرۈشىگە چىقمىدى.» بۇ خىيال، ياق بۇ يەكۈن مەسئۇدنى بىر كېچە ـ كۈندۈزدىن بېرى ئازابلىدى، ئۇنىڭ ئۇيقۇلىرىنى نەلەرگىدۇر قاچۇردى، ئىشتىھاسىنى تۇتۇلدۇردى. ئۇ كۈنبويى بېشى قېيىپ قالغان ئادەمدەك گاراڭ يۈردى، ھېچكىمگە بىرەر ئېغىز سۆز قىلمىدى، كىرپىك يىرىپ قارىمىدى، خۇددى تېگى يوق خىيالغا چۈشۈپ كەتكەندەك، ھەممىنى، ھەتتا بۇ دۇنيانىمۇ ئۇنتۇغاندەك ئىدى.

مەسئۇدنىڭ چىرايىدىن ھېچقانداق ئالامەتنى سەزگىلى بولمىسىمۇ، قەلبىدىكى ئازاب ئەۋجىگە چىققانىدى. يۈرىكى مۇشۇك تاتىلىغاندەك بولۇپ، كۆڭلىگە ھېچنېمە ياقمىدى. ھەممە نەرسە ئۇنىڭغا سوغۇق، كۆرۈمسىز كۆرۈندى، ھەتتا باشقىلارنىڭ

قىلىشقان پاراڭلىرىمۇ قۇلاقلىرىغا قوپال، يىرىك ئاڭلاندى.

مەسئۇدنىڭ ساپ مۇھەببىتى تېگىشلىك ئېتىبارغا ئېلىنمىدى. ئۇ ئىنتىلگەن يۇرەك باشقا بىرسىگە تەلپۈنگەن. يىگىت ئۇچۇن بۇ بىر ئېغىر ئەلەم، قاتتىق زەربە ... مەسئۇد رىزۋانگۇلنى جىمجىت ياخشى كۆرۈپ قالغانىدى. قەلبى ئۇنىڭغا باغلانغان، ياشلىق تىلەكلىرى ئۇنىڭ بىلەن چېچەكلىگەن، ھاياتنىڭ زوقى، تۇرمۇشنىڭ لەززىتى ئۆزىنى قۇچاقلىغاندەك خۇشال بولغانىدى. مانا ئەمدى ئۇنىڭ خۇشاللىقلىرى قايغۇ ـ ئازابقا ئايلاندى، تىلەكلىرى يەرگە ئۇرۇلغان ئەينەكتەك پارە ـ پارە بولۇپ كەتتى. ئۇنىڭغا تۇرمۇشنىڭ ھېچقانداق مەنىسى قالمىغاندەك تۇيۇلدى. خۇشاللىق ئۇنىڭدىن پۈتۈنلەي قاچقان، ئۇنى تاشلاپ كەتكەن.

بۇلۇتسىز كۆز ئاسمىنىدا چاراقلاپ سان ـ ساناقسىز يۇلتۇزلار يېنىپ تۇرىدۇ، ئۇلار خۇددى ھەيرانلىقتا تىكىلگەن كۆز. جىمجىت تاغ ئارىسىدىكى سۇرلۇك تىنچلىق ھۆكۈم سۈرگەن مۇھىت ئىچىدە مەسئۇد ئۇخلىيالماستىن چېدىردىن چىقتى. ئۇنىڭ تېنى قىزىغان، باشلىرى ئېغىرلىشىپ، چېكىلىرى چىڭقالغان، قۇلاقلىرىدا رىزۋانگۇلنىڭ رەھىمسىز جاۋابى تۇرۇپ ـ تۇرۇپ ئەكس سادا بېرىپ جاراڭشىيدۇ.

مەسئۇد بىر ـ بىر بېسىپ چېدىرنىڭ يۇقىرىسىدىكى دۆڭلۇكنىڭ ئۈستىگە چىقتى. سالقىن شامال ئۇنىڭ قويۇق چاچلىرىنى ئۇچۇراتتى. سوغۇق قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ يۇزلىرىنى سىلايتتى، خۇددى ئوت ئېلىۋاتقان تېنىنى سوۋۇتماقچى بولغاندەك. مەسئۇدنىڭ تېنى سالقىنىغان بولسا، نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى. ئۇ چاغدا ئۇ سالقىن قانلىق بىلەن پىكىر قىلغان بولسا، ئازابلىرى يېنىكلەيتتى، تۇرمۇش، ھايات، مۇھەببەت ھەققىدە ئەقلىي يەكۈنلەرنى چىقىرىۋالاتتى.

ھېسسىيات ئەقىل ئۈستىدىن غالىب كەلگەندە، ئادەمنىڭ پىكرى قانتى بوغۇلغان كەپتەر پەرۋاز قىلالمىغاندەك، بىر

دائىرىنى ئەگىپ، پالاقشىپ چىقىپ كېتەلمىگەندەك بىرلا نەرسە ئۇستىدە توختاپ قالىدۇ، شۇنچە كەڭرى جاھان ئۇنىڭ ئۈچۈن غايىب بولىدۇ، شۇنچە نۇرغۇن ئادەملەر ئىچىدە پەقەت شۇ بىرلا كىشى ئۇنىڭ ئۈچۈن بۇ دۇنيادا بىردىنبىر مۇقەددەس بىلىنىپ، باشقىسىنى كۆرمەيدۇ، ھەتتا ئۆزىگە ئۇمىد بىلەن تىكىلگەن كۆزلەردىن ئۇرغۇپ تۇرغان قاينىاق ھېسسىياتلارنى سېزەلمەيدۇ. بۇ ئاشىقلىق، مۇھەببەتنىڭ سىرلىق كارامىتى، چاقچىقى، يامغۇرى، قارى ...

چىن شەيدالىق بەخت ۋە شادلىقنىڭ ئانىسى، ھاياتنىڭ يوشۇرۇن لەززىتى، زوقى، خۇشاللىقى، ياق ئۇ ئازاب، بەختسىزلىك بوسۇغىسى، كۈندۈزنىڭ كېچىسى، پەسىلنىڭ قىشى... ھاياتنى سەزدۈرمەي ئۈپرىتىپ تۇگىتىدىغان شەكىلسىز ئېكەك، ئاستا ـ ئاستا كۆيدۈرۈپ كۈلگە ئايلاندۇرىدىغان يالقۇنسىز ئوت.

ھايات قايغۇ بىلەن خۇشاللىق، بەخت بىلەن بەختسىزلىك بىر ـ بىرىنى تىنماي قوغلىشىپ يۈرىدىغان كارامەت سەھنىسى. مەڭگۈ ئاخىرلاشمايدىغان بەيگە، قايسىسىنىڭ ئۈتۈپ چىقىشىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ. بەزىدە ئۇ غالىب كېلىپ، قاقاھلاپ كۈلسە، بەزىدە بۇ غالىب كېلىپ مەغرۇر كېرىلىدۇ. ئادەم ئۇلارنىڭ تالىشىش ئوبيېكتى، ھۆكۈمرانلىق قىلىدىغان زېمىنى، كارامىتىنى كۆرسىتىدىغان سورۇنى. تاغ ئارىسىدىكى دۆڭلۇكتە ئولتۇرغان مەسئۇدمۇ ئۇلاردىن قېچىپ قۇتۇلالمىدى. بەختسىزلىك، قايغۇ ئۇنىڭ ئۈستىدىن ھۆكۈمرانلىق قىلماقتا.

2

ـــ نېمىلەرنى دەۋاتسەن ئېلى؟ ـــ دېدى كامىل ئېلىنىڭ ھاياجانلىنىۋاتقىنى ئىپادىلىنىپ تۇرغان چىرايىغا قاراپ، ـــ يېزىدا قالىمەن دېگىنىڭ نېمىسى.

ـــ كامىل، سەن مېنىڭ باشلىقىم، ئۇنىڭدىنمۇ ئۆتە دوستۇم، قالغۇم كەلدى، شۇڭا قالاي دېگەن قارارغا كەلدىم.

ـــ سەۋەبىنى سورىسام ئېيتىپ بېرەرسەنمۇ؟

ـــ ھەي بۇنىڭ نېمە سەۋەبى بولاتتى. مەن سەن بىلەن بىرگە بۇ ئىشنى قىلىۋاتقىلى يەتتە ـ سەككىز يىل بولدى، قارىسام ھەممىدىن بىلىمى تۆۋەن مەن ئىكەنمەن، تۇزۇكرەك بىر ئىش قىلىپ بېرەلمىدىم. ئالا بالداق توقماقنى تۇتۇپ بېرىش، يەر كولاش، بەلگە بېكىتىش ... بىرەر ئىلمىي ئىش قىلالمىسام.

ـــ نېمە، كۆڭلۈڭگە كەلگۈدەك بىرەر ئىش بولدىمۇ، بىرەر سۆز ئاڭلىدىڭمۇ ـ يە؟

ـــ ياقاي، نەلەرگە كېتىۋاتسەن؟ ـــ ئېلى چۆچۈگەندەك سۆزلىدى، ـــ سېنىڭ بۇ توپىڭدىن رەنجىگەن ئادەم سارايۇق.

ـــ ياق، ئېلى، ـــ دېدى كامىل جىددىي قىلىپ، ـــ كۆڭلۈڭدىكىنى ئېيتىشنى خالمايۋاتسەن، مېنىڭدىن رەنجىگەن ئوخشايسەن، ـــ ئېلى جىم بولۇپ قالدى. راست گەپنى ئېيتمىسا، ئىش يامىنغا كېتىۋاتىدۇ. ئەسلىي ئېلى كامىلنى ئىزدەپ كىرىشتىمۇ نەق گەپنى قىلماقچىدى. بىراق، نېمىشقىدۇر ئۇ كۆڭلىگە پۈكۈپ كىرگەن گەپلىرىنى چىقىرالمايۋاتىدۇ. ئارىغا بىر پەس جىمجىتلىق چۈشتى. كامىلنىڭ نېمە ئويلاۋاتقىنىنى بىلىش قىيىن، لېكىن ئېلى كۆڭلىدىكى گەپلىرىنى بىر قۇر تەرتىپكە سالدى، بىر چاغدا ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ، كامىلغا قارىدى ۋە ھىجىيىپ قويدى.

ـــ كامىل ئاداش، ـــ دەپ سۆز باشلىدى ئېلى جىملىقنى بۇزۇپ، ـــ كۆڭلۈمدىكى گەپنى ساڭا دېمەي، كىمگىمۇ دەرمەن. ياشىمۇ بىر يەرگە بېرىپ قالدى، مۇشۇنداق يۈرۈپ ئاخىر ئۆيسىز قالمايلى، ناخشا ـ كۈلكە، ئويۇن ـ تاماشا ئادەمگە مەڭگۈ ھەمراھ بولسىمۇ، ئۇ ئۆينىڭ، ئائىلىنىڭ ئورنىنى باسالمايدۇ. مۇشۇلارنى ئويلاپ ... ـــ ئۇ جىم بولۇپ قالدى. كامىل بېرىلىپ تىڭشىغان پېتى ئولتۇردى. ئېلىنىڭ گېپىنىڭ ئاخىرىنى كۈتتى. خېلى

ۋاقىتتىقچە ئېلىدىن سادا چىقمىغاندىن كېيىن:

— گېپىڭ تېخى تۈگىمىدىغۇ، تۈگۈلۈۋالغىنىڭغا قارىغاندا مۇقىم نىشان، يوشۇرۇپ كەلگەن ئىشىڭ بار ئوخشايدۇ، ئەمدى چوڭ بوپسەن، ئەقلىڭ توشۇپتۇ. چوڭ ئىشقا تۈتۈش قىپسەن، بۇنى يېزىدا قالمايمۇ ھەل قىلىشقا بولاتتىغۇ.

— ساڭا ئەمدى ئېنىقىنى ئېيتاي، مەن چىمەنگۈلنىڭ يېنىدا قالايمىكىن دەيمەن، — بۇ سۆزنى ئېيتىش ئېلى ئۇچۇن شۇنچىلىك قىيىن كەلدىكى، ئۇ قۇلاقلىرىغچە قىزىرىپ كەتتى. بۇرنىنىڭ ئۇچىدىن تەر چىقتى، بېشى تۆۋەن سېلىندى. كامىل بولسا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، ھاياجانلانغانلىقىدىن قوللىرىنى ئۇۋلاپ، ئۇياقتىن ـ بۇياققا مېڭىشقا باشلىدى. «مۇنداق دېگىن ئېلى ...» دېگەن سۆزنى نەچچە قېتىم تەكرارلىدى. ئۇ بىر چاغدا مېڭىشتىن توختاپ ئېلىغا بىر پەس قارىدى، ئېلىنىڭ قەلبىنى ئۆز ئەينى بويىچە كۆرمەكچى بولغاندەك قاتتىق تىكىلدى. بېشىنى كۆتۈرگەن ئېلى بۇ قاراشتىن قانداق مەنە ئالدىكىن، چىرايى بىردىنلا سارغايدى، كۆزلىرى تەشۋىشكە تولدى.

— كامىل مەن ... مەن قاملاشمىغان ئىش قىلىپ قويۇپتىمەنمۇ، ساڭا ياقمىدىمۇ؟ — دېدى دۇدۇقلاپ. كامىل بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىمىغاندەك قىياپىتىنى بۇزماي تۇردى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن، پۈتۈن تۇرقىدىن ئازاب ۋە خۇشلۇق ئارىلاشقان مۇرەككەپ روھىي ھالەت ئىپادىلىنىپ تۇراتتى. كامىل ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا شۇنچە تىرىشقان بولسىمۇ، ئەمما تۇتۇۋالالمىدى. كامىلنىڭ ئالدىدا پەيدا بولغان غايىۋى مەنزىرە ئۇنىڭ قەلبىنى شىددەتلىك داۋالغۇتتى، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى ۋەھىمە قاپلىدى، ئىككى مۇرىسى تىترەپ كەتتى. كامىلنىڭ بۇ ھالىتى ئېلىنى تەمتىرەتتى، چۆچۈتتى، ئۇ ھېچنېمىنى ئىلغا قىلالماي گاڭگىراپ قالدى.

— كامىل ساڭا نېمە بولدى؟ — دېدى ئېلى ھەيرانلىق بىلەن.

— هه ... — دېدى كامىل چۆچۈگەندەك. شۇئان ئۇنىڭ چىرايى تىنىق هالەتكە كۆچتى، ئۇ ئورنىدا قايتىدىن ئولتۇرۇۋالدى. تۇمشۇقىنىڭ ئۇچىدىلا كۈلۈپ قويدى.

— چىمەنگۈلگە كۆڭلۈم چۈشۈپ قالدى دېگىن، بۇ كارامەت ئېسىل ئىش بوپتۇ ئېلى. يۈرەك دېگەن شۇنداق غەلىتە، سىرلىق نەرسە. ئۇنى راستلا ياقتۇرۇپ قالدىڭما؟ — بۇ سوئالدىن ئېلى بىردىنلا تەمتىرەپ قالدى. چۈنكى بۇ سوئال ئېلىنى تەڭلىككە سالىدىغان ئىلگىرىكى بىر قىسىم ئىشلارنىڭ يەكۈنى بولۇپ، ئۇنىڭ ئالدىغا ئەينەك بولۇپ تىكلەنگەن.

ئېلى سۆزمەن، چاقچاقچى، شاڭخوغا ئۇستا، ناخشىنى ياخشى ئېيتىدۇ، ئۇنىڭ يېقىملىق ئاۋازى قىزلارغا ئالاهىدە تەسىر قىلىدۇ. ئېلىنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشى، كەپكىسىنى قىيشىغا چۈشۈرۈپ سەل قىيپاش كىيىشى، كەيپ بولغاندا ئېتىپ قويىدىغان لاپلىرى، چاقچاقلىرى ئۇنىڭ گۈزەل ئىلى ۋادىسىدا چوڭ بولغانلىقىنى مانا دەپ كۆرسىتىپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ كىچىك كۆزلىرى، قارا چاچ، قارا قاشلىرى، تېرىسىنىڭ تازا ئاق ئەمەسلىكىمۇ ئۇنىڭ يەرلىك بەلگىسى.

ئېلىنىڭ مەجەزىدىكى كۆزگە تاشلىنىپ تۇرىدىغان بىردىنبىر ئالاهىدىلىكى ئۇنىڭ چېقىشقاقلىقى. ئۇ كىشىلەر بىلەن ئاسانلا تونۇشۇۋالىدۇ، بىر كۆرگەن تونۇش، ئىككى كۆرگەن دوست دېگەننى بەكمۇ چوڭقۇر چۈشەنگەن. ئېلىنىڭ قىزلارنى ئۆزىگە تارتىدىغان، ئۇلارنى ئىزدەپ كېلىشكە مەجبۇر قىلىدىغانمۇ شۇ مەجەزى بولسا كېرەك. ئېلىنى ئىزدەپ كېلىدىغان قىزلار ئەتراپىدىكى باشقا يىگىتلەردىن خېلى كۆپ ئىدى. مۇشۇ مەسىلە هەققىدە كامىل ئېلى بىلەن بىرقانچە قېتىم سۆزلەشكەن. باشلىقلىق سۈپىتىدە ئەمەس، بەلكى دوستلۇق سالاهىيىتى بىلەن سۆزلەشكەن.

— قىز تۇرۇپ سېنى ئىزدىسە قاچساڭ، ئوغۇل بالا تۇرۇپ

ئۇنىڭغا جۇرئىتىڭ بولمىسا سەت بولىدىكەن، ــ دېگەنىدى بىر قېتىم ئېلى سەممىي ھالدا، ــ كۆپرەك ئارىلىشىپ، بىر ـ بىرىمىزنى ئوبدانراق چۈشەنسەك، كۆڭۈل چۈشۈپ قالسا دەپ ئويلايمەن. لېكىن، تۇرمۇش دائىم مېنىڭ ئارزۇيۇمنىڭ ئەكسى بولۇپ چىقىدۇ. نېمىشقىدۇر بۇنىڭ تېگىگە ئۆزۈمۇ يېتەلمەيمەن.

ــ ھازىرغىچە بىرەرىنمۇ ياخشى كۆرۈپ قالالمىدىڭمۇ؟

ــ قىزىقسەن ـ دە، كامىل، ياخشى كۆرۈپ قالسام ئۇنىڭدىن يىراقلىشىپ نېمە قىلاتتىم، پۈتىغا باش قويۇپ بولسىمۇ، قەلبىمنى چۈشەندۈرمەمدىمەن.

ئەسلىدە ئېلى بىر چىرايلىق قىز بىلەن توي قىلماقچى بولغانىدى، كامىلمۇ ئېلىنىڭ توي قىلىش ھەققىدە مەسلىھەت سوراپ كىرىشىنى ئىشەنچ بىلەن كۈتكەنىدى. لېكىن ئېلى ئۇ قىز بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى ئۇنىڭ ئالدىدا تۇنۇشقان قىزلارغا قوللانغان ئۇسۇلىغا ئوخشاشلا ئۇزدى. ئۇ قىزنى ھېچكىم ئۇچراتمىدى، ئېلىمۇ بۇ ھەقتە دوستلىرىنىڭ بىرەرسىگە بىر نېمە دېمىدى، ھېچكىم سوراشقا پېتىنالمىدى. كامىلنىڭ ئىچى بەك پۈشتى، ئېلى بىلەن بۇ ھەقتە دوستلارچە سۆزلىشىشنى كۆڭلىگە پۈككەن بولسىمۇ، ئېپى بولمىدى. ئېلىمۇ بىر نېمىنى تۇيۇپ قالغانىدەك پۇرسەت بەرمىدى، كامىلنىڭ ئۆيىگىمۇ مۇڭداشقىلى كىرىشتىن ئۆزىنى تارتتى.

تۇرمۇشتىكى ئىشلار بەزىدە شۇنداق بولىدۇ، شۇنچىلىك كۈچەپ ھەشەم قىلساڭمۇ ھېچبىر ئەپلەشمەيدۇ، ئىشىڭ ئوڭغا تارتمايدۇ، لېكىن ئېسىڭدىن كۆتۈرۈلۈپ كارىڭ بولمىغان ۋاقىتتا ئۇ پۇرسەت ئاسماندىن چۈشكەندەك ھازىرلىنىپ قالىدۇ.

مەلۇم بىر كۈنى، كامىل ئايالى بىلەن چېيىنى ئىچىپ بولوپ، باشلاپ قويغان ئىلمىي ماقالىسىنى يېزىشقا ئولتۇردى. ئايالى يېڭىدىن تەييارلىغان ئۇسسۇلىنىڭ كۆڭىكىنى لايىھەلەشكە ئولتۇردى. كامىل ئۇستەل چىرىغى ئاستىدا پۈتۈن

دىققىتىنى يىغىپ، يېزىشقا كىرىشىپ كەتتى. خانىمنىڭ جىمجىتلىقىنى قەغەز ئۈستىدە راۋان يۈرگىلاۋاتقان قەلەم ئۈچىدىن چىققان شىرتىلداش جانلاندۇرۇپ تۇراتتى. تاك ... تاك ... ئىشىك يېنىك چېكىلدى، يېڭى كېلىن ئىشكىنى ئېچىپ:

— كىرىڭ، ئۆيگە كىرىڭ، — دېدى. كامىل يېزىشتىن توختاپ سىرتقا دىققەت قىلدى، ئۆزىنىڭ بار - يوقلىقىنى سوراۋاتقان ئېلىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئورنىدىن تۇردى. مېھمانخانا ئۆيگە چىقتى.

— سالام ئېلى، ئۇنتۇپ قالماپسەن، ئولتۇر ئاداش، — دېدى كامىل مىيىقىدا كۈلۈپ. ئۇلار ئۈزۈن ساپادا يانمۇيان ئولتۇرۇشتى. ئازراق مۇڭداشقىچە داستىخان سېلىنىپ، تاتلىق - تۇرۇملىلار بىلەن چاي قۇيۇلدى. نۆۋەتتىدە ئۇلار بىر - ئىككى رومكىدىن هاراقمۇ ئىچىشتى. خىزمەت، ۋەزىيەت، تۇرمۇش هەققىدە پاراڭ سېلىشتى. كامىلنىڭ كۆڭلىدىكى سۆزنى ئېيتىشقا پۇرسەت كەلدى.

— ئېلى، — دېدى كامىل مەنىلىك قىلىپ، — توي قىلىش مەسلىھەتچىنى كۈتۈپ هاردۇق، — ئېلى بىردىنلا هۇپپىدە قىزاردى، بېشىنى تۆۋەن سالدى، ئېغىر بىر تىنىۋالدى، لېكىن دەرهال بىرنېمە دېمىدى.

— نېمە، بىرەر كۆڭۈلسىزلىك بولدىمۇ؟ — دېدى كامىل بىلىپ تۇرۇپ. ئېلى بېشىنى كۆتۈرۈپ كامىلغا مەنىلىك قارىدى.

— سېنىڭ خاراكتېرىڭگە ياراشمايدىكەن، سېنىڭدەك تۇيغۇن ئادەملەر ئۆز دوستىغا مۇشۇنداق مۇئامىلە قىلسا هاقارەت تۇيۇلىدىكەن، — ئېلىنىڭ بۇ سۆزى كامىلنىڭ كاللىسىدا ئۆتكۈر چاقماق چېقىپ، دەهشەتلىك گۈلدۈرماما پەيدا قىلدى. ئۇنىڭ نەرىگىدۇر ئىتتىك خەنجەر سالغاندەك بولدى - يۇ، لېكىن ئاغرىش ئەمەس، بىر خىل كۆتۈرۈش قىيىن بولغان شېرىنلىكنى هېس قىلدى. ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ كانىيىغا بىر نەرسە كەپلىشىپ قالغاندەك بولۇپ نەپسى قىسىلدى، ئورنىدا ئولتۇرماي تۇرۇپ

كەتتى، ئوچۇق تۇرغان چامچىسىنىڭ ئۇستۇنكى تۇگمىسىنى ئېچىشقا ئۇرۇندى، كەڭ پېشانىسى، بۇرنىنىڭ ئۇچلىرىدا تەر تامچىلىرى پەيدا بولدى.

ــ ئېلى، مېنىڭ مەقسىتىم ... ئېنىقىنى سوراش بەك ئەپسىز كەلدى، قارا ... مەن تازا ئويلاپ كەتمەپتىمەن. كۆڭلۈڭگە كەلگەنلىكىنى بىلىپ تۇرسامۇ مەن باشقىچىلا بولۇپ كېتىۋاتىمەن ... ئاداش.

ــ مەن چۈشىنىمەن، ــ دەپ كامىلنىڭ قولاشمىغان سۆزىنى ئۇزدى ئېلى بېشىنى كۆتۈرۈپ كۈلۈمسىرەپ، ــ بىز ساڭا ئۆزىمىزدىنمۇ قاتتىقراق ئىشىنىمىز. مەن ساڭا چوقۇنغۇچىلارنىڭ ئالدى، مېنىڭ كۆڭلۈم ساڭا ئايان، راست گەپنى قىلسام گەپنى ئەگىتكىنىڭ كۆڭلۈمگە تەگدى. ئۇ قىزدىن نېمىشقا قول ئۈزدۈڭ، دەپ سورىساڭ بولاتتى، ــ ئېلىنىڭ بۇ سۆزلىرى كامىلنى خاتىرجەم قىلدى، قېيىن ئەھۋالدىن قۇتقۇزدى. ئۇ ئېلىغا بىر تال تاماكا بېرىپ، قولىدىكىسى بىلەن تۇتاشتۇردى، ئىككىسى بىر پەس كەينى ــ كەينىدىن تاماكىسىنى شوراشتى.

ــ شۇنداق كامىل ئاداش، ئۇ قىز بىلەنمۇ خوشلاشتىم، ــ دەپ سۆزىنى باشلىدى ئېلى تاماكىسىنى ئۇششاق قوللىرىنىڭ ئارىسىغا قىستۇرۇۋېلىپ، ــ ئاسانغا چۈشمىدى، نۇرغۇن كېچىلەرنى كىرپىك قاقماي ئۆتكۈزدۇم. ئۇنىڭ نەرى ياقمىدى؟ بىر چىرايلىق قىز، مېنىڭ مۇشۇ بەتبەشىرەمگە ئېسىل زىننەت بولالايدۇ. ئۆز قۇلقىم بىلەن ئاڭلىغان: ماڭۇ گۈزەل بىر قىزنىڭ بۇ دۇنيادا يېگىت تېپىلمىغاندەك ماڭۇ سەتنى قولتۇقلىۋالغىنىنى... بۇ ھەقىقەت، مېنىڭدە قىزلار ھەۋەس قىلغۇدەك، يۈرگەن قىز پەخىرلەنگۈدەك نە قاش، نە كۆز بولسۇن. بويۇم ۋۇجۇك، تېنىم تويغۇدەك بىر نەرسە يېمىگەندەك ئورۇق. چاچلىرىم قوزىنىڭكىدەك يۇمشاق، ــ ئۇنىڭ ئاۋازى بارغانسېرى ھەسرەتلىك چىقاتتى. قىيابېتى ئادەمنىڭ ئىچىنى ئەزگۈدەك

مۇڭغا تولدى، — بۇلارغۇ مەيلى، باشقىلار قايىل بولغۇدەك بىلىمسىم بولسىچۇ، ئوقۇغىنىم ئىشچىلار تېخنىكومى، سەنلا مېنى ئۆزۈڭ بىلەن تەڭ كۆرۈپ ئەتىۋارلاپ ...

— ياق ئېلى، ئۆزۈڭ توغرىلىق ئۇنداق ئويلىساڭ بولمايدۇ، — دەپ سۆزىنى بۆلدى كامىل. ئۇنىڭ چىدام بىلەن ئاڭلاپ ئولتۇرۇشقا تاقىتى قالمىغاندى، — ئېلى، سېنىڭ پاك، گۈزەل قەلبىڭ بار. ھەممە نېمىگە سەممىي مۇئامىلە قىلىدىغان ئېسىل پەزىلىتىڭ، ھالال ئىشلەشتەك ئالتۇنغا بەرگۈسىز خىسلىتىڭ بار، بۇلار ھەرقانداق چىراي، ھەرقانداق بىلىمدىن ئۈستۈن، بۇلارغا ھەممىلا ئادەم مۇيەسسەر بولالمايدۇ، سەن نېمىشقا بۇ تەرەپلىرىڭنى كۆرمەيسەن.

— قىزىقسەن - دە، — دېدى ئېلى مىيىقىدا كۈلۈپ، — مېنىڭ كۆرۈشۈمنىڭ نېمە ھاجىتى؟ سېنىڭدەك ئادەمدىن قانچىسى بار؟ كىشىلەر كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان نەرسىلەرنى بىلىشكە قىزىقمايدۇ، ئۇلار سېنىڭ ھۆسن - جامالىڭغا، خىزمەت ئورنۇڭ، ئەمىلىڭ، ئالىدىغان مائاشىڭ، قولۇڭدىكى پۇللىرىڭنى بىلىشكە خۇشتار. قىممىتىڭنى شۇلار بىلەن ئۆلچەيدۇ، بەلكى مۇھەببەتنى قوزغايدىغان، سۆيگۈسىنى ئاتايدىغان نەرسىلەرمۇ شۇلار بولسا كېرەك. ۋاقتى كەلسە ئاتاق - ئابرۇي، ھوقۇق، چىراي - شەكىللىلا ئەمەس، بەلكى قەلبىنىمۇ گۈزەللەشتۈرۈۋېتىدىغان ئوخشايدۇ، — ئېلى سۆزلىگەنسېرى جانلىنىپ كەتتى، قىياپىتىدىن ئۆزىگە ئىشەنگەنلىكى بارغانسېرى ئېنىق نامايان بولۇشقا باشلىدى، — ئۇغۇ ياخشى قىز ئىدى، پۇلغىمۇ، خىزمەت ئورنىغىمۇ قاراپ كېتىدىغاندەك ئەمەس. بىراق ... — ئۇ جىم بولۇپ قالدى. ئوڭ قولىنىڭ ئالقىنى بىلەن ئېڭىكىنى سىلىدى، كۆزلىرىدىن پەرىشانلىق ئەكس ئەتتى ۋە تىنىقلىرى جىددىيلەشتى. خېلى ئۇزاق ۋاقىتقىچە گەپنىڭ ئاخىرىنى كۈتكەن كامىل:

— كۆڭلۈڭدىكىنى قالدۇرماي دەپ باققىن، بەلكى پايدىلىق

مەسلىھەتىم چىقىپ قالسا ئەجەب ئەمەس، ــ دېدى سەممىي تەلەپپۇزدا.

ــ ھەي، ــ دەپ بېشىنى چايقاپ مىيىقىدا كۈلدى ئېلى. ئازراق تىنىۋالغاندىن كېيىن سۆزىنى داۋام قىلدى، ــ سۈنۈپ بولغان چىننى ياماشنىڭ ھاجىتى يوق، مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم، بۇ ئىشنىڭ ئەپلەشمىگەنلىكىنى ساڭا خەۋەر قىلىپ قويۇش مېنىڭ مەقسىتىم ئىدى. ئەمدى بىلدىڭ، بولدى.

ــ دېمەك، مېنىڭ مەسلىھەت بېرىشىم ھاجەتسىز ئىكەن ــ دە؟ بۇنىڭغىمۇ ماقۇل، سەۋەبىنى چۈشەندۈرۈشكە بولامدۇ؟

ــ ئۇنىڭ نېمىسىنى چۈشەندۈرۈش كېرەك. ھېس قىلغان بەزى نەرسىلەرنى تىل بىلەن چۈشەندۈرۈش مۇمكىن ئەمەس، كامىل. مېنىڭ خىياللىرىم مۇنداق قارىساڭ ئاددىيلا، ئۇ ئالىي مەلۇماتلىق، مەن بولسام ئۆزۈڭ بىلىسەن، ئۇ زىيالىي، مەن ئىشچى، ئارىلىقىمىز نېمىدېگەن يىراق؟! مەن يەردە، ئۇ ئاسماندا. بىزنىڭ مۇھەببەت رىشتىمىز ئاسماندىكى لەگلەكنىڭ يىپىغا ئوخشاش. ئۇنى ئۈزۈۋېتىدىغان خەۋپ ھەر مىنۇت مەۋجۇت. بۇ بەك قورقۇنچلۇق، كامىل. ئەر ــ خوتۇنچىلىقتا ئەرنىڭ ئۇستۇنرەك بولغىنى تۈزۈك. بۇ مېنىڭ بىردىنبىر سەۋەبىم، ــ كامىل نېمە دېيىشنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدى.

بۇ ئىشلارنى ئېلى ئۇنتۇمىغان، كۆڭلىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە ساقلىغان. كامىلمۇ ئۇنتۇمىغان، ئۇنىڭ ئېلىغا سوئال قويغاندىكى تەلەپپۇزدىن، تىكىلىپ تۇرغان كۆزلىردىن ئۇنتۇمىغانلىقى ئايان تۇرمامدۇ، شۇڭا ئېلى ئۇنىڭ سوئالىغا دەرھال جاۋاب بەرمىدى. جاۋاب بېرىشكە ئالدىراپمۇ كەتمىدى. پەقەت ئۆزىدە قوزغالغان شېرىن ھاياجانلىنىش كەيپىنى سۈرگەندەك تۇرۇپ قالدى.

ــ چىرايىڭدىكى ئۆزگىرىشلەرگە قارىغاندا ئۇ قىزنى بەكمۇ ياخشى كۆرۈپ قالغان ئوخشايسەن، كۆزلىرىڭدىن باشقىچىلا بىر

مەنە چىقىپ تۇرىدۇ، — بۇ سۆز ئېلىنىڭ دولقۇنلاۋاتقان ھېسسىياتىنى تېخىمۇ ئەۋجگە چىقاردى، يۈزلىرى بىردىنلا قىزىرىپ يەرگە قارىۋالدى.

— كامىل ساڭا نېمە دېسەم بولار، ھەقىقىي ياخشى كۆرۈشنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئەمدى بىلدىم، ئۇ باشقىچە بولىدىكەن، — كامىل ئورنىدىن تۇرۇپ ئېلىنىڭ ئالدىغا كەلدى. كەيپىياتىنى مۆلچەرلىگەن ئېلىمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتكەندى.

— ئەكە قولۇڭنى دوستۇم، ساڭا ئۆمۈرلۈك بەخت تىلەيمەن، كۆزۈڭ بارىكەن، — ئۇلار قوللىرىنى چىڭ سىقىشتى.

— رەھمەت كامىل، سېنىڭ شۇنداق دەيدىغانلىقىڭنى كۆڭلۈم تۇيۇپ تۇراتتى.

— لېكىن، — دېدى كامىل جىددىي قىلىپ، — بۇنى سەن دېگەندەك ئەمەس، بەلكى چىمەنگۈلنى سېپىمىزگە قوشۇۋېلىش بىلەن ھەل قىلىمىز، — بۇ سۆز ئېلىنى بەكمۇ خۇشال قىلدى. ئۇ ھاياجىنىنى باسالمىدى.

— قالغىنىنى ساڭا تاپشۇردۇم. ئېنىق ئېيتىسام ئۆمرۈمدە بۇگۈنكىدەك خۇشال بولغىنىمنى ئەسلىيەلمەيمەن، خوش.

3

ئېلى چىمەنگۈلنى تۇنجى ئۇچرىتىشىدىلا ياخشى كۆرۈپ قالغانىدى. ئېلىنىڭ كۆزلىرىگە چىمەنگۈلنىڭ قىياقتەك قاشلىرى، بۇلاقتەك بىر جۈپ كۆزى، قىزىل مەڭزى، جېنەستىدەك لەۋلىرى ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ پۈتۈن تۇرقىدىن چىقىپ تۇرغان بىر خىل ساپلىق، سادىدىلىق بەكمۇ يېقىملىق تۇيۇلغانىدى. ئۇ تۇيغۇ ئاپىسى ھەققىدە ئۇنىڭ قەلبىدە ئېنىق ساقلىنىپ قالغان تۇيغۇسىغا شۇنچە يېقىن، ئۇنى بېقىپ چوڭ قىلغان ئاقباش ھاممىسىنىڭ ئوبرازىدىن كېلىدىغان تەسىرگە شۇنچىلىك ئوخشاش، ئۇ تۇيغۇ ئېلىغا شۇنچىلىك تونۇش،

شۇنچىلىك قىممەتلىك تۇيۇلدى. ئېلىنىڭ ئۇ چاغدا يۇرىكى يوپۇرماقتەك تىترەپ، نەپەسلىرى تېزلەشكەن. ئىككىنچى قېتىم كىرىپىك كۆتۈرۈپ قاراش ئۇنىڭ ئۈچۈن نېمىشقىدۇر بەكمۇ قىيىن چۈشكەنىدى.

ئېلى شۇ كېچىسى تاڭ ئاتقۇچە كىرپىك قاقمىدى. خىيالىدىن چىمەنگۈل بىر مىنۇتمۇ نېرى كەتمىدى. قەلبىدە قالغان تەسىراتنىڭ سالمىقى ئاشتى، بۇ تەسىراتنىڭ مۇقەددەسلىكى ئېلىنىڭ ۋۇجۇدىنى زىلزىلىگە سالدى، داۋالغۇتمۇەتتى، دولقۇنلاندۇردى. بۇ ئېلى ئۈچۈن تەقدىرنىڭ تەڭداشسىز مۇكاپاتى، ئاتا قىلغان سوۋغىسى. بەلكى رەھمەتلىك ئاپىسىنىڭ جان ئۇزۇش ئالدىدا بەش ياشلىق ئوغلىنىڭ يېتىم قېلىشىغا باغرى خۇن بولۇپ كۆز يۇمالمىغان چاغدا، ئوغلىنىڭ ماڭلىيىدىن سۆيۈپ تۇرۇپ قىلغان ئىلتىجاسىنىڭ ئىجازىتىمۇ ... ئېغىر ئەمگەك، مۇشەققەتلىك تۇرمۇش ۋاقتىسىز ھالىدىن كەتكۈزگەن بىچارە ئاتىنىڭ ھەر قېتىمقى نامىزىدىن كېيىن تارام ـ تارام ياش تۆكۈپ، ئۇزۇندىن ـ ئۇزۇن قىلغان دۇئاسىنىڭ بەركىتىمۇ ... بەلكى ئۆزىنىڭ ئورنى، قىممىتىنى ئادىللىق بىلەن ياھالاپ، ئىنسانلار سېپىدە ئۆزىنى مۇۋاپىق ئورۇنغا قويغان، جەمئىيەتكە كۆپرەك ھەسسە قوشۇپ، ئۇنىڭدىن كۆپ نەرسە تەمە قىلىشنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەن كۆزگە تاشلانماس پەزىلەتنىڭ ساخاۋىتىدۇ.

ھەممىدىن بۇرۇن تۇرۇپ كەتكەن ئېلىنىڭ ئاشخانا چىدىرغا شۇنداق كىرگۈسى بولسىمۇ، يۇرىكى تەرتىپسىز سېلىپ، دېمى سىقىلغاندەك بولۇپ، باشقىچىلا بولۇپ تۇراتتى. خۇشاللىق، ھودۇقۇش، تەمتىرەش ئارىلاشقان بىر خىل تۇيغۇ ئۇنى ۋەسۋەسىگە سالاتتى، دېلىغۇل قىلاتتى. چىدىر ئىچىدىن گۈلئايشەم بىلەن چىمەنگۈلنىڭ سېلىشقان پاراڭلىرى، چىمەنگۈلنىڭ تۇرۇپ ـ تۇرۇپ قاقاھلاپ كۈلۈشلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. بۇلار ئېلىنى كىرىش قارارىنى ئۆزگەرتىشكە مەجبۇر

قىلاتتى. ئېلى چېدىر ئىشىكىگە نەچچە بىرىپ، ئىشىك ئورنىدا ساڭگىلاپ تۇرغان پەردىگە سۇنۇلغان قوللىرىنى تارتىۋالدى.

ئېلى قىزلار بىلەن ئاسانلا تونۇشۇپ كېتەلەيدىغان ماھارەتكە ئىگە ئىدى، ئۇلارنىڭ ئالدىدا ھودۇقۇش، تەمتىرەش دېگەننى بىلمەيتتى. قىزلارنى سىڭلىم، ئاپپاق قىز، قىزچاق دېگەن ناملار بىلەن ئاتاپ، خېلى ـ خېلى سۆزلەرنى دۇدۇقلىماي قىلاتتى. خېلى ھالى بار، ئوقۇرى ئېگىز قىزلارنىمۇ بىر قېتىمدىلا تانسىغا تارتالايتتى، ھەتتا ئالىي مەكتەپلەرنىڭ قىز ئوقۇغۇچىلىرى ئارىسىدىمۇ، قىسلىماستىن ئەركىن پائالىيەت قىلالايدىغان يىگىتنىڭ بۇگۈنكى ھالى ھېچقاچان كۆرۈلۈپ باقمىغانىدى. بىر سەھرا قىزنىڭ ئېلىنى بۇنچىلىك كويغا سېلىشنىڭ سىرى ـــ مۇھەببەت، ھەقىقىي ياخشى كۆرۈش. بۇنى ئېلىنىڭ يۈرىكى سەزگەن، قەلبى چۈشەنگەن. بۇ ئىنسان سۆيگۈسىنىڭ ئۇلۇغلۇقى، ئۇنىڭ بەخت ۋە پاجىئەدىن يۇغۇرۇلغانلىقىنىڭ كارامىتى ...

ئىشىك پەردىسىنى قايرىپ، چېدىر ئىچىدىن بىلەكلىرىگە چېلىك ئارتىپ گۈلئايشەمنىڭ چىقىشى ئېلىنى يولۇاسقا ئۇچراپ قالغاندەك چۆچۈتۈۋەتتى. ئۇ ئۆزىنى يوقاتقان ھالدا قاقىقان قوزۇقتەك تۇرۇپلا قالدى. تاڭ ئەمدىلا سۈزۈلگەنلىكى ئۈچۈن ئېلىنى گۈلئايشەم ئۇنىڭغا يېقىن كەلگەندىلا كۆردى، ئۇ ئادەتتىكىدەكلا كۈلۈپ قويدى. گۈلئايشەم:

ـــ ئۇيقۇڭىز كەلمەي ئاخىر تۇرۇپ كېتىپسىز ـدە؟ ـــ دېدى. بۇ گەپ ئېلىنى ھوشىغا كەلتۈردى. ئۇ ئۆزىنى ئوڭايسىزلىقتىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن:

ـــ چېلەكلەرنى ماڭا بېرىڭ، سۇنى مەن ئەكېلەي، ـــ دەپ بولغۇچە چوكانىنىڭ بىلىكىدىكى ئىككى چېلەكنى ئېلىپ بولدى. گۈلئايشەم تۇزۇتمۇ قىلمىدى، تەكەللۇپ سۆزىمۇ قىلمىدى. ئېلىنىڭ بۇ ئىشىدىن رازى بولغان ھالدا قايتىپ كىردى. بىلەكلىرىنى تۇرۇپ، ئالدىغا پەشتامىنى تارتىپ، كۆڭۈل قويۇپ

خېمىر يۇغۇرۇۋاتقان سىڭلىسىنىڭ كېلىشكەن قامىتىگە زوق بىلەن بىر پەس تىكىلىپ قالدى، ئۇنىڭ قىزلىق لاتاپىتى ئۇرغۇپ تۇرغان جىسمىدىن كۈچ ـ قۇۋۋەت تېشىپ تۇراتتى، ئېچىلىۋاتقان پورەكنى ئەسلىتىدىغان بىر گۈزەللىك چىقىپ تۇراتتى. گۈلئايىشەم ئاستا بېرىپ سىڭلىسىنى مېھرى بىلەن قۇچاقلىدى. خېمىر يۇغۇرۇشتىن توختىمىغان چىمەنگۈل:

ـــ ئاچا، ساڭا نېمە بولدى، سۇنى ئەكىرمەي قۇرۇق كەپسەنغۇ؟ ـــ دېدى ئەركىلەپ.

ـــ كەتتى، ـــ دېدى گۈلئايىشەم.

ـــ كىم؟

ـــ كېچىچە ئۇخلىيالمىغان يىگىت.

ـــ تېپىشماقتەك گەپ قىلماي، ئوچۇق ئېيتقىنا.

ـــ ھېلىقى، يىراقتىن سېنىڭ كۆزۈڭگە قاراپ ھارمىغان يىگىت.

ـــ نېمىلەرنى دەپ يۈرىسەن ئاچا؟ ـــ دېدى قولىدىكى خېمىرلەرنى چۈشۈرۈپ بولۇپ كەينىگە ئۆرۈلگەن چىمەنگۈل.

ـــ سىڭلىم، ئوقۇغان ئادەملەر بەك ياخشى بولىدىكەن، بۇ يەردىكىلەرنىڭ ھەممىسى شۇنداق ياخشى ئادەملەر ئىكەن، مەن... ـــ ئىككى چېلەك سۇنى كۆتۈرۈپ كىرگەن ئېلى ئاچا ـ سىڭلىنىڭ گېپىنى ئۈزدى، ئۇنىڭدا قانداق قىلىپ بۇنچىلىك جۈرئەتنىڭ پەيدا بولغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس، ئۇ ئاچىسىغا يېقىن تۇرغان چىمەنگۈلگە ئىختىيارسىزلا تىكىلىپ قالدى. بۇ قاراش شۇنچىلىك تەبىئىي، شۇنچىلىك مەنىلىك ئىدىكى، چىمەنگۈلنى تەمىنىتىپ قويدى. ئۇ يە كۆزىنى ئەپقېچىشنى، يە يەرگە قارىۋېلىشنى بىلەلمەي قالدى. قۇلاقلىرىغچە قىزىرىپ كېتىشى، قايرىلما كىرپىكلىرىنىڭ توختىماي پىلدىرلىشى، ئەمدى كۆتۈرۈلگەن كۆكسىنىڭ توختىماي دولقۇنلىنىشى قىز روھىدىكى ئۆزگىرىشتىن دالالەت بېرىپ تۇراتتى. بۇ يەردە گۈلئايىشەملا ھەممىنى كۆزىتىپ تۇراتتى، ئۇ چۈشەندى، پەملىدى، سۆيۈندى.

ـــ ئېلى سىزنى ھېچكىم جازالىمىدى، چېلەكلەر يەردە تۇرسۇن بولىدۇ، ـــ دېدى گۈلئايشەم. ئالدى بىلەن چىمەنگۈل ئۆزىنى ئوڭشۇۋالدى ۋە ئىتتىك بېرىپ يىگىتنىڭ قولىدىكى چېلەكلەرنى ئالدى ـ دە، سۇيىنى قازانغا قۇيىۋەتتى.

ئېلى بۇلاقتىن ئۇچ قېتىم سۇ ئېلىپ كەلدى. ھەر قېتىمدىلا ئۇنىڭ قولىدىن چېلەكلەرنى چىمەنگۈل ئالدى. ئېلى پەقەت قىزنىڭ كۆزلىرىگە قارىۋېلىشقىلا جۈرئەت قىلالىدى. بىرەر ئېغىز سۆز قىلىشنى شۇنچە خالىغان بولسىمۇ، دېيىشكە بىرەر ئېغىز ئەپلىكرەك سۆز تاپالمىدى.

ئەتىگەنلىك ناشتىدىن كېيىن ئۇلار ئۆز گۈرۈپپىلىرى بىلەن ئىشقا مېڭىشتى. شۇ چاغدا ئېلى گۈلئايشەمنىڭ ئاشخانىدا يالغۇز قالغىنىنى كۆرۈپ بىر ئەقىل تاپتى.

ـــ گۈلئايشەم، سىزگە دەيدىغان مۇھىم بىر گېپىم بار، بۇ بەك مۇھىم، لېكىن ھازىر ۋاقىت يوق، كەچتە كەلگەندە ئېيتىمەن، ـــ دېدى ئاشخانىغا ئالدىراش كىرىپ ئېلى.

ـــ رەڭگىروھىڭىزغا قارىغاندا راستلا مۇھىم ئوخشايدۇ، لېكىن ماڭا قىلغۇدەك قانداق مۇھىم گەپتۇ؟

ـــ ئۇ يۈرەكنىڭ ئىچىدىكى، مانا مەيەردىكى، ـــ دەپ كۆكرىكىنى ئالىقىنى بىلەن تۇتتى ـ دە، ئېلى ئارقىغا ئۆرۈلۈپ چىقىپ كەتتى.

گۈلئايشەم ئېلىنىڭ سۆزلىرىنى جىمجىت تۇرۇپ سەۋرچانلىق بىلەن ئاڭلىدى. ئۇنىڭ ھەقىقىي يۈرەك سۆزلىرى ئىكەنلىكىگە ئىشەندى، ئېلى بەرگەن ۋەدىلەرنىڭ بىر ئوغۇل بالىغا خاس ئىرادىنى بىلدۇرۇپ تۇرغانلىقىغا چىن كۆڭلىدىن قايىل بولۇپ خاتىرجەملەندى، خۇشاللاندى. ھېچقانداق يوشۇرماي، رەسمىيەتچىلىك قىلماي ئاچىسى سۈپىتىدە رازىلىق بەردى، بۇ ئىشنىڭ باشقا چىقىشىغا بولغان ئىشەنچىسىنى بىلدۈرۈپ، يارەمم قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

دېگەندەك گۈلئايشەم ھەممە ئىشنى توغرىلىدى. چىمەنگۈل بىلەن ئېلى بىرقانچە قېتىم سۆزلەشتى، بىر ـ بىرىنى خېلى

چۈشىنىشتى، بولۇپمۇ قىز ئېلىنىڭ سۆزلىرىنى كۆڭۈل قويۇپ تىڭشىدى، ۋەدىلىرىگە قىزىقسىنىپ دىققەت قىلدى. ئۇزىنىڭ ئارانلا خەت ـ ساۋادىنىڭ بارلىقىنى، كۆپ ئوقۇمىغانلىقىنى، ئائىلىسىنىڭ كەمبەغەل ئىكەنلىكىنى تەبئىي قىياپەتتە تۇرۇپ سۆزلەپ بەردى. ھەتتا شەھەرلىكلەرنىڭ يېزىلىقلارنى كۆزگە ئىلمايدىغانلىقى ھەققىدە ئاڭلىغانلىرىنى بىرمۇبىر سۆزلەپ بەردى. بۇلاردىن ئېلى تىل بىلەن بىلدۇرگىلى بولمايدىغان بىر پاكلىقنىڭ، سەمىمىيلىكنىڭ بۇ روھتا ئەبەدىيلىك ماكان تۇتقانلىقىنى بىلىپ بەكمۇ سۆيۈندى، كۆڭلى ياپراپ قەلبىدىكى مۇھەببىتى يەنمۇ ئۇلغايدى، يالقۇنجىدى.

«مەھەللىمىزگە ئايدا بىر قېتىم كىنو ئەكېلىپ قويۇپ بېرىدۇ، بويىغا يەتكەن بىر قىز بىلەن بىر يىگىتنىڭ بىر ـ بىرىنىڭ كۆزلىرگە بېقىشىپ سۆزلەشكىنىنى، يېقىن ئولتۇرۇپ مۇڭداشقىنىنى، قوللىرىنى سىلاشقانلىرىنى كۆرسەم باشقىچىلا بولۇپ كېتىمەن. بىر تەرەپتىن كۆرگۈم كېلىدۇ، بىر تەرەپتىن يۈزلىرىم قىزىرىپ يۈرەكلىرىم سېلىپ كېتىدۇ» دېگەن سۆزىنى ئاڭلىغاندا ئېلىنىڭ ھېسسىياتى ئىرادىسىگە بوي بەرمەي قويدى. ئۇ چىمەنگۈلنىڭ قولىنى تۇتتى، تېخىمۇ يېقىنراق سۈرۈلدى. ئۇ چاغدا چىمەنگۈل غال ـ غال تىترەپ كەتتى، يە ئۆزىنى ئەپقېچىشنى، يە ئېلىنىڭ قۇچقىغا ئۆزىنى ئېتىشنى بىلەلمەي قېتىپلا قالدى.

ـــ چىمەنگۈل سۆيۈۋالايمۇ؟ ـــ دەپ سورىدى ئېلى بېشىنى ئۇنىڭغا يېقىنلاشتۇرۇپ.

ـــ ياق ... ياق ... ـــ دەپ تىترەك ئاۋازدا شۇرلىدى چىمەنگۈل، ـــ قورقۇۋاتىمەن. ـــ ئۇ ئېلىغا تېخىمۇ يېقىنلاشتى. ئۇلار يۈرەكلىرىنىڭ تەرتىپسىز سېلىۋاتقىنىنى تېنى ئارقىلىق سېزىشتى.

ـــ مەن سۆيۈپ قويايمۇ، مەن سۆيۈۋالاي، قىز ئاۋۋال سۆيسە ياخشى بولىدۇ، ـــ دەپ شۇرلىغان ئاۋاز ئاڭلاندى، ئوتلۇق تىنىقلار بىرلەشتى ...

سەككىزىنچى باب

1

كامىل ئەتىسىنكى قىدىرىش ۋەزىپىسى ئاخىرلىشاي دەپ قالدى. يىغىلغان رۇدا ئەۋرىشكىلىرى خېلى كۆپەيدى. ئۇنىڭ خىللىرىمۇ ئۇلارنىڭ ئالدىن مۆلچەرلىگىنىدىن خېلى كۆپ بولدى. رىزۋانگۈل ئەمدى مەسئۇدنىڭ گۈرۈپپىسى بىلەن قىدىرىشقا چىقماي رۇدىلارنى رەتلەش، ئۇلارغا ئىزاھات يېزىلغان كارتوچكىلارنى چاپلاپ، ئوراپ، ساندۇقلارغا قاچىلاش بىلەن ئالدىراش بولۇپ كەتتى.

لېكىن، يالغۇزلۇق ئۇنى تېخىمۇ ئويچان قىلىپ قويدى. خىياللىرى تۇرۇلۇپ ـ تۇرۇلۇپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلگەن بۇلۇتلاردەك ئۇزۇلمەس، ئۇنىڭ بەزىلىرى قىلىچتەك ئىتتىك، بەزىلىرى قۇيۇندەك ئۇچقۇر، بەزىلىرى ھەسەلدەك شېرىن بولسا، بەزىلىرى لازىدەك ئاچچىق. ھاياتنىڭ سىرلىقلىقى، ئىنسان ۋە ئۇنىڭ روھىنىڭ مۇرەككەپ، غەلىتىلىكى، تۇرمۇشنىڭ قىزىقلىقى، شۇنىڭ بىلەن رەھىمسىزلىكى رىزۋانگۈلنى تېخىمۇ قىينىشقا، ئازابلاشقا باشلىدى. ئۇ ھازىر ھايات ھەققىدە ئۇزۇنىڭ بۇرۇنقى ساددا، يۈزە قاراشلىرىغا خىجىل بولغاندەك، ھەسرەتلەنگەندەك بىر خىل تۇيغۇدا ئۆز ـ ئۆزىنى دەككەپ كۆرمەكتە. ياخشى كۆرۈش، كۆڭلى چۈشۈپ قېلىش، مۇھەببەت دېگەن خۇددى باغقا كىرىپ چىرايلىق كۆرۈنگەن گۈلگە زوقلانغان، شېخىدا تۇرۇپ قىزىرىپ پىشقان ئالمىغا كۆزى چۈشۈپ يېگۈسى كەلگەن، ئۇ گۈلنى قولىنى سۇنۇپلا ئۈزۈپ

چېكىسىگە قىستۇرۇۋالسا ئالمىنى شېخىنى ئېگىپ ئۇزۇۋالسا بولىدىغان ئىشتەك ئويلىغانلىرىغا نېمە دەپ باها بېرىشنى بىلمەي قىينىلاتتى. ئۆز بېشىغا سەۋدا كېلىپ مۇھەببەت قايناملىرىغا كىرىپ قالغاندىن كېيىن ئۇنىڭ كۆچىنى، قۇدرىتىنى، مۇشەققىتىنى بىلىپ يەتتى. ئۇنىڭ تەمىنى لېۋىنى چىشلەپ، كۆز ياشلىرىنى يوشۇرۇپ، تۇن ئۇيقۇلىرىنى قۇربان قىلىپ تېتىدى. ئازابلىق تولغىنىش، قېيىداش، قەھرى تېشىپ خورلىنىشلارنىڭ ھەممىسى قانداقتۇر بىر خىل شېرىنلىكنى بەخش قىلغاندەك، ئۇنىڭ راھەتلىنىش، ھۇزۇر ھېسسىياتىنى بەرگەنلىكىنى ئۇنىڭ ئىشىق سەۋداسىدا كۆيۈۋاتقان يۈرىكى بىلىپ تۇراتتى. ئۇ ئەمدى بىلدىكى، لازىمنىڭ كالپۇك ۋە گاللارنى قىزىتىپ ئېچىشتۇرىدىغان ئاچچىقىمۇ بىر خىل لەززەت ۋە شېرىنلىك ئىكەن. بۇ يەكۈن رىزۋانگۈلنىڭ ئەقىلدىمۇ بالاغەتكە يەتكەنلىكىنىڭ دەلىلى بولسا كېرەك.

بۈگۈن ئەتىگەن رىزۋانگۈل ئۈيقۇدىن كەيپى ئوسال ئويغاندى. شۇڭا، ئورنىدىن تۇرماستىن يوتقان ئىچىدە بىر پەس ياتتى. كەيپىنىڭ نېمىشقا مۇنداق ئوساللىقىنى ئويلىدى، ئاخىر بۇنىڭ سەۋەبىنى تاپتى، ئۇ تۈندە غەلىتە چۈشلەرنى كۆرگەنىدى، ئۇ ئايىغى چىقماس قويۇق ئورمانلىق ئىچىدە يۈرگۈدەك، نېمىشقا كىرىپ قالغانلىقىنى، نەگە بېرىشنىمۇ بىلمىگۈدەك، بۇ يەر قەيەردۇ، ئويلاپ ئىلغا قىلالماپتۇ. بۇ ئورمانلىق شۇنداق جىمجىت ئىكەنلىكى، رىزۋانگۈل ئۆز يۈرىكىنىڭ تەرتىپسىز سوقۇۋاتقان ئاۋازىنى، ئېغىر ـ ئېغىر تىنىقلىرىنى شۇنداق ئېنىق ئاڭلاپ تۇرغۇدەك. ئۆزىمۇ ھەيران قاپتۇ. ئۇنىڭدا قىلچىمۇ قورقۇش تۇيغۇسى يوقمىش. ئۇ بىر ـ بىرگە چىرمىشىپ كەتكەن شاخلارنى قايرىپ توختىماي مېڭىپتۇ، شۇنداق ئۇزاق مېڭىپتۇ، ئورمانلىق تۈگىمەپتۇ. بىردىنلا ئۇنىڭ ئېسىگە بۇ كۈندۈزمۇ؟ كېچىمۇ؟ دېگەن خىيال كەپتۇ، بېشىنى كۆتۈرۈپ سول تەرەپكە قاراپتۇ، ئۇنىڭغا ئاي كۆرۈنۈپتۇ، كېچە ئىكەن دەپ، ئوڭ تەرەپكە

قارىغان ئىكەن نۇر چېچىپ قۇياش تۇرغۇدەك، قولىدا چۈۋۈلۈپ كەتكەن بىر تۇتام يۇڭ يىپ، رىزۋانگۇل ھە دېسە ئۇنىڭ ئۇچىنى ئىزدىگۈدەك، ئۇ ھەرقانچە ئىزدەپمۇ ئۇنىڭ ئۇچىنى تاپالمىغۇدەك. ئۇ ئالدىرىغۇدەك، بۇنىڭ سەۋەبىنى بىلەلمەپتۇ، يىپنىڭ ئۇچى تېپىلمىغانسېرى ئۇ تېت ـ تېت بولۇپ تاقەتسىزلەنگۈدەك. بۇ ئۆي غەلىتىلا، يە شەھەر ئۆيلىرىگە، يە يېزا ئۆيلىرىگە ئوخشىمىغۇدەك، بىردىنلا كىچىك بالىنىڭ يىغا ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. رىزۋانگۇل بېشىنى كۆتۈرۈپ بۆشۈكنى كۆرۈپتۇ. ھە، مېنىڭ بالام بار ئىدى دەپ ئويلاپتۇ. لېكىن بۆشۈك تۇۋىدە بېشىغا گۈللۈك ياغلىق چىگگەن، ئوتتۇرا ياش بىر ئايال كۆكسىنى چىقىرىپ بالىنى ئېمىتىۋاتقۇدەك. بۇ ئايال رىزۋانگۈلنىڭ ئاپىسىمىش. رىزۋانگۇل ھاڭ ـ تاڭ قېلىپ قاراپلا قالغىنىدا نەدىن پەيدا بولغان بىر ئەر كىشى بۆشۈككە قارىغىنىچە كۈلۈپ تۇرۇپتىمىش، رىزۋانگۇل بۇنى تونۇپتۇ. ئۇ ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ھېلىقى ساۋاقدىشى ئىكەن. ئاپىسى بىلەن ئۇ ساۋاقدىشى ئۇنىڭ بىلەن كارى يوق، ئۆز ئىشى بىلەن بولغۇدەك، قاراپمۇ قويماسمىش. رىزۋانگۇل ئاپا، دەپ ۋارقىرىسىمۇ ئاۋازى چىقماپتۇ. لېكىن ئۇ شۇ چاغدا ئويغىنىپ كەتكەن، يەنە تېزلا ئۇخلاپ قالغانىدى.

سەھەردە ئۇ ئوشۇق گەپ قىلمىدى، تۇزۇك چايمۇ ئىچمىدى، ئۇنىڭ ھېچنېمىگە كۆڭلى تارتمىدى. «ئۆلمەكنىڭ ئوستىگە تەپمەك» دېگەندەك كاملىنىڭ ئۇنىڭ بىلەن كارىمۇ بولمىدى. چاي ۋاقتىدا ئۇنىڭغا شۇنچە قاراپ كەتكەن بولسىمۇ، كاملىنىڭ نەزەرىدە ئۇ يوقتەك لاپ ئېتىپ قاراپ قويۇشمۇ ئۇنىڭ ئېسىدە يوق، بۇ ھال رىزۋانگۈلنىڭ ئوسال كەيپىنى ئۇچۇرۇۋەتتى. خورلۇق، ئەلەم، يەنە تىل بىلەن ئۇقتۇرۇپ بولغۇسىز ئارىلاشما ھېسسىيات ئۇنىڭ پۈتۈن روھىنى ئىگىلىگەنىدى، ئەلەم ۋە غەزەپ بىلەن ناشتىلىق يەۋاتقان يېرىدىن تۇردى ـ دە، پۈتۈن بەدىنى قىزىپ، ئۇيۇشقاندەك بولۇپ سىرتقا قاراپ ماڭدى. ياتقىغا

كىرىپ كارىۋىتىغا ئۆزىنى ئاتتى، ياستۇققا بېشىنى نەقتاپ، ئەدىيالنى ئىككى قولى بىلەن چىشلىرى كىرىشكەن ھالدا قاماللىدى. ئىچى ـ ئىچىدىن توختىماي ئۆكسىدى، ئىچىدىن پىغان ئۆرلەپ نەپسى قىسىلدى، كۆكسىدە بىر توپ چۈمۈلە قىمىرلاۋاتقاندەك بىئارام بولدى. رىزۋانگۈل كۆز ياشلىرىنى كۈچ بىلەن توسۇپ تۇراتتى، ناۋادا يالغۇز بولغان بولسا، ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ بولۇشىغا يىغلىۋالغان بولاتتى، ئىچ ـ باغرى بوشىغۇچە ياش تۆكۈۋالسا، نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى؟ ! لېكىن قۇيۇلىدىغان ياش نۇرغۇن سىرلارنى ئاشكارىلاپ قويىدۇ، بولۇپمۇ قىزلارنىڭ يېشىنىڭ مەنىسى بەكمۇ كۆپ بولىدۇ. بۇلارنى بىلگەن رىزۋانگۈل ئىچىدە يىغلاپ، ياشلىرىنى قەلبىگە يامغۇرەڭ ياغدۇرۇپ، كىرپىكلىرىنىڭ نەملىنىشىدىن ئىرادە كۈچى بىلەن مۇداپىئىلىنىپ تۇردى.

ھەممىسى ئۆز ئىشلىرىغا يۈرۈپ كەتتى. دوختۇر رامىلەمۇ خېلىدىن بېرى ئەركىنىڭ گۇرۇپپىسى بىلەن قىدىرىپ تەكشۈرۈشكە چىقىشنى داۋاملاشتۇرماقتا ئىدى. تۇرالغۇدا كامىل، رىزۋانگۈل، گۈلئايشەم بىلەن سىڭلىسى تۆتىلا ئادەم قالدى. ئاشخانىدا ئاچا ـ سىڭلىنىڭ توختىماي سېلىشقان پاراڭلىرى، ئارىلاپ ـ ئارىلاپ تېلىفىپ كۈلۈشلىرى ئاڭلىنىدۇ. كامىل ئۆز ئىشخانىسىدا يېزىش بىلەن، رىزۋانگۈل بولسا خىيال ۋە ئىش بىلەن بەند.

كامىلمۇ يېقىندىن بېرى خىيالسىز ئەمەس، ئۇنىڭ قەلبىدىمۇ ئۆزى ھەرقانچە ئىنكار قىلسىمۇ رىزۋانگۈلنىڭ سايىسى ئەگىيدىغان بولۇپ قالدى. تۇرۇپ ـ تۇرۇپ تىكىلگەن بىر جۈپ كۆز، تەلمۈرگەن، ھەسرەتلىك قىزنىڭ چىرايى كۆز ئالدىدا نامايان بولىدۇ. رىزۋانگۈلنىڭ ھېچنېمىدىن ھېچنېمە يوقلا قېيىداشلىرى، ئۇ چاغلاردىكى ئەلەملىك، مەنىلىك سۆزلىرى قۇلاقلىرىدا ئەكس سادا بولۇپ تەكرارلىنىدۇ. كامىل بۇلارنىڭ مەنىسىگە يېتىدۇ، بولۇپمۇ كامىل تەمبۇرنى قولغا

ئېلىپ سىملارغا تىل كىرگۈزۈپ، پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن ناخشا ئېيتىۋاتقان ۋاقىتلاردىكى رىزۋانگۈلنىڭ خۇددىي يوقاتقان ھالدىكى بىرىلىپ ئاڭلاشلىرىنىڭ سىرى كاملىغا روشەن. بىراق، كامىل بۇلارنى ئىنكار قىلمىدۇ. «رىزۋانگۈلدىكى ئۆتكۈنچى ھېسسىيات، خۇددى كېيىن ھەممە نېمە ئۆز ئورنىغا چۈشۈپ قالىدۇ» دەپ قارايدۇ. ئۇ كۈن يىراق ئەمەس، كامىلنىڭ بىر قېتىم ئۆيلەنگەنلىكى، قانداق ئايرىلىپ كەتكەنلىكىدىن رىزۋانگۈل تەپسىلىي خەۋەر تاپسىلا، ئۇنىڭ قىزىقىشلىرى يوقايدۇ، دەپ ھېسابلايدۇ. شۇڭا ئۇ قىزدىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۈرىدۇ، گەپلىرىنمۇ چۈشەنمەسلىككە سېلىپ باشقا تەرەپلەرگە ئېلىپ قاچىدۇ، كۆزلىرىگە تىكىلىپ قارىمايدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى كامىلنىڭ سۈنئىي ھەرىكەتلىرى ئىدى. ئۇنىڭ ئۆز ئىرادىسىگە قارشى رىزۋانگۈلنى كۆرسىلا سەل ھودۇقىدىغان، تەمتىرەيدىغان ھالەتلىرى پەيدا بولۇپ قالدى. قىزنىڭ قېشىغا بارغۇسى، ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشكۈسى كېلىدىغان ۋاقىتلىرى بارغانسېرى كۆپەيدى. بولۇپمۇ ئۇ چېدىرىدا يالغۇز قالغان ۋاقىتلىرىدا رىزۋانگۈل ھەققىدىكى خىياللىرى ئۇنىڭ كاللىسىغا قىيىن سۇئال بۆسۈپ كىرەتتى. كامىل ئۇ خىياللارنى ھەرقانچە قىلىپمۇ كاللىسىدىن قوغلاپ چىقىرالمايتتى، ھەتتا قىلىۋاتقان ئىشىنى داۋاملاشتۇرالماي قالاتتى، ئۇنداق چاغلاردا ئۇنىڭ كاللىسى قارىمۇقارشىلىق بىلەن تولۇپ، ئورنىدا ئولتۇرالماي قالاتتى. ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىشمۇ، كەينى - كەينىدىن تاماكا چېكىشمۇ ئۇنىڭ ئەھۋالىنى يېنىكلەشتۈرەلمەيتتى. تىل بىلەن بىلدۈرۈش مۇمكىن بولمايدىغان بىر مۇرەككەپ ھالەت ئۇنىڭغا ھۆكۈمرانلىق قىلاتتى. قولاقلىرى قىزىپ، قاپىقى تارتىپ، بىر خىل خاتىرجەمسىزلىك، تىنچسىزلىق ئارام بەرمىگەن كامىل ئىككى سائەتتىن بېرى يېزىشنى داۋاملاشتۇرالمىدى. ئۇنىڭ بۇ قېتىمقى قىدىرىپ تەكشۈرۈشتىن يېزىۋاتقان ئىلمىي خۇلاسىسى تۈنۈگۈنكىدىن پەقەت ئۈچ قۇر كۆپەيدى. ئىككى سائەتنىڭ

قالغان قىسمىنى رىزۋانكۇل ھەققىدىكى چىگىچ خىياللار ئېلىۋالدى. كامىل ئۆزىنىڭ بۇ ئەھۋالىغا ئۆزى ھەيران قالدى، ھەسرەتلەندى، بىر تەرەپتىن سۆيۈنگەندەك بولدى.

كامىل ئۆزىدىكى بۇ ھالەتلەرنىڭ مۇھەببەتتىن، ياخشى كۆرۈپ قېلىشتىن ئىكەنلىكىگە قايىل، لېكىن ئىقرار قىلىشتىن قورقىدۇ. ئۇنىڭ ئۆزىگە مەڭگۈلۈك ئازاب ئېلىپ كېلىشىدىن ۋەھىمە قىلىدۇ، ئەجەلدىن قورقاندەك قورقىدۇ.

كامىل ھازىرقى بۇ ئەھۋالغا خاتىمە بېرىپ، رىزۋانگۈلنىڭ كۆڭلىنى قايتۇرمىسا، ئۇنىڭ ئاقىۋىتىدىن بەكمۇ چۆچۈيدۇ. ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ئاخىر ئۆزىنىڭ بۇرۇن بىر قېتىم ئۆيلەنگەنلىكىنى، قانداق سەۋەب بىلەن ئاجرىشىپ كەتكەنلىكىنى رىزۋانگۈل يىرگەنگۈدەك سۆزلىسە، ئۇنىڭ ئۇنۇمى چوقۇم بولىدۇ، ئۆزىنىڭ مىجەزىدىكى ئوساللىقلارنى ئاشۇرۇپ سۆزلىسە... كامىل بۇنىڭدىن باشقا ئۇنۇملۇك ئامالنىڭ يوقلىقىنى قارارلاشتۇرۇپ ئىشككە قاراپ بۇرۇلدى ـ دە، كۆزى چەكچىيىپ، ئاغزى ئېچىلىپلا قالدى، چىرايى خۇددى رەقىبىگە يولۇققۇپ قالغاندەك تاتىرىپ كەتتى، چۈنكى ئىشىك پەردىسىنى قايرىپ رىزۋانگۈل كىرىپ كەلگەنىدى. ئۇ كاملىغا تىكىلىپ بىر پەس تۇرغان بولسىمۇ، ئۇنىڭدىن سادا چىقمىدى. ئۆز خانىسىدا غەيرەتكە كېلىپ قەتئىي ئىرادە بىلەن كىرگەن قىز:

ـــ كاشىلا قىلىپ قويغان بولسام چىقىپ كېتەيمۇ باشلىق؟ ـــ دېدى سىلىق تەلەپپۇزدا. كامىل تەمتىرەپ قالدى.

ـــ كېلىڭ، ئولتۇرۇڭ، ـــ دېدى ئارانلا كامىل. بىراق ئۇنىڭ كۆرسەتكەن تەرىپىدە ئولتۇرىدىغان جاي يوق ئىدى.

ـــ ئۇياقتا ئەمەس، ماۋۇياقتا ئولتۇراي، كۆڭلىڭىزگە كەلمىسۇن، ـــ دېدى ۋە كامىلنىڭ كارىۋىتىدا ئولتۇردى. ئۆزىنى ئوڭشىۋالغان كامىل:

ـــ بۇگۈن سۆزلىرىڭىز باشقىچىلىغۇ قىزچاق، كەيپىڭىز نورمالدۇ؟ ـــ دېدى كۈلۈمسىرەپ.

— سىزنىڭ سەزگۈرلۈكىڭىزگە قايىلمەن، شۇڭا سىزگە باشلىقلىق نېسىپ بولغان. ئەپسۇسكى، باشلىقلارنىڭ ھەممىسىلا ئۆزىگە كەلگەندە سەزگۈرلۈكىنى يوقىتىدۇ، بۇنىمۇ مۇناقىچە ئېيتقاندا بىر خىسلەت دېسە بولىدۇ.

— مانا قاراڭ، مانا بۇلار سىزگە پەقەتلا ماس ئەمەس سۆزلەر، خۇددى باشقا بىرسىدىن ئۆگىنىۋالغاندەك.

— سىزچە بولغاندا مەن دائىم سىزنىڭ خاھىشىڭىزچە سۆزلىسەم، رايىڭىزچە ئىش قىلسام بولغۇدەك — تە، ئۆزۈم خالىغان، يۈرىكىمدىكى راست سۆزلەرنى دېمىسەم، ئۆزۈمنىڭ تەبىئىي خاھىشلىرىنى ياساپ يۈرسەم بولغۇدەك. ئەمدى تاقىتىم قالمىدى، — قىزنىڭ سۆزلىرى مەنىلىك، تەلەپپۇزى قەتئىي، مەزمۇت، ئازراق ئەلەملىك ئىدى. كامىل قىزنىڭ بىر قارارغا كەلگەنلىكىنى ھەم ئىرادىسىنىڭ بوش ئەمەسلىكىنى پەملىدى، ئۆزىچە بۇنىمۇ ياخشى پۈرسەت دەپ بىلىپ، تەكەللۇپسىزلا قىزنىڭ يېنىدا ئولتۇردى.

— قارىغاندا مېنىڭ ئەدىپىمنى بەرگىلى كىرگەندەك قىلىسىز، ئۇرۇشىدىغان پەيلىڭىز بارەدەك قىلىدۇ. نېمە دېسىڭىز ئاڭلاي، ھەممىنى ئاڭلاي، سەممىي ئاڭلاي، لېكىن بىر تىلىكىم سىپسىق گەپ قىلماڭ، يەنى باشلىق، سەزگۈر دېگەندەك جانغا تېگىدىغان سۆزلەرنى ئىشلەتمىسىڭىز.

— خوپ، بويسۇنۇش بىزنىڭ ئادىتىمىز، مېنىڭغۇ سىزگە بويسۇنۇش مەجبۇرىيىتىم دېسەممۇ بولىدۇ. مەن سىزدىن بىرلا سوئال سورايمەن، بىرلا ئېغىز جاۋابنىڭ ئۆزى كۇپايە. مەن نېمىگە كىردىم؟ — كامىل بېشىنى بۇراپ يېنىدا ئولتۇرغان قىزغا قارىدى. ئىككى جۈپ كۆز بىر — بىرىگە تىكىلدى، ئىككى قۇتۇپتىن چىققان نۇر بىر — بىرىگە سىڭىپ كەتتى ئۇلار بەسلەشكەندەك شۇ تەقلىدتە بىر پەس تۇرۇشتى، ئاخىر قىز چىداشلىق بېرەلمىدى، كۆزىنى ئېپقاچتى — دە، شۇئان كۆزىدىن يىپى ئۈزۈلگەن مارجانىدەك ياش تۆكۈلدى.

— رىزۋانگۇل سوئالنى يەنە سورامسىز؟ — دېدى پەس ئاۋازدا كامىل. قىز ئۇنسىز بېشىنى چايقىدى، يىگىت قىز تەرەپكە سۈرۈلدى، يېنىك تىترەپ تۇرغان قولىنى تۇتتى - يۇ، تىكەن تۇتۇۋالغاندەك تارتىۋالدى. ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇياقتىن - بۇياققا ماڭغىلى تۇردى، تاماكا چەكتى ... ئارىغا ئۇزاق جىمجىتلىق چۈشتى. بىرەرسىمۇ تەشەببۇسكارلىق بىلەن سۆزلەيدىغاندەك ئەمەس. بولۇپمۇ رىزۋانگۇل ئېغىز ئاچىدىغاندەك ئەمەس، لېكىن ئۇ كۆز ياشلىرىنى ئاللىقاچان توختاتقان، ياغلىقى بىلەن ئېرىتىپ، ئازراق قىزارتىۋالغانىدى.

— رىزۋانگۇل سىزگە نېمە دېسەم بولاركىن، بۇنى تاكى مۇشۇ مىنۇتقىچە بىلمەيمەن. ئادەمگە ئۆزىنى ئۆزى چۈشەندۈرۈشتىن ئارتۇق قىيىن ئىش يوق، — دەپ سۆز باشلىدى كامىل، — سىز مېنى بىلمەيسىز، چۈشىنىشتىن بولسا سۆز ئېچىش ھازىرچە مۇمكىن ئەمەس، بىلمەسىز، مەن سىزدىن ئون ياش چوڭ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ...

— بىر قېتىم ئۆيلەنگەن، خوتۇنۇمنى قويۇۋەتكەن، دەڭ، — دەپ كامىلنىڭ گېپىنى ئۈزدى رىزۋانگۇل تەبىئىي بىر خىل قىياپەتتە تۇرۇپ.

— قايسىمىز سۆزلەيمىز؟ — كامىلنىڭ يۈزلىرى قىزاردى، چېكە تومۇرلىرى كۆپتى، پېشانىسىدىكى تىنىڭ سىزىقلار چوڭقۇرلاشتى، — مېنىڭ گېپىمنى بۆلمەڭ، يېشىمنىڭ چوڭلىقىنى بولسىمۇ ھۆرمەت قىلىڭ، دېمەكچى بولغانلىرىمنىڭ ھەممىسىنى دەپ بولغۇچە تاقەت قىلىپ ئاڭلاڭ.

— مەن سىزگە يوشۇرمايلا ئېيتتىمغۇ، سىزگە بويسۇنۇش مېنىڭ مەجبۇرىيىتىم. بۇيرۇقىڭىز بويىچە غەيرەت قىلىپ كۆرىمەن، بىراق مېنىڭمۇ بىر شەرتىم بار، بۇرۇنقى توي قىلغانلىقىڭىزنى تىلغا ئالمايسىز ! — بۇ شەرت كامىلنى ئويغا سالدى، چۆچۈتتى. ئۇ تىكلىگەن مۇنارنىڭ غولىنى تەۋرىتىۋەتتى. ئۇ ئەمدى قانداق سەۋەبلەرنى كۆرسىتىپ،

رىزۋانگۇلنىڭ رايىنى قايتۇرىدۇ؟ سالمىقى بار قانداق باھانىنى تاپىدۇ ياق، ئەمدى ئۇنىڭغا باھانە تاپقۇدەك ئورۇن قالمىدى. شۇڭا كامىل ئورنىدا مىدىر قىلماستىن خېلى بىر ۋاقىت تۇرۇپ قالدى. بۇ چاغدا ئۇ كۆڭلىدىن بىر ـ بىرىگە قارىمۇقارشى ئىككى پىكىرنى ئۆتكۈزدى. بىرى ھېچقانداق سۆز قىلماي ئولتۇرغان قىزنى ئىككى قولى بىلەن تۇتۇپ ئۆرە تۇرغۇزۇپ، كۆزلىرىگە بىر پەس قارىغاندىن كېيىن كۈچلۈك بىلەكلىرى بىلەن نازۇك بېلىنى چىڭ قۇچاقلاپ ئوتلۇق باغرىغا بېسىش، سۆيگۈ تەشنالىقىدا چاڭقاپ تۇرغان جېنەستىدەك لەۋلەرگە ئاچ كۆزلۈك بىلەن سۆيۈش. يەنە بىر خىلى بولسا، ئارزۇيىڭىز مەڭگۈ ئەملگە ئاشمايدۇ، مەن سىزنىڭ خىلىڭىز ئەمەس، ئۆزىڭىزگە باب كېلىدىغان بىرسىنى تېپىڭ، مەن سىزگە بەخت تىلەيمەن، دەپ شېرىن ئارزۇنى بەربات قىلىش. بۇ ئوي بەكمۇ دەھشەتلىك، كامىل ئۈچۈنمۇ بىر دەھشەت.

كامىل كەينىگە ئۆرۈلۈپ ئەندىشە ئىچىدە بىلىنەر ـ بىلىنمەس تىترەۋاتقان رىزۋانگۈلگە قارىدى.

ـــ رىزۋانگۈل، ـــ دېدى يېلىنىش تەلەپپۇزىدا، ـــ شەرتىڭىز شۇنچىلىك قەتئىيمۇ؟ ئۇنىڭغا پەرۋا قىلمىسامچۇ؟

ـــ كامىل، مېنى شۇنچىلىك ئويلىماي سۆزلەيدۇ، دەپ ھېسابلامسىز؟ مېنىڭ ئالتۇندەك چاغلىرىمنى ئاتاپ، شېرىن ئۇيقۇلاردىن ۋاز كېچىشىمنى، پۈتۈن ـ پۈتۈن كېچىلەرنى سەرپ قىلغىنىمنى نېمىشقا ھۆرمەت قىلمايسىز. مەن كىچىك بالا ئەمەس، بارانغا يەتكەن قىز، يەنە كېلىپ ئۆزىنىڭ بىر ئۆمۈرلۈك تەقدىرىنى ھەل قىلىشقا ئەقىل ـ ئىدرىكى تولغان يىگىرمە بەش ياشلىق قىزمەن، زىيالىيمەن. ماڭا نېمىلەرنى ئېزىپ ئىچۈرمەكچى بولۇۋاتقانلىقىڭىز ماڭا ئايان، كامىل. مۇشۇنداق قىلىپ ئادا قىلماقچى بولغان مۇددىئايىڭىز ماڭا سىر ئەمەس، كامىل سىز مېنىمۇ، ئۆزىڭىزنىمۇ ئالدىماقچى. بۇنىڭ سىزگە نېمە ئۈچۈن زۆرۈر بولۇپ قالغانلىقىغا ئەقلىم يەتمىدى. زادى

ئەقلىمنى يەتكۈزەلمىدىم، — ئۇ سۆزلىگەنسېرى قىزىپ كەتتى، تەلەپپۇزىدىن ھەسرەت، ئەلەم ۋە خورلۇق چىقىپ تۇراتتى، يەنە بىر تەرەپتىن جاسارەتمۇ بىلىنىپ تۇراتتى، — مېنى سىز كىچىك بالا چاغلىدىڭىز، تۇرمۇشنى چۈشەنمەيدۇ، ھېسسىياتقا بېرىلىپ شۇنداق قىلىۋاتىدۇ دەپ ئويلىدىڭىز. سۆزلىي بىمەرۋا قىياپىتىڭىز بىلەن ئوتقا سۇ چېچىپ بەرسەم ئۆچمەيدۇ، دەپ ئويلاپ مېنى خورلىدىڭىز، ئازابلىدىڭىز، بۇ ئادىللىق ئەمەس، سىزنىڭ قىلمىدىغان ئىشىڭىز ئەمەس ئىدى. لايىقىڭ يېشى چوڭراق بولسا، نېمە بوپتۇ؟ بىر قېتىم ئۆيلىنىپ قويۇش گۇناھمىكەن؟شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئادەمنى بەختتىن، ئائىلىۋى بەختتىن مەڭگۈ مەھرۇم قىلىش كىرەكمۇ ! ؟ — رىزۋانگۈل سۆزلىگەنسېرى كامىلغا يېقىنلاپ كېلىۋاتاتتى. قاققان قوزۇقتەك تىك تۇرۇپلا قالغان كامىل بىلەن ئۇنىڭ ئارلىقى يېرىم مېتىردەك قالدى. كاملىنىڭ كاللىسىدا بىرىنچى خىل يول بىلەن مەسلىنى ھەل قىلىش نۇرلۇق يۇلتۇزدەك چاقناشقا باشلىدى. باشقا ئۇي ـ خىياللار بۇ نۇرنىڭ يورۇقىدا كۆرۈنمەس بولۇپ قالغانىدى.

— كامىل، ئىنسان تاقىتىنىڭ چېكى بار، مەڭگۈ تاشمايدىغان سەۋر قاچىسىمۇ يوق، تاقەت تېشى بىلەن ئۆز بەختىگە تاقىلىدىغان ھېسسىياتلىرىنى باستۇرۇپ نابۇت قىلۋېتىپ، پۈتۈن بىر ئۆمۈر پۇشايمانلىق تۇرمۇشنى ئۆزىگە ئەبەدىيلىك ھەمراھ قىلىۋالىدىغان ئادەم مەن ئەمەس، مەن تەقدىرگە تەن بېرىدىغانلاردىن ئەمەسمەن ... — رىزۋانگۈلنىڭ گېپى ئۈزۈلدى. كامىل بىردىنلا ئۇنىڭ بېلىدىن چىڭ قۇچاقلاپ، تەرتىپسىز سوقۇۋاتقان يۈرىكىگە ئۇنى مەھكەم بېسىپ، لەۋلىرىدىن ھايات شېرىنلىكىنى سۈمۈردى...

بىر چاغدا رىزۋانگۈلنىڭ بەدىنى بوشاشتى، كاملىنىڭ بوينىدىكى قوللىرى ئاستا سىرىلدى، چۆچۈپ كەتكەن كامىل قىزىنى ئاۋايلاپ كۆتۈرۈپ كارىۋاتتا ياتقۇزدى. ئۆزىنىڭ ياستۇقىنى

ئۇنىڭ بېشىغا قويدى. كۆزلىرى يۇمۇلغان رىزۋانگۈلنىڭ ئىنچىكە قاشلىرى قىيىلىپ، مەڭزى شەپەق ئەكس ئەتكەندەك قىزىرىپ، لەۋلىرى غايىۋى بىر خىل تەبەسسۇمدە ئېچىلىش ئالدىدىكى پورەككە ئوخشاپ قالغانىدى. توقاچتەك كۆكسىنىڭ رىتىملىق تەۋرىنىپ تۇرۇشى، ئۇنىڭ شېرىن چۈش كۆرۈۋاتقىنىنى نامايان قىلغاندەك ئىدى. كامىل ئالىقىنى بىلەن رىزۋانگۈلنىڭ پېشانىسىنى تۇتتى، ئۇ لۆڭگىسىنى مۇزدەك سۇدا ھۆل قىلىپ، ئۇنىڭ پېشانىسىگە قويدى. بىر پەستىن كېيىن قىز يېنىك سەسكەندى، ئارقا ـ ئارقىدىن بىرقانچە قېتىم شۇنداق قىلدى ۋە كۆزىنى لاپپىدە ئاچتى. ئۆزىگە ئېگىشىپ تۇرغان كاملىغا ھەيرانلىق بىلەن تىكىلدى ـ دە، كاملىنىڭ ئوڭ قولىنى ئىككى قولى بىلەن تۇتۇپ كۆكرىكىگە باستى، كۆزىنى يۇمۇۋالدى. بىر پەستىن كېيىن:

ـــ چۈشۈم ئەمەسكەن ... چۈش ئەمەسكەن، مېنىڭ چۈشلىرىمۇ مېنى ئالدىغان، ئازابلىغانىدى، ـــ دەپ شۇبرلىدى. يېنىدا ئولتۇرۇۋالغان كامىل سول قولى بىلەن قىزنىڭ چاچلىرىنى سىلىدى، ئېگىشىپ ئۇنىڭ لېۋىگە لېۋىنى تەگكۈزۈپ:

ـــ بۇ چۈشىڭىز ئەمەس، سىزنى ئازابلىغان چۈشلىرىڭىز ئۇچۇن ئەپۇ سورايمەن، جېنىم! ئۆزىڭىزنى بەختلىك ھېس قىلىۋاتامسىز؟ ـــ قىز لەۋلىرىنىڭ توختاۋسىز ھەركىتى بۇنىڭ جاۋابى ئىدى.

2

ئاشخانىدا گۈلئايشەم سىڭلىسى بىلەن تاماق تەييارلىماقتا، بۇلارغا رىزۋانگۈلمۇ قوشۇلۇۋالغان. ئۇلارنىڭ كەيپى چاغ، روھى ئۇستۇن، لەۋلىرىدىن تەبەسسۇم ئۆچمەيدۇ. بولۇپمۇ رىزۋانگۈل شۇ تاپتا باشقىچە، ئۇنىڭ ھەممە نېمىسى ئۆزگەرگەن، ھەتتا

ئۆزىنى تۇتۇشىمۇ تۇنۇگۈنكىگە تۇپتىن ئوخشىمايدۇ. ئۇ مىيقىدا كۈلىدۇ، تولۇق - تولۇق نەپەس ئالىدۇ، گۈلئايشەمگە بۆلەكچىلا مەنىلىك قارايدۇ، چىمەنگۈلگە ئورۇنسىز سۈركىلىدۇ، قۇچاقلاپ قويىدۇ، مەڭزىنى مەڭزىگە يېقىدۇ، خۇددى ئۇ قانداقتۇر بىرسىنىڭ دەيدىگە سېلىشى بىلەن ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالماي قالغاندەك ھالەتتە ئىدى.

دېمىسىمۇ رىزانگۈل كۆڭۈل ئاسمىنىدا پەرۋاز قىلىۋاتقان خۇشاللىق، شادلىقلىرىنى زوق بىلەن سۆزلەشنى قەۋەتلا ئارزۇ قىلىۋاتاتتى. شۇنداق قىلسا ئۇ پۈخادىن چىقىدىغانلىقىغا، تېخىمۇ يايراپ، كۆڭۈل - كۆكسى بەخت تۈيغۇسى بىلەن نۇرلىنىپ كېتىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى. رىزۋانگۈل شۇ تەمەلەر بىلەن قىلىۋاتقان ئىشىنى داۋاملاشتۇرالماي، ئۇنى تاشلاپ قويۇپ بۇ يەرگە چىققانىدى. بىراق، قېرىشقاندەك يە گۈلئايشەم، يە چىمەنگۈل ئۇنىڭدىن گەپ سورىمىدى. ئۇنىڭ شادلىقىنى، ھاياجاندىن داۋالغۇۋاتقان قەلبىنى چىرايىدىن، مېڭىش - تۇرۇشىدىن سەزمىگەندەك پەرۋاسىز.

ۋاقىت ئۆتكەنسېرى رىزۋانگۈل ئۆزىنى بېسىپ تۇرۇشقا ئاجىزلىق قىلىۋاتقىنىنى سېزىشكە باشلىدى. ئۇ ئۆزىنى بۇ قېيىن ئەھۋالدىن قۇتۇلدۇرۇشنى گۈلئايشەمدىن كۈتەتتى، ئۇنىڭ مەنىلىك قاراشلىرىدىن ئۈمىدلىنەتتى. نېمە بولغانلىقىنى ئۆزىمۇ سەزمەي قالدى، رىزۋانگۈلنىڭ قولىدىكى ئىككى تەخسە يەرگە چۈشۈپ جاراڭشىپ چېقىلىپ كەتتى، ئۆزى بولسا ۋارقىرىۋەتتى.

— تۇۋا، ئادەم دېگەن خۇشال بولسا شۇنداق بولىدىغان ئوخشايدۇ، قىزچاق ئۆزىڭىز بۇ دۇنيادا بارمۇ - يوق؟ — دېدى گۈلئايشەم يوغان، قارا كۆزلىرىنى ئوينىتىپ.

— نېمىلەرنى دەپ يۈرىسىز، مانا كۆز ئالدىڭىزدا تۇرۇپتىمەنغۇ؟! ناھايىتى ئىككى تەخسە بۇ دۇنيادىن يوقالدى ! — دېدى رىزۋانگۈل ئەركىلىك بىلەن.

ـــ ئىسىت، بەكمۇ چىرايلىق تەخسىلەر ئىدى، ـــ دېدى چىمەنگۈل خورسىنىپ.

ـــ مانا ... مانا ... ـــ دېگىنىچە رىزۋانگۈل چىمەنگۈلنىڭ يېنىغا كەلدى ـ دە، ئۇنى قۇچاقلىدى، ـــ يۇرىكىڭىزدىكى سۆزنى قىلدىڭىز، سىزگە بۇ يەردىكى ھەممە نەرسە شۇنداق چىرايلىق، گۈزەل كۆرۈندۇ. بولۇپمۇ بۇ بىر تەخسىنىڭ ئىگىسى ئېلى بولغانلىقى ئۈچۈن تېخىمۇ چىرايلىق كۆرۈندۇ. قاراڭە گۈلئايشەم، بۇ شەيتاننىڭ مەكىرى ۋىللىدە قىزاردى، يۇرىكىنىڭ سوقۇشىنى، تىترەۋاتىدۇ تېخى، ـــ دېدى. گۈلئايشەم بىر ياقتىن ئىشىنى قىلىپ، بىر ياقتىن كۈلكىسىنى كۈچ بىلەن بېسىپ جىم تۇراتتى، ئۇنىڭ قىياپىتىدىن مەغرۇرلۇق، پەخىرلىنىش ئىپادىلىرى چىقىپ تۇراتتى.

ـــ ئادەمنى مۇشۇنداق خىجىل قىلسىڭىز رىزۋانگۈل ئاچا، چىقىپ كېتىمەن جۇمۇ بۇ يەردىن، قاراڭە تەخسىلەر چىرايلىق تۇرۇپتىغۇ ...

ـــ كۆزىڭىز بار سىڭلىم، سەت ـ چىرايلىقنى پەرق قىلىش دىتىڭىزغا قايىلمەن. ھەقىقەتەن قايىل، سىزدىن بىر نەرسىنى سورايمەن، راست گەپنى قىلىسىز، لېكىن مەن سوئالىمنى قۇلىقىڭىزغا شۇرلاپ دەيمەن، جاۋابىنى ئۇنلۇك بېرىسىز. رىزۋانگۈل ئۇنى تېخىچە قۇچاقلاپ تۇراتتى.

ـــ ياق، سەت گەپ قىلسىڭىز جاۋاب بەرمەيمەن، قۇچىقىڭىزدىن چىقىپ قاچىمەن.

ـــ خاتىرجەم بولۇڭ، بەلكى يۇرىكىڭىز پۈزۈدە بولۇپ، تېنىڭىز يۇمشاپ كېتىمدۇ تېخى، ـــ دېدى ـ دە، قىزنىڭ قۇلىقىغا ئاغزىنى تۇتۇپ، بىر نېمىلەرنى شۇرلىدى. چىمەنگۈل ئىككى قولى بىلەن يۈزىنى ئەتتى، ئۇ ئاتىسى قورچاق ئېلىپ بەرگەن كىچىك بالىدەك تېپىچەكلىدى، لېكىن رىزۋانگۈلنىڭ قۇچىقىدىن چىقىپ كېتىشكە ئۇرۇنمىدى. ئەكسىچە قۇچاقلاپ تۇرغان رىزۋانگۈلنىڭ ئىختىيارىغا تاپشۇرۇپ ئۆزىنى قويۇۋەتتى،

پىخىلداپ كۈلۈۋەردى، گۈلئايىشەم ئىككى قىزنىڭ بۇ خىل مەنىلىك شوخلۇقلىرىغا قىلىۋاتقان ئىشىنى توختىتىپ قويۇپ مەستلىكى كېلىپ قاراپ تۇردى.

— قېنى، — دېدى رىزۋانگۈل خىجىلدىن كېيىن، — يە ھەر دەڭ ياكى ياق دەڭ، شەرتىمىز بويىچە ئاۋازلىق دەڭ، يە گېپىم سەت گەپمىكەن.

— ياق، سەت گەپ ئەمەس، — دېدى چىمەنگۈل كۈلكە ئارىلاش، لېكىن يۈزىدىن قولىنى ئالمىدى.

— چىمەنگۈل جاۋابىڭىز ياقمۇ؟ — دېدى رىزۋانگۈل ئېنىق قىلىپ.

— ياق ... ياق ... — دېدى قىز ئالدىراپ.

— ھەي بەختلىك شەيتان، — رىزۋانگۈل ئۇنىڭ مەڭزىگە چوككىدە بىرنى سۆيۈپ قويۇپ قويۇۋەتتى.

— ئەسكىكەنسىز رىزۋانگۈل ئاچا، — دېدى ئۆزىنى ئۆڭشىۋالغان چىمەنگۈل ئەركىلەپ تۇرۇپ، — ئادەمنى بوزەك قىلىپ، قىينىپ ئۆلتۈرەي دېدىڭىز، پۈت ـ قولۇمدا كۈچمۇ قالمىدى.

— بىرىنچى قېتىم لېۋىڭىزگە تەگكەندىمۇ شۇنداق بولغان بولغىيتتى، — دېدى رىزۋانگۈل چىمەنگۈلنىڭ قۇلىقىغا ئاستا شۇرلاپ، كېيىنكى سۆزلەرنى ئۇنلۇك قىلىپ دېدى، — راستىنى ئېيتسام سىز ھەقىقەتەن بەختلىك، ئېلى بەك ياخشى يىگىت، ئۇنىڭ كۆڭلى بەك ياخشى، گېپىدە تۇرىدۇ، قولى ئوچۇق، مەرد، ئوچۇق ـ ئاشكارا، ئۇنىڭ ھەممىدىن ئېسىل يېرى ئۆزىنىمۇ، باشقىلارنىمۇ چۈشىنىدۇ ۋە ھۆرمەت قىلىدۇ، كىبىرى يوق. شۇنداق يىگىتلەرنىڭ ياخشى كۆرۈشىگە مۇيەسسەر بولۇش بىز قىزلارنىڭ ئۆمۈرلۈك بەختى.

ھازىرغىچە ئىككى قىزنىڭ رومانتىكىغا تولغان قىزلىق شوخلۇقلىرىغا ئارىلاشمىغان، ئېنىقى ئارىلىشىشتىن ئۆزىنى قاتتىق تۇتۇپ تۇرغان گۈلئايىشەم ئەمدى تاقەت قىلىپ

تۇرالمىدى. ئۇ بىر ـ بىر دەسسەپ رىزۋانگۇلنىڭ يېنىغا كەلدى، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە سىنچىلاپ قارىدى. ئۇ كۇلۇۋېتىشتىن ئۆزىنى ئاران تۇتۇپ تۇراتتى، كۆزلىرىدىن بىر خىل سىرلىق ئۇچقۇن تىنمىسىز جىمىرلاپ تۇراتتى، مەڭزى قىزىپ، چىرايى قەۋەتلا گۈزەللىشىپ كەتكەنىدى.

ـــ نېمىگە قارايسىز، كۆزۈمگە بىرسى سىزگە سالام خەت يېزىپ قويمىغاندۇ، كۆزلىرىڭىز خۇمارلىشىپ كەتتى، ـــ دېدى رىزۋانگۇل.

ـــ سالام خەتنى، ـــ دېدى گۈلئايشەم ئۇنىڭغا تېخىمۇ يېقىن كېلىپ، ـــ ماڭا ئەمەس، سىزگە يېزىپتۇ، كۆزىڭىزگە ئەمەس يۈرىكىڭىزگە يازغانغا ئوخشايدۇ. شۇڭا سىز بۈگۈن بۆلەكچىلا...

ـــ قانداق؟ ـــ دېدى رىزۋانگۇل تەقەززالىق بىلەن.

ـــ ئۆزىڭىز بىلىپ تۇرۇپسىزغۇ.

ـــ ياق، سىز دەپ بېقىڭە، زادى قانداق؟

ـــ بولدى، دېمىسەممۇ ھەممىسى ئۆزىڭىزگە ئايانغۇ.

ـــ تىلەپ قالاي، ئۆتۈنەي جېنىم گۈلئايشەم. ئويلىغانلىرىڭىزنى دەپ بېقىڭە، ـــ گۈلئايشەم بىر پەس خىيال سۈردى ـ دە، ئۆزىگە ئېسىلىشقا تەييار تۇرغان رىزۋانگۇلگە قاراپ كۈلۈپ قويدى.

ـــ بىچارە بايقۇش، ئۆزىڭىزنى قويىدىغان يەر تاپالماي قېلىۋاتىسىز. ئىچىڭىزگە سىغدۇرالمايۋاتقان ئۇ شادلىق قىز بالىنىڭ تەقدىرى، كۆز ياشلىرىنىڭ بەدىلى، ئۇنىڭ ئاجىز كۆڭلىنىڭ قانائەت تېپىشى. سىزمۇ بەختلىك رىزۋانگۇل، ئۇمۇ كارامەت ياخشى يىگىت ئىكەن. ئۇنىڭ يۈرۈش ـ تۇرۇشىمۇ ئايال زاتىنى ئىختىيارسىز ئۆزىگە تارتىدۇ. مەن ساۋاتسىز دېھقان بولسامۇ، ئايال زاتى بولغىنىم ئۈچۈن سېزىمەن، ئۇنىڭدا ئاياللارنى ئۆزىگە مايىل قىلىۋالىدىغان بىر سىرلىق كۈچ بار، شۇغىنىسى ئۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن. ئۇنىڭ سۈرلۈك قىياپىتىمۇ، ئېغىر ـ بېسىق مىجەزىمۇ، پېشانىسىدىكى ئىككى

تال سىزىقچىمۇ، تاڭەي بىلمىدىم ... — ئۇ نېمىشقىدۇر سۆزىدىن توختاپ خىيال سۈرۈپ قالدى. سۆزلەرنى هەممىنى ئۇنتقان هالدا ئاڭلاپ تۇرغان رىزۋانگۇل ئاردىكى جىمجىتلىقتىمۇ يەنە ئۆزىگە مۇقەددەس بولۇپ سېزىلمۇاتقان سۆزنى ئاڭلاۋاتقاندەك پېتىنى بۇزماي تۇردى. ئارىغا ئېغىر جىمجىتلىق چۈشتى، ئۇچ يۈرەك بىر خىلدا سوقۇۋاتاتتى. بىر - بىرىگە تەڭكەش بولغان ئەركىن تىنىقلار جىملىقنى جانلاندۇراتتى. تاقەت قىلالمىدى بولغاي، رىزۋانگۇل:

— قېنى گۈلئايشەم، ئاخىرىنى، ئويلىغانلىرىڭىزنىڭ هەممىسىنى ئاڭلاشقا تەقەززامەن، — دېدى هاياجاندىن تىترەك ئاۋازدا.

— تەلەيلىك قىزلارنى كۆرسەم زوقلىنىمەن، نېمىشقىدۇر كۆڭلۈم يېرىم بولۇپ هەسرەتلىنىمەن. سىز نېمىدېگەن تەلەيلىك، ئەردىن ئامىتى كەلمىگەننى خۇدانىڭ ئۇرغىنى، بىر ئۆمۈر ئۇنىڭ هالىغا ۋاي ... سىز بەكمۇ ئامەتلىك ئىكەنسىز، رىزۋانگۇل ئۇ بەك ياخشى يىگىت.

— كىمنى دەۋاتىسىز گۈلئايشەم؟ — دەپ گەپنى ئۈزدى رىزۋانگۇل تەخىر قىلالماستىن. گۈلئايشەم رىزۋانگۇلنىڭ مۇرىسىگە قولىنى قويۇپ، يەنە بىر قولى بىلەن ئۇنىڭ يەلكىسىدىكى چېچىنى سىلاپ تۇرۇپ:

— كامىل ... كامىل ... — دېدى شۇرلاپ. رىزۋانگۇل ئۇنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئاتتى، كىچىك بالىدەك ئەركىلىدى.

3

خىزمەت قىلىش، يېيىش - ئىچىش، كىيىم كىيىش، ئۇخلاش، بەزىدە خۇشال بولۇش، بەزىدە كۆز يېشى قىلىش، بىر يەرده هازا، بىر يەرده سۆيۈشۈش، بىر يەرده رىشتە، بىر يەرده هىجران ... بۇلارنىڭ هەممىسى قوشۇلۇپ تۇرمۇش ۋە

تۇرمۇشنىڭ مەزمۇنى بولىدۇ. ئادەملا بولىدىكەن ئۇنىڭ كەچۈرمىشلىرى يۇقىرىقى مەزمۇنلاردا يېزىلىدۇ. ھەشەمەتلىك كاتتا شەھەرلەردە بېزەلگەن ئۆيدە ياشايدىغانلار، شامال ئۇچۇرۇپ، بۇرجەكلىرىنى قويمىغان سوقما تاملار بىلەن قورشالغان قوي ـ قوزا، ئېشەك، كالىلار ئارىلىشىپ تۇرىدىغان دېھقان ئۆيلىرىدە بولسۇن، تاغ ئارىلىرىدىكى ئۆڭكۈرلەرنى ئۆي قىلىپ ياشاۋاتقانلار بولسۇن ھەممىسىنىڭ تۇرمۇش مەزمۇنى ئوخشاش، تازا سىنچىلاپ دىققەت قىلىدىغان بولسا ھېچقانداق پەرقى يوق. پەقەت ئوخشاش بولمىغان ۋاقىتتا ئۇلارنىڭ، بىرسىگە خۇشاللىق نېسىپ بولسا، يەنە بىرسىگە كۆز ياش نېسىپ بولىدۇ، بىرسى باغرى ئېزىلىپ ھازا تۇتسا، بىرسى شېرىن سۆيۈشلەرنىڭ لەززىتىنى سۈرۈپ، مەستخۇش بولىدۇ. يەنە بىر يەردە شۇنچە يىل بىر ياستۇققا باش قويۇپ، بىر ـ بىرى بىلەن چىڭ قۇچاقلىشىپ ياتقان ئەر ـ خوتۇن بىر ـ بىرىگە ئۆلۈم تىلىگۈچى رەقىبتەك بولۇشۇپ، نەچچە يالىنى يېتىم قىلسا، يەنە بىر يەردە خۇشاللىق ياشلىرى بىلەن قايتا قۇچاقلىشىدۇ.

ئاپىرىدە بولۇپ، ئادەمزاتنىڭ ئايىغىنىڭ ئىزى چۈشۈپ باقمىغان گىياھسىز، تاقىر قورام تاشلار، قىزغۇچ توپىلار بىلەن قەددىنى تىك تۇتۇپ تۇرغان تاغ ئارىسىمۇ، ئىنسانلارنىڭ تۇرمۇش رىتىمىنى بۇزالمىدى، ئۆزگەرتەلمىدى ياكى ئۇنىڭ مەزمۇنىنىڭ بىر قىسمىنى يوقىتىۋېتەلمىدى، ياكى يېڭى مەزمۇن قوشالمىدى. بۇ تاغنى قىدىرىپ تەكشۈرۈش ئۈچۈن كېلىپ، بۇ يەرنى ۋاقىتلىق ماكان تۇتۇپ ياتقان ئىككى خىل جىنستىكى يەتتە ياش بىر يېرىم ئايدىن بېرى ئۆز تۇرمۇشىنىڭ بىر قىسىم بەتلىرىنى يازدى. ئۇلارنىڭ ئۇرغۇپ تۇرغان ياشلىقىنىڭ تەبئىي تەلپۈنۈشلىرى ئۈچۈن تاغ ئارىسى كاشىلا قىلمىدى. ئۇلار روھىي تەلەپلىرى، قەلبىنىڭ ھۆكمى، ھايات ھەققىدىكى ئېتىقادلىرى بويىچە ئۆز يولىنى داۋاملاشتۇردى.

مۇھەببەت، ئىنسان سۆيگۈسى ئورۇن تاللىمايدۇ. شوخ،

پائالىيەتچان، رەتلىك كىيىنىپ يۇرۇشنى ياخشى كۆرىدىغان كۆڭلى تۇز ئەركىن بىلەن ئۆزىنى تۇتۇشنى بىلمىدىغان، ھەممە ئىشنى كۆڭلىدە پىشۇرۇپ ۋايىگە يەتكۈزۈشتەك خىسلەتكە ئىگە، ئاغزى چاق، ھېسسىياتىنى ئىرادە كۈچى بىلەن ئىدارە قىلىشقا ئۆگەنگەن دوختۇر رامىلەنىڭ مۇھەببىتى جىمجىت باشلىنىپ شاۋقۇن ـ سۈرەنسىز ئورنىتىلدى. ھېچكىم ئۇلارنىڭ غەمگە پاتقانلىقىنى، چوڭقۇر خىيالىلارغا بېرىلىپ پەرىشان يۈرگەنلىكىنى كۆرمىدى. بىر يەردە تۇرغاندا، سۆزلىشىۋاتقاندا ھودۇقۇشۇپ، تەمتىرىشىپ قالغانلىقىنى ھېچكىم ئۇچرىتمىدى. ئۇلار خۇددى ئۇزاق ۋاقىتلىق دوستلاردەك، بىر ـ بىرىنى چۈشەنمەيدىغان ھېچ يېرى قالمىغان قەدىناسلاردەك مۇئامىلە قىلىشىدۇ. ئۇلارنىڭ مۇناسىۋىتى شۇنداق سەمىمىي، شۇنداق مەدەنىي، كىشىنىڭ زوقى كېلىدۇ. ئۆزئارا ھۆرمىتى سۆز ـ ھەرىكەتلىرىدىن مانا مەن دەپ چىقىپ تۇرىدۇ.

بىر چېدىردا بىر يېرىم ئايدىن بېرى يانمۇيان ياتقان رىزۋانگۈل رامىلەنىڭ بىر قېتىم ھەسرەتلىك تىنىپ، ئاھ ئۇرغىنىنى، ئورنىدا ياتالماي ئازابلىق تولغانغانلىقىنى سەزمىدى، ئۇچرامىدى، كۆز يېشىنىغۇ ئەسلا كۆرمىدى. ئۇنىڭ بىرەر كېچىنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزگەنلىكىنى ئەسلىيەلمەيدۇ، لېكىن ئۇ خېلى بۇرۇنلا ئەركىن بىلەن رامىلەنىڭ بىر ـ بىرىنى ياخشى كۆرۈشۈپ، مۇھەببەتلەشكەنلىكىنى سەزگەن. ئۇلارنىڭ بىر ـ بىرىگە ئىزھار قىلىشقان بىرەر ئېغىز مۇھەببەت سۆزىنى ئاڭلىمىغان، يېقىنچىلىق ھەرىكەتلىرىنى كۆرمىگەن، رامىلەنىڭ ئۆز ھاياجانىنى باسالماي، نېمە قىلىشىنى بىلەلمىگەن ۋاقىتلىرىنى ئۇچراتقان ئەمەس، لېكىن ئۇنىڭ قىزلىق سېزىمى ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنىڭ مۇھەببەت رىشتىسى ئىكەنلىكىنى رىزۋانگۈلگە ئۇنسىز شۇبرلىغان.

ـــ رامىلە، ـــ دېدى بىر كۈنى ئاخشىمى رىزۋانگۈل، ئۇ چاغدا گۈلئايشەم ئاشخانىدا ئىش بىلەن، ئىككى قىز يوتقانغا

كىرىپ يېتىۋالغانىدى، ــ ئىچىڭىز پۇشامدۇ؟

ــ نېمىگە دەيسىز؟ ــ دېدى رامىلە سوئالىنىڭ مەنىسىگە چۈشەنمىگەندەك.

ــ شۇنچە نەرسىنى ئىچىڭىزدە قانداق ساقلاۋاتىسىز، مېنىڭ ئەقلىم زادى يەتمەيدۇ.

ــ تېخى ئىچىمدە ئۇنچىلىك كۆپ نەرسىنىڭ بارلىقىنى ئۆزۈممۇ بىلمەيدىكەنمەن، سىزگە قايىل بولسام بولغۇدەك، لېكىن سەزگۈرلۈكىڭىز چېكىدىن ئېشىپ كەتكەندەك قىلىدۇ. مېنىڭ كۆڭلۈمدە سىز پەرەز قىلغاندەك ئۇنچە جىق نەرسە يوق.

ــ مېنىڭدىن يوشۇرۇۋاتامسىز ــ يا، ماڭا تازا ئىشىنىپ كېتەلمەپسىز جۇمۇ رامىلە، مېنىڭ ئاغزىممۇ ئانچە بوش ئەمەس، لېكىن ئىقرارمەنكى، ھېس ــ ھاياجېنىمنى ئىچىمدە ئانچە ساقلىيالمايمەن، ــ ئۇ كۆڭلى يېرىم بولغاندەك ئېغىر بىر تىنىپ قويۇپ جىم بولدى. رامىلە رىزۋانگۈلنىڭ مەقسىتىنى ئاللىقاچان چۈشەنگەن، ئۆز ئاغزى ئارقىلىق سۆزلەتمەكچى بولغان نەرسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى پەرەز قىلىپ بولغانىدى. شۇنىڭغا قارىماي:

ــ رىزۋانگۈل، شۇنچە ئەرنىڭ ئىچىدە بىز ئىككىلا قىز، ئەمدى سىزگە ئىشەنمىسەم كىمگە ئىشىنەرمەن، مېنىڭچە ھەر بىر ئادەمدە باشقىلارنى شېرىك قىلغىلى بولمايدىغان، پەقەت شۇ كىشىنىڭ ئۆزىگىلا تەۋە بولغان شادلىق، قايغۇلىرى بولىدۇ. بۇلار بىر ئۆمۈر شۇ شەخسكە مەنسۇپ، باشقا بىرەرسىنى ئارىلاشتۇرۇشقا بولمايدۇ، ئۆزىدىن باشقىلاردىن مەڭگۈ سىر تۇتۇشقا توغرا كېلىدۇ، بۇ شۇ كىشىنىڭ مەنىۋى زىننىتى. مېنىڭچە بۇ ھەممە ئادەمدە بار، بولۇشقا تېگىشلىك، پەقەت دەرىجىسى ئوخشاش ئەمەس، بەزى شادلىق، شېرىنلىك، لەززەتلەرنى ئۇنى بەخش قىلغۇچىنىڭ ئۆزىگە تېتىتقىلى بولمىغىنىغا ئوخشاش، بەزى ھەسرەت، قايغۇ، نادامەتلەرنى ئۇنى كەلتۈرگۈچىنىڭ ئۆزىگە ئېيتقىلى بولمايدۇ. بولۇپمۇ قىز ــ

يىگىت، ئەر ـ ئاياللار ئوتتۇرىسىدا. بۇنىڭ نېمە ئۇچۇن ئىكەنلىكىنى ئۆزۈمۇ بىلمەيمەن، لېكىن مۇشۇنداق قىلىشنىڭ ئادەملەر ئۇچۇن بەكمۇ زۆرۈر ئىكەنلىكىگە شۇبھىلەنمەيمەن، ـــ دېدى ئۇ جىددىي قىلىپ. ئۇ قاچانلاردىندۇر يېرىم تۇرۇپ يوتقانىنى مەيدىسىگىچە كۆتۈرۈپ ئولتۇرۇۋالغانىدى. گەپ رىزۋانگۈلگە قانداق تەسىر قىلدى، ئۇ نېمە مەنىلەرنى چىقىرىۋالدى، بۇنى بىلىپ بولمايتتى، پەقەت ئۇ جىم بولۇپ قالدى، بۇ جىملىق خېلى ئۇزاق داۋاملاشتى.

ـــ تۇرمۇشقا بەك پۇختا ئىكەنسىز رامىلە، ـــ دەپ سۆز باشلىدى رىزۋانگۈل بىردەمدىن كېيىن جىملىقنى بۇزۇپ، ـــ بولۇپمۇ ئادەملەرنىڭ كۆڭلىدىكى نازۇك ھېسسىياتلارغا جىددىي مۇئامىلە قىلىشىڭىزغا قايىل بولدۇم. مەن ئۆز ھېسسىياتلىرىمنى باشقۇرۇشنى بىلەلمەيدىغانلىقىمنى ئەمدى سېزىۋاتىمەن، قىزلارنىڭ ھەممىسىلا ۋايىگە يەتكەندە ماڭا ئوخشاش بولمىدۇ دەپ ئويلاپتىمەن. بىراق ...

ـــ ئېيتقىنىڭىز توغرا رىزۋانگۈل، ھەممىز شۇنداق بولىمىز. بۇ بىز قىزلارنىڭ تەبىئىتى. بىراق ئۇنى باشقۇرۇش بىر خىل بولمايدۇ، ھەر بىرىمىزنىڭ ھەر خىل بولىدۇ، ئوخشىمايدىغىنى ئەنە شۇ. سىز بىلمەكچى بولغان ئىشنى ئەمدى دەپ بېرەي. مەن ئەركىننى ياخشى كۆرىمەن، ئۇمۇ مېنى ياخشى كۆرىدۇ، ـــ دېدى رامىلە رىزۋانگۈلنىڭ گېپىنى ئۇزۇپ ئادەتتىكىدەكلا.

ـــ قانداق قىلىپ ياخشى كۆرۈشۈپ قالدىڭلار؟

ـــ قىزىقكەنسىز، بۇنىڭغا نېمىلەرنى دەپ بەرسەم بولىدۇ، شۇنداقلا ياخشى كۆرۈپ قالدىم، شۇ.

ـــ ياق رامىلە، مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم ئۇنىڭ سىزنى ياخشى كۆرۈپ قالغىنىنى قانداق بىلدىڭىز دېمەكچىمەن، ئەركىن سىزگە ئۆز ئاغزى بىلەن ئېيتتىمۇ؟

ـــ ئۆز ئاغزى بىلەن ئېيتىش قانچىلىك ئىشتى ئۇ. مەن

سىزنى ياخشى كۆرىمەن، سىزسىز بۇ دۇنيا ماڭا قاراڭغۇلۇق، تەكلىپىمنى قوبۇل قىلمىسىڭىز بۇ دۇنيادا ياشىمايمەن ... بۇنداق گەپلەرنىڭ قانچىلىك ۋەزنى بار دەيسىز. بۇگۈنى بۇ يەردە بىر يىگىت بىر ساددا قىزنى ئاشۇنداق سۆزلەر بىلەن ئېرىتسە، ئەتىسى يەنە بىر يەردىكى دەرەخ تۈۋىدە ئىككىنچى بىرسىنى قۇچىقىغا ئالىدۇ. مەن ئەركىنىڭ ئاغزىدىن ئۇنداق تەنتەنىلىك سۆزلەرنى ئاڭلاپ باقمىدىم. بىراق، پۈتۈن جىسمىدىن مېنى سەممىي ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى سەزدىم، بۇنى پەقەت يۈرەك بىلەنلا سېزىپ، ئەقىل بىلەن يەكۈنلەشنىڭ ئۆزى كۇپايە.

رىزۋانگۇل بىلەن رامىلە شۇ تەرىقىدە سۆزلىشىۋاتقاندا ئىشلىرىنى تۈگەتكەن گۈلئايشەم بىلەن چىمەنگۈل كىردى. ئۇلارنىڭ سۆزى ئۈزۈلدى. شۇ كېچىسى رىزۋانگۇل تۇن نىسپىدىن ئاشقۇچە ئۇخلىيالمىدى، ئۇ كۆپ نەرسىلەرنى ئويلىدى، ئوقۇغۇچىلىق دەۋرى، ئالىي مەكتەپتىكى چاغلىرى، خىزمەتكە چىققاندىن كېيىنكى ئەھۋاللىرىنى ئەسلەپ چىقتى. ئۇ ئېغىر - بېسىق، تەمكىن قىز ئىدى. ئوغۇل بالىلارغا كۆپ ئارىلاشمايتتى، دىققەتىمۇ قىلىپ كەتمەيتتى، ھازىرقىدەك ھېسسىياتلارنىڭ ئوندىن بىرىمۇ يوق ئىدى. ئۇلارغا سېلىشتۇرغاندا ھازىر ئۇ باشقا بىر رىزۋانگۇلگە ئوخشاپ قالدى. ئۇنىڭ تېپىنچ كۆڭلى ھازىر تىنماي داۋالغۇشقا ئورۇن بەرگەن، بۇرۇنقى بۇلۇتسىز ئاسماندەك كۆڭلىدە تۇرۇلۇپ - تۇرۇلۇپ قارا بۇلۇتلار پەيدا بولىدۇ، ھەيۋەتلىك چاقماقلار چېقىلىپ، دەھشەتلىك گۈلدۇرمامىلار گۈلدۇرلەپ، ۋۇجۇدىنى زىلزىلىگە سالىدۇ. رىزۋانگۇلنىڭ ھازىر ئىچى پۈشىدۇ، نېمىگىدۇر تىتىلدايدۇ، ئۆزىگە بەكمۇ ئېھتىياجلىق بولغان نەرسىنى تېپىش ۋەسۋەسىسى ئارامىغا قويمايدۇ. تۇرۇپ ھەسرەتلىنىدۇ، غەمگە چۆكىدۇ، بەزىدە ئۆزىمۇ بىلمەيدۇ، كۆڭلى تەسەللى تېپىپ يايراپ كېتىدۇ، خۇشلۇقىنى ئىچىگە پاتقۇزالماي قالىدۇ، لەۋلىرى تەبەسسۇمدىن، كۆزلىرى بىر خىل نۇردىن نېرى بولمايدۇ. ئۇنىڭ روھى ئۇزاق زامانلاردىن

بېرى بىردىنلا ئېچىلىپ، سۈلىرى ھەر يانغا ئۆرلەپ چىقىۋاتقان بىر ھالەتكە ئوخشاپ قالدى، بۇ بۇلاقنىڭ كۆزىنى ئېچىۋەتكەن كامىل، قىزنىڭ كۆڭۈل ئارامىنى بۇزغان ئەنە شۇ كامىل. رىزۋانگۈل ئويلاپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە بىردىنلا چۆچۈدى. ئۇ كاملىنىڭ ئالدىدا ئۆزىنى تۇتۇۋالالماستىن قىلغان سۆزلىرىنى، ھەربىكەتلىرىنى ئېسىگە ئېلىپ ئۆزىنىڭ يېنىكلىكىگە رەنجىدى، خىجالەت ئارىلاش نومۇس تۇيغۇسى بىلەن كۆڭلى بىئارام بولدى، ئارقىدىنلا رامىلەدەك ئۆزىنى تۇتۇشقا ئىرادە تىكلەپ ئۆزىنى ئۆزى بەزلىدى ۋە ئاستا ـ ئاستا ئۇيقۇغا كەتتى.

لېكىن كېيىنكى ئەمەلىيەت رامىلەدەك ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش رىزۋانگۈلنىڭ قولىدىن كەلمەيدىغانلىقىنى ئىسپاتلىدى.

توققۇزىنچى باب

ھاياتنىڭ سىرلىرىنى بىلىپ يەتمەك بەك تەس. شۇنچە جاپا ـ مۇشەققەت بىلەن كۆچ سەرپ قىلىپ، قولىدىن كېلىدىغانلىكى ئامالالار بىلەن تىرىشىپ ـ تىرمىشىپ يەتكەن مەنزىل قۇرۇق، گىياھسىز، نەپ بەرمەيدىغان چۆل بولۇپ قالىدۇ ـ يۇ، ھېچقانچە ئەجىر سىڭدۈرمەيلا تاساداپىيىلىق بىلەن يەتكەن مەنزىل باغۇ بوستانلىق، گۈل ـ چېچەككە تولغان ئامەت ماكانى بولۇپ قالمىدۇ.

بەزىلەر بىر ئۆمۈر ئىنتىلىپ تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ ئارمانغا يېتەلمەي ھەسرەت بىلەن دۇنيادىن ئۆتىدۇ، بەزىلەر ھاياتتىكى تاساداپىيىلىق بىلەن تۇغۇلغان مەقسىتىگە ئاسانلا يېتىپ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە خۇشال، شاد ـ خۇراملىق ئىچىدە بەختلىك ياشايدۇ، بۇمۇ تۇرمۇشنىڭ سىرى، ھېكمىتى ... بۇنىڭدىن قارىغاندا ئەجىرگە تۇشلۇق نېسىۋە دېگەن نەسىپىي ئوخشايدۇ، جاھاندا تەلەي دېگەننىڭ بارلىقىغا ئىشەنسە بولغۇدەك.

گىياھسىز تاغ ئارىسىدا ئېلىگە تەلەي كەلدى، بەخت قۇشى ئۆزى ئۇچۇپ كېلىپ، ئۇنىڭ بېشىغا قوندى. چىمەنگۈلنى ئېلىغا خىزىر يەتكۈزۈپ بەردى. شۇنداق چوڭ شەھەردە شۇنچە ئۇزاق ۋاقىت ياشىغان، نى ـ نى قىزلار بىلەن ئارىلىشىپ، تونۇشۇپ يۈرگەن ئېلىنىڭ بىر كۆرۈش بىلەنلا چىمەنگۈلگە كۆڭلى چۈشۈپ قېلىشىنىڭ سىرىنى ھېچكىم چۈشەندۈرۈپ بېرەلمەيدۇ، لېكىن ئېلىنىڭ قىزغا بولغان مۇھەببىتىنىڭ ھەقىقىي، سەممىي ئىكەنلىكىگە ھېچكىم شۈبھىلەنمەيدۇ. تۇرمۇشتا ساختا، يالغان نەرسىلەرنىڭ سەۋەبىنى چۈشەندۈرمەك ئاسان، بىراق ھەقىقىي،

راست نەرسىلەرنىڭ سەۋەبىنى چۈشەندۈرمەك بەك تەس، مۇشكۈل. ئەكسىچە راست، ھەقىقىي نەرسىلەرنى سەزمەك، ھېس قىلماق، يالغان نەرسىلەرنى سەزمەك، ھېس قىلماقتىن ئاسان.

ۋۇجۇدى ساددىلىق، شۇنداقلا پاكلىق بىلەن يۇغۇرۇلغان ئېتىز گۈلى چىمەنگۈلىمۇ ئۆزىنى، ھەممە نېمىسىنى، پۈتۈن تەقدىرىنى ھېچقانداق ئىككىلىنىپ ئولتۇرمايلا سۆيگۈچىسىگە تاپشۇردى، سەممىي تەقدىم قىلدى. ئىككى ياشنىڭ چىن سۆيگۈسىنى كامىل باشلىق ئەترەت ئەزالىرى سەممىي تەبرىكلىدى. ئۇلار ئۇچۇن خۇش بولدى، بولۇپمۇ رىزۋانگۈل بىلەن رامىلە بەكمۇ سۆيۈندى. بىر ئاجىزەنىڭ ئېلىدەك مەرد، ئاق كۆڭۈل يىگىتنىڭ مۇھەببىتىگە نائىل بولۇشى ئۆز سىڭىللىرىنىڭ بەختىنى تاپقانلىقىغا ئوخشاش دەپ ئويلاشتى. ئۇلار ئىككىسى پۈرسەت تاپسىلا مۇلايىم، كىيىك كۆزلۈك، قاپقارا سۇمبۇل چاچلىق چىمەنگۈلگە قىزلىق ئەدەپ ـ ئەخلاقلىرىنى ئۆگىتەتتى، ئۆزىنى قانداق تۇتۇش، قانداق قاراش، سۆزنى قانداق قىلىش ھەققىدە ئۇنىڭغا تەلىم بېرەتتى. يەنە بىر تەرەپتىن ئېلى بىلەن كۆپرەك مۇڭدىشىشى، بىرگە بولۇشى ئۇچۇن پۈرسەت يارىتىپ بېرەتتى. ھەر قېتىم ئېلى بىلەن مۇڭدىشىپ قايتىپ كىرگەندە قانداق ماڭغانلىقى، قولىنى تۇتقاندا تېنىنىڭ قانداق بولغانلىقىنى قىزىقچىلىق ئۇچۇن سورايتتى. ئاق كۆڭۈل چىمەنگۈل ئۇلارنىڭ سوئاللىرىنى جاۋابسىز قالدۇرمايتتى، ئۇلار تەڭلا كۈلۈشەتتى، خۇشال بولۇشاتتى، ياشلىقنىڭ ساپ ھۇزۇر ـ ھالاۋىتىدىن ئورتاق ھۇزۇرلىناتتى.

چىمەنگۈل ئىككى قىزنىڭ ئەجرىنى يەردە قويمىدى، ئۇنىڭ يۇرۇش ـ تۇرۇش، سۆز ـ ھەرىكەتلىرىدە ئالاھىدە ئۆزگىرىش بولدى. ئادەتتىكى قاراشلىرى، قەدەم تاشلاشلىرى بۇرۇنقىغا تۇپتىن ئوخشىمايدىغان بولۇپ قالدى، كىيىنمىشلىرىمۇ، چېچىنى تۇزەشلىرىمۇ ئىككى قىزنىڭ ئۆگەتكىنىدەك تۇرىدىغان بولدى.

بۇلارلا ئەمەس، چىمەنگۈلنىڭ مۇھەببەت ئالمىسىگە ئېچىلغان كۆزى قەلبىدىكى ھاياجانلىق دولقۇنلارنىڭ، شېرىن چايقىلىشلارنىڭ، ئۇمىد، ئىنتىلىش ۋە تەشۋىشلىرىنىڭ ئېكرانىدەك مەنىلىكلىشىپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆزى ئەمدى ھەقىقىي قىزلارنىڭ كۆزىدەك ھېسسىيات بۇلىقىغا ئوخشاپ قالدى، ساپ قىزلىق جىسمى يېڭى بىر خىل ھايات باھارىنىڭ مەست قىلغۇچى ھىدلىرى بىلەن يايراپ، ئېچىلىشقا تەشنا بولۇۋاتقان پورەكتەك گۈزەللىشىپ كەتتى. ئۇنىڭ ھازىرقى ھالىتى قانات ـ قۇيرۇقلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ، ئۆزىنى تېخىمۇ چىرايلىق تۇسكە كىرگۈزۈپ، ئەركىكىنى كۈتۈۋاتقان توزغا ئوخشاپ قالغانىدى.

ئېلى مۇراد ـ مەقسەتكە يەتكەن ئادەمدەك مەغرۇر، تەمكىن. ئۇ يىگىرمە يەتتە يىلدىن بېرى ئىزدەپ يۈرگەن قىممەتلىك نەرسىسىنى تېپىۋالغاندەك خاتىرجەم. ئەمدى ئۇنىڭغا ھېچنېمە لازىم ئەمەس، چىمەنگۈل ئېلىنىڭ ئۆمرىگە كېرەكلىك بولغان ھەممە نەرسىنىڭ يىغىندىسى. ئېلى كەم سۆز، سالاپەتلىك بولۇپ قالدى، شائىخولىرى ئازلاپ، ھەرقانداق ۋاقىتتا ئۆزىنى تۇتۇپ سۆزلەيدىغان بولدى. ئۇ ھازىر ھاياتتىن رازى، تۇرمۇشتىن مىننەتدار. خۇشاللىق، تىل بىلەن ئۇقتۇرغۇسىز شادلىق ئۇنى ئەركىلىتىدۇ، مەستخۇش قىلىدۇ. ئېلىغا بۇلارنىڭ ھەممىسىنى چىمەنگۈل بەرگەن، ئۇنىڭ پاكلىقى، سەمىمىيلىكى، تاڭ سەھەردىكى ياز ئاسمىنىدەك ساپ تەبىئىتى، سەبىي بالىلاردەك ئالىيجاناب ساددىلىقى بەرگەن. ئېلىنىڭ قەلبىگە ئىشق ئوتىنى سالغانمۇ چىمەنگۈلنىڭ كۆزلىرىدىن چىقىپ تۇرىدىغان ئاشۇ پەزىلەتلىرى ئىدى.

پاكلىق، ساپلىق نېمىدېگەن ئۇلۇغ، ئۇ سۆيگۈنىڭ ئانىسى، مۇھەببەتنىڭ مۇنبىت تۇپرىقى، گۈزەللىكنىڭ شاھى، ئىنسانىنىڭ بەختى، تەلىيى، تەبىئەتنىڭ قىممىتىنىڭ سەلتەنىتى.

بۇلۇتسىز كۆز ئاسمىنى ئەينەكتەك تازا. كۆتۈرۈلۈش ئالدىدا تۇرغان قۇياشنىڭ شەرق ئۇپۇقىدىكى شەپىقى ئاق نۇرغا ئورۇن

بەرمەكتە، گۈزەل قىزنىڭ ھال رەڭ مەڭزىدەك ياش يۈرەكلەرنى تىترەتكۈچى مەنزىرە ھېلىلا بۇ ئالەمدىن غايىب بولىدىغانىدەك ئىدى. رەنجىگەن قىزنىڭ كۆڭۈلگە سانجىيدىغان سۆزلىرىدەك كۈز شامىلى چىقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭدا نەمخۇش تۇيراقنىڭ قويۇق پۈرىقى، سوغۇقنىڭ تۇنجى شەپسى قوشۇلۇپ كەتكەنىدى.

ئەترەت ئەزالىرى ئولتۇرغان كىچىك ئاپتوبۇس تاغ ئارىسىدىكى ئېگىز - پەس يولدا ئېھتىيات بىلەن ئاستا ئىلگىرىلىمەكتە. ماشىنا توختىماي چايقىلاتتى، بىردەم ئوڭغا، بىردەم سولغا قىڭغىياتتى. بەزىدە ئالدى ئېگىزلىسە، بەزىدە ئارقا تەرەپ ئېگىزلەيتتى، ئاپتوبۇستىن چىققان ئىس، چاقتىن كۆتۈرۈلگەن توپا بىلەن قوشۇلۇپ تۇمان ھاسىل قىلاتتى - دە، بىردەمدىلا غايىب بولاتتى. ئاپتوبۇس ئىچى جىمجىت، ھەممىسى سۈكۈت ئىچىدە خوشلىشۇاتقانىدەك ئىدى، خەير، تاقىر تاغ، سېرىق توپىلىق ئېدىر، قورام تاشلىق چوققىلار، ئەسەرلەردىن بېرى داۋاملىشىپ كەلگەن شېرىن ئۇيقۇڭلارنى بۇزدۇق، بىزنى كەچۈرۈڭلار. خوش قال تۇرالغۇ قىلغان قاپتال، سېنىڭدە ئىزلىرىمىز قالدى، ھاياتىمىزنىڭ مەلۇم بەتلىرى يېزىلدى، ناخشىلىرىمىزنىڭ ساداسى كۆكسۈڭگە سىڭدى، كۈلكىلىرىمىز قۇلاقلىرىڭدا قالدى. خاسىيەتلىك تەنھا بۇلاق، سېنىڭ ئاستا شىلدىرلاشلىرىڭغا يىگىت - قىزلارنىڭ پىچىرلاشلىرى قوشۇلۇپ ئەترايقا تارقالدى. ئۇلار يېشىل چىملارنىڭ غوللىرىغا، قومۇشلارنىڭ ئاق پۈپۈكلىرىگە سىڭىپ كەتتى. ئۇلار سېنىڭ بويۇڭدا، سېنىڭ ئۇۋاڭدا تاتلىق سۆيۈشتى، قۇچاقلاشتى. بىر - بىرىنىڭ كۆكسىگە باش قويۇشۇپ، مۇھەببەت ئۇچۇن سوقۇۋاتقان يۈرەكلىرىنىڭ ساداسىنى تىڭشاشتى. تىل بىلەن بىلدۈرگىلى بولمايدىغان، يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قېتىدا ساقلايدىغان سىرلار قالدى. بۇلار سېنىڭدىن ئايرىلىۋاتقانلارنىڭ قەلبىدىكى ساڭا ئېيتىۋاتقان ئۇنسىز سۆزلىرى، خوشلىشىش سوۋغاتلىرى، خەير، خىسلەتلىك تاغ، ئېدىر، چوققىلار، خاتىرجەم ئۇيقۇڭلارنى

داۋاملاشتۇرۇڭلار، خەير، تەنھا بۇلاق، يېقىملىق ناخشاڭنى مەڭگۈ داۋاملاشتۇرغىن !

ئاپتوبۇس ئالغا ئىلگىرىلىمەكتە، جەمجىتلىق بىر خىلدا ھۆكۈم سۈرمەكتە. گۈلئايشەم تۇگمەس خىيالغا پاتقان، ئۇ غەمكىن، چىرايى سولغۇن، تېگىگە يەتكىلى بولمايدىغان مەنىلەرنى يوشۇرغان كۆزىنى قانداقتۇر بىر غايىۋى مەنزىلگە تىكىپ، سەل ئېگىلىپ ئولتۇرىدۇ. ئۇ مەخمۇتنىڭ تۇرۇپ - تۇرۇپ كۆز تاشلاشلىرىنى سەزمىگەندەك پەرۋاسىز، بۇنى پەرەز قىلىش قىيىن، راستلا ئۇ سەزمەيۋاتامدۇ ياكى سېزىپ تۇرسىمۇ ئاتايىن ئۆزىنى شۇنداق كۆرسىتىۋاتامدۇ. گۈلئايشەم ـــ مەخمۇت ئوتتۇرىسىدا يوشۇرۇن بىر سىر بار، ئىرادىسىگە خىلاپ بىر خىل ياۋايى كۈچ ئۇلارنى بىر - بىرىگە تارتقان، لېكىن ئەخلاق ۋە ئەنئەنىۋى ئادەت كۈچى ئۇلارنىڭ بىر - بىرىگە يېقىنلىشىشىغا كاشىلا قىلغان. مەخمۇت بىلەن گۈلئايشەم بىردەم - يېرىمدەم بىرگە بولۇپ قالسا، كۆڭلى ھۇزۇرلىنىدۇ، ئاجايىپ يېقىملىق تۇيغۇلارغا چۆمۈلىدۇ، بىر - بىرىنىڭ كۆزلىرىگە بېقىشىپ تەلپۈنۈشلىرىگە ئارام بېرىدۇ. ھەر ئىككىسىلا بىرگە بولۇپ مۇڭدىشىشنى، ئۇزاقراق ۋاقىت يېقىن تۇرۇشنى خالايدۇ، شۇنداق پۇرسەتنى ئىزدەيدۇ، كۈتىدۇ. نېسىپ بولۇپ قالغان چاغلىرىدا بەكمۇ خۇش بولۇشىدۇ، بىرقانچە قېتىم ئۇلار قورۇنۇپ - قىسىلىپ بىر - بىرىنىڭ قولىنى سىلاشقان. ئۇ چاغلاردا ھەر ئىككىسىلا ھودۇقۇپ، تەمتىرىگەن، تىترەپ كېتىشكەن، باشقىلاردىن خۇپىيانە قىلىنغان ئىش بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇزاققا سوزۇلۇشى مۇمكىن ئەمەسلىكى تەبىئىي، لېكىن بۇنىڭ تەسىرى، مەنىۋى لەززىتى ئۇلارنىڭ قەلبىدە مەڭگۈلۈك ئورۇن تۇتقان.

بىر كۈنى كەچقۇرۇن مەخمۇت بىرقانچە سائەت پايلاپ يۈرۈپ، ئاشخانا چېدىرىدا گۈلئايشەمنىڭ يالغۇز قالغان پۇرسىتىنى ئاران قولغا كەلتۈردى. ئۇ كىرىپ كەلگەندە خىيالغا پېتىپ قالغان

گۈلئايشەم چۆچۈپ كەتتى، لېكىن ئۇنىڭ چىرايلىق كۆزلىرى نۇرلاندى، لەۋلىرىدىن تەبەسسۇم جىلۋىلەندى، چىڭ كۆكسى كۆتۈرۈپ تۇرغان كۆڭلىكىنىڭ ئېتەكلىرى تەۋرىنىپ كەتتى. مەخمۇت گۈلئايشەمنىڭ يېنىغا باردى ـ دە، ئۇنى تەلۋىلەرچە قۇچاقلىدى ۋە لېۋىنى لېۋىگە باستى. بىر چاغدا لېۋىنى ئاجرىتىشقا ئاران كۈچى يەتكەن گۈلئايشەم ئۇنىڭ قۇچىقىدىن تېز چىقىۋالدى.

ـــ مەخمۇت ... مەخمۇت، تېز چىقىپ كېتىڭ ! بۇ سەتچىلىكنى بىرسى كۆرۈپ قالىدۇ، تېز چىقىپ كېتىڭ ! ـــ دەپ يالۋۇردى شۇنىڭ كۆزلىرىدىن يامغۇردەك ياش تۆكۈلدى، لەۋلىرىدە بولسا تەبەسسۇم ئوينايتتى.

ـــ خاپا بولدىڭىزمۇ گۈلئايشەم، ئەسكى ئىش قىلىپ قويدۇم، ماڭمۇ نېمە ئامال بار؟

ـــ ياق ... ياق... ھەرگىز ئۇنداق ئويلىماڭ، ھەي ماڭمۇ ... بىزگە ... بۇ راۋا بولمايدۇ. سىزنىڭمۇ خوتۇنىڭىز بار، مېنىڭمۇ... بولدى.

ـــ رەنجىمەيسىز.

ـــ پەقەت رەنجىمەيمەن، سىزگە رەھمەت ئېيتىمەن.

ـــ ئىككىنچى ئۇنداق قىلمايمەن.

ـــ ياق ... ياق ... ـــ ئۇ مەخمۇتنى چىڭ قۇچاقلاپ ئۇنى سۆيگىلى تۇردى.

ئەتىسى ئەتىگەندە مەخمۇت ھودۇققان، تەمتىرىگەن ھالدا ئاشخانىغا كىردى. ئۇنىڭ يۈرىكى سېلىپ، ئازراق تىترەپ تۇراتتى، خۇش بولغان كۆڭلى بىئارام. «گۈلئايشەم ئەمدى مېنىڭ چىرايىمغىمۇ قارىمايدۇ، مەن نېمە قىلىپ قويدۇم ... چوقۇم ئۇنىڭدىن ئەپۇ سورايمەن» دەپ ئويلىغانىدى. ئۇنىڭ تەلىيىگە ئاشخانىدا گۈلئايشەم يالغۇز ئەمەس بولۇپ چىقتى، رىزۋانگۈل بىلەن رامىلەمۇ بار ئىدى. مەخمۇتنى بىرىنچى بولۇپ كۆرگەن يەنە گۈلئايشەم بولدى. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ مەخمۇتقا قارىدى.

ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن مىننەتدارلىق، ئەركىلەش، شادلىق ئارىلاشقان بىر نۇر چاقناپ كەتتى. مەخمۇت سۆيگەن لەۋلەر قويۇق تەبەسسۇمدە ئىدى، ئايالىلىق ناز ئۇنىڭ پۈتۈن تۇرقىدىن ئۇرغۇپ تۇراتتى، گۈلئايشەم گەپ قىلمىدى، پەقەت تەلمۈرۈپلا قويدى، لېكىن كۆزلىرى سۆزلەۋاتاتتى.

— مەخمۇت يارەملەشكىلى كىرىپتۇ، — دېدى ئۇنىڭ كىرگەنلىكىنى ئەمدى كۆرگەن رىزۋانگۈل.

— قېنى قىزلار نېمە ئىش قىلاي؟— دېدى كۆڭلى ئەمىن تېپىپ خاتىرجەم بولغان مەخمۇت گۈلئايشەمگە رەھمەت دېگەندەك تىكىلىپ قويۇپ.

مەخمۇت گېپىدە تۇردى، ئۇنداق ئىشنى ئىككىنچى قېتىم تەكرارلىمىدى، ئۇ ئۆزىنى كۇچ بىلەن ئىدارە قىلىپ تەلپۈنۈشلىرىنى باستى، لېكىن ئاخشام كۈتۈلمىگەن ۋەقە يۈز بەردى.

ئاي تېخى چىقمىغان. كېچە شۇنداق قاراڭغۇ ئىدىكى، بىر مېتىر نېرىدىكىنى كۆرگىلى بولمايتتى. يۈلتۇزلارمۇ سۇستەك ئىدى. مېڭىش تەييارلىقلىرى پۈتۈپ ھەممە تەق قىلىپ قويۇلدى، ئەترەت ئەزالىرىنىڭ پەقەت ئۇيقۇسى كەلمىدى. ھەر بىرسى ئۆزىنىڭ يېغما كارىۋىتىدا يانپاشلاپ يېتىشاتتى. قىزلارمۇ ئۆز ياتقىدا بولۇپ، ئاشخانا چېدىرى يېغىشتۇرۇۋېتىلگەن. يانپاشلاپ يېتىپ خىيال سۈرۈۋاتقان مەخمۇتنىڭ بىردىنلا سىرتقا چىققۇسى كەلدى ـ دە، ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. يېرىم كېچە، سىرتتا قاراڭغۇلۇق ھۆكۈم سۈرەتتى، ھاۋا خېلى سوغۇق، بۇلارنى ئويلىغان مەخمۇت چىقماسلىق قارارىغا كەلدى ـ دە، قايتا يېتىۋالماقچى بولدى. قانداقتۇر بىر كۈچ ئۇنى سىرتقا چىقىشقا دەۋەت قىلاتتى، مەخمۇت ئاخىر ئىختىيارسىز سىرتقا قاراپ ماڭدى، ئۇ توختىغاندا ئاشخانا چېدىرى ئورنىتىلغان يەرگە كېلىپ قالغانىدى. ئۇنىڭ خىيالىغا گۈلئايشەم كەلدى، بىردىنلا كۆڭلى سۆيۈندى. دەل شۇ چاغدا بىرسى كېلىپ ئۇنى

قۇچاقلىدى، مەخمۇت ھىدىدىن گۈلئايشەم ئىكەنلىكىنى بىلدى، لەۋلەر بىرلىشىپ كەتتى، بىر جۈپ تەن بىر - بىرىگە جۈپلەشتى، بىر جۈپ يۈرەك ئەنسىز سوقتى. گۈلئايشەمنىڭ بىر جۈپ كۆكسى مەخمۇتنىڭ كۆكرىكىگە پېتىپ تۇراتتى، ئايالىنىڭ كۆزىدىن تۆكۈلگەن ياش مەخمۇتنىڭ مەڭز، لەۋلىرىنى ھۆل قىلىۋەتتى.

— ئايرىلىشتىكى يوللۇقۇم بولسۇن مەخمۇت، مېنى ئەسلەپ تۇرۇڭ. گۈناھلىق ئىش قىلدۇق، بۇ خۇدانىڭ ئۆزى سالغان سەۋدا، ئامالسىز يوق، ئۆزى كەچۈرەر، — دەپ شۇڭىرلىدى گۈلئايشەم. ئەرنى پۈتۈن كۈچى بىلەن باغرىغا ئاخىرقى قېتىم باسقان گۈلئايشەم ئەرنىڭ قۇچىقىدىن تولغىنىپ چىقىپ، كېچە قاراڭغۇلىقىغا كىرىپ كەتتى. مەخمۇت بىر ھازالاردىن كېيىن ئېسىنى يىغدى، ھاياجىنىنى بېسىپ، بىر - بىر چامداپ چېدىرىدىن يىراقلاشتى. ئۇ ئۆزىگە تونۇش بولغان دۆڭلۈكىكە يېتىپ بېرىپ ئولتۇردى ۋە بۇ تاسادىپىي سوۋغىنىڭ ھۇزۇرىنى سۈردى. گۈلئايشەمنىڭ ئوتلۇق سۆيۈشى، قاتتىق قۇچاقلىشىدىن قايتا ھۇزۇرلاندى، لەۋلىرىنىڭ، مەڭزىنىڭ، قوللىرىنىڭ مۇزلاپ كەتكەنلىكىنى ئەمدى ئېسىگە ئالدى. ئۇ خېلى ئۇزاق ساقلىغان، سەۋرچانلىق بىلەن كۈتكەن. ئۇمىد، ئۇمىدسىزلىك ئۇنى ئازابلىغان. بۇلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزگەن مەخمۇتنىڭ كۆڭلى يېرىم بولدى، ئۆزىگە كايىدى، بۇرۇنراق چىقمىغانلىقىغا پۇشايمان قىلدى.

ئاپتوبۇس بىر خىلدا ئالغا ئىلگىرىلىمەكتە. سۆيۈملۈك تاغ يىراقلاردا قالدى. چەكسىز سوزۇلغان چۆللۈكتىكى توپا يول سوزۇلۇپ ياتىدۇ. ئاپتوبۇس ئىچىدە يەنىلا جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرمەكتە. رامىلە بىلەن ئەركىن يانمۇيان ئولتۇرۇپتۇ، كامىل بولسا شوپۇرنىڭ يېنىدا. مۇھەببەتتىن كۆڭلى ئەمىن تاپقان رىزۋانگۈل بىلەن چىمەنگۈل بىر شاختا ئېچىلغان قوشماق گۈللەردەك ئېچىلىپ ئولتۇرۇپتۇ، ئۇلارغا ھەممە نەرسە گۈزەل،

يېقىملىق، ھازىرقى جەمجىتلىقىمۇ ئۇلارغا ھۇزۇر بەخش قىلغان. ئېلى بۇلارنىڭ كەينىدىكى ئورۇندا ئولتۇرىدۇ.

گۈلئايشەم كۆرۈۋاتقان شېرىن چۈشىنى بۇزۇۋېتىشنى خالىمىغاندەك ئەتىگەنكى پېتىنى بۇزماي ئولتۇرۇپتۇ. بەلكىم ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئايرىلىش بىئارامىلىقى، كېچىدىكى شېرىن مىنۇتلارنىڭ لەززىتى ئارىلىشىپ باشقىچىلا قىلىپ قويغاندۇ، بۇنى بىلمەك تەس. ئايرىلىش مىنۇتلىرى يېقىنلىشىۋاتىدۇ. گۈلئايشەمنىڭ يېزىسىغا ماشىنا ماڭغانسېرى يېقىنلاشماقتا، ئۇ يەردە چوكان قالمدۇ، بىر يېرىم ئايدىن بېرى ئايرىلىپ كەتكەن ئۆي، بالىلىرى، ئېرى بىلەن كۆرۈشىدۇ. يەنە شۇ بۇرۇنقى تۇرمۇش باشلىنىدۇ، كۈندۈزى ئېتىزدا ئىشلەش، ئاخشىمى داستىخان يىغىلىشى بىلەن قىڭغىيىپ يېتىپ، بىردەمدىلا خورەكەكە چۈشىدىغان، تەر پۇراپ تۇرىدىغان ئېرى، بىر ـ بىرىدىن يېرىم ياشلا پەرق قىلىدىغان ئۈچ بالىنىڭ ۋاراڭ ـ چۇرۇڭلىرى، ئېغىلدىكى قوي، ئۆچكىلەرنىڭ مەرەشلىرى، ئېشەكنىڭ ھاڭراشلىرى، قىغ پۇراپ تۇرىدىغان قورۇ ـــ مانا بۇ يىگىرمە بەش ياشنىڭ قارىسىنى ئەمدىلا ئالغان گۈلئايشەمنىڭ بۇرۇنقى ۋە بۇنىڭدىن كېيىنكى تۇرمۇش مۇھىتى. بىر يېرىم ئايدىن بېرى يېڭىچە تۇرمۇش شارائىتىدا ئۆزى مۇناسىۋەت قىلىپ كەلگەن ئادەملەرگە ئوخشىمايدىغان ئادەملەر ئىچىدە ياشاپ، ئۇنىڭ كۆزى ئېچىلدى، خېلى كۆپ نەرسىلەرنى بىلدى، ئۆگەندى. تۇرمۇش دائىرىسىنىڭ كەڭلىكى، خىلمۇخىللىقىنى بىلدى، ھاياتتا ئادەملەرگە نىمىلەرنىڭ لازىملىقىنى ھېس قىلدى، ھاياتنىڭ مەنىسىنى تولۇق بولمىسىمۇ ھەر ھالدا بىلدى. بولۇپمۇ ئۇنىڭ جىسمىنىڭ قاراڭغۇ بۇلۇڭىدا تۇنجۇقىقان، ئۆزىمۇ بىلمىگەن قىزلىق تۇيغۇلىرى پارتلاپ ۋۇجۇدىغا تارقالدى، بۇنىڭ كۈچ ـ قۇۋۋىتىنى، سىرىنى بىلدى، ئازاب ۋە لەززىتىنى تېتىدى. مانا ئاز ۋاقىتتىن كېيىن گۈلئايشەم بۇرۇنقى تىرىكلىك ئۇچۇنلا تىنماي تېپىرلايدىغان، ھېچنېمىنىڭ پەرقى بولمىغان،

خۇددى مۇگدەۋاتقاندەك تۇرمۇش مۇھىتىغا كىرىپ كېتىدۇ. ئەمدى ئۇ باغدا ئەركىن يايراپ، زوق ـ شوقى بىلەن سايراپ يۈرگەن ئازاد بۇلبۇلنى بىردىنلا قەپەسكە سولاپ قويغاندەك بولۇپ، ئازابلىنارمۇ؟ ھەسرەت چېكىپ خۇپيانە كۆز ياش تۆكەرمۇ؟ بەلكى بىر مەزگىللىك تۇرمۇش لەززىتى قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە ساقلىنىپ، كېيىنكى ھاياتىدا ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىپ، ھەسرەتلىرىنى يېنىكلەشتۇرۇشنىڭ ئېسىل سوۋغىسى، خۇشال ئۆتكەن كۈنلەرنىڭ ئۇنتۇلماس يالدامسى بولۇپ قالار.

يېزىنىڭ يالىڭاچلىنىپ قالغان دەرەخلىرى يىراقتىن كۆرۈنۈشكە باشلىدى، ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىكى پەرىشانلىقنى مۇڭ ئىگىلىدى.

ـــ ئاچا ... ئاچا، ـــ دەپ چاقىردى چىمەنگۈل ئۇ ئولتۇرغان تەرەپكە بېشىنى سوزۇپ. لېكىن گۈلئايشەم ئاڭلىمىدى. چىمەنگۈل يەنە بىر قېتىم چاقىرىپ ئاڭلىتالمىغاندىن كېيىن، ئورنىدىن تۇرۇپ، ئاچىسىنىڭ يېنىغا باردى.

ـــ ئاچا، ـــ دەپ نوقىدى. گۈلئايشەم ئۇيقۇسىدىن ئۇشتۇمتۇت ئويغىتىۋەتكەندەك چۆچۈپ كەتتى، چىرايى تاتاردى، ئۇ نېمە بولغانلىقىنى ئاڭقىرالمىغاندەك ئەتراپقا ئالاق ـ جالاق قارىدى.

ـــ ئۆيگە يېقىنلاپ قالدۇق!

ـــ ھە ... ـــ دېدى ئېسىنى يىغقان گۈلئايشەم، ـــ ئۆيگە يېقىنلاپ قاپتىمىز، ـــ ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقتى، سىڭلىسى ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇردى.

ئاپتوبۇس ئىككى قاسىنقىغا كېسەكتىن خىلمۇخىل سېلىنغان يېزا ئۆيلىرى بار چوڭ يولدىن بۇرۇلدى. گۈلئايشەملەرنىڭ ئۆيى مۇشۇ كوچىنىڭ ئىچكىرىسىدە ئىدى، ئۇ سىڭلىسى بىلەن ئاللىقاچان ئورنىدىن تۇرۇۋالغان ۋە ئاپتوبۇسنىڭ ئىشىكىگە بېرىۋالغانىدى، چىمەنگۈلنىڭ كۆزى ئېلىدا، گۈلئايشەمنىڭ كۆزلىرى مەخمۇتقا تەمتىرەپ ـ تەمتىرەپ قارايتتى. ماشىنا تونۇش، سىرلانمىغان قوشقوۋۇق ئىشىككە يېقىنلاپ توختىدى.

— قېنى، — دېدى گۈلئايشەم تىترەڭگۈ ئاۋازدا، — ئۆيگە كەلدۇق، چۈشەيلى رىزۋانگۈل.

كامىل بىرىنچى بولۇپ ماشىنىدىن چۈشتى. ئاندىن رىزۋانگۈل بىلەن رامىلە چۈشتى، لېكىن باشقىلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشقان بولسىمۇ چۈشمىدى. گۈلئايشەمنىڭ تەلمۈرۈشلىرى، چىمەنگۈلنىڭ هودۇقۇپ قاراشلىرى ئەركىن، ئېلى، مەخمۇتلارنىمۇ چۈشۈشكە مەجبۇر قىلدى.

— كامىل، نېمىگە قاراپ تۇرىسىز، چاقىرسىڭىزچۇ ئۇلارنى، مېنىڭ ئۆيۈمگە كىرىپ كەتمىسىڭىزلەر قانداق بولىدۇ، بوسۇغامغا كېلىپ قېلىپ، — گۈلئايشەمنىڭ ئېرى چىقىپ قاراپ تۇراتتى. چوڭ قىزى «ئاپا!» دېگىنىچە كېلىپ ئېسىلىۋالدى، چوكانىڭ ئانچە كارى بولمىدى.

— رەھمەت سىڭلىم، بىزگە ئۆز قېرىنداشىڭىزدەك قارىدىڭىز، هەممىزنىڭ يۈرىكىدە سىزنىڭ غەمخورلۇقىڭىزنىڭ ئۆچمەس ئىزلىرى قالدى.

— نېمە، كىرمەي قايتىمىز دېمەكچىمۇسىز؟ مەن ئۆزۈمنى يەرگە ئېتىپ، ئاۋازىمنى بولۇشچە قويۇۋېتىپ يىغلايمەن جۇمۇ كامىل، — سۆزلەۋاتقان گۈلئايشەمنىڭ كۆزى بەخىرامان قاراپ تۇرغان ئېرىگە چۈشتى.

— هەي، مېهمانلارنى ئۆيگە باشلىماي ئاسماندىن چۈشۈپ قالغان تاشتەك نېمە تۇرۇش بۇ ! — دېدى ئۇ. ئارىغا ئەركىن چۈشتى:

— كامىل، مېنىڭچە بىز گۈلئايشەم ئاخىرقى قېتىم ئۆزىنىڭ ئۆيىدە ئەتكەن تامىقى بىلەن قورساقلارنى بىر تويدۇرۇۋالايلى، كىم بىلىدۇ مۇشۇ كەتسەك يەنە قاچانلاردا كۆرۈشىمىز. ئەتىگەندىمۇ تۇزۇك بىر نېمە يېمىدۇق، چۈشمۇ بولۇپ قالاي دەپ قالدى، چۈشەيلى، — دېدى. ئەركىنىڭ سۆزى گۈلئايشەمگە يىغدەك ياراشتى، شۇڭا ئۇ ئەركىنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ دېدى:

— مانا يىگىت دېگەن، يىگىت بولسا ئادەمنىڭ كۆڭلىنى مۇشۇنداق بىلسە ...

كۆپچىلىك ئىسسىق بىر پىيالىدىن چاي ئىچىپ ئاندىن يولىنى داۋاملاشتۇرۇش خىيالى بىلەن گۈلئايشەمنىڭ چوڭ ئۆيىگە كىرىپ ئولتۇرۇشتى. داستىخان سېلىنىپ نان بىلەن چاي قۇيۇلدى، ھەر خىل پاراڭلار بولۇندى. گۈلئايشەم بىلەن چىمەنگۈل پۈتى ـ پۈتىغا تەگمەي ئالدىرىشىپ كەتتى، ئارىدىن يېرىم سائەتتىن ئوشۇق ۋاقىت ئۆتتى. چاي ئىچىپ بولغان ئەركىن سىرتقا چىقىپ كېتىپ، شۇنداق ئالدىراش قايتىپ كىردى، ئۇ كامىلنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ قۇلىقىغا بىر نەرسە دەپ شۇڭىرلىدى، شۇئان كامىلنىڭ كۆزلىرى چوڭىيىپ، قاپىقى تۇرۇلدى ـ دە، ئورنىدىن ئىتتىك تۇرۇپ سىرتقا ماڭدى. ئىشىك تۇۋىدە گۈلئايشەم بىلەن دوقۇرۇشۇپ قېلىپ، ئىككى قەدەم ئارقىغا ياندى، خۇشاللىقتىن ئېچىلىپ كەتكەن چوكانغا تىكىلدى.

— سىڭلىم، بۇ ئىشىڭىز بولماپتۇ!

— نېمىنى دەيسىز؟ — دېدى ھەيرانلىق بىلەن گۈلئايشەم.

— بۇ، بۇ، مۇشۇنچىلىك ئاۋارە قىلغىنىمىزمۇ يېتىپ ئاشمامدۇ!؟ — بۇ سۆز بىلەن گۈلئايشەم كامىلنىڭ مەقسىتىنى چۈشەندى، شۇڭا كۈلۈپ تۇرۇپ:

— شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى مېنى مېھماندەك كۈتتىڭىزلەر، چوڭلار سىڭىل، كىچىكلەر ئاچىسىدەك بىلىپ ھۆرمەت قىلدى، ئىززەتلىدى. مەن شۇلارغا بىرەر قېتىم رەھمەت ئېيتمىسام قانداق بولىدۇ. كەمبەغەل بولساممۇ، ئۆيۈمدە بار نەرسە بىلەن داستىخان سالمىسام بۇنىڭدىن كېيىن كۆز يېشىم قۇرىماس، كامىل.

چوكاننىڭ بۇ يۇرەك سۆزلىرى كامىلنىڭ كۆڭلىنى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋەتتى. ئىچىدە كۆتۈرۈلگەن بىر خىل ئۆكسۈش

كانىيىدا توختاپ قالدى. ئۇ كۆز چاناقلىرىغا كېلىپ قالغان ياشلىرىنى كۇچ بىلەن باستى، ئاستا بېرىپ ئورنىدا ئولتۇرۇۋالدى.

كامىل ئۆيگە كىرىپ كېتىشى بىلەنلا گۈلئايشەم بېقىپ سەمرىتىۋاتقان قوينى تېز سويۇشنى ئېرىغا بۇيرۇغانىدى. قايسى دېھقان بالىسىنىڭ قولىدا پىچاق توختىمايدۇ دەيسىز. ئەركىن سىرتقا چىققاندا ئەر ساھىبخانا سېمىز قوينىڭ گۆشىنى پارچىلاۋاتاتتى. تۆت چىشلىق بولغان ياش قوينىڭ گۆشى بىر سائەتتىك ۋاقىتتا پىشتى. يوغان - يوغان لېگەنلەرگە سەۋزە، چامغۇر بىلەن بىرگە سېرىلىپ چۈشكۈدەك ئۈسۈلۇپ مېھمانلارنىڭ ئالدىغا قويۇلدى. كاملىنىڭ ئەتىتى گۆشىنىڭ مەززىلىكلىكىنى ماختاپ تۇرۇپ يېگەن بولسىمۇ، بىر قوينىڭ گۆشىدىن خېلى ئېشىپ قالدى. داستىخان يىغىلىپ بولغاندىن كېيىن كامىل باشلىقلىق سۈپىتى بىلەن مۇنداق ئىككى ئىشنى ئورۇنلاشتۇردى:

— ئاغىنىلەر، ئېلى بىلەن چىمەنگۈلنىڭ بەختلىك ئىشىنى ھەممىڭلار بىلىسىلەر. ئېلى، سەن قالىسەن. بۇ يەردىكى تۇغقانلار بىلەن تونۇشۇۋال، چوڭلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتىسەن، ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى خاتىرجەم قىلىسەن، قالغان ئىشلارنى گۈلئايشەم ئورۇنلاشتۇرىدۇ. يەنە بىر ئىش، گۈلئايشەملەرگە نېمە دەپ رەھمەت ئېيتىشنى بىلەلمەيۋاتىمەن، ھەممىدىن ئۇلۇغ نەرسە ئادەمنىڭ كۆڭلى ئىكەن، قەدىرلىك بولىدىكەن، گۈلئايشەم مۇشۇنداق ئادەملەرنىڭ ئەڭ ئالدىدىكىسى ئىكەن. بۇ ھەممىمىزنىڭ يۈرىكىدىكى سۆز ! — كامىل سۆزىدىن توختاپ يانچۇقىدىن ئۈچ يۈز يۆەن پۇل چىقىرىپ، — ماۋۇ پۇلنى ئېلىك، تۇرمۇشىڭىزغا لازىم قىلىك، — دېدى گۈلئايشەمگە سۇنۇپ. نېمە قىلارىنى بىلەلمەي قالغان چوكان ئىككى قەدەم كەينىگە داجىدى ۋە:

— ياق ... ياق ... — دېدى ئىككى قولىنى كۆتۈرۈپ توسۇپ

تۇرۇپ. ئازدىن كېيىن: ــ بۇ، بۇ قانداق بولىدۇ، كامىل نېمە قىلغىنىڭىز بۇ، مېنى تەڭلىكتە قويماڭ، ــ دېدى. گۈلئايشەمنىڭ يېنىغا كەلگەن كامىل:

ــ بۇمۇ بىزنىڭ كۆڭلىمىز، سىزنىڭ كۆڭلىڭىزنى دەپ ئۆيىڭىزنى نەچچە سائەت مالىماتاڭ قىلدۇق، ئەمدى بىزنىڭ كۆڭلىمىزنى قىلمىسىڭىز ... ــ گۈلئايشەم ئۆز ئاكىسىغا ئېسىلغاندەك كاملىنىڭ ئىككى مۇرىسىگە ئېسىلدى، بېشىنى ئۇنىڭ كۆكرىكىگە قويدى.

ــ كامىل، سىزلەر نېمىدېگەن كاتتا ئادەملەر ... نېمىدېگەن كاتتا، ــ دېدى يىغلاپ تۇرۇپ. بۇ مەنزىرىگە قاراپ تۇرغانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ كىرپىكلىرى نەملەشتى.

ئونىنچى باب

1

كامىل ئەترىتى بۇ قېتىم قىدىرىپ تەكشۈرۈشتە يېغىپ كەلگەن ئەۋرىشكىلەرنى بىر تەرەپ قىلىشقا كىرىشىپ كەتتى. ھەربىر خادىم ئۆزىنىڭ مۇتەخەسسىسلىكى بويىچە تەقسىم قىلىۋالغان ئىش دائىرىسىنى ئىنچىكە ئىشلەش بىلەن ئالدىراش، ئەۋرىشكىلەرنى كۆزىتىش، فىزىكىلىق تەكشۈرۈش، لابوراتورىيەدە تەكشۈرۈپ ئانالىز قىلىش، ئاخىرىدا يەكۈن چىقىرىپ مۇقىملاش ئۇلارنىڭ ئىش تەرتىپى. بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئۆز رىتىمى بويىچە يىگىرمە نەچچە كۈندە ئىشلىنىپ بولدى. كامىل ئېنىق، ئىخچام قىلىپ خۇلاسە يېزىپ رەھبەرلىككە تاپشۇردى. ئۇنىڭ كۆڭلى خۇش، روھى ئۇستۇن. چۈنكى، ئانالىز خۇلاسىسىدىن قارىغاندا بۇ قېتىمقى قىدىرىشنىڭ نەتىجىسى كىشىنى ھەيران قالدۇراتتى، ئېنىقلانغان رۇدىلارنىڭ خىلى كۆپ ئىكەنلىكى، بولۇپمۇ 9 ـ نومۇرلۇق نۇقتىدا تەركىبى خېلى يۇقىرى بولغان مىس كانىنىڭ بارلىقى ئېنىقلاندى. كاملىنى ھەممىدىن بەك خۇش قىلغىنى 13 ـ نومۇرلۇق نۇقتىدىكى ئالتۇن تەركىبى ئۇستۇن بولغان ئالتۇنلۇق ئىدى، بۇ يەردىن ئېلىپ كېلىنگەن ئەۋرىشكىنىڭ ئالاھىدىلىكىدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن پۈتۈن ئانالىز قىلىش جەريانىنى كاملىنىڭ ئۆزى بىۋاستە قىلدى. دەسلەپكى ئالامەتلەرنىڭ ئاساسىنى ئىلمىي نۇقتىدىن توغرا پەرەز قىلىپ، رېئال يەكۈن چىقىرىش ئۈچۈن قانچە كېچە كىتاب كۆردى، قانچە يۈز بەت خەنزۇچە، بىر

قىسىم ئىنگلىزچە كىتابلارنى تەپسىلىي كۆرۈپ چىقتى. ھەتتا ئۇ 13 ـ نومۇرلۇق نۇقتىنىڭ سىرتقى قۇرۇلۇشى، تۈپرىقى، تاشلىرىنىڭ رەڭگى خاتىرىلەنگەن ماتېرىياللارنى قايتا ـ قايتا كۆرۈپ چىقتى. ئەگەر كامىلنىڭ يەكۈنى توغرا بولۇپ چىقىدىغانلا بولسا، بۇ ئالتۇنلۇق چوڭ خەزىنە، ئاجايىپ بايلىق كانى، كەلگۈسىدە چوڭ ھەجىملىك ئالتۇن كانى رايونى بولۇپ قېلىشى شۈبھىسىز ئىدى. ئالدىن بېشارەت بېرىلگەن ئالامەتلەردىن قارىغاندا كۆلىمى چوڭ، زاپىسىمۇ ئاز ئەمەستەك قىلىدۇ. بۇ خىل شېرىن خىيال، تاتلىق ئۈمىد كامىلنى راھەت بۆشۈكىدە توختىماي تەۋرىتەتتى، ئۆز ئەقىل ـ ئىدراكى ۋە ئەمگەكنىڭ جەمئىيەت ئۈچۈن يارىتىپ بېرىدىغان بايلىقى بىلەن پەخىرلىنىدىغان كامىلدەك كىشىلەر ئۈچۈن ئۆمرىدە بۇنىڭدىن ئارتۇق خۇشاللىق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. شۇڭا، ھازىر ئۇنىڭ دائىم تۇرۇلۇپ تۇرىدىغان قاپاقلىرى ئېچىلغان، گەپ ـ سۆزلىرىمۇ بىلىنەرلىك كۆپەيگەن، تېخى ئۇنىڭ سىرلىق چىرايىنى كۈلكە پەردىسى چۈمكىگەنىدى. ھېچقاچان بىرسىگە چاقچاق قىلمايدىغان بۇ سۈرلۈك كىشى بىرنەچچە قېتىم ئېلىنىڭ ئېسىگە چىمەنگۈلنى كەلتۈرۈپ قويىدى، رامىلەنى تەمتىرىتىپ ئانارەك قىزارتتى.

بىر ھەپتىدىن كېيىن ھەممە ئىش ئايدىڭلاشتى. ئىدارە باشلىقى چوڭ زالدا ئېچىلغان مەجلىسنى باشقۇردى. ھوقۇقلۇق باش گېئولوگ كامىل يازغان خۇلاسىنى ماختاش بىلەن تولۇق مۇقىملاشتۇردى. 9 ـ نومۇرلۇق نۇقتىدىكى مىس، 13 ـ نومۇرلۇق نۇقتىدىكى ئالتۇن، ئۇلارنىڭ تەركىبى، مىقدارى ھەققىدىكى قاراشلىرىنى تولۇقلاپ قارارلاشتۇردى. ئاپتونوم رايوننىڭ سانائەتكە مەسئۇل مۇئاۋىن رەئىسى كامىل ئەترىتىنىڭ بۇ قېتىمقى تۆھپىسىنى چوڭ باھالاپ رەھمەت ئېيتتى. ئۇلارنىڭ ئەمگەكنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن يىگىرمە نەچچە ئادەمنىڭ كۆكرىكىگە قىزىل گۈل تاقىدى ۋە نەق پۇل مۇكاپاتى تارقاتتى.

زالدا تۇرۇپ - تۇرۇپ كۆتۈرۈلگەن ئالقىش ساداسىرى ئاسمان بوشلۇقىغا تارقالدى، ھەربىر يۇرەككە شادلىق تۇيغۇلىرى بەخش قىلدى.

شۇ كۈنى كەچتە كامىل ئۆز ئەترىتىگە كاتتا زىياپەت ئۇيۇشتۇردى. خۇشال چىرايلار، چاقناپ تۇرغان كۆزلەر، ئىچكى ھېسسىياتىنى يوشۇرالمىغان ھاياجانلىق چىرايلار بىر - بىرىگە تەڭكەش بولۇپ، ئولتۇرۇشقا ھۆسن قوشقاندى. ئۇلارنىڭ بۇگۈنكى كىيىنىشى، ياسىنىشىمۇ باشقىچە، ئەرلەرنىڭ ھەممىسى ئۆزلىرىنىڭ دىتىغا ياققان، كۆڭلى خالىغان رەڭدىكى كاستۇم - بۇرۇلكا كىيىشكەن، چىرايلىق گالىستۇكلارنى تاقاپ، چاچلىرىنى ھەر خىل ياسىتۇالغانىدى. تەۋەررۈك بىر جۇپ قىزمۇ كاستۇم - يوپكا كىيگەن، ئاق كوپتىسىنىڭ ياقىلىرىنى قايرىپ سۇزۇك بويۇنلىرىنى ئەركىن قويۇپ بەرگەنىدى. تازا سىنچىلاپ قارىغاندا قاش، كۆزلىرىگە، مەڭزى ۋە كالپۇكلىرىغا ئازراق ھەشەمىمۇ قىلغاندەك قىلاتتى. ئۇلارنىڭ ئۇزۇن، ئىنچىكە قاشلىرى، ھال رەڭ مەڭزى، كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان كۆكسى ۋايىگە يەتكەن قىزلىق باھارىنى نامايان قىلىپ تۇراتتى. كۆزلىرىدىن تەلپۈنۇش، زوقلىنىش، ئىنتىلىش ۋە يەنە قانداقتۇر گۈزەل ھېسسىيات شولىلىرى جۇلالىنىپ، نازاكەتكە نازاكەت قوشقانىدى. كاملىمۇ ئالاھىدە قېتىۋالغان، ياراشقان خورما رەڭ كاستۇمى ئۇنىڭ كەڭ يەلكىسىنى تېخىمۇ ھەيۋەتلىك تۇسكە كىرگۈزگەنىدى، سىر قارا، قويۇق چاچلىرى يۇمىلاق بېشىدا دولقۇنسىمان كۆپۈپ تۇراتتى. بويىندا رىزۋانگۇلىنىڭ تۇنجى سۇۋغىسى چاسا ئاق يوللۇق گالىستۇك ئالاھىدە كۆزگە چېلىقاتتى. بۇگۈن ئۇنىڭ چىرايى تېخىمۇ ئېچىلغان، پىشانىسىدىكى ئىككى تال تال سىزىقمۇ يوقالغان، مېڭىشلىرى سالماق، پۇتۇن تۇرقىدىن خۇشاللىق چىقىپ تۇراتتى.

ئۇچ يۇمىلاق ئۇستەل ئېسىل يېمەكلىك، يەتتە - سەككىز خىل قورۇما بىلەن توشقان. ئىچىملىكلەردىن ئاق، قىزىل ھاراق

ۋە پۈتىلار قويۇلغان، بىر ئادەمنىڭ ئالدىغا بىر ئىستاكان ۋە بىردىن چىرايلىق رومكا قويۇلغانىدى. ئۇلار قىزغىن پاراڭ سېلىشقاچ ئالدىدىكى نېمەتلەرنى قىزغىن يېيىشكەن بولسىمۇ، نېمىشقىدۇر رومكىلارغا قول ئۇزىتىشمىدى. بۇنىڭ سەۋەبى سىر ئەمەس، ھەممىسى كامىلنىڭ قەدەھنى قولىغا ئېلىپ بىر - ئىككى ئېغىز سۆز قىلىشىنى، شۇنىڭ بىلەن باشلاپ بېرىشىنى كۈتەتتى. لېكىن بۇ ئىش كامىلنىڭ ئېسىدە يوقتەك ئىدى، شۇڭا ئۇ بىرقانچە سەپدىشىنى ئېچىملىككە تەكلىپ قىلىپ قويدى، مەخمۇت ئاغزىنى تولا تەمشىتىپ چىدىمىدى بولغاي، ئاخىر ئۇنىڭ ئاغزى ئېچىلدى.

— ئاغىنىلەر بۈگۈن ئاخشام ئۇسسۇزلۇققا تېنەپ قالمىزمۇ نېمە، كامىل بىزنى سۈغارمامسەن؟ — دېدى ۋارقىراپ.

— كامىل بىر نېمە دېمەمەسەن !

— كامىل باشلا، نەپسىمىز تاقىلداپ كەتتى !

— قالتىس كارۋان بېشى جۈمۈسەن، يەم بېرىپ، سۈغۇرۇشنى ئۇنتۇپ قالىدىغان ! — تەرەپ - تەرەپتىن سۆزلەر كامىلنى ئورنىدىن تۇرغۇزدى. ئۇ سەپداشلىرىنىڭ كۆڭلىدىكىنى چۈشەنگەنىدى. ئۇ سەپداشلىرىغا بىر - بىرلەپ قاراپ چىقتى. باشقىلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ نېمە دېيىشىنى كۈتۈپ، ئۇنىڭ ئاغزىغا قاراشتى.

— ئاغىنىلەر، يولداشلار، كارۋان بېشى سەزگۈر بولمىسا، بۇ غەلىتە ئىش بولىدىكەن، بولۇشىغا يۈك ئارتىپ چۆل - باياۋان، تاغۇ - دەشتلەردە قىينىسىمۇ، ئۇلارغا بېرىشنى ئۇنتۇپ قالسا - ھە ... — ئۇ مىيىقىدا كۈلۈپ قويدى، ئۆزىنى رۇسلىدى، ئاغزىنى تەمشىپ قويدى، — مېنىڭ تۆگىلىرىم يارايدۇ، يۈكنىڭ ئېغىرىنى كۆتۈرسىمۇ، يولنىڭ ئۇزۇنىنى باسسىمۇ ئازلا نەرسىگە رازى بولىدۇ. تۆھپىسىنى پەش قىلىپ، قولىنى سۇنمايدۇ، تەمە قىلىپ ئۇياق - بۇياقلارغا كۆز سالمايدۇ. ئۇلار بەكمۇ قانائەتچان، سېخىي، خالىس، پەقەت ئىگىسىگە يەتكۈزۈۋاتقان پايدىسى بىلەن

پەخىرلىنىدۇ، مەغرۇرلىنىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۆزىنىڭ قىممىتىنى نامايان قىلىدۇ. مانا مۇشۇنداق تۆگىلەرنىڭ بېشى بولۇش نېمىدېگەن خۇشاللىق، نېمىدېگەن شەرەپ، قېنى يولداشلار مۇشۇ شەرەپنى ساقلاپ، هاياتىمىزنىڭ قىممىتىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئالدىمىزدىكى قەدەھنى كۆتۈرەيلى ! — ئۇزۇنغا سوزۇلغان چاۋاكتىن كېيىن ھەممەيلەن رومكىلارنى قولىغا ئېلىپ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى، ئىككى قىز قولىغا پۇڭا قۇيۇلغان ئىستاكاننى ئالدى، جارانىشىغان سادالار زال ئىچىنى بىر ئالدى. ئىچىش، يېيىش باشلاندى، بىر ياقتا مۇزىكا ساداسى، بىر ياقتا كۆڭۈل تارتقانلار مۇڭداشتى، ئەرلەر ئازراق قىزىۋېلىشقاندىن كېيىن ئىككى تەۋەررۈك قىزنى دەم ئالدۇرماستىن نۆۋەت بىلەن تانسا ئويناشتى، تەبىئىيلا كامىل بىلەن رىزۋانگۈل، راملە بىلەن ئەركىن كۆپرەك ئويناندى. زىياپەت تۆت سائەت داۋاملاشتى، مەخمۇتتىن باشقا ھېچكىم مەست بولمىدى، مەسئۇد ئوتتۇرىدا يوقاپ كەتتى، ئېلى هاراقنى ئانچە ئىچمىدى، قالغانلار كاملىغا بىلدۇرمەستىن بىر ئىش ئۇستىدە بىرلىككە كەلدى. ئۇلار تارقاشقاندا گۈزەل قىزنىڭ جامالىغا ئوخشايدىغان ئون بەش كۇنلۇك تولۇن ئاي ئاسمان قەسىرىدە ناز قىلاتتى، سوغۇق قىزىپ كەتكەن يۇزلەرنى چىمدىپ قويىاتتى، تومۇرلاردىكى ئۇرغۇپ تۇرغان قانلارنى سوۋۇتتى، يۈرەكلەرنى سەگىتتى. شەھەر ئاسمىنىدا كوچا چىراغلىرى بىلەن بەسلەشكەندەك يۇلتۇزلار چاراقلاپ تۇراتتى.

— رىزۋانگۈل، ئازراق ئايلىنىپ كېلىشكە كۆڭلىڭىز تارتامدۇ؟ — دېدى كامىل سۇركىلىپ يېنىدا كېتىۋاتقان قىزغا بېشىنى بۇراپ. رىزۋانگۈل كۆزلىرىنى ئوينىتىپ، سۆزسىزلا جاۋاب بەردى ۋە كاملىنى چىڭ قولتۇقلىۋالدى. ئۇلار بىر - بىر دەسسەپ چوڭ كوچىنىڭ ئالا - بۇلا يورۇپ تۇرغان پىيادىلەر يولىدا گەپ - سۆزسىزلا مېڭىشتى. ئۇلار راھەتكە چۆمۈلگەن كەيپىياتنىڭ ھۇزۇرىنى ئۇزاقراق تېتىشنى خالاۋاتقاندەك بۇ

جىملىقنى بۇزۇشنى خالىمايتتى، بۇ جىملىقتىكى ئىچكى مەنە، روھىي ھۇزۇر ئۇلارنى مەست قىلغان، ئەركىلەتكەنىدى.

— رىزۋانگۇل، — دېدى كامىل ئاخىر، — نېمىلەرنى ئويلاۋاتىسىز؟

— راھەتنىڭ پەيزىنى سۈرۈۋاتىمەن، ياخشى كۆرگەن ئادىمى بىلەن مۇشۇنداق قولتۇقلىشىپ تۇگىمەس يول يۈرسە قانداق بولۇپ قالىدىغاندۇ كىشى، — دېدى قىز ئەركىلەپ تۇرۇپ.

— ئۇنداقتا بىز ئىنسانلار توپىدىن ئايرىلىپ، دەرۋىش بولۇپ كېتەرمىز، چۆل - جەزىرىلەردە ئىككىمىز تەنھا قالساق، بىز نېمە بولۇپ قالىمىز؟ يەنىلا ئادەملەر ئارىسى ياخشى، قانداق، مېنىڭ گېپىم توغرىمۇ؟ — دېدى كامىل، ئوڭ قولى بىلەن رىزۋانگۈلنىڭ مۇزلاپ كەتكەن مەڭزىنى سىلىدى.

— قولىڭىز نېمانچە ئىسسىق، خۇددى قىزىتقان تۆمۈرنى ياققاندەك بولدى، چىڭراق بېسىڭە، — ئۇ شۇ سۆز بىلەن كامىلنى تېخىمۇ چىڭراق قولتۇقلىۋالدى.

— ھە، راست، سۆزگە بەك ئۇستىكەنسىز، سىزنىڭ ھاياجان بىلەن مۇنداق مەنىلىك سۆزلىگىنىڭىزنى تۇنجى قېتىم ئاڭلىشىم، ھەممىمىزنى نەگە يېتىلىسە شۇ يەرگە ماڭىدىغان تۆگە قىلمۇەتتىڭىزغۇ.

— بىزنىڭ تۆگىلەردەك تۆگە بولماق ئاسان ئەمەس، رىزۋان، ئۇلارنى ھېچكىم يېتىلمەيدۇ، يېتىلەپمۇ ئۇلارنى ماڭدۇرۇش مۇمكىن ئەمەس، ئۇلار ئۆز ئېتىقادىنىڭ، ۋىجدانىنىڭ بۇيرۇقىغىلا بويسۇنىدۇ، بۇ ئۇلۇغ خىسلەت، تېپىلغۇسىز پەزىلەت.

— يەنە ئۆزىڭىزنى ماختىغىلى تۇردىڭىز، مەن شۇنداق بولغىنىم ئۈچۈن، مېنىڭ تاللىغان ئادەملىرىمۇ شۇنداق دېمەكچىمۇ ! ؟ — قىزنىڭ تەلەپپۈزىدىن پەخرلىنىش، غۇرۇر مەنىسى چىقىپ تۇراتتى، — باشلىق سەل كەمتەر بولسىڭىز بولارمىكىن، — بۇ سۆزدە ھېچقانداق تەنبىھ پۇرىقىنىڭ

يوقلۇقىنى بىلىپ تۇرغان بولسىمۇ، كامىل ئاتايىن مۇنداق دېدى:

ــ مېنى يەنە مەسخىرە قىلغىلى تۇردىڭىزغۇ، سۆزۈمدە ھېچقانداق ئۆزۈمنى كۆرسىتىش، ماختاش مەنىسى يوققۇ.

ــ ۋاي ماھىر باغۋەن، ئۇستا باغۋەن سەر خىل گۈللەرنى تېرىشنى بىلىدۇ، ــ رىزۋانگۈل كامىلنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ ئۇنى توختاتتى، ئىككى قولىنى ئۇنىڭ ئىككى مۇرىسىگە قويدى. ئۇنىڭغا شۇنچىلىك يېقىن تۇردىكى، كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان بىر جۈپ چىڭ كۆكسى كامىلنىڭ مەيدىسىگە تېگىپ تۇراتتى، تىنىقلىرى قوشۇلۇپ كەتتى، ــ ئۇنى پەرۋىش قىلىشنى، ئەڭ چىرايلىقىنى ئۈزۈۋۈپلىپ چېكىسىگە قىستۇرۇۋۈپلىشىنىمۇ بىلىدۇ، ــ كامىل قىزىنىڭ بېلىدىن چىڭ قۇچاقلىدى، لەۋلەر سۆيگۈ جامىدا بىرلەشتى.

ئۇلار قولتۇقلىشىپ مېڭىشنى داۋاملاشتۇردى، كوچىدا ئادەملەر قالمىدى، ئاندا ـ ساندا ئالدىراش كېتىۋاتقانلارنى ھېسابقا ئالمىغاندا، كوچا ئادەمسىز ئىدى، بۇ قېتىم جىملىقنى رىزۋانگۈل بۇزدى.

ــ كامىل، ــ دەپ چاقىرىپ قويۇپ جىم بولۇپ قالدى قىز. گەپ چىقمىغاندىن كېيىن قىزنى جەينىكى بىلەن نوقىدى كامىل، بۇ كۆڭلىڭىزدىكىنى ئېيتىڭ دېگەنلىك بولاتتى.

ــ مەن سىزگە بىر گەپ قىلىمەن، سەۋرچانلىق بىلەن ئاڭلايسىز، ــ دەپ سۆز باشلىدى رىزۋانگۈل، ــ بۇگۈن سىزدىن يوشۇرۇن بىر مەسلىھەت بولۇپ، ئاخىر پىشتى، بۇنىڭ نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى قانچە ئويلىغىنىڭىز بىلەنمۇ تاپالمايسىز، بۇ ئىش ئەركىنىڭ ئەقلىدىن ئوتتۇرىغا چىقتى. ئۇنىڭ ئېسىگە قانداق قىلىپ بۇ ئىش كېلىپ قالغاندۇ؟ ئەسلىي باشلىق ئويلىشى كېرەك ئىدى. ئەركىن بۇ تەكلىپنى ئوتتۇرىغا قويغاندا مەن بىرىنچى بولۇپ قوشۇلدۇم، كۆڭلۈم شۇنداق خۇش بولۇپ كەتكەنىدى. يەنە بىر تەرەپتىن كۆڭلۈم يېرىم بولدى. خىجالەت

بولۇپ يۈزلىرىم چىمىرلاپ كەتتى، ھېلىمۇ چاندۇرمىدىم، ياق، باشقىلارنىڭ دىققىتى مېنىڭدە بولمىغانلىقى ئۈچۈن ھېچكىم سەزمىدى ...

— خويمۇ ئەزۇەيلەپ كەتتىڭىزغۇ، تولا ئەگىتمەي ئوچۇقىنى دېمەمسىز، — قىزنىڭ سۆزى ئۈزۈلدى. رىزۋانگۈل ھېچقانداق ئىنكاس قايتۇرمىدى، لېكىن جىم بولۇۋالدى. گەپنىڭ ئاخىرىنى كۈتۈپ ھارغان كامىل جەينىكى بىلەن قىزنى يەنە نوقىدى، بىراق ۋەزىيەتنى ئۆزگەرتەلمىدى.

— قېنى قۇلىقىم سىزدە، داۋاملاشتۇرۇڭ، — دېدى ئاخىر. قىز زۇۋان سۇرمىدى، خۇددى ھېچنېمە ئاڭلىمىغاندەك پېتىنى بۇزمىدى.

— ئاپپاق قىز، كۈتۈپ ھاردىم، — دېدى كامىل ئەركىلىتىش تەلەپپۇزىدا.

— ئاڭلاشقا خۇشئىز بولمىغاندىن كېيىن سۆزلەپ نېمە قىلاي، — دېدى رەنجىش، قېيىداش بىلەن رىزۋانگۈل. كامىل دىمىقىدا كۈلۈپ قويدى، دەرھال بىرنېمە دېمىدى، چۈنكى ئۇنىڭ قېيىداپ قېلىشىنى پەملىگەنىدى. شۇڭا ئۇ جىم ماڭدى، كۆڭلىدە بولسا، قىزنىڭ ئەركىلىۋاتقىنىغا زوقلانىدى.

— قېنى گۈل، پۈتۈن دىققىتىم بىلەن ئاڭلاي، — دېدى يۈزىنى قىزنىڭ مەڭزىگە سۈركەپ تۇرۇپ.

— ئەزۇەيلەپ كەيپىڭىزنى ئۇچۇرۇۋەتمەي، باشتىلا ئېيتتىمغۇ، گېپىمنى بۆلمەي ئاڭلاڭ دەپ.

— ئەمدى بۆلمەي، سىز سۆزلە دېگەندىن كېيىن ئاغزىمنى ئاچاي، — دېدى كامىل يېقىملىق قىلىپ.

— مەن ئۆزۈمنى تەستە قولغا ئېلىپ نورمال ھالغا كېلىۋالدىم، ئەركىنىڭ تەكلىپىگە باشقىلارمۇ قوشۇلدى، خۇش بولدى. ھە راست، بۇ گەپلەر بولۇۋاتقاندا ئېلى سىرتقا چىقىپ كەتكەنىدى، — رىزۋانگۈل باشقىچە بولۇپ قالغانىدى. ئەسلىدە بۇ قىز گەپنى مۇنداق ئەزمىلەپ كەتمەيتتى، بۈگۈن مەقسەتلىك

شۇنداق قىلىۋاتاتتى. ئۇ مۇشۇ ۋاستە ئارقىلىق كاملىنىڭ بىر سىرىنى بىلىۋاتامدۇ ياكى ئۇنى سىناپ كۆرۈۋاتامدۇ، بۇنى بىلىپ بولمايتتى. لېكىن قىزنىڭ قانداقتۇر بىر مەقسىتىنىڭ بارلىقى چوقۇم ئىدى، ــ ئۇ ئىشنى ئېلىپدىنمۇ سىر تۇتماقچى بولدۇق، شۇڭا قالغانلىرىمىز ئۇ كىرگىچە مەسلىھەتنى پىشۇرۇپ بولدۇق. بۇنى ئەسلىدە سىزگە ئېركىن ئۇقتۇرماقچى، بىراق ... بىراق ھازىر مەن سىزگە نېمىشقا دېمەكچى بولۇپ قالدىمكىن ـ تاڭ. ... بولدىلا، ئەتە ئەركىندىن ئاڭلاڭ. ھېچقانداق ئىنكاس قايتۇرماي ئاڭلىدىڭىز، خۇشياقمىغان ئوخشايدۇ، ــ ئۇ جىم بولۇۋالدى، كاملىنى تېخىمۇ مەھكەم قولتۇقلىۋالدى. بېشىنى ئۇنىڭ مۇرىسىگە قويدى. كامىل رىزۋانگۈلنىڭ بۇگۈنكى كەيپىياتىنىڭ نورمال ئەمەسلىكىنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى، كۆڭلىدىكىنى شارت ـ شۇرت ئېيتىۋېتىدىغان قىزنىڭ بۇگۈن قىلىۋاتقىنىنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئويلاپ بىر خۇلاسىگە كېلەلمىدى.

ــ مېنى كىچىك بالىنى چۆرگىلەتكەندەك چۆرگىلىتىپ نېمە قىلاي دەيسىز، گەپنى چىقارغان ئىكەنسىز ھەممىنى دېمەمسىز، ئادەمنىڭ تولا ئىچىنى پۇشۇرماي ...

ــ ئۇھ ... ــ دېدى رىزۋانگۈل راھەتلەنگەندەك، ــ مەقسىتىمگە يەتتىم، سىزنىكىمۇ ئىچىڭىز پۇشىدىكەن، بىر ئىشنى بىلىشكە تاقەتسىزلىنىدىكەنسىز ـ ھە ... مەنلا شۇنداق ئوخشايمەن دەپ ئويلاپتىمەن. ئەمدى سىزگە نەق ئۆزىنىلا دەپ بېرەي، ئېلىنىڭ تويى ئۈچۈن ھەر بىرىمىز يۈز كويدىن يارەدەم بەرمەكچى بولدۇق، بۇنى يىغىپ ئېركىن ساقلايدۇ، ۋاقتى كەلگەندە ئوتتۇرىغا تاشلايدۇ، مانا مۇشۇ ئىش.

ــ نېمىدېگەن ياخشى ئادەملەر ! ــ دېدى كامىل ھاياجان بىلەن ئۆز ـ ئۆزىگە سۆزلىگەندەك. ئۇ ئىچ ـ ئىچىدىن خۇشال بولدى، پۈتۈن تېنى قىزىدى، يېنىدا قولتۇقلاپ كېتىۋاتقان رىزۋانگۈلنىڭ بېشىنى قايرىپ، شېرىن لەۋلىرىگە تاتلىققىنە بىرنى سۆيۈپ قويدى. بۇ كاملىنىڭ تۇنجى تەشەببۇسكارلىقى ئىدى.

— سىز نېمىدېگەن ياخشى، — دېدى قىز تەبىئىي ناز، قىزلىق ئەركىلەش، تويۇنغان راھەت بىلەن.

ئۇلار ئىككىسى ئاندا ـ ساندا پاراڭ، كۆپ ۋاقىت جىمجىت راھەت ئىلكىدە خېلى ئۇزاق ۋاقىت سەيلە قىلىشتى. تۇن نىسپىدىن ئاشتى، كوچىدا ئۇلاردىن باشقا سەيلىچىلەر قالمىدى. شەھەر كېچىلىك شېرىن ئۇيقۇسىنى ئاللىقاچان باشلىۋەتكەن، پەقەت بۇلۇتسىز ئاسماندا ئاي ۋە يۇلتۇزلارلا قالدى. ئۇلار ئىككىسى رىزۋانگۇلىنىڭ ياتقى بار بىنانىڭ ئالدىدا ئازراق تۇرۇشتى ـ دە، قىيمىغاندەك ئايرىلىشتى.

2

رىزۋانگۇل بىلەن رامىلە بىر ياتاقتا ياتاتتى. ئۇلار ئەمدى سىرداش دوستلار بولۇپ قېلىشقان، دېيىشمەيدىغان گېپى، ئېيتىشمايدىغان سىرى يوق دېيەرلىك. ئۇلار بىر ـ بىرىگە ئىشىنىدۇ، ئەركىن سۆزلىشىدۇ، بولۇپمۇ ئۇلار ئۆز يىگىتلىرى بىلەن بىرگە سەيلە ـ تاماشا قىلىپ كەلگەن ئاخشاملىرى خېلى كەچكىچە ئۇخلىيالمايدۇ. بىرسى بولمىسا ئۇ كەلگۈچە كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەيدۇ، ئۇنىڭ قەلب شادلىقلىرىغا شېرىك بولغۇسى كېلىپ كۈتىدۇ.

رىزۋانگۇل رامىلە بىلەن بىر پەس مۇڭدىشىش ئىستىكى بىلەن ياتقىنى ئېچىپ كىردى ۋە چىراغنى ياندۇرۇپ لاسسىدە بولۇپ قالدى. رامىلەنىڭ ئورنىمۇ ئۆزىنىڭ ئورنىدەك شۇ پېتىچە يىغىقلىق تۇراتتى. ئۇ سولاشقان ھالدا ئالدىرىماي ئورۇنلىرىنى سالدى، كىيىملىرىنى رەتلەپ ئاستى، ئەتىسى كىيىدىغان كىيىملىرىنى تەييارلاپ قويدى، ئۇ ياتماقچى بولۇپ يوتقىنىنى كۆتۈرۈپ قويۇپ توختاپ قالدى ـ دە، ئۇنى تاشلاپ قويۇپ ئۆرە بولدى. ساپما كەشتىنى كىيىپ، بىر ـ بىر دەسسەپ، تىكلىمە ئەينەكنىڭ ئالدىغا باردى. ئەينەكتىكى ئۆزىنىڭ پۈتۈن تۇرقىغا

قارىدى. قىز تېخىمۇ يېقىنراق بېرىپ، ئەينەكتىكى ئۆزىگە سىنچىلاپ قارىدى، خۇمارلاشقان كۆزلىرى باشقىچىلا نۇرلۇق، چىرايلىق كۆرۈندى. ئۇلار كۆز ئەمەس، شادلىق بۇلىقى، شېرىن ھېسسىياتلارنىڭ فونتانىدەك بىلىنىدى. كۆزىنىڭ قارىسىدا قانداقتۇر بىر خىل نۇر جۇلالىنىپ تۇراتتى، يۈرىكىدىكى بىلىپ تۇرسىمۇ تىل بىلەن بىلدۈرۈپ بولمايدىغان سۆزلەرنى سۆزلەۋاتقاندەك قىلاتتى. بىردىنلا قىيىلىپ تۇرغان قاشلىرى، ئۇزۇن كىرپىكلىرى، تەلەيلىك تەبەسسۇمغا كۆمۈلگەن لەۋلىرى، ھال رەڭ مەڭزى قوشۇلۇپ لاتاپەتلىك بىر ھۆسن ئۇنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى. رىزۋانگۈل ئۆزىنىڭ مۇشۇنداق گۈزەل جامالىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتاتتى، ئۇ ھەيرانلىق بىلەن «مېنىڭ ھۆسنۈم مۇشۇنداقمىدۇ، ئەينەكتىكىنىڭ ئۆزۈم ئىكەنلىكىگە ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ، نېمىشقا بۇرۇنراق مۇشۇنداق ھالەتتە ئەينەكتە ئۆزۈمنى كۆرۈپ باقمىغاندىمەن» دېگەنلەرنى ئويلىدى. ئۇنىڭ ئوچۇق تۇرغان سۈپسۈزۈك مەرمەردەك يەلكىسىنى بىر ئالغان چاچلىرىنىڭ دولقۇنسىمان تۇرۇشىمۇ، قىزنىڭ ھۆسنىگە ھۆسن قوشقانىدى. رۇباشكىسىدىن مۇشتۇمدەك چوڭلۇقتىكى تولغان، چىڭ كۆكسىنىڭ يېرىمى مارلاپ تۇراتتى، رىزۋانگۈلنىڭ كۆزى ئۇ يەرگە چۈشكەندە، لەۋلىرىدىكى تەبەسسۇم تېخىمۇ قويۇقلاشتى. قاشلىرى تېخىمۇ سۈزۈلۈپ، كۆزلىرى راھەت ئىلكىدە خۇمارلاشتى. مەڭزى تېخىمۇ قىزاردى، ئۇ قوللىرىنى ئاستا كۆتۈرۈپ يەلكىسىدىكى چاچلىرىنى ئالدىغا ئېلىپ، كۆكسىگە تاشلىدى. ئەمدى ئۇ بىر جۈپ ئالما پارچە - پارچە بۇلۇتلار ئارىسىغا مۆكۈنۈپ ناز بىلەن كۆز قىسىۋاتقان ئايدەك مارلاپ تۇراتتى. رىزۋانگۈل ئاپپاق پاقالچاقلىرى، يېرىمىدىن كۆپرەكى ئوچۇق يوتلىرىغىمۇ بىر قۇر قاراپ چىقتى. ئۇنىڭ ئۆزىگە زوقلانغانلىقى پۈتۈن تۇرقىدىن چىقىپ تۇراتتى، ئەينەك ئالدىدىن كەتكۈسى كەلمىدى، بۇ يەردىن كېتىپلا قالسا، ئۇ ئاران ئېرىشكەن بۇ گۈزەل سىيما، تۇرخۇندىن چىققان ئىستەك يوقاپ

كېتىدىغانىدەك قىلاتتى. پەقەت پۇتۇن بەدىنىگە تېترەك ئولاشقاندىلا ئاخىرقى قېتىم زوق بىلەن بىر پەس قارىۋېلىپ، ئەينەك ئالدىدىن قىيمىغاندەك كېتىپ قالدى.

رىزۋانگۇل چىراغنى ئۆچۈرۈپ، يوتقانغا كىرىپ ياتتى. ئۆينى تۇن قاراڭغۇلۇقى قاپلىدى. قىزنىڭ كۆزى ئوچۇق بولسىمۇ ياكى يۇمۇۋالسىمۇ ئەينەكتىكى ئۆزىنىڭ كۆزلىرى ئۇنىڭغا يەنە شۇنداقلا تىكىلگەندەك، قاشلىرى، لەۋلىرى ... پۈتۈن گۈزەل سىيماسى گەۋدىلىنىپ تۇراتتى. ھەقىقىي سۆيگۈنىڭ سېھرىي كۈچى، تىلسىملاردەك ھېكمىتى، ئىنسان ئۇچۇن بەخش قىلىدىغان مەنىۋى ھۇزۇر - ھالاۋىتىنىڭ سىرلىق ئەركىلىتىشلىرى قىزنى مەست قىلغانىدى، ئۇنىڭ شادىيانە سوقۇۋاتقان يۈرىكى قەلبىنى سۆيۈندۈرۈپ، تومۇرلىرىدا ئېقىۋاتقان قانلىرى، يېنىك - يېنىك ئېلىۋاتقان ئەركىن نەپەسلىرى ئۇنى بەخت بۆشۈكىدە ئەللەيلىتەتتى. رىزۋانگۇلنىڭ خىياللىرى بىر - بىرىدىن شېرىن، بىر - بىرىدىن تاتلىق ۋە گۈزەل. ئۇ شۇ تاپتا ئۆزىنى كۆزلەرنى قاماشتۇرىدىغان رەڭمۇ رەڭ گۈللەر ھۆپپىدە ئېچىلغان، سەبىيلەرنىڭ پاك كۆزلىرىدەك يورۇق دۇنيانىڭ جامالىغا تەلپۈنۈۋاتقان غۇنچىلار تەبەسسۇم قىلىپ تۇرغان باغدا قىز - قىنىغا پاتماي ئەركىلىك بىلەن ئۇچۇپ يۈرگەن كېپىنەكلەرگە، تاڭ شەپقى جۇلالىنىپ تۇرغان بوستانلىق ئىچىدە زوق - شوقى بىلەن ئىشق ناخشىسى ئېيتىۋاتقان بۇلبۇلغا ئوخشىتاتتى، تۇرۇپلا ئۆزىنى سۇزۇك بەخت ئاسمىنىدا پەرۋاز قىلىۋاتقاندەك سېزەتتى. ئۇ شېرىن پىچىرلاش، تاتلىق سۆيۈشلەرنىڭ مەستخۇشلۇقىدا قاچانلاردىندۇر كۆزى ئۇيقۇغا كەتكىنىنى سەزمەي قالدى. رىزۋانگۇل كۆزىنى ئاچقاندا سۇزۇك تاڭ نۇرى دېرىزىدىن شۇڭغۇپ كىرىپ، ئۆينى يورۇتقانىدى. ئۇ بۇيانغا ئۆرۈلۈپ، ئۆزىنىڭ كۆزىگە ھەيران قالدى ... ئۇ يەنىمۇ سىنچىلاپ قارىدى. تىكلىمە ئەينەك ئالدىدا راملە پۈتۈن تۇرقى بىلەن ئەينەكتىكى ئۆزىگە قاراپ تۇراتتى. ئۇ

رىزۋانگۇلىنىڭ ئويغانغانلىقىنى، يېنىغا ئۆرۈلگىنىنى سەزمىگەندەك قىلاتتى. راملەنىڭ ئۇستىدە ئاخشام ئولتۇرۇشتا كىيگەن پار كاستۇم - يوپكىسى. ئۇ رىزۋانگۇلگە ئارقىنى قىلىپ تۇرغانلىقى ئۈچۈن چىرايىنى رىزۋانگۇل كۆرەلمەيتتى. رىزۋانگۇل نېمىشقىدۇر كۆزىنى يۆتكەپ راملەنىڭ كارىۋىتىغا نەزەر تاشلىدى. ئورۇننىڭ كېچىدىكى پېتى يىغىقلىق تۇرغانلىقىنى كۆردى. رىزۋانگۇل ئاستا ئورنىدىن تۇردى - دە، شەپە چىقارماي ساپما كەشنى كىيىپ، ئېھتىيات بىلەن قەدەملىرىنى ئالدى. پەقەت راملە ئەينەكتە ئۇنى كۆرگەندىن كېيىنلا، رىزۋانگۇلنىڭ ئويغانغانلىقىنى بىلدى. رۇباشكا بىلەنلا كەلگەن قىز راملەنىڭ يان تەرىپىگە ئۆتۈپ، دوستىنىڭ ئەينەكتىكى چىرايىغا قارىدى، ئوڭ مۇرىسىگە قولىنى ئېلىپ:

— قاشلىرىڭىز سۇزۇلۇپ، كۆزلىرىڭىز خۇمارلىشىپ نېمىدېگەن چىرايلىقلىشىپ كەتكەنسىز راملە. تېخى كۆزىڭىزدىن بىر خىل نۇر جۇلالىنىپ تۇرىدۇ، — دېدى خۇشخۇيلۇق بىلەن.

— شۇنداقمۇ؟ — دېدى راملە قاشلىرىنى كۆتۈرۈپ، — ئۆزۈممۇ شۇنداق ئويلاۋاتاتتىم، بۈرۈنمۇ شۇنداق چىرايلىق بولغىيتتىممۇ ! ...دېگەننىمۇ كۆڭلۈمدىن ئۆتكۈزدۈم. قاراڭە سىزمۇ نېمىدېگەن گۈزەللىشىپ كەتكەن، — دەپ قوشۇپ قويدى راملە مېيىقىدا كۈلۈپ. ئۇلار ئىككىسى باشلىرىنى يېقىن ئەكېلىشىپ، مەڭزىنى مەڭزىگە يېقىشىپ، ئەينەكتىكى كۆرۈنۈشىگە زوق - ھەۋەستە بىر پەس قاراشتى.

— رىزۋانگۇل تازا سىنچىلاپ قاراپ بېقىڭە، — دېدى راملە مەيۈس تەلەپپۈزدا، — سىزنىڭ مەڭزىڭىز خۇددى شەپەقىتەك قىزىرىپ تۇرىدۇ. مېنىڭچۇ ...

— سىزنىڭ ئاقىرىپ تېخىمۇ سۇزۇلۇپ كېتىپتۇ. قاراڭە تومۇرلىرىڭىزمۇ كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ، — دېدى رىزۋانگۇل شوخلۇق بىلەن. راملە ئېغىر بىر تىنىپ قويدى. بىر نەرسە دېيىش

ئۇچۇن تەمشىلىپ توختاپ قالدى، چىرايىنى بىر خىل مۇڭ پەردىسى چۈمكىدى، كۆزلىرىدە جۇدالىققتىن دېرەك بەرگۈچى ئالامەتلەر شۇر قىلىپ ئۆتۈپ كەتتى.

ــ تاڭ شەپقى نېمىدېگەن جازىبىلىك، گۈزەل ــ ھە، بىراق پارقىراپ قۇياش چىقىشى بىلەنلا غايىب بولىدۇ. ئېچىلىش ئالدىدىكى پورەك شۇنداق ئوماق، سۆيۈملۈك، بىر كېچە ئۆتۈشى بىلەنلا ئۇمۇ باشقا لاتاپەتكە ئورۇن بېرىدۇ. رىزۋانگۈل ئۈلار بىلەن قىزلىق دەۋرىمىز ئوتتۇرىسىدا نېمىدېگەن ئوخشاشلىق بار ھە ... ــ رامىلە بۇ سۆزلەرنى ئايرىلىش ئالدىدا تۇرغان ئەڭ قەدىرلىك كىشىگە ئېيتقاندەك بىر ئىچكى مەنە بىلەن ئېيتتى. ئاۋازى ھاياجان، قىيماسلىق ھېسسىياتى ئارىلاشقان تىترەك بىلەن چىقتى. رامىلە رىزۋانگۈلنى چىڭ قۇچاقلىدى، بېشىنى ئۇنىڭ باشلىرىغا سۈركىدى، رامىلە يېنىك تىترەۋاتاتتى، تېز ــ تېز نەپەس ئالاتتى. رىزۋانگۈل رامىلەنىڭ بۇنداق سىرلىق ھالىتىنى تۇنجى قېتىم ئۇچرىتىۋاتاتتى. شۇڭا ئۇ سەل ھەيرانلىق، تېكىرقاش بىلەن بۇ قىزغا نېمە بولغاندۇ، دېگەننى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى، «ئەركىن بىلەن رەنجىشىپ قالغان ئوخشايدۇ ياكى بىرەر كۆڭۈلسىز گەپ ــ سۆزلەرنى ئاڭلاپ قالغانمىدۇ ...» ئۇنىڭ خىياللىرى بارغانسېرى چېچىلدى، «ئەركىن ئورۇنسىز تەلەپ قويۇپ رەنجىتىپ قويغانمىكىن ــ يا» دېگەن خىيال بىلەن تېنى جۇغۇلداپ، يۈرىكى سىلىپ كەتتى. خىياللىرىنى داۋاملاشتۇرۇشقا جۈرئەت قىلالمىدى. رىزۋانگۈل رامىلەنىڭ بىلىدىن تۇتۇپ، ئاستا مېڭىپ ئۆزىنىڭ كارىۋىتىغا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى، ئالدىراش كىيىملىرىنى كىيدى.

ــ رامىلە نېمە بولدىڭىز، ئەركىن بىلەن رەنجىشىپ قالدىڭىزمۇ؟ ــ دەپ سورىدى رىزۋانگۈل ئۇنىڭغا يېقىن ئولتۇرۇپ. رامىلە بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىدى، يېقىملىق تەبەسسۇم قىلدى.

ــ ئەركىن بەك ياخشى، مېنى ھەرگىزمۇ رەنجىتمەيدۇ.

مېنىڭ كۆڭلۈمنى شۇنداق ئايايدۇ، ئۇ مېنى بەك ياخشى كۆرىدۇ، — ئۇ سۆزلەرنى قىلىۋاتقاندا لەۋلىرى كۈلۈپ تۇرسىمۇ، كۆز چاناقلىرىدا ياش لىغلداپ قالدى، رىزۋانگۈل بۇنىڭ مەنىسىگە يېتەلمىدى، شۇڭا ھېچقانداق ئەگىتمەيلا:

— بۇگۈن ئۆزىڭىز باشقىچىلا، بىر قارىسا شۇنداق خۇشال، بىر قارىسا كۆڭلىڭىزنىڭ بىر يېرىدە غەم دېسە غەم ئەمەس، ئازاب دېسە ئۇنىڭغۇمۇ ئوخشىمايدىغان ... نېمە دېيىشنى ئۆزۈممۇ بىلمەيۋاتىمەن، بىر نېمە بار، مەن گاڭگىراپلا قالدىم، زادى نېمە بولدىڭىز؟

— ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن، رىزۋانگۈل، ئازابلىنىۋاتقىنىم يوق، كۆڭلۈم توق، خۇشالمەن. بۇنىسى راست، خۇشال بولۇشۇم كېرەك، مۇھەببەتتە بەختىمنى تاپتىم. قىز بالا ئۇچۇن ئۆمرىدە بۇنىڭدىن ئارتۇق بەخت ـ تەلەي بولمايدۇ، ھەرقانداق قىز مۇشۇ تەلەي ئۇچۇن ئۇيقۇسىز كېچىلەردە شېرىن خىياللارغا سىرداش بولىدۇ، خۇشاللىق، كۆز ياش، ھەسرەتلىك تىنىش، قاقاھلاپ كۈلۈش، راھەت بۆشۈكىدە مۈگدەش، ئازاب ئىچىدە ئىگىراشلارنىڭ ھەممىسى مۇشۇ تەلەينىڭ ۋەسۋەسىسىدە بولىدۇ، ھەتتا بۇ تەلەينى دەپ گۈلدەك ياشلىقىنى نابۇت قىلىدۇ، باھارەك چاغلىرىنى خازان قىلىدۇ، ھەتتا ھاياتىنى قۇربان قىلىدۇ. سىز ئويلاپ بېقىڭە، بۇ بەخت قۇشى مېنىڭ بېشىمغا قونسا، مەن ئازابلىنامدىمەن؟ — ئەمدى راملەنىڭ كۆزلىرىدىن تارامۇلاپ تۆكۈلگەن ياش مەڭزلىرىنى سۆيۈپ ئۆتۈپ، كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان كۆكسىگە سىڭىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ رىزۋانگۈلنى پۈتۈن كۈچى بىلەن قۇچاقلىدى. ھۆل مەڭزىنى دوستىنىڭ قىزىپ تۇرغان مەڭزىگە يېقىپ تۇرۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — كۆز ياشلىرىم خۇشاللىق، شادلىق يېشى، خوشلىشىش يېشى، رىزۋانگۈل. قىزلارنىڭ ھەممىسى شۇنداق، تەقدىرىزالىق بىلەن ئىزدىگەن بەخت قۇشىنى شادلىق بىلەن كۈتۈۋالمىز، قىزلىق دەۋرىمىز بىلەن ياش تۆكۈپ خوشلىشىمىز ... — ئۇ سۆزىنى

تاماملىماي جىم بولدى. رىزۋانگۇل ئۆزىنى قۇچاقلاپ تۇرغان رامىلەنىڭ كۈلۈۋاتقىنىنى سەزدى. بۇ ھال رىزۋانگۇلنى بىردىنلا ۋەھىمىلىك بىر ئويغا سالدى. ئۆزىنىڭ بۇ خىيالىدىن بەكمۇ چۆچۈپ كەتتى، بېشىدىن كىرگەن بىر سوغۇق ئېقىم تاپىنىدىن شۇر قىلىپ چىقىپ كەتتى، بۇ قورقۇنچلۇق خىيال قانداق قىلىپ ئۇنىڭ كاللىسىغا كەلدى، شۇ تاپتا رىزۋانگۇل بۇ خىيالىنى كاللىسىدىن سۈرۈپ چىقىرىش ئۈچۈن شۇنچىلىك تىرىشچانلىق كۆرسىتىۋاتقان بولسىمۇ كۈچى يەتمىدى. ئەكسىچە قارا بۇلۇتتەك پۈتۈن پىكىر ـ خىيالىنى چۈلغىۋالدى. ئۇنىڭمۇ بەدىنىگە تىترەك ئولاشتى، يۈرىكى ئېچىشقاندەك بولۇپ، قاتتىق بىئارام بولدى. رامىلەنى پۈتۈن كۈچى بىلەن باغرىغا باستى، ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا:

ـــ نېمىلەرنى دەۋاتسىز رامىلە؟ ـــ دەپ سالدى شۇڭىرلاپ.

ـــ ئۇ راست، مەن خوشلاشتىم، ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەمدى ياش تۆكۈۋاتىمەن.

ـــ بۇ ... بۇ قانداق بولغىنى، ئۇ سىزگە شۇنداق تەلەپپىنى قويۇپ، قىستاپ تۇرۇۋالدىمۇ؟

ـــ ياق، رىزۋانگۇل، مۇمكىن ئەمەس.

ـــ ئۇنداقتا ...

ـــ مەن ئۇنى بەك ياخشى كۆرىمەن، بۇنىڭدىن بەخت تۇيغۇسىغا غەرق بولۇپ كېتىمەن، پۈتۈن بارلىقىمنى ئۇنىڭغا خالىس تەقدىم قىلىشقا تەييار. چۆچۈيمەن، ۋەھىمىگە چۈشىمەن، ئۇنىڭسىز بۇ دۇنيانىڭ نېمە كېرىكى ... رىزۋانگۇل بۇ نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق ...

رىزۋانگۇل ھەممىنى چۈشەندى. دوستىنىڭ چىرايىدىن بىلىپ بولمىسىمۇ، ئۇنىڭ روھىدىكى زىددىيەت ئېلىشىشلىرىنىڭ بۇ بىچارە قىزنى ئۇزاقتىن بېرى ئازابلاپ كېلىۋاتقىنىنى بىردىنلا بىلىپ يەتتى. قىزنىڭ مەنىۋى ئاسمىنىدىكى نۇر چاقناپ تۇرغان چولپاندەك تىلەكلىرىنى، شېرىن ئارمانلىرىنى كۆرگەندەك

بولدى. يەنە ئۇنىڭ قەلب ئاسمىنىدىكى قارا بۇلۇت، تۇرۇپ ـ تۇرۇپ پەيدا بولىدىغان قۇيۇنلارنىمۇ كۆرگەندەك بولدى. ئاسمان مەڭگۈ بىر خىل تىنىق ۋە سۈزۈك بولۇۋەرمەيدۇ، ئۇنىڭ تۇرۇلۇپ ـ تۇرۇلۇپ تۇرغان بۇلۇتلۇق، دەھشەتلىك گۈلدۈرماما، ھەيۋەتلىك چاقماقلىق، قۇيۇن، بورانلىق كۈنلىرىمۇ بولىدۇ. توۋا، ئادەمنىڭ روھى بىلەن تەبىئەت ئوتتۇرىسىدا نېمىدېگەن كۆپ ئوخشاشلىقلار بار. تەبىئەتكە تەۋە ھەممە نەرسىدە زىددىيەت بولغىنىغا ئوخشاش، ئادەمىمۇ تەبىئەتنىڭ بىر بۆلىكى بولغىنى ئۈچۈن ئۇمۇ زىددىيەتتىن خالىي ئەمەس. مۇشۇ مەندىن ئېيتقاندا رامىلەنىڭ ئازاب، خۇشاللىقلىرى ئىنسانىنىڭ ئۆز تەبىئىتى. بىچارە قىز ئىگە بولۇش بىلەن مەھرۇم قېلىشتەك زىددىيەتنىڭ ئازابلىشى بىلەن شۇنچە ۋاقىتنى ياشىز، ھەسرەتلىك تىنىق، ئازابلىق تولغىنىشسىز قانداقمۇ ئۆتكۈزگەن بولغىيتتى. بۇگۈندىن باشلاپ ئۇ بۇ ئازابلىنىشتىن قۇتۇلدى، بۇنىڭغا ئاجايىپ جاسارەت كۆرسەتكەندى.

رامىلە بىلەن رىزۋانگۈل خېلى مۇڭداشتى، ئۆزلىرىنىڭ ئالدىدا تىكىلىپ تۇرغان سوئاللارغا لايىق جاۋاب تېپىشتى، مۇڭاپىق يەكۈنلەرنى چىقىرىشىپ، كۆڭۈللىرىنى جايىغا چۈشۈرۈشتى، بولۇپمۇ رامىلەنىڭ كۆڭلى تولۇق خاتىرجەملىككە ئىگە بولدى.

3

رىزۋانگۈل ئىشخانىغا كىرىپ سەل ھودۇقتى، بىر نەرسىدىن چۆچۈگەندەك يۈرىكى جىغ قىلىپ قالدى. ئۇ مەسئۇد بىلەن مۇنداق خالىي ئۇچرىشىپ قېلىشىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى، ئۇ ئۆزىنىڭ شۇ تاپتىكى روھىي ھالىتىنى چاندۇرماسلىق ئۈچۈن پەس ئاۋازدا:

ـــ ياخشىمۇسىز؟ ـــ دېدى. قېرىشقاندەك ئاۋازى تىترەپ

چىقتى. مەسئۇدمۇ جاۋابەن: «ياخشىمۇسىز» دېدى. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ سالاملاشقان بولسىمۇ، قىزغا قارىمىدى.

رىزۋانگۇل ئۆز ئۇستىلى ئالدىغا بېرىپ، ئازراق تۇرۇپ قالدى. پاكىز سۇرتۇلگەن ئۇستەل، ماتېرىياللارنىڭ رەتلىك قويۇلغانلىقى ئۇنى ئويغا سالدى. قىز ئۆز ئىشى بىلەن مەشغۇل بولۇپ يېزىشنى داۋاملاشتۇرۇۋاتقان مەسئۇدتىن يوشۇرۇن ئىشخانىغا كۆز يۈگۈرتتى. پول پاكىز سۇرتۇلگەن، ئېھتىمال مەسئۇد ئاخشامقى زىياپەتتىن بالدۇر چىقىپ كەتكەن بولسىمۇ ئۇخلىمىغان، بەلكى تالڭ ئاتقۇچە كىرپىك قاقمىغاندۇ. ئۇنىڭ قەلبىنى ئېچىشتۇرىدىغان خىياللار رەھىمسىزلىك بىلەن ئۇنىڭ كاللىسىغا باستۇرۇپ كىرىپ، ئۇنى خالىغانچە ئازابلىغان. ئېغىر تىنىش، ھەسرەتلىك ئاھ ئۇرۇش، ئەلەملىك تولغىنىشلارغا سەۋەب بولغان. ئۆز مۇھەببىتىنىڭ رەت قىلىنىشى قايسى يىگىت ـ قىزنى ئازابلىمايدۇ، يۇرىكىنى ئېچىشتۇرۇپ قىينىمايدۇ؟ بۇ ئىشقا ئىككى ئايدىن ئېشىپ قالغان بولسىمۇ، مەسئۇدنىڭ ئازابلىرى يېڭىلەشمىگەن، ھەسرىتى پەسەيمىگەن. ئۇ ئىچكى دەردىنى سىرتقا چىقىرىشنى خالىمىسىمۇ، بۇنى ئۇنىڭ مۇڭلۇق قاراشلىرى، بارغانسېرى كەم سۆز بولۇپ كەتكەنلىكىدىن پەرەز قىلىشقا بولاتتى. مەسئۇدنىڭ ئىلىم ئىشىغا تېخىمۇ قاتتىق بېرىلىش، توختىماي ئوقۇش ۋە يېزىش بىلەن بەند بولۇشىمۇ ئاشۇ خىل ئازابنى بۇ خىل تەسەللى بىلەن يېڭىلەشتۇرۇش ئۈچۈن ئىدى.

رىزۋانگۇل تارتمىسىدىن بۇ قېتىمقى قىدىرىپ تەكشۈرۈش خىزمىتى ھەققىدىكى يېزىۋاتقان ئىلمىي خۇلاسىنى ئېلىپ، ئۇنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرۇشنى ئويلىغان بولسىمۇ، پىكىرلىرى چېچىلىپ قولاشمايۋاتاتتى. داۋامىنى يېزىش ئۈياقتا تۇرسۇن، يېزىپ قويغانلىرىنى ئوقۇپمۇ ھېچنېمىنى خاتىرىسىگە ئالالمىدى، ھە دېسىلا ئۇنىڭ خىيالىرى مەسئۇدقا كېتىپ قالاتتى. رىزۋانگۇلنىڭ ئەتىگەنكى خۇشال، خاتىرجەم

كەيپىياتىنى قانداقتۇر بىر خىل ئىچى ئاغرىش، ھېسداشلىق، مەيۈسلۈك ئارىلاشقان مۇرەككەپ تۇيغۇلار ئىگىلىدى. ئۇ كۆزىنىڭ قىرىدا بېرىلىپ بىرنېمە يېزىۋاتقان مەسئۇدقا قارىدى. ئۇنىڭ قارىقۇمچاق يۈزى، ئاقىرىپ سەل ئورۇقلاپ قالغانىدەك قىلاتتى، چىرايىدىكى مەيۈسلۈك يېقىملىق كۆرۈنۈشنى يېپىپ كېتەلمىگەن بولسىمۇ، بىر قاراشتىلا ئۇنىڭ مەلۇم بىر دەردنى يېڭىش ئۈچۈن جاسارەت بىلەن ئېلىشىۋاتقىنىنى بىلگىلى بولاتتى، پەقەت قاپقارا كۆزىلا بۇرۇنقىدەك نۇرلىنىپ تۇراتتى.

رىزۋانگۇل ئۇنىڭغا بىر نەرسە دېيىش ئۈچۈن تەمشىلىپ، ئاغزىنى ئۆمەللىدى ـ يۇ، توختاپ قالدى. بەلكى گەپنى باشلاش ئۈچۈن تاللىغان تۇنجى سۆزى كۆڭلىگە ياقمايۋاتسا كېرەك ياكى ئۇ سۆزنى قىلىشقا تازا جۇرئەت قىلالمايۋاتامدۇ؟ بۇنى بىلىش قىيىن. قىز بىر قېتىم ئەمەس، ئۈچ قېتىم سۆز قىلىشقا تەمشىلىپ توختاپ قالدى، تۆتىنچى قېتىمدا ئۇ قەددىنى رۇسلىدى، ئالدىدىكى ماتېرىيالنى يېپىپ قويدى ۋە بىر پەس خىيال سۈردى.

ـــ مەسئۇد مېنى كەچۈرەمسىز، ھازىرغىچە رەنجىپ يۈرگىنىڭىز مېنى خاتىرجەم قىلمايۋاتىدۇ، ـــ دېدى ئاخىر. ئۇنىڭ تىترەپ چىققان ئاۋازىدىن سەمىمىيلىك چىقىپ تۇراتتى. مەسئۇد سۆزنى ئاڭلاپ يېزىشتىن توختىدى. لېكىن بېشىنى كۆتۈرمىدى، قىزغىمۇ قارىمىدى، دەرھال بىر نەرسە دېمىدى. بۇ مەسئۇدنىڭ ئادىتى، يەنى بىردىنبىر ياخشى خىسلىتى. ئۇ ھەرقانداق جايدا ئالدىراپ ـ تېنەپ سۆزلەرگە ئارىلاشمايتتى، ئۆزىگە قارىتىلغان سوئاللارغىمۇ ئالدىراپ جاۋاب بەرمەيتتى، مەسئۇدنىڭ بۇ ئادىتىنى ياخشى بىلگەن رىزۋانگۇل باشقىچە ئويلاردا بولماستىن سەۋرچانلىق بىلەن جاۋاب كۈتتى.

ـــ سىز ھېچقانداق كەچۈرۈم سورىغىدەك ئىش قىلمىدىڭىز، شۇڭا ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا كەچۈرۈش، كەچۈرمەسلىك مەۋجۇت ئەمەس، پەقەت مەن ئۆزۈمدىن ئەپسۇسلىنىمەن، خالاس، ـــ

مەسئۇد بۇ سۆزلەرنى مەلۇم بىر ئىشتىن چوڭقۇر تەجرىبە ـ ساۋاق يەكۈنلىگەندەك ئەستايىدىل ئىپتتى. بىراق رىزۋانگۇل بۇ سۆزدىن ئاغرىنىش ۋە قىسمەن قېيىداشتەك مەنمىنلىك بارلىقىنى ھېس قىلىپ بىئارام بولدى. مەسئۇد كۆڭلىنى ئىزھار قىلغاندا يېنىكلىك قىلغانلىقىغا پۇشايمان قىلدى، شۇ چاغدا ئەستايىدىلەرەك بولۇپ، سەۋرچانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلغان بولسا، مەسئۇدقا بۇنچىلىك ئېغىر چۈشمىگەن بولاتتى. شۇ چاغدا رىزۋانگۇل ئۆزىنىلا، پەقەت ئۆزىنىلا كۆڭلىنىلا ئويلىغان. ئىككىنچى تەرەپنى ئويلاشنى خىيالىغمۇ كەلتۈرمىگەن ئىكەن. ئەمدى بۇنى ئويلاپ ئۇ ئۆزىگە ئۆزى رەنجىدى، قاتتىق ئۆكۈندى. «مەن بەك شەخسىيەتچى ئىكەنمەن» دېگەن يەكۈنىنى چىقاردى. رىزۋانگۇل ئوتتۇرا مەكتەپتە بىرگە ئوقۇغان ساۋاقدىشىنىڭ سەبىي تۇنجى مۇھەببىتىنى ئەنە شۇنداق بالىلارچە ساددىلىقى، ياۋايىلىقى بىلەن نابۇت قىلىپ، ئۇنىڭ يۈرىكىگە داغ چۈشۈرۈپ قويغانىدى. بۇ قېتىمقى رەت قىلىشىنىڭ شەكلى پەرقلىق بولسىمۇ، ئۇنىڭ ماھىيىتىدە نېمە پەرق بار؟ بۇلارنى رىزۋانگۇل مىنۇت ئىچىدە ئويلاپ چىقىپ يۈرىكى ئېچىشتى، بىئارام بولۇش ئازابلىنىشقا ئايلاندى.

ـــ ياق مەسئۇد، مەن بەك يېنىكلىك قىلىپ سىزنىڭ كۆڭلىڭىزنى ئاغرىتىپ قويدۇم. خاتىرجەم تۇرمۇشىڭىزنى بۇزدۇم، سىزنىڭ مېنى شۇنداق ھۆرمەت قىلغانلىقىڭىزغا رەھمەت ئېيتىشىم كېرەك ئىدى. مەن نېمە قىلىپ قويدۇم ئۆزۈمۇ بىلمەيمەن، مېنىڭ ئەپۇ قىلىڭ، ـــ ئارىغا جىملىق چۈشتى. رىزۋانگۇل كۆز چاناقلىرىدا ماراپ تۇرغان ياشلىرىنى زورغا بېسىپ ئولتۇردى، مەسئۇدنىڭ چىرايى تېخىمۇ ئاقىرىپ كەتتى، قوللىرى بىلىنەر ـ بىلىنمەس تىترىدى، نەپەس ئېلىشلىرى تېزلەشتى.

ـــ رىزۋانگۇل، بىز ھەر ئىككىمىزلا ئالىي مەلۇماتلىق زىيالىي. ئىلىم ـ پەن خادىمى، ئىلىم ساختىلىقىنى راۋا

كۆرمەيدۇ، بۇ ئاددىي ساۋات. لېكىن بىلىم ئەھلىنىڭ ھەممىسلا تۈرمۈشتا قانۇنىيەتكە ئەمەل قىلىپ كېتىشى ناتايىن، بۇنىڭغا ھۆرمەت قىلمىدۇ دەپ ئېيتىش قىيىن، مۇنداق كىشىلەرنىڭ ئۆزىنىڭ ھېسسىياتى، خۇسۇسىي تۈرمۇشى، بولۇپمۇ نازۇك تۇيغۇ، ئائىلىۋى ھاياتتا بۇ قانۇنىيەتكە ئەمەل قىلىپ كېتىشى تېخىمۇ ئاسان ئەمەس. لېكىن مەن سىزگە قايىل بولدۇم، قول قويدۇم. مەن ئۆز قەلبىمدىكى يارىنى سىزدىن يوشۇرمىدىم، سىزمۇ ئۆز قەلبىڭىزدىكىنى قىلچە يوشۇرمىدىڭىز، بۇنىڭ ئۈچۈن مەن سىزگە تەشەككۇر ئېيتىممەن، ئۆزۈمدىكى بىر ئاجىزلىقنى، بىر نۇقساننى تونۇتتىڭىز.

ــ ياق مەسئۇد، سىز قابىلىيەتلىك، بىلىملىك، تىرىشچان، ئىرادىلىك، مەن سىزنى چۈشەنگەندىن باشلاپ راستىنى ئېيتسام مەن سىزنى تىرىشىش، كامالەتكە يېتىشتىكى ئۇلگەم قىلدىم. سىزنى بەكمۇ ھۆرمەت قىلىمەن، سىزگە خۇددى ئۇستازىمدەك ھېسسىياتتا مەن، بىراق مەن سىزنى ئېغىر ئەھۋالدا قويدۇم، پەقەت ئۆزۈمنىلا ئويلىدىم، سىزنى ...

ــ بۇ قىلغىنىڭىز ھەقلىق رىزۋانگۇل، ــ بۇ قېتىم ئۇ ئۆز ئادىتىگە خىلاپ ھالدا قىزىنىڭ سۆزىنى ئۈزۈپ ئالدىراپ سۆزلىدى، ــ ئادەم دېگەن ئۆزىگىمۇ، ئۆزگىگىمۇ سادىق بولۇشى كېرەك، بولۇپمۇ ئادەمنىڭ ئۆمۈرلۈك تەقدىرىگە بېرىپ تاقىشىدىغان ئىشلاردا تېخىمۇ شۇنداق بولۇشى كېرەك. مېنى تولا ئەقىل ئۆگىتىپ كەتتى، دەپ ئەيىبكە بۇيرۇمايلا، ئۆزىگىمۇ، ئۆزگىگىمۇ سادىق بولۇش بەختىنىڭ كاپالىتى. كىشىلەرنىڭ بېشىغا كېلىدىغان بەختسىزلىك مۇشۇ كاپالەتكە سەل قاراشتىن كېلىدۇ، مەن ئىشىنىمەنكى، ھەر ئىككىمىز بەختلىك بولىمىز. بۇنىڭ ئاساسى بىزنىڭ جىسىمىمىزدا مەۋجۇتلا ئەمەس، بەلكى ھۆكۈمران، ــ مەسئۇدنىڭ بۇ چوڭقۇر پەلسەپىۋى مۇلاھىزىلىرى قەلبىنى ھاياجانغا سالغان قىز ئىختىيارسىز ھالدا:

ــ رەھمەت سىزگە ... رەھمەت مەسئۇد، ــ دېدى.

— خاتىرجەم بولۇڭ، يېڭىپ كەتكۈدەك ئىرادەم بار.
— ئىشەنچىم كامىل، قولۇمدىن كېلىشچە ياردەم قىلىمەن.
— رەھمەت رىزۋانگۇل.
مەسئۇدنىڭ سۆزلىرى ئەمەس، ئۇنىڭ ئىلمىي قاراشلىرى رىزۋانگۇلنى پۈتۈنلەي خاتىرجەم قىلدى. ئۇنىڭ ھودۇقۇش، تەمتىرەش ۋە ئەندىشىلىرى كۆپۈكتەك ئۇچۇپ كەتتى. ھازىر ئۇنىڭ روھىدا مەسئۇدقا نىسبەتەن ئىگىلىگەن ھۆرمەت ھەسسىلەپ ئاشتى، پەخىرلىنىش، غۇرۇرغا ئوخشاش بىر خىل ھېسسىيات ئۇنىڭغا جاسارەت بېغىشلىدى. ئۆز ئەتراپىدا مۇنداق ئېسىل تەبىئەتلىك ئادەمنىڭ ئۆزىنى ئۆزى بىلەن تەڭ ئورۇنغا قويۇپ مۇھەببەت ئىزھار قىلىشى رىزۋانگۇل ئۈچۈن شەرەپ، ئۇنىڭ قىممىتى ئۈچۈن بېرىلگەن باھا ... چۈنكى ئالتۇننىڭ قەدرىنى زەرگەر بىلىدۇ ئەمەسمۇ.
— مەسئۇد، — دېدى قىز ھاياجان بىلەن ئۇنىڭغا قاراپ، — بىز ئىككىمىز ياخشى دوستلاردىن بولۇپ قالايلى ھەم سىز ماڭا ئۇستاز بولۇڭ، بۇ مېنىڭ يۈرەك سۆزۈم، — بۇ سۆز يىگىتنى قاراشقا مەجبۇر قىلدى. ئۇ رىزۋانگۇل ئىشخانىغا كىرگەندىن بېرى بىرىنچى قېتىم ئۇنىڭغا دادىل قارىدى، شۇئان ئۇنىڭ يۈزى ۋىللىدە قىزاردى، لەۋلىرى بىر قىسما بولدى. بۇ يا تەبەسسۇمگە، يا ئۇمچىيىشكە ئوخشمايتتى، كۆزلىرىدىن بولسا، دوستلۇقتىن ھالقىپ ئۆتىدىغان بىر خىل ھېسسىيات ئۇچقۇنى دەقىقە ئارىلىقىدا يېنىپ ئۆچتى. بۇنى سەزگەن قىزنىڭ يۈرىكى جىغىدە قىلىپ قالدى، لېكىن بىئارام بولمىدى، ئىللىق تەبەسسۇم قىلىپ قويدى. بىر پەس جىم تۇرغان مەسئۇد:
— ئۇ بىزدە مۇمكىن ئەمەس، پەقەت بىر خىل رومانتىكىدىن ئىبارەت، رىزۋانگۇل. بىر ئەر بىلەن بىر ئايالنىڭ ياخشى دوستلاردىن بولۇشى ئۇچۇن ھەر ئىككى تەرەپ نۇرغۇن بەدەل تۆلىشى كېرەك، بۇنى كۆتۇرۇشكە ئىرادە ، جاسارەت ... — ئۇ سۆزىنىڭ ئاخىرىنى دېمەستىن ئېغىر خىيالغا پېتىپ تۇرۇپ

قالدى. رىزۋانگۇل خىزمەتدىشىنىڭ چويۇندەك ئېغىر، يىلتىزىنى تەسەۋۋۇر قىلىش قىيىن قارىشىدىن ئۆزىنىڭ بەكمۇ يۇزە چاغلىغانلىقىنى ھېس قىلىپ ئوڭايسىزلاندى، بىراق مەسئۇدنىڭ نېمە ئۈچۈن شۇنداق يەكۈن چىقارغانلىقىنىڭ تېگىگە يېتەلمىدى. شۇڭا ئۇ نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي سوئال نەزەرى بىلەن قاراپ قالدى.

— رىزۋانگۇل، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى مەسئۇد، — دوستلۇق ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدىكى بەكمۇ ئۇلۇغۋار، گۈزەل مۇناسىۋەت. بۇ ئەسلىدە مىللەت، يۇرت، ئىرق ئايرىمايدۇ، ماكان ـ زاماننىڭ چەكلىمىسىگە ئۇچرىمايدۇ. مال ـ دۇنيا، ئاتاق ـ ئابرۇي، ئورۇن ـ مەرتىۋىگە چاڭ سالمايدۇ، ئەلۋەتتە جىنسىي پەرقمۇ بۇنىڭغا توسقۇن بولماسلىقى كېرەك ئىدى. لېكىن بىز ئاسماندا ئەمەس، بەلكى يەردە، يەنە كېلىپ پەرىشتىلەر ئارىسىدا ئەمەس، ئادەملەر ئارىسىدا ياشايمىز. ئۇزاق زامانلاردىن بېرى ئادەملەر تەرىپىدىن توقۇلغان كۆزگە كۆرۈنمەس تور قەپەس ئىچىدە ياشاۋاتىمىز. بىزنىڭ ئەجدادلىرىمىز توقۇغان ئەنئەنىۋى ئادەت تورلىرى بەكمۇ مۇستەھكەم، نۇرغۇن كۆزلەر تىكىلىدۇ، مېڭىلەر پىكىر قىلىدۇ، ئېغىزلار سۆزلەيدۇ، قىياپەتلەر ئىپادە كۆرسىتىدۇ. ئۇلارغا چىدام، غەيرەت كېرەك، ئۇلارنى كۆتۈرۈشكە ئالامەت بەرداشلىق يەلكە كېرەك. مېنىڭ نەزەردە تۇتۇۋاتقىنىمنى ھېس قىلىۋاتىدىغانسىز؟

— رەھمەت سىزگە مەسئۇد، مەن ئۆزۈمنىڭ تېخى خاملىقىنى، كۆپ تەرەپلەردىن تېخى ساددا ئىكەنلىكىمنى مۇشۇ مىنۇتلاردا تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلىۋاتىمەن. مەن سىزدىن نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئۆگىنىشىم كېرەك ئىكەن، تۇرمۇش ھەققىدىمۇ ئۆگىنىدىغان تەرەپلىرىم بەك كۆپ ئىكەن.

— ياق ... ياق، — دەپ قىزنىڭ گېپىنى ئۈزدى مەسئۇد، — مەن نۇرغۇن نەرسىلەرنى تېخى بىلمەيمەن، پەقەت ئىزدىنىۋاتىمەن، پىكىر قىلىۋاتىمەن، ئويلاۋاتىمەن. راستىنى

ئېيتسام تېخى ئۆزىمىز ھەققىدە، ھايات ھەققىدە ئاز ئويلايدىكەنمىز، خيالىلىرىمىزمۇ شۇ ئەنئەنىۋى تورنىڭ سىرتىغا چىقالمايدىكەن. مېنىڭچە تەپەككۇرىمىزنى شۇ تورنىڭ سىرتىدا پەرۋاز قىلدۇرساق ئادەم، ھايات، تۇرمۇش، ياشاش، ئۆلۈم ۋە ئۇنىڭ مەنىلىرىنىڭ ھەقىقي ماھىيىتىنى بىلەلەيدىكەنمىز.

ئەركىنىڭ ئىشخانىغا كىرىشى بىلەن مەسئۇدنىڭ سۆزى ئۇزۇلدى. مەنىلىك سۆھبەت شۇنىڭ بىلەن ئاياغلاشتى.

ئەركىن قېتىپ كېينىۋالغانىدى. خۇددى تويى بولىدىغان يىگىتتەك، يېڭى پار كاستۇم ـ بۇرۇلكا كىيگەن، يېڭى گالىستۇك تاقىغان، ھەتتا پۇتىغا كىيگەن ئايغىمۇ يېڭى ئىدى. ئۇنىڭ لەۋلىرىدىن خۇشاللىق تېمىپ تۇرىدۇ، كۆزلىرى كۈلىدۇ، پۈتۈن تۇرقىدىن مۇراد ـ مەقسىتىگە يەتكەندىكى قانائەت، غۇرۇر چىقىپ تۇرىدۇ. ئۇ ئىككى خىزمەتدىشى بىلەن ئىللىق سالاملىشىپ ئورنىدا ئولتۇردى، خېلى ۋاقىتقىچە بىر خىلدا ئولتۇردى. ئۇ بىر خىل راھەتنىڭ پەيزىنى سۈرۈۋاتقاندەك ئىدى. رىزۋانگۈل كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ئۇنىڭغا بىلىنىدۇرمەستىن بىرقانچە قېتىم قارىدى. بىردىنلا سەھەردىكى رامىلەنىڭ قىياپىتى كۆز ئالدىغا كەلدى. كۈلۈپ تۇرغان لەۋلىرى، تۆكۈلۈپ تۇرغان ياشلىرى ... قىزنىڭ دەككە ـ دۈككىلىك سۆزلىرى قۇلىقىدا ئەكس سادا بولۇپ جاراڭشىدى. رىزۋانگۈل كۈلۈۋەتمەسلىك ئۈچۈن كالپۇكىنى قاتتىق چىشلىدى، بىر چاغدا رىزۋانگۈلنىڭ شەيتىنى تۇتتى، ئۆزىنى شۇنچىلىك بېسىپ باققان بولسىمۇ، قانداقتۇر بىر كۈچ ئۇنى دەيدىگە سالدى.

ـــ ئەركىن بۇگۈن قولىڭىز ئىشقا بارىدىغاندەك ئەمەسقۇ، ـــ دەپ سالدى مەنىلىك قىلىپ. بۇ سۆز ئەركىننى قاتتىق ھودۇقتۇرۇپ قويدى، ئۇ چۆچۈدى. تەمتىرىگەن ھالدا:

ـــ ياق ... ياق ... ـــ دېدى قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ.

ئون بىرىنچى باب

1

ئىلىم ـ پەنلا ئىنسانلارغا ھەقىقىي مەنىدىكى ئەركىنلىكنى بەخش قىلىدۇ. ئۇنىڭ پۈت ـ قولىنى ئېغىر يۈكلەردىن ئازاد قىلىپ، يەر قاتلاملىرىدىن تارتىپ سىرلىق كائىنات بوشلۇقىغىچە، چەكسىز دېڭىزدىن تارتىپ، تىلسىملىق چۆل ـ جەزىرىلەرگىچە پەرۋاز قىلىدىغان قاناتقا ئايلاندۇرىدۇ. ئىلىم ـ پەن ئادەم مېڭىسىنى ھەممىنىڭ ئۇستىدىن ھۆكۈمرانلىق قىلغۇچى ئىلاھقا ئايلاندۇرىدۇ. ئۇ ئىنسان ئۆزى ئارزۇ قىلغان ھەممە نېمىنى تەييار قىلىدىغان پۈتمەس ـ تۈگىمەس نېمەت كانىغا ئايلىنىدۇ. ئىلىم سىرى بىلەن يۇغۇرۇلغان ئىنسان مېڭىسى يېپىيېڭى دۇنيا بەرپا قىلىپ، ئۇنى پانىي ئالەمدىكى جەننەت قىلىپ زېمىندا ياشاۋاتقان ئادەملەرنىڭ راھەت ـ پاراغەتتە ياشىشى ئۈچۈن تەقدىم قىلىدۇ. دۇنيادا ئۇنىڭدىن ئارتۇق قۇدرەت ئىگىسى بولمايدۇ، مانا بۇ ئىلاھ، ئىلاھنىڭ ئىلاھى. بۇ ئادەمنىڭ ئۆزىدە، ئۇنىڭ جىسمىدا، ئۇنىڭ مەقسىتى، ھەرىكەت ـ پائالىيىتىدە، مۇھەببەت ـ سۆيگۈسىدە، شادلىق، ھەسرەت، كۆز ياش، كۈلكىلىرىدە ...

يۈرتىمىزنىڭ ناخشا ـ ئۇسسۇل ماكانى دېگەن نامى، خەلقىمىزنىڭ ناخشا ـ ئۇسسۇل شەيداسى دېگەن ئاتىقى بار. دېمىسىمۇ بىزنىڭ ئۇسسۇلىمىز شەرق سەنئىتىنىڭ گۈل تاجى، ئۇيغۇر گۈزەللىكىنىڭ نامايەندىسى. ناخشا تەڭرىتېغىنىڭ مۇقەددەس تىنىقى، تارىمنىڭ مۇڭلۇق داستانى، تەكلىماكاننىڭ

چاقىرىق تېپىدىكى نەرسى. ئۇيغۇرلار ناخشا ـ ئۇسسۇلسىز ياشىمىغان، قەدىمدىن تارتىپ ناخشا ـ ئۇسسۇلمۇ ئۇلارنى تاشلىمىغان. ئۇلار تەكلىماكان قۇملۇقىنىڭ چەتلىرىدە، دولان دەريالىرىنىڭ بويلىرىدا، ئاتۇش سەھرالىرىدا، تۇرپان بوستانلىقىدا، ئىلى ۋادىلىرىدا گۈلخانىنىڭ يورۇقىدا تاڭ ئاتقۇچە ئۇسسۇل ئويناپ، ناخشا ئېيتىپ، مەشرەپ قۇرغان، قورسىقى ئاچسا، يۇگۇرۇپ بۇلاق بېشىغا بېرىپ، بېلىدىكى زاغرىسىنى سۇغا چىلاپ يېگەنلەر ... قارا چىراغنىڭ غۇۋا يورۇقىدا ساتار تارتىپ مۇقام توۋلىغانلار ... پادىچى بالىنىڭ نېيى، داخانىنىڭ دېپى، تىلەمچىنىڭ راۋابى ... كېسەكنى ياستۇق قىلىپ، داق يەردە يېتىشىپ، يالاڭ ئاياغ ئۆلۈك توپىنى گۈس ـ گۈس دەسسەپ مېڭىش، «ھەق دوست خۇدا يولىدا» دەپ جاھان كېزىش، ناخشا ـ ئۇسسۇل، زاغرا، قاق، جىگدە ـــ بۇلارنىڭ ھەممىسى بىر ـ بىرىگە قوشۇلۇپ، بىر خىل تۇرمۇش رېتىمى، تۇرمۇش شەكلىنى ھاسىل قىلغان تارىخ. نېمىدېگەن ئۇزۇن تارىخ ... نېمجان تەن، پىلدىرلاپ تۇرغان كۆزلەر، گەز باغلاپ كەتكەن قۇرغاق لەۋلەر ... ئېتىتىدائىي كەتمەن، خۇدا يارانقان ئېشەك ... نە تۇرمۇشنىڭ تەمى، ھاياتنىڭ مەنىسى، نە يېغىنىڭ قەدىر ـ قىممىتى، نە كۈلكىنىڭ زوقى بولسۇن، پەقەت ئۆلمەسلىك ئۈچۈن، ھاياتلىقنى داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈنلا تىنماي تېپىرلاش، ھەربىر قىلىش، ھاياتنى پەقەت نان ئۈچۈن، ئاشۇ زاغرا نان ئۈچۈنلا خورىتىش، ئاخىردا ئۇنى قۇربان قىلىش ... يەنە ناخشا ـ ئۇسسۇل، ئۇ بىر نانىنى ئىككى قىلىشقا كۈچ ـ قۇۋۋىتى بېغىشلىمىدى، پەقەتلا شۇكۇر قىلىشقا، تەن بېرىشكە، تاقەت قىلىشقا تەسەللى بولدى. يەنە شۇ نەچچە يۈز يىلدىن بېرى شۇ پېتىچە تۇرغان ئەسكى سوقما، لايدىن ياسالغان ئۆي، ئەسكى پالاس، مازلىرى چىقىپ تۇرغان يوتقانلارنى ئالماشتۇرۇشقا كۈچ بەخش قىلمىدى. ناخشا ـ ئۇسسۇل پەقەت مىسكىن كۆڭۈلنى كۆتۈرۈپ قويدى، تۇرمۇش غەملىرىنى بىر دەملىك ئۇنتۇلدۇرۇپ، ھەسرەت ـ نادامەت

ئىلكىدە ئىگرىغان جانغا تەسەللى، تەمتىرىگەن تۇرمۇش يولىدىكى بىچارىنىڭ ناله ـ زارىغا خەيرخاھلىق ئويغاتتى، خالاس.

ناخشا ـ ئۇسسۇل نان بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭ خۇشلىقى بولمىدى، ھەشەمەتلىك سەھنە، تەنتەنىلىك سورۇن بولمىغىنى ئۈچۈن، ئۇنىڭ نازاكىتى بولمىدى، غېرىب ـ مىسكىنلەر ماكانىدىن يورۇق ئاسمانغا چىقالمىدى ... شۇ ئۇزۇن تارىخ، شۇ ئۇزاق مۇساپە، ھاردۇق يەتكەن كارۋان، مەڭدىگەن يولۇچى، ئۇمىدىدىن نىجاتلىق، مەنزىلدىن شەپە، باھاردىن بېشارەت بولمىغان سۆرەلمە سەپەر. نېمىدۇر كەملىك قىلاتتى، يېتىشمەيتتى، ئۇنىڭ نېمىلىكىنى كىم بىلسۇن، ئۇنى ئويلاشقا ئادەم تېپىلمىدى، توپا ـ چاڭ ئاستىدا سۆرەلمە سەپەر داۋاملاشتى. يىراق دېڭىز ـ ئوكيانلاردىكى پاراخوتلارنىڭ ئۇزۇك ـ ئۇزۇك گۈدۈك ئاۋازى بۇ زېمىنغا يېتىپ كېلەلمىدى، پويىزلارنىڭ ئۇزۇلمەس تاقىلداشلىرى، مۇگدەۋاتقان خەلقنى ئويغىتالمىدى، ئايروپىلانلارنىڭ ھەيۋەتلىك غارقىراشلىرى، ماشىنىلارنىڭ گۈركىرەشلىرى شېرىن چۈشلىرىنى بۇزالمىدى، ئەتراپتىكى شۇنچە ھەيۋەتلىك چوقان ـ سۈرەنلەر، داۋالغۇش، تەۋرىنىشلەر بىر خىلدىكى ھايات رىتمىنى ئۆزگەرتىشكە قادىر بولالمىدى. شۇ چاغدا ئۇيغۇرلارغا ناخشا ـ ئۇسسۇل ھەمراھ ئىدى، ئۇلارنى تاشلىمىدى، سەپەردىن چۈشۈپ قالمىدى. ئۇلارنىڭ ھاياتىنى مەنىگە ئىگە قىلىش ئۈچۈن تېپىرلىدى، ئۇ يالغۇزلۇق قىلدى، يېتىمسىرىدى، كۆچ ـ قۇۋۋىتىنىڭ يېتەرسىزلىكىنى ھېس قىلدى، ئۆزىگە نېمىنىڭدۇر كەملىكىنى ھېس قىلدى. يەنە بىر سادىق ھەمراھنىڭ بولۇشىنى ئارزۇ قىلدى، ئۇنى كۈتتى، تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتتى، چەكسىز كائىناتقا نەزەر تاشلىدى، ھەيۋەتلىك تاغلارغا نەزەر ئاغدۇردى، ياپيېشىل يايلاق، چەكسىز ئورمانلارغا كۆز تاشلىدى. ساتار تارتقان قوللارغا قارىدى، ناخشا ئېيتقان كۆزلەرگە تىكىلدى، جاھاننىڭ چۇقانلىرىغا، دەريانىڭ شاۋقۇنلىرىغا، قاقاھلاشلىرىغا، كۈلكىلىرىگە، ئۆكسۈپ ـ

ئۆكسۇپ يىغلاشلىرىغا قۇلاق سالدى.

ناخشا ـ ئۇسسۇل، تارىم، تەكلىماكان، تەكرىتىغى، مۇگدەك ئۇيغۇدىكى زېمىن، ئۇيغۇر، بىر خىلدىكى تۇرمۇش شەكلى، تېكىرقاش ... بىخۇدلۇق، ئۇمىدسىز خىيال، تەمە قىلىش ... سۆرەلمە رىتىمدىكى تۇرمۇش ... تۆمۇر ساپان، ئۇي، غىچىرلىغان كالا ھارۋىسى، ئۆلۈك توپىدا ئېغىناۋاتقان يالاڭباش بالا، ناتونۇش يىگىتكە قورقۇش ئىچىدە تەلمۈرگەن ئۇياتچان كېلىن ... تېخى بالىلىقى كەتمىگەن ئاننىڭ بۆشۈكتىكى بالىنى ئېمىتىشى ... قارا چىراغ يورۇقىدىكى بامدات نامىزى، ئۆلۈك توپىدىكى يالاڭ ئاياغ ئىزلار ... دەرەخ سايىسىدىكى داق يەردىكى خورەك، تېخى تۇنۇگۈنكى ناتۇان چوكاننىڭ يۇزىدىكى قورۇق، ماڭلايلىرىدىكى ئاق، قىران يىگىتنىڭ ۋاقتسىز سولغان چىرايىدىكى قورۇق ... بىر خىلدىكى تىنىق تۇرمۇش، مۇگدەك تۇرمۇش ...

تىرىكلىك ئۇيقۇسىنىڭ چېكى بولغىنىدەك، زېمىننىڭ مۇگدىشىنىڭ چېكى بولمىدۇ، مەڭگۈ تىنچ ھالەتە تۇرىدىغان، ئەسلى ھالىتىنى ئەبەدىي بۇزمايدىغان ھېچ نەرسە يوق. كائىناتنىڭ ئۆزۈكسىز ھەرىكىتى، ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ دولقۇنى ۋە داۋالغۇشلىرى، ئىنسانلارنىڭ جەڭگى ـ جېدەللىرى، ئىنسان روھىدىكى ئۇزۇلمەي شەكىللىنىپ تۇرىدىغان ئۇمىد، ئارمان، ئىنتىلىشلەر زېمىننىڭ ئۇيقۇسىنى بۇزىدۇ، ئۇلارنى سەگەكلەشتۇرىدۇ. ئىنسانىڭ ئۆزىنى ئۆزىگە تونۇتىدۇ. ئۆزگىگە قارىتىپ، ئۆزى ئۈستىدە ئويلاندۇرىدۇ، كەم يەرلىرىنى ھېس قىلدۇرۇپ، كۆزىنى ئاچىدۇ. ئۇلارنى يىراق ـ يىراقلارغا نەزەر تاشلاشقا، چوڭقۇر ئويلارغا چۆكۈشكە مەجبۇر قىلىدۇ. ناخشا ـ ئۇسسۇل ماكانى دەپ ئاتالغان يۇرتمىز، ناخشا ـ ئۇسسۇل شەيداسى دېگەن نامى بار خەلقىمىز ھاياتلىق مۇساپىسىنىڭ ئەنە شۇنداق ئويغانغان، جاھانغا كۆز تىكىپ، ئۆزىدىكى يېتىشمەيۋاتقان نەرسىنىڭ نېمىلىكىنى بىلىپ، ئويغا چۆمگەن، ئۇنى يارىتىش ئۈچۈن ئاتالانغان دەۋرده ھەربىرىكە كەلمەكتە، داۋالغۇماقتا. ئەنە

شۇنداق داۋالغۇۋاتقان زېمىنىنىڭ بىر ھۇجەيرىسى بولغان باش گېئولوگ كامىل ئەترىتى ئۇچ كۈندىن بېرى ئەقىل ـ ئىدراك سەرپ قىلماقتا.

يېرىم ئاي بۇرۇن كامىل يۇقىرىنىڭ جىددىي ئۇقتۇرۇشىنى تاپشۇرۇۋالغانىدى. ئۇنىڭدا بېيجىڭدا ئېچىلىدىغان خەلقئارالىق گېئولوگىيە قېدىرىپ تەكشۈرۈش ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا كامىلنىڭ قاتنىشىشى ئۇقتۇرۇلغان. كامىلنىڭ شىنجاڭنىڭ كان بايلىقلىرى ۋە ئۇنى قېدىرىپ تەكشۈرۈش تېمىسىدا بىر ئىلمىي ماقالە تەييارلاپ، ئۇ يىغىندا سۆزلىشى تەۋسىيە قىلىنغان. ئۇقتۇرۇشنى تاپشۇرۇۋالغان كامىل ھاياجانلاندى، سۆيۈندى. ئۇ شۇنچىلىك خۇش بولدىكى، ئۇقتۇرۇش قەغىزىنى قولىدا تۇتۇپ، ئىشخانىدا بىر سائەتتىن ئارتۇق ئۇياقتىن ـ بۇياققا ماڭدى. ئورنىدا ئولتۇرۇشنى ئۇنتۇپ قالدى، دېمىسىمۇ بۇ ئىش بۇ ئىش ئالەمچە خۇشاللىق ئىدى. نۇرغۇن تەرەپلەردىن تېخى دۇنياغا تونۇلمىغان بىر مىللەتنىڭ تەبىئىي پەننى كۆتۈرۈپ چىقىپ، دۇنيا سەھنىسىگە چىقىشى كارامەت بىر مۆجىزە ۋە يۈكسىلىش ئىدى. بۇ ئېغىر تەبىئەتلىك ئادەم ئۆمرىدە شۇ كۈندىكىدەك ھاياجانلانغىنىنى بىلمەيدۇ، ئۇ ھازىر زېمىندا ئەمەس، كائىنات بوشلۇقىدا ئۇچۇپ كېتىۋاتقاندەك، مۇقەددەس بىر ئىبادەت دەرگاھىغا سەپەر قىلىۋاتقاندەك كەيپىياتقا چۆمۈلگەنىدى.

كامىل ئۇقتۇرۇشنى ئالغان كۈنى كەچكىچە ئاجايىپ بىر خىل شادلىقنىڭ شېرىنلىكىدە مەستخۇش يۈردى، قولى ئىشقا بارمىدى، ئۆزىنى خېلى زورلاپ باققان بولسىمۇ، ئىنگلىزچىدىن تەرجىمە قىلىۋاتقان كىتابىنىڭ يېرىم بېتىنىمۇ ئەپلەشتۈرەلمىدى. ئۇنىڭ پۈتۈن پىكىر ـ خىيالىنى كاتتا بىر ئىش ـــ خەلقئارالىق ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىندا مۇشۇ دىيارنى، مۇشۇ دىياردىكى خەلقنى دۇنياغا تونۇتۇش ئىشى ئۆز ئىلكىگە ئېلىۋالغانىدى.

بىر زامانلاردا ئۆزىنىڭ بۇيۇك مەدەنىيىتى بىلەن ئىنسانىيەت

ئالممده سەلتەنەتلىك مۇنارەدەك جاھان ئەھلىنىڭ كۆزىنى قاماشتۇرغان بۇ زېمىن تارىخىنىڭ بوران ـ چاپقۇنلىرى، تۇرلۇك ـ تۇرلۇك جاھالەت بۇلۇتلىرى ئىچىدە غوۋالاشقانىدى. ئېسىل مەدەنىيەت نادانلىق لاتقىلىرى بىلەن بۇلغانغان، كۆمۈلگەن، ئۆز ئەقىل ـ ئىدىرىكىگە تايىنىشىنىڭ ئورنىنى غايىۋى كۈچتىن تەمە قىلىش ئىگىلىگەن، ئىنسان قەلبىنىڭ نۇرلىرى بىلەن يۇرتنى يورۇتقان قەلەم قىلىچ، ئوقيا، نەيزە، قالقانلار بىلەن ئالماشقان، ياۋ بېشىغا تەڭلىنىدىغان قىلىچ قېرىنداشلارنىڭ قېنىنى تۆككەن، بۇ دۇنيانىڭ نېمەتلىرىدىن ۋاز كېچىپ، قارىغۇلارچە ھالدا ئۇ دۇنيانىڭ ھۇزۇرىنى سۈرۈش تەمەسىدە غۇربەتچىلىك تۇرمۇشنى راۋا كۆرگەن تارىخىي پاجىئەنى كامىل چۈشىنەتتى، بىلەتتى. بۇ تارىخ كاملىنىڭ يىگىتلىك دەۋردىكى ئىرادىسىنى مۇستەھكەملەپ، بۈيۈك غايىلەرنى قەلبىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىغا نەقىش قىلىپ ئويۇپلىشىغا ئالماس بولغان، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى پەخىر، ئېچىنىش، ئەپسۇسلۇق ۋە غايىلىرىنىڭ ئاساسى بولغانىدى.

بالا ۋاقتىدىن تارتىپ يېقىملىق ناخشىلارنى ئېيتىشقا خۇشتار، دۇتار، تەمبۇر چېلىشنى ئاسانلا ئۆگىنىۋالغان كاملىنىڭ تەبىئىتىدە سەنئەت ئاملى كۈچلۈك ئىدى. ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ھاياتى ئۇنىڭ تەبىئىتىدىكى سەنئەت ئىقتىدارىنىڭ كىشى ھەيران قالغۇدەك دەرىجىدە ئۇستۇن ئىكەنلىكىنى كۆرسەتكەنىدى. مەركىزىي سەنئەت ئىنستىتۇتىغا ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىشقا كەلگەن ئىككى مۇتەخەسسىس بىر قېتىمدىلا كاملىنىڭ سەنئەت تالانتىنى بىلىپ بولغانىدى. شۇ مەيداننىڭ ئۆزىدە ئۇنىڭ مەركىزىي سەنئەت ئىنستىتۇتىغا قوبۇل قىلىنغانلىقىنى كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدا ئاشكارا ئېلان قىلغان، بىراق كامىل ئىككى مۇتەخەسسىنى، يارەملەشكۈچىلەرنى، كۆرۈشكە قاتناشقانلارنى، سىنئالغۇچىلارنى ھەيران قالدۇرۇپ بۇ پۈرسەتنى رەت قىلدى. ھەممىنىڭ كۆزى ھەيرانلىقتا تىكىلدى،

بەزى كۆزلەردىن ھەيران قېلىش، بەزى كۆزلەردىن گۇمان، بەزىلىرىدىن مەسخىرە، ئەيىبلەش مەنىلىرى چىقىپ تۇراتتى. كامىل بولسا ھېچنېمىنى سەزمىگەندەك بىغەم، تەبىئىي ھالدا تۇردى. ئۇنىڭ پۈتۈن قىياپىتىدە ئۆزىنىڭ ئۆمۈرلۈك ھايات يولىنى ئاللىقاچان بەلگىلەپ بولغان كىشىنىڭ ئىرادىسى ۋە غۇرۇرى ئىپادىلىنىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ قاراشلىرىدا مەنىستەمسلىك، كىنايە ئارىلاش مەنىلەر بار ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ لەۋلىرى بىر خىل سىرلىق كۈلكىنى يوشۇرغانىدى.

تالانتلىقلارنى بايقاشقا يەرلىك سەنئەت ئۆمىكىدىن قوشۇلغان تەجرىبىلىك پېشقەدەم ئارتىس ئورنىدا ئولتۇرالماي قالدى. ئۇ ئاللىقاچان ئورنىدىن تۇرۇپ كەتكەن بولسىمۇ، تېخىرقاش، ھەيرانلىق ئىچىدە نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي كامىلنىڭ ئەتراپىدا چۆرگىلەيتتى، تىت ـ تىت بولۇپ قوللىرىنى ئۇۋۇلايتتى، ئاخىر ئۇنىڭ ئاغزىدىن سۆز چىقتى:

ـــ سىز ئۇكام، سىز ... ھېلىقى گېپىڭىز چاقچاق ئەمەستۇ؟ مەن ئۆز قۇلىقىمغا ھازىرغىچە تازا ئىشىنەلمەيۋاتىمەن.

ـــ ياق ئاكا، ئىشىنىڭ، مېنىڭ گېپىم چاقچاقمۇ ئەمەس، مۇنداقلا ئويلىنىپ ئېيتىلغانمۇ ئەمەس، مەن سەنئەتتە راستلا ئوقۇمايمەن.

ـــ سىز غەلىتىلا بالا ئىكەنسىز، ئەتراپىڭىزغا قاراپ بېقىڭا، ئۇلار قوبۇل قىلىندىڭ دېگەن سۆزنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتىۋاتىدۇ. سىز ئىبرىشكەن جاۋابقا باشقا بىرەرسى مۇيەسسەر بولغان بولسا، خۇشاللىقتىن بېشى ئاسمانغا يېتەتتى، يۇرىكى خۇشاللىقتىن يېرىلىپ كەتمەسمۇ ئاز قالاتتى، سىزنىڭ بۇ جاۋابىڭىز...

ـــ ھەر بىر ئادەمنىڭ ئۆز غايىسى بولىدۇ، ـــ دېدى كامىل مىيىقىدا كۈلۈپ، ـــ ھەۋەس، ئارزۇ دېگەن ئوخشاش بولمايدۇ، ـــ كامىل بۇ سۆزلەرنى دېگەندە ئۇنىڭ ئەتراپىغا بېيجىڭدىن كەلگەن

ئىككى مۇتەخەسسىسمۇ يېتىپ كەلگەنىدى. ئۇلار تەرجىمان ئارقىلىق كامىلىنىڭ سۆزلىرىنى تولۇق ئاڭلىدى، ئازراق توختىۋالغاندىن كېيىن كامىل سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — مېنىڭمۇ ھاياتىمدىكى ئۇمۇرلۇك كەسپىم ھەققىدە ئۆزۈم تاللىغان يولۇم بار، ئۆزۈمنى ئاللىقاچان شۇ يولغا ئاتاپ بولغان، بۇنى ئۆزگەرتىشىم مۇمكىن ئەمەس.

— ئوكام، بۇ ئامەت، — دېدى ھېلىقى پىشقەدەم سەنئەتكار جېكىلەش تەلەپپۇزىدا، — بۇ ھەممە ئادەمگە نېسىپ بولمۇەرمەيدۇ، يەنە كېلىپ ئۆزىڭىزدىكى تەبىئىي تالانتىنى نابۇت قىلىسىز، بۇ ئالتۇننى ئەخلەتكە تاشلىغانلىق، بەرگەن جاۋابىڭىزنىڭ كەلتۇرىدىغان زىيىنىنى بىلەمسىز؟

— تاغا، بۇ كەسپىنى ياخشى كۆرگەن بىرسى ئوقۇسا بۇ زىيانىنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇپ قويار. مەنمۇ ئۆزۈم تاللىغان كەسپىم بىلەن جەمئىيەتكە پايدا يەتكۈزەرمەن. سەنئەت تالانتى مېنىڭدىن ئۈستۈن ساۋاقداشلىرىم بار، ئۇلار سەنئەتتە ئوقۇشنى بەكمۇ خالايدۇ. ئۇلار بارسىمۇ ئوخشاش، ۋاقىتلىرنى ئالماي، مەن كەتتىم، — كامىل گېپىنى تۈگىتىپ توپنى يېرىپ، سىرتقا قاراپ مېڭىپ كەتتى.

كامىلنىڭ ئۇ چاغدىكى ئويلىرى باشقىچە ئىدى. ئايروپىلانىنى ئۇچقۇچى ھەيدەيدىغانلىقىنى ئۇ بالىلىق ۋاقتىدىن تارتىپ بىلىسمۇ، ئۇچقۇچىسىز ئايروپىلان ھەققىدىكى گەپنى ئاڭلىغاندا، دەسلەپ ئىشەنمىدى. كېيىن ماتېرىيالدىن ئوقۇپ ھەيران قالدى، بۇ ئۇنىڭ سەبىي قەلبىنى دولقۇنلاتقان، ئۇ خېلى ۋاقىتقىچە بۇنى كۆڭلىدىن بىرەر مىنۇتمۇ نېرى قىلالمىغانىدى. ئۇنىڭ بىلىم سەۋىيەسىنىڭ ئېشىشى بىلەن جاھان ئىلىم - پەن تېخنىكىسىنىڭ تەرەققىياتى توغرىسىدىكى چۈشەنچىسى كېڭەيدى. ئۇچار تەخسە، سۇنئىي ھەمراھ، ئالەم كېمىسى، ئايغا چىقىش، مارسقا سەپەر قىلىش، ئادەم ياشايدىغان سۇنئىي پىلانېت، سۇنئىي ئاي ... بۇلار كامىلنى كېچە - كۈندۈز ئويغا

سالدى. ئۆزى ياشاۋاتقان تۇرمۇش مۇھىتى، ئېشەك ھارۋىسى، كالا ساپىنى، كەتمەن، گۈرجەك، قول بىلەن پۇتقىلا تايىنىش سېلىشتۇرما بولۇپ، ئۇنىڭ نەزەر دائىرىسىنى كېڭەيتتى. ئۇي - خىيالىلىرىنى ئاۋۇتۇپ، چۈشەنچىسىنى چوڭقۇرلاشتۇردى، ئۇنىڭ نەزەرىدە تەبىئىي پەنلەرنىڭ تەبىئەتنى بويسۇندۇرۇش، تۇرمۇش شارائىتىنى ياخشىلاپ، ئىنسانىنى ئازادە قىلىش، ئادەملەرگە بەخت يارىتىشتىكى كۈچ - قۇدرىتى ئۆزىنىڭ سېھرىلىك قىياپىتى بىلەن نامايان بولدى.

كامىل ئەۋلادتىن - ئەۋلادقا داۋاملىشىپ مىراس بولۇپ قېلىۋاتقان ئاتىسىنىڭ كەتمىنىنى تىراكتورغا، ئورغاقنى كومبايىنغا، ئېشەك ھارۋىسىنى ماشىنىغا، قارا چىراغنى ئېلېكتىر لامپىسىغا ئالماشتۇرۇش ئۈچۈن، تەبىئىي پەننى ئىگىلەشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلىپ يەتتى. ئۇنىڭ كالىسىدا ئۇزاق تارىخ، ھازىرقى رېئاللىق، جاھان، ئۆز يۇرتى، ئۇلار ۋە بىز، سەن ۋە مەن، ئىنسان، ھايات، تۇرمۇش، ياشاش، پەرق ئارىلىشىپ كەتكەن بۇيۇك بىر گەۋدە شەكىللىنىپ، ئۇنىڭ مەركىزىدىن كامىلنىڭ ئۆزى قەد كۆتۈردى. ئۇ سالمىقىنى ئاشۇرۇش، قىممىتىنى ئۆلچەش ئۈچۈن ئۆزىنى ھايات تارازىسىغا سېلىپ كۆردى، سېلىشتۇردى، قاتتىق ئويلاندى، بۇلار يىغىلىپ ئۇنىڭ غايىسى بولۇپ، مەنىۋى دۇنياسىدا تىكلەندى، جاسارەت بولۇپ ئەقلىگە، تېنىگە كۈچ بېغىشلىدى.

كامىلمۇ ئۆز خەلقىگە ئوخشاش سەنئەت بۆشۈكىگە بۆلەنگەن، ئەللەي ناخشىلىرىنى قانغۇدەك ئاڭلىغان، مەشرەپلەردە چاڭ چىقىرىپ ئۇسسۇل ئويىنىغان، بۇنىڭدىن ئۇنىڭ سەبىي قەلبى چەكسىز ھۇزۇر ئالغان، جىسمى مەنىۋى كۈچ - قۇۋۋەت يىغقان، شۇڭا ئۇنىڭ قوللىرى ئىختىيارسىز دۇتارنىڭ تارىغا كېتىپ قالاتتى. ناخىل سىملار ئۈستىدە ھەرىكەتلەنگەندە، يۇرەك تارىلىرىنى تىترەتكۈدەك كۈي بوشلۇققا تارقىلاتتى. كامىل ئۆزىدە چاقناپ تۇرىدىغان سەنئەت تالانتىنىڭ بارلىقىغا

ئىشىنەتتى، كەلگۈسىدە ئاتاقلىق سەنئەتكار بولۇپ، شۆھرەت قازىنىشىغىمۇ شۇبھىلەنمەيتتى. لېكىن ئۇ بۇلاردىن ۋاز كەچتى، بۇلار ئۇنى قىزىقتۇرمىدى. كاملىنىڭ كۆزلىرىنى ئۇنىڭدىنمۇ ئۇلۇغ، ئۇنىڭدىنمۇ مەنىلىك يەنە بىر دۇنيا ئۆزىگە قاراتتى، تارتقاندىمۇ ئۇنىڭ پۈتۈن مەيلىنى، ئىختىيارىنى، ئەس - ھوشىنى ئۆزىگە بەند قىلىۋالدى. ئۇ تەبىئىي پەننى ئوقۇپ ئۇيغۇرلارنىمۇ تەبىئەت دۇنياسىنىڭ چوڭقۇر سىرلىرىنىڭ قاتلىمىغا، كائىنات تىلسىملىرىنىڭ ئېچىگە باشلاپ كىرمەكچى بولدى، شۇڭا ئۇ سەنئەت تالانتى ئېلىپ كەلگەن ئامەت قۇشنى قوندۇرماستىن ئۇچۇرۇۋەتتى ۋە كان - گېئولوگىيە ئىنستىتۇتىغا ئوقۇشقا كەتتى.

2

تۇن نىسپى، ئاق قارغا كۆمۈلگەن شەھەر شىرىن ئۇيقۇ قۇچىقىدا. ھاۋا ئوچۇق، ئاسماندا نە بۇلۇت، نە تۇمان يوق. يۇلتۇزلار چاراقلاپ يېنىپ تۇرىدۇ، تېخى ئاي چىقمىغان، ئەۋجىگە چىققان جىمجىت سوغۇق شەھەرنى ئۆز تېنى بىلەن بېسىپ تۇرىدۇ. كامىل تېخى ئويغاق. يورۇق ئۆيدە كىرىسلوغا ئۆزىنى تاشلاپ، كۆزىنى يىرىم يۇمۇپ ئولتۇرىدۇ. ئۇ خىيال بىلەن سىرداش، ئوي دولقۇنلىرى ئۇنى ئۆزىگە ئەگەشتۇرگەن، پۈتۈن زېھنىنى ئالدىدىكى چاي ئۈستىلىدە تۇرغان ئوقتۇرۇش ئۆزىگە تارتقان. ئۇ دۇنيانىڭ ھەممە يېرىدىن كەلگەن، ھەر خىل رەڭدىكى ئوخشىمىغان تىللاردا سۆزلىشىدىغان كەسىپداشلىرى بىلەن بىرگە بولىدۇ، ئۇ دوپپىسىنى كىيىپ، يېگانە ئېچىلغان گۈلدەك ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بولىدۇ، مەيدىسىنى كېرىپ، مەغرۇر قارايدۇ. ئۇ ھەيۋەتلىك سەھنىگە چىقىپ ئۆزىگە تىكىلگەن قارا، يېشىل، كۆك كۆزلەرگە قاراپ تۇرۇپ، ئۆز تەتقىقاتى ھەققىدە سۆزلەيدۇ، ئۇ تېخى بىۋاسىتە ئىنگلىزچە سۆزلەيدۇ، دۇنيادىكى

كۆپ مىللەتلەر بىلىدىغان تىلدا سۆزلەيدۇ، ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى، ھەتتا پەقەتلا چىشلىرى پارقىرىپ تۇرغان، باشقا يەرلىرى قارا، چاچلىرى قوزىنىڭكىدەك بۇدۇرلەرمۇ بۇ تىلنى بىلىدۇ. بۇ ئۇيغۇر ئوغلى 80 ـ يىللاردىكى ئۇيغۇر، ئىلىم ـ پەن دۇنياسىغا قانات قېقىپ ئۇچۇپ كىرگەن ئۇيغۇر ئەۋلادى، ئۇ كۆزى ئېچىلغان مەڭگۈلۈك بۇلاقتىن ئۇرغۇپ چىققان بىر تامچە... ئۇ نۇر چاچىدىغان، بەخت يارىتىدىغان بۇلاقنىڭ پەقەت بىر تامچىسى. قەلبى مۇشۇ سۆزلەرنى شۆرلاۋاتقان كامىل ئاشۇ سەلتەنەتلىك مىنۇتلارنىڭ ھۇزۇرىدىن راھەتلەنمەكتە، تومۇرىدىكى قانلىرى بۈيۈك مۇقامغا توۋلىماقتا، يۈرىكى شادلىق رىتمىدا تېپىچەكلىمەكتە. كامىلنىڭ ئىككى قېشى ئوتتۇرىسىدىكى سىزىقلار تامامەن يوقالغان، تۇرۇلۇپ تۇرىدىغان قاپاقلىرى ئېچىلغان، چىرايىدىن بىر خىل نۇر يېغىپ تۇراتتى، ئۇ بەخت بۆشۈكىدە تەۋرەتكەندەك خۇش كەيپ ھالدا خىيال سۈرەتتى.

جىمجىت ئۆي، يورۇق نۇر، پەرۋاز قىلغان خىيال، ئوچاق بېشىدا مۇكچىيىپ ئولتۇرۇپ يانتاق قالاۋاتقان ئانا، بابكارلىق دۇكىنىدا پۇكۇلۇپ ئولتۇرۇپ، بەللىرى قېتىپ كەتكەن بوۋاي، غۇرقىراپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ماشىنا ... بۇغداي ئۇنچىلىرى ئۇستىدە بېشىنى سېلىپ، پۇشۇلداپ، تاش تولۇقنى سۆرەۋاتقان ئۆي، توخۇ كاتەكىگە قاراۋاتقان قىزچاق، دېرىزە پەردىسىنى قايرىپ شەھەر مەنزىرىسىنى تاماشا قىلىۋاتقان چوكان، مىكروسكوپ ئالدىدىكى ئاق خالاتلىق يىگىت، تۇن كېچىدىكى كۇندۇزدەك يورۇق ئۆي ... پەرۋاز قىلغان خىيال. كامىل تېخىچىلا ئويغاق ...

بىر كېچىلىك خىيال سۈرۈش كامىلغا ئاجايىپ بىر ئەقىل ئاتا قىلدى، بۇ ئەقىلنىڭ نۇرىدا كەلگەن قارارىغا كامىلنىڭ ئۆزى قەۋەتلا رازى بولدى. ئۇ ئەتىگىنى ئىدارە باشلىقىنىڭ ئىشخانىسىغا كەلدى، باشلىق تېخى كەلمىگەن، كاتىپ ئۇنى

سەممي سالام بىلەن قارشى ئالدى ۋە ئۇنىڭ قولىنى چىڭ سىقىپ تۇرۇپ، قىزغىن تەبرىكلىدى. كرىسلودا يانمۇيان ئولتۇرغاندىن كېيىن، كامىل ئوچۇن ئۆزىنىڭمۇ بەك خۇش بولغانلىقىنى بىلدۈردى. كاتىپنىڭ كىچىك ئىرىقتا ئېقىۋاتقان سۇدەك بىر خىل رىتىمدا شىلدىرلاپ چىققان سۆزلىرىگە ئۇ پەقەت ھەجىيىپلا قويدى، ئۇنىڭ بۇ ھەجىيىشىدىن بىرەر مەنە چىقمىسىمۇ، كاتىپنىڭ گەپلىرىگە نىسبەتەن تازا قىزغىن ئەمەسلىكىنى بىلگىلى بولاتتى.

— بۇ يولداش باش گېئولوگ، سىزگە كەلگەن ئامەت، مەملىكەت ئىچىدە كەسىپداشلىرىڭىز ئارىسىدا داڭقىڭىز بار ئىدى. مانا ئەمدى بۇ داڭقىڭىز دۇنيادىكى كەسىپداشلىرىڭىز ئىچىگە تارقىلىدىغان بولدى. ھە دېمەكچى، سىزگە ئۆلكە باشلىقى دەرجىسى بويىچە مۇئامىلە قىلىدۇ. بېرىلىدىغان ئىقتىساد، كاماندىروپكا پۇلى، ئورۇنلاشتۇرۇش، كۇتۇش ئالىي ئۆلچەم بىلەن بولىدۇ. بىلمىنىڭ دۆلىتىنى كۆرىدىغان بولدىڭىز كامىل، — دېدى كاتىپ زوقمەنلىك ۋە قىزغىنىش بىلەن. بۇ سۆزلەر كاملغا ھار كەلدى، خورلۇقى تۇتتى، ئىچىدە «نېمىدېگەن چاكىنا ئادەم» دەپ ئويلىغان بولسىمۇ، ئۆزىنى تۇتۇپ مۇنداق دېدى:

— مەن باشلىقىنى سىز ھازىر تەرىپلىگەن ئامەت ھەققىدە سۆزلىشىڭىز دەپ ئىزدىگەنىدىم. ۋاقتى كېلىپ، گېپى بولۇپ قالسا، ماڭا يارەملىشىپ مېنىڭ تەرىپىمنى ئېلىپ سۆزلىشىپ بېرەرسىز.

— ئەلۋەتتە، شۇنداق قىلىمەن، كامىل، ھازىر بۇ ئىشقا سىزدىن بەكرەك مەن خۇشال بولۇۋاتىمەن. سىزنىڭ ھەر قانداق تەلىپىڭىزنى باشلىق چوقۇم قوبۇل قىلىدۇ، ئورۇنلىماي قويمايدۇ. چەت ئەللىك ئالىملار بىلەن بىر قاتاردا ئولتۇرىسىز، يۇرتىمىزنىڭ كان بايلىقلىرى ۋە ئۇنى قىدىرىپ تەكشۈرۈش توغرىسىدىكى ئىلمىي دوكلاتىڭىز، بىر ھېسابتا، شىنجاڭنىڭ

گېئولوگىيەلىك قېدىرىش تەرەققىياتى ھەققىدە بېرىلگەن خىزمەت دوكلاتىمۇ بولىدۇ. بۇ ئىدارىمىزنىڭ قانداق خىزمەت ئىشلىگەنلىكىنى باشقىلارنىڭ ئالدىدا بىر تونۇتۇپ قويغىنىڭىز بولمامدۇ. ئىدارىمىزنىڭ نامى چىقىدۇ، باشلىقىنىڭ يۈزى يورۇق بولىدۇ، ئابرۇيى ئۆسىدۇ ئەمەسمۇ، بىزنىڭ باشلىق مۇشۇلارنى ئويلاپ بىلەلەيدۇ، ــ دېدى كاتىپ ئۇنىۋېرسال تەھلىلچىلەرگە خاس ماھارەت بىلەن. بۇ سۆزلەر كاملىنىڭ كۆلكىسىنى كەلتۈردى، ئۇ تۇمشۇقىنىڭ ئۇچىدا كىنايىلىك ھىجىيىپ قويدى. ھەممە نەرسىنى ئۆز پايدىسىغا، شەخسىنىڭ ئابرۇيىغا تاقاشقا نېمىدېگەن ئۇستا خەق ھە ... بۇلار نېمىلەرنى ئويلايدۇ، مەن نېمە ئويلاۋاتىمەن؟ ! ھەي، ئادەم دېگەن كىچىككىنە بىر نەرسىنىڭ تەمەسىگە كىرىپ قالسا، ئۇلارنىڭ كۆزلىرى شۇ نەرسىدىن باشقىسىنى كۆرمەس بولۇپ قالىدىغان ئوخشايدۇ، ئەقلى شۇ نەرسىدىن باشقىسىغا ئۆتمەس بولۇپ قالامدۇ نېمە ! ؟ كامىل كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا چىرايىدىن سۈنئىي كۈلكە چىقىپ تۇرغان، كۆزلىرىنىڭ قارىسى تەمەخور ئادەمنىڭكىدەك پىلىلداپ تۇرغان، چېكە چاچلىرىغا ئاندا ـ ساندا ئاق سانجىلغان كاتىپقا قاراپ قويۇپ، ئېغىر بىر تىنىپ قويدى. ئارىغا ئازراق جىمجىتلىق چۈشتى. كاتىپنىڭ نېمىلەرنى ئويلىغانلىقىنى بىلىش قىيىن، لېكىن كامىل بۇ يەرگە كېلىشتىكى مۇددىئاسىدىن كاتىپقا بېرىش ياكى بەرمەسلىكنى ئويلاپ ئىككىلىنىپ قالدى. دەسلەپتە كاتىپقا ئېنىق ئۇقتۇرۇپ، باشلىق بىلەن سۆزلەشكەندە يارەملىشەر دەپ ئۈمىد قىلغانىدى. كاتىپنىڭ يۈقىرىقى قىلىقلىرى ئۇنى ئۈمىدسىزلەندۈرۈپ قويدى. بۈلۈپمۇ كاتىپنىڭ بۇ ئىشنى خۇسۇسىي ئابرۇي، ئاتاقنىڭ دەسمايىسى قىلىش مۇددىئاسى كاملىنىڭ كۆڭلىنى قايتۇردى، يەنە بىر تەرەپتىن ئۇنى چۈڭ يۇتۇۋالغاندەك بىئارام قىلدى. باشلىقنىڭ ئۆز پىكرىگە قوشۇلۇشىغا گۇمانلىنىپ قالدى.

— قانداق، مېنىڭ كۆزقاراشلىرىم سىزنى قايىل قىلغانىدۇ؟ — دەپ كامىلنىڭ خىيالىنى ئۈزدى كاتىپ، — سىزدەك ئالىي دەرىجىلىك زىيالىيلار ئۇششاق - چۈششەك داۋالىلارغا قايىل بولمايدۇ، بۇ تەرەپتىن سىزنىڭ ئىدارىسىزدە داڭقىڭىز بار، ھى ... ھى ... ھى ... — ئۇ سۆزىنىڭ ئاخىرىنى يېنىك كۈلكە بىلەن تۈگەتتى.

— قارىغاندا كاتىپ، مەن ئۇچۇن ئىككى - ئۈچ ئېغىز سۆز قىلىپ بېرەلمەيدىغان ئوخشايسىز، شۇ تاپتىلا مېنىڭ سىزگە ئىشەنچىم قالمىدى.

— نېمىلەرنى دەپ يۈرىسىز، — دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى كاتىپ جىددىي قىياپەتكە كىرىپ، — مېنى ئۇنچىلىك چاغلىمايڭ، كۆكسى - قارنىم كەڭ، قولۇم ئوچۇق، خېلى سېخىي ئادەمەن. خاتىرجەم بولۇڭ، سىزنىڭ پايدىڭىز ئۈچۈن ئاغزىمدىكى سۆز ئەمەس، قولۇمدىن كېلىدىغانلىكى يارىدەمنى ئايىماپ ئولتۇرمايمەن. قېنى، باشلىققا تەلەپلىرىڭىزنى، شەرتلىرىڭىزنى قويۇڭ، شۇ چاغدا تاڭگازا چىشلىۋالغاندەك ئولتۇرامدىم ياكى ... كۆرسىز، — ئىشىكنىڭ تاراقلاپ ئېچىلىشى ئۇلارنىڭ سۆزىنى ئۈزدى. ئىشىكتىن كىرىپ كامىلنى كۆرگەن باشلىق:

— ھوي، بىزنىڭ ئالىم كەپتىغۇ، — دېگىنىچە قولىنى سۇنۇپ، ئۇنىڭ ئالدىغا ماڭدى. ئورنىدىن تۇرۇپ كەتكەن كامىل قولىنى سۇنۇپ باشلىقنىڭ ئالدىغا ماڭدى. ئۇلار قاتتىق قول سىقىشىپ كۆرۈشتى ۋە سەمىمىي ھال سوراشتى. كاتىپ باشلىقنىڭ پەلتوسىنى سېلىشىغا يارىدەملەشتى.

باشلىقنىڭ زامانىۋى سەرەمجانلاشتۇرۇلغان كۆركەم بېزەلگەن ئىشخانىسى. كامىل بىلەن ئىدارە باشلىقى ئوتتۇرىسىغا چاي ئۈستىلى قويۇلغان بىر كىشىلىك كرېسلولاردىن ئورۇن ئالدى. كاتىپ بىر جۈپ ئىستاكانغا قىمىمەت باھالىق گۈل چېيى سېلىپ، ئۈستىگە قايناق سۇ قۇيۇپ، ئاغزىنى ھىم قىلىپ

ياپتى، بىرنى باشلىقنىڭ، بىرىنى كاملىنىڭ ئالدىغا قويدى.

ئىدارىنىڭ بۇ پىشقان باشلىقى ياشقا چوڭىيىپ قالغان بولسىمۇ، سەزگۈرلۈكىدىن تېخى قالمىغان. ئۇ كاملىنىڭ خىيالچان، جىمجىت ئولتۇرۇشىغا قاراپ بىر نېمىنى پەرەز قىلدى بولغاي، كاتىپنى ئىشىكتىن توگىدى، دېگەن بىر ئېغىز سۆز بىلەنلا ئىشخانىدىن چىقىرىۋەتتى. يانچۇقىدىن تاماكىسىنى چىقىرىپ، كاملىغا بىر تالنى بېرىپ، بىر تالنى ئۆزى ئالدى ۋە قالغىنىنى قېپى بىلەنلا ئۈستەلگە تاشلاپ قويدى، ئۇلار تاماكىلىرىنى تۇتاشتۇرۇپ چېكىشتى.

ـــ سۆزۈڭگە قارىغاندا مۇھىم بىر ئىش ئۇچۇن كەلگەندەك تۇرىسەن، سېنى ئوبدان بىلىمەن، ئانچە ـ مۇنچە ئىشلار ئۇچۇن باشقىلارنىڭ ئالدىغا كېلىدىغان ئادەم ئەمەسسەن كامىل، ـــ دېدى باشلىق تاماكىنى بىر ـ ئىككى شورۇۋالغاندىن كېيىن. كاملىنىڭ سۇرلۇك تۇسى سەل سىلىقلاشتى، بايىاتىندىن بېرى تۇرۇلۇپ كەتكەن قاپاقلىرى ئېچىلدى، لېكىن ئۇ گەپ ـ سۆز قىلمىدى. يەنە باشلىق سۆز ئاچتى.

ـــ ئاغزىڭدىن چىقىرىش شۇنچە قىيىن كېلىۋاتقانغا قارىغاندا يەنە ئاتا بولۇپ بېشىمنى ئوڭشاپ قوي دەپ كەلگەن ئوخشايسەن، مانا مەن تەييار، بىرىنچىسىنى قانداق قىلغان بولساق، بۇنىمۇ شۇنداق قىلىمىز، كېلىن چىرايلىقمۇ؟ نەدە ئىشلەيدۇ؟ نېمە ئىش قىلىدۇ؟ شۇ چاغقىچە قۇلىقىمغا شۇرلاپ قويمىغىنىڭنى قارا سېنىڭ.

ـــ نەدىكى گەپلەرنى قىلىپ يۈرىسىز ئەزىزوپ ئاكا، ئۇ ئىشقا نەدە تۇرۇپتۇ تېخى.

راستلا باشقا ئىشمۇ؟ ئۇنداق بولسا، ئىچىڭدە تۇنجۇقتۇرغىچە، ئوچۇق دېمەمسەن؟

ـــ بولىدۇ، مەن دەي، لېكىن سۆزۈمنى تولۇق ئېيتىپ بولمىغۇچە تاقەت قىلىپ ئولتۇرىسىز، ھەرقانچە چىدىمايا قالسىڭىزمۇ، گېپىمنى بۆلۈۋەتمەيسىز.

— نېمە بولدۇڭ بۇگۈن؟ ئوچۇق - ئاشكارا ئادەم ئىدىڭ، ئەجەپ ئەگىتىپ كەتتىڭا، مېنى كۆزگە كۆرۈنمەس تور بىلەن قاپسىغىلى تۇردۇڭ، قارىغاندا مېنىڭ بىلەن قاتتىق ئېلىشىدىغاندەك قىلىسەن. بولىدۇ، سۆزۈڭنى بۆلمەي، تاقەت قىلىپ ئاڭلاي، سۆزلە.

— ھېلىقى خەلقئارالىق ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا مېنىڭ بېرىشىم ھەققىدە ئۇقتۇرۇش چۈشۈرۈپتۇ، قولۇمغا ئۇقتۇرۇشنى ئالغان مىنۇتتىن باشلاپ تاكى مۇشۇ مىنۇتلارغىچە ھاياجىنىمنى باسالمايۋاتىمەن، بۇ ئىش مېنى بەكمۇ خۇش قىلدى. ئۇي — خىياللىرىمنى كۆپەيتتى، نېمىلەرنى خىيالىمدىن ئۆتكۈزگىنىمنى سىزگە سۆزلەپ بېرىشكە ئاجىزلىق قىلىمەن. ئادەمنىڭ روھىدىكى ھەممە نەرسىنى تىل بىلەن ئىپادىلەپ بېرىش تازا مۇمكىن ئەمەس ئىكەن، مەن پەقەت ئۆمرۈمنى بىر قېتىم ئەسلەپ چىقتىم، مەن تەۋە بولغان مىللەتنىڭ بىر دەۋر تارىخىنى، ئۇنىڭ مۇساپىسىنى كۆز ئالدىمدىن ئۆتكۈزدۈم، دۇنيانىڭ بىر دەۋر تارىخى بىلەن ئۆزىمزىنىڭكىنى سېلىشتۇرۇپ كۆردۈم، بۇلار ماڭا خۇشاللىق ۋە كۆڭۈلسىزلىك بېغىشلىدى، ھەم پەخىرلىنىش ھەم ھەسرەت تۇيغۇلىرىنى تەقدىم قىلدى. ئەزىزوپ ئاكا، سىزگە كۆڭلۈمدىكىنى دېسەم، خۇشاللىق، پەخىرلىنىشتىن كۆڭۈلسىزلىك، ھەسرەت، نادامەت ئېشىپ كەتتى. مېنىڭ روھىمدا ئۇ ئۇستۇنلۇكنى ئىگىلىدى، ھەقىقەتەن بىز كەينىدە قاپتىمىز، بەكمۇ كەينىدە قاپتىمىز، نېمە ئۇچۇن؟ زادى نېمە ئۇچۇن ... — كامىل سۆزلىگەنسېرى قىزىپ كېتىۋاتاتتى، ئۇنىڭ قىياپىتى قىسىلىش، تۇنجۇقۇش ئىچىدىكى ئازابلىنىش تۇسىنى ئالدى، — ئەزىزوپ ئاكا، مەن نېمە ئۈچۈنلەرگە كۆڭلۈمدە جاۋاب تاپقاندەك قىلىمەن، ۋىجدانلىق ئەقىل ئىگىسى بۇنىڭغا جاۋاب تېپىشى كېرەك. دۇنيادا باشقىلارنى تاڭ قالدۇرغۇدەك مەدەنىيەتكە ئىگە ئالدىنقى قاتاردىكى مىللەتنىڭ يەنىمۇ ئالغا ئىلگىرىلىشىنىڭ، يەنىمۇ

يۈكسىلىشىنىڭ ئورنىغا، كەينىگە يېنىپ مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قېلىشىنىڭ سەۋەبلىرىنى ھەر ھالدا تاپقاندەك قىلىمەن، — كامىل سۆزدىن توختاپ قولىدىكى ئۆچۈپ قالاي دېگەن تاماكىسىنى كەينى - كەينىدىن شورىدى، ئاغزىدىن بولۇق چىققان ئىس كۆز ئالدىدا توپ - توپ بولۇپ، ئاستا - ئاستا تارقىلىپ يوقاپ كېتىۋاتاتتى. بۇ ھال يۈرتنى ئۇزاق مۇددەت قاپلىغان جاھالەت، نادانلىق، تۇمان يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن تارقىلىپ كېتىۋاتقاندەك مەنزىرىنى ئەسلىتەتتى.

باشلىق ئەزىزوپ كامىلنىڭ سۆزلىرىنى دەسلەپتە باشقىلارنىڭ خىزمەت توغرىسىدىكى سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندەك مۇنداقلا ئاڭلىغان بولسىمۇ، بارا - بارا ئۇنىڭ جىددىيلىشىشى چىرايىدىن بىلىنىشكە باشلىدى. ياشانغانلىقتىن بۇرتۇپ چىققان قاپاقلىرى بېسىپ كىچىكلەپ كەتكەن كۆزلىرى چوڭايدى. پېشانىسىدىكى قورۇقلىرى نەچچە ھەسسە كۆپەيدى. چېكە تومۇرلىرى كۆپتى، ئۇ قەددىنى بىر - ئىككى قېتىم رۇسلىۋالدى. كامىلنىڭ سۆزلىرى ئۇنىڭغا ياقتى بولغاي، ئۇنىڭ ئاغزىغا قارىپلا قالدى، ئەتىدىن - كەچكىچە خىلمۇخىل تاش، تۇپراقلار بىلەن ھەپىلىشىدىغان، بىر يىلنىڭ كۆپ قىسمىنى تاغ - ئېدىرلاردا ئۆتكۈزىدىغان بۇ كىم سۆز ئادەمنىڭ ئاغزىدىن چىقىۋاتقان سۆزلەر تەبىئەت دۇنياسى بىلەن ھەپىلىشىدىغان بۇ ئادەمنىڭ سالاھىيىتىگە ماس ئەمەستەك بىر تۇيغۇ كۆڭلىگە كەچكەن باشلىق ئالدىدىكى مۇنۇ يىگىتكە ئەجەبلىنىۋاتقاندەكمۇ قىلاتتى.

— مەنلا ئەمەس، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى كامىل قولىدىكى تاماكا قالدۇقىنى كۈلدانغا ھىمىرىپ قويۇپ، — كەينىدە قېلىشمىزنىڭ سەۋەبلىرىنى چۈشەنگەنلەر ئەتراپىمىزدا، يۈرتىمىزدا كۆپىيىۋاتقاندەك قىلىدۇ، ئەسلىدە شۇنداق بولۇشى كېرەك ئىدى، ھازىر ئەمەس بۇرۇنراق، خېلى بۇرۇنراق بولۇشى كېرەك ئىدى. كېچىككەن بولساقمۇ، بۇمۇ ياخشى. ئايروپىلاننى ھەممىلا ئادەم لايىھەلىيەلمەيدۇ. ئاتوم

بومبىسىنى ئەڭ دەسلەپ بىرلا ئادەم كەشىپ قىلغانغۇ، سۈنئىي ھەمراھ، ئالەم كېمىسىنىمۇ بىر قانچە ئادەم لايىھەلەيدۇ، لېكىن ئۇلار شۇ خەلقنى، شۇ مىللەتنى ئۆزىگە زېمىن ۋە يىلتىز قىلىدۇ. ئەنە شۇنداق بىر تۈركۈم پەن - تېخنىكا ئىختىراچىلىرى پۈتۈن يۈرتنى، مىللەتنى پەن - تېخنىكىنىڭ يۇقىرى پەللىسىگە سۆرەيدىغان پاراۋۇز، يول باشلىغۇچى. باشلىق، مەن مۇنداق ئويلايمەن، بىزدىمۇ شۇنداق بىر تۈركۈم كىشىلەر بولۇشى كېرەك، ئۇلار بەكمۇ زۆرۈر. بىز ئۇلارغا ئېھتىياجلىق، خەلق ئېھتىياجلىق، بىزنىڭ نامراتلىقىمىز تېخىمۇ ئېھتىياجلىق. باشلىق، مەن ئۆز روھىمدا ئۈزۈپ يۈرگەن ئوي - خىيالىلىرىمدىن، ئىستەك - ئارمانلىرىمدىن بېشارەت بېرەلىدىمۇ - يوق، بىلمەيمەن، — كامىل سۆزىدىن توختاپ ئېغىر بىر يۈكنى يەلكىسىدىن ئېلىپ تاشلىغاندەك يېنىك تىنىۋالدى. ئالدىدىكى تاماكىدىن بىر تال ئېلىپ تۇتاشتۇردى - دە، تاتلىق شوراشقا باشلىدى. ئارىغا جىمجىتلىق چۈشتى. باشلىقمۇ تاماكا چەكتى، لېكىن ئۇ نېمىلەرنىدۇ چوڭقۇر ئويلاۋاتاتتى. كامىلنىڭ سۆزلىرى ئۇنىڭغا تەسىر قىلغان، ئېنىقكى، ئۇنى كۆرۈپ باقمىغان بىر دۇنيانىڭ بوسۇغىسىغا يېتىلەپ ئاپىرىپ قويغانىدى، شۇڭا ئۇ تەئەججۈپ، ھەيران قېلىش ۋە بىر خىل سىرلىق پەخىرلىنىش كەيپىياتىدا ئولتۇراتتى.

— قارىغاندا سەن ئاتاقلىق باش گېئولوگلا ئەمەس ئوخشايسەن كامىل، سېنىڭ كاللاڭدا تاش، رۇدا، كانلاردىن ھەم ئۇستۇن تۇرىدىغان باشقا نەرسىمۇ بار ئىكەن جۇمۇ، سۆزلىرىڭ مەنىلىك، يىلتىزىنىڭ نەلەرگە تۇتاشقانلىقىغا ئەقلىمنى يەتكۈزەلمەيدىغان ئوخشايمەن. سېنىڭ بېشىڭنىڭ چوڭلىقىمۇ بىكار ئەمەس ئىكەن، ئۇنىڭدا ئاز بولمىغان ئېسىل بايلىقلار بار ئوخشايدۇ. دەۋرىنىڭ ئوغلىغا مۇناسىپ سەن كامىل، — دېدى باشلىق پېشقەدەملىك سالاھىيىتى بىلەن جىددىي قىلىپ. كامىل باشلىقنىڭ سۆزلىرىگە تۇمشۇقىنىڭ ئۇچىدا بىلىنەر - بىلىنمەس كۈلۈپ

قويۇش بىلەنلا ئىنكاس قايتۇردى. ئادەتتىمۇ بۇ كامىلىنىڭ رازى بولغانلىقىنىڭ بېشارىتى ئىدى، بۇ ئۇنىڭ ئۇزاق يىللىق ئادىتى.

ــ ئۇنداق بولسا، ــ دەپ يەنە سۆز باشلىدى ئەزىزوپ بىر ئاز توختۇمالغاندىن كېيىن، ــ تەييارلىقىڭنى پۈختا قىل، يەنە ئۈچ ئاي ۋاقىت بار، ئۆزۈڭنى دۇنياغا بىر كۆرسىتىپ قوي. دۆلەت ئىچى ـ سىرتىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى قانداق ئادەملىكىڭنى بىر بىلىپ قويسۇن، ئۇيغۇرلار ئىچىدىنمۇ بىلىم ئەھلىلىرىنىڭ يېتىشىپ چىققىنىنى چۈشەنسۇن ! ۋەتەن خەلقى سەندىن خۇش بولسۇن ! ماتېرىيالىڭنى تاڭ قالغۇدەك تەييارلا ! ــ ئۇ دەيدىغان گېپى تۈگىگەندەك جىم بولدى. كامىل بېشىنى بۇراپ ئۆزىگە دىققەت قىلىپ ئولتۇرغان باشلىققا بىر پەس قارىدى، بىر ئىشتا ئۇنى سىناپ مۆلچەرلەۋاتقاندەك دىققەت قىلدى.

ــ مېنىڭ بۇگۈن كېلىشتىكى مەقسىتىم مۇشۇ ئىش ئۈستىدە سىز بىلەن مەسلىھەتلىشىش ئىدى، مەن تېخى ئۇ ھەقتىكى گەپنى باشلىمىدىم. ئەزىزوپ ئاكا، بايا دېگەنلىرىم نېمە ئۈچۈن شۇنداق قارارغا كەلگەنلىكىمنى سىزگە چۈشەندۈرۈپ، پىكرىمگە قوشۇلۇشىڭىزنى قولغا كەلتۈرۈشكە زېمىن ھازىرلاش، ــ دېدى كامىل.

ــ مۇنداق دېگىن، سەن پىشقان سىياسىيون، ماھىر دىپلومات بولۇپ قاپسەن جۇمۇ، ئاۋۋال قاپقانىنى قورۇۋېلىپ، مېنى ئۆزۈڭگە ئەگەشتۈرۈپ، قاپقانىڭ ئۈستىگە چىقىرىپ قويۇپ، گاچىلا قىلىپ تۇتاي دەپسەن ـ دە ... قېنى مەسلىھەتىڭنى ئېيتىپ باق، ئاڭلاپ باقاي.

ــ ئەمدى مەن گەپنى ئاددىيلا قىلىپ ئېيتاي، بۇ قېتىمقى مۇھاكىمە يىغىنىغا مەن بارماي، مەسئۇد بارسۇن دېمەكچىمەن، بۇنىڭ سەۋەبلىرىنى ھېس قىلىپ يەتكەنسىز.

ــ نېمە دېدىڭ؟ ! ــ دېدى بۇ سۆزدىن چۆچۈگەن باشلىق. ئۇنىڭ قاشلىرى تىك بولۇپ كەتتى. كۆزى تېخىمۇ يوغىنىدى. يېنىچە بولۇپ كامىلغا ئەجەبلەنگەن ھالدا قارىدى.

— ئەزىزوپ ئاكا، نۇرغۇن ئوي - خىياللاردىن كېيىن بۇيۇك مەقسەتلەر ئاساسىدا بۇ قارارغا كەلدىم، بۇنىڭ پايدىسىنى سىزگە چۈشەندۈرىمەن دەپ ئولتۇرسام، بەك سەت بولىدىغاندەك قىلىدۇ.

— كامىل، سېنىڭچە بۇ ئىشنى شۇنداق قىلساق پايدىلىق بولىدۇ دېمەكچىمۇ سەن، مەن ھازىر نېمە دېيىشىمنى تازا ئۇقالمايۋاتىمەن، ساڭا شۇنىلا ئۇقتۇرۇپ قويماي، سېنىڭ بۇ يىغىنغا بېرىشىڭنى بىر قېتىملىق جەڭ بىلەن شۇنداق مۇشكۈلدە قولغا كەلتۇرگەن، بۇنىڭغا تۆلىگەن بەدەلنى ئاز دېگىلى بولمايدۇ. سېنىڭ گېئولوگىيە ساھەسىدىكى مەملىكەت ئىچىدىكى نوپۇزىڭنىڭ ئۇستۇنلۇكى چوڭ ئاساس بولدى.

— ئەزىزوپ ئاكا، مانا ئۆزىڭزمۇ بۇ ھەقىقەتنى ئوتتۇرىغا قويدىڭىز، بۇنداق مۇقەددەس ئىشنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن بىلىم بولسا، قابىلىيەت بولسىلا بولمايدۇ، ئۇنى باشقىلارغا تونۇتۇش، ئېتىراپ قىلدۇرۇش لازىم، سىز دېگەن نوپۇز مانا شۇ، شۇڭا مەن بىرلا ئادەمنىڭ ئەمەس، ئون، يىگىرمە، ھەتتا يۈز، بىرقانچە يۈز ئادەمنىڭ نوپۇزىنى تىكلەش لازىم دەپ قارايمەن. بۇ يىغىن ياخشى پۈرسەت، مەسئۇدنىڭ بىلىمىمۇ، قابىلىيىتىمۇ بار، تىرىشچان، ئىرادىلىك يىگىت، ئۇ بۇ قېتىمقى ۋەزىپىنى مېنىڭدىنمۇ ياخشى ئورۇنلاپ كېلىدۇ.

— ئىشەنچىڭ بارمۇ؟ — دېدى باشلىق بىر قارارغا كەلگەندەك.

— ئىسمىمۇ كامىل، ئىشەنچىمۇ كامىل.

— مەن قوشۇلدۇم، ئۆز پىلانىڭ بويىچە تەييارلىقنى كىرىشتۇرۈڭ، ئەمدىكى بوران - چاپقۇنغا مانا مەن تەييار.

— رەھمەت باشلىق، ئىشەنچىمىزگە لايىق سىز جۇمۇ ئەزىزوپ ئاكا.

— تولا ئۇچۇرما، مېنىڭ مۇشۇ يەرنى، زېمىننى دەسسەپ تۇرغىنىم ياخشى، ھاۋادا تىك موللاق تۇرۇپ قالماي جۇمۇ.

— ياق، ياق، مېنىڭ سۆزۈمدە ئۇنداق پۇراق يوق، مېنىڭ

خاراكتېرىمنى بىلمىسىزغۇ، ئۇنداق ئادىتىممۇ يوق، مەن سىزنى ئاخىرىغىچە قوللاپ بېرىك دېمەكچىمەن.

ــ ئۇنىڭدا گەپ يوق، ئۇكام، ھازىرچە نەقىنى نەق كۆرۈپ تۇرايلى، بۇ ئىش ھەققىدە باشقا تەلەپلىرىڭلار بارمۇ؟ ــ دەپ سورىدى باشلىق.

ــ شەرت قويۇش بىزنىڭ ئادىتىمىز ئەمەسلىكىنى بىلىسىزغۇ، بىزمۇ تىرىك جان بولغاندىكىن ئۆز ئىشىمىزنى ئۆزىمىز ھەل قىلمايمىزمۇ، ــ بۇ سۆز بىلەن ھەر ئىككىسى تەڭلا كۈلۈشتى.

3

كامىل مەسئۇدنىڭ خەلقئارالىق گېئولوگىيە قېدىرىش ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا بېرىشنىڭ جەريانىنى چۈشەندۈرگەندە ئەترەت ئەزالىرى ھاڭ ــ تاڭ قالدى، ھاياجانلاندى، كامىل سۆزىنى تۈگەتكەن بولسىمۇ ھېچكىم بىرەر ئىنكاس قايتۇرمىدى. بۇنىڭ سەۋەبى نېمە دېيىشىنى بىلەلمىگەنلىكتىن ئەمەس، كۆڭۈل دولقۇنلىرىنى باسالماسلىقتىن بولۇۋاتقىنى شۇبھىسىز ئىدى. ئىشخانا جىمجىتلىقىغا چۆمدى، ھەممە كۆزلەردىن ئۇمىد ــ ئىشەنچ نۇرلىرى چاقناپ تۇراتتى، لەۋلەر تەبەسسۇمدا ئېچىلىشقا باشلىغان گۈلگە ئوخشاپ قالدى. كامىلمۇ ھاياجان ئىلكىدە ئولتۇراتتى. يەنىلا ئەركىن چاققان چىقتى، ئۇ بۇگۈنمۇ قېتىپ ياسىنۇالغان، بولۇپمۇ بويىندىكى گالستۇكى ئۇنىڭغا بەكمۇ ياراشقانىدى.

ــ بۇ كارامەت خاسىيەتلىك ئىش بوپتۇ، ئۇيغۇر دوپپىسى كىيگەن بىر يىگىتنىڭ دۇنيانىڭ تىكىلگەن كۆزلىرى ئالدىدا نامايان بولۇشى قالتىس ئۇلۇغ ئىش ئاغىنىلەر. يەنە كېلىپ ئۇنىڭ تەبىئىي پەن بىلەن قاناتلىنىپ پەرۋاز قىلىشى بۇنىڭ

قىممىتىنى تېخمۇ ئاشۇرىدۇ، يارايسەن كامىل، سېنىڭ بىزگە يېتەكچىلىك قىلىشىڭ بىلەن پەخىرلىنىمىز، قارارىڭغا تامامەن قوشۇلمەن.

— قوشۇلمىز ... قوشۇلمىز، بولدى، گەپنى ئۇزارتما ئەركىن، — دېگەن ياڭراق ئاۋازلار بىلەن ئەركىننىڭ سۆزى ئۇزۇلدى.

كامىل سۆزلىنىدىغان تېمىنى كەسپداشلىرىغا ئىنچىكىلىك بىلەن تەپسىلىي چۈشەندۈردى. ئۇنىڭ ئىلمىي بولۇشىغا قەتئىي كاپالەتلىك قىلىشىنى ئالاھىدە تەكىتلىدى. يېڭى قاراشلارنىڭ ئوچۇق قويۇلۇشى بىلەن دەلىل - ئىسپاتلىرىنىڭ ئىلمىي شەرھلىنىشى قاتارلىق قەتئىي ئەمەل قىلىشقا تېگىشلىك شەرتلەرنى بىر - بىرلەپ ئۇقتۇردى. مەسئۇدنىڭ بۇ ئىلمىي ماقالىنى مۇڭەپپەقىيەتلىك، سۈپەتلىك يېزىپ چىقىشى ئوچۇن، بۇ تېمىنى ئەتراپتىنىڭ پۈتۈن ئەزالىرى ئوچ كۈن مۇھاكىمە قىلىشنى ئۇقتۇردى.

رىزۋانگۈلگە بولغان مۇناسىۋەتتىدە مەغلۇبىيەتكە ئۇچراپ، روھىي دۇنياسىدا ئېغىر داۋالغۇش، چايقىلىش، بېسىلىش تېخمۇ ئەۋجىگە چىقىۋاتقان مەسئۇدقا بۇ ئىش بىر تەرەپتىن مەنىۋى ئارامىلىق بەخش قىلسا، يەنە بىر تەرەپتىن ئۇنىڭ ئازاب، قىينىلىشلىرىنى تېخمۇ ئاشۇرۇۋەتتى. مەسئۇد رىزۋانگۈلنى چۈشىنىشتە پەمىنىڭ قىسقىلىق قىلىپ، يەڭگىللىك قىلغانلىقىغا قاتتىق پۇشايمان تېشى ئاستىدا پۇچۇلاندى. قىزنىڭ دوستلۇق ۋە خىزمەتداشلىق تۇسىدىكى مۇئامىلىسىنى قانداق قىلىپ باشقىچە ھېس قىلىۋالدىكىن ! ئۇ ئۆزىنىڭ ۋۇجۇدىنى ئىگىلىگەن مۇھەببەت تۇيغۇسىنىڭ ۋەسۋەسىسىدە ئىنتىلىش، ئىزدىنىش تەقەززاسىدا قىزنىڭ قاراشلىرى، تەبەسسۇملىرى، سۆزلىرى ۋە مۇئامىلىسىدىكى دوستلۇق ئىپادىلىرىنى سۆيگۈ بېشارىتى دەپ خاتا تونۇۋالغان. شۇنىڭغا قارىغاندا مەسئۇد قىزلار دۇنياسىنى چۈشىنىشتە تېخى يېتىلمىگەن ياكى قىزلار دۇنياسى

شۇنچە مۇرەككەپ، بىلىش ئاسان ئەمەس.

مەسئۇد مۇشۇ بىرقانچە ئايدىن بېرى نۇرغۇن زىددىيەتلىك ئوي ـ خىياللار ئىچىدە ياشىدى. قىممەتلىك ۋاقىتلىرىنىڭ كۆپ قىسمىنى، شېرىن ئۇيقۇلىرىنى چىگىچ خىياللارنى باشقا ئېلىپ چىقالماي قۇربان قىلىۋەتتى. بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئاز بەدەل تۆلىمىدى. مەسئۇد پۈتۈن كۈچى بىلەن ھېسسىياتىنى ئەقىل بىلەن بېسىش، رومانتىك تۇس ئالغان ھېسسىياتىنى ئالدىدا تىكلىپ تۇرغان رېئاللىق بىلەن ئېنىكار قىلىش ئۈچۈن سەرپ قىلدى. ئۆزىنى پەسكويغا چۈشۈرۈپ، نورمال ھالەتكە كېلىۋېلىش ئۈچۈن ئاساسلارنى تېپىپ، ئۆز ـ ئۆزىنى رەت قىلدى. ئادەملەر ئىجتىمائىي جەمئىيەتتە قانۇن، سىياسەت، ئەخلاق، ئادەت كۈچلىرىنىڭ ئالدىدا ئۆز ئەركىنلىكىنى چەكلەپ ياشاشقا مەجبۇر بولسىمۇ، روھىي، مەنىۋى ھاياتتا ئۇنداق مەجبۇرىيەتنى قوبۇل قىلمايدۇ. ئادەمنىڭ قانداق خىياللارنى قىلىشىنى ھېچكىم ۋە ھېچنېمە چەكلىمەيدۇ، روھ ... ھەتتا قۇدرەتلىك دەپ ئاتالغان ماكان، زامانمۇ بۇنى ئۆزىگە بويسۇندۇرالمايدۇ. ئۇ شۇ تەننىڭ ئىختىيارىدىن باشقا ھېچكىم ۋە ھېچ نەرسىنىڭ بۇيرۇقىنى ئاڭلىمايدۇ، خاھىش، ئىنتىلىشلىرىغا باقمايدۇ. نېمىنى خالىسا، شۇنى قىلىشقا قادىر، ئۇنىڭغا شۇ قەلبلا ھۆكۈمران، شۇ تەنلا ئىگە. مۇھەببەت، سۆيگۈ بولسا، تېخىمۇ شۇنداق، ئۇ شەخسنىڭ ساپ ئۆز ئىلكىدىكى مەنىۋى مۇلۇك، ئىنتايىن نازۇك، نەپس مەنىۋى مەھسۇلات، ئۇنى كىمگە تەقدىم قىلىش شۇ شەخسنىڭ تامامەن ئىختىيارىدىكى ئىش. بۇ بولسا ئىنسان ھوقۇقى، ئىنسان ئەركىنلىكى ۋە ئىنسانىيەتنىڭ خاسلىقى. مۇھەببەت، سۆيگۈنى سەمىمي تەقدىم قىلغىلى، خالىس، تەمەسىز ئاتىغىلى بولىدۇ. زورلاپ ئېلىۋالغىلى، ئالداپ قولغا كىرگۈزگىلى، تىلەپ ئالغىلى، خەيرخاھلىق قوزغاپ ئېرىشكىلى، تەڭمۇتەڭ ئالماشتۇرغىلى بولمايدۇ. ئۇنى ئارىيەتكە بەرگىلى، ئۆتۈنۈپ بەرگىلى، تۈيدۇرماي ئېلىۋالغىلى تېخىمۇ

بولمايدۇ. بۇ پەقەت مەنپەئەتپەرەسلىكتىن تامامەن خالىي بولغان ئىختىيارلىق بىلەن تەقدىم قىلىنىدۇ. بۇلارنى مەسئۇد بىلەتتى. شۇڭا رىزۋانگۈلنىڭ ئۆزىنىڭ قەلبىنى رەت قىلىشىنى، تەقدىم قىلغان سۆيگۈسىنى قوبۇل قىلماسلىقىنى قىزنىڭ ئۆز ئەركىنلىكىنى قوغدىغانلىق، بۇنىڭدىن رەنجىشنىڭ ئورنى يوق، ئەيىبلەشكە ھېچكىمنىڭ ھەققى يوق، دەپ قارىدى. قىزنىڭ ئۆز قەلبىنىڭ ھۆكمى بىلەن خالىغان ئادەمگە ئۆزىنى تەقدىم قىلىشى ئۇنىڭدىكى نۇقسان ياكى ئەيىب دەپ باھا بېرىشكە پېتىنغان ئادەمنى بەك چاكىنا، تۇترۇقسىز دەپ قارىدى. شۇڭا مەسئۇد رىزۋانگۈلدىن رەنجىمىدى، ئۇنى ئەيىبلىمىدى، باشقىچە خىيالىلاردىمۇ بولمىدى. پەقەت ئازابلاندى، خالاس. بۇ دۇنياغا كەلگەن ھەرقانداق ئادەمنى بەختلىك ياشاپ ھايات سەپىرىنى تاماملاشنى ئارزۇ قىلىدۇ. مەسئۇدنىڭ قارىشىچە ئادەمنىڭ بەختى ئىككى تەرەپتىن بولىدۇ، ئۇنىڭ بىرى ئىجتىمائىي بەخت، يەنى جەمئىيەت ئالدىدىكى ئىنسانلىق بۇرچىنى ئادا قىلىپ، ئەقىل ـ ئىدرىكى، ئەمگىكى بىلەن ئالغىنىدىن كۆپرەك تەقدىم قىلىش، شۇ ئارقىلىق ئۆز ھاياتىنىڭ قىممىتىنى ئاشۇرۇشىدىن كەلگەن مەنىۋى قانائەت، يەنە بىرسى مۇھەببەت ـ سۆيگۈدىن كېلىدىغان ئائىلىۋى بەخت. بۇ ئىككىسى تەل بولسا، ئۇ ئادەم تولۇق بەختلىك بولغان بولىدۇ، بىرەرسى كەم بولسا، بۇ بەخت ھەر ھالدا تەلتۆكۈس بەخت ئەمەس. لېكىن دۇنيادا قانچىلىك ئادەم تولۇق بەختكە ئېرىشىپ ياشاۋاتىدۇ ! ؟ ئەلۋەتتە، بۇنى بىلىش تەس، شۇنىڭغا قارىماي ئېيتىشقا بولىدۇكى، ھەر ئىككى تەرەپتىن بەختكە ئېرىشىپ دۇنيادىن ئۆتىدىغان ئادەمنىڭ سانى كۆپ ئەمەس ...

ئىنسانىيەت ئالمىنىڭ كىچىك بىر ھۈجەيرىسى بولغان ئائىلىلەرنىڭ ھەممىسى ئەر ـ خوتۇننىڭ بىردەك مۇھەببىتى ئۈستىگە قۇرۇلۇشى ناتايىن. يېگىتنىڭ مۇھەببىتى بىلەن قىزنىڭ ئامالسىزلىقى، خەيرخاھلىقى، پۇلى، ئەمەلي رەنجىشتىن

كېلىپ چىقىقان ھەممىگە ئوخشاش دېگەن تەۋەككۇلچىلىكى قاتارلىقلار ۋە باشقىلار ئۇستىگە، قىزنىڭ مۇھەببىتى يېگىتنىڭ شەكىل گۈزەللىكىنى قوغلىشىشى، بىرەر يوشۇرۇن مەقسەتنىڭ ئورۇنلىنىش تەمەسى، بىر مەزگىللىك جىسمانىي ھۇزۇر نەپسى ئۈستىگە قۇرۇلىدۇ. ئىنسانلار دۇنياسى ئەنە شۇنداق قوشۇلۇشتىكى ئائىلىلەرنىڭ ئارىلىشىپ جايلىشىشىدىن تەشكىل تاپقان، قارىغاندا مەسئۇد كېيىنكى خىلىنىڭ بىرىدە بولۇپ، بۇ توپقا قوشۇلىدىغاندەك قىلىدۇ.

مەسئۇد خېلى كۆپ قىزلار بىلەن تونۇشۇپ، ئارىلىشىپ ئۆتكەن، ئۇلارنىڭ ئىچىدە خېلى يېقىن ئۆتكەنلەرمۇ بار. ئېنىق ئېيتمىسىمۇ ھەر خىل ئۇسۇللار بىلەن مەسئۇدقا ئۆز قەلبىدىكىنى بىلدۈرگەن بىر قانچىسىمۇ چىقىقان، بۇلارنى ئۇ بىلىپ تۇرسىمۇ، نېمىشقىدۇر ئىپادە بىلدۈرمىگەنىدى. بۇنىڭ سەۋەبىنى مەسئۇد ئۇ چاغلاردا بىلمەيتتى، ھازىر بولسا، ئۇ خىلمۇ خىل خىياللارنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى، ئاخىر تەقدىر مېنى مۇشۇنداق مەسخىرە قىلىش ئۈچۈن شۇنداق قىلغان ئوخشايدۇ، دەپ ئۆكۈندى، كۆڭلى يېرىم بولدى. ئاشۇ قىزلارنىڭ قايسىبىرىگە مۇھەببەت ئىزھار قىلسا، ئۇ قوبۇل قىلاتتى، جان دەپ رازى بولاتتى. ئەنە شۇنداق قىزلاردىن بىرى ھازىرغىچە مەسئۇدتىن ئۈمىدىنى ئۈزمىدى، بىر يېرىم يىلدىن بېرى ئۇنى داۋاملىق ئىزدەپ كېلىدۇ. ھېچقانداق تەمتىرىمەستىن مەردانە ھالدا ئىشخانىغا كىرىدۇ. ئىنگلىز تىلى ئوقۇتقۇچىسى ئاينۇر مەسئۇدنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتى، مەسئۇدنىڭ تازا قىزغىن بولمىغان مۇئامىلىسى، كەمدىن - كەم ئىزدەپ بېرىشلىرى قىزنىڭ كۆڭلىنى قايتۇرالمىدى. ئىرادىسىنى تەۋرىتەلمىدى. ئۇ ئۆز قەلبىنىڭ مەسئۇدقا باغلىنىشى تەبىئىيدەك، بۇنىڭ ئۆزىگىمۇ، مەسئۇدقىمۇ بەخت ئېلىپ كېلىشىگە شەكسىز ئىشىنىدىغاندەك قىلاتتى. ئۇ ئۆز بەختى، كېلەچىكى، تەقدىرى ئۈچۈن ئۆز يولىدا قەتئىي تەۋرەنمەس ئىرادە تىكلىگەن بولۇشى

مۇمكىن. شۇڭا ئاينۇر ئۆز قەلبىنى، يۇرىكىدىكى سۆيگۈ ـ مۇھەببىتىنى مەسئۇدقا بىلدۇرۇشكە، يىگىتنىڭ قەلبىدىكى ئۆزىگە تەۋە بولغان سۆيگۈنى قولغا كەلتۈرۈشكە شۇبھىلەنمەيتتى. مۇشۇ قېتىمقى قىدىرىپ تەكشۈرۈشكە چىقىشتىمۇ ئاينۇر بۇرۇنقىغا ئوخشاشلا مەسئۇد بىلەن خوشلىشىشقا كەلدى. ياتاقتا ئۆزاق مۇڭداشتى. قىز تەشەببۇسكارلىق بىلەن يىگىتنى كوچا سەيلىسىگە ئېلىپ چىقتى. ئۇ چىرايلىق كىيىنگەن، دىت بىلەن ياسانغان، ئۇنىڭدىن يىگىتلەرنىڭ قەلبىنى غىدىقلايدىغان، يۇرىكىنى ئويناتىپ، قانلىرىنى دولقۇنلىتىدىغان، ئاياللارغا خاس شېرىنلىك پۇراپ تۇراتتى، ئوتلۇق كۆزلىرىدىن شادلىق ـ پەخىرلىنىش نۇرلىرى ئۇچقۇنلاپ تۇراتتى. ئاينۇر ھەقىقەتەن گۈزەل قىز، ئۇنىڭ كۆزلىرى ئويناپ تۇرىدۇ، تېرىسى سۈزۈك، قاشلىرى ئىنچىكە، قوڭۇر چاچلىرى قويۇق، لەۋلىرى تەبىئىي گىرىم قىلغاندەك تۇرىدىغان، پىگورىسى بەكمۇ كېلىشكەن قىز. ئېلېكتر نۇرى ئالمىچىپار يورۇتۇپ تۇرغان پىيادىلەر يولىدا مەسئۇدنى چىڭ قولتۇقلاپ كېتىۋاتقان ئاينۇر توختىماي سۆزلەيتتى.

ــ كەم سۆزلىكىڭىز سىزنى سالاپەتلىك كۆرسىتىپ، ئۆزىڭىزگە بەك يارىشىدىكەن. ئاندا ـ ساندا قىلغان سۆزلىرىڭىز ئادەمنى تۇگمەس خىيالارغا سۆرەپ كىرىدۇ، ئۇنىڭ تېگىگە يېتىش ئاسان ئەمەس. بىرەر گەپىنىمۇ ئوچۇق ـ ئاشكارا ئېيتمايسىز، خۇددى تېپىشماق ئېيتقاندەك ئىش قىلمىسىز. سىزنىڭچە ھەممە سۆزنى شۇنداق قىلىش كېرەكمۇ؟ ئەتە يولغا چىقمىسىز، قانچە ئايلاردىن كېيىن كېلىسىز، مەن بىلمەيمەن. مېنىڭ بىلەن سۆزلىشىدىغان، ماڭا ئېيتىدىغان سۆزلىرىم يوق دەپ ئېيتالامسىز؟ ــ قىزنىڭ سۆزىدە سەل قېيىداش، ئاغرىنىش پۇرىقى بار ئىدى، لېكىن ئۇنىڭ چىرايى كۈلۈپ تۇراتتى، لەۋلىرىدە تەبەسسۇم بار ئىدى. مەسئۇد گەپ قىلمىدى. ئارىغا جىمجىتلىق چۈشتى. مەسئۇد قىزنىڭ نېمە خالاۋاتقىنىنى

بىلەتتى، چىن كۆڭلىدىن ياخشى كۆرۈپ قالغان قىز قولتۇقلىشىپ كېتىۋاتقان يىگىتىدىن مانا مۇشۇنداق كۆڭۈللۈك كوچا سەيلىسىدە نېمىندۇر كۈتەتتى. يۈرىكى بىلىپ تۇرسىمۇ، ئۇنىڭ ئاغزىدىن ئېنىق جاۋابىنى كۈتىدىغىنى ئايان ئىدى. مەسئۇد ئاينۇرنىڭ ئۆزىگە بولغان مۇھەببىتىنىڭ سەممىي، ھەقىقىيلىكىگە شۈبھىلەنمەيتتى. ئۆزىنىڭمۇ بۇ قىزغا مەيلىنىڭ بارلىقىنى ئىنكار قىلمايتتى، لېكىن ھازىرغىچە ئاينۇرنىڭ كۆڭلىنى خاتىرجەم قىلالمىدى، ئوچۇق ـ ئاشكارىسىنى ئېيتىپ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى تىندۇرمىدى. بۇنىڭ سەۋەبىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى. ئاينۇرنىڭ گۈزەل، چىرايلىقلىقىغا ھېسسىياتچانلىقى قوشۇلۇپ، نامايان بولغان شوخلۇقى مەسئۇدنى ئارىسالدى قىلىپ قويۇۋاتامدۇ ياكى باشقا بىرەر سىر بارمۇ، بۇنى بىلىپ بولمايتتى.

ــ ئاينۇر، مېنىڭ كەم سۆزلىكىم تازا چېچەن ئەمەسلىكىمدىن بولسا كېرەك، مەن خېلى ئىشلارنى دەل ۋاقتىدا ئەمەس، ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن ھېس قىلىمەن، دائىم باشقىلارنىڭ كەينىدە قالىمەن، بولۇپمۇ ھېسسىياتقا تەئەللۇق ئىشلاردا تېخىمۇ شۇنداق. بەلكى سىزمۇ ماڭا شۇنداق قارايدىغانسىز.

ــ سىز مېنى زاڭلىق قىلىپ، كەمستۇاتامسىز نېمە يىگىت، مەن ئۇنداق يۈزەكى گەپلەرگە گول بولۇپ قالىدىغانلاردىن ئەمەس، مېنىڭ ئىنگلىز تىلى ئوقۇتقۇچىسى ئىكەنلىكىمنى ئۇنتۇپ قالماڭ. ياۋروپا رومانلىرىنى ئوقۇيمەن جۇمۇ، ئۇ رومانلاردىكى قىزلاردىن ھەر ھالدا ئۇلگە ئالغۇچىلىكىم بار، ــ ئاينۇرنىڭ بۇ سۆزى مەسئۇدقا تەسىر قىلدى، ئۇ جەينىكى بىلەن قىزنىڭ بىقىنىغا يېنىك ـ يېنىك نوقۇپ قويدى، قىزمۇ مۇرىسى بىلەن ئۇنى نوقىدى. ئۇلار ئىككىسى بىر ـ بىرى بىلەن شۇ تەرىقىدە سىپايە چېقىشىپ، قىزنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا كېلىپ قالدى. ئۇلار بىر پەس جىم

تۇرۇپ قېلىشتى، قىز يىگىتتىن گەپ كۈتەتتى، مەسئۇدنىڭ نېمە كۈتۈۋاتقىنىنى بىلىپ بولمايتتى.

ــ خەير ـ خوش ئاينۇر، ــ دېدى مەسئۇد ئۇنىڭغا تېخىمۇ يېقىن كېلىپ، بېرىپ تاغ ـ داالالارنىڭ ساداسىنى ئاڭلاپ باقاي. كەلگىچە ئامان بولۇڭ، ــ ئۇ ئالقىنىنى قىزىنىڭ ئوتتەك قىزىق مەڭزىگە يېقىپ قويدى، ئاينۇر يىگىتنىڭ پەسكە ساڭگىلاپ تۇرغان قولىنى تۇتۇپ، چىڭ سىقىپ قويدى.

مەسئۇد ئۆزىمۇ بىلمىگەن بىر كۈچنىڭ زوربىدا رىزۋانگۈلگە مۇھەببەت ئىزھار قىلىپ، رەت قىلىشقا ئۇچرىدى. شۇ كۈنىدىن باشلاپ رىزۋانگۈلدىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۈردى، ئۇنىڭ بىلەن كۆپ ئۇچراشمايدىغان، كەمدىن ـ كەم يالغۇز تۇرۇپ سۆزلىشىدىغان بولۇپ قالدى. رىزۋانگۈلنىڭ كامىلغا كۆڭلى بار ئىكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن، مەسئۇدنىڭ بىئارامىلىقى چېكىگە يەتتى، دېمى ئىچىگە چۈشۈپ تېخىمۇ كەم سۆز بولۇپ كەتتى. ئۆزىنىڭ پەمسىزلىكىگە بولغان ئۆكۈنۈشى ھەسسىلەپ ئاشتى. بۇ سەتچىلىك ئۇنىڭ قەلبىنى ئېغىر تاشتەك باستى. يۇرىكىنى ئامبۇردەك قىسىپ ئازابلىدى. مەسئۇد كامىلغا چوقۇناتتى، ئۇنى ئۆز ۋاقتىدىكى ئوقۇتقۇچىلىرىدىنمۇ ئارتۇق ھۆرمەت قىلاتتى. ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئالتە ياش پەرق بولسىمۇ، مەسئۇدنىڭ نەزەرىدە كامىل مېھرىبان يېتەكچى، قابىلىيەتلىك رەھبەر، ئىلىم ـ پەننىڭ پەرۋانىسى ئىدى. بۇلارلا ئەمەس، مەسئۇدنىڭ چوقۇنۇشى كامىلنىڭ مۇكەممەل ئىنسانلىقىدا ئىدى. ئۇنىڭ پەزىلىتى، ئېتىقادى، غايىلىرى، ئىرادىسى، مىجەز ـ خۇلقى مەسئۇدقا بەكمۇ ياقاتتى، ئۇنى ئۇستاز، ئۆزىنىڭ ئوڭگىسى دەپ قارايتتى. كامىلنىڭ ئۆزىنى ئەڭ سادىق، سەممىي دوستى دەپ قارايدىغانلىقىدىن پەخىرلىنەتتى، بىر خىل غۇرۇر تۇيغۇسىدا مەغرۇر يۈرەتتى. كامىلنى ياخشى كۆرۈپ قالغان قىزغا چاڭگال سېلىش مەسئۇدنىڭ كۆڭلىنى بەكمۇ پاراكەندە قىلدى، ئۆز ـ ئۆزىنى ئەيىبلەش، خورلىنىش تۇيغۇسى ئۇنىڭ يۈرىكىنى

قۇرتتەك غاجاپ، لازا سەپكەندەك ئېچىشتۇردى. كاملىنىڭ چىرايىغا تىك قارىيالمايدىغان بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ كاملىنىڭ نېمىلەرنى ئويلاۋاتقىنىنى بىلگۈسى كېلەتتى. ئۇ ئۇنىڭدىن خۇدۇكسىنىپ يۇردى. «بەلكىم كاملىنىڭ ماڭا بولغان قاراشلىرى ئۆزگەرگەن، ئىشەنچسىنى يوقاتقان بولۇشى مۇمكىن، مېنى تۇتروقسىز، چاكىنا تەبىئەتلىك دەپ باھالاۋاتقاندۇ. ئاغزىدا ئەۋلىيادەك سۆزلىگەن بىلەن قورسىقىدا جىن - ئالۋاستى قاترايدىغان بىر نېمىكەن دەپ قالغاندۇ!» مەسئۇدنىڭ خىياللىرى تەرەپ - تەرەپكە ئۇچ تارتقانچە ئۇ يالغۇزلۇق، تەنھالىق ھېس قىلىپ، يېتىمسىرىدى، قىسىلدى. ئەترەتنىڭ بۇرۇنقى ئازادلىكى ئەمدى ئۇنىڭ ئۈچۈن يوقالغان، ئىللىقلىقى بىر خىل سوغۇقلىققا ئايلانغان. ئۇ ئۆزىنى قىسىلىپ تۇرغاندەك ھېس قىلاتتى. ئەركىنلىكىدىن مەھرۇم قېلىپ، پۈت - قولى باغلانغان، ئاغزى قۇلۇپلانغاندەك بىلىنىپ ئازابلاندى. مەسئۇد بۇ ئازابتىن قۇتۇلۇشنىڭ بىردىنبىر يولى ئەترەتتىن يۆتكىلىپ كېتىش، ئۇلارنى، بولۇپمۇ كامىل بىلەن رىزۋانگۇلىنى ئەبەدىي كۆرمەسلىك، بۇنىڭدىن باشقا ئەپلىكىرەك چارە يوق، دەپ كۆڭلىگە پۈكتى. لېكىن، مەسئۇد ئەترەتتىن ئايرىلىشنىڭ ئاسان ئەمەسلىكىنى بىلەتتى، چۈنكى كۆڭلى خالىمايتتى، ئۆزى ئۈچۈن مۇشۇ كوللېكتىپتىن كۆڭۈللۈك، ئەھمىيەتلىك ئورۇننىڭ بولۇشىغا ئىشەنمەيتتى. ئۇنىڭ قانىتى مۇشۇ يەردە يېتىلگەن، ۋايىگە يېتىشكە باشلىغان، ھاياتىنىڭ قىممىتى مۇشۇ يەردە ئۆز قەدىر - قىممىتىنى تاپقان، ئۇنىڭ خىزمەتداشلىرىدىن ئارتۇق يېقىن ئادەم، كاملەك باشلىق نەدىن تېپىلىدۇ؟ مەسئۇد بۇلاردىن مېھرىنى ئۈزەلمەيدۇ، ئۇلارنى تاشلاپ نەگە كېتىدۇ؟ بىر تەرەپتە ئوت، بىر تەرەپتە سۇ دېگەن مانا مۇشۇ، سۇغا سەكرەش كېرەكمۇ، ئوتقا كىرىش كېرەكمۇ؟ ھازىرقى رېئاللىقتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن كۆيۈپ كۈل بولۇپ كېتىدىغان ئىش بولسىمۇ، ئوتقا كىرىشكە تەۋەككۈل قىلىش كېرەك. مەسئۇد مۇشۇنداق

ئىراده بىلەن بىر كىچە ئولتۇرۇپ ئىككى بەتلىك يۆتكىلىش ئىلتىماسىنى ئاران يېزىپ بولدى. لېكىن يىگىرمە كۈندىن بېرى ئۇ ئىلتىماس ئۈنۈك قويۇن يانچۇقىدا تۆت پۈكلەكلىك تۇرۇپتۇ، ئۇنى كامىلنىڭ ئالدىغا ئەكىرىپ بېرىشكە ئۈنىڭدا جۈرئەت كەملىك قىلىدۇ، بىر خىل ئىچكى ئازاب يول بەرمەيدۇ، بىر خىل سۈرلۈك ۋەھىمىنىڭ سايىسى ئۇنى چۆچۈتىدۇ. مەسئۇد ئىلتىماسىنى سۇنۇشنى ئويلىسا سۇر باسىدۇ، كۆڭلىگە قورقۇنچ چۈشىدۇ، يۈرىكى سېلىپ تېنىگە تىترەك ئولىشىدۇ. ھايات ـ ماماتىغا مۇناسىۋەتلىك بەكمۇ قىممەتلىك نەرسىدىن ئايرىلىپ قېلىش ۋەھىمىسى ئۇنى زىلزىلىگە سالىدۇ. مانا مۇشۇنداق روھىي ئازاب ئىچىدە كۈنلەر بىر ـ بىرىگە ئۇلىشىپ ئۆتىۋەردى. مانا، مەسئۇدنىڭ خەلقئارالىق ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا بېرىشىنى بەلگىلەش، ئېنىقى، ئۆز بېشىغا قونغان بەخت قۇشىنى كامىلنىڭ مەسئۇدنىڭ بېشىغا قوندۇرۇپ قويۇشى مەسئۇدنى پۈتۈنلەي گاڭگىرىتىپ، روھىنى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىپ قويدى. ئۇ ئىچ ـ ئىچىدىن ئۆرلەۋاتقان يىغىسىنى پۈتۈن كۈچى بىلەن بېسىپ ئولتۇردى، كۆز ياشلىرى قەلبىگە قۇيۇلۇپ، ئۇ يەردىكى چاڭ ـ توزانلارنى يۇيدى.

مەسئۇد شۇ كۈنى كەچكىچە بىر ئېغىز سۆزمۇ قىلمىدى، لېكىن ئىچىدە يۈرەك سۆزلىرىنى كاملىغا، خىزمەتداشلىرىغا ئاۋازسىز تەكرارلىدى. كەچقۇرۇن ياتقىغا كىرىپ، تۆش يانچۇقىدىكى ئىلتىماسىنى چىقىرىپ يايدى، ئاندىن بىر ئۇچىدىن تۇتۇپ ساڭگىلاتتى. سەرەڭگىنى چېقىپ، ئاستىنقى بۇرجىكىگە ياقتى، پەقەت قولى كۆيگەندىن كېيىنلا تاشلىۋەتتى.

ئون ئىككىنچى باب

1

دىت بىلەن سەرەمجانلاشتۇرۇلغان ياتاق سۈتتەك يورۇق. قىزلارغىلا خاس بولغان شېرىن بىر ھىد دىماقنى غىدىقلايدۇ. ئۇنئالغۇدىن تۆۋەن ئاۋازدا يېقىملىق ناخشا ئاۋازى ئاڭلىنىدۇ. چۈشتىن كېيىندىن باشلاپ ياغقان قار بارغانسېرى ئەدەپ كەتتى. شامالسىز جىمجىت لەپىلدەپ ياغقان قار شەھەرنى ئاققا چۈمكىگەن. ئايسىز تۈن بوشلۇقىدا بىر خىل سۈزۈكلۈك بار ئىدى.

تولغان بەدىنىنى قىسىپ تۇرىدىغان پوپايكا كىيگەن، چاچلىرىنى يەلكىسىگە قويۇپ بەرگەن بىر جۈپ قىز — رىزۋانگۈل بىلەن رامىلە يانمۇيان قويۇلغان بىر كىشىلىك كىرېسلودا ئۆزلىرىنى تاشلاپ ئولتۇرۇپ مۇڭداشماقتا:

— بىز ھەقىقەتەن تەلەيلىك ئىكەنمىز، — دېدى رامىلە دوستىغا، — خىزمەت ئورنىمىز نېمىدېگەن كۆڭۈللۈك، خىزمەتداشلارنىڭ ياخشىلىقىچۇ. ئۇلارنىڭ قاراشلىرى كەڭ، تۇرمۇش ھەققىدىكى تونۇشلىرىمۇ ئىلمىي.

— ئىككىمىزنىڭ ھېسسىياتى ئوخشاش ئىكەن، مەن كۆپ ۋاقىتلاردا بۇ يەرنى ئۆز يۇرتىمىز بىلەن سېلىشتۇرىمەن. نېمىدېگەن چوڭ پەرق، تۇرمۇشلا ئەمەس، ئادەملەردىكى پەرقچۇ. بىرسى يەردە، بىرسى ئاسماندا، بىرسى توختام سۈدەك تىنىق، بىرسى ئۆركەشلەپ ئېقىۋاتقان دەريادەك دولقۇنلۇق، بىرسى شۇنداق سەگەك، شاش، بىرسى مۇگدەۋاتقاندەك گومۇش، يىل ـ

يىل كېسەل تارتىۋاتقاندەك زەئىپ، ــ دېدى رىزۋانگۈل خورسىنىپ.

ــ بۇ بىر خىل كېسەللىك، رىزۋانگۈل، ئەۋلادتىن ـ ئەۋلادقا ئۆتۈۋاتقان ئىرسىي كېسەللىك. بۇنىڭ مىكروبى يوق، ئۇنۇملۇك دورىسىمۇ يوق. ئۇلارنىڭ پۈتۈن ئەزالىرى تولۇق، بىرەرسىمۇ كەم ئەمەس. تېخى ئۇ ئەزالار بېجىرىم، ھېچقانداق نورمالسىزلىق يوق. كېسەل ئۇلاردا ئەمەس، بۇ فىزىيولوگىيەلىك كېسەلمۇ ئەمەس. پىسخولوگىيەلىك كېسەل، جىسمانىي كېسەل ئەمەس، مەنىۋى كېسەل.

ــ راملە بۇ قاراشلىرىڭىز ريئاللىققا ئۇيغۇن، ــ دېدى رىزۋانگۈل قىزغىنلىق بىلەن، ــ ئۇ نېمىدۇر بىر نەرسىنى چۈشەنگەندەك قىلاتتى، ــ بەلكى مەنمۇ ئۆز ۋاقتىدا شۇنداق بولغان بولغىيتتىم. ئۇلارنىڭ كۆزقاراشلىرى، مېڭىشلىرى، ھەربىرەكتىلىرى، ھەتتا سۆزلىرىمۇ باشقىچىلا، نېمىگە قىزىقىدىغانلىقىنى، نېمىگە نەپرەتلىنىدىغانلىقىنى ھەم بىلگىلى بولمايدۇ. ھەممە نەرسىگە پەرقسىز مۇئامىلە قىلىدۇ. خۇشاللىق ئۇلارنى قانغۇدەك كۈلدۈرەلمەيدۇ، خاپىلىق ھېچقانداق ئازابلىمايدۇ، ھەممە نېمىگە پەرۋاسىز مۇئامىلە قىلىدۇ. مېنىڭ ئۇلارغا بەك ئىچىم ئاغرىيدۇ. بىر يەرلىرىم ئېچىشقاندەك بولىدۇ، ــ رىزۋانگۈل كۆڭلى غەش بولغاندەك سۆزىدىن توختىپ خورسىنىپ قويدى.

ــ رىزۋانگۈل، بىزمۇ بەلكى بالا ۋاقىتىمىزدا شۇنداق كېسەلگە گىرىپتار بولساق كېرەك. چۈنكى بىز مۇشۇنداق تەنلەردىن تۇرەلگەن ـ دە، ھازىر ساقايغاندەك قىلىمىز. بىزنىڭ ئۇ كېسەلنىڭ نېمىلىكىنى بىلگىنىمىز ئۈنىڭ ئىسپاتى. خۇددى ئۆزى يورۇقلۇققا چىققان ئادەم قاراڭغۇلۇقنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغاندەك. بىزگە نېمە شىپا بولدى؟ ياخشىراق ئويلىساقلا بۇ سىرنى بىلىش قىيىن ئەمەس.

ــ بۇ شىپا ئىلىم ـ پەن، مائارىپ، راملە، ئىلىم ـ پەن

ئۆگىنىشتىن، ــ دېدى رىزۋانگۇل. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئويناپ كەتتى. نۇرلۇق بىر مەنزىرىنى كۆرگەندەك شادلاندى.

ــ رىزۋانگۇل بىز بۇ شىپالىق دورىنى ئەمدى بىلىپ يەتتۇق، بىزلا ئەمەس، كۆپ كىشىلەر بىلىپ يەتتى، بىلىۋاتىدۇ.

ــ بىراق، ــ دەپ سۆز قىستۇردى رىزۋانگۇل ئەپسۇسلىنىش تەلەپپۇزىدا، ــ قارىغاندا بەك كېچىكىپتىمىز، بەك كېچىكىپتىمىز.

بىر جۈپ ئالىي مەلۇماتلىق قىز مۇشۇنداق يىلتىزى چوڭقۇر، دائىرىسى كەڭ، قىممىتى يۈكسەك بىر مىللەتنىڭ ئۆتمۈشى ۋە كەلگۈسى تەقدىرىگە، ساپاسىغا چېتىلىدىغان مەسىلىلەر ھەققىدە قىزغىن سۆزلەشتى. رامىلە بالىلارنىڭ ساپاسىنى ياخشىلاش، نەسلىنى ياخشىلاش، سۈپەتلىك تۇغۇش، ئىلمىي ئۇسۇلدا تەربىيەلەپ ساپاغا، مەنىۋى پىسخىك ئالاھىدىلىككە ئىگە قىلىش ھەققىدە ئىلمىي كۆزقاراشلىرىنى زوق بىلەن سۆزلىدى. ئاخىر گەپ تەبىئىي ھالدا ئۆزلىرىنىڭ شەخسىي تۇرمۇشىغا ئۆتتى.

ــ ئەركىن تولىمۇ بەختلىك ئىكەن جۇمۇ رامىلە، ئۇنىڭ بالىلىرى ئۇ ئىرسىي كېسەلدىن خالاس بولۇپ دۇنياغا كەلسە ــ ھە ... ــ بۇ سۆز رامىلەنىڭ مەڭزىنى ۋىللىدە قىزارتقان بولسىمۇ، كۆڭلى شادلىققا تولدى.

ــ سىزمۇ مېنىڭدىن قېلىشمايسىز، كامىل ئۇنداق مەنىۋى كېسەلدىن تامامەن خالاس بولغان يىگىت، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا زامانىۋى ئىرسىي قۇۋۋەت تولۇپ ــ تېشىپ تۇرىدۇ، سىزمۇ ئونىڭدىن قېلىشمايسىز ــ دېدى كۇلۇپ.

ــ شۇنداقمۇ ! ؟ ــ دېدى رىزۋانگۇل ئاددىيلا.

ــ تولا خۇپسەنلىك قىلماڭ جۇمۇ ئاپپاق قىز، سىزنىڭ يۈرىكىڭىزنى تىترەتكەنمۇ، بىردەم خۇش، بىردەم خاپا قىلغانمۇ، كېچىلىرى ئۇخلاتمىغانمۇ كامىلنىڭ شۇ تەرەپلىرىدۇر. ئېنىق ئېيتسام رىزۋانگۇل، سىزمۇ بوش قىز ئەمەس جۇمۇ، كۆزىڭىز

ئادەمنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ئەڭ يوشۇرۇن نەرسىلەرنىمۇ كۆرۈۋالالايدۇ.

— سىزمۇ بوش ئەمەس، ئەركىننى ...

— ھەئە، مەن يوشۇرمايمەن، ئەركىننى شۇ ئىرسىي ئىللەتتىن خالىي دەپ بىلمەپ تۇتقان. بىلسىڭىزچۇ، قويۇپ بەرمەسلىك ئۈچۈن تۇتقان، ئايرىلماس قىلىپ، باغلىۋالدىمغۇ، — دەۋەتتى رامىلە رىزۋانگۈلنىڭ سۆزىنى ئۈزۈپ.

— بولدى رامىلە، چېقىشىشنى قويۇپ نەق گەپكە چۈشەيلى، تويىڭىزنى قاچان قىلىسىز؟

— قاچانلا قىلساق بولىۋېرىدۇ، ھەر ئىككىمىزلا تەمتىرەپ قالىدىغان گۆدەكلەردىن ئەمەس، بىر ئۆينى تۈتساقلا بولىدۇ.

— شۇنداق ئاددىيما؟ !

— بۇنىڭ نېمىسى مۇرەككەپ؟ ئەلمىساقتىن تارتىپ بىر قىز بىلەن بىر يىگىت بىرلىشىپ بىر ئۆينى تۈتىدۇ، بۇنى ئائىلە دەپ ئاتايدۇ، ھەر ئىككىسى شۇ ئائىلە ئۈچۈن باش قاتۇرىدۇ، ئەمگەك قىلىدۇ، ئۇنىڭ ئۈچۈن قايغۇرىدۇ، خۇشاللىنىدۇ، ئۆمرى شۇنىڭ بىلەن ئۆتىدۇ. بۇنىڭ نېمىسى مۇرەككەپ؟ خۇددى قۇشلار ئاڭسىز ئۇۋا ياسىغاندەك، ئەۋلادتىن ـ ئەۋلادقا شۇنداق قىلىپ كېلىۋاتىمىزغۇ ... تەببىي نۇقتىدىن ئېيتقاندا، بىر قىز بىلەن بىر يىگىتنىڭ بىللە بولۇشى فىزىيولوگىيەلىك ئېھتىياج، بىر تەبىئىي ئەھۋال، ھەممە جانلىقلارغا ئورتاق. مۇھىمى، ھەممىدىن مۇھىمى، رىزۋانگۈل، مەنىۋى ئېھتىياج، بۇنىڭ ھەر ئىككى تەرەپنىڭ روھىي تەلىپۇنۇشلىرىگە ماس كېلىشى ئاسان ئەمەس، مەن بۇ قىيىن مۇساپىنى بېسىپ بولدۇم، قالغىنى مېنىڭ ئۈچۈن ئاددىيلا بىر ئىش.

— سىز ئادەمنى ئويغا سالىدىغان، باشنى قاتۇرىدىغان گەپلەرنى قىلدىڭىزغۇ، توي قىلىش قىز بالىنىڭ ئۆمرىدىكى ئەڭ چوڭ ئىشلارنىڭ بىرى، ئۇ ئۆمرىدە بىرلا قىلىدىغان ئىش تۇرسا، ئۇنى شۇنداق ئاددىي ھېسابلىغىلى بولامدۇ؟

— كۆپلىگەن قىزلارنىڭ سەۋەنلىكى دەل شۇ يەردە، رىزۋانگۇل، قىز بالىنىڭ كۆز يېشى، يوشۇرۇن ھەسرەتلىرى، ئۇمۇرلۇك پۇشايمانلىرى ئەنە شۇنىڭدا. ئۇمۇرلۇك قىلىدىغان ئىش توي ئەمەس، بىر - بىرىنىڭ تەلپۈنىشلىرى باغلانغان، ئۇلارنى تامامەن قاندۇرالايدىغان جۈپلەرنىڭ بىر - بىرىنى تاپالىشى، ئۇمۇرلۇك بىرگە بولۇشى. مانا بۇ ھەقىقىي مۇھەببەت، ژاپادارلىق ئۇستىگە قۇرۇلغان سۆيگۈ، بۇ قىز بالىنىڭ بەختى، تەقدىرى، — دېدى رامىلە. رىزۋانگۇل جىم بولۇپ قالدى، چوڭقۇر خىيالغا پاتتى. ئۇنىڭ نېمىلەرنى ئويلاۋاتقىنىنى بىلىش قىيىن، لېكىن رىزۋانگۇلنىڭ تۇرمۇشقا، ھاياتقا، ئىنسانغا بولغان تونۇشىدا يەنە بىر سەكرەشنىڭ بولغانلىقى ئۇنىڭ قىياپىتىدىن كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

رامىلە تۇن نىسپى بولۇپ قالغانلىقىنى ئېيتىپ يېشىنىپ ئورنىغا كىرىپ ياتتى. رىزۋانگۇلمۇ خىيالچان ھالدا كىيىملىرىنى سالدى، ناھايىتى ئاستا ئورۇنلىرىنى تۈزەشتۈردى، چىراغنى ئۆچۈرۈپ يوتقانىنىڭ ئىچىگە كىرىپ ياتتى.

2

مەسئۇد ھەممىنى ئۇنتۇدى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا كامىلىنىڭ ئالىي پەزىلىتى، خىزمەتداشلىرىنىڭ مەدەتلىرى ئاتا قىلغان پۈتمەس - تۈگىمەس كۈچ - قۇۋۋەت، جاسارەت تولۇپ - تاشقانىدى، ئۇ پۈتۈن ئەقىل - ئىدرىكىنى سەرپ قىلىپ، تەتقىقات ماقالىسىنى يېزىشقا كىرىشىپ كەتتى. بىر قانچە كېچە - كۈندۈزنى خەنزۇچە، ئىنگلىزچە كىتابلارنى ئوقۇشقا سەرپ قىلدى. جۇڭگو، چەت ئەل ئالىملىرىنىڭ كۆزقاراش، تەتقىق قىلىش ئۇسۇللىرى بىلەن تونۇشتى. ئۆزىنىڭ تېمىسىنى ئورۇنلاشتۇرۇش ئۇستىدە باش قاتۇردى. ماقالىنىڭ مۇندەرىجىسى، قىسقىچە مەزمۇنى — تېزىسىنى يېزىپ كامىلغا كۆرسەتتى. ئۇ ئىككى نۇقتىنى قوشۇپ

قويدى. مەسئۇدقا قايىللىق بىلدۇردى ۋە مەدەت بەردى. مەسئۇد مۇشۇ كۇنلەردە كىچىنى كۇندۇزگە، كۇندۇزنى كىچىگە ئۇلاپ ئەقىل نۇرى بىلەن يورۇتۇپ، ئىلىم ئۇنچىلىرى بىلەن ئاق قەغەز بېتىگە كەشتە تىكمەكتە. ھەر بىر سۆزنى نەچچە دەڭسەپ، قانچە ئۆلچەپ، ئۇستا نەقاشتەك ئورنى - ئورنىغا قويياتتى، پىكىرلىرىنىڭ ئىلمىي، ئېنىق، مەزمۇنلۇق بولۇشىغا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلەتتى.

گۈگۈم چۈشتى. يورۇق ئۆيدە مەسئۇد بىرىلىپ ماتېرىيال يېزىشنى داۋاملاشتۇرۇۋاتاتتى. ئىشىك يېنىك چېكىلدى. ئۇ يېزىشنى توختىتىپ، بېشىنى كۆتۈردى ۋە كىرىشكە ئىجازەت بەردى. ئىشىكنى يېنىك ئېچىپ، ئايىنۇر كىردى. ئۇ ئۇزۇن پەلتو، بېشىغا چىرايلىق باشنىك كىيىۋالغانىدى، مەسئۇد ئورنىدىن تۇردى، قىزنىڭ ئالدىغا ئىككى چامدىدى، ئاڭغىچە قىز يېنىك - يېنىك دەسسەپ ئۇنىڭغا يېقىن كەلدى.

— كېلىڭ، ئولتۇرۇڭ، — مەسئۇد كىرىسلونى كۆرسەتتى، ئۇنىڭ ئاۋازى بوش چىقتى، — پەلتونى سېلىۋېتىڭ، ھازىرلا ئىسسىپ كېتىسىز، — دېدى مەسئۇد، لېكىن ئۆزى تېخىچىلا ئۆرە تۇراتتى.

— ھودۇقمايسىز، مەن ئانچىلىك پەمسىزلەردىن ئەمەس، ئۆزۈمنى خېلى سەزگۈر، تۇيغۇن دەپ ھېسابلايمەن، سىزمۇ ئولتۇرۇڭ، — دېدى ئاينۇر قاش - كۆزىنى ئوينىتىپ چاقچاق تەلەپپۇزىدا. مەسئۇد ھودۇقۇپ قالدى.

— يېقىندىن بېرى راستلا مېنى تەمتىرىتىپلا يۈرىدىغان بولدىڭىزغۇ، — دەۋەتتى ئۇ. بۇ ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى سۆزى ئىدى. ئاينۇر خۇشاللىقىنى يوشۇرالماي كۈلۈۋەتتى.

— سىزنىڭ كۆڭۈلدىكى سۆزنى ئاسان ئېيتمايدىغان ئادەتكىزنى ئۆزگەرتەلەيدىغاندەك قىلىمەن. ۋاقىتكىزنى ئالمايمەن، سىزگە ھازىر ۋاقىتتىن ئارتۇق قىممەتلىك نەرسە يوق. بولۇپمۇ مۇشۇ كۈنلەردە مىڭلىغان، ئون مىڭلىغان

كىشىلەرنى خۇش قىلىسىز، شۇلارنىڭ بىرى مەن، خۇشلۇقۇمنى كۆچكە ئايلاندۇرۇپ، سىزگە مەدەت بولۇپ قېلىش ئىستىكىدە، ــ ئۇ سومكىسىدىن ئىككى پارچە كىتابنى چىقىرىپ سۇنۇپ تۇرۇپ، ــ مۇنۇلارنى ئېلىپ كەلدىم، ــ دېدى. مەسئۇد ئورنىدىن تۇرۇپ قىزىنىڭ ئۇزاتقان كىتابلىرىنى ئالدى ۋە ئاينۇرنىڭ كۆزلىرىگە مىننەتدارلىق بىلەن تىكىلدى، قىز بىر كۆزنى قىسىپ، تەبەسسۇم قىلىپ قويدى.

ــ مەن كەتتىم، مۇڭۇپىقىيەت تىلەيمەن. غەلىبە سىزگە مەنسۇپ ! ھە راست، ھەر ئىككى كىتابتىن بىر قانچە بابنى تەرجىمە قىلىپ قويغان، پەقەت ۋاقتىڭىزنى تېجەش ئۈچۈن، مەن كەسىپ ئەھلى ئەمەس، لېكىن ئىنگلىزچىنى چېقىۋېتىمەن، قاملاشمىغان ئورۇنلىرىغا كۇلىسىڭىز مەيلى، مەن پەقەت مۇشۇ ئىش ئۈچۈنلا كەلدىم، خەير ـ خوش ! ــ ئۇ مېڭىشقا تەمشىلدى. مەسئۇد:

ــ راستلا كېتەمسىز، بۇ ... بۇ ... ــ دېيىلدى.

ــ مەقسىتىم ئورۇنلاندى، ۋاقتىڭىزنى ئالمايمەن.

ــ ئاينۇر پەقەت شۇ ... پەقەت شۇ ... ــ ئۇ دۇدۇقلاپ ئاينۇرغا يېقىن كېلىپ قالغاندى. قىز:

ــ پەقەت ... ــ دېدى ـ ده، شۇنداق چاقچاقلىق بىلەن مەسئۇدنىڭ لېۋىگە چوككىدە بىرنى سۆيدى ۋە، ــ پەقەت شۇ، خەير ـ خوش، ــ دەپلا ئۆيدىن قۇيۇندەك چىقىپ كەتتى. مەسئۇد شېرىن مەستلىكتە بىر پەس تۇرۇپ قالدى.

بۇ قېتىمقى دالا تەكشۈرۈشىدىن قايتىپ كېلىپ ئۇزاق ئۆتمەي، ئاينۇرنىڭ مەسئۇدنى ئىزدەپ كېلىشىنىڭ كۆپىيىشىدە مۇنداق بىر سىر بار ئىدى: بۇنىڭدىن پەقەت ئىككىلا ئادەم خەۋەردار، ئۇلار كامىل بىلەن رىزۋانگۇل. كامىل بىلەن رىزۋانگۇلنىڭ مۇناسىۋىتى تېزلا ئىدارىگە پۇر كەتتى. بۇنىڭ سەۋەبى كامىل بىلەن رىزۋانگۇلنىڭ بىر ـ بىرىمىزنى ياخشى كۆرۈشكەنكەنمىز بۇنى مەخپىي تۇتۇشنىڭ ھاجىتى يوق، دەپ

ئوچۇق - يورۇق مۇئامىلە قىلىشقانلىقى، يەنە بىر سەۋەب بۇ يېتىلىۋاتقان ئالىمغا بولغان ھۆرمەت ۋە كۆڭۈل بۆلۈشتىن ئىبارەت ئىدى. كامىلنىڭ بىرىنچى تويىدىكى كۆڭۈلسىزلىكى ئىداردىكى ئەر، ئايال خادىملارنىڭ ھەممىسىنىڭ كۆڭلىنى غەش قىلغانىدى. كامىلغا بولغان ھېسداشلىق، ئىچى ئاغرىتىشلار تا ھازىرغىچە باشقىلارنىڭ كۆڭلىدە ساقلانغان، شۇڭا ئۇنىڭ ھازىرقى مۇھەببىتىدىن سۆيۈنگەنىدى. رىزۋانگۈل تېزلا كامىل بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىدە پۈتۈنلەي ئەركىن بولۇپ كەتتى. بۇرۇنقى ئەيمىنىش، تارتىنىش، ھېيىقىشلارنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇدى. ئايرىم ۋاقىتلاردىكى (قىز - يىگىتلەرنىڭ مۇناسىۋىتىدە بەزەن - بەزەن پەيدا بولۇپ قالىدىغان تەبىئىي ھال)ھودۇقۇشنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ئۇ ھودۇقمايدىغان بولۇپ قالدى. كامىلنىڭ قىياپىتى سۈرلۈك بىلىنمەي، يېقىملىق، مەنىلىك بىلىنىدىغان بولدى. كامىلنىڭ تۇتۇقلۇق ئۆيىنىڭ بىر ئاچقۇچى رىزۋانگۈلگە ئۆتكۈزۈپ بېرىلدى. ئۇ ئۆز ئۆيىدەك خالىغانچە كىرىپ چىقىۋېرەتتى، كامىلنىڭ كىر - قاتلىرىنى يۇيۇش، دەزمالالاش، ئۆينى تازىلاش ... بۇلار رىزۋانگۈلنىڭ ئۆز ئىشىغا ئايلاندى. ئۇنىڭدا خۇدۇكسىنىش، نە باشقىلارنىڭ سۆز - چۆچەكلىرىگە قېلىش، دېگەن خىياللاردىن ئەسەرمۇ يوق ئىدى. رىزۋانگۈل مۇراد - مەقسەتكە يەتكەن، ئۆمۈرلۈك بەختىنى تاپقان، كۆڭلى توق. شۇڭا ئۇ تېخىمۇ تولۇپ، بارغانسېرى چىرايلىقلىشىپ كەتتى. يۈرۈش - تۇرۇشلىرىمۇ ھۆزۈر - ھالاۋەتتە، شاد - خۇراملىقتا ياشاۋاتقانلىقىنى ئىپادىلەپ تۇراتتى. لېكىن رىزۋانگۈلنىڭ كۆڭلىنىڭ بىر بۇلۇڭىدا غەشلىك ساقلىنىۋاتاتتى. ئۇ مەسئۇدنى ئۇمىدسىزلىك، روھىي پاراكەندىچىلىككە سېلىپ قويدى. ئۇنىڭ ئۆزىگە كۆڭلى چۈشۈپ قېلىشىنى ئۇ بەلگىلىمىسىمۇ، ئىككىنچى ئادەمنىڭ ئۆز ئىشى بولسىمۇ، ئۇنىڭ دىلىنى رەنجىتىشىدە ئۆزىنىڭ قىسمەن بولسىمۇ سەۋەنلىكى، جاۋابكارلىقى بار دەپ ئويلايتتى. ئۇ ئىشقا

چۇشۇپ خىزمەتداشلىرىنى چۇشەنمىگەن باشلىغاندىلا مەسئۇد ئۇنىڭغا ئالاھىدە تەسىر قىلغان، ئېنىقى، ئۇنىڭ قىزلىق ھېسسىياتىنى دولقۇنلاتقاندى. بىر خىل شېرىن ھېسسىيات ئۇنى غىدىقلاپ، خىياللار دەريالىدا ئاقتۇرغان، مەسئۇدقا مەنىلىك قاراش، ئىللىققىنا تەبەسسۇم قىلىش، بىر دەم ـ يېرىم دەم سۆھبەتلىشىشكە باھانە تېپىشقا ئۇندىگەن. بۇ چاغلاردا قىزنىڭ مەسئۇدقا بولغان مۇئامىلىسى پەرقلىق بولغان. بۇ رېئاللىق، بۇنى رىزۋانگۇل سەمىمىيلىك بىلەن ئېتىراپ قىلىدۇ. قىزنىڭ بۇ خىل ھەرىكەتلىرى ئەلۋەتتە يىگىتكە مەنە بەرمەي قالمايدۇ، بولۇپمۇ كۆڭلىدە يېقىنلىق ھېسسىياتى باش كۆتۈرگەن يىگىت ئۇچۇن نېمىدىن بېشارەت بېرىشى سىر ئەمەس ئىدى. رىزۋانگۇل بۇلارنى ئويلاپ يەتكەنده بولسا، ئۆزىنى مەسئۇدنىڭ ئالدىدا گۇناھكاردەك ھېس قىلىپ ئازابلاندى، قىينالدى، لېكىن مەسئۇدنىڭ تەكلىپىنى رەت قىلغانلىقىغا پۇشايمان قىلمىدى. ئۇنى ھەقلىق دەپ قارارلاشتۇردى، چۇنكى ئۇ باشقا بىرسىگە ئاتالغان مۇھەببىتىنى شۇنىڭدىن باشقا بىرسىگە تەقدىم قىلالمايتتى. ئۆز بەختىنى قۇربان قىلىپ، ئىككىنچى بىرسىنىڭ ئارزۇسىنى قاندۇرۇش ئۇنىڭ قولىدىن كەلمەيتتى. مۇھەببەتتىكى بەخت قىز بىلەن يىگىتكە ئورتاق بولغاندىلا ئۆزىنىڭ ھەقىقىي مەنىسىگە ئىگە بەخت بولىدۇ. ھەقىقىي مۇھەببەتنىڭ گۈزەللىكى ئۇنىڭ ژاپا، ساداقەت، سۆيگۈ بىلەن يۇغۇرۇلغانلىقىدا، ساداقەت بولمىغان ئائىلە ئائىلە ئەمەس، ژاپا بولمىغان ئەر ـ خوتۇن ئەر ـ خوتۇن ئەمەس.

رىزۋانگۇل مەسئۇدنىڭ كۆڭلىنى دەپ ئۆز قەلبىنىڭ ھۆكۈمىگە خىلاپ ئىش تۇتۇشنى بەختسىزلىكنىڭ باشلىنىشى، بولۇپمۇ قىزلار پاجىئەسىنىڭ مەنبەسى دەپ قارايتتى. قىزلار بۇ دۇنياغا قۇربان بېرىش ئۇچۇنلا يارالغانمۇ، ئاچچىق ـ ئاچچىق كۆز يېشى، دەرد ـ ئەلەم، ھەسرەت ـ نادامەت، مەڭگۇ ئەمەلگە ئاشمايدىغان خۇپىيانە خىيال، يۇرەكنى ئېچىشتۇرىدىغان پۇشايمان

قىزلارغا باقمىدە ئەمەستۇ. ھېسداشلىق قىلىش، ئىچ ئاغرىتىش، خەيرخاھلىق قىلىش ئۇ باشقا، مۇھەببەت - سۆيگۈ ئۇ باشقا بىر ئىش. بۇلارنى بىرىنىڭ ئورنىغا بىرىنى دەسسىتىشكىمۇ، ئالماشتۇرۇشقىمۇ بولمايدۇ. رىزۋانگۈل كاملىغا ئاتالغان، پەقەت شۇنىڭغىلا تەۋە بولغان مۇھەببىتىنى مەسئۇدقا بېرەلمەيتتى. شۇڭا ئۇ بىرىنىڭ مۇھەببەت ئىزھار قىلغان تەكلىپىنى ھېچبىر ئىككىلەنمەيلا رەت قىلغىنىغا ئوخشاش، يەنە بىرىنىڭ يۈرەك قاتلىرىغا يوشۇرۇنغان مۇھەببىتىنى قوبۇل قىلتۇرۇش ئۈچۈن جاسارەت بىلەن ئېلىشتى، مەقسىتىگە يەتتى. كۆڭلى ئارامىغا چۈشۈپ، خاتىرجەملىك بۆشۈكىگە بۆلەندى. بەخت چۈشلىرىنى كۆردى، ئۇنىڭغا ھەممە نەرسە گۈزەل، يېقىملىق كۆرۈنىدىغان، ھەممە نەرسە ئۇنىڭغا زوقلىنىپ قاراۋاتقاندەك، مەستلىكى كېلىپ، كۆز تىكىۋاتقاندەك بىلىنىدىغان بولدى.

قىشنىڭ قۇيۇنى، باھارنىڭ جۇدۇنى، يازنىڭ بۇلۇتلۇق كۈنلىرى بولىدۇ. ئىنسانىيەت ئالىمىدە بەخت بىلەن بەختسىزلىك، خۇشاللىق بىلەن قايغۇ، گۈزەللىك بىلەن سەتلىك بىر - بىرى بىلەن ئارىلىشىپ، ئادەملەرنىڭ بېشى ئۈستىدە ئەگىپ يۈرىدۇ. بۇ قېتىمقى دالا تەكشۈرۈشىدىن قايتىپ كېلىپ، ئىككى، ئۈچ ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن، رىزۋانگۈل كاملىنىڭ خىيالچان بولۇپ قالغانلىقىنى سەزدى. ئۇنىڭ تۇرۇپ - تۇرۇپ بىر نۇقتىغا تىكىلىپ قالىدىغان كۆزلىرى نېمىنىدۇ پۈتۈن كۈچى بىلەن ئاختۇرۇۋاتقاندەك، ئىزدەۋاتقاندەك قىلاتتى. بۇنداق چاغدا ئۇنىڭ چىرايىنى پەرىشانلىق، قىينىلىش، قىسىلىش، بىئاراملىق ئارىلىشىپ كەتكەن بىر خىل پەردە چۈمكىۋالغاندەك بىلىنەتتى. ئىككىسى بىرگە بولۇپ مۇڭداشقان ۋاقىتلاردا تۇرۇپ - تۇرۇپلا گېپىي ئازلاپ كېتەتتى. قىزنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلىمىغاندەك، تەكرار - تەكرار سوراپ قويىاتتى. كاملىنىڭ بۇ خىل كەيپىياتى رىزۋانگۈلنى ئويغا سالدى، خىياللىرىنى ھەر تەرەپكە ئېلىپ قاچتى. كۆڭلىدىكىنى ئاسان چىقارمايدىغان

ئېغىر تەبىئەتلىك بۇ كىشىنىڭ كۆڭلىدە نېمىلەرنىڭ ئەگىپ يۈرگەنلىكىنى بىلىش ئۇچۇن، قىز كۆپ ۋاقىتلىرىنى سەرپ قىلىدى، ئويلىغانسېرى ۋەھىمە سايىسى، قورقۇنچىنىڭ كۆلەڭگىسى ئۇنى چۆچۈتتى، ۋەسۋەسىگە سالدى. كامىل ئالدىراپ كۆڭۈل بېرىپ قويۇپ پۇشايمان قىلىۋاتامدۇ ياكى قىزنىڭ مىجەز ـ خۇلقىدىكى بىرەر نەرسە ئۇنىڭغا ياقماي قالدىمۇ؟ بىرەر گەپ سۆز ئاڭلاپ قالغانمىدۇ ـ يە ! ؟ قىزنىڭ خىيالىدىكى ئاخىر كاملدىن ئايرىلىپ قېلىشتەك بىر پاجىئەنىڭ ۋەھىمىسىگە سۆرەپ كىرىپ، ئۇنى ئازابلاشقا، قىيناشقا باشلىدى.

ئاخىر رىزۋانگۈل بۇنداق يۇرۇشكە تاقەت قىلىپ تۇرالمىدى، كەچتە كاملىنىڭ ئۆيىگە كىردى. دەل ئۇ خىيال سۈرۈۋاتقانىنىڭ ئۈستىگە كىردى، كامىل قىزنى ئادەتتىكىدەك قارشى ئالدى. كىرىپسلودا ئولتۇرغان قىزغا ئاستا قاراپ قويدى.

ـــ يۇرتتىن خەت كەلدىمۇ؟ ـــ دەپ سورىدى كامىل ئازراق جىملىقتىن كېيىن. بۇ كاملىنىڭ مۇناقىلا دەپ قويغان سۆزى ئىدى. ئۇ قىزنىڭ قىياپىتىدىكى جىددىيلىك، تىت ـ تىتلىق ئالامەتلىرىدىن جىددىي بىر ئىشقا بەل باغلاپ كىرگەنلىكىنى پەرەز قىلغانىدى.

ـــ ياق، بىر ئايغا يېقىنلىشىپ قالدى، خەت كەلمىدى، نېمە بولدىكىن ...

ـــ شۇڭا ... ـــ ئۇ بىر پەس جىم بولۇپ تۇرۇپ قالدى. ئۇ مەقسەتلىك شۇنداق قىلغانىدى. قىزنىڭ كۆڭلىدىكىنى شارت ـ شۇرتلا چىقىرىۋېتىشقا بۇ جىملىقنى پىلىتە قىلماقچى ئىدى. بىراق رىزۋانگۈل كۈتۈشىنى داۋاملاشتۇرۇپ، كاملدىن ئۈستۈن كەلدى. مەقسىتى ئەمەلگە ئاشمىغاندىن كېيىن، ئۇ ئەمدى سۆزنىڭ ئاخىرىنى چىقىرىشقا مەجبۇر بولدى.

ـــ شۇڭا پەرىشان ئىكەنسىز ـ دە، ـــ دېدى قىزنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ كامىل.

ـــ شۇنداق، پەرىشان مەن، لېكىن بۇنىڭ سەۋەبى سىز دېگەن

ئىشتۇ يا ئەمەستۇ؟ !

— بۇگۈن راستلا سىز باشقىچە، سۆزلىرىڭىزنىڭ مەنىسىگە يەتكىلى بولمايدۇ. يەنە كېلىپ ئازراق ئاچچىق پۇرىقى بارغۇ ... — دېدى كامىل سەل - پەل كۈلۈمسىرەپ.

— ھەر نېمە بولسا، مەن ئاغزىمدىن چىقاردىم، سىز ئىچىڭىزدە ساقلىغىلى شۇنچە ئۇزۇن بولدىغۇ، شۇنچە تەلمۈرۈپ كەتسەم ئۇچىنى چىقىرىپ قويايمۇ دېمەيسىز، خۇددى يات ئادەمدەك يوشۇرغىنىڭىز يوشۇرغان، — ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقتى، پىغانى ئۆرلەۋاتقاندەك قىلاتتى.

— رىزۋان، — دېدى كامىل قىزنىڭ يەلكىسىگە يېيىلىپ تۇرغان چېچىنى ئۇستىدىن سىلاپ تۇرۇپ، — مەن سىزدىن نېمىنى يوشۇراتتىم. كۆڭلۈمدە سىر تۇتىدىغان ئىشنىڭ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس.

— ياق، يەنە مېنى بەزلەۋاتىسىز، مەن كىچىك بالا ئەمەس، خېلى نەرسىلەرنى ھېس قىلالايمەن. سىز بىر نەرسە ئۇستىدە چوڭقۇر ئويلاۋاتىسىز، بەلكىم بۇنى ئىنكار قىلمايدىغانسىز، مېنى يات كۆرگەنىدەك ئىش قىلمۇاتىسىز، — رىزۋانگۈلنىڭ كۆزلىرىدىن يېپى ئۇزۇلگەن مارجاندەك ياش تۆكۈلۈشكە باشلىدى، كامىل جىم بولۇپ، بىر پەس ئويغا پېتىپ قالدى.

— مېنى كەچۈرۈڭ، سىزنى بۇنچىلىك ئازابلىنىدۇ، دەپ ئويلىماپتىمەن، مەن قىزلارنىڭ روھىنى چۈشىنىشتە تېخى خام ئىكەنمەن. راست، مەن يېقىندىن بېرى بىر نەرسە ئۇستىدە كۆپ ئويلايدىغان بولۇپ قالدىم. بۇنى سىزگە بىلدۈرمەسلىك ئۈچۈن شۇنداق تىرىشتىم، بىراق مانا كۆرۈپ تۇرۇپتىمەن، كۆڭلۈمدىكىنى ئېيتسام، بۇ ئىشقا سىزنى شېرىك قىلىپ، كەيپىڭىزنى بۇزۇشنى خالىمىدىم، ئۆزۈملا بىر تەرەپ قىلۇېتەي دېگەنىدىم، — كامىل سۆزىدىن توختاپ يېنىدىن تاماكا ئېلىپ تۇتاشتۇردى. ئاغزى - بۇرنىدىن قويۇق - قويۇق ئىس چىقىرىپ كەينى - كەينىدىن سۈمۈردى.

— يەنىلا شۇنداق ئويدىمۇ سىز، مېنىڭدىن ئۇ ئىشنى شۇنچىلىك قاچۇرغىنىڭىزغا قارىغاندا چوقۇم ماڭا مۇناسىۋەتلىك ئىش، — دېدى رىزۋانگۇل جىملىقنى بۇزۇپ. كامىل لام ـ جىم دېمىدى، قىياپىتىنىمۇ ئۆزگەرتمىدى، تاماكىسىنى بىر خىلدا چېكىپ ئولتۇراتتى. ئارىغا جىمجىتلىق چۈشتى. پەقەت رىزۋانگۇلنىڭ ئىتتىك ـ ئىتتىك نەپەس ئېلىشىلا ئاڭلىناتتى، ۋاقىت ئۇزارغانسېرى ئۇنىڭ سەۋر ـ تاقىتى تېشىۋاتاتتى. ئۇنىڭ مەڭزى تېخىمۇ قىزاردى، كۆز چاناقلىرى يەنە ياشقا تولدى.

— بولىدۇ، — دېدى جىملىقنى بۇزۇپ رىزۋانگۇل ئاچچىق ئەلەم بىلەن، — يەنىلا مېنىڭدىن سىر تۇتۇش نىيىتىڭىزدىن يانمايدىغان ئوخشايسىز، بۇ مېنى ئۆز كۆرمىگىنىڭىز، يات ھېسابلىغىنىڭىز، پەس كۆرگىنىڭىز، خورلىغىنىڭىز ... — ئۇنىڭ ئاۋازىنى يىغا بېسىپ چۈشتى. ئۇ ئورنىدىن تۇردى ـ دە، ئىشىككە قاراپ سەنتۈرۈلگەندەك ماڭدى، ئاللىقاچان ئورنىدىن تۇرۇپ كەتكەن كامىل ھەيران قالمىدى، لېكىن سەل جىددىيلەشتى.

— رىزۋان، — دەپ چاقىردى سىلىق ئاۋازدا كامىل، قىز مۇشۇنى كۈتكەندەك شۇئان توختىدى. ئەمما، كەينىگە ئۆرۈلمىدى. كامىل ئاستا بېرىپ قىزنىڭ مۇرىسىدىن تۇتۇپ ئۆزىگە قاراتتى ۋە مەھكەم قۇچاقلىدى. قىز ئۇنىڭ قۇچىقىدا تۇگۈلۈپلا قالدى.

كامىل رىزۋانگۇلگە مەسئۇدنىڭ كۆڭلى چۈشۈپ قالغانلىقىنى بىلگەنىدە، ئۇلار ئاللىقاچان يۈرەكلىرىنى ئاشكارىلاپ بولغانىدى. مەسئۇدنىڭ رىزۋانگۇلگە تەكلىپ قويغانلىقىنى بولسا، كامىل يېقىندا غەيرىي رەسمىي ئاڭلاپ قالدى. رىزۋانگۇلنىڭ قانداق جاۋاب بەرگەنلىكىنى مەسئۇدنىڭ كەيپىياتىدىكى ئۆزگىرىشلەردىن سەزدى. بۇ ئىش كاملىنىڭ كۆڭلىنى غەش قىلدى. قۇيۇن بولۇپ، ئۇنىڭ روھىي دۇنياسىنى قالايمىقانلاشتۇرىۋەتتى. خاسىيەتلىك بىر ئىشنىڭ ئىچىگە بىر

كۆڭۈلسىزلىك تامچىسىنىڭ ئارىلىشىپ قالغانلىقى كاملىنى بەكمۇ بىئارام قىلدى. تەقدىر ئالدى بىلەن ئۇنى مۇكاپاتلاپ، كېيىن جازالىماقچى بولغاندەك بىر ئىش بولدى.

رىزۋانگۈلنىڭ نېمە دەپ جاۋاب بېرىشى ئۇنىڭ ئۆز ئەركى، هوقۇقى، هەر كىم ئۆز بەختى ئۈچۈن ئۆزى كۈرەش قىلىشى كېرەك. ئۇنى يارىتىش ئۈچۈن جانپىدا قىلىسىمۇ بولىدۇ، رىزۋانگۈلنى بۇ هوقۇقتىن هېچكىم مەهرۇم قىلالمايدۇ. بۇنى كامىل چۈشىنىدۇ، بىلىدۇ. قىزمۇ بۇنى چۈشىنىدۇ. ئۇ ئۆز قەلبىنىڭ هۆكۈمى بىلەن ئۆز سۆيگۈسىنى كىمگە ئاتاشنى ئۆزى بەلگىلەيدۇ، شۇڭا ئۇنى مەسئۇدنىڭ تەكلىپىنى رەت قىلدى، دەپ ئەيىبلىك هېسابلاشقا هېچكىمنىڭ هەددى ئەمەس. كاملىغا مۇهەببەت ئىزهار قىلىشنى، ئۆزىنى ئۆمۈرلۈك ئاتىشنى ئۆز بەختى دەپ بىلىشنى هېچكىمۇ رىزۋانگۈلنىڭ سەۋەنلىكى دېيەلمەيدۇ. كامىل بۇلارنىڭ مەنىسىگە يېتەلمەيدىغان ئادەم ئەمەس. شۇڭا ئۇ ئۆز كۆڭلىدە ئىسيان كۆتۈرۈۋاتقاندەك زىددىيەت دولقۇنلىرىغا رىزۋانگۈلنى شېرىك قىلىشقا كۆڭلى تارتمىغان، ئۇنى يوشۇرغانىدى. لېكىن بۇ مۇمكىن بولماي قالدى. ئەكسىچە بۇ ئىش قىزدا ئۆزى ئويلىغىنىدىن پۈتۈنلەي باشقىچە بولغان ئوي ـ خىياللارنى پەيدا قىلىپ، ئۇنى ئازابلىدى، قىينىدى.

كامىل يېنىغا تارتىپ ئەكېلىپ ئولتۇرغۇزغان، كۆزلىرىنىڭ جىيەكلىرى قىزارغان رىزۋانگۈلگە ئۆزىنىڭ ئويلىغانلىرىنى ئالدىرىماي بىر ـ بىرلەپ چۈشەندۈردى:

ـــ بىز ئۆزىمىزنى ئەنئەنىۋى قاراشلاردىن خالىي، مەسىلىرگە ئىلمىي، يېڭىچە قارايمىز دەپ هېسابلىساقمۇ، يەنە مەلۇم مەسىلىردە، بولۇپمۇ نازۇك، نەپىس روهىي مەسىلىردە قىسمەن چاندۇرۇپ قويىمىز. مېنى سىزنىڭ ياخشى كۆرۈشىڭىز، شۇ سەۋەبتىن مەسئۇدقا ئۇنى بېرەلمەسلىكىڭىز، بۇ سىزنىڭ دەخلىسىز ئەركىنلىكىڭىز، شۇنداقلا مېنىڭمۇ سىزنى ياخشى كۆرۈپ قەلبىمنى، بارلىقىمنى ئىختىيارىڭىزغا تاپشۇرۇشىم

مېنىڭ دەخلىسىز ئەركىنلىكىم. بۇنى ھەممە ئېتىراپ قىلىدۇ، لېكىن مەن نېمە ئۈچۈن ئويغا پاتمەن؟ نېمە ئۈچۈن قىينىلمەن؟ نېمە ئۈچۈن چىگىچ خىيالىلارغا كىرىپ قېلىپ چىقالمايمەن؟ بۇنىڭ سەۋەبىنى مەنمۇ بىلمەيمەن، سىزمۇ ئەلۋەتتە بىلمەيسىز، چۈشەندۈرۈپ قويمىغان بىرەر دانىشمەنىڭ چىقىشىغا ئىشەنمەيمەن، پەقەت دېيىلسەك «ئىنسان ـ دە، بىز» دېيىش بىلەن كۆپايىلىنىمىز. ئادەم بەزىدە ئۆز كەيپىنىڭ ئاجايىپ چاغلىقىنى، كۆڭلىنىڭ خۇشاللىقىنى، پەخىر، غۇرۇر، ئېپتىخار تۇيغۇلىرىنىڭ روھىي ئالەمنى سۈپسۈزۈك قىلىپ، يورۇتۇۋەتكەنلىكىنى ھېس قىلىدۇ، بەزىدە روھىي ئالەمنىڭ بۇلۇتلۇق ئاسماندەك تۇمانلار بىلەن قاپلىنىپ كەتكىنىنى ھېس قىلىدۇ. ئۇنى تىت ـ تىتلىق، تاقەتسىزلىك، كۈتۈش، تەشنالىققا ئوخشاش روھىي ھالەتلەر ئازابلايدۇ، بىراق بۇلارنىڭ سەۋەبلىرىنى شۇ تەننىڭ ئۆزىمۇ بىلىپ يېتەلمەيدۇ. ئومۇمەن، ئىنسان ئۆز روھىدىكى بىر قىسىم ھالەتلەرنىڭ سەۋەبىنى بىلسىمۇ، بىر قىسمىنىڭكىنى بىلىشكە قادىر ئەمەس. ريزۋان، بىز مۇشۇ ئىنسانلارنىڭ بىرسى، ــ كامىل سۆزىدىن توختاپ ئېغىر بىر تىنىپ قويدى، يانچۇقىدىن تاماكا چىقىرىپ تۇتاشتۇرۇپ چېكىشكە باشلىدى. ريزۋانگۇل تىن تارتماستىن تىڭشاپ ئولتۇرغانىدى. ئۇنىڭ قىياپىتىدىن جىددىيلەشكەنلىكى، ھاياجانلانغانلىقى، ئەپسۇسلىنىش ئىپادىلىنىۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى. تاماكىنىڭ يېرىمىنى چېكىپ بولغان كامىل بىر قولىنى ريزۋانگۇلنىڭ قولى ئۈستىگە قويۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ــ تەقدىر مەسئۇدقا ئېغىر چاقچاقتىن بىرنى قىلىپ، ئۇنى ئازابلىدى، قىينىدى، ئېنىقكى، بۇ مېنى بىئارام قىلىدى، يۈرىكىمنى ئېچىشتۇردى. شۇبھىسىزكى، سىز مېنىڭدىنمۇ ئارتۇق ئازابلاندىڭىز، چۈنكى، ئۇ بىزنىڭ دوستىمىز، ياخشى سەپدىشىمىز، ئىستىقبالىلىق ئىلىم ـ پەن خادىمى، بەلكى بىز شۇنىڭ ئۈچۈن قىينىلىۋاتقاندىمىز،

قايغۇرۇۋاتقاندەمسز ...

— بولدى قىلماڭ كامال، كۆڭلىڭىزدىكىنى چۈشەندىم، ھەممىنى تولۇق چۈشەندىم، مەن نېمىدېگەن يۈزە ئويلىغان، بەكمۇ ئاددىي، — دەپ گەپنى ئۇزدى رىزۋانگۈل. ئۇ ئېغىر ئۇھ تارتىپ، بوشىشىپ كەتتى، بېشىنى تۆۋەن سېلىۋالدى.

— بۇنىڭغا ئۇنچىلىك ھەسرەتلىنىشىڭ ھاجىتى يوق، رىزۋانگۈل، — دېدى كامال ئۇنىڭ غولىدىن تۇتۇپ ئۆزىگە تارتىپ. قىز ئۇنىڭغا ئۆزىنى پۈتۈنلەي تاپشۇردى.

— يۈزە ئويلاش مىللىتىمىزدىكى چوڭ نۇقسان، نەسىلدىن — نەسىلگە ئۆتۈۋاتقان ئىرسىي نۇقسان، مەنىۋى زەئىپلىكىمىزنىڭ مەنبەسى، بۇنىڭدىن قۇتۇلۇش كېرەك، ئۆزۈل — كېسىل قۇتۇلۇش كېرەك. لېكىن ئاسان ئەمەس. بۇنىڭغا تاڭ قالدۇرغۇدەك جاسارەت بولۇشى لازىم، ئىلىم ئۇستىگە قورۇلغان جاسارەت بولۇشى لازىم، — دېدى كامال مەنىلىك قىلىپ. يىگىتنىڭ يەلكىسىگە بېشىنى قويۇۋالغان قىزنىڭ يۈزى ۋىللىدە قىزاردى، ئۇزۇن كىرپىكلىرى پىلدىرلاپ كەتتى.

يېرىم كېچە، قىشنىڭ ئاز ئۇچرايدىغان بۇلۇتسىز ئاسمىنىدا يۇلتۇزلار چاقناپ تۇرىدۇ. قاتتىق سوغۇق شەھەرنى ئىسكەنجىسىگە ئالغان، ئۆيلەردىكى چىراغلار ئاللىقاچان ئۆچكەن، تەبىئەت شېرىن ئۇيقۇدا، پەقەت كامال بىلەن رىزۋانگۈل مۇڭدىشىۋاتقان ئۆينىڭ دېرىزىسىدىن شۇڭغۇپ چىقىۋاتقان نۇرلار قاراڭغۇلۇق ئىچىگە سىڭمەكتە.

كامال ئۆز دوستى مەسئۇدنىڭ قايغۇ — ھەسرىتىنى تۆگىتىش ئۈچۈن، رىزۋانگۈلنىڭ بەرگەن مەسلىھەتىنى بەكمۇ ياقتۇردى، رازى بولدى ۋە سۆيۈندى، قىزنىڭ دىتىغا ئاپىرىن ئوقۇدى. ئۇلار ھەر ئىككىسىلا بۇ ئىشنىڭ چوقۇم غەلىبىلىك ئاخىرلىشىدىغانلىقىغا بولغان ئىشەنچىسىنى بىلدۇرۇشتى. مۇشۇ قېتىمقى مەسلىھەتتىن كېيىن، رىزۋانگۈل مەسئۇدقا تۈيدۇرماستىن ئاينۇر بىلەن تونۇشتى، بۇ ئوچۇق — يورۇق،

چىقىشقاق، رومانتىكىغا باي قىز بىلەن تېزلا دوستلىشىپ كەتتى. ئاينۇر مەسئۇد ھەققىدىكى كۆز قاراشلىرىنى ھېچقانداق يوشۇرماستىن ئوچۇق - ئاشكارا تۆكۈۋەتتى، ئۇ يىگىتنى قەۋەتلا ياخشى كۆرەتتى، مەسئۇدنىڭمۇ ياخشى كۆرىدىغانلىقىغا شۇبھىلەنمەيتتى، بۇنداق ئەھۋالدا رىزۋانگۈلنىڭ كۆپ نەرسىلەرنى دېيىشىنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى. پەقەتلا ئۇنىڭ بەختىگە خۇش بولۇپ، مەسئۇدنىڭ قابىلىيەت، پەزىلەتلىرىنى سۆزلەپ قويۇشلا كۇپايە قىلاتتى. ئاينۇرنىڭ كۆپرەك كېلىپ تۇرۇشى ئۇچۇن، ئۇچۇر بېرىپ تۇرسا، شۇنىڭ ئۆزى يېتەرلىك ئىدى. بۇ سىر كامىل بىلەن رىزۋانگۈلنىڭ كۆڭلىدە مەڭگۈ ساقلىنىدۇ.

3

قىش پەسلى، دالا تەكشۇرۇشكە چىققىلى بولمايدۇ. نۆلدىن تۆۋەن ئوتتۇز نەچچە گىرادۇسلۇق سوغۇقتا تاغ ئارلىرى، ئېدىرلاردا پائالىيەت قىلىش مۇمكىن ئەمەس. ئەزەلدىن ئادەتكە ئايلانغان ئىش، گېئولوگىيەلىك تەكشۇرۇش بىر يىلنىڭ يەتتە ئېيىدىلا بولىدۇ، قالغان بەش ئاي شەھەردىن ئايرىلمايدىغان، ئىشخانىدىن چىقمايدىغان ۋاقىت. تەبىئەتنىڭ بۇ خىل ئىش تەقسىماتىمۇ بىر تەرەپتىن ياخشى ئىكەن، يىل بويى ئاي دالا، تاغۇ دەشتىلەردە يۈرسە، بۇنداق تۇرمۇش ئۇزاق مۇددەت داۋاملاشسا ئۇلارغا شەھەر تۇرمۇشى يات تۇيۇلىدىغان بولۇپ قالاتتى. بالىلىرى ئۇچۇن ئاتا يات كىشى تۇيۇلۇپ، خوتۇنلىرى ئۇچۇن قايغۇ - ھەسرەت ئېلىپ كېلەتتى. ئېغىرى گېئولوگ بولغانلار ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە بويتاق، تەنھا ئۆتۈپ، بۇ دۇنيادىن ئىزسىز كېتەتتى، ئۇ چاغدا بۇ كەسىپ قورقۇنچلۇق بىر ئىشقا ئايلىنىپ قالاتتى.

گېئولوگلارنىڭ شەھەردە ئۆتكەن تۆت - بەش ئايلىق

هاياتىنىڭ قىممىتىمۇ دالا تەكشۈرۈشىدىن كەم بولمايدۇ. ئۇلار ئۆز كەسپىگە ئائىت يېڭى ئۇچۇر، يېڭى كۆزقاراش، يېڭى ـ يېڭى يەكۈنلەر بىلەن تونۇشۇپ، ئۆزلىرىنى قورالاندۇرىدۇ. كۆز نۇرلىرى ئۆتكۈرلىشىدۇ، ئەقىل ـ ئىدراك قۇۋۋىتى ئاشىدۇ. ئۇلارمۇ ئۆز ئەمەلىيەتلىرى ئۈستىدە ئەستايىدىل پىكىر قىلىپ، ئىزدىنىپ، يېڭى قاراشلار سىستىمىسىنى ماقالىلەرنى يېزىپ چىقىدۇ. بۇلا ئەمەس، ئۇلار كۆپ ۋاقىتلىرىنى باللىرى بىلەن جەم بولۇپ ئۆتكۈزىدۇ، ئائىلىدە ئەر ـ خوتۇنلۇق مېھىر ـ مۇھەببەت قويۇقلىشىدۇ، ئاتا ـ بالىلىق مېھىرـ رىشتى چىڭىيىدۇ. يىگىت ـ قىزلار بولسا، ئۆز سۆيگەنلىرى بىلەن ۋاقىتى ـ ۋاقىتسىدا ئۇچرىشىپ، ياشلىق مەزگىللىرىنىڭ تەلپۈنۈشلىرىگە تەسەللى تاپىدۇ. هاياتىنىڭ پەقەت ئىنسان ئۇچۇنلا ئاتا قىلغان نېمەتلىرىدىن بەهىر ئالىدۇ، ئۆزلىرىنىڭ ئىنسانلىق مەۋجۇتلۇقىنى نامايان قىلىدۇ، تۇرمۇشتىن ئېلىشقا هەقلىق بولغان بەهرىنى ئېلىپ، هايات گۈلشەنىدىن بەخت ئىزدەيدۇ.

كامىل ئەترىتىنىڭ بۇ قېتىمقى قىشلىق شەهەر هاياتى هەر قانداق يىلىدىكىدىن مەنىلىك، مەزمۇنلۇق بولدى. مەسئۇد خەلقئارالىق ئىلمىي مۇهاكىمە يىغىنىغا قاتنىشىدۇ. ئەركىن رامىلە بىلەن توي قىلىدۇ، ئېلى بولسا، يېزا بۇلبۇلى چىمەنگۈلنى قولىغا قوندۇرىدۇ، يەنە بىر قانچە ياخشى ئىشنىڭ بېشارىتى بار.

كامىلنىڭ ئويلىرى مۇنداق: مەسئۇدنى يىغىنغا ئۇزۇتۇشتىن بۇرۇن، ئەركىن، ئېلىلارنىڭ تويىنى تۈگىتىدۇ، بۇ خۇشاللىق كۈنلەردە مەسئۇد بولمىسا قانداق بولىدۇ، كۆڭۈل قانداق چىدايدۇ؟ ئۇنىڭ كاللىسىدا ئاينۇر بىلەن مەسئۇدنىڭ مۇناسىۋىتى ... تېخنىكىدا، كەسىپتە بۆسۈش هاسىل قىلىش، نەتىجە قازىنىش، ۋەتەنگە شان ـ شەرەپ كەلتۈرۈش ...

كامىل بىر كۈنى ئەركىنىنى ئىشخانىسىغا چاقىردى. خىزمەت

توغرۇلۇق ئازراق سۆزلىگەندىن كېيىن، نەق گەپنى، تويىنى تېزرەك قىلىشنى ئېيتتى. ئەركىنمۇ ئالدىرايتتى، ئۇ راملە بىلەن بىرقانچە قېتىم مەسلىھەتلەشكەن. شۇڭا ئەركىن ئۆزلىرىنىڭ مەسلىھەت، پىلانلىرىنى ئېنىق قىلىپ ئېيتتى، كامىل ئەركىننىڭ يېڭىچە توي قىلىش ھەققىدىكى پىكرىنى قىزغىن قوللىدى. توي مۇراسىمىنى خىزمەتداشلار، قىز - يىگىتنىڭ يېقىن دوستلىرى بىلەنلا ئۆتكۈزۈشكە ئەركىن رازى بولدى، كامىل قوللىدى، ئۇلار ئىككىسى توي ۋاقتىنى ئېنىق بېكىتتى.

ئەركىنگە ئۆي تېپىپ بېرىش كاملىغا قىيىن چۈشتى. ئىدارىنىڭ بىرىنچى باشلىقى ئەزىزوپنىڭ تەستىقى كەلگەن بولسىمۇ، ئۆيلەرنى باشقۇرىدىغان بۆلۈم نېمىشقىدۇ ئىشنى كەينىگە سۆرەپ ئۇزۇل - كېسىل بىر نەرسە دېمىدى. ھەر خىل سەۋەب، باھانىلەرنى كۆرسىتىپ كۈنلەرنى ئۆتكۈزدى. بېرىشقا تېگىشلىك ئۆي يېرىم يىلدىن بېرى بوش، لېكىن پۈختا قۇلۇپلانغان. بۇرۇنمۇ بىر قانچىلىرى تەلەپ قىلغان بولسىمۇ، پەقەت بېرىلمىگەنىدى. بۇنىڭ مەلۇم بىر سەۋەبى بارەڭ قىلاتتى، بىراق بۇنى بىلىدىغان ئادەم تېخى چىقمىدى. بەلكىم بىلىدىغانلار باردۇ، ئۇلار بىرەر نەرسىدىن ئېھتىيات قىلىپ ئاغزىدىن چىقارمىغاندۇ، قورقۇش، ئەيمىنىش، ئېھتىيات، قۇرۇق قېلىشلار ئۇنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاپ تۇرىدىغاندۇ. شۇنداق كىشىلەر يوشۇرۇن بىر كۈچنىڭ ھەيۋىسىدىن كۆپ ۋاقىتلاردا ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا مەجبۇر بولىدۇ.

توي كۈنى يېقىنلاشقانسېرى كامىل ئالدىرايتتى، تىت - تىت بولاتتى، ئاددىي ئۆي بېرىش ئىشىنىڭ مۇنداق مۇرەككەپلىشىپ كەتكىنى ئۇنىڭ ئوغىسىنى قاينىتاتتى. ئىچىنى پۈشۈراتتى. ئۇ بۇگۈن ئىدارە باشلىقىغا ئۇچىنچى قېتىم تېلېفون بېرىشكە مەجبۇر بولدى. ئەسلىدە پۈتۈن رەسمىيەتلىرى ئۆتۈلۈپ بولغان بۇ ئىشقا باشلىقىنى يەنە ئارلاشتۇرۇش ھاجەتسىز ئىدى.

قانداقتۇر سىرلىق، يوشۇرۇن سەۋەبلەر بىلەن بۇ ئىش ھەل بولمىدى، ئۆيىنىڭ ئاچقۇچى ئەركىنىڭ قولىغا تەگمىدى. تېلېفوندا ئەھۋالنى ئۇققان ئەزىزوپ غەزەپتىن ۋارقىرىۋەتتى، ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنچىلىك دەھشەتلىك چىقتىكى، كامىلنىڭ قۇلىقىدىكى تېلېفون تۇرۇپكىسى چاراسلاپ كەتتى، ئاخىرىدا كامىلغا ئۆي باشقۇرۇش باشقارمىسىغا ھازىرلا بېرىشنى ئېيتتى. ئۇ يەرگە باشلىقنىڭ ئۆزى تېلېفون بەرمەكچى بولدى.

— يولداش كامىل، — دېدى ئۆيلەرنى باشقۇرىدىغان بۆلۈمنىڭ باشلىقى ئۇ ئىشخانىسىغا كىرىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، — ئىدارىمىزدا، سىزنى تونۇمايدىغان ئادەم يوق، ھەممىمىز ھۆرمەت قىلىمىز، سىز ئالىي مەلۇماتلىق ئىلىم ـ پەن خادىمى، قابىلىيەتلىك ئالىم، مىجەز ـ خاراكتېرىڭىزمۇ ئىلىمغا ساختىلىق ئارىلىشالمىغانغا ئوخشاش پاك ۋە تازا. بىراق، سىز ئىجتىمائىيەتچى ئەمەس، مۇناسىۋەتلەرنىڭ سىرىنى بىلمەيسىز. مەنمۇ بىناكارلىق قۇرۇلۇش كەسپىنى ئوقۇغان، ئالىي مەلۇمات ئالغان، كۆرۈپ تۇرۇپسىز، بۆلۈم باشلىقى دېگەن بۇ تاجنى كىيىپ، ئۇستەل قۇچاقلاپ ئولتۇرۇپتىمەن، بۇ مېنىڭ خاھىشىممۇ، ياق ... ياق، كامىل كۆپ ۋاقىتلاردا سىياسەتچىلەر بىلەن ئىلىم ئەھلىنىڭ دېگىنى ئوخشاش چىقمايدىكەن، ھەتتا ئويلىغانلىرىنىڭمۇ ئوخشاش چىقىشى ناتايىن ئىكەن، — ئۇ مەيۈس ھالدا جىم بولۇپ قالدى. كامىل ئالدىدىكى كادىرنىڭ ئۆي ھەل قىلىپ بېرىش ئىشى بىلەن كەلگەن ئادەمگە بۇنداق سۆزلەرنى قىلىشىنىڭ مەنىسىنى تازا چۈشىنەلمىدى، مەقسىتىنى ئۇقالمىدى، لېكىن ئۇنىڭ كۆز قاراشلىرىنىڭ ئورۇنلۇق ئىكەنلىكىگە قايىل بولدى، — سىز ھەيران قېلىشقا ھەقلىق، ئەلۋەتتە ھەقلىق، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى بۆلۈم باشلىقى، — خېلى ـ خېلى قۇرۇلۇشلارنىڭ چېرتىيوژىنى سىزىپ، ئۇنىڭ قەد كۆتۈرۈپ تىكلىنىشىگە قۇدرىتى يېتىدىغان بىر ئادەمنىڭ شۇ تاپتا ئاللىقاچان پۈتۈپ بولغان تەييار ئۆينىڭ

ئاچقۇچىنى بېرىشكە چامى يەتمەيۋاتىدۇ. بۇنىڭغا نېمىشقا ھەيران قالمىغۇلۇق، ھەتتا ئاچچىق - ئاچچىق كۈلسىمۇ بولىدۇ. ئۆزۈممۇ ھەيران قالمەن، ئۆزۈممۇ كۈلمەن. يولداش كامىل، سىز ئوچۇق - ئاشكارا ئادەم، ھەممە گەپنى ئوچۇق دەۋېرىسىز، بۇ ئىلىم ئەھلىنىڭ تەبىئىتى. مەن سىزگە ھەۋەس قىلمەن، ھۆرمەت قىلمەن. ئۇ ئۆينىڭ ئاچقۇچى مەندە بار، — ئۇ تارتمىسىنى تارتىپ دۇگلەك سىم ھالقىغا ئۆتكۈزۈلگەن ئۇچ دانە مىس ئاچقۇچنى ئۈستەل ئۈستىگە تاشلاپ قويدى، — سىزگە بۇرۇنلا بېرىلىشى كېرەك ئىدى. باشقا تەرەپلىرىنى قويۇپ تۇرايلى، ۋاقىت ئىلىم - پەن خادىملىرى ئۈچۈن قانچىلىك قىممەتلىك، لېكىن ئۇلار ئۈچۈن ئەرزىمەس، ھېچنېمە ئەمەس. سىز ئاچقۇچنى ئېلىپ كېتىۋېرىڭ، بىزنىڭ باشلىققا جاۋابىنى ئۆزۈم بېرىمەن، — كامىل ئاچقۇچقا قول ئۇزۇتۇش تۈگۈل، كۆز قىرىنىمۇ سالمىدى. ئۇ بىر نەرسىنى ھېس قىلغان، تۇيغاندى.

— يولداش بۆلۈم باشلىقى، مەن سىزدىن خېلى كۆپ نەرسىلەرنى ئۆگىنىۋالدىم، سىزنىمۇ چۈشەنگەندەك قىلدىم، شۇڭا ئاچقۇچنى مۇشۇ ھالدا ئالمايمەن، سىزنىڭ زىيان تارتىشىڭىز بەدىلىڭىزگە ئاچقۇچنى ئالالمايمەن.

— مېنى چۈشەنگەنلىكىڭىزگە رەھمەت يولداش كامىل، زىيان تارتسام مەيلى ئەمەسمۇ، ئازابلىنىشتىن قۇتۇلسام بولدى. ئالسا، بۆلۈم باشلىقلىقىنى ئالىدۇ، مېنىڭدەك گەپ ئاڭلىماستىن قۇتۇلۇپ، نېمە دېسە ھە، ھە دەيدىغان بىرسىگە ئىگە بولسا، ئۇمۇ خۇش بولىدۇ، ئېنىقكى، مەنمۇ قۇتۇلغىنىمغا خۇش بولاتتىم.

— ياق، ياق، قەتئىي ئۇنداق قىلىشقا بولمايدۇ، بۇنى ھەل قىلىشنىڭ مۇۋاپىق ئۇسۇلى چىقىدۇ. ئەسلىدە چىقىشى كېرەك ئىدى.

— يولداش كامىل، بۇنىڭ ئىچكى سىرىنى بىلمىگەچكە مۇۋاپىق ھەل قىلىش چارىسىنى تېپىش تەس. مەن سۆزلەپ بېرەي، ئاۋۋال ئاڭلىۋېلىڭ، — دېدى ئۇ ۋە تەپسىلىي سۆزلىدى.

بۇ بىنا بۇنىڭدىن بىر يىل بۇرۇن پۈتكەن. تەقسىم قىلىش ۋاقتىدا بۇ باشقارمىنىڭ باشلىقى ئۈچىنچى قەۋەتتىكى ئوچۇق ئېغىزلىق ئازادە بىر ئۆينى (باش گېئولوگ، باش ئىنژېنېرلارغا بېرىلمىدىغىنى)ھېچكىمگە تەقسىم قىلماسلىقنى ئېيتقان. ئۇيۇ تەقسىم قىلغاندا دېگەندەك ھېچكىمگە بېرىلمىدى. شۇنىڭدىن ھازىرغىچە ئۇ ئۆي سولاقلىق بوش تۇرۇپتۇ. بۇ ئۆينى نېمە قىلىشنى باشقارما باشلىقىدىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ. سوراش تېخىمۇ مۇمكىن ئەمەس. يېرىم يىل ئىچىدە ئالتە خادىم بۇ ئۆينى تەلەپ قىلىپ ئىلتىماس يازغان، پىرىنسىپ بويىچە تۆتىنىڭ قايسىسىغىلا بەرسە بولاتتى، لېكىن ھېچكىمنى يولاتمىدى. بەزىلىرى باش ئىدارىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقىنىڭ تەستىقىنى ئېلىپ كېلىپ ئۇمىدلەنگەن، بىراق ئاخىر يەنىلا ئۆيگە ئىگە بولالمىغان. قانداقتۇ ئىشلارنىڭ بىر - بىرى بىلەن خۇپىيانە سەپلىنىشى ئارقىسىدا، باشلىقنىڭ سالغان تەستىقى كۇچىدىن مەھرۇم قېلىپ، ئاقماس بولۇپ قالىدۇ. تەستىق سالغان باشلىقنىڭ قورسىقى كۆپمەيدۇ، يە كۆڭلى قالمايدۇ. ئۆز تەستىقىنىڭ كۇچ كۆرستەلمىگەنلىكىگە قايىل بولۇپ، رازى بولغاندەك جىم بولۇپ قالىدۇ. بۇنىڭدىكى سىرنى پەقەت سەزگىلى بولىدۇ، ھېس قىلغىلى بولىدۇ، لېكىن بىلگىلى بولمايدۇ. ئەمما بۇ ئەھۋالنى كاملىغا سۆزلەپ بەرگەن بۆلۈم باشلىقى بۇ سىرنى ئاخىر بىلگەن، ئۇ ئۆينى كىمگە ئاتاپ قويغانلىقىنى ئېنىقلاپ چىققان. مۇشۇ ئىدارىدىن بىرسى، بەلكى ئۆي تەلەپ قىلغانلارنىڭ بىرسى بولۇشى كېرەك. يۇقىرىغا ئەرز يازغان، ئەرزدە باشقارما باشلىقىنىڭ ئۇي تەقسىم قىلىشتىكى بىر قىسىم ئېلىم - بېرىم، ئۆزئارا نەپ يەتكۈزۈش ئىشلىرى پاش قىلىنغان. ھازىرغىچە بوش تۇرۇۋاتقان ئۆينى كىمگە ساقلاپ قويغانلىقى مەلۇم قىلىنغان. ئەرزدىكى ئەھۋاللارنى ئۇقۇپ بېقىش، ئېنىقلاش مەقسىتىدە ئىككى كادىر باشقارمىغا كەلگەن. ئۇ كۈنى باشقارما باشلىقى ئاغرىپ قېلىپ ئىشقا كەلمىگەن،

هېلىقى ئىككى كادىر بۆلۈم باشلىقىغا كېلىش سەۋەبىنى ئېيتىش جەريانىدا پاش قىلىش خېتىدىكى ئەھۋاللارنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەرگەن. ئەنە شۇ چاغدا بۆلۈم باشلىقى ئۆزى بىلمەيدىغان ئەھۋاللار بىلەن بىرلەشتۈرۈپ، بۇ سىرنى ئېنىق بىلىۋالغان.

باشقارما باشلىقىنىڭ ئوغلى ئىچكىرىگە ئوقۇشقا ئەۋەتىلگەن. ئۇ ئالىي مەكتەپنىڭ 3 ـ يىللىقىدا ئوقۇۋاتقاندا، پۇل تېپىشى سىرلىق، لېكىن ئۆزى چىرايلىق بىر ئايال بىلەن تونۇشۇپ قالغان. ئۇ ئوقۇشنى تاشلاپ، ئويۇن ـ تاماشىغا بېرىلىپ كەتكەن، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ، ساۋاقداشلىرىنىڭ نەسىھەتلىرى قۇلىقىغا كىرمىگەن. ھەتتا مەكتەپنىڭ بىرقانچە قېتىملىق ئاگاھلاندۇرۇشلىرىغا پىسەنت قىلمىغان، ئاخىر مەكتەپتىن قوغلانغان. باشقارما باشلىقىنىڭ ئوغلى ئۇ ئايالنى ئەگەشتۈرۈپ ئۆيگە كەلگەن، بىرەر ئايلاردىن كېيىن ئۇلار غايىب بولغان. بۇ بۇنىڭدىن ئۇچ ـ تۆت يىل بۇرۇن بولغان ئىش ئىدى. قايسىدۇر بىر ئۆلكىنىڭ گېئولوگىيە ئىدارىسىنىڭ باشلىقىنىڭ مەكتەپ پۈتكۈزەلمىگەن قىزىنى مۇشۇ باشقارمىغا خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇش ھېسابىغا، باشقارما باشلىقى ئۆز ئوغلىنى خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرغان، ئۇ قىز ھازىر مۇشۇ باشقارمىدا كاتىپ ئىدى.

بۆلۈم باشلىقى سۆزىنىڭ ئاخىرىنى مۇنۇ سۆزلەر بىلەن تۈگەتتى.

ـــ كامىل، ۋاقىت ئۆتۈپ، ئىش كونىرىدى، ئەمدى بىزنىڭ باشلىق شۇ ئوغلىنى بىزنىڭ ئىدارىگە يۆتكەپ ئەكەلمەكچى. بۇ ئۆيىنى شۇنىڭغا ئاتاپ ئېلىپ قويغان ئىكەن، باشقارمىدا بۇ سىرنى مېنىڭدىن باشقا بىلمەيدىغان كىشى يوق، ـــ كامىل بۆلۈم باشلىقىنىڭ سۆزىنى دەققەت بىلەن ئاڭلىدى، ئۇنىڭ جۇرئىتىگە قايىل بولدى. شۇڭا ئۇ رەھمەت ئېيتتى، لېكىن ئاچقۇچىنى ئالمىدى، ئۇ ياخشىلىققا يامانلىق بولۇپ قېلىشىنى خالىمايتتى، بۇ ئىشنى باشقىچە يول بىلەن ھەل قىلىشقا كۆزى يېتەتتى.

ئەتىسى سائەت سەككىزدە ئىدارىنىڭ بىرىنچى قول باشلىقى ئەزىزوپ باشقارمىدا پەيدا بولدى، باشقارما باشلىقى ئالدىراپ قالدى. ئۇنى خۇش چىراي بىلەن ئۆز بۆلۈمىگە باشلاپ كىرىپ كەتتى. يېرىم سائەتلەردىن كېيىن باشقارما باشلىقى چىرايى تاتارغان هالدا ئۆيلەرنى ئەملي باشقۇرىدىغان هېلىقى بۆلۈم باشلىقىنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى، ئۇ باشقا سۆز قىلماستىن ئاچقۇچنى ئالدى، ئۇنىڭ قوللىرى تىترەيتتى، چىرايى خاپا، نېمىگىدۇر غەزەپى ئۆرلەۋاتقاندەك ئىدى.

ئىدارە باشلىقى كەتتى. باشقارما باشلىقى چۈشكىچە ئىشخانىسىدىن چىقمىدى. ئۇ ئىككىنچى ئۇ ئۆينىڭ گېپىنىمۇ قىلمىدى.

ئون ئۇچىنچى باب

1

— هازىردىن باشلاپلا ھودۇققىلى تۇردۇڭ ئېلى، دېمەك ئىچىڭگە چۈشۈپ، شۇكلىشىپ كەتتىڭ، — دېدى كەينىگە بېشىنى بۇراپ مەخمۇت. دېمىسىمۇ ئېلى يېقىندىن بېرى خىيالچان بولۇپ قالغاندى. كامىل ئەركىنىڭ تويىنى ئۆتكۈزۈپ بولۇپلا ئېلىنى تويغا ئالدىراتقاندى. ئېلىنىڭ تېخى تەييارلىقىم تولۇق پۈتمىدى، دېگەنلىرىگە پەرۋا قىلمىدى. چۈنكى، خىزمەتداشلىرىنىڭ ئېلى ئۇچۇن نېمىلەرنى تەييارلاپ قويغىنىنى ئۇ بىلمىگەن بىلەن كامىلغا ھەممە نەرسە ئايدىڭ، ھەتتا ئېلىغا ئۇقتۇرماي ئەركىنىي ئىككى قېتىم چىمەنگۇلنىڭ ئۆيىگە ئەۋەتىپ، ئۇلارغا بېرىشكە تېگىشلىك بولغان نەرسىلەرنى تەل قىلىپ بېرىپ بولغان، توي كۈنىمۇ بېكىتىپ بولغاندى. بۈگۈن ئۇلار سەھەردىلا يولغا چىققان، ئون بەش كىشىلىك ئاپتوبۇستا كامىل، رىزۋانگۇل، ئەركىن، رامىلە، ئېلى، مەخمۇتلار ئولتۇردى، كىچىك ماشىنا توي بولىدىغان كۈنى يېتىپ بارماقچى بولدى. يېرىم سائەتتىن بېرى ئاپتوبۇس ئىچىدە ھۆكۈم سۈرگەن جىمجىتلىقنى مەخمۇت بۇزدى. ئۇنىڭ سۆزىگە ئېلى كۇلۇپلا قويدى. ئۇنىڭغا ئۇلاپلا:

— هازىرلا ئەمەس، — دېدى ئەركىن يۇقىرى ئاۋازدا، — خېلى كۈنلەر بولۇپ قالدى. ئېلى بىردىنلا ئېغىر ـ بېسىق بولۇپ كەتتى. نېمىندۇر مۇھاكىمە قىلىۋاتقاندەك كۆرىنىدۇ، يە ئۆزىنىڭ چوڭ بولغانلىقىنى ھېس قىلىپ ئۆزىنى تۇتۇۋالغىنىمۇ

بۇ؟ بەلكىم...

— ياق، ئۇنداق ئەمەس، — دېدى مەخمۇت خىرقىراق ئاۋازدا، — ئۇنى مەن بىلىمەن ... — ئۇ سۆزىنىڭ ئاخىرىنى چىقارماي ئېلىنىڭ كۆزىگە قارىدى.

— سىزمۇ مەخمۇت، مۇللا تاپاق ئوخشايسىز، كىشىنىڭ كۆڭلىدىكى سىرلارنى بىلىۋالغىنىڭىزغا قارىغاندا، — دېدى رىزاۋانگۇل يېنىدا ئولتۇرغان رامىلەنىڭ بىقىنىغا يېنىك نوقۇپ.

— مەخمۇت كىشىنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلەلمەيدۇ، يانچۇقىدىكىنى بىلەلەيدۇ، سومكىدىكى بوتۇلكىلارنى بىلىۋېلىشقا ماھىر، — دېدى ئېلى، ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى كۈلۈشتى. مەخمۇت ئورنىدىن تۇرۇپ ئېلىنىڭ يېنىغا ئۆتۈپ ئۆرە تۇردى:

— ئېيتىۋېرىمەن جۇمۇ ئۇنداق بولسا ئېلى، توختا ئالدى بىلەن مۇنۇ يېرىڭ، — ئۇ سۆزىنى توختىتىپ، ئالقىنىنى ئېلىنىڭ كۆكرىكىگە قويدى، — مانا رېتىمى بۇزۇلغان، سوقۇشلىرى باشقىچە ... تولا قورقۇپ كەتمە ئاداش ... — بۇ گەپ رامىلە بىلەن رىزۋانگۇلنى قاتتىق كۈلدۈردى، ئۇلار ئىككىسى تۇمشۇقلىرىنى قوللىرى بىلەن ئېتىپ، نېمىدىندۇر خىجىل بولغاندەك قىلىشتى.

— نېمىلەرنى دەپ يۈرىسەن مەخمۇت؟ ! — دېدى ئەركىن ئېلى ئۇچۇن سۆزلەپ، تويى بولىدىغان يىگىتنىڭ يۈرەكلىرى قورقۇشتىن ئەمەس، خۇشلۇقتىن سالىدۇ، ئۆز بېشىڭدىن ئۆتكىنىنى ئۇنتۇپ قالغاندەك گەپ قىلدىڭ.

— ياق ئەركىن، — دەپ سۆز قىستۇردى ئېلى، — ئۆزىنىڭ تەجرىبىسى بويىچە سۆزلىدى، ئۇ تويى بولغاندىلا ئەمەس، ئاچام بىلەن تۇنجى قېتىم ئۇچراشقاندىلا ئىشنى قورقۇشتىن باشلىغان. توي بولغاندىلا ئەمەس، ھازىرمۇ ئۇنىڭ يۈرىكى قورقۇشتىن رېتىمىنى بۇزدى.

ئاپتوبۇس بىر خىل ئاۋاز چىقىرىپ، يوللارنى كەينىدە قالدۇرۇپ كېتىۋاتاقتا. يولنىڭ ئىككى قاسىنقىدىكى سوزۇلۇپ

يانقان سايلىق، ھەممە يەرنى ئاق قار قاپلىغان، ئۇ كۆزلەرنى چاقىدۇ. ئاپپاق قاردىن يېنىپ تۇرغان قۇياش نۇرى ئاپتوبۇس دېرىزىلىرىنىڭ ئەينىكىدە جىلۋىلىنىدۇ. مارت ئېيىنىڭ ئوتتۇرىسى بولۇشىغا قارىماي، سوغۇق بىر خىلدا داۋاملىشىۋاتاتتى، ئەتىياز يېتىپ كېلەي دەپ قالسىمۇ، ئۇنىڭدىن ھېچقانداق شەپە يوق. ئاپتوبۇس ئىچىدە بولسا قىزىق چاقچاق، كۈلكىلەر داۋاملىشىدۇ، تويى بولىدىغان يىگىتنىڭ كۆڭۈل ئاسمىنى داۋالغۇپ، دولقۇنلىنىپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ خۇشاللىقلىرى كۆڭلىنى بىر قىسما قىلىپ قويدى. ئۇ ئۇچ يىللىق تېخنىكومنى پۈتكۈزگەندە تېخى بالا ئىدى، گېئولوگىيە قىدىرىش ئىشلىرى ھەققىدە ئىپتىدائىي بىلىم ئىگىلىگەنىدى. ئۇنىڭغا كۆپرەك ئوقۇشقا ئىمكانىيەت بولمىغانىدى. ئېلى ئالتە ياشقا كىرگەندە ئاتىسى ئاپىسىنى تاشلاپ كېتىپ قالدى، بىچارە ئاپا يالغۇز ئوغۇل بىلەن بەش يىلنى ئۆمىد ۋە ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە كۆزلىرىدىن ياش قۇرۇماي ئۆتكۈزدى، ئاتىسى ئاخىر يىراق بىر يەردىن نىكاھىتىن ئايرىلىش خېتىنى ئەۋەتىپ، ئۇزى تىرىك تۇرۇپ، ئېلىنى ئاتىسىز يېتىم قالدۇردى. ياش چوكان ئۆمرىنى توختام سۈرەك ئۆتكۈزۈپ، بارلىقىنى يالغۇز ئوغلى ئۈچۈن قۇربان قىلىشقا رازى ئىدى، لېكىن ئايال كىشى ئۈچۈن تىرىكچىلىك قىلىشىنىڭ مۇشكۈللۈكى، ئەنئەنىۋى ئادەت كۈچلىرىنىڭ بېسىمى، ئەتراپتىكى گەپ ـ سۆزلەر، ئاق كۆڭۈل كىشىلەرنىڭ ياخشى مەسلىھەتلىرى، نىيىتى يامانلارنىڭ پىتنە ـ ئىغۋالىرى ئاننىنى ئۆز ئەركىگە قويمىدى. ئۇ ئىككىنچى قېتىم ياتلىق بولدى، باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇپ ياخشى ـ يامانىنى، ئاق ـ قارىنى پەرق قىلالايدىغان بولۇپ قالغان ئېلىغا ئۆگەي ئاتىنىڭ تىغدەك قادىلىدىغان كۆزلىرىدىكى سوغۇقلۇق، سۆزلىرىدىكى ئاچچىق تەنە، مۇئامىلىسىدىكى يىرىكلىك قاتتىق تەسىر قىلدى، سەبىي قەلبىنى قاتتىلاپ جاراھەتلەندۈردى. پاك كۆڭلىنى غەم تۇمانلىرى بىلەن پۈركىدى. ئاپىسىنىڭ بۇ ئۆيگە كېلىپ يەنە بىر

ئوغۇل تۇغۇشى خۇشاللىق ئىش بولسىمۇ، ئېلىغا تېخىمۇ كۆپ كۆڭۈلسىزلىكلەرنى كەلتۈردى. ئاپىسىنىڭ ياش تۆكۈپ يالۋۇرۇشلىرى بىلەن ئېلى تولۇقسىز ئوتتۇرىنى پۈتكۈزگىچە ئاران چىدىدى. ئۆزىنىڭ تىرىشچانلىقى، مەكتەپنىڭ ئاتىدارچىلىق قىلىشى بىلەن مۇستەقىل تۇرمۇش كەچۈرۈش يولىغا ماڭدى. ئېلى بۇلارنى ئۇنتۇغىنى يوق، ئۇنتۇيالمىمۇ مۇمكىن ئەمەس. ئۇ خاتىرىلەر سۈزۈك ئاسمانغا بۇلۇت كۆتۈرۈلگەندەك، ئېلىنىڭ كۆڭۈل ئاسمىنىدا ھە دېسىلا پەيدا بولۇپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى تەمكىنلىكى، سۆزلىرىنىڭ ئازىيىشى، باشقىچە بىر ئادەم بولۇپ قېلىشىنىڭ سەۋەبى مۇشۇنداق كۈنلەردە بۇ دۇنيادا تىرىك ياشاۋاتقان ئاتا ـ ئانىسىنىڭ بولمىغانلىقى ئىدى. بۇنى پەقەت كاممىلا چۈشىنىدۇ، چۈنكى كامىل ئوتتۇرا مەكتەپتىكى سىنىپ مەسئۇلىدىن قالسا، ئۇنىڭغا ئاتىدارچىلىق قىلغان ئىككىنچى كىشى. ئېلىنى بۇ ئىدارىگە تەقسىم قىلغاندا ئۇنىڭ قىياپىتىدىكى تېخى تۇگەپ كەتمىگەن بالىلىق بەلگىلىرىنى كۆرۈپ، ئېلىشقا جۇرئەت قىلىدىغان ئەترەت چىقمىدى. دەل شۇ چاغدا كامىل ئۇنى ئۆزى بىلەن ئەگەشتۈرۈپ ئەترەت ئەزالىرى بىلەن تونۇشتۇردى. مانا نەچچە يىلدىن بېرى ئۇ ئۆز ئۆيىدە ئۆز قېرىنداشلىرى بىلەن بىرگە تۇرغاندەك بۇ كوللېكتىپ بىلەن بىللە تۇرمۇش كەچۈرۈپ كەلدى. كامىل ئۇنىڭغا مېھرىبان، تەلەپچان ئاتىدەك غەمخورلۇق قىلدى. ھاياتنى، تۇرمۇشنى، ياشاشنىڭ يوللىرىنى ئۆگەتتى، ئادەم بولۇپ، كىشىلەر قوينىدا قەد كۆتۈرۈپ يۈرۈشنى بىلدۈردى. ئۆزىنىڭ ئىنسانلىق ئىززەت ـ ھۆرمىتىنى ساقلاش، قوغداشنىڭ ئۇسۇللىرىنى ئۆگەتتى، بۇلارنى ھەرقانچە پۇل خەجلەپمۇ سېتىۋالغىلى بولمايتتى، ھەرقانداق مەكتەپتە ئوقۇپمۇ بىلىپ بولۇش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئېلى خىزمەتداشلىرىدىن نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئۆگەندى. قېرىنداشلىق مېھرىدىنمۇ ئىللىق كۆيۈنۈشلەردىن قەلبى شادلاندى. ئۆزىنىڭ تىرىك يېتىملىكىنى

ئۇنتۇغان هالدا ياشىدى. شۇ تاپتا بۇلار ئېلىنى هاياجانغا سالماقتا، ۋۇجۇدىنى زىلزىلىگە سېلىپ ئۇنى دولقۇنلاتماقتا، ئېلىنىڭ ۋىجدانى ئۇنى قىينىماقتا، ئازابلىماقتا ئىدى.

ئېلى ياشاش ئىقتىدارىغا ئىگە پۈتۈن تىرىك بىر يىگىت، ئەمدى ئۆز ئىشىنى ئۆزى قىلىشى كېرەك. بالىمۇ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە ئاتا ـ ئانىسىغا يۆلىنىپ تۇرمۇش كەچۈرمەيدۇ، بىر ۋاقىتلارغا كەلگەندە مۇستەقىل ياشاش يولىغا ماڭىدۇ. ئېلىنىڭمۇ شۇنداق قىلىش دەۋرى ئاللىقاچان كېلىپ بولغان، بىراق مانا هازىر تويى بولۇۋاتقاندىمۇ بۇنى ئۆزى بىر تەرەپ قىلىشقا قۇربى يەتمىدى، ئۇنىڭ يىغقان، تاپقان ـ تەرگىنى تويىنىڭ هېچ يېرىگە يەتمىدى. لېكىن كامىل ۋە سەپداشلىرى ئۇنىڭدىن يوشۇرۇن هەممىنى تولۇقلاپ بولغان، باشقىلارغا يۆلىنىۋېلىش، يەنىلا باشقىلارنى ئاۋارە قىلىش ئېلىنى قىينايدۇ. ئېغىر ـ ئېغىر تىنىشىغا، تۇرۇپ ـ تۇرۇپ ئاھ ئۇرۇشىغا سەۋەب بولىدۇ. شۇنچە يىل ئىشلەپ ئاددىي بىر تويىنى ئۆتكۈزۈشكە يەتكۈدەك پۇل تاپالمىغانلىقى ئېلىنغا هار كەلدى، خورلۇقى تۇتتى. ئېلى بۇنىڭ رېئاللىق بىلەن ئىنسان ئوتتۇرىسىدىكى مەڭگۈلۈك زىددىيەت ئىكەنلىكىنى بىلىپ يەتكەنىدى.

ئاپتوبۇس نامازدىگەر ۋاقتى بىلەن چىمەنگۈللەرنىڭ ئىشكى ئالدىدا توختىدى، بۇ خېلى چوڭ يېزا ئىدى، رەتلەنگەن كوچىلىرى كەڭ ۋە تۈز ئىدى، بىر ـ بىرىگە تۇتاش سېلىنغان دېهقان ئۆيلىرى تاشقى كۆرۈنۈشىدىن بىر ـ بىرىگە ئوخشاپ قالاتتى، هەممە ئائىلىلەرنىڭ ئالدىدا يالىڭاچلانغان دەرەخلەر غېرىبسىنىپ تۇراتتى.

ماشىنىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ قورۇدىن بىرىنچى بولۇپ گۈلئايشەم چىقتى، ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ئاتىسى، ئاپىسى، يەنە بىرقانچە ئەر ـ ئايالمۇ چىقىشتى. ئۇلار ماشىنىدىن چۈشۈۋاتقانلارغا قارىشىپ تۇرۇشتى. گۈلئايشەم بولسا، كامىلنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ باردى، ئۇنىڭغا ئېسىلىشتىن ئۆزىنى ئاران

تۇتۇپ قالدى. چوكانىڭ ئەتراپىغا ئەركىن، مەخمۇتلار ئولاشتى. گۇلئايشەمنىڭ لەۋلىرى كۈلۈپ تۇرسىمۇ، كۆزلىرىدىن يامغۇردەك ياش تۆكۈلەتتى، ئاغزىغا گەپمۇ كەلمەيتتى. ئۇ رىزۋانگۈل بىلەن رامىلەنى كۆرۈپ قاناتلىنىپ ئۇچىدىغاندەك قوللىرىنى كېرىپ، ئۇلارغا ئېتىلدى ۋە چىڭ قۇچاقلىشىپ ئاۋازلىق يىغلۇەتتى. ئىنسان قايغۇنىمۇ، خۇشاللىقنىمۇ كۆز يېشى بىلەن كۈتۈۋالىدۇ ۋە ئىپادىلەيدۇ. گۇلئايشەمنىڭ چاچلىرىنى تۈزەشلىرى، كىيىملىرى، ئومۇمەن، تۇرقىدىن يېزا ئايالىلىرىدىن ئالاھىدە پەرقلىنەتتى. ئۇ شۇ تاپتا ئۇزاق يىل ئايرىلىپ كەتكەن قېرىنداشلىرى بىلەن قايتا ئۇچراشقاندەك خۇش بولدى، بۇ خۇشلۇق بىئاراملىق، بىر خىل مۇڭ، سېغىنىش بىلەن يۇغۇرۇلغاندەك قىلاتتى. گۇلئايشەم مېھمانلارنى ئالاھىدە تۈزەشتۇرگەن چوڭ بىر ئۆيگە باشلاپ كىردى، ئۆينىڭ ئۇچتىن ئىككى قىسمىنى ئىگىلىگەن كاڭگا تۆتاش گىلەم سېلىنغان بولۇپ، تام ياقىلىتىپ كۆرپە سېلىپ قويغانىدى. مېھمانلارغا ئاۋۇال چاي بەردى، كېيىن تاماق تارتتى. بۇ ئىشلارنى سىرتتا كىمنىڭ قىلىۋاتقىنى نامەلۇم، لېكىن مېھمانلارنى كۈتۈشنى باشتىن ـ ئاخىر گۇلئايشەم قىلدى. بۇ ئۆيگە ئۇنىڭدىن باشقا ھېچكىم كىرمىدى. ئۇ تېخىمۇ تولغان، مەكزلىرى قىزىرىپ، كۆزلىرى ئۆتكۈرلىشىپ، تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ كەتكەنىدى. بۇنىڭغا ھازىرقى خۇشلۇقى قوشۇلۇپ كۆزلەرنى قاماشتۇرغۇدەك ئېچىلغان بىر تال گۈلگە ئوخشاپ قالغانىدى. ئۇ باشقىلارنىڭ كۆزلىرىگە تەبەسسۇملۇق نەزەر تاشلىيالمىسىمۇ، نېمىشقىدۇر مەخمۇتقا قارىيالمايتتى. ئىختىيارسىز كېتىپ قالغان كۆزلىرىنى ئالاقزەدىلىك بىلەن ئېلىپ قاچاتتى، ئۇ چاغدا مەكزى ۋىللىدە قىزىراتتى، ئۇزۇن كىرپىكلىرى لىپىلداپ كېتەتتى، يۇرىكى سېلىپ، ئىللىق بىر سېزىم ۋۇجۇدىغا يامرايتتى. يۇرىكىنىڭ چوڭقۇر يېرىگە ئورۇنلاشقان ئۇنتۇلماس شېرىن ئەسلىمىلەر ئۆز كۈچىنى كۆرسىتەتتى. داستىخان يىغىلىپ

بولغاندىن كېيىن، ئۇلار ئەتە ئۆتكۈزۈلىدىغان توي مەرىكىسىنىڭ تەييارلىقىغا كىرىشتى. رىزۋانگۈل بىلەن رامىلە قىزغا، ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ۋە تۇغقانلىرىغا ئاتالغان كىيىم، رەختلەرنى ئېلىپ، گۈلئايشەمگە ئەگەشتى. قورۇدىن چىقىپ ئوڭ تەرەپكە ئازراق ماڭغاندىن كېيىن، بىر قورۇغا بۇرۇلدى، بۇ قورۇنىڭ ئۆيلىرى يەردىن كۆتۈرۈپ سېلىنغان، دېرىزىلىرى چوڭ، ئەينەك سېلىنغان، شەھەر ئۆيلىرىگە ئوخشاش ئىدى. ئۇلار كىرگەن ئۆيدە چىمەنگۈل بىر توپ قىزلار بىلەن مۇڭدىشىپ ئولتۇراتتى. ئۇ توپتىن ئۇچقاندەك ئېتىلىپ چىقىپ ئالدى بىلەن رىزۋانگۈلگە ئېسىلدى ۋە رامىلە بىلەنمۇ قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى. ئۇنىڭ چىرايلىق كۆزلىرىنىڭ چاناقلىرى ياشقا تولدى، باشقا قىزلار كەينىلىرىگە داجىشىپ، ئۇركىگەن كېيىكلەردەك قارىشىپ قالدى.

— چىمەنگۈل، بىرقانچە ئاي ئىچىدە تېخىمۇ چىرايلىقلىشىپ كېتىپسىز، — دەپ ئۇنى ئەركىلەتتى رىزۋانگۈل. رامىلە ئۇنىڭ ھۆسنىگە تولغانلىقىنى ماختاپ قويدى. چىمەنگۈلنىڭ يۈزلىرى قىزاردى. ئۆيدىن چىقىپ كەتكەن گۈلئايشەم ئىككى چامادانىنى ئىككى ئوغۇل بالىغا كۆتۈرتىپ ئەكىردى. رىزۋانگۈل چامادانىنىڭ بىرىنى ئېچىپ، چىمەنگۈلگە ئاتاپ ئالغان تېكىكلىك توي كىيىملىرىنى، پوپايكا، ئاياغلارنى بىر ـ بىرلەپ ئېلىپ كۆرسەتتى. تېخى تىكىلمىگەن پەلتولۇق، كاستۇم ـ يوپكىلىق، كۆڭلەكلىك، دەپ رەختلەرنى ھەر بىرىنىڭ نامىنى ئاتاپ ئوتتۇرىغا قويدى. ئىككىنچى چامادانىنى ئېچىپ كىمگە قايسى رەختىنى ئاتاپ ئالغانلىقىنى بىر ـ بىرلەپ ئۇقتۇرۇپ، گۈلئايشەمنىڭ ئالدىغا قويدى. چىمەنگۈل كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ، ئاستىنقى لېۋىنى بوشقىنا چىشلەپ ئولتۇردى. باشقا قىزلار بولسا، قىزىقىش، ھەيران قېلىش، ھەۋەس بىلەن قارىشىپ قالدى، لېكىن گۈلئايشەمنىڭ قىياپىتى باشقىچە، ئۇ چوڭقۇر بىر نەرسىنى ئويلاپ قېينىلىپ، ئازابلىنىۋاتقاندەك قىلاتتى،

چىرايىدىن بىئاراملىق چىقىپ تۇراتتى، كۆڭلىگە نېمىدۇر پاتمايۋاتقاندەك، ئۇنى كۈچ بىلەن بېسىپ ئولتۇراتتى.

— رىزۋانگۇل نېمە قىلغىنىڭىزلار بۇ؟ — دەۋەتتى ئاخىر گۈلئايىشەم چىدىماي، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ياش تاراملاپ قۇيۇلۇپ كەتتى. ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى ھاڭ ـ تاڭ قالدى. رىزۋانگۇل بىلەن رامىلە ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى بىلەلمەي تەشۋىش بىلەن بىر ـ بىرىگە قاراشتى.

— بۇنچىلىك لاتىنىڭ نېمە كېرىكى رىزۋانگۇل؟ — دېدى گۈلئايىشەم تىترەك ئاۋازدا، — ھېلىتىن بۇنچىلىك قىينىاپ نېمە قىلاتتۇق، قىز بالا دېگەنگە لازىمى لاتا ئەمەس، ئادەم، ياخشى ئادەم بولسىلا ھەممىنىڭ ئورنىنى باسالايدىكەن، مەن بۇنى سىزلەر بىلەن بىرگە بولغاندا بىلىۋالغان.

— ھە ... — دېدى رىزۋانگۇل يېنىك تىنىپ، — بىزنى بەك چۆچۈتۈۋەتتىڭىز، باشقىچە ئويلاپ قاپتىمىز.

— بىزنى نامرات كۆرگەن گەپ ھەقاچان، نامراتلىقىمىز راست، لېكىن رىزۋانگۇل، كۆڭلىمىز نامرات ئەمەس، كۆز ـ قارنىمىز توق ياشايمىز، بارغا بارچە، يوققا يوقچە. يوق بولسا ئاھ ئۇرۇپ كەتمەيمىز، بار بولسا، بەكمۇ خۇشال بولۇپ كەتمەيمىز.

— ياق، ياق، گۈلئايىشەم ! بىزنىڭ خىيالىمىز باشقىچە، پەقەت چىمەنگۈلنى ئۆزىمىز بىلەن تەڭ كۆرگەنلىكىمىزنى ئۆزىگىمۇ، باشقىلارغىمۇ بىلدۈرۈش، ئالدى بىلەن ئۇ ئېلىنىڭ ئارزۇسى، بىلىۋاتامسىز؟ چىمەنگۈلنى ئېلى بەكمۇ ياخشى كۆرىدۇ، بۇ شۇنىڭ ئىسپاتى، — ئۇلار ئۇچىسى بىر يەرگە جەم بولۇپ، توي ئۇچۇن ئېلىپ كېلىنگەن نەرسىلەرنىڭ مەنىلىرى ھەققىدىكى ئوي ـ خىياللىرنى چۈشەندۈرۈۋاتقاندا چىمەنگۈلنى ئوتتۇرىغا ئېلىۋالغان قىزلار تويلۇق كىيىملەرنى قولىدىن ـ قولغا ئېلىشىپ، قىزىقىش بىلەن كۆرۈشتى، زوق بىلەن ماختاشتى. چىمەنگۈلنىڭ بەختىگە ھەۋەس قىلىشىپ، ئۇنىڭغا چاقچاق قىلىشتى، ئۆزلىرىمۇ شۇنداق بىر ئامەتنىڭ ئۇچۇپ كېلىشىنى

كۆڭۈللىرىدە ئارزۇ قىلىشتى، قىزلارنىڭ كۆزلىرىدىن ئۈمىد، تەمە ئىپادىلىرى بىلىنىپ تۇراتتى.

كامىل قاتارلىق ئەلچىلەر ئەتىكى توي مەرىكىسىنىڭ تەييارلىق ئىشلىرىنى ساھىبخان ئەرلەر بىلەن مەسلىھەتلىشىپ پۈتكۈزدى. ھەممە نەرسىلەر تەل قىلىنىپ خاتىرجەم بولدى. رىزۋانگۈل، رامىلە، گۈلئايشەملەر قىزلار ئولتۇرۇشى، چىمەنگۈلنىڭ ئەتىكى كىيىنىشلىرى توغرىسىدىكى ئىشلىرىنى تاماملىدى. كۈنمۇ كەچ بولۇپ، غەرب ئۈپۈقىدىكى قىزىل شەپەق يوقىلىشى بىلەن ئۇنىڭ ئورنىغا قاراڭغۇلۇق ئالماشتى، يېزا بىردىنلا جانلىنىپ كەتتى. قويلارنىڭ سوزۇپ - سوزۇپ مەرەشلىرى، كاللارنىڭ مۆرەشلىرى بىر - بىرىگە ئارىلىشىپ كەتتى. تۇرۇپ - تۇرۇپ ئېشەكلەرنىڭ ئەسەبىي ھاڭراشلىرى، ئىتلارنىڭ ئاچچىق - ئاچچىق قاۋاشلىرى ئاڭلىنىدۇ. ئۇ يەر، بۇ يەردە ئايالار بالىلىرىنى چاقىرىپ قويىدۇ. يەردىن كۆتۈرۈلگەن توپا - چاڭ قاراڭغۇلۇققا سىڭىپ كېتىدۇ، ئۆيلەرنىڭ دېرىزىلىرىدىن كىرسەن چىراغنىڭ قىزغۇچ نۇرلىرى پىلدىرلايدۇ، كىملەردۇ بالىسىنى ئاغزىنى بۇزۇپ تىللايدۇ.

بۇ چەكسىز كەتكەن تۇزلەڭلىككە ئورۇنلاشقان كىچىك يېزىنىڭ كېچىسى شۇنداق تېز باشلاندى. كەنتنى بىر دەمدىلا كېچە قاراڭغۇلۇقى ئۆز قوينىغا ئالدى. بۇلۇتسىز ئاسماندا يۇلتۇزلار چاراقلاپ يېنىپ كەتتى، بۇ يەرنىڭ يۇلتۇزلىرى شەھەرنىڭكىدىن يورۇق، پەسلا بىر يەردە ئېسىلىپ تۇرغاندەك قىلاتتى. شامالسىز قىش كېچىسى، سوغۇق تېخى بوشىمىغان، ئۇ شەپسىز كېلىپ يۇزلەرنى چىمدىپ قويىدۇ.

كۆپ ئۆتمەي، يېزا جىمجىتلىققا چۆكتى، ھەممە ئاۋازلار ئۆچتى. يېزا ئەللەي ناخشىسىنى ئاڭلىغاندەك مۆگدىگەن، ھايات ئېقىنىنىڭ دولقۇنلىرى بېسىقىپ، شاۋقۇن - سۈرەنلەر توختىغان. توساتتىنلا، يېقىن بىر يەردە بىر يىگىتنىڭ ناخشىسى سۇكۇتكە چۆمگەن يېزا ئاسمىنىدا ياڭرىدى. ناخشا جارانلىق ۋە

مۇڭلۇق ئىدى، پاراڭ سېلىشىپ ئولتۇرغان قىزلار بىردىنلا جىمىپ قالدى. ئۇلار بۇ ناخشىنى ئاڭلاشقا خۇشتارەك قىلاتتى. رامىلە بىلەن رىزۋانگۈلمۇ ناخشىغا ئىختىيارسىز قۇلاق سالدى، ناخشا ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەنسېرى ئۇنىڭ مۇڭى زارلاش، ھەسرەتلىنىش تۇسىگە كىرەتتى.

ئوۋچى بولماس ئىدىم ئەسلا،
ئوۋغا مەيلىم بولمىسا.
ناخشا ئېيتماس ئىدىم تۇنده،
ساڭا مەيلىم بولمىسا.

توخۇ چىللاپ، تاڭ ئاتىدۇ،
ئۇپۇق چۆمەر يورۇق نۇرغا.
كېتەر بولدۇڭ ئۆزگە بىلەن،
سېلىپ قويۇپ مېنى ئوتقا.

تولغىنىمەن زارلىنىمەن، پىغانلىرىم
ناخشام بىلەن بېرىپ يەتسۇن ھۇزۇرۇڭغا.
مەن قالارمەن قان ـ ياش تۆكۈپ،
سەن كېتىسەن يىراقلارغا.

ناخشا كىشىنىڭ يۈرەكلىرىنى ئىختىيارسىز تىترەتكۈدەك شۇنداق مۇڭلۇق. ناخشا ئادەمنى ئىختىيارسىز خىيالىلار دەريياسىغا سۆرەپ كىرىپ، ئۆزى بىلەن ئاقىۇزۇپ نەلەرگىدۇ ئېلىپ كېتىدۇ. بىچارە يىگىت قىزنىڭ ئىشقىدا پارە ـ پارە بولغان يۈرىكىنىڭ ھەسرەت ـ نادامىتىنى ئىچىگە سىغدۇرالماي، ناخشا ئارقىلىق ئۆزىنىڭ قاراڭغۇ كۆڭلىدەك ئاسمان بوشلۇقىغا چاچماقتا. كاج تەقدىرى، تەتۈر پېشانىسىگە ناله قىلىپ، تەڭرىگە ئەمەس، سۆيگۈ رىشتى باغلانغان جانانىغا ئىلتىجا قىلماقتا.

رىزۋانگۇل نېمىنىدۇ خىيال قىلىپ، چىشلىرىنى چىشلەپ تۇرغان گۈلئايشەمگە قارىدى. بۇ قاراشتا نېمە ئىش، دېگەن سوئال بار ئىدى.

— سارائ ! — دېدى گۈلئايشەم يېنىدا ئولتۇرغان رىزۋانگۇللا ئاڭلىغۇدەك پەس ئاۋازدا، — چىمەنگۈلنىڭ كەينىگە كىرىۋالغان نېمە، — رىزۋانگۇل ئىچى ئاغرىغاندەك «ھە» دەپلا قويدى. بۇنداق ئىش ھاياتتا ئاز ئەمەس، ھەممە يەردە بار. بۇ تۇرمۇشنىڭ كىشىلەرگە قىلغان ئېغىر چاقچىقى، ئۇنى بۇنىڭغا باغلاپ، بۇنى بولسا يەنە بىرسىگە باغلاپ، بىرىنى شاد قىلسا، بىرىنى ھەسرەتكە مۇپتىلا قىلىدۇ. بۇ ئىنسانلارنىڭ كۆزگە كۆرۈنمەس تىراگېدىيەسى، تەقدىرنىڭ ئىنئامى، بۇنى رىزۋانگۇل ياخشى چۈشىنەتتى. ئۇمۇ بىرسىنى ئۇمىدسىزلىك ئالىمىگە ئىتتىرگەن، قەلبىگە ھەسرەت ئوتىنى سالغان ... بۇنىڭغا ئامال يوق. بۇنى خۇش قىلسا، ئۆزى غەمگە پاتىدۇ. ئۇنى بەختلىك قىلسا، ئۆزى بەختسىزلىك ئىچىدە پۇچىلىنىدۇ، ھەي، تەڭشەلمىگەن جاھان !

2

كېچە. ھەممە ئۇخلاشقا يېتىشتى. كەلگەن ئەر مېھمانلارغا ئاتاپ تەييارلانغان ئۆيدە يىگىت ئېلىنى ئوتتۇرىغا ئېلىپ ئۇخلاشقا ياتتى، لېكىن مەخمۇتنىڭ ئۇيقۇسى قاچقان، ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا قارا قاشنىڭ ئاستىدا مەنىلىك تىكىلىپ تۇرغان بىر جۈپ كۆز كېلىۋالدى. ئۇنىڭدىن بىر خىل تەلپۈنۈش، سەممىي تىلەك، ئاياللىق تەشنالىقنى ئىپادىلەپ تۇرىدىغان مەنىلەر چىقىپ تۇراتتى. يەنە شۇ كۆزنىڭ ئېچكىرىسىدە قورقۇش، قىينىلىش، ئازابقا ئوخشاش ئارىلاشما ھېسسىيات يوشۇرۇنغانىدى. بۇ گۈلئايشەمنىڭ كۆزى، بۇنىڭدىن يىرىم يىل بۇرۇن پاكلىقى، ساددىلىقى، ئاق كۆڭۈللۈكىگە گۈزەل جامالى قوشۇلۇپ

مەخمۇتنىڭ يۇرىكىگە چاڭگال سالغان بىر ئايالنىڭ ۋەسۋەسىسى. مەخمۇت گۈلئايشەمنى ئۆيىدە قالدۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن بىئارام بولغان. بۇلارنىڭ ئايرىلىشى تەبىئىي بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئىگىسى — ئېرى، بالىلىرى، ئۆزىنىڭ بولسا نوختىسى — خوتۇنى بارلىقى رېئاللىق بولسىمۇ، ئۇ ئىختىيارسىز مەيۈسلەنگەن، كۆڭلى يېرىم بولۇپ، يالغۇزلۇق ھېس قىلغانىدى. ئەڭ يېقىن كىشىسىدىن ئايرىلىپ قالغاندەك قايغۇرغانىدى. مەخمۇت بۇ بىر مەزگىللىك ھېسسىيات، خۇددى ئۇيقۇدىكى بىر قېتىملىق شېرىن چۈش، ئاستا ـ ئاستا ئۇنتۇلۇپ كېتىدۇ، دەپ ئويلىغان ۋە ئىشەنگەنىدى. ئەمما يېرىم يىللىق رېئاللىق باشقىچە بولدى. مەخمۇت گۈلئايشەمنى ھە دېسىلا ئەسلەيدىغان، ياق، گۈلئايشەم ھە دېسىلا ئۇنىڭ تۇرمۇشىدا غايۋانە پەيدا بولىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ شۇنىڭغا ئىقرارکى، گۈلئايشەم بىلەن غايۋانە بىرگە بولۇش ئۇنىڭ ئۈچۈن كۆڭۈللۈك، بەكمۇ خۇشلۇق بەخش قىلغۇچى بىر ئىشقا ئايلانغانىدى. بىرەر نەرسىگە خاپا بولغاندا، ئىچى پۇشۇپ زېرىكىشلىك ھېس قىلغاندا گۈلئايشەم گويا ئۇنىڭ يېقىن ئادىمىدەك كۆڭۈل ئاسمىنىدا پەيدا بولۇپ كەيپىنى كۆتۈرەتتى، كۆڭلىنى خۇش قىلىپ، شېرىن، تاتلىق روھىي لەززەت تەقدىم قىلاتتى. يولدا كېلىۋاتقاندا ئۇنىڭ ئېلىغا ھەر قىسما چاقچاقلارنى قىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن چېقىشىشى ئەسلىدە ئۆز ھاياجىنىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن ئىدى. تويى بولىدىغان يىگىت ئېلى كۆڭلى چۈشكەن، مۇھەببەت رىشتىسى باغلانغان چىمەنگۈلنى ئوتلۇق باغرىغا بېسىش، ئىسسىق قۇچىقىغا ئېلىش ئۈچۈن كېتىۋاتقان بولسىمۇ، مەخمۇت ئۇنىڭدىن ئۆتە خۇشال ئىدى. ئۇ گۈلئايشەمنى قانغۇدەك كۆرۈۋالىدۇ، مۇڭدىشىدۇ، بىردەم ـ يېرىم دەم بىرگە بولۇپ تىنىقلىرىنى پۈرايدۇ، كۆزلىرىنىڭ ئىچىگە قارايدۇ، چوكانىنىڭ ئاتا قىلغان تەبەسسۇملىرى، ئايالىق بېقىشلىرىدىن قەلب تەشنالىقى ئەمىن تاپىدۇ. مەخمۇت پەقەت مەنىۋى ھۇزۇرلىنىش چېگراسىدىن

هالقىپ كېتەلمەيدۇ، لېكىن ئادەم ئۆز كۆڭلىدە نېمىلەرنى خىيال قىلمايدۇ، نېمىلەرنى قىلىشنى ئارزۇ قىلىپ، ئاغزىنى تاتلىق، خۇش قىلمايدۇ. مەخمۇتنىڭمۇ گۈلئايشەمدىن تەمە قىلىدىغانلىرىنى يۇقىرىقىلار دەپ ئېيتىش تەس. ئۇ كۆڭلى چۈشۈپ قالغان ئەر تەمە قىلىپ كۈتىدىغانلىقى هەممىسىنى كۈتەتتى. لېكىن ئۇ پەقەت خىيال، ئۇنىڭ ئالدىدا ئائىلە، تۇرمۇشتىن ئىبارەت تىكىلىپ تۇرغان رېئاللىق بار، بۇلارنى يېڭىدىغان كۈچ ئۇلاردا تېخى يوق. بىزنىڭ هازىرقى تۇرمۇش مۇهىتىمىزدىمۇ تېخى بۇنداق كۈچ يېتىشىپ چىقمىدى. ئادەم دېگەن نېمىلا قىلغان بىلەن ئادەم، ئۇ ئۆز تەبىئىتى بويىچە رېئاللىق ۋە خىيال ئارىلاشقان بىر پۈتۈنلۈكتە ئۆز هاياتىنى داۋاملاشتۇرىدۇ. مەخمۇتنىڭ ئۇيقۇسىنى قاچۇرغان، بىئارام قىلىپ، خاتىرجەملىكىنى بۇزۇۋاتقان پەقەت ئۇنىڭ شېرىن خىيالى بولسىمۇ، ئۇ بۇنىڭدىن قۇتۇلۇشنى، كاللىسىدىن سۈرۈپ چىقىرىۋېتىشنى ئويلاپمۇ قويمايدۇ.

گۈلئايشەمنىڭ رىزۋانگۈل، رامىلەرنى ئاللىقاچان ئۇخلىتىپ قويدى، ئۆزى بولسا، تېخى ياتمىدى. ئۇنىڭ كۆڭلىمۇ تىنچ ئەمەس، مەخمۇتنى ئويلايدۇ، يېقىملىق بىر خىل تۇيغۇغا چۆمۈلىدۇ، يۇرىكى شېرىنلىك ئىلكىدە سالىدۇ، تەقدىر دېگەننىڭ ئادەملەرنى مۇشۇنداق كويغا گىرىپتار قىلغانلىقىدىن هەيران بولىدۇ. توۋا، كىشى ئۆمرىدە هەر قىسىم ئىشلارغا دۇچ كېلىدىكەن، ئېرى بار، بالىسى بار بىر چوكان تۇرۇپلا باشقىسىغا باغلىنىپ قالسا، ئۇنىڭغا ئىختىيارسىز كۆڭلى چۈشۈپ قالسا، بۇ قانداق بولغىنى؟ ئادەم دېگەن مۇشۇنداقمۇ بولىدىكەن ـ هە؟ ! ...

گۈلئايشەم ئون يەتتە ياشقا كىرگۈچە بىرەر ئوغۇل بالىغا باغلىنىپ باقمىغان، هەتتا كۆڭلى تارتىدىغان بىرەرسى ئۇچراپ باقمىغان. ئاتا ـ ئانىسىنىڭ دېگىنى بويىچە كۆرۈپمۇ باقمىغان هازىرقى ئېرىگە قارىشىلىقسىز تەگدى. تويى بولغاندىمۇ ئۇنىڭ كۆڭلىدە نە خۇشاللىق، نە قورقۇش، نە قايغۇرۇشتەك تۇيغۇلارمۇ

بولمىغان. پەقەت تۇغۇلۇپ ئۆسكەن ئۆيىدىن، ئاتا ـ ئانىسىدىن، تۇغقانلىرىدىن ئايرىلىپ، يات بىر ئائىلىگە كېلىپ قالغانلىقىغا كۆڭلى يېرىم بولغان، غېرىبلىق ھېس قىلىپ ياتسىرىغان، خالاس. ئۇنىڭ ھاياتىدىكى ئۆزگىرىش ــ ئۇ بىر يات ئوغۇل بالا بىلەن بىر ئۆيدە تۇرىدۇ، ئۇي سۈپۈرۈش، ئورۇنلارنى سىلىش، يىغىش، ئەرنىڭ خالىغان ۋاقىتتىكى تەلىپىنى قاندۇرۇشقا قورال بولۇش، ئاستا ـ ئاستا قورساق كۆتۈرۈپ، ئاخىر تۇغۇش ... بىر خىلدىكى تىرىكچىلىك ئۈچۈن ھەپىلىشىپ ئۆتكەن تۇرمۇش. ئۇ ھازىرقى ئۆزىنىڭ روھىدىكى ئالامەتنى ئويلىسا تېنى شۇرقىرايدۇ، نەپسى قىسىلىدۇ، ئۇ ھېچقانداق مەنىسى، خۇشلۇقىمۇ، ئاچچىقىمۇ يوق لەززەتسىز ئۆتكەن ئۆمرى ئۈچۈن قايغۇرىدۇ، ئەپسۇسلىنىدۇ. ئۆزى ئەبەدىي ئايرىلغان، مەڭگۈ يېتەلمەيدىغان بىر يېڭى ھايات مەنزىرىسىنىڭ بۇ دۇنيادا بارلىقىدىن ھەيران قېلىپ ئاھ ئۇرىدۇ، ۋەسۋەسىگە چۈشۈپ، پەنەر چىراغنى كۆتۈرۈپ سىرتقا چىقىپ باقىدۇ. گۈلئايىشەم ھېچبىر مەقسەتسىزلا پەنەر چىراغنى كۆتۈرۈپ تۆت قېتىم ھويلىغا چىقتى. ئەتراپقا ئۈمىد بىلەن قارىدى، تۆتىنچى قېتىم ئۇ ئۈمىد بىلەن ئەتراپقا زەن سېلىپ قارىدى، ئۇ ئۇشتۇمتۇت تۇن قاراڭغۇلۇقىدا بىر ئادەمنىڭ گەۋدىسىنى كۆرگەندەك قىلدى. بۇ بەلكىم گۈلئايىشەمنىڭ خىيالىدۇ، ئۇ يەردە ھېچكىمۇ يوقتۇ، لېكىن شۇئان ئۇنى تىترەك باستى. يۈرىكى سىلىپ، قۇلاقلىرى قىزىدى، ئەمما ئىختىيارسىز شۇ ياقىقا قاراپ قەدەم تاشلاپ كېتىپ باراتتى، ئۇ گەۋدىمۇ ئۇنىڭغا قاراپ يېقىنلاۋاتاتتى.

ــ گۈلئايىشەم ! ــ بۇ مەخمۇتنىڭ ئاۋازى، گۈلئايىشەمنىڭ كۆڭلى ئۇچرىشىشقا تەلپۈنۈۋاتقان كىشىنىڭ دەل ئۆزى ئىدى. پەنەر چىراغ يەرگە چۈشۈپ ئۆچتى. قاراڭغۇ تۇن بىر ـ بىرىگە چاپلىشىپ كەتكەن بىر جۈپ تەننى ئۆز ئېتەكلىرى بىلەن يوشۇردى...

سەھەردە ئېلى بىلەن چىمەنگۈلنىڭ نىكاھى ئوقۇلدى.

ئىككىلىسى شاكىرابقا چىلانغان نانىنى رازىلىق بىلەن يېيىشتى. كىچىك بىر كەنتنىڭ مېھمانلىرى تايىنلىق ئىدى. ئەتىگەندە بىر سائەتكە قالماي ئەر مېھمانلار ئۆزاپ بولدى، ئايال مېھمانلارنىڭ كېلىشى ئىلگىرى ـ كېيىن بولغىنى ئۇچۇن، ئۇلارنى كۇتۇش بىلەن كۇن چۇشتىن ئۆتۇپ كەتتى. يېزا تويلىرىنىڭ بىر ئوبدان يېرى ناغرا ـ سۇنداي ئاۋازىنىڭ توختىمايي ياڭراپ تۇرۇشى ئىكەن. ئەتىگەن كۇن چىققاندا چىمەنگۇللەرنىڭ هويلىسىدا ناغرا ـ سۇنايىنىڭ تۇنجى ئاۋازى ياڭرىدى، شۇنىڭدىن تارتىپ دەم ئېلىش، ئىسسىنىۋېلىش ئۇچۇن قىسقا ـ قىسقا توختىغانىنى هېسابقا ئالمىغاندا توي بولۇۋاتقانىنىڭ دەبدەبىسى توختىمايي ئاڭلىنىپ تۇردى. ئۇسسۇلغا چۇشىدىغانلارمۇ ئاز ئەمەس ئىكەن. قېرى ـ ياشىنىڭ هەممىسى بىر خىل دېگۇدەك ئۇسسۇلنى ئۇيناۋېرىدىكەن، بىراق ئۇسسۇلغا چۇشكەنلەر ئىچىدە قىزلار بىلەن ئاياللار ئاز ئىكەن. ئوغۇللار ۋە ئەرلەر كۆپ. توي دېگەننىڭ نەغمە ـ ناۋاسى، ئويۇن ـ كۇلكىسى ئۇنىڭ زىننىتى، يارىشىقى. دېھقان خەق بۇنى ياخشى بىلىدۇ، تويىنى قىزىتىش ئۇچۇن ئۆز هۇنىرىنى ئايىمايدۇ.

ـــ كۇنمۇ بىر يەرگە بېرىپ قالدى، يولىمىزمۇ يېقىن ئەمەس، ـــ دېدى رىزانگۇل گۇلئايشەمگە، ـــ چىمەنگۇلنى ئەمدى كۆچۇرۇپ ماڭايلى، شۇ تاپتا ماڭساق تۇن نىسپىدىن ئاشقاندا يېتىپ بارىمىز.

ـــ مەنمۇ شۇنداق ئويلاۋاتاتتىم، ـــ دېدى گۇلئايشەم بىر نېمىگە تارتىشۋاتقاندەك قىياپەتتە خىيال سۇرۇپ، ـــ يېزىنىڭ بەزى ئىشلىرى شەھەردىكىگە ئوخشىمايدۇ، ياشلىرى ئەسكەرەك، مەھەللىدىن تىنچ چىقىپ كەتسەك بولاتتى.

ـــ نېمە، بىرەر ئەندىشە قىلغۇدەك ئىش بارمۇ؟ ئوچۇق ئېيتىۋېرىڭ، هەل قىلىشنىڭ چارىسىنى بىرلىكتە تاپايمىزمۇ، ـــ دېدى رىزۋانگۇل سەل جىددىيلىشىپ.

ـــ ياقاي، ئۇنچىلىكمۇ ئىش ئەمەس، مەھەللىدىكى ياشلار ... ـــ

ئۇ گېپىنىڭ ئاخىرىنى ئاغزىدىن چىقىرالمىدى، ئېغىر بىر تىنىپ توختاپ قالدى.

ــ ھە، ياشلار نېمە دەيدۇ؟ تارتىنماي ئېيتىۋېرىڭ، ئەمدى تۇغقان بولۇپ قالدۇق.

ــ ياشلارغا ئازراق مەشرەپ قىلىپ بەرمەسەك چاتاق چىقىرىپ، بىزنى ئاۋارە قىلىدۇ، يوقلا خۇيلارنى چىقىرىدۇ، رىزۋانگۇل.

ــ ئۇلار شۇنداق دەپتىمۇ؟

ــ ئادەم كىرگۈزۈپتۇ، شۇنداق مەسلىھەتلەشكەن ئوخشايدۇ، ھەي يېزا دېگەنزە ...

ــ غەم قىلماڭ، ئۇنىمۇ ئەپلىك ھەل قىلىمىز.

بىردەمدىلا بۇ ئىش كامىل، ئەركىنلەرگە مەلۇم قىلىندى. ئۇلار بۇنى ياشلارنىڭ غۇرۇرى، ئۆز مەھەللىسىدىكى چىرايلىق قىزنىڭ باشقا ياقتا كېتىپ قېلىۋاتقىنىنىڭ ئەلىمىدە قىلىۋاتقان ياشلىقى دەپ بىلدى. يېزا يىگىتلىرىنىڭ يىغىلىشىنى، تازا بىر قىزىتىپ، مەشرەپ قىلىپ بېرىشنى ئۇقتۇردى.

باغاقسىزلا كېلىدىغان، مۇزىكانت، ناخشىچى، ئۇسسۇلچىلىرى ئۆزىدىن بولغان مېھمانلارنى ئۇزاتماق قانچىلىك ئىش ! ؟ تېخى بىرقانچە كۈن بۇرۇن مەھەللىدىكى ياشلارنىڭ مەشرەپ قىلدۇرۇش ھەققىدىكى گەپلىرىنى ئاڭلاپ قالغان گۇلئايشەم ئۇلارغا قويۇلىدىغان يېمەكلىكلەرنى تەييارلاپ قويغانىدى. ئېھتىياتقا ئەركىن بىر يەشىك ھاراقمۇ ئېلىۋالغان. ھازىرقى زامان ياشلىرىنى بۇنىڭدىن ئارتۇق رازى قىلغۇدەك نەرسە يوق. ئۇلارنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەكى ئوغۇل بالا. ئوتتۇزدىن ئارتۇق مېھمانىنى خالىغانچە، كۆڭۈلدىكىدەك مېھمان قىلغىلى بولاتتى. بۇلارنىڭ ھەممىسى چىمەنگۇلنىڭ تەڭتۇشلىرى، بۇنىڭ ئىچىدە سىرداش دوستلىرىمۇ بار، ھەتتا چىمەنگۇلگە ئىچ پەش تارتىپ، قانات سۆرەپ يۈرگەن يىگىتلەرنىمۇ يوق دېگىلى بولمايدۇ. بۇلارنى ياخشى كۈتۈپ قويۇش چىمەنگۇلنىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتى، ئۇنىڭ

بېشىنى تېخىمۇ ئۆره قىلىدۇ. بۇنىڭ ئېلىگىمۇ تېگىشلىك يېرى بار. چىمەنگۈلنى بىزدىن تارتىپ ئېلىپ، قولىغا قوندۇرۇۋالغان نېمە گېرىي نەرسە ئەمەس ئوخشايدۇ، خېلى كەڭ قورساق، ئەركەك تۈكى بار ئاداشمۇ نېمە دېگەن شەرەپكە ئىگە بولىدۇ.

ئوتتۇرىدا بولۇپ ئۆتكەن ئازراق ئىشنى دېمىسە مەشرەپ بەكمۇ كۆڭۈللۈك بولدى. يېزنىڭ ياشلىرى ئۆز بىگىسىنى بىر كۆرسىتىپ قويدى، دۇتار، تەمبۇر، داپ، گىتار ... بىر ـ بىرىگە جور بولۇپ، كەنتنى بىر ئالدى. يېقىملىق ۋە شوخ مۇزىكا ساداسىغا تەڭكەش بولۇپ ياڭراپ تۇرغان، ناخشىخۇمار ئىككى ياشنىڭ مۇڭ ئارىلاشقان ناخشىلىرى سورۇن ئەھلىنىڭ قەلبىنى دولقۇنلىتىۋەتتى. شوخ پەدىلەرگە ئوينالغان قىزلارنىڭ ئوينىقى ئۇسسۇللىرى، كەيىپ بولغان خۇما كۆزلەرنى چاقنىتىۋەتتى. ناخشىچىنىڭ بىرى كېچە تۇن نىسپىدىن ئاشقۇچە ناخشا ئېيتقان يىگىتنىڭ ئۆزى ئىدى. بۇ ئولتۇرۇشتىمۇ ئۇ پۈتۈنلەي ھىجران ئەلىمىنى بىلدۇرىدىغان قوشاقلارنى تاللاپ، كىشىنىڭ كۆڭلىنى بىئارام قىلىدىغان، ئېچىندۇرىدىغان مۇڭلۇق ئاھاڭلاردا ئېيتتى. ئۇ ئېغىر كەيىپ بولغان بولسىمۇ، ھوشىنى يوقاتمىغان، دەرد ـ ئەلەملىرىنى ئۇنتۇمىغانىدى. بۇ يىگىتنىڭ چىمەنگۈلگە كۆڭلى چۈشۈپ، خېلى ۋاقىتتىن بېرى ئۇنى ئەگىپ يۈرگەن بولسىمۇ، قىزنىڭ كۆڭلىنى ئۆزىگە تارتالمىغانىدى. مانا ئەمدى ئۇنىڭ ئۈمىد ـ ئارزۇلىرى تاشقا ئۇرۇلغان ئەينەكتەك پارە ـ پارە بولۇپ كەتتى، يۈرىكى ئېچىشىپ، كۆڭلى ئازابتا پۈچۈلاندى. ئۇ بارلىق ھەسرىتىنى، ئەلىمىنى، دەرد ـ پىغانلىرىنى ناخشا ئارقىلىق بىراقلا چىقىرىۋەتمەكچى بولغاندەك، پۈتۈن ھۇنىرىنى ئىشقا سېلىپ، ناخشا ئېيتتى. ئۆزى ئاشىق بولغان، باشقىسى ئېلىپ كېتىش ئۈچۈن ئۆتكۈزۈۋاتقان تويدا جايىغا كەلتۈرۈپ ناخشا ئېيتىش ئوغۇل بالا ئۈچۈن ئاسان ئىش ئەمەس، بۇ ئەلەمنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن ئاجايىپ جاسارەت، مەردلىك روھى كېرەك، تەلۈلەرچە قەھرىمانلىق قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ

سەممي، ساددا مۇھەببەتنى قوبۇل قىلماي خورلىغان، يىگىتلىك غۇرۇرىنى ئەرزىمەس نەرسە ئورنىدا كۆرۈپ پىسەنت قىلمىغان، يالۇۋرۇش، يېلىنىشلىرىغا مەسخىرە بىلەن جاۋاب بەرگەن قىزنى قاغاۋاتامدۇ ياكى ئۆزى سەممي ياخشى كۆرگەن قىزنىڭ ئۆزىنىڭ كۆڭلى چۈشۈپ قالغان باشقا يىگىت بىلەن توي قىلىپ، بەختىنى تاپقانلىقىنى خالىس تەبرىكلەۋاتامدۇ؟ ! بۇنى بىر خۇدا، بىر ناخشىچى يىگىتنىڭ ئۆزىدىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ.

بىر چاغدا ناخشىچى يىگىت ئورنىدىن تۇرۇپ پۇتۇن كۈچى بىلەن ئۆزىنى رۇسلىدى. ئۇ سەل دەلدەڭشىپ ئوتتۇرىغا چۈشتى. ئۇ توي كىيىمى كىيىپ، مەيدىسىگە قىزىل گۈل تاقاپ، يانمۇ يان ئولتۇرغان ئېلى بىلەن چىمەنگۈلگە قاراپ بىر قولىنى كۆكرىكىگە قويۇپ، ئېگىلىپ بەكمۇ سىپايە تەزىم قىلدى ۋە ئۇسسۇلغا چۈشتى. ئۇسسۇل شۇنداق نەپىس، كۆركەم ئىدى، ئويىنغۇچىنىڭ ماھارىتىمۇ تۆۋەن ئەمەس، بۇنىڭغا يىگىتنىڭ ئىخلاسى قوشۇلۇپ، كۆرگۈچىلەرنى بەكمۇ زوقلاندۇردى. سۇر بېسىپ قالغاندەك بۇ ئۇسسۇلچىغا تەڭكەش قىلغۇچى چىقمىدى. ئۇ خېلى ئۇزاق ئۆزى يالغۇز ئويناندى، بىر چاغدا ئايلىنىپ بېرىپ، چىمەنگۈلنى ئۇسسۇلغا تارتتى. قىزلارنىڭ ھەممىسى ھەر خىل شەكىللەردە كۈلۈشتى، ئوغۇللار ۋارقىراشتى. ناخشىچى ئۇنىڭ ئالدىدا مىختەك قادىلىپ تۇرۋالدى، قىيقاس ـ چۇقان داۋاملاشتى. بىر چەتتە قاراپ تۇرغان گۈلئايشەم سارىسىمىگە چۈشتى، بىرەر ئىش چىقىپ قالمىسۇن دەپ ئالاق ـ جالاق بولۇپ كەتتى. ئۇ نېمە قىلالايتتى، سىڭلىسى ئۈچۈن ئوتتۇرىغا چۈشۈپ ئۇسسۇل ئويناسۇنمۇ ياكى ئۇ يىگىتنىڭ يەلكىلىرىدىن تۇتۇپ تۇرۇپ، سىلكىشلەپ بىر ياققا سۆرەپ چىقارسۇنمۇ؟ ! گۈلئايشەم ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسىنى قىلالمايتتى، شۇڭا ئۇنىڭ بىئارام‌لىقى ۋەھىمىگە ئايلانغان بولسىمۇ، ئورنىدىن قوزغىلالمىدى. چىمەنگۈلنى ئۇسسۇلغا تارتىۋاتقان يىگىت

نىيەتتىدىن يانىدىغاندەك ئەمەس، ئۇ ئەمدى تىزلىنىپ ھەر خىل ئىشارىلەر، ھەرىكەتلەر بىلەن قىزنى ئۇسسۇلغا چۈشۈشكە قىستىماقتا. خۇش كەيىپ، كۈلۈمسىرەپ ئولتۇرغان ئېلى ئورنىدىن تۇرۇپ، ئېگىلىپ تەزىم قىلدى. بۇ چىمەنگۈل ئۇچۇن قىلىنغان ئۆزرەخاھلىق ئىدى. ئېلى ئۇچىنچى قېتىملىق ئۆزرەخالىق تەزىمدىن كېيىنمۇ ناخشىچى يىگىتنى قايتۇرالمىدى ـ دە، ئوتتۇرىغا چۈشۈپ ئۇسسۇلنى باشلىۋەتتى. ئېلىمۇ ئۆزىنى ئۇسسۇلغا ئۇستا دەپ سانايدىغانلارنىڭ بىرى. ئۇ مۇشۇ ماھارىتى بىلەنمۇ قىزلارنى ئەتراپىدا چۆرگىلەتكەنىدى، ناخشىچى يىگىت ئۇنىڭ بىلەن ماھارەت كۆرسىتىپ بەسلەشكەندەك بېقىشىپ ئويىنىدى. ئۇسسۇل ئويناۋېتىپ، ناخشىچى يىگىت ئېلىغا بىر نېمە دېدى، بۇنى ئېلىدىن باشقا ھېچكىم ئاڭلىمىدى. ئېلىنىڭ چىرايىدىكى خۇشاللىق ئۆچتى، بىردىنلا تاتىرىپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى رەقىبىگە غەزەپلىك تىكىلدى، لېكىن ئۇسسۇلدىن توختىمىدى، ئېنىقكى، ناخشىچى يىگىت چىمەنگۈل ھەققىدە بىر نەرسە دەپ ئېلىنىڭ غۇرۇرىغا تەگكەن، بۇنى ئۇنىڭ ئىككىنچى سۆزى ئىسپاتلايدۇ. ئۇلار بىر ـ بىرىنىڭ ئارقىنى ئۇدۇلمۇئۇدۇل قىلىشىپ چۆرگىلىدى، دەل شۇ چاغدا:

ـــ سىز مەرد يىگىت ئەمەسكەنسىز، ئاداش، مەن ئازاب چەكسەمۇ، ئۇنىڭ بەختىگە خۇش بولۇپ نېمىلەرنى قىلمۇاتمەن؟! سىز بولسىڭىز ئۇنىڭ مېنىڭ بىلەن بىرەر قېتىم ئۇسسۇلغا چۈشۈشىگە ئىچى تارلىق قىلمۇاتسىز، ـــ دېدى ناخشىچى يىگىت. ئېلىنىڭ چىرايى ھۆپپىدە قىزاردى، كۆزلىرىدىكى نەپرەت، غەزەپ ئىپادىلىرى يوقالدى. ئۇ بىرنەچچە مىنۇت ئۇسسۇل ئويناپ، چىمەنگۈلنى ئۇسسۇلغا تارتتى. چىمەنگۈل شۇئان ھودۇقتى، ئىختىيارسىز ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. بېشىدىكى ياغلىقنى قايرىپ، ئېلىنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلدى، ئېلىنىڭ قارىشى ئۇنىڭغا رىغبەت بەردى بولغاي، ئاستا قوزغىلىپ مەيدانغا چۈشتى. ئۇسسۇلنى باشلىۋەتتى. ئېلى

ئورنىغا قايتتى، ئۇسسۇلنى كۆرگۈچىلەر بىردىنلا جىم بولۇشتى. ئەجەبلىنىش، ھەيران قېلىش، رازىمەنلىك نەزەرلىرى بىلەن تىكىلگەن كۆزلەرنىڭ ھەممىسىدە ئورتاق بىر ھېسداشلىق ئىپادىلىرى يوشۇرۇنغانىدى.

كۆرگۈچىلەرنىڭ كۆڭۈللىرىنى غەش قىلىپ قويغان ئىش چىمەنگۈل بىلەن بىر دەم ئۇسسۇل ئويناغان ناخشىچى يىگىتنىڭ كۆزلىرىدىن تۆكۈلگەن ياش بولدى. ئۇ چىمەنگۈلگە قايرىلىپ قاراپمۇ قويمىدى، كىرپىك قېقىپ نەزەرمۇ سالمىدى، بىراق ئۇسسۇلنى ئاجايىپ ئىشتىياق بىلەن ئويناتتى. پۈخادىن چىققۇدەك ئويناتتى، خۇددى بۇنىڭدىن كېيىن ئۇسسۇلنى ئۇنتۇپ كېتىدىغاندەك، ئەڭ ئاخىرقى قېتىم خوشلىشىۋاتقاندەك قىلاتتى. چىمەنگۈل ئۇسسۇلدىن توختىدى، ناخشىچى يىگىتمۇ شۇئان ئۇسسۇلدىن توختىدى ـ دە، توپنىڭ ئىچىدىن سەنتۇرۇلۇپ چىقىپ، ئۇدۇل سىرتقا قاراپ ماڭدى، بىر دەمدىلا كۆزدىن غايىب بولدى. بۇ ئىش مەشرەپنىڭ كەيپىياتىغا بىردىنلا تەسىر قىلدى، بىر خىل سوغۇقلۇق ئۆز كۈچىنى كۆرسەتتى. يېرىم سائەتكە قالماي ياشلار تارقىلىشتى، چىمەنگۈل ئاتا ـ ئانىسى بىلەن يىغلاپ خوشلاشتى. گۈلئايشەم، چىمەنگۈل ۋە ئىككى دوستى ماشىنىغا چۈشۈپ يېزىدىن ئايرىلدى.

3

ھەشەمەتلىك بېزەلگەن زال. ئېلېكتىر چىراغلار زالنى كۈندۈزدەك يورۇتۇپ تۇرىدۇ، تامنىڭ يېرىمىنى دېگۈدەك ئىگىلىگەن ئۇزۇنچاق دېرىزىلەرگە تارتىلغان بېغىررەك دۇخاۋا پەردىلەر سۈتتەك ئاق تامغا سىلىشتۇرما بولۇپ، ئېچىلىپ تۇراتتى. پەردىسى ئېچىۋېتىلگەن سەھنىدە ئېلېكترونلۇق چالغۇلار قويۇلغان، زالدىكى يۇمىلاق ئۈستەللەرگە تاتلىق يېمەكلىكلەر تىزىلغانىدى. ھەر خىل ياسىنىشقان، خىلمۇخىل

پاسۇندىكى كىيىملەرنى كىيگەن قىز ـ يىگىتلەر، خۇشال چىرايلار، كۈلكە ـ چاقچاقلار بۇ ئولتۇرۇشنى جانلاندۇرغانىدى. ئولتۇرۇش تېخى رەسمىي باشلانمىغان، شۇڭا سەھنىدە چالغۇ ئەسۋابلىرى بولسىمۇ، چالغۇچىلار تېخى يوق ئىدى. ئۇستەللەرمۇ تېخى ئادەم بىلەن توشۇپ كەتمىگەنىدى. ئېلى بىلەن چىمەنگۈل سورۇننىڭ تۆرىسىدە تۇي قىلغۇچى سالاپىتى بىلەن يانمۇيان ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ئىشداشلىرى قېتىم كىيىنىپ، ئوتتۇرىدا ئالدىراش ئۇياقتىن ـ بۇياققا چېپىپ يۈرەتتى. مەسئۇدنىڭ ئايىغى چىقىپ كەتكەن، ئۆزى جىددىي، ئەھۋالغا قارىغاندا ئولتۇرۇشنىڭ باشقۇرغۇچىسى ئوخشايدۇ. بىردەم ئەركىن بىلەن بىر نېمىلەر دېيىشىپ قويىدۇ، بىردەم مەخمۇتقا ئىش تاپشۇرىدۇ. رىزۋانگۈل، رامىلەلەر بىلەن پىچىرلىشىپ قويىدۇ، ئاينۇر بۇگۈن ئالاھىدە كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. كىيگەن كىيىملىرى، ئۆزىنى تۇزەشلىرى، چاچلىرى ئۇنىڭ گۈزەللىكىگە گۈزەللىك قوشقان، مېڭىش ـ تۇرۇشلىرىدا مەغرۇرلۇق، قانائەت، پەخىرلىنىش تۇيغۇلىرىنىڭ ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى.

بىر چاغدا زالمۇ يىگىت ـ قىزلار بىلەن تولدى. سازەندىلەرمۇ ئۆز ئورۇنلىرىدا ھازىر بولدى. چايلار قۇيۇلۇپ، مېھمانلار تاتلىق ـ تۇرۇملەرگە بېقىشىپ ئولتۇرۇشتى. شۇ ئەسنادا سەھنىدە مەسئۇد پەيدا بولدى، ئۇنىڭ تۇرقىغا قارىغاندا سۆز قىلىدىغاندەك قىلاتتى.

ـــ يولداشلار، دوستلار، ھۆرمەتلىك مېھمانلار، دوستىمىز ئېلى بىلەن سىكىلىمىز چىمەنگۈلنىڭ تۇي مەرىكىسىگە كەلگىنىڭلارنى قىزغىن قارشى ئالىمەن. تۇي قىلىش ئىنسان ئۆمرىدىكى چوڭ ئىشلارنىڭ بىرى، ئۇ ئادەمنىڭ خاتىرىسىدە مەڭگۈ ساقلىنىدۇ. ئۇنىڭ كىشىلەر قەلبىدە ساقلىنىدىغىنى چىن، ھەقىقىي سۆيگۈ رىشتىنىڭ ئىككى ياشنىڭ قەلبىنى بىرلەشتۈرگىنى. مانا ئېلى بىلەن چىمەنگۈل مۇشۇنداق رىشتىنى تۇي مۇراسىمى شەكلى ئارقىلىق دوستلىرىغا، يار ـ

بۇرادەرلىرىگە جاكارلىماقچى. مەن ئۇلارغا ۋاكالىتەن ھەممىڭلارغا يەنە بىر قېتىم رەھمەت ئېيتىمەن. خۇشال - خۇرام ئوينىشىڭلارنى سورايمەن، — مەسئۇدنىڭ سۆزى توگىشى بىلەن مۇزىكىنىڭ لەرزان ساداسى زالنى بىر ئالدى.

توي مەرىكىسى بەكمۇ قىزىپ كەتتى. ئۇسسۇللار ئوينالدى، ناخشىلار ئېيتىلدى، ئاخىر تانسا باشلاندى. ئاۋۋال مەسئۇد بىلەن ئاينۇر باشلاپ بەردى، ئۇلارنىڭ پىرقىراشلىرى، سىلىق چايقىلىشلىرى، فوكۇس ھەرىكەتلىرىنى ئېلىشلىرى تانسا ماھارىتىنىڭ يۇقىرىلىقىدىن دېرەك بېرىپ تۇراتتى، ئۇلارغا نۇرغۇن جۇپ كۆزلەر تىكىلدى، ھەۋەس قىلىشتى، ھەسەت قىلىۋاتقانلارنمۇ يوق دېگىلى بولمايتتى. ئۇلارغا كامىل بىلەن رىزۋانگۇل، ئەركىن بىلەن رامىلەلەرمۇ قوشۇلدى ...

مەرىكە يېرىم كېچىگە يېقىن ئاياغلاشتى، يىگىتلەر سۆيگەن قىزلىرى بىلەن جۇپ - جۇپ بولۇپ تارقىلىشتى.

— مېنى ئۇدۇل ئۆيگە ئاپىرىپ قويامسىز ياكى ئازراق كوچا سەيلىسى قىلدۇرامسىز؟ — دېدى ئاينۇر ئۆزىنى قولتۇقلاپ كېتىۋاتقان يىگىتكە مۇرىسى بىلەن يۆلىنىپ. مەسئۇد گەپ قىلمىدى، كۇتۇپ چىدىمىغان قىز:

— چارچاپ قالدىڭىزمۇ - يە؟ مەن سىزنى ئاپىرىپ قويای ئۇنداق بولسا، — دېدى ئەركىلەپ تۇرۇپ. ئاينۇرنىڭ كەيپىياتى شۇنداق ئوستۇن، قانلىرى قىزىپ، ھېسسىياتى ئۇرغۇپ تۇراتتى. مەسئۇد بىلەن قانغۇدەك مۇڭداشقۇسى، قەلبىدىكى سۆزلىرىنى تۆكۈپ - تۆكۈۋەتكۇسى كېلەتتى.

— مېنى مەھكەم قولتۇقلىسىڭىزچۇ، توزۇپ كېتىدىغان گۇل ئەمەس، سۇنۇپ كېتىدىغان نوتا ئەمەسمەن، گېپىمگە جاۋاب بەرمەي نېمىلەرنى ئويلاۋاتسىز؟ — دېدى قىز. مەسئۇد بېشىنى قىزنىڭ بېشىغا يېقىن ئەكېلىپ، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلدى. قىزنىڭ كۆز قارىچۇقلىرىدا سېھىرلىك نۇر ۋىلىلداپ تۇراتتى، لەۋلىرى ئىنتىلەتتى، قىز تاقەت قىلالمىدى - دە، يىگىتنىڭ

بوينىغا ئېسىلدى. لەۋلەر جۈپلەشتى، تەن بىرلەشتى، ئاسمانمۇ، يەرمۇ ئۇلار ئۈچۈن غايىب بولدى. پۈتۈن دۇنيا، ھەممە نەرسە ئۇلار ئۈچۈن شۇ تاپتا مەۋجۇت ئەمەس ئىدى. پەقەت سۆيگۈ ئالىمىنىڭ ئىللىق قۇچىقىدا لەززەتلىنىۋاتقان بىر جۈپ تەنلا بۇ ئالەمنىڭ مەۋجۇتلۇقىنىڭ گۈۋاھچىسى ئىدى.

— دۇنيا بۈگۈنكىدەك گۈزەل، ھايات شۇ تاپتىكىدەك شېرىن بىلمىگەن جېنىم، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى سەنلا تەقدىم قىلدىڭ، قىلمۇاتسەن، — ئاينۇر ئەمدى مەسئۇدنى «سەن»لەپ سۆزلەشكە باشلىدى، — مېنىڭ كۆز ياشلىرىم، تۇن كېچىلەردىكى ھەسرەتلىرىم، پىغانلىق ئاھ ئۇرۇشلىرىم بىكار كەتمىدى، ماڭا بەخت ئېلىپ كەلدى، بەخت، — دېدى شۇرلاپ مەسئۇدنىڭ قۇچىقىدا تۇگۈلۈپ قالغان ئاينۇر. مەسئۇدنىڭ يۈرەك سوقۇشى تېزلەشتى، ئۇ ئېغىر - ئېغىر نەپەس ئېلىشقا باشلىدى. بىر قولى بىلەن قىزنىڭ يۇمشاق چاچلىرىنى سىلىسا، بېلىكىدىكى قولى بىلەن ئۇنى كۆكرىكىگە مەھكەم باستى.

— مېنى كەچۈرگىن ئاينۇر، مەن سېنى خېلى ۋاقىت ئازابلاپتىمەن، ئۆزى ياخشى كۆرگەن قىزنىڭ ئازابلىنىشىنى كۆرۈش نېمىدېگەن ئازابلىق ئىش، پەقەت ئۇنچىلىك ئويلىماپتىمەن.

— ياق مەسئۇد، ياق، بۇنىڭ سەۋەبكارى سەن ئەمەس، ئۆزۈم، مەن ئۆزۈمنى ئۆزۈم بەھۇدە ئاۋارە قىلغانىكەنمەن ... سېنىڭ قەلبىڭدىن گۇمانلىنىپ ... ياق، بۇنى ئويلاش قورقۇنچلۇق، ھەقىقەتەن قورقۇنچلۇق، ئەمدى بۇلارنى ئەسلەپ نېمە قىلىمىز، ھەممىسى ئۆتۈپ كەتتى. ئىككىنچى قايتىماسقا كەتتى.

— مېنىڭ پەرىشتەم، نېمىشقا تەتۈرەيسەن، مۇزلاپ كەتتىڭمۇ، ئۆيۈڭگە ئاپىرىپ قويايمۇ ! ؟

— ياق، مۇزلىمىدىم، ئىچىمدە بىر پارچە ئوت كۆيۈۋاتىدۇ، شۇنىڭ تەپتىدىن تىترەۋاتىمەن. تاڭ ئاتقۇچە قۇچىقىڭدا مۇشۇنداق تۇرۇشنى خالايمەن، پەقەت سەنلا رازى بولساڭ.

ـــ قەدىرلىكىم مەن سېنىڭ ئىختىيارىڭغا بويسۇنمەن، پۈتۈن ھاياتىمدا سېنىڭ تەلەپلىرىڭنى ئورۇنلاپ، سېنى خۇشال قىلالىسام، چەكسىز بەخت ھېس قىلىمەن.

ـــ ياق، ئۇنداق ئەمەس، مەن سېنىڭ ئىختىيارىڭغا بويسۇنمەن، ھاياتىمدا سېنى رازى قىلسام، ساڭا ياخشى بىر ياردەمچى بولالىسام مۇراد ـ مەقسىتىمگە يەتكەن، بۇ دۇنيالىق ئارمانلىرىم قانائەت تاپقان بولىدۇ.

ـــ سەن نېمىدېگەن سۆيۈملۈك.

ـــ سەن نېمىدېگەن ياخشى.

جىمجىت كېچە، تەبىئەت شېرىن ئۇيقۇدا، ئوچۇق ئاسماندا يۇلتۇزلار چاقناپ تۇرىدۇ، ئاق قارغا پۈركەنگەن زېمىن مۆگدىمەكتە، سوغۇق تېخى كۈچىدىن قالمىغان. دەرەخ شاخلىرىغا ئېسىلغان قار پۆپۈكلىرى خۇددى ئاق مودەن گۈلدەك چىرايلىق شەكىل تۈزگەنىدى. يۇلتۇزلار، ئاق مودەن بىر جۈپ ياشىنىڭ قەلب سۆزلىرىگە گۇۋاھچى، ئىنسانىيەت ئالىمىدىكى دىيانەت، پەزىلەت ۋە گۈزەللىكنىڭ شاھىتى ئىدى.

مەسئۇد بىلەن ئاينۇر بىر ـ بىرى بىلەن چىڭ قولتۇقلىشىپ، ھاياتنىڭ ھۇزۇرىنى سۈرۈپ، ئۇزاق سەيلە قىلدى، مۇڭداشتى، سىرداشتى، يۈرەكلىرىنىڭ تەپتىگە ئورتاقلاشتى.

ـــ قاچان ئۇزىتىمىز؟ ـــ دەپ سورىدى ئاينۇر بىر چاغدا.

ـــ بۇنىڭغا سەنمۇ قىزىقامسەن ئاينۇر ! ؟ ـــ دېدى مەسئۇد زوقلىنىپ. دېگەندەك ئاينۇر شاش تايچاقلاردەك تېپچەكلەپ كەتتى ۋە:

ـــ دېگەن گېپىڭنى قارا ئالىم، ئۆزۈم سۆيگەن كىشىنىڭ ھاياتىدىكى ئەڭ مۇقەددەس ئىشقا قىزىقمىسام بولامدۇ؟ سەن ئويلاپ باققىنا، ئۇنداق بولمىسا مۇھەببىتىمنىڭ مەنىسى نېمە بولىدۇ؟ بۇ سۆزۈڭ مېنى كەمسىتكەن بىلەن باراۋەر، مېنى شۇنچىلىك چۈشىنەمسەن؟ ـــ ئۇنىڭ ئاۋازىدا خورلۇق، ئەلەم،

رەنجىش ئىپادىلىرى بار ئىدى. ئاينۇر مەسئۇدنىڭ قولىدىن سىلكىنىپ چىقتى، ئىككى قەدەمچە يىراقلاپ تەتۇر قارىۋالدى. يىگىت ئۇنىڭغا يېقىنلىشىپ يەلكىسىگە قولىنى قويدى، قىز ئۇنى تېنى بىلەن سىلكىۋەتتى، مەسئۇد قىزنى قۇچاقلاپ كۆچ بىلەن ئۆزىگە قاراتتى.

— ئەخمەق قىز، ياش تۆكۈۋاتقىنىنى، بولدى ... چېقىشىپ، چىشىڭغا تېگىش ئۇچۇن دەپ قويغان گەپ، ئىنگلىزچىدىن نېمىلەرنى تەرجىمە قىلىپ ئەكېلىپ بەرگىنىڭنى بىلمەمدىم. شۇنچە ئاۋارە بولۇپ كېلىپ، يېرىم سائەتتىن ئارتۇق ئولتۇرماي كېتىۋاتقىنىڭنىڭ مەنىسى نېمە، يەنە دەمدىم ...

— بولدى، ئەسكى ... — دېدى ئاينۇر سېھىرلىك ناز بىلەن.

ئون تۆتىنچى باب

1

باھار شامالىرى قار ـ مۇزلارنى ئېرىتىپ، ئۈيقۇدا ياتقان زېمىنىڭ قۇلاقلىرىغا ئاستا شۇرلايدۇ، دەرەخ شاخلىرىنى ئىرغاڭلىتىپ ئويغىتىدۇ. ئۇلار ئۆزلىرىگە يېشىللىق بېغىشلىغۇچى پەسلىنى قىزغىن قارشى ئېلىۋاتقىنىنى شۇ ھەرىكەتلىرى بىلەن ئىپادىلىگەندەك قىلىدۇ، كۆكسىرىپ بولۇق يوپۇرماق چىقارغاندا بولسا، قەلب تەشەككۇرلىرىنى يېقىملىق شىلدىرلاشلىرى بىلەن نامايان قىلىدۇ. قىشچە تۇپراقنى ماكان تۇتۇپ، سوغۇق قىشنىڭ ئۇزاق تۇنلىرىنى كۆتۈش بىلەن ئۆتكۈزگەن ئوت ـ چۆپلەرنىڭ يىلتىزى باھار تەپتىدىن ھاياتلىق قۇۋۇتىنى ئېلىپ، بېسىپ تۇرغان يەرنى تېشىپ چىقىپ، ئىللىق قۇياش نۇرىغا تەبەسسۇم بىلەن كۆز تىكىدۇ، يورۇق دۇنياغا بوينىنى سوزۇپ، ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتىشكە ئالدىرايدۇ. دېمىسىمۇ ئۇلار زېمىنىڭ بېزەكلىرى، يەر ـ جاھانغا يېشىل تون كىيگۈزۈپ ئۇنى چىرايلىق قىلىپ ياساندۇرىدۇكى، رەڭمۇ رەڭ چېچەك، گۈللىرى بىلەن زىننەتلەيدۇ، ھەرە، كېپىنەكلەرنىڭ شوخ ئۇسسۇللىرى ئۇچۇن سەھنە ھازىرلايدۇ.

ئەگىز سۇلىرى بىلەن تولغان دەريا ئېقىنى ئاساۋ ئاتلاردەك چاپچىپ، قىرغاقلارغا ئۆزىنى ئۇرۇپ ئاقىدۇ. بىر ـ بىرىنى قوغلىشىپ، ئىز بېسىپ تىنمىسىز كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان دولقۇنلار شوخ، تىنمىسىز كۇچتىن دېرەك بېرىدۇ. ئۇلار چەكسىز كەتكەن

ئېتىزلارغا، كۆز يەتكۈسىز ئورمانلارغا، ئەتىلا گۈل - چېچەككە پۈركىنىدىغان باغلارغا، ئۆزلىرىگە تەشنا بولۇۋاتقان ئىنسانلارنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇشقا ئالدىرايدۇ. باھار ئۇچار قۇشلارنىڭ قاناتلىرىغا كۈچ بەخش قىلىدۇ، كۆڭۈللىرىگە خۇشلۇق تەقدىم قىلىپ، شادلىققا چۆمدۈرىدۇ. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ چۈچۈك تىللىرى بىلەن باھارغا مەدھىيە ناخشىلىرىنى ئېيتىدۇ، شوخلۇقى تۇتۇپ، جورىلىرىغا قانات سۆرەپ، يېقىنچىلىق قىلىدۇ. كۆك ئاسماندا ئەركىن پەرۋاز قىلىپ، ھۆرلۈك تەنتەنىسى قىلىشىدۇ، ئاسمان بوشلۇقىدا زېمىندىن باشلانغان ئۆزگىرىشلەردىن خەۋەر يەتكۈزىدۇ. باھار ئادەملەرنىڭ قەلبىدە يېڭىدىن - يېڭى ئۈمىد ئۇچقۇنلىرىنى پەيدا قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ ئوي - خىياللىرىنى ئاۋۇتۇپ، كۆزلىرىگە نۇر بېغىشلايدۇ، پۈت - قوللىرىغا ماغدۇر، بىلەكلىرىگە كۈچ قاتىدۇ. بۇ پەسىل كىشىنىڭ سولاشقان ھېسسىياتلىرىنى ئۇرغىتىدۇ، قوزغىتىدۇ، قانلىرىنى قىزىتىپ، ئىنتىلىش، تەلپۈنۈش، خالاش، سېغىنىش تەشنالىقلىرىنى كۈچەيتىدۇ. ياش قىز - يىگىتلەرنىڭ كۆزلىرى نۇرلىنىپ، تىكىلىشلىرى، قاراشلىرىمۇ بىر خىل مەنىگە تولغان بولىدۇ. ئۇلار بىر نېمىنى خالاپ تۇرىدۇ، ئۇنىڭغا ئىنتىلىدۇ، ئىزدەيدۇ، ئەپسۇسكى، ئۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەيدۇ.

كاملىمۇ بۇ باھاردا باشقىلارغا ئوخشاش روھلاندى، ئۇنىڭ ۋۇجۇدى خۇشاللىق، پەخىر، ئىپتىخار بىلەن تولغاندى. بۇلارنى ئۇنىڭ خۇسۇسىي ئىجتىمائىي ئۇتۇقلىرى تەقدىم قىلغان، ئۇ ئەقىدىسىگە ئەبەدىي سادىق بولىدىغان قىزنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشتى. ئەتىرىتىنىڭ قېدىرىش نەتىجىسى ھەممىنى قايىل قىلدى، بولۇپمۇ ئالتۇن ۋە مىس مىقدارى خېلى مول بولغان ئىككى نۇقتىنىڭ تېپىلىشى كاملىنى مەمنۇن قىلدى. بۇ يەردە يېڭى يۇكسىلىش ئۇچۇن ئىزدىنىۋاتقان تەبىئىي پەن خادىملىرىنىڭ ئاۋازىنى ئۇنىڭ سەپدىشى دۇنياغا جاكارلايدۇ، ئاڭلىتىدۇ. بادام دوپپىلىق بۇ يىگىتنىڭ جاھان سەھىنىسىدە

پەيدا بولۇشى، باشقىلارغا جۆر بولۇپ ئۇلار بىلەن بىللە ئىلىم ـ پەن يېڭىلىقلىرى ھەققىدە ئورتاقلىشىش نېمىدېگەن پەخىرلىنەرلىك ئىش ـ ھە؟

ئەتىگەن ئىشخانىسىغا كىرگەن كامىلنىڭ بىر سائەتتىن بېرى قولى ئىشقا بارمىدى، ئۇنىڭ پىكىر ـ خىيالىنى مەسئۇدنى قۇتلۇق ئىشقا تەنتەنىلىك ئۇزىتىش، مۇڭۇپپەقىيەت خۇش خەۋىرىنى ئاڭلاش ئۆز ئىلكىگە ئېلىۋالغاندى. مەسئۇدنىڭ ئىلمىي ماقالىسى ئوچ ئاي ئەقىل جەڭھەرلىرىنىڭ شىرنىسى بىلەن شىرنىلىككە تولدى، بۇنىڭ ئۈچۈن پۈتۈن ئەتراپ تەر ئاقتۇردى. كامىل بىلەن مەسئۇد نۇرغۇن كېچىلىك شېرىن ئۇيقۇلىرىدىن، كوچا سەيلىسى، ئويۇن ـ تاماشىلاردىن ۋاز كەچتى، ھەتتا مەسئۇدنىڭ سۆيگەن قىزى بىلەن ئۇزاقراق مۇڭدىشىشقىمۇ كۆزى قىيمىدى. شۇنداق قىلىپ ئىلمىي ماقالىنى كۆڭۈلدىكىدەك پۈتكۈزۈپ، تولۇقلاپ تەق قىلىپ بولدى، كامىل ماقالىنى ئىداره باشلىقىغا كۆرسەتكەن، ئۇمۇ رازى بولغانىدى.

تېلېفون جىرىڭلاپ، كامىلنىڭ تاتلىق خىياللىرىنى ئۈزدى. ئۇ ئالدىراپ بېرىپ، تۇرۇپكىنى قولىغا ئالدى. تېلېفون بەرگەن ئىداره باشلىقى ئەزىزوپ ئاكا بولۇپ، ئۇ كامىلنىڭ دەرھال ئۆز ھۇزۇرىغا كېلىشىنى ئېيتتى، تەييارلانغان ئىلمىي ماقالىنى بىرگە ئېلىپ كېلىشنى تاپىلىدى. كامىل باشلىقنىڭ سۆزىدىن بۇنىڭ نېمىگە زۆرۈر بولۇپ قالغانلىقىنى بىلەلمىدى، بىراق باشلىقنىڭ كامىل بىلەن سۆزلىشىش ئادىتى بۇزۇلغانىدى، بۇرۇندىن تارتىپ ئۇلار ئىككىسى مەيلى تېلېفوندا سۆزلەشسۇن ياكى بىرگە بولۇپ سۆزلەشسۇن، ئالدى بىلەن باشلىق كامىلغا چاقچاق قىلاتتى، پەخىرلىنىش مەنىسى چىقىپ تۇرىدىغان ماختاش سۆزلىرىنى قىلاتتى، ئەمدى قاچان ئۆيلەپ قويىمەن دېگەن سۆزنى دەۋالمىسا ئۇنىمايتتى. بۇ قېتىم ئادەت بۇزۇلدى. دېگەن گەپمۇ ئىككىلا ئېغىز، سۆزنىڭ تەلەپپۇزىمۇ يىرىك،

ئازراق خاپلىق پۇرىقى چىقىپ تۇرىدۇ. ئىشكاپتىن تەييار بولغان ماتېرىيالىنى ئېلىۋاتقان كامىل يۇقىرىقىلارنى كاللىسىدىن ئۆتكۈزدى. بىردىنلا جىددىيلەشتى، ۋۇجۇدىدا بىر خىل ئەنسىز سېزىم پەيدا بولدى. ئۇ ئىشخانىدىن چىقىپ، تېز - تېز قەدەم تاشلاپ پەلەمپەيدىن پەسكە قاراپ ماڭدى، كامىل بىرىنچى قەۋەتكە چۈشۈپ توختاپ قالدى، ماقالىنىڭ خەنزۇچە، ئىنگلىزچە نۇسخىلىرىنى ئېلىۋېلىش تاسادىپىيلا ئېسىگە كېلىپ قالغانىدى. ئۇ كەينىگە يېنىپ، ئىككى تىلدىكى نۇسخىسىنى ئېلىپ باشلىقنىڭ قېشىغا ماڭدى.

ئىدارە باشلىقىنىڭ ئىشخانىسىنى ئېچىپ كىرگەن كامىلنىڭ چىرايى بىردىنلا تۇتۇلدى، پېشانىسىدىكى ئىككى تال سىزىق چوڭقۇرلاشتى، كەيپىياتى جىددىيلەشتى. ئۆز ئورنىدا ئولتۇرغان ئەزىزوپتىن باشقا، ئىدارىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، كاملىغا تونۇش بولغان مۇتەخەسسىلەر ئىشخانىسىدىكى تۆت نەپەر باش گېئولوگ كىرىسلوغا چۆكۈپ ئولتۇراتتى. كامىل ئۇلار بىلەن ئادەتتىكىدەك سالاملاشتى، باشلىق كۆرسەتكەن كىرىسلودا ئولتۇردى. ئارىغا بىر دەملىك جىمجىتلىق چۈشتى، باشلىق نېمىنىدۇر ئويلىدى - دە، بېشىنى كۆتۈرۈپ مۇئاۋىن باشلىققا قارىدى:

— باشلايمىزمۇ؟ — دېدى. ئۇ باشلىقمۇ بېشى بىلەن ماقۇللۇق بىلدۈردى.

— خەلقئارالىق ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغىمۇ ئاز قالدى، — دەپ سۆزىنى باشلىدى ئەزىزوپ كاملىغا قاراپ، — يۇقىرىنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشى بىلەن بۇ يولداشلار تەييارلىق ئىشلىرىنى بىر قۇر ئۇقۇپ بېقىش ئۈچۈن كەپتۇ، سېنى مۇشۇ ئىشقا چاقىرتقان.

— نېمىلەرنى بىلمەكچىكەن؟ — دېدى كامىل سەل جىددىيلىشىپ. باشلىق بۇنىڭغا ھېچ نەرسە دېمەستىن، مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىغا قاراپ قويدى. بۇ سۆزلە دېگەن، مەنىنى بىلدۈرەتتى. مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى كىرىسلودىن گەۋدىسىنى

كۆتۈرۈپ تەۋرەندى، كۆزئەينەكنى ئېلىپ لاتىسى بىلەن ئېرتىپ قويۇپ قايتىدىن تاقىدى، مۇئاۋىن باشلىق بۇ قېتىمقى خەلقئارالىق ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىنىڭ ئەھمىيىتىنى يىگىرمە مىنۇتتەك سۆزلىدى. ئۇ جۇڭگونىڭ، جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ دۇنيادىكى ئابرۇيىغا، ئىناۋىتىگە، ئوبرازىغا مۇناسىۋەتلىك، جۇڭگونىڭ ھازىرقى تەبىئىي پەن سەۋىيەسىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان چوڭ ئىش دېگەندىن تارتىپ، شىنجاڭنى ئېچىش، گۈللەندۈرۈشكە بىۋاسىتە چېتىلىدىغان ئىستراتېگىيەلىك مەسىلە دېگەنگىچە ناھايىتى تەپسىلىي، ئەستايىدىل سۆزلىدى. شىنجاڭنىڭ ھازىرقى گېئولوگىيە ئىشلىرىنىڭ سەۋىيەسىگە باھا بېرىدىغان، ئىدارىمىزنىڭ خىزمەتلىرىگە باھا بېرىدىغان مەسىلە، مۇشۇ مەندىن ئېيتقاندا بۇ ئىلىم ـ پەن مەسىلىسىلا ئەمەس، بەلكى جىددىي سىياسىي ئىش، سىياسىي مەسىلە، دەپ پىشقان سىياسەتچىلەرگە خاس تەنتەنە بىلەن يەكۈن چىقاردى. ئۇ ھەربىر مەزمۇننى سۆزلىگەندە ئۇنىڭغا ئالاھىدە سىياسىي تۈس، سىرلىق ھەيۋە بېرىشكە تىرىشتى، بۇ جەھەتتىكى تالانتىنى كۆچەپ نامايان قىلدى.

ـــ شۇڭلاشقا، ـــ دېدى ئۇ سۆزىنىڭ ئاخىرىدا، ـــ ئاپتونوم رايونىنىڭ رەھبەرلىرى بۇ ئىشقا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈۋاتىدۇ. دائىم سۈرۈشتە قىلىپ، ئەھۋال ئىگىلەپ تۇرۇۋاتىدۇ، ئىدارە رەھبەرلىرىمۇ بۇ ئىشنى بىر مىنۇتمۇ ئېسىدىن چىقىرىپ قويمىدى، بۇنىڭ غېمىدە بولۇۋاتىمىز، بۇگۈنمۇ شۇنىڭ ئۈچۈن يىغىلىپ ئولتۇرۇپتىمىز، مەسلىھەتلىشىدىغان كونكرېت ئىشلارنى بۇ مۇتەخەسسىسلەر ئوتتۇرىغا قويىدۇ.

كەسىپ ئەھلى ھېسابلىنىدىغان ئۇچ مۇتەخەسسىس بىر ـ بىرىگە قارىشىپ قويدى، ئۇلار خىيالچان كۆرۈنەتتى. بەلكىم دېمەكچى بولغان پىكىرلىرىنى كۆڭلىدە تەرتىپكە سېلىۋاتامدۇ ياكى بۇ يەردىلا ئەمەس، بەلكى مەملىكەت ئىچىدە نامى بار، نوپۇزلۇق، گەپ ـ سۆزى ئوچۇق ـ ئاشكارا، مىجەزى چۈس بىر

كەسىپدىشمىنىڭ تىكلىپ ئولتۇرۇشىدىن ئەيمىنىۋاتامدۇ ياكى باشقا ئۇي ـ خىياللىرى بارمۇ، بىلىپ بولمايتتى، ئوتتۇرىغا ئېغىر جىمجىتلىق چۈشتى. ئىلىم ـ پەن خادىملىرى ھەقىقەتەن ئېھتىياتچان، بولۇپمۇ سىياسەتكە باغلاپ قويغان مەسىلىلەردە تېخىمۇ ئېھتىياتچان كېلىدۇ، سىياسىي خادىملارغا ئوخشاش جۇرئەتلىك ئەمەس. ئۆز تارىخىدا ھالۋا يەپ چىشىنى سۇندۇرۇۋالغانلار تېخىمۇ ئېھتىياتچان، ئۇلارنىڭ ئاغزىنى ئېچىش بەكمۇ قىيىن. بۇ ئۇزاقتا سوزۇلغان جىمجىتلىقنىڭ مەنىسى مۇرەككەپ، مەزمۇنلىرى خىلمۇخىل، شۇ نەرسە ئېنىقكى، داستىخان يېيىلغان ئىكەن، ئۇنىڭغا تىزىلىشقا تېگىشلىك نېمەتلەر تىزىلىشى كېرەك. بۇ جىمجىتلىقنىڭ بۇزۇلماسلىقى مۇمكىن ئەمەس، ئەلۋەتتە. مۇتەخەسسىسلەرنىڭ ئېغىز ئاچمايدىغان ئولتۇرۇۋېلىشىنىڭ مۇنداق بىر سەۋەبىمۇ بار: ئىدارىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى بۇ ئۇچ مۇتەخەسسىسنى چاقىرىپ، ئۇچ كۈن بۇرۇن مەسلىھەتلەشكەن، بۇ قېتىمقى مۇھاكىمە يىغىنىنىڭ ماتېرىيالىنى تەييارلاش ۋە ئۇنىڭغا قاتنىشىدىغان نىشان ھەققىدىكى كۆزقاراشلىرىنى ئېيتىپ، ھازىرقى تەييارلىقنىڭ تازا كۆڭۈلدىكىدەك بولۇپ كەتمىگەنلىكى ھەققىدىكى گۇمانىنى دۆلەت ۋە مىللەتنىڭ مەنپەئەتى نۇقتىسىدىن ئوتتۇرىغا قويغانىدى. باشلىق ھەرقانچە ئەگىتىپ سۆزلىگەن بولسىمۇ، ئۇچ مۇتەخەسسىس ئۇنىڭ مەقسىتىنى چۈشەنگەن، مۇددىئاسىنى بىلگەنىدى. بۇلارنىڭ ئىچىدىكى ياشراق ئىككىسى مۇئاۋىن باشلىقنىڭ گۇمانىنىڭ ئورۇنسىز ئىكەنلىكىنى كۆڭلىدە بىلگەن بولسىمۇ، ئاغزىدىن ئېنىق چىقارمىغانىدى. يېشى چوڭراق، مۇتەخەسسىسلەر ئىشخانىسىنىڭ باشلىقى ئۇنى پۇتۇنلەي قوللىدى. ئۇمۇ بۇ ۋەزىپىنى كامىل ئەتىتىگە تاپشۇرغاندىلا، تازا خاتىرجەم بولالمىغانىدى. بۇنىڭ سەۋەبلىرى ھەققىدە ئاغرىغا كەلگەننى سۆزلىگەن. بۇ ئىشخانا باشلىقى مۇشۇ ئىدارىدىكى پىشقەدەم گېئولوگ، ھەممىدىن بۇرۇن باش گېئولوگ دېگەن

ئۇنۇاننى ئالغان. ئۇ ئەزەلدىن ئۆز كەسپىگە قارىغاندا سىياسىيغا بەك قىزىقاتتى، ئۇنىڭ ئىلىم ھەققىدىكى سۆزلىرىنىڭ ئانچە مەنىسى يوق بولغان بىلەن سىياسەت ھەققىدىكى سۆزلىرىنىڭ سالمىقى، ھەيۋىسى ئۇستۇن ئىدى. كەسپىي ئىقتىدارى ئانچە بولمىغان بىلەن رەھبەرلىككە يېقىنلىشىش ماھارىتى ئۇستۇن، ئىلىم مەسىلىلىرىنى سىياسىي جەھەتتىن كۆزىتىپ، يورۇتۇشقا ئۇستا ئىدى. ئۇنىڭ ۋەزىيەت سەزگۈسىگە كىشى قايىل بولىدۇ، جەمئىيىتىمىزدە ھازىرغىچە بولۇپ ئۆتكەن ئىجتىمائىي داۋالغۇشلاردا دائىم سەپنىڭ ئالدىدا، غالىب كەلگۈچىلەر تەرەپتە تۇرۇپ كەلگەن، قاناتلىرىغا چاڭ قوندۇرمىغان، تېنىگە تەگكۈزمىگەنىدى. ئۇ ئۆزلىرىنى يېغىپ ھازىر مەسلىھەتلىشۈاتقان مۇئاۋۇن باشلىق بىلەن بىر يۇرتلۇق، ئەزەلدىن يېقىن ئىدى. ئەنە شۇنداق خاس ئالاھىدىلىك ۋە مۇرەككەپ باغلىنىشلار سەۋەب بولدىمۇ، ياكى بۇ ئادەمنىڭ تېخى باشقىلار بىلىپ يەتمىگەن تالانتى بارمۇ، رەھبەرلىككە زىيالىيلارنى ئارىلاشتۇرۇش باشلىنىشى بىلەن بىرىنچى بولۇپ ئۆستۇرۇلدى، مۇتەخەسسىسلەر ئىشخانىسىنىڭ باشلىقى بولدى.

— مەن، — دېگەنىدى ئۇ نۇرغۇن سۆزلەر قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئېنىق قىلىپ، — مۇنداق دەپ قارايمەن، بۇ ئىلىم ئىشى، سەل قارىغىلى بولمايدۇ، بۇنى دۇنيا ئاڭلايدۇ. يەنە كېلىپ دۇنيانىڭ گېئولوگىيە ئىلىم ئەھلىلىرى بىۋاستە ئاڭلايدۇ. بىرەر جۈملە، بىرەر سۆزنىڭ خاتا بولۇپ قېلىشى، جايىدا ئېيتىلماي قېلىشى يالغۇز ئىلمىي مەسىلىلا ئەمەس، چوڭ سىياسىي مەسىلە بولۇپ قالىدۇ، شۇڭا بۇنىڭغا جىددىي مۇئامىلە قىلىنىشى كېرەك. ئۆتۈنۈش، ئېتىبار بېرىش، قانداقتۇ بىرەر نەرسىنى نامايان قىلىش دېگەن قاراشلار ئىشنىڭ خاراكتېرىگە ماس كەلمەيدۇ. قانداق قىلىپ بولمىسۇن ئىشنى ياخشى قىلىش كېرەك، كىم مەقسەتنى مۇڭەپپەقىيەتلىك ئورۇنلىسا، شۇ ھوقۇقلۇق بولۇشى كېرەك، — بۇ سۆز مۇئاۋۇن باشلىققا ياقتى،

لېكىن ئىككى ياشراق كەلگەن ئىككى گېئولوگ گەپ قىلمىدى. پەقەت نېمە قىلىمىز دېگەننى تېخىمۇ ئېنىقلاش ئۈچۈن بىرسى ئازراق پىكىر قىلدى. ئەسلىدە مۇئاۋىن باشلىق ئۇلارغا مۇنۇلارنى ئۇقتۇرغان: كامىل ئەترىتى تەييارلىغان ماتېرىيالنى كۆرۈپ، بىر قېتىم مۇھاكىمە قىلىپ چىقىڭلار، يىغىنغا بارغۇچىنىڭ ئەھۋالىنى بىر قۇر ئۇقۇشۇپ كۆرۈپ يارەملىشىڭلار. ئۇ ئاخىرىدا تەييارلىغان ماتېرىيالنى ئەكەلدۇرۇپ كۆرۈپ، مۇھاكىمە قىلىمىز، بۇنىڭدا باشقا ئەندىشىلەردە بولماڭلار، دەپ غەيرەتلەندۇرگەنىدى.

لېكىن، ھازىرقى ئەھۋال مۇئاۋىن باشلىق دېگەندەك بولمىدى، قارىغاندا بۇ ۋەزىپىنى ئورۇنلاش يولى ئۇ ئالدىن سىزىپ بەرگەن يولغا چۈشمەيدىغاندەك قىلدۇ، ئىدارە باشلىقى ئەتىگەندە ئەھۋالنى ئۇقۇپلا، گەپ ـ سۆز قىلماي كامىلنى چاقىرتىپ، ئىشنى بۇزدى. ئۆزى سىزغان سىزىققا كۈچمەيلا چۈشۈرۈپ قويدى، شۇڭا مۇئاۋىن باشلىقنىڭ سۆزلىرىگە دوست تارتىشىپ بېرىش باشقىلارغا ئېغىر كېلىۋاتاتتى. يەنىلا پىشقان باش ئەقىل تاپىدۇ، تەجرىبىلىك ئوۋچى قويۇق ئورمانلىق ئىچىدىمۇ يول تېپىپ چىقىپ كېتەلەيدۇ، ئەنئەنىگە ئاساسەن دەرىجە بويىچە سۆزلەش قائىدىسىمۇ بار ئەمەسمۇ. مۇتەخەسسىلەر ئىشخانىسىنىڭ باشلىقى يەنە ئۆزىنىڭ ماھارىتىنى كۆرسەتتى. ئۇ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىنىڭ سۆزلىرىگە تولۇق قوشۇلىدىغانلىقىنى تەنتەنىلىك جاكارلىدى. بولۇپمۇ بۇ ئىشنىڭ سىياسىي ئەھمىيىتىنى سىياسەتچىلەرگە خاس تەلەپپۇز ۋە سەزگۈرلۈك بىلەن سۆزلىدى. كېلىش مۇددىئاسى توغرىسىدىكى سۆزلىرىنى بولسا، ئېھتىيات بىلەن باشلىدى.

ـــ بىزنىڭ مەقسىتىمىزمۇ بۇ قېتىمقى ئىلمىي دوكلاتنى ياخشى، پۇختا، نۇقسانسىز تەييارلاش، ئاڭلىغۇچىلارنى ئىلمىي جەھەتتە قايىل قىلىش. يولداش لاۋكا (كاملىنى دېمەكچى)،

ئىلىم مەسىلىلىرىگە ئەستايىدىل قارايدۇ، جىددىي مۇئامىلە قىلىدۇ، بۇنى ھەممىمىز بىلىمىز. ماتېرىيالىنىڭ ياخشى يېزىلىشىدىغۇ گەپ يوق، لاۋكادەك بىر نوپۇزلۇق مۇتەخەسسىس يېتەكچىلىك قىلىۋاتقانلىقتىن بىز خاتىرجەم. ئەمدى، ۋاقىت قىستاپ كېلىۋاتىدۇ، يەنە بىر تەرەپتىن بۇ بىر دۆلەتنىڭ، بىر پۈتۈن جۇڭخۇا مىللىتىنىڭ ئابرۇيىغا مۇناسىۋەتلىك ئىش بولغاچقا، كۆڭۈل بۆلۈشىمىز زۆرۈر ئىكەن. بۇرۇن بۇ ئىشقا تازا دىققەت قىلماپتىمىز، شۇڭا بۇگۈن كېلىشمىز. ماتېرىيالنى كۆپرەك مۇھاكىمە قىلىپ باقساق، ئۆزئارا ئۆگىنىش، يارەدەم بېرىش دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ، — دەپ سۆزىدىن توختاپ سۈنئىي كۈلۈپ قويدى.

ئىدارە باشلىقى بۇ كىشىلەرنىڭ كېلىش مۇددىئاسىنى ئۆز ئاغزى ئارقىلىق بىلدۈرۈش مەقسىتىنى ئورۇنلىدى. كامىل ھەممىنى چۈشەندى، ئۆزىنىڭ پوزىتسىيەسى، دەيدىغان سۆزلىرىنى تەييارلاپ بولدى، پەقەت ئۇ باشقىلارنىڭ تولۇق سۆزلەپ بولۇشىنى سەۋرچانلىق بىلەن كۈتۈپ ئولتۇردى.

ئىككى ياش گېئولوگ گەپ قىلىشنى خالىمىدى، ئۇلار كاملىنى ياخشى چۈشىنەتتى، ئۇنىڭ بىلىمى، ئىقتىدارى ۋە سەزگۈرلۈكىگە قايىل ئىدى، ئۇنى ھۆرمەت قىلاتتى. بەلكىم شۇنىڭ ئۈچۈن بىر نەرسە دېيىشتىن ئۆزلىرىنى تارتتى بولغاي. كىرىسلودا سالماق ئولتۇرغان ئىدارە باشلىقى ئېغىر قاپاقلىرىنى كۆتۈرۈپ، ئاۋۋال ئولتۇرغان تۆت كىشىگە، ئاندىن كاملىغا قارىدى.

— قېنى كامىل، بۇ يولداشلارنىڭ كېلىش مۇددىئاسىنى بىلدىڭ، بۇلارنىڭ تەلىپىنى ئورۇنلا، — دېدى ئۈيغۇر تىلىدا. كامىل ئىشارە بىلەنلا ماقۇللۇق بىلدۈردى.

— يولداشلارنىڭ كۆڭۈل بۆلگەنلىكىگە رەھمەت، — دېدى ئۇ خەنزۇچە، — ئەلۋەتتە، كۆپنىڭ ئەقلى كۆپ بولىدۇ، بۇ يەردىكى مۇتەخەسسىسلەرنىڭ ياردىمىنى ئېلىش ئىشىمىزنىڭ كەم

يەرلىرىنى تولۇقلايدۇ، ئىشىمىزنى مۇكەممەللەشتۈرىدۇ. يولدالارنىڭ سەممىي نىيەت بىلەن قىلىنغان ياردىمىنى قوبۇل قىلماسلىق نادانلىق. سەممىيلىك ۋە نادانلىق بىر - بىرى بىلەن سىغىشالمايدۇ. ئىلىم - پەندە تېخىمۇ شۇنداق، — ئۇ سۆزىدىن توختاپ ئورنىدىن دەس تۇردى، سومكىسىنى ئېچىپ، ئىچىدىن بىر تۇتام ماتېرىيالنى چىقاردى. ئۇ مەغرۇر قىياپەت، مەزمۇت قەدەملەر بىلەن مېڭىپ مۇئاۋىن باشلىقنىڭ ئالدىغا باردى. قولىدىكى ماتېرىيالنىڭ ئاۋۋال ئۇيغۇرچىسىنى، ئاندىن خەنزۇچىسىنى، ئاخىرىدا ئىنگلىزچىسىنى بېرىپ، قايتىپ كېلىپ، ئورنىدا ئولتۇرۇۋالدى.

— ماتېرىيالنى ئۇچ خىل تىل - يېزىقتا تەييارلىغان، ھەممىسىنى كۆرۈپ باقسىڭلار بولىدۇ، قالغان ئىككى خىلدىكىسى ئۇيغۇچىنىڭ تەرجىمىسى، — دەپ قوشۇپ قويدى كامىل.

كامىلنىڭ سۆزلىرى، ھەرىكەتلىرى، ئۆزىنى تۇتۇشى، ماتېرىيالنىڭ ئۇچ خىل تىلدا يېزىلىشى ئىشخانا مۇدىرىنىڭ كەيپىياتىنى بىردىنلا جىددىيلەشتۈردى. بولۇپمۇ، ئىشخانا مۇدىرى بىلەن مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقنىڭ چىرايلىرى بىلىنەرلىك ئۆزگىرىپ كەتتى. ئۇلار ئىككىسى كامىلنى ئىشنى مۇنداق پۇختا قىلىدۇ، دەپ خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەن، بولۇپمۇ ئىنگلىزچىگە تەرجىمە قىلىشنى بىلمەيدۇ دەپ ئويلىغانىدى.

ياشراق ئىككى مۇتەخەسسىسنىڭ بىرى ماقالىنىڭ خەنزۇچە، بىرى ئىنگلىزچە نۇسخىسىنى قولىغا ئېلىپ، جىمجىت ھالدا كۆرۈشكە باشلىدى. ئىككى باشلىق مۇتەخەسسىسلەرنىڭ قىياپەت، ئىپادىسىنى كۆزەتكىنىچە ئولتۇرۇپ قالدى.

— بىز ماقالىنى كۆپ قېتىم كۆرگەن، تەييارلىنىۋاتقان جەريانىمۇ كۆپ قېتىم مۇھاكىمە قىلغان، ئەڭ ئاخىرقى بېكىتكىنىمىز مۇشۇ، كۆرۈپ بېقىڭلار، — دەپ گەپ قىستۇرۇپ قويدى ئىدارە باشلىقى.

بىر ھازا جىم ئولتۇرغان مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى بىلەن

ئىشخانا مۇدىرى ئاڭايىسىزلاندىمۇ نېمە، بىرى ماقالىنىڭ خەنزۇچىسىنى كۆرۈۋاتقانلىقى، يەنە بىرى ئىنگلىزچىنى كۆرۈۋاتقانلىقى يېنىغا قىسىلدى. ئىداره باشلىقى بىلەن كامىل نېمە ئىشلار ھەققىدىدۇ، پەس ئاۋازدا قىزغىن سۆھبەتلىشىپ ئولتۇردى.

ئىككى ياش گېئولوگ قولىدىكى ماتېرىيالنى بىر پەس كۆرگەندىن كېيىن ئالاھىده روھلىنىپ كەتتى، ئىپاده، قىياپەتلىرىدىن ماقاله ئۇلارنىڭ دىققىتىنى تارتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى. ئۇلار شۇنچىلىك بېرىلىپ كۆردىكى، يانلىرىغا كەلگەن باشلىقلىرىنى سەزمىگەنىدى. خۇددى بىر پارچە ماگنىتقا چاپلىشىپ قالغاندەك، ئۇلارمۇ ماتېرىيالغا چاپلىشىپ قالدى. بولۇپمۇ ئىنگلىزچىنى كۆرۈۋاتقان ھەممىدىن ياشراقنىڭ قىزىقىشى ئۇستۇن بولدى. كۆزلىرى چاقناپ، چىرايىدا قايىللىق، ھەيران قېلىش، قىزغىنىشقا ئوخشاش ئالامەتلەر پەيدا بولدى. ئەڭ ئاۋۋال ئىنگلىزچىسى كۆرۈلۈپ بولدى، ئۇ ئەركىن نەپەس ئېلىپ بېشىنى كۆتۈردى،كاملىغا قارىدى. بىر پەستىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ، كاملىنىڭ ئالدىغا كەلدى.

ـــ لاۋكا، مۇۋەپپەقىيەت .... مۇۋەپپەقىيەت، مۇۋەپپەقىيەت قازانغانلىقىڭىزنى تەبرىكلەيمەن، چىن قەلبىمدىن تەبرىكلەيمەن ...ـــ دەپ قولىنى ئۇزاتتى. ئۇلار قىزغىن قول ئېلىشتى، بۇ ھەرىكەت مۇئاۋىن ئىداره باشلىقى بىلەن ئىشخانا مۇدىرىغا ياقمىدى بولغاي، چىرايلىرى ئۆڭۈپ كەتتى، كۆزلىرى غەلىتىلا چەكچەيدى، ئورۇنلىرىدا خاتىرجەم ئولتۇرالمىدى. خەنزۇچىسىمۇ كۆرۈلۈپ بولدى، بۇنى كۆرگىنىمۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ سەممىي كۈلۈپ قويدى.

ـــ ياخشى يېزىلىپتۇ، بەك ياخشى، ـــ دېدى ئۇ ئورنىدا ئولتۇرۇپ. ئىداره باشلىقى بىلەن كامىل سۆزلىمەي، ھېچقانداق ئىپاده بىلدۈرمەي ئولتۇرغان ئىككى كىشىگە تەڭلا قارىدى. بوران ـ چاپقۇنلاردا پىشىپ كەتكەن ئۇ ئىككىسى تېزلا ئۆزلىرىنى

ئوڭشۇالدى. كۇتۇلمىگەن ۋەزىيەتكە ماسلىشىشنىڭ روھىي تەييارلىقىنى ھەم قىلىپ بولغاندى. شۇڭا مۇئاۋىن باشلىق كۆزئەينىكىنى ئېلىپ ئېرتتى، قايتىدىن تاقىدى، بۇ ئۇنىڭ سۆزلەيدىغانلىقىنىڭ بېشارىتى ئىدى.

— بىزنىڭ پەرەز قىلغىنىمىزدەك ئىش بولدى، لاۋكانىڭ بۇ ماتېريالىنى كۆڭۈلدىكىدەك يېزىپ چىقىشىغا ئىشىنەتتۇق. مۇتەخەسسىس يولداشلار ياخشى باھالىدى، بىزمۇ خاتىرجەم بولساق بولغۇدەك، ئۇچ خىل تىلدا تەييارلانغىنى بەك ياخشى بولۇپتۇ. مېنىڭچە ئىنگلىزچىنى تېخىمۇ ياخشى قىلساق، چۈنكى ئۇنى نۇرغۇن چەت ئەللىك ئالىملار كۆرىدۇ ئەمەسمۇ، بۇ ئۆز ئادەملەرگە قارىغاندا يات مېھمانلارغا داستىخانىنىڭ ياخشىراق بولغىنىغا ئوخشاش قائىدە. مېنىڭچە بۇ ئىشنىمۇ غەلىبىلىك تاماملىدۇققۇ دەيمەن، — دېدى مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى. ئۇنىڭ پەيلىگە قارىغاندا ئىشخانىدىن تېزرەك چىقىپ كېتىشنى خالاۋاتقاندەك قىلاتتى. ئىنگلىزچىنى كۆرگەن ياش گېئولوگ:

— ماتېرىيال بەك ياخشى تەييارلانغان، بولۇپمۇ ئىلىم نۇقتىسىدىن باھالىغاندا قالتىس مۇۋەپپەقىيەتلىك، خەلقئارالىق سەۋىيەگە يەتكەن دەپ باھالىسا بولىدۇ، بولۇپمۇ ئۇنىڭدا گېئولوگىيەلىك ھادىسىلەرگە قارىتا يېڭىچە قاراش ئوتتۇرىغا قويۇلغان. مەن ئىنگلىزچە نۇسخىسىنى كۆردۇم، گەپ يوق، تىل جەھەتتىمۇ ئۆلچەمگە تولۇق يەتكەن. ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىندىمۇ يۇقىرى باھاغا ئېرىشىشگە ئىشىنىمەن، مەن يېڭى چۈشەنچىگە، تونۇشقا ئىگە بولدۇم، — دېدى زوق بىلەن.

كەلگەنلەر ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىپ بولۇپ قايتىشقا تەمشەلدى، بايا تىن خىيال سۈرۈۋاتقاندەك ئولتۇرغان كامىل ئۇلارنى توختاتتى.

— مېنىڭ مۇنداق بىر تەكلىپىم بار، ئولتۇرغانلار ئويلىنىپ كۆرسىڭلار، — دەپ خەنزۇچە سۆز باشلىدى، — كۆپىنىڭ ئەقلى بىرلەشسە ئىش تېخىمۇ پۇختا، ياخشى بولىدۇ. بۇنى دۇنيا

ئاڭلايدۇ، شۇنداقلا ئىلىم بولغانلىقى ئۈچۈن تېخىمۇ شۇنداق قىلىش زۆرۈر. ھېلى باشلىقلار بۇنىڭ سىياسىي ئەھمىيىتىنى ھەم ئالاھىدە كۆرسىتىپ ئۆتتى. بۇنىڭ ئەھمىيىتى دۆلەتنىڭ، مىللەتنىڭ ئابرۇيىغا، دۇنيا ئىلىم ـ پەن سەھنىسىگە چىقىشىغلا مۇناسىۋەتلىك ئەمەس، ئاشۇ خەلقئارالىق ئىلىم مۇنبىرىدىكى ئورنىغىمۇ مۇناسىۋەتلىك. شۇڭا مېنىڭ تەكلىپىم: ئىدارىمىزدىكى خەنزۇ ۋە باشقا مىللەت كەسىپ ئەھلىلىرىنى، گېئولوگىيە خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان خادىملارنىڭ ھەممىسىنى يىغىساق، ئۈچ خىل تىلدىكىسىنى يولداش مەسئۇد ئوقۇپ باقسا، شۇ ئارقىلىق باشقىلارنىڭمۇ ئەقلىنى قوبۇل قىلساق، ــ بۇ پىكىرگە بىرىنچى بولۇپ ئىدارە باشلىقى قوشۇلدى ۋە قىزغىن قوللىدى. باشقىلار دەرھال بىر نېمە دېمىدى، بولۇپمۇ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى بىلەن مۇتەخەسسىسلەر ئىشخانىسىنىڭ باشلىقى ئويلىنىپ قالدى. بەلكىم ئۇلار كامىلىنىڭ بۇ تەكلىپىنىڭ تېگىدە نېمە باردۇر دەپ باش قاتۇرۇۋاتمدۇ، ياكى ...

ــ مېنىڭچە كامىلىنىڭ تەكلىپىگە قوشۇلساق بولىدۇ، مۇشۇ ئۇسۇل بىلەن بىر قېتىم مانۇھىر قىلىپ باققىنىمىزمۇ تۈزۈك. سۆزلىگۈچىگىمۇ بىر قېتىملىق چېنىقىش بولىدۇ، كىم بىلىدۇ، تېخىمۇ ياخشى پىكىر ۋە تەكلىپلەر بېرىلىپ قالامدۇ تېخى.

كامىلىنىڭ بۇ تەكلىپى ھەققىدىكى تالاش ـ تارتىش ئۇزاق داۋاملاشمىدى، ئېنىقكى، ئىدارە باشلىقى يىغىنىنى ئۈيۇشتۇرۇش ۋاقتى، قاتنىشىش دائىرىسى ھەققىدە قەتئىي قىلىپ ئورۇنلاشتۇرۇش ئىشىنى تۈگەتتى.

2

مەسئۇد كامىلىنىڭ چۈشەندۈرۈشلىرىنى دىققەت بىلەن ئاڭلىدى، يىغىنىنى ئورۇنلاشتۇرۇشتىكى مۇددىئانى ئاڭلاپ قەۋەتلا

روهلىنىپ كەتتى. بۇ بىر قېتىملىق ئىقتىدارىنى نامايان قىلىش، بىر قېتىملىق چاقناش ئىدى. كامىل باشچىلىقىدىكى بۇ ئەترەتنىڭ ئادەملىرىنىڭ قانداقلىقىنى، نېمىلەرنى قىلىۋاتقىنىنى ھەم نېمىلەرنى قىلالايدىغانلىقىنى بىر قېتىم باشقا شەكىل بىلەن جاكارلاش ئىدى. بۇ تەرەپلىرىگە مەسئۇدنىڭ كاللىسى ئاللىقاچان يېتىپ بولغان. ئۇ ھاياجىنىنى زورغا بېسىپ ئولتۇرۇپ، كامىلنىڭ مەنىلىك مەسلىھەتلىرىنى دىققەت بىلەن ئاڭلىدى. قانداقتۇ بىر غايىۋى كۈچ ئۇنىڭ جىسمىدا مەۋج ئۇردى. ئۇنىڭغا قوشۇلغان پەخىر، سۆيۈنۈش ئۇنىڭ قانلىرىنى ئۇرغۇتۇپ، تەپەككۇرلىرىنى پەرۋاز قىلدۇرۇۋەتتى. شۇڭا ئۇ كامىلنىڭ ئاينۇر ھەققىدىكى سۆزلىرىنىمۇ ھېچقانداق تەمتىرىمەي، ھودۇقماي ئاڭلىدى.

مەسئۇدنىڭ ياتقى سۈتتەك يورۇق، يېزىق ئۇستىلى ئۈستىدە يېزىلغان ئىلمىي ماقالىنىڭ ئۈچ خىل نۇسخىسى قويۇقلۇق. مەسئۇد ئۆرە تۇراتتى. ئۇ نېمىگىدۇر ئالدىراپتى، كۈتەتتى، قىيىپتىدىن تاقەتسىزلىنىۋاتقىنى چىقىپ تۇراتتى. ئۇ تۇرۇپ ـ تۇرۇپ سائىتىگە قارايتتى، سىرتقا قۇلاق سالاتتى. سىرتنى قاراڭغۇلۇق قاپلىغان بولسىمۇ، ئۇ دېرىزىنىڭ ئالدىغا بېرىپ سىرتقا قارىدى، ئاسماندا پىلدىرلاپ تۇرغان سانسىز يۇلتۇزلار، پەستە بولسا يېنىپ تۇرغان سانسىز ئېلېكتىر چىراغلىرى. ئۇ بىرسىنىڭ كېلىشىنى كۈتۈۋاتاتتى، تاقەتسىزلىنەتتى. ئىشىك يېنىك چېكىلدى، بۇ ئاۋاز مەسئۇدنىڭ قۇلىقىغا خۇددى يېقىملىق مۇزىكىدەك ئاڭلاندى، يۈرىكى سېلىپ، قېنى تېخىمۇ قىزىدى.

ـــ مەرھەمەت، ـــ دېدى مەسئۇد دېرىزە يېنىدىن قايتىپ ئىشىككە يېقىنلىشىپ. ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقتى. ئىشىك سىلىق ئېچىلدى، ياتاق يېقىملىق پۇراققا تولدى، بۇلۇت ئىچىدىن چىققان ئايدەك ئاينۇر ئىللىق تەبەسسۇم بىلەن كىردى، ئۇنىڭ يېنىپ تۇرغان كۆزلىرى سۆزلەۋاتقاندەك ئىدى.

ـــ بەكمۇ تەقەززا قىلىۋەتتىڭمۇ دەيمەن، ـــ دېدى مەسئۇدقا

يېقىن كېلىپ ئاينۇر يېقىملىق جىلۋە بىلەن.

ــ ياق، تازا ۋاقتىدا كەلدىڭ ئومىقىم.

ــ ئەگەر كېچىكسەڭ كەلگەن بولساڭچۇ، نېمە قىلاتتىڭ؟ قوغلاپ چىقىرىۋېتىشتىن يانمايتتىڭغۇ دەيمەن!

ــ ئالدى بىلەن ئولتۇر، ــ دېدى مەسئۇد، ــ ئاندىن تېخى بولمىغان ئىشلار ھەققىدىكى سوئال ـ سوراقلىرىڭغا جاۋاب بېرىسەمۇ كېچىكمەسمەن، ــ ئۇلار كىرىسلودا يانمۇيان ئولتۇرۇشتى.

ــ ئاينۇر، ماڭا قارا، ــ دېدى مەسئۇد ئۇنىڭ قولىنى ئىككى قولى بىلەن سىلاپ تۇرۇپ.

ــ يەنە قانداق قارايمەن، كۆزلىرىم تېلىپ كەتتى، دۇنيا پەقەت سەنلا بولۇپ كۆرۈنۈۋاتسەن.

ــ مېنى تەمتىرەتمىسەڭچۇ، گېپىمنى ئاڭلا، بۆلمە، ــ ئۇ قىزنىڭ بۇلاقتەك كۆزلىرىگە قارىدى، ــ يازغان ئىلمىي ماقالىنىڭ ئىنگلىزچىسىنى ئوقۇيمەن، ئاڭلاپ ئولتۇرسەن، توغرا بولمىغان ئورۇنلىرىنى شۇ جايدا توختىتىپ تۈزىتىسەن، بولۇپمۇ سۆزلەرنىڭ تەلەپپۇزى توغرا ئېيتىلمىغان يەرلىرىنى، بىر قېتىم ئەمەس، مەن تەلتۆكۈس توغرا ئوقۇيالايدىغان بولغۇچە، تەلەپنى يۇقىرى قوي، قاتتىق قوي!

ــ تاڭ ئېتىپ كەتسىچۇ؟ ــ يەنە چاقچاق قىلدى قىز.

ــ تېخى ياخشى، ئىككىمىز تاڭنى تۇنجى قېتىم بىللە كۈتۈۋالغان خاتىرە كۇنىمىز بولۇپ قالسۇن. تەلىپىم: گەپنى ئەمدى چاقچاققا بۇرىما، ــ گەپ تۈگىشى بىلەن ئاينۇر مەسئۇدنىڭ بوينىدىن قۇچاقلاپ تاتلىق سۆيدى.

ــ خوپ، ئەمدى بۇيرۇقۇڭ بويىچە، بىر نەرسىنى سورىۋالاي، بۇ ئىش نېمىگە شۇنچە جىددىي بولۇپ كەتتى؟ ــ ئاينۇر سورىدى. مەسئۇد بۇنى قىزغا قىسقىچە چۈشەندۈردى، ئۆزىنىڭ ھاياجانلىرىدىن ھەم بېشارەت بەردى. بۇ قېتىمقى ئىدارە ئەھلى ئالدىدا سۆزلەشنىڭ ئەھمىيىتى توغرىسىدىكى قاراشلىرىنى

ئىشەنچ بىلەن سۆزلىدى. چېچەن ئاينۇر مەسئۇدنىڭ سۆزلىرىنىڭ تېگىگە يەتتى، ئۇنىڭ قەلبىدىمۇ پەخىرلىنىش، غۇرۇر تۇيغۇلىرى پەرۋاز قىلدى، شۇڭا ئۇ مەسئۇدنىڭ قولىنى سىلاپ ئولتۇرغان بولسىمۇ، قىياپىتى جىددىي تۇسكە كىرگەنىدى.

ئاينۇر ئىلمىي ماقالىنىڭ ئىنگلىزچە نۇسخىسىنى تەييارلاشتىمۇ مەسئۇدقا كۆپ ھەمدەم بولغانىدى. كەسپىي ئاتالغۇ، رۇدا ناملىرىنىڭ ئىنگلىزچە ئاتىلىشى قاتارلىق جەھەتلەردە يارەملىشىش ئۈچۈن بىرقانچە لۇغەتنى ئاختۇرۇپ چىققان، ئۆزىگە بىۋاستە لازىم بولمىسىمۇ، چەت ئەل تىلى كىتابخانىسىغا بېرىپ، ئىككى پارچە گېئولوگىيە لۇغىتى سېتىۋېلىپ ئەكەلگەنىدى، مەسئۇد بىلىدىغان ھەم ئانچە بىلمەيدىغان، لېكىن ماقالىدە ئىشلىتىلگەن كەسپىي ئاتالغۇلارنى ئۆزى تاللاپ چىقىپ، ئۇيغۇرچە تەرجىمە قىلىپ، ئون بەتلىك ئىزاھەت يېزىپ ئەكېلىپ بەرگەن. ئىنگلىزچىسىنىڭ دەسلەپكى نۇسخىسىنى تۆت كېچە تاڭ سۈزۈلگىچە كۆرۈپ، جۈملىلەرنىڭ ئېلىنىشى، سۆزلەرنىڭ ئىشلىتىلىشىدىكى مۇڭاپىق بولمىغان جايلىرىنى ئۆزگەرتىپ بەرگەن. ئەمدى مەسئۇدنىڭ تىلغا نۆۋەت كەلگەنىدى. بۇنىمۇ ئاينۇر تولۇپ ـ تاشقان خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلدى، ئۆزى ياخشى كۆرگەن، بارلىقىنى ئاتىغان كىشىنىڭ ئىشلىرىغا يارەملىشىش چەكسىز خۇشاللىنارلىق ئىش ئىكەنلىكىنىڭ تەمىنى تېتىغان قىزنىڭ شۇ تاپتىكى كەيپىياتىنى تىل بىلەن ئىپادىلەش قىيىن. ھاياتىنىڭ ئىنسانغا بەخش قىلىدىغان بۇ كۆزگە كۆرۈنمەس، قول بىلەن تۇتقىلى بولمايدىغان سۈۋغىسى، بەلكى ھاياتىنىڭ شېرىنلىكى بولسا كېرەك.

مەسئۇد ئوقۇشنى باشلىۋىدى، قىزنىڭ باشقۇرۇشىغا ئۆتۈپ قالدى، چۈنكى قىزنىڭ تۇزىتىشلىرى يېگىتنى قايىل قىلدى، ماقالىسىنى تېخىمۇ مۇكەممەل قىلىپ چىقىشتەك كۆڭلىنىڭ چوڭقۇر يېرىدىكى ئىستىكى مەسئۇدنى ئىختىيارسىز بويسۇنۇشقا

مەجبۇر قىلدى. ئالدى بىلەن ئاينۇر ئالدىرىماستىن ئۆلچەملىك ئىنگلىز تىلى تەلەپپۇزى بىلەن بىر قېتىم ئوقۇدى، مەسئۇدنى كىرىسلودا ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ، ئۆزى يېزىق ئۈستىلىنىڭ ئالدىدا، سىنىپتا تۇرغاندەك ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇدى. ئاينۇر پۈتۈن زېھنىنى مەركەزلەشتۇرۇپ، ھەممە ئىقتىدارىنى ئىشقا سېلىپ، مەسئۇدقا ئۇلگە كۆرسەتتى، يىگىتمۇ پۈتۈن دىققىتىنى قىزىنىڭ ئوقۇشىغا قارىتىپ، تىرىشچان شاگىرت سۈپىتىدە ئولتۇرۇپ ئاڭلىدى. ئوقۇش نۆۋىتى مەسئۇدقا كەلدى، ئىش باشتىلا تازا يۇرۇشلۇك بولمىدى، بىر بەتنى ئوقۇپ بولغۇچە قىز ئۇنى ئالتە قېتىم توختاتتى. بۇلارنىڭ ئىككىسى قوشما جۈملىلەرنى ئوقۇشتىكى تەلەپپۇزى، يەنى تىنىش بەلگىلىرىدىكى، ئىككىسى ئاتالغۇ تەلەپپۇزىدىكى، ئىككىسى بىر سۆزنىڭ قىسمەن تەلەپپۇزىدىكى نۇقسان ئىدى. بۇلارنى ئاينۇر بىر - بىرلەپ ئۆگەتتى، قايتا - قايتا ئوقۇتتى. قىز بۇ ئىشنى شۇنچىلىك ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزەتتىكى، بىرەر نۇقساننىمۇ قويۇۋەتمىدى. بۇنىڭدىن مەسئۇد خۇش بولدى، سۆيۈندى، قىزغا بولغان تونۇشىدا يېڭى ئۆزگىرىشلەر بولدى. ئۇنىڭ پىشانىسىدىن مونچاق - مونچاق تەرلەر چىقىپ كەتتى، قىز قارەدەك ئاق، يېقىملىق ئەتىر پۇرىقى گۇپۇلدەپ تۇرغان قول ياغلىقى بىلەن ئېرتىپ تۇردى، ئويناق قاراشلىرى، سېھىرلىك تەبەسسۇملىرى بىلەن مەدەت بەخش قىلىپ تۇردى.

تەكرار ئوقۇش، زېرىكمەي تۇزىتىش خېلى ئۇزاق داۋاملاشتى. ئاينۇر ھەر قېتىم ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن مەسئۇدقا ئۇسسۇزلۇق بېرىپ، ئوقۇتقۇچى تىرىشچان ئوقۇغۇچىنى ماختاپ رىغبەتلەندۈرگەندەك ئىلھام بېرىپ قويىاتتى. ئەمەلىيەتتىمۇ مەسئۇد كەتكۇزۇپ قويغان يەرلىرىنى بىرلا قېتىم تۇزەتسە، ئىككىنچى تەكرارلىمايتتى، ئۇنىڭ ئىنگلىزچە تەلەپپۇزى ئاساسەن تەلەپكە لايىق ئىدى. مەسئۇد ماقالىنى بېرىلىپ ئوقۇۋاتاتتى. ئىشىك يېنىك چېكىلدى.

— كىرىڭ، ئىشىك ئوچۇق، — دېدى ئاينۇر يۇقىرىراق ئاۋازدا. ئېچىلغان ئىشىكتىن رىزۋانگۇل بىلەن چىمەنگۇل كىردى، ئۆيدىكىلەر ئىشنى توختىتىپ كىرگەنلەرنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى.

— قانداق مۇئەللىم، شاگىرت بەكباشلىق قىلمىغاندۇ؟ — دېدى ئاينۇرغا چاپلىشىپ ئولتۇرۇۋالغان رىزۋانگۇل ئۇنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە قاراپ.

— نېمە دېسەم بولىدىكىن؟ راست گەپنى قىلسام ھەقاچان ماختىدى دەپ ئېسىلارسىز، يالغان گەپنى قىلسام، يېگىت رەنجىپ قالسا ...

— مەندەك قۇلىقى يۇمشاق شاگىرت يوق جۇمۇ جاھاندا، — دېدى مەسئۇد چاقچاق قىلىپ.

— بولدى، بولدى، مەن تېخى ئىشىك ئېتىكمىكىن دەپ ئۇرۇپ كېتىپتىمەن، — دېدى رىزۋانگۇل گەپنى باشقا ياقىغا بۇراپ.

— نېمە دەۋاتىسىز؟ — دېدى ئاينۇر قاش - كۆزىنى ئوينىتىپ، — ھەممە ھوقۇقنى بېرىمەن، لېكىن ئىشكىنى تاقاش ھوقۇقىنى ۋاقىتتىن بىر سائەت بۇرۇنمۇ بەرمەيمەن رىزۋانگۇل.

— قاراڭا سىزنى، نېمىدېگەن پىرىنسىپال.

— بۇمۇ قىزلىق غۇرۇر، قىزنىڭ ئېپىتى، سوۋغىسى جۇمۇ، — ئۇچ قىز تەڭلا كۈلۈشتى. بەلكى بۇ سۆز ھەممىسىگە ياقتى بولغاي، ئۇلار ھەممىسى بىرلىشىپ چىمەنگۇل بىلەن بىر پەس چېقىشتى. يېڭى كېلىننىڭ يۈزلىرىنى قىزارتىپ، تەمتىرەتتى، كۈلدۈردى.

— مەرھەمەت، — دېدى رىزۋانگۇل ئورنىدىن تۇرۇپ، — سىزلەرنى ھاردى، چارچىدى دەپ چىمەنگۇل داستىخان تەييارلاپتۇ، بىز تەكلىپ قىلىپ كىردۇق.

مەسئۇد بىلەن ئاينۇرنىڭ بۇگۈن كەچتىكى ئىشىنى كامىل مەسلىھەت بېرىپ ئورۇنلاشتۇرغاندى. رىزۋانگۇل، رامىلە،

ئەركىن، ئېلىلار بۇنىڭدىن خەۋەردار ئىدى، ئېلى شۇ چاغدىلا كۆڭلىگە پۈكۈپ، چىمەنگۈل بىلەن مەسلىھەتلىشىپ كۈندۈزى ھەممىنى تەييارلاپ بولغان، ئىشتىن چۈشۈش ۋاقتىدا باشقىلارغا خەۋەر قىلغان، پەقەت مەسئۇدلا خەۋەرسىز ئىدى، شۇ تاپتا ئېلىنىڭ ئۆيىدە باشقىلار ئۇلارنى ساقلاپ تۇراتتى.

چىرايلىق بېزەلگەن، دىت بىلەن سەرەمجانلاشتۇرۇلغان ئېلىنىڭ ئۆيى. نېمەتلەرگە تولغان مول ئۈستەلنى چۆرىدەپ ئولتۇرغان دوستلارنىڭ چىرايلىرىدىن شادلىق ئۇرغۇپ تۇرىدۇ، گۈلدەك ئېچىلغان، ھۆسنىگە تولغان چىمەنگۈل قانات قېقىپ ئۇچۇپ يۈرگەندەك چەبدەسلىك بىلەن مېھمانلارنى كۈتمەكتە. ئۇ يارەملەشمەكچى بولغان رىزۋانگۈل، رامىلەرنى ئورنىدىن تۇرۇشقا قويمىدى، ھە دېسىلا يارەملىشىش ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرۇۋېلىۋاتقان ئېلىنى جىملەپ، مېھمانلار بىلەن ئولتۇرۇشقا دەۋەت قىلاتتى، ھەتتا ئۇ كەينىدىن ئاشخانىغا چىققان ئېلىنىڭ بىلىكىنى چىمدىۋالدى.

تۆت ـ بەش خىل قورۇما ئۈستەلگە تىزىلغاندىن كېيىن ئېلى نەدىندۇر «ئىلى ئالىي ھارىقى»دىن ئىككى بوتۇلكا چىقىرىپ قويدى، قىزلار ئۈچۈن پىۋا قۇيۇلدى.

ـــ نېمە قىلاي دەيسىز بۇلارنى، مەزىلەردىن يېسەكلا بولمىدىمۇ؟ ـــ دېدى ئاينۇر بىرىنچى بولۇپ، ئېلى پەقەت كۈلۈپلا قويدى، بۇ سۆزگە ئەركىن جاۋاب بەردى:

ـــ مېھمان قىلاي دەيدۇ، تېخى شېشىلەرنىڭ ئاغزى ئېچىلماي تۇرۇپلا قورقۇپ كەتتىڭىزغۇ، ئەنە مەسئۇدنىڭ قۇلىقى بېشىدا تۇرۇپتۇ، ـــ دېدى كۈلۈپ. بۇ تازا جايىغا چۈشكەن چاقچاق ئۆينى كۆتۈرۈۋەتكۈدەك كۈلكىگە سەۋەب بولدى. ھەممىدىن قاتتىق، ئۇزاق كۈلگىنى ئاينۇرنىڭ ئۆزى بولدى. ئۇ ئولتۇرالماي يېنىدىكى رىزۋانگۈلنىڭ ئېتىكىگە ئۆزىنى تاشلىۋەتتى.

ـــ سىزمۇ ئەركىن، ـــ دېدى ھەممىسى تىنچلانغاندىن كېيىن رىزۋانگۈل، ـــ پوچىلىقنى ئازراق قىلىڭ، بوتۇلكا

ئۇستەلگە قويۇلغاندىن كېيىن بەزىلەرنىڭ كۆزى بىر تىكىلىۋىدى، ئۆزىڭىزنى ئەپ قېچىپ قاريالمايۋاتىسىزغۇ، تاتىرىپ، ساغرىپ سىرىڭىز ئاشكارىلىنىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەۋاتامسىز؟ — بۇ سۆزلەر بولۇنۇۋاتقاندا كامىل رومكىلارغا ھاراق تولدۇرۇپ ئەرلەرنىڭ ئالدىغا قويدى. چىمەنگۈل ئېلى ئېچىپ بەرگەن پىۋا بوتۇلكىسىدىن ئۆزۈن بويۇنلۇق ئىستاكانلارغا تولدۇرۇپ پىۋا قۇيۇپ، قىزلارنىڭ ئالدىغا قويدى. كامىل رومكىنى قولىغا ئېلىپ ئورنىدىن تۇردى، ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسگە تەكشى قاراپ قويۇپ:

— چىمەنگۈل بىلەن ئېلىنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن رەھمەت ئېيتىمەن، بۇلارغا قوشۇپ قەلبىمۇ، ئۆزىمۇ گۈزەل ئوبدان سىڭلىم ئايىنۇرغا سەمىمىي رەھمەت ئېيتىمەن. مەسئۇدنىڭ غەلىبىسى، تولۇق غەلىبىسى ئۈچۈن ئالدىمىزدىكىنى كۆتۈرەيلى ! — رومكىلار يېنىك جىرىڭلىدى، قۇرۇقدالغان رومكىلار ئۇستەلگە قويۇلدى، پەقەت مەسئۇدلا ئىچمەي قويۇپ قويدى، قىزلار بولسا پۇتلارنى ئوتلاشتى.

— مەسئۇد، — دېدى ئېلى ساھىبخانلىق سالاھىيىتى بىلەن، — بىرىنچى رومكىنى ئىچىۋەت !

— بۇگۈن ماڭا يول قويۇڭلار، نېمە قىلىۋاتقىنىم ھەممىڭلارگە ئايان.

— كۆڭلۈڭدىكىنى چۈشىنىپ تۇرۇپتىمىز، ئىشىڭنىڭ غەلىبىلىك بولۇشى ئۈچۈن يېرىم كېچىدە بۇ يەرگە جەم بولدۇق، ھەممىمىزنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەيۋاتقىنىنى كۆرۈپ تۇرۇپسەن، مۇشۇ بىرنى ئىچكىن، كېيىن تەلەپ قىلىپ، تەزىم قىلساڭمۇ بەرمەيمىز. قانداق ئاينۇر، مېنىڭ گېپىم جىڭدا توختامدۇ؟ — دېدى كامىل. قىز تاتلىق كۈلۈپلا قويدى، كۆزى بىلەن كامىلنىڭ سۆزىنى ماقۇل كۆردى. مەسئۇدقا مېھىرلىك قاراپ، نازاكەتلىك تەبەسسۇم قىلدى، مەسئۇد كۈلۈپ تۇرۇپ ئىچىپ رومكىنى بوشاتتى.

كۆڭۈللۈك مېھماندارچىلىق ئىككى سائەت داۋاملاشتى. ھەممىنىڭ كۆڭلى مۇشۇنداق خۇشاللىق ئىچىدە تاڭنى كۈتۈۋېلىشنى خالىسىمۇ، ئىشنىڭ مۇھىملىقى ھەممىنى بېسىپ چۈشتى. ھەممەيلەن قىيمىغان ھالدا تارقىلىشتى. ئاينۇرنى رىزۋانگۈل ياتقىغا ئېلىپ كەتمەكچى بولدى. بىراق ئۇلار ماقالىنى ئوقۇشنى يەنە داۋاملاشتۇرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، مەسئۇدنىڭ ياتقىغا كەتتى، ۋەدىسى بويىچە ئۇلار تاڭنى كۈتۈۋالماقچى.

3

ئىدارىنىڭ چاققان، كۆركەم بېزەلگەن زالىغا ئىككى يۈزدىن ئارتۇق ئادەم يىغىلغان، بۇلارنىڭ ئىچىدە ئىدارىدىكى گېئولوگىيە مۇتەخەسسىسلىرىدىن باشقا، تەتقىقات ئورۇنلىرىدىكى ئىلىم ئەھلىلىرى، ئالىي ئوقۇتۇش يۇرتلىرىنىڭ پېشقەدەم ئوقۇتقۇچىلىرىمۇ بار ئىدى. بۇ ماتېرىيالنى ئاڭلاش دائىرىسىنى كېڭەيتىش كامىلىنىڭ تەلىپى ئىدى، بۇنى ئىدارە باشلىقى ئەزىزوپ قۇلىدى، ئۇ مۇناسىۋەتلىك بۆلۈم باشلىقلىرىغا تەكىتلەپ تاپشۇرۇپ، تەكلىپ قىلىش دائىرىسىنى ئىمكانقەدەر كەڭ ئورۇنلاشتۇرۇشقا تىرىشتى. كەلگەنلەرنىڭ يەتمىش پىرسەنتى خەنزۇ كەسىپ ئەھلىلىرى ئىدى. كۆپى ئىنگلىز تىلىنى ياخشى بىلىدىغانلار ئىدى.

كۆركەم سەھنىگە قويۇلغان ئۇستەلگە ئۈچ مىكروفون، ئىككى تەشتەك گۈل، بىرقانچە ئىستاكان قويۇلغان. ئوك تەرەپتە ئىدارە باشلىقى ئولتۇراتتى. ئۇ تەڭدىن تولىسى ئاقارغان چاچلىرىنى سىلىق تارىغان، بىر پار كۆك كاستۇم ـ بۇرۇلكا كىيگەن، ئاق كۆڭلىكىگە تاقىغان گالىستۇكى سالاپەت قوشقانىدى. يېنىدا ئولتۇرغان كامىلنىڭ زىيالىيلارغا خاس كىيىنىشى، قىياپىتىگە ئۇنىڭ سۈرلۈك كۆرۈنۈشى قوشۇلۇپ ئۇنى تېخىمۇ

ھەيۋەتلىك كۆرسىتەتتى، ئۇ سەل جىددىيدەك، بىر تەرەپتىن خىيالچاندەك كۆرۈنەتتى. زالغا كىرىۋاتقانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمىدى، ئىدارە باشلىقى ئولتۇرغانلارغا بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىققاندىن كېيىن ئورنىدىن تۇردى، كېكىرتىكىنى قىرىپ قويدى، زال بىردىنلا تىمتاسلىققا چۆكتى.

ــ ھۆرمەتلىك كەسىپداشلار ۋە دوستلار، ئالدى بىلەن قىممەتلىك ۋاقتىڭلارنى چىقىرىپ، بىزگە ھەمدەم بولۇش ئۈچۈن كەلگىنىڭلارغا چىن كۆڭلۈمدىن رەھمەت ئېيتىمەن. دىيارىمىزدىن يېتىشىپ چىققان تەبىئىي پەن ئالىملىرىغا خەلقئارالىق ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىندا ئىلمىي تېمىدا سۆز قىلىش پۇرسىتى كېلىپ بىزنى بەكمۇ خۇش قىلدى. بۇ ئۇلۇغ، ئەھمىيەتلىك بىر مۇساپىنىڭ باشلانغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. بۇ بىز ئۈچۈن دۇنياغا يۈزلىنىشنىڭ تۇنجى قەدىمى، مۇقەررەركى، بۇ تارىخىي بۇرۇلۇش، رېئال يۈكسىلىش، بىز بۈگۈن قىممەتلىك دوستلارنى تەكلىپ قىلىپ، شۇ ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىندا دۇنياغا جاكارلايدىغان ماقالىنىڭ تېخىمۇ ئەلالىشىشى ئۈچۈن ياردەم سورىماقچى. ماقالىنى باش گېئولوگ كامىل ئەترىتىنىڭ ياش ئىلمىي خادىمى يولداش مەسئۇد تەييارلىغان، يولداشلارنىڭ سەمىمىي پىكىر ــ تەكلىپ بېرىشنى سورايمەن، ــ ئۇنىڭ سۆزى تۈگىشى بىلەن كامىل ئورنىدىن تۇرۇپ، باشلىقنىڭ سۆزىنىڭ ئاساسىي مەزمۇنىنى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىپ بەردى ۋە ئاخىردا:

ــ يولداشلار، مەن بىر جۈملە سۆز قىلاي، ماتېرىيال ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە، ئىنگلىزچە ئۈچ خىل تىلدا تەييارلاندى، ئۇنى ياش گېئولوگ مەسئۇد سەمەدى تەييارلىغان، ئۈچ خىل تىلدىكىنى يولداشلارنىڭ ئالدىدا ئۆزى ئوقۇيدۇ. بىزنىڭ ئۈمىدىمىز ئىنگلىزچىگە كۆپرەك ياردەم بېرىشنى قولغا كەلتۈرۈش. ھازىر يولداش مەسئۇدنى سۆزلەشكە تەكلىپ قىلىمىز، ــ دېدى. ئالقىش سادالىرى ئىچىدە مەسئۇد مۇنبەرگە

چىقتى. كۆپچىلىككە ئېھتىرام بىلدۈرۈپ، ئوقۇشنى باشلىدى. ماقالىنىڭ ئۇچ تىلدىكىسىنى ئوقۇپ بولۇش ئۇچۇن يېرىم كۇن ۋاقىت كەتتى. مەسئۇد ئۆزىنى تۇتقان، پىشقان ئىلمىي خادىمغا خاس تەمكىنلىك بىلەن سۆزلىدى. بولۇپمۇ ئۇ خەنزۇچە، ئىنگلىزچە نۇسخىلىرىنى ئوقۇغاندا ئۆزىنىڭ ئىقتىدارىنى تولۇق ئىشقا سالدى، پۈتۇن سۆزلەش جەريانىدا پىكرىنىڭ چېچىلىپ كەتمەسلىكى ئۇچۇن رىزۋانگۇل بىلەن يانمۇيان ئولتۇرغان ئاينۇرغا كۆزى چۈشۈپ قېلىشىدىن ساقلاندى. دېمىسىمۇ ئۇ جەلپكار قىزنىڭ چىرايلىق كۆزلىرىدە يىگىتلەرنىڭ قەلبىنى چالغىتىۋېتىدىغان بىر خىل سېھرىي كۇچ بار ئىدى. بۇ كۇچ مەسئۇدقا تېخىمۇ قاتتىق تەسىر قىلاتتى. ئۇ ئاينۇر بىلەن رەسمىي يۇرۇۋاتقىلى يېرىم يىل بولۇپ قالاي دېگەن بولسىمۇ، ھەر قېتىم ئۇچراشقاندا، ئۇ سېھرىي كۇچ ئۆزىنى كۆرسىتەتتى. شۇڭا ئۇ پۈتۇن كۇچى بىلەن قىز ئولتۇرغان تەرەپكە قارىماسلىق ئۈچۇن تىرىشتى.

ئىلىم ئەھلى دېگەن، نېمىلا دېگەن بىلەن ئىلىم ئەھلى ـ دە، ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى ئۇيغۇرچە بىلىمسىمۇ خۇددى بىلىدىغاندەك، چۈشىنىۋاتقاندەك دىققەتتە ئاڭلىدى. خەنزۇچىسى ئوقۇلۇپ بولغاندا زالدا ئۆزۈنغا سوزۇلغان چاۋاك ساداسى كۆتۈرۈلدى، ئۆزئارا گۇدۇك ـ گۇدۇك پاراڭلار بولدى. بىر ئۇيغۇر يىگىتنىڭ ئۆلچەملىك ئورتاق تەلەپپۇزدا خەنزۇچىنى شۇنداق راۋان ۋە رىتىملىق سۆزلىگەنلىكى ئۇلارغا تەسىر قىلغان بولسا كېرەك. ئىنگلىزچىسى تېخىمۇ ئۆزگىچە كەيپىيات پەيدا قىلدى. چۈنكى، ئۇنىڭ سۆزلىگىنى ئاڭلىغۇچىلارنى قايىل قىلغان، ھەم ھەيران قالدۇرغانىدى. گۇلدۇراس ئالقىش ساداسىرى بىلەن مەسئۇدنىڭ سۆزى ئۆزۈلۈپ تۇردى. ماقالە ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن بولسا، بىر توپ ئىلىم ئەھلى سەھنىگە چىقىپ كامىل بىلەن مەسئۇدنى ئورىۋېلىشتى. مەسئۇدقا قىزغىن مەدھىيە ئوقۇدى، سەممىي تەبرىكلىدى، ھەر خىل سۇپەتلەر

بىلەن ماختاشتى، يازغان ئىلمىي ماقالىنىڭ خەلقئارادىكى ھازىرقى ئىلىم سەۋىيەسىگە يەتكەنلىكىنى ھەممىسى بىر ئېغىزدىن مۇئەييەنلەشتۇردى. مۇڭۇپپەقىيەت قازىنىشىغا بولغان ئىشەنچلىرىنى بىلدۇرۇپ تەبرىكلەشتى. بۇ خىل سەمىمىي مەدەت ۋە تىلەكلەر كامىل بىلەن مەسئۇدنى ھاياجانلاندۇردى، ئۇلارغا ئىلھام بەردى، ئۇلار كۆڭلىدىكىنى پەقەت «رەھمەت!» دېگەن سۆز بىلەنلا ئىپادە قىلدى.

4

ئايدىڭ كېچە، ئون بەش كۈنلۈك تولۇنئاي بۇلۇتسىز ئاسماندا نازاكەتلىك مەلىكىدەك زېمىنغا تىكىلىمەكتە. ئۇ تەبەسسۇم قىلىۋاتقاندەك، پەقەت شۇ ئارقىلىق ئۆزى كۆرۈۋاتقاندەك ئۆزگىرىشلەرنى تەبرىكلىمەكتە ئىدى. ئاي تۈندىكى شاھىت، ئۇ نى ـ نى خۇشاللىق، شادلىق، قىزغىن قۇچاق، شېرىن سۆيۈشلەرنىڭ، كۆز ياش، ھەسرەتلىك ئاھ ئۇرۇشلارنىڭ شاھىتى، كىشىنى سۆيۈندۈرىدىغان كاتتا شان ـ شەرەپلەرنىڭ شۇنداقلا كىشىنى ئويغا سالىدىغان بەزى نومۇسلۇق ئىشلارنىڭ شاھىتى.

ئاي زېمىن سىرلىرىنىڭ خەزىنىسى، ئۇ ئۆز كۆكسىگە ئادەمزات خۇي ـ پەيلىنىڭ پۈتۈن جەريان، ئاقىۋەتلىرىنى يىغقان گۇۋاھچى. بۈگۈن كېچىمۇ ئۇ يېزىۋاتقان تارىخنىڭ يېڭى قۇرلىرىنى داۋاملاشتۇرۇۋاتىدۇ، بىر ـ بىرى بىلەن چىڭ قولتۇقلىشىپ، كوچا سەيلىسى قىلىۋاتقان مەسئۇد بىلەن ئاينۇرنىڭ ئىزلىرى ئۇنىڭغا چۈشىدۇ. بۈگۈنكى ئون بەش كۈنلۈك تولۇنئاينىڭ تېخىمۇ نۇرلۇق بولۇپ كېتىشى بۇبىر جۈپ ئاشىق ـ مەشۇققا زوقلانغانلىقىدىن، ھەۋەس قىلغانلىقىدىن بولسا كېرەك.

جىمجىت كېچە، شاۋقۇن ـ سۈرەنلەر بېسىققان شەھەر شېرىن

ئۇيقۇدا. يېنىك چىقىۋاتقان ئىللىق باھار شامىلى تەكشى قەدەم تاشلاپ كېتىۋاتقان ئاينۇر بىلەن مەسئۇدنىڭ چاچلىرىنى سىلاپ، ئەركىلىتىپ ئۆتۈپ تۇراتتى. ئۇلار مەسئۇدنى بېيجىڭدا ئېچىلىدىغان خەلقئارالىق گېئولوگىيە ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا ئۇزىتىش زىياپىتىدىن قايتقان.

سائەت بەشلەردە باشلانغان ئۇزىتىش زىياپىتى سائەت ئون ئىككىلەردە تۈگىدى. زىياپەت يېمەكلىك ـ ئىچىملىكلەرنىڭ مۇللىقىدىن ئۇنتۇلغۇسىز بولدى. ئىدارە باشلىقىنىڭ ۋە كامىلنىڭ سۆزى ئاڭلىغۇچىلارنىڭ قەلبىنى سۆيۈندۈردى، ئىپتىخارغا ئىپتىخار قوشتى. مەسئۇدتەك ئېغىر تەبىئەتلىك يىگىت ئۆز ھاياجىنىنى باسالماي قالدى، يولداشلىرىنىڭ، كەسىپداشلىرىنىڭ سۆزلىرىلا ئەمەس، ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن بىلىنىپ تۇرغان قەلبىدىكى تىلەك، ئۇمىد، ئاپىرىن، مەدەتلىرى مەسئۇدقا قاتتىق تەسىر قىلدى. ئۇنىڭ شادلىقى روھىدا سەل بولۇپ ئاقتى، تومۇرىدىكى قانلىرى بىر خىل شېرىن تۇيغۇدىن دولقۇنلاندى، سەمىمىيلىك، ساپلىق، پاكلىق نېمىدېگەن ياخشى خىسلەت، شۇنداق ئادەملەرنىڭ ئارىسىدا ياشاش، بىرگە خىزمەت قىلىش، دوست بولۇشمۇ بىر بەخت.

ـــ نېمانچە جىم بولۇپ كەتتىڭ؟ يېنىڭدا كېتىۋاتقىنىمنىمۇ ئۇنتۇپ قالدىڭغۇ دەيمەن، ـــ دېدى ئاينۇر ئەركىلەپ.

ـــ نېمە دېدىڭ ! ؟ ـــ دېدى مەسئۇد ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمىغاندەك. قىز گەپ قىلمىدى، مەسئۇد بىر ئازدىن كېيىن:

ـــ ئۇنتۇپ قېلىش مۇمكىنمۇ، كىشىلەرنىڭ ئۆمرىدە ئەبەدىي ئۇنتۇلغۇسىز خاتىرىلەر بولىدۇ دېسە، مانا بۇگۈنكى كېچىنى دېسە بولىدۇ. ھازىر مەن شۇنىڭ پەيزىنى سۈرۈۋاتىمەن، ئۇنى بۇزۇشقا قىيماي ... بۇنى ماڭا سەن ئاتا قىلدىڭ. ئاينۇر، ئەتە مەن بېيجىڭغا ماڭىمەن، سەن قالىسەن، ياق مېنىڭ بىلەن ھەر مىنۇت بىرگە بولىسەن، رازىمۇ سەن ! ؟

ـــ شۇنداق بولمىدىغان بولسا، مەن قانچىلىك بەختلىك بولغان بولاتتىم ؟ !

ـــ بۇ سۆزۈڭدە كىشىنى ھەم سۆيۈندۈرىدىغان ھەم ئەپسۇسلاندۇرىدىغان مەنە بار ئاينۇرۇم. يەنە شۇبھىلىنىدىغان يەرلىرىڭ بار ئوخشايدۇ.

ـــ مەسئۇد، مەن سېنى بارلىقىم بىلەن ياخشى كۆرىمەن، خىيالىمدىن بىر مىنۇت نېرى بولمايسەن، سېنى دائىم يېنىمدا دەپ ھېس قىلىمەن، لېكىن بۇلارغا بىر ئەندىشە دائىم ھەمراھ بولۇپ، سايە تاشلاپ تۇرىدۇ. مېنىڭچە بۇمۇ مۇھەببەت، ـــ بۇ پەلسەپىۋى مەنە يوشۇرۇنغان مۇلاھىزە مەسئۇدقا بەكمۇ ياقتى، قەلبىنى تىترىتىۋەتتى، سۆيۈنۈش، ھاياجان، تەلپۈنۇش، تەشنالىق ئارىلىشىپ كەتكەن تۇيغۇلار ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى ئىگىلىدى. ئۇ غايىۋى بىر كەيپىياتقا چۆمدى، ئۇنىڭ تېنى يېنىك تىترەپ، يۈرىكى كۆكرەك قەپسىگە پاتمايۋاتقاندەك بولۇپ، ئۇزاق ـ ئۇزاق نەپەس ئالدى. قانلىرىدا، ھۇجەيرىلىرىدە يوشۇرۇنۇپ تۇرغان بىر خىل سېھىرلىك كۈچ بىردىنلا ئۆزىنىڭ قۇدرىتىنى كۆرسەتتى.

ـــ مەسئۇد نېمە بولۇۋاتىسەن؟ ـــ دېدى قولتۇقلاپ كېتىۋاتقان ئاينۇر ئۇنىڭدىكى ئۆزگىرىشلەرنى يۈرىكى بىلەن سېزىپ.

ـــ مېنى ... مېنى قۇچاقلا ... مەھكەم قۇچاقلا، ـــ دەپ تىترەك ئاۋازدا شۇنىلىدى مەسئۇد قۇچقىنى كېرىپ، ـــ چاڭقاۋاتىمەن ... تەلپۈنىۋاتىمەن، ـــ بىر جۈپ ئاشىق ـ مەشۇق تولۇن ئايىنىڭ گۈۋاھلىقىدا بىر گەۋدە بولۇپ كەتكەندەك قۇچاقلاشتى. شېرىن لەۋلەر جۈپلەشتى، سالقىن شامال ئۇلارنىڭ چاچلىرىنى بىر ـ بىرىگە ئارىلاشتۇرىۋەتتى، قىزنىڭ ئېتەكلىرى رېتىملىق تەۋرىنەتتى.

باھارنىڭ ئايدىڭ كېچىسى، بۇلۇتسىز ئاسماندىكى ھۆسنىگە تولغان تولۇن ئاي، جىمىرلاپ تۇرغان سان ـ ساناقسىز

يۇلتۇزلار، يېنىك چىقىۋاتقان باھار شامىلى، تىنچ ئۇيقۇغا كەتكەن شەھەر، سوزۇلۇپ ياتقان ئادەمسىز يول، ئېلېكتر چىراغلىرىنىڭ ئاسفالىت يولدا يېنىپ تۇرغان شولىسى، ئەمدى بىخ چىقارغان نوتىلارنىڭ يېقىملىق چايقىلىشىلىرى، بىر جۇپ ئاشىق ـ مەشۇقنىڭ ئىسسىق قۇچاقلىشىشى، تاتلىق سۆيۈشۈشلىرى، يېنىك تىترەشلىرى، شۇڭلاشلىرى ... نېمىدېگەن گۈزەل ئايدىڭ كېچە ... نېمىدېگەن مەنىلىك تۇرمۇش ...

ئون بەشنچى باب

1

— سىز رىزۋانكۇل بولمىسىزغۇ دەيمەن، — ماگسىزىننىڭ ئۇچىنچى قەۋىتىدىكى رەڭگارەڭ ئايالچە پوپايكىلارنى كۆرۈۋاتقان رىزۋانكۇل ئاۋاز چىققان تەرەپكە قارىدى، ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدە چىرايلىق بىر قىز ئۇنىڭغا ئىللىق تەبەسسۇم قىلىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ بۇلاقتەك قارا كۆزلىرىدىن يېقىملىق بىر نۇر بالقىپ تۇراتتى، قىياقتەك ئىنچىكە قاشلىرى يېڭى چىققان ئايدەك ئېگىلىپ تۇراتتى، سۈتتەك ئاق تېرىسىگە ياراشقان ھال رەڭ مەڭزى ئۇنى تېخىمۇ چىرايلىق قىلىپ كۆرسىتەتتى. تۇم قارا، قويۇق چاچلىرى قىزنىڭ يەلكىسىنى بىر ئالغاندى، يېڭى مودىدىكى پوپايكىسى بەدىنىنى قىسىپ، تەبىئىي فىگۇرىسىنى تولۇق نامايان قىلىپ تۇراتتى. كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان كۆكسى بىر شاختىكى قوشماق ئالمىدەك، ئۇنىڭ قىزلىق نازاكىتىگە تېخىمۇ قويۇق تۈس بەرگەندى. رىزۋانكۇل ھەم ھەۋەس ھەم ئەجەبلىنىش ئەزەردە قاراپ قالدى، نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي تېڭىرقىدى.

— سىز مېنى تونۇمايسىز. مەن سىزنى ياخشى تونۇيمەن. بۇ ئادەملەر ئارىسىدا بولۇپ تۇرىدۇ، ھېچقانداق ئەجەبلەنگۈچىلىكى يوق، — دېدى بۇ ناتونۇش قىز. ئۇنىڭ سۆزلىرى شۇنداق راۋان، تەلەپپۇزى ساز، ئېيتىلىشى ئېنىق ئىدى، قىياپىتىدىن جۇرئەتلىك، قەيسەر تەبىئەتلىك قىز ئىكەنلىكى چىقىپ تۇراتتى.

— ياق ... ياق، سىزنى پەقەتلا كۆرۈپ باقماپتىكەنمەن، شۇڭا ... — رىزۋانكۇل ئۆزىنىڭ تەمتىرەپ قالغىنىنى يوشۇرۇپ

قالالمىدى.

— مانا كۆرۈشتۇق، — دېدى ئۇ قىز قاش - كۆزلىرىنى ئويناتىپ، — تونۇشۇپ قالدۇق دېگەن گەپ، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ بىرەر يېگىت تاسادىپىي شۇنداق دېگەن بولسا، ھەرقانداق قىز تەمتىرەيدۇ، ھودۇقىدۇ، ئۇنىڭ خىيالى بۇنىڭ تېگىگە يېتىدۇ. لېكىن كۆرۈپ تۇرۇپسىز، مەنمۇ سىزگە ئوخشاش، ئىككىمىز بىر جىنىس. ھە، پوپايكا ئالامسىز؟ مېنىڭ كۆزۈم خېلى مال تونۇيدۇ، مەن ئېلىشىپ بېرەي.

— ياق ... ھە، ئاشۇنداق خىيالىمۇ بار ئىدى، ئەپلىكەك پوپايكىدىن بولسا، بىرنى ئالايمىكىن دەپ ئويلىۋېدىم.

— بۇ ياخشى پۇرسەت. مەن تاللىشىپ بېرەي، بۇ دوستلىقىمىزنىڭ باشلىنىشى بولۇپ قالسا ئەجەب ئەمەس، بىر قۇر كۆرۈپ باقمامدۇق، — ناتونۇش قىز شۇ گەپ بىلەن رىزۋانگۈلنى قولتۇقلىۋالدى ۋە ئەينەك جازىنى بويلاپ ئاستا سۈرۈلدى. رىزۋانگۈلنىڭ كۆزى ئېسىپ قويۇلغان خىلمۇخىل پوپايكىلاردا بولسىمۇ، خىيالى باشقا يەردە، بۇ كىمدۇ؟ بۇ ناتونۇش قىز زادى كىم؟ مېنىڭ ئىسمىمنى قانداق بىلىدۇ؟ ئەھۋالدىن قارىغاندا مېنى خېلىلا ياخشى تونۇيدىغان ئوخشايدۇ ... قانداق قىلىپ تونۇيدۇ، مەن بىر يەردە كۆرگەنمۇ يە؟ ... ئۇ بۇنى ئەسلىيەلمىدى. باشلانغۇچ، ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ساۋاقداشلىرىنى ئەسلىدى، ئالىي مەكتەپتىكى ساۋاقدىشى بولسا، بىر كۆرۈپلا تونۇۋالاتتى. ئۇنى مېنىڭ نېمەم قىزىقتۇرغاندۇ؟ مېنى كۆرۈپلا تونۇشۇشقا ئۇرۇنىۋاتىدۇ.

— سىزگە بۇلارنىڭ بىرەرسىمۇ ياقمىدى بولغاي، — دېدى ناتونۇش قىز. رىزانگۈلنىڭ خىيالى ئۇزۇلدى، ئۇ راستلا كۆزى ئوچۇق بولسىمۇ، پوپايكىنىڭ بىرىنىمۇ كۆرمىگەنىدى. — شۇنداق، بىرەرسىمۇ كۆڭلۈمگە ياقمىدى، باشقا دۇكانلارنى ئارىلاپ باقسام بولامدىكىن، — دېدى ئۇ ئالدىراپ - تېنەپ.

— مەنمۇ شۇنداق ئويلىغان، يۇرۇڭ بولمىسا، مەخسۇس

پوپايكا ساتىدىغان دۇكانغا بېرىپ باقايلى، ــ ئۇ شۇ سۆزلەر بىلەن رىزۋانگۈلنى ئۆز ئىختىيارىغا قويماستىن پەسكە ئېلىپ ماڭدى.

شەھەرنىڭ ئاۋات كوچىسىدا ئادەم مىغلىداپ كەتكەن، ئۆتۈشۈۋاتقانلار بىر ـ بىرىگە تېگىشىپ، سۆركىلىشىپ ماڭاتتى، ھەممە ئادەم ئۆز ئىشى بىلەن ئالدىراش، بىرى ـ بىرىگە باقمايدۇ. ئالدىراپ مېڭىش، جۇپ ـ جۇپى بىلەن نېمىلەر توغرىسىدۇر مەسلىھەتلىشىپ مېڭىش، ھېچكىمنىڭ ھېچكىم بىلەن كارى بولماسلىق شەھەر ھاياتىنىڭ تەبىئىتى.

رىزۋانگۈلنىڭ خىيالى يېنىدىكى قىزدا، ئۇ ھەرقانچە ئويلاپمۇ بىرەر نەرسىنى پەرەز قىلالمىدى، يېنىدىكى قىزنىڭ مەقسەت ـ مۇددىئاسىنى پەرەز قىلالمىدى.

ــ قىزچاق، ئۇنچىلىك ئويلاپ كەتمەك، ئۆزىڭىزنى ئاۋارە قىلىپ نېمە قىلىسىز، ھەممىسى ئايدىڭلىشىدۇ.

ــ مەن بىر نەرسىنى سورىسام رەنجىپ قالماسسىز؟ ــ دېدى رىزۋانگۈل دادىللىشىپ.

ــ نېمىلەرنى دەيدىغانسىز، سورىغانغا رەنجىسەم، سىز بىلەن تونۇشۇشقا جۇرئەت قىلالمىغان بولاتتىم، قارىغاندا ئىچىڭىز پۇشتى بولغاي. چۈش ۋاقتىمۇ بولۇپ قالدى، يەنە بىر ياقتىن بۇ كوچا، سۆزلىشىش ئەپسىز، ئاۋۇ ياقتا بىر قەھۋەخانا بار، يۈرۈڭ.

ــ رەھمەت، سىزنى ئاۋارە قىلسام بولماس.

ــ سىزنى ئاددىي مېھمان قىلاي، ــ ناتونۇش قىز گېپىدە چىڭ تۇرۇۋالدى. رىزۋانگۈلنىڭ ئىختىيارىغا قويماستىن قەھۋەخانىغا سۆرەپ كىردى. ئۇلار مەخسۇس خانىغا كىرىپ ئولتۇرۇشتى. يېمەكلىك ـ ئىچىملىك بۇيرۇدى، ئېلىپ كېلىنگەن قەھۋەنى ئازراق ئوتلىۋالغاندىن كېيىن، ناتونۇش قىز سۆز باشلىدى:

ــ مەن سىز ئويلىغان مەسىلىلەرگە ئەمدى جاۋاب بېرىمەن. ئىسمىم گۈزەلنۇر، كەسپىم ئارتىس، مەن بىر قېتىم توي

قىلغان، ــ ئۇلارنىڭ ئالدىغا تاتلىق يېمەكلىكلەر قويۇلدى. «گۈزەلنۇر»، «ئارتىس»، «بىر قېتىم توي قىلغان»، رىزۋانگۈلنىڭ كۆڭلىگە قارا بۇلۇتتەك بىر سايە چۈشتى، ئۇ ئەمدى تونۇشلۇق بىرئۇاتقان چوكانغا تۈزۈك قارىيالمىدى، ئارامسىزلىق ئۇنى قىيناشقا باشلىدى.

ــ قېنى تاتلىقلاردىن يېگەچ سۆزلىشەيلى، ياخشى كۆرەمسىزكىن، بىلمەيمەن، مەن تاتلىققا ئامراق، يەڭە، ــ ئۇ ئۆزىنى شۇنداق ئەركىن تۇتتى، سۆزلەرنىمۇ قەدىناس دوستىغا دەيدىغان تەلەپپۇزدا ئېيتتى، ــ مەن سىزنى مۇندىن ئۇچ ئاي ئىلگىرىلا تونۇيتتىم. ئۆزىڭىزنى كۆپ كۆردۈم. ھەممە ئەھۋالىڭىزنى بىلىمەن. بەك ھېسسىياتچان، ئىرادىلىك قىز ئىكەنسىز. دېمىسىمۇ سىزنىڭ ئەرلەرگە لايىق بولغان گېئولوگىيە كەسپىنى تاللىشىڭىز ئىرادىلىك ئىكەنلىكىڭىزنى ئىسپاتلايدۇ. شۇ تاپتا مەن ئېنىق دېمىسەممۇ كىملىكىمنى بىلىپ بولدىڭىز، ئىشىنىمەنكى، مەقسەتلىك تونۇشۇاتقىنىمنى پەملەپ بولدىڭىز، ــ گۈزەلنۇر ئېنىق قىلىپ، ھەربىر سۆزنى دانە ـ دانە قىلىپ سۆزلىدى، تەلەپپۇزى بارغانسېرى قەتئىيلەشتى.

ــ گۈزەلنۇر، مەن ھېچنېمىنى چۈشىنەلمىدىم، ــ دېدى رىزۋانگۈل تىترەك ئاۋازدا، ئۇ ئۆز ئەندىشىسىنى ھەرقانچە يوشۇرغان بولسىمۇ، قۇربى يەتمىدى، ــ ماڭا ئېنىقراق دەپ باقسىڭىز، مېنىڭ بىلەن تونۇشىشىڭىزدىكى مۇددىئايىڭىزنى ئېنىق بىلىپ باقسام.

ــ سىز خاتىرجەم بولۇڭ، ئازادە ئولتۇرۇڭ، مەقسىتىمنى ئېنىق ئېيتىپ، سىزنىڭ يارىدەمگىزنى ئېلىش ئۈچۈن تونۇشۇاتقىنىم راست، قېنى، ماۋۇ تاتلىقلاردىن تارتىنماي ئېلىڭ، قورساق ئاچىدىغان ۋاقىت بولۇپ قالدى.

ــ رەھمەت، مېنىڭ يېگۈم يوق، سىز ئېلىۋېرىڭ.

ــ ئۇنچىلىك جىددىيلەشمەڭ، ھەممىنى ئوچۇق ئېيتىمەن، سىز ئەقىللىك، چېچەن قىز، ھېسسىياتچان ئادەم باشقىلارنىڭ

كۆڭلىنى ئاسان چۈشىنىدۇ. رەھىمدىل، كۆڭلى يۇمشاق كىشىدۇ. ئۆزىڭىزگە ئوخشاش بىرسى ئالدىڭىزدا كۆڭۈل ـ كۆكسىدىكى قايغۇ ـ ھەسرەتلىرىنى تۆكۈپ، ناله ـ پەريـاد قىلسا، ئەلۋەتتە ھېسداشلىقىڭىز قوزغىلىدۇ. ھالىغا يېتىپ، ياردەملەشكۈڭىز كېلىدۇ، ـــ گۈزەلنۇرنىڭ جاراڭلىق ئاۋازىغا تىترەك ئولاشتى، چىرايلىق، ئويناپ تۇرىدىغان كۆزلىرىنىڭ چاناقلىرىدا ياش لىغىلداپ قالدى، گۈزەل ھۆسنىنى مۇڭ پەردىسى چۈمكىدى، ئۇ سۆزىدىن توختاپ بىرقانچە قېتىم ئېغىر تىنىۋالدى. ئومـاق كۆكسى نەچچە قېتىم بىر ئەپلىك كۆتۈرۈلۈپ پەسەيدى، ـــ مەنمۇ سىزدەك تاڭ سەھەردە ئەمدىلا يېشىلگەن پورەككە ئوخشاش چاغلىرىمدا غەمسىز، بەختلىك ئىدىم، بۇنى سۆيگەن يىگىتىم تەقدىم قىلغان. ئۇنىڭ سۆيگۈ بۆشۈكىدە شېرىن چاغلىرىمنى ئۆتكۈزگەنىدىم. مەن ئۇنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتىم، بىر كۈن كۆرمىسەم بىر يىل جۇدالىقتا قالغاندەك ھېس قىلاتتىم، يولغا قاراپ، شېرىن خىياللارنى سۈرەتتىم. مەن ئۇ چاغلاردا شۇنچىلىك بەختلىك ئىدىمكى، دۇنيادا قايغۇ، بەختسىزلىكنىڭ بارلىقىنى ئۇنتۇغانىدىم، ـــ گۈزەلنۇر ئۆكسۈپ كېتىپ، سۆزىنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرالمىدى. كىچىك سومكىسىدىن ئاپپاق ياغلىق چىقىرىپ، كۆزلىرىنى، پېشانىسىنى يېنىك سۈرتتى. ئارىغا جىمجىتلىق چۈشتى. رىزانگۈل نېمە دېيىشىنى بىلمەي قېتىپ ئولتۇراتتى، ئۇنىڭ مېڭىسى پىكىر قىلىش ئىقتىدارىنى يوقاتقاندەك قۇرۇق ئىدى، پەقەت غەلىتە بىر تەمتىرەش، چۆچۈش، ۋەھىمە ھېسسىياتىلا ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا ھۆكۈمران ئىدى. ئۇ گۈزەلنۇرنىڭ تېخىمۇ گۈزەللىشىپ كەتكەن چىرايىغا قورقۇش، ئەيمىنىش ۋە ئىچى ئاغرىش ئارىلاشقان نەزەر بىلەن قاراپ ـ قاراپ قويياتتى. ئۇنىڭ يېيىشكىمۇ، ئىچىشكىمۇ، بۇ يەردە ئولتۇرۇشقىمۇ تاۋى يوق، بىراق تۇرۇپ چىقىپ كېتىشكىمۇ جۇرئىتى يوق ئىدى.

ـــ ئادەمگە شۇنچىلىك ئېھتىياجلىق بولمىسا، ـــ دەپ

سۆزىنى يەنە باشلىدى گۈزەلنۇر، ــ يۈرەكتىكىنى تۆكمەيدۇ، بولۇپمۇ ئەمدىلا تونۇشقان ئادەمگە دەرد ئېيتىش ئاسان ئەمەس، ماڭا ئۇنىڭدىن باشقا ئامال يوق. قاراڭ رىزۋانگۈل، گەپنىڭ ئېنىقىنى ئېيتاي، سىز ئەركىلىگەن قۇچاقتا، مەنمۇ قانغۇدەك ئەركىلىگەن. ئاشۇ لەۋلەردىن مەنمۇ ھاياتنىڭ شېرىنلىكىنى تېتىغان، ئۇ يۈرەكتە ...

ــ گۈزەلنۇر گېپىڭىز بولسا تۈزۈك دەڭ، كىشى ئاڭلاپ ئولتۇرغۇدەك دېمەمسىز.

ــ ئاپپاق قىز، بەكمۇ يۇزى تۆۋەن، نازۇك ئىكەنسىز. قىز بالا دېگەن يىگىتنىڭ شۇ تەرەپلىرىگە خۇشتار بولمىسا، كۆز ياش تۆكەمدۇ، كېچىنىڭ تاتلىق ئۇيقۇلىرىدىن، تۇغۇپ چوڭ قىلغان ئاتا ـ ئانىسىدىن، كىندىك قېنى تۆكۈلگەن ئۆي، جان دوست، يار ـ بۇرادەرلىرىدىن ۋاز كېچىپ، شۇلارنىڭ كەينىدىن سەۋدايىلارچە كېتەمدۇ؟ يىگىت دېگەن شۇنداق تاتلىق، ھەممىدىن ۋاز كەچكۈزىدۇ، مەنمۇ ھەممە نېمىنى قايرىپ قويۇپ، ئالدىڭىزغا كەلدىم، بۇنىڭمۇ مەنىسى شۇ.

ــ ئېيتىڭا، مېنى نېمە قىل دېمەكچى، سىز نېمە مەقسەتكە يەتمەكچى؟ ئېنىق قىلىپ ئېيتىڭ، مەن ھېچنېمىنى چۈشىنەلمەيۋاتىمەن.

ــ ياق، سىزنىڭ بۇ گېپىڭىز ئادەل بولمىدى، سىز چۈشەندىڭىز، بىلدىڭىز، پەقەت چۈشىنىشنى خالىمايۋاتىسىز، ــ گۈزەلنۇر رىزانگۈلنىڭ قەلبىگە بارغانسېرى ئېچىرلەپ كىرىپ، ئۇزۇلدۇرمەي روھىي ھۇجۇم قىلغىلى تۇردى. كىشىلەرنىڭ مەنىۋى دەرياسىغا قارماق سېلىپ، بېلىق تۇتۇشتىكى تەجرىبىسىنىڭ ئۈستۈنلۈكىدىن پايدىلىنىپ رىزۋانگۈلنى قىستاۋاتاتتى، ھەر تەرەپتىن قورشاپ ئۇنى چۆچۈتىۋاتاتتى. ئۇ ھەقىقەتەن تەمتىرەپ قالدى، ئۇنىڭ ئارامسىز كۆڭلىدە پارچە ـ پارچە بۇلۇتلارغا ئوخشاش ئۇزۇك ـ ئۇزۇك خىياللار لەيلەپ يۈرەتتى. ئۇنىڭ ئۇلارنى بىر يەرگە يىغىشقا

قۇربى يەتمىدى.

— بۇنداق قىلىش، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى گۈزەلنۇر رىزانگۈلنىڭ ۋەھىمىلىك كۆزلىرىگە تىكىلىپ تۇرۇپ، — سىزدەك سەبىي قىزغا ياراشمايدۇ، سىز پورەكلەپ ئېچىلىۋاتقان گۈل، كېپىنەكلەرمۇ، بۇلبۇللارمۇ، ھەسەل ھەرىلىرىمۇ ئەتراپىڭىزدىن ئەگىپ كېتەلمەيدۇ. سىزگە تەمە، ئۇمىد بىلەن تىكىلىدىغان كۆزلەرنىڭ سانىنى ئۆزىڭىزمۇ بىلمەيسىز. ئۆزىڭىزنى خالىغىنىڭىزغا تەقدىم قىلىسىڭىز بولىۋېرىدۇ. ئۇنىڭدىن تەلەپ قىلغان ھەممە نەرسىڭىزنى ئالالايسىز، قىزلىق تەلەپلىرىڭىزنى تامامەن قاندۇرالايسىز.

— مېنى نېمە كۆرۈۋاتىسىز ! — دېدى رىزۋانگۈل ئەلەم بىلەن، ئۇنىڭ سەۋر قاچىسى تاشتى، ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، — ئۆز ھايات يولۇمنى ئۆزۈم بەلگىلەش ئىقتىدارىم بار ! ھايات، تۇرمۇش، مۇھەببەت ھەقىقىدە، بىلىپ قويۇڭ، ئۆزۈمگە خاس قاراشلىرىم، ئېتىقادىم بار مېنىڭمۇ. نېمە قىلىشنى، قانداق قىلىشنى ئۆزۈم بەلگىلەيمەن، — رىزۋانگۈل غايىبتىن جاساراەت كەلگەندەك قەتئىيلەشتى، مەڭزى قىزىپ، چېكە تومۇرلىرى كۆپتى، كۆزلىرىدىن ئۆزگىچە بىر خىل ئۇچقۇن چاچراپ كەتتى.

— خان قىز، — دېدى گۈزەلنۇر كۇلۇپ تۇرۇپ، يېقىملىق تەلەپپۇزدا، — چېچىلمالىڭ، ئۆزىڭىزنى بېسىۋېلىڭ، مېنىڭمۇ سىزگە ھاياتنى ئۆگىتىش نىيىتىم يوق. مەقسىتىمىمۇ ئۇ ئەمەس، سىڭلىم، كامىل مېنىڭ تۇنجى سۆيگىنىم، ئېرىم ئىدى. مەن ئۇنىڭ بىلەن بەكمۇ بەختلىك ئىدىم، بىراق ھازىر مەن ئۇ بەختتىن مەھرۇم قالدىم. بۇنىڭ ماڭا ئېغىر كەلگەنلىكىنى، ئولتۇرۇڭ، ئولتۇرۇۋېلىڭ، سىز تەسەۋۋۇر قىلالمايسىز، — گۈزەلنۇرنىڭ ئاۋازىمۇ، چىرايىمۇ، پۈتۈن تۇرقى بىردىنلا ئۆزگەردى، كىشىنىڭ ئىچىنى ئاغرىتقۇدەك بىر قىياپەتكە كىردى، — ئويلاپ بېقىڭ، مەن ئەمدى مەڭگۈ بەختسىز ئۆتۈپ كېتىمەنمۇ، ئۇشۇك تەگكەن گۈلدەك ۋاقىتسىز سولىشىپ

كېتىشكە رازى بولۇپ ئولتۇرسام بولامدۇ ! ؟ ئاھ ... بۇنداق تۇرمۇش نېمىدېگەن ئېغىر، نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق ؟ ! مەن بۇ بەختتىن ئايرىلىپ قالغىنىمغا ئىقرار ئەمەس، ئەزبىرايى ئىقرار ئەمەس، ئۇنىڭغا قايتا ئېرىشىش ئۈمىدىم ئۈزۈلگىنى يوق، ئىشەنچىم كامىل ئىدى. بۇ يولدا ئۇنىڭ ئۆزىدىن باشقا كاشىلا يوق ئىدى، ئەمدى ... ئەمدى بىلىپ تۇرۇپسىز، سىز قوشۇلدىڭىز، ئۇ ماڭا تەۋە بەخت ... ئۇ بەخت مەڭگۈ مېنىڭكى، ھېچكىم تارتىپ كېتەلمەيدۇ، ھېچكىم ... ــ ئۇ ئاخىرقى سۆزلەرنى ئەسەبىي بىر خىل تەلەپپۇزدا ئېيتتى ـ ده، سومكىسىنى ئېلىپ ئورنىدىن تۇردى، ــ مەن سىز بىلەن ۋاقتى ـ ۋاقتىدا ئۇچرىشىپ تۇرىمەن، ــ دېدى ۋە قەددىنى تىك تۇتۇپ، يېنىك قەدەملەر بىلەن فىگۇرلىق مېڭىپ خانىدىن چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ قىياپىتى شۇنداق خاتىرجەملىكىنى ئىپادىلىگەن، قاشلىرى، كۆزلىرى، لەۋلىرى رىزۋانگۈل دەسلەپتە كۆرگەنىدەك ئوماق ۋە چىرايلىق تۇسكە كەلگەنىدى.

2

كامىلنىڭ قېدىرىش ئەتىتى بۇ يىللىق ۋەزىپىنى تاپشۇرۇپ ئالغىلى ئۇچ كۈن بولدى. بۇ قېتىمقى ۋەزىپىنىڭ ۋاقتى ئۇزاق، قېدىرىش دائىرىسى كەڭ ۋە شارائىتى قىيىن، نىشان چارقىلىقنىڭ شەرقىي جەنۇبىي تەرىپىگە توغرا كېلىدىغان ئالتۇنتاغنىڭ تېخى ئادەم ئايىغى باسمىغان ئەڭ ئىچكىرىكى قىسمى، گىياھسىز ئالتۇنتاغ، سېرىق، قىزىل، كۆكۈچ توپا، ھەر خىل رەڭلەردىكى قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان تىك تاش، كەسمە قىيا، ئاسمانغا تاقاشقان چوققىلاردىن ئىبارەت. كۈن نۇرى چۈشمەيدىغان تىرەن ھاڭلىرى، كۈن چىققاندىن تارتىپ، كۈن پاتقۇچە قۇياش نۇرى يېنىپ تۇرىدىغان چوققىلىرى بەكمۇ سۈرلۈك. بەزىدە ئاندا ـ ساندا ئۆسۈپ قالغان ياۋا ئوتلار ئۈچراپ

قالىدۇ. سۇ تاپماق تەس، يوللىرى خەتەرلىك، بۇلارنى كامىل بىلەن ئەركىن بىلىدۇ، چۈنكى ئۇلار بەش يىل بۇرۇن ئالتۇنتاغقا بىر قېتىم تەكشۈرگىلى بارغانىدى.

بۇگۈن سەھەردىلا كامىل ئىشخانىغا ئەركىن، ئىلى، مەخمۇت، رىزۋانگۇل، رامىلە ۋە باشقا خىزمەتداشلىرىنى يىغىۋېلىپ، بۇ قېتىمقى قېدىرىپ تەكشۈرۈشنىڭ مەقسىتى، دائىرىسى، ئۇسۇللىرىنى تەپسىلىي چۈشەندۈرگەندىن كېيىن، شارائىت ھەققىدىمۇ خېلى ئۇزاق، ئەتراپلىق سۆزلىدى. بولۇپمۇ تەبىئەتنىڭ كەلتۈرىدىغان ئوڭۇشسىزلىقلىرى بىلەن يېڭىشكە تېگىشلىك رېئال قىيىنچىلىقلارنى بىر - بىرلەپ كۆرسەتتى. ئاخىر دۇچ كېلىش ئېھتىمالى بولغان تەبىئەتتىن كېلىدىغان خەۋپ - خەتەرلەر ھەققىدىكى پەرەزلىرىنى باشقىلار تەسەۋۋۇر قىلالىغۇدەك ئىنىق قىلىپ سۆزلىدى. كاملىنىڭ بۇنىڭدىكى مەقسىتى ئۆز ئەزالىرىدا روھىي تەييارلىقمۇ بولۇش، كوللېكتىپ ۋە شەخسلەرنىڭ ماددىي تەييارلىقىنى ھەم ياخشى قىلىشنى قولغا كەلتۈرۈش ئىدى.

تەييارلىق ئۇچۇن يېگىرمە كۈندىن ئوشۇق ۋاقىت بار، ئاڭغۇچە مەسئۇد يىغىننى تۈگىتىپ قايتىپ كېلىپ، ئەترەتكە قوشۇلۇپ تەكشۈرۈشكە چىقىدۇ. بۇ قېتىم ئۇلارغا يېڭى بىر ئەزا قوشۇلدى. ئۇ بولسىمۇ چىمەنگۇل، بۇ قېتىم ئۇ ئاچىسى گۈلئايشەمنىڭ ئورنىنى بېسىپ، ئەترەت ئەزالىرىنىڭ يېمەك - ئىچمىكىنى تەييارلايدۇ. كاملىنىڭ بۇ مەسلىھەتى ئىلىغا بەكمۇ ياقتى، ئەر - ئايالىنىڭ بىرگە ئىشلىشى نېمىدېگەن ياخشى، كۆڭۈللۈك ئىش. تويى بولۇپ، ئىككى ئاي بولماستىنلا ئۇنىڭدىن تۆت - بەش ئايلىق ئايرىلىش ئاسان ئەمەس - تە. سېغىنىش پىراقى ئەلۋەتتە ئاسانغا چۈشمەيتتى. چىمەنگۈلنى يالغۇز تاشلاپ كېتىش ئىلىنى باشقا ئويلارغا سالمىسىمۇ، ھەر ھالدا ئەمدىلا ئون توققۇز ياشقا قەدەم قويغان ئائىلە، سۆيگۈ، ئەرنىڭ ئىللىقلىقىنى ئەمدىلا بىلىپ، ئىچكىرىلەپ كىرىپ كېتىۋاتقان يېڭى كېلىننى

يېرىم يىل تاشلاپ قويۇش ھەر نېمە بولسىمۇ، كۆڭۈللۈك ئىش ئەمەس ـ تە. يەنە بىر تەرەپتىن ياش كېلىنلىك بىكاردىن ـ بىكار ئولتۇرۇشنىڭ مەنىسىزلىكىدىن ئېيتقاندىمۇ، كاملىنىڭ بۇ ئورۇنلاشتۇرۇشى ئېلىغا بەكمۇ ياقتى.

3

كەچلىك چاي ئىچىلىپ، داستىخان يىغىشتۇرۇلدى، ئۆينى گۈگۈم قاراڭغۇلۇقى ئىگىلىدى. ئېلېكتر چىرىغىنىڭ يېپىنى تارتىپ ئۆينى يورۇتقان چىمەنگۈل كىرىسلودا خىيال بىلەن ئولتۇرغان ئېلىنىڭ يېنىغا قىسىلدى، ئۇنى خېلى قىستىدى، ئېلى ھېچنېمە سەزمىگەندەك بىر خىلدا پېتىنى بۇزماي ئولتۇردى. كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىغان چىمەنگۈل مۇرىسى بىلەن ئېلىنى نۇقىدى.

ـــ نېمە بولدى، جىمىپلا قاپسىزغۇ؟ ـــ دېدى ئەركىلەپ.

ـــ مېنى دەمسىز ! ؟ ـــ دېدى ئېلى چۆچۈگەندەك بولۇپ، ئۇ چىمەنگۈلگە قارىدى.

ـــ ئىككىمىزدىن باشقا ھېچكىم بولمىسا، نېمە دېگىنىڭىز ئۇ، بۇگۈن باشقىچىلىغۇ سىز، نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىڭىز؟

ـــ ھېچ نەرسە ئويلىمىدىم، سىزنى قارىمايۋېتىپ كۆرەلەيمەنمۇ ـ يوق؟ دەپ سىناپ كۆرۈپ باقتىم.

ـــ ئۇنىڭغا نېمە كەپتۇ ئەمدى، بىرىمىز بىر ياقتا كېتىۋاتقاندەك، يە بىر ياقتا بارامدىكەنسىزلەر؟

ـــ چېچەنلىكىڭىزگە باركاللا گۇزەلىم، شۇنداق كۇنلەر كېلىپ قالدى، يەنە ماڭدىغان بولدۇق، بۇ قېتىم ۋاقتى بەك ئۇزاق، يېرىم يىلغا سوزۇلىدىغاندەك قىلىدۇ.

ـــ مۇنداق دەك، ـــ دېدى چىمەنگۈل بوش ئاۋازدا. ئۇنىڭ چىرايىدىكى جۇشقۇنلۇق بىردىنلا يوقالدى، خىيالغا پاتقاندەك جىم بولۇپ قالدى. ئېلى ھازىرلا ئۆيدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك،

بىلەكلىرىنى چىڭ تۇتۇۋالدى ۋە تېخىمۇ مەھكەم چاپلاشتى. ئارىغا بىر پەس جىمجىتلىق چۈشتى، ھەر ئىككىسى ئېغىر خىيالغا پاتقاندەك جىم ئولتۇرۇشتى.

ــ چىمەنگۈل، بىزنىڭ خىزمىتىمىزنىڭ ئۆزى شۇنداق. شەھەردە بىزگە ئىش يوق، بىز مەڭگۈ تاغ ـ دالىلار بىلەن ئىش تۇتىشىمىز، ئۇلارنى شەھەرگە ئەكەلگىلى بولمايدۇ. بىز ئالدىغا بارىمىز، ئۆينى تاشلايمىز، خوتۇن ـ بالىلاردىن ئايرىلىمىز، ئاي ـ دالادا ياتىمىز. بوران ـ چاپقۇن، قار ـ يامغۇر، ئىسسىق ـ سوغۇقنىڭ ھەممىسىنى كۆرىمىز، بۆرىلەرنىڭ ھۇۋلاشلىرىنى، يىلانلارنىڭ كۈشۈلداشلىرىنى ئاڭلايمىز، نەچچە كۈنلەپ قۇرۇق نان غاجىلايمىز، ۋاقتى كېلىپ قالسا، سۇنمۇ نورمىلىق ئىچمىز. نېمىگە مەيۇسلىنىسىز، ئاغزىڭىزنى ئۇمچەيتمەڭ، بۇلار ھېچنېمە ئەمەس، پەقەت ... پەقەت ... ــ ئۇ سۆزىنىڭ ئاخىرىنى قىلماي چىمەنگۈلنىڭ چاچلىرىنى سىلىدى، بىر قولىنى ئارقىدىن ئوتكۈزۈپ بېلىدىن قۇچاقلىدى.

ــ پەقەت بىر ـ بىرىمىزنى كۆرەلمەيمىز، ئايرىلمىز، يېرىم يىل ... نېمىدېگەن ئۇزاق، ــ دېدى چىمەنگۈل مەيۇس تەلەپپۇزدا.

ــ يېرىم يىل ئۇزاقمۇ؟ ــ دېدى ئېلى.

ــ بەك ئۇزاق، بەك ... ــ دېدى چىمەنگۈل يىغا ئارىلاش. ئېلىنىڭ كۆڭلى قەۋەتلا سۆيۈنۈپ كەتتى، يالغۇز قېلىش خوتۇنغا يېنىك چۈشمەيدىغانلىقىنى بىلدى، بۇ مۇھەببەتنىڭ چوڭقۇرلىقى، سۆيگۈنىڭ ساپلىقى، ئىچەكسىپ كەتكەنلىكىنىڭ دەلىلى. خىزمەت سەۋەبىدىن ۋاقىتلىق ئايرىلىپ تۇرۇشقا چىدىمايمۇ كۆز ياش قىلىپ، ھەسرەتلىنىۋاتقان خوتۇنىنى سۆيۈملۈك دېمەيدىغان ئەر بولماس.

ــ چىمەنگۈل نېمىشقا ياش تۆكىسىز؟ بۇ خىزمەت، مەڭگۈلۈك ئايرىلىپ كېتىۋاتقىنىمىز يوققۇ ...

ــ مەن بىلىمەن، بىلىپ تۇرۇۋاتىمەن، بىراق ئامالىم قانچە،

ئۆزۈمۇ بىلمەيمەن ... مەنمۇ بىرگە بارسام بولمامدۇ، كامىل ئاكامغا ئۆزۈم ئېيتىمەن.

— قاراڭە سىزنى، سەت بولمامدۇ، يالغۇز قېلىشقا چىدىماپتۇ دېسە ... — ئىشىك يېنىك چېكىلدى. چىمەنگۈل ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى. كىرىڭ، دەپ بولغۇچە ئىشىك تۈۋىگە ئۆزى يېتىپ باردى. ئىشكىنى ئېچىپ رىزۋانگۈل كىرىپ كەلدى، ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ قاراپ تۇرغان ئېلىنىڭ ئالدىراپ ـ تېنەپ قىلغان ئىما ـ ئىشارىلىرىگە دىققەت قىلمىدى.

— چىمەنگۈل سىزنى تەبرىكلەيمەن، ئېلىندىن ئارتۇق قىزغىنلىق بىلەن تەبرىكلەيمەن ! — دېگىنىچە ئۇنى چىڭ قۇچاقلىدى، بىر ـ بىرىنى قۇلتۇقلىشىپ كىرىسلودا ئولتۇردى. ئېلى بوشاشقان هالدا ئۆرە تۇرۇپ قالدى.

— نېمىگە تەبرىكلەيسىز، سىزلەر كېتىپ مېنىڭ قېلىشىمنىمۇ؟

— نېمىلەرنى دەپ يۈرىسىز، سىزمۇ بىز بىلەن بىرگە بارىدىغان بولدىڭىز.

— راستما؟ سىز مېنى ئالدىمايۋاتىدىغانسىز، ئېلى راستما؟ — دەپ ۋارقىرىۋەتتى چىمەنگۈل ئېلىگە قاراپ. ئېلى چىرايىنى غەلىتە قىلىپ، مۇغەمبەرلەرچە ئىككى قولىنى كېرىپ قويۇپ، بىر كىشىلىك كىرىسلوغا ئۆزىنى تاشلىدى.

— چىمەنگۈل كىرىپكىڭىز نەمغۇ؟ يىغلىدىڭىزما؟ ئېلى سىزنى بوزەك قىلغان ئوخشايدۇ ـ هە؟ — دېدى رىزۋانگۈل.

— هەي، — دېدى ئېلى، — مۇهىم بىر ئىشنىڭ بېلىدىن ئوشاتتىڭىز جۇمۇ رىزۋانگۈل، ئەمدى مەقسىتىم ئەمەلگە ئاشمايدىغان بولدى، ئەتىگىچە كىرمىگەن بولسىڭىز.

— ئۇنداق مەخپىي ئىش بولسا، هازىرلا چىقىپ كېتەي، تېخى مېنىڭ كىرگۈچە تاقىتىم تاق بولۇپ كەتكەن، چىمەنگۈلنى بىر خۇشال قىلاي دەپ ئويلىۋىدىم، — ئۇ ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشەلدى، چىمەنگۈل ئۇنىڭ قولىغا ئېسىلدى.

— سىزگە چاقچاق قىلىۋاتىدۇ، نەدە مۇھىم ئىش بولسۇن، بىز يېرىم يىللىق تەكشۈرۈشكە چىقمىز، سىز قالمىسىز، دەپ شۇنى سۆزلىشىۋاتاتتۇق، — دېدى چىمەنگۈل ئالدىراپ. رىزۋانگۈل ئېلىگە قارىدى، بۇ قاراشتا نېمە ئىش دېگەن مەنە بار ئىدى. ئېلى دەرھال بىر نېمە دېمىدى، قىز بىر نېمىنى پەملىگەندەك قىلدى.

— سىزنى ئۇزاق ئايرىلمىز، يالغۇز قالسەن، يېرىم يىلدىن كېيىن قايتىمەن دەپ قورقۇتۇپ، بوزەك قىلىۋاتقان ئىكەن ـ دە؟ ! — ئۇ ئېلىغا بۇرۇلۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — بۇ نېمە قىلغىنىڭىز سىزنىڭ، خۇشاللىقنى خۇشاللىق پېتىچە ئۆيگە ئېلىپ كىرمەي تەتۇر ئىش قىلىپ نېمە قىلاتتىڭىز؟ ئەر كىشى دېگەن شۇنداق ئەسكى بولىدىغان ئوخشايدۇ ـ ھە، چىمەنگۈل، — دېدى بۇ تەرەپكە قاراپ.

— ياق، ئەسكى ئەمەس، مېنىڭ بىلەن چېقىشىپ شۇنداق دېگەندۇ.

— مەن ئېنىق قىلىپ ئېيتىپ بېرەي، ۋاقتى ئۇزاقىراق قىدىرىشقا چىقىدىغىنىمىز راست، لېكىن سىزنى تاشلاپ قويىدىغان ئىش يوق، بىز بىلەن بىرگە چىقمىسىز، ئۆتكەن قېتىمقىغا ئوخشاش. پەقەت پەرقى: ئەمدى ئاچىڭىز بىلەن ئەمەس بەلكى سۆيۈملۈك ھەمراھىڭىز بىلەن، ئائىلە بويىچە دېگەن گەپ، بۇ كامىلىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى، — دېدى رىزۋانگۈل.

— سىز نېمىشقا ماڭا تەتۇرسىنى دەيسىز، يا مېنىڭ بىرگە بېرىشىمغا قوشۇلمامسىز؟ — دېدى چىمەنگۈل ئېلىگە قاراپ، ئۇنىڭ تەلەپپۇزىدا، قىياپىتىدە قېيىدىغاندەك ئالامەتلەر بار ئىدى.

— چېقىشىپ دەپ قويغان.

— ياق ئۇنداق ئەمەس، — دېدى رىزۋانگۈل، — مۇھىم بىر ئىش، مەقسىتىم، دېگەنلەرنى ھېلىلا ئۆز ئاغزى بىلەن ئېيتقان، چېقىشىپ دېگىنى يالغان ! مەقسىتىنى ئېيتقۇزۇڭ، چىمەنگۈل !

چىكۈك تۇرۇك، مەنمۇ سىز تەرەپتە.

ئېلى دەماللىقا بىر نەرسە دېمىدى، چىمەنگۈل بىلەن رىزۋانگۈل راستلا نېمە مەقسەت؟ دەپ ئۇنى قىستىغىلى تۇردى. ئاخىر بولماي ئۆزىنى ئەپقېچىپ ئۇنى ـ بۇنى دەپ باقتى، ئەمما ئىككىسىنى قايىل قىلالمىدى. رىزۋانگۈلنىڭ بىر قىسىم مەنىلىك سوئاللىرى بىلەن چىمەنگۈل بارغانسېرى چىڭ تۇردى. ئۇنىڭ نېمىلەرنى ئويلاۋاتقىنىنى بىلىش تەس بولسىمۇ، قىياپىتى جىددىيلەشتى. قاراشلىرىدىن ئەنسىزلىك، تەشۋىش مەنىلىرى چىقىپ تۇراتتى، ئېلى بۇلارنى سەزدى، ئويۇن چىڭىغا چىققىلى تۇردى، رىزۋانگۈلمۇ سەل جىددىيلىشىپ قالغاندەك قىلاتتى.

ـــ ئىككىڭلارغا نېمە بولدى، ئوتتۇرىغا ئېلىپ تالاپ نېمە قىلاي دەيسىلەر ؟ ! ـــ دېدى بىر چاغدا ئېلى كۈلۈپ تۇرۇپ، ـــ ئەر دېگەننىڭ ئايالدىن يوشۇرۇپ تۇرىدىغان ئازراق سىرلىرىمۇ بولىدۇ، بولۇشى كېرەك. ئەمدى مېنىڭ شۇ ھوقۇقىمنىمۇ تارتىۋالماقچىمۇ؟ ـــ ئۇ سۆزىدىن توختىدى. چىرايى جىددىي تۇس ئالدى. چىمەنگۈل بىر ئېلىغا، بىر رىزۋانگۈلگە قاراپ قويدى. بۇ سالماقلىق سۆزدىن چۆچۈگەندەك قىلاتتى، يەنە بىر تەرەپتىن ئېلىنىڭ خاپا بولۇپ قېلىشىدىنمۇ ئەنسىرەۋاتاتتى.

ـــ ئېلى ئۇنداق پوپوزىڭىزنى قويۇڭ، يوغان سۆزلىرىڭىز بىلەن چىمەنگۈلنى قورقۇتالىغىنىڭىز بىلەن مېنى قورقۇتىمەن دەپ ئويلىماڭ، مەقسىتىڭىزنى بىلىمگۈچە چىقىپ كەتمەيمەن، بۇ پەقەت چىمەنگۈل ئۈچۈن.

ـــ ھەي، ـــ دېدى ئېلى ئۆزىنى ئامالسىز قالغاندەك كۆرسىتىپ، ـــ مۇشۇنچىلىك سىرنىڭ ساقلىنىشىغىمۇ ئىگىدارچىلىق قىلالمايدىغان ھالغا چۈشۈپ قاپتىمەن، نېمىدېگەن بىچارىلىك بۇ، ئوغۇل بالىلىقىم نەدە قالدى؟

ـــ بولدى، ئېلى، سىزگە شۇنچىلىك ئېغىر كېلىۋاتقان بولسا، ئېيتمىسىڭىزمۇ بولىدۇ، رىزۋانگۈل، بولدى قىستىمايلىچۇ، ـــ دېدى چىمەنگۈل. ئۇنىڭ ئاۋازى، تۇرقى

يالۇۋرغاندەك ھالەتنى ئىپادىلىدى. رىزۋانگۇل نېمە دېيىشنى بىلمەي تۇرۇپ قالدى. ئىلىنىڭ كۆكسى تىل بىلەن ئۇقتۇرۇپ بولغۇسىز بىر خىل ئىپتىخار، شادلىققا تولدى، بۇنىڭ سەۋەبىنى ئۇنىڭ ئۆزى بىلمىدۇ، مۇنۇ ئىككى قىزنىڭ بىلىشى مۇمكىن ئەمەس.

— بۇ سىرنى، — دەپ سۆز باشلىدى ئىلى، — ئېيتىپ بەرسەمۇ رىزۋانگۇل سىز چۈشەنمەيسىز، چۈشەنگەن تەقدىردىمۇ ھېس قىلالمايسىز، چۈنكى سىز تېخى بىزنىڭ بۇ دۇنياغا قوشۇلمىدىڭىز؟ تەنھالىق دۇنياسى بىلەن جۈپلۇك دۇنياسى ئەلۋەتتە بىر - بىرىگە ئوخشىمايدۇ، بۇنى شۇ سەپكە كىرىپ چۆككەندىلا ئاندىن بىلگىلى بولىدۇ، بىراق پەقەت ئەرلا، ئۆزى چىن يۈرىكىدىن ياخشى كۆرگەن قىزى بىلەن توي قىلىپ مۇراد - مەقسىتىگە يەتكەن ئەرلا چۈشىنىدۇ، ئېيتىڭا سىز چۈشىنەلەمسىز؟ مەڭگۈ چۈشىنەلمەيسىز، چۈنكى سىز ئەبەدىي ئەر بولالمايسىز - دە.

ئىلىنىڭ سىرلىق ۋە مەنىلىك سۆزلىرى رىزۋانگۇلنى ھەقىقەتەن جىمىقتۇرۇپ قويدى. قانداقتۇر ئېيتىپ بولمايدىغان بىر سىرنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلدى. قىلغىنىم چېكىدىن ئېشىپ كەتتىمۇ نېمە، دېگەن ئوي يۈزىنى ۋۇللىدە قىزارتتى. ئۇ ئەر - خوتۇنلۇق ئوتتۇرىسىدا كىشىلەرگە ئېيتقىلى بولمايدىغان سىرلار بولىدۇ دېگەننى كىتابلاردىن ئوقۇغانىدى. بۇنى ئەسلىگەن رىزۋانگۇل ئارامسىزلىنىپ ئولتۇرالماي قالدى، لېكىن ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۆيدىن چىقىپ كېتىشكە ھېچبىر باھانە تاپالمىدى، كۆڭلىدە تەن بەرگىسى كەلمىدى.

— سىززە ئىلى، مېنى تار يەردە قىستاپ ... خەپ توختاپ تۇرۇڭ، — دېدى سەل رەنجىگەندەك.

ئىلىنىڭ ئونداق قىلىشىدا ئېيتقىلى بولمايدىغان مۇددىئاسىمۇ يوق ئىدى. خوتۇنىنىڭ يالغۇز قېلىشنى خالمايدىغان قەلبىنى بىلىپ، ئۇنىڭدىن ھۇزۇرلانماقچى. بۇ

ھەقىقىي ياخشى كۆرۈشنىڭ باشقا خىل شەكىلدە ئىپادىلىنىشى بولۇپ، سۆيۈشكۈچى قەلبىلەرگە باشقىچە بىر مەنىۋى ھۇزۇر بېرەتتى، ئېلى چىمەنگۈل بەخش قىلغان مۇشۇ ھۇزۇردىن قانغۇچە راھەتلەنمەكچى، خالاس.

4

يالغۇز ياتاق رىزۋانگۈلنىڭ ئوي ـ خىياللىرىنى ئەۋجىگە چىقىرىۋەتتى. ئۇ چىمەنگۈللەرنىڭ ئۆيىدىن خېلى كەچ قايتىپ كەلگەن بولسىمۇ، تېخىچە كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمىدى. بەش كۈندىن بېرى كېچىنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەكىنى ئازابلىق خىياللار بىلەن ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزمەكتە ئىدى. بۈگۈنمۇ ئۇنىڭ كاللىسىغا گۈزەلنۇر كىرىۋالدى. ئۇنىڭ ئوينىاپ تۇرغان، تېگىگە يەتكىلى بولمايدىغان كۆل رەڭ كۆزلىرى، تەبەسسۇملىرى، چىرايىدىكى تېز ـ تېز يۇز بېرىپ تۇرىدىغان ئۆزگىرىشلەر رىزۋانگۈلنىڭ كۆز ئالدىدا تىكلىنىپ تۇرۇۋالدى. شۇ كۈندىكى سۆزلىرى قۇلاقلىرىدا ئەكس سادا بولۇپ تەكرارلىنىپ تۇراتتى. بۇلار قوشۇلۇپ بىر ۋەھىمىلىك مۇھىت بولۇپ شەكىللىنىپ يالغۇز ياتاقنىڭ كېچىلىك جىمجىتلىقى قوشۇلۇپ، ئۇينىڭ ئىچى تېخىمۇ سۇرلۇك بولۇپ كەتتى. ئۇ ئازاب، قىينىلىش ئىچىدە ئىختىيارسىز «كامىلنىڭ ئىگىسى ھەقىقەتەن گۈزەلنۇرمىدۇ؟ مېنىڭ شۇنچە ياخشى كۆرۈپ قېلىشىمنى نېمە دەپ ئىزاھلاش كېرەك، راستتىنلا مەن باشقىلارنىڭ بەختىگە چاڭ سالدىمۇ؟ ... تۇنجى سۆيگۈ ... قىزلىقنىڭ ساپ سۈزۈك ئىرىنى ... ئۇ نېمىشقا بەختىدىن ئايرىلىپ قالدى؟ ئۇنى قولدىن چىقىرىۋېتىشكە نېمە سەۋەب بولغاندۇ؟ ئۇ قولدىن كەتكىنىنى ئېتىراپ قىلمايدۇ، قايىل ئەمەس ... يە ئايرىلىپ قالغاندىن كېيىن قەدرىنى بىلىپ، پۇشايمانىنىڭ دەستىدىن شۇنداق قىلىۋاتامدۇ؟» دېگەنلەرنى ئويلىدى. ئۇنىڭ خىياللىرى

شاخلىنىپ، ھەر ياققا پىلەك تاشلاپ مېڭىسىنى پۈتۈنلەي قاپلاپ كەتتى. «ئۇ چوكان راستلا ئۇنى مېنىڭدىن تارتىۋالماقچىمۇ ! ؟ سۆزلىرىنىڭ قەتئىيلىكى، ئۆزىنىڭ دادىللىقى ئەلۋەتتە قورقۇنچلۇق ... بىر ۋەھىمە، گۈزەلنۇرنىڭ پەيلى، جاسارىتى ...» رىزۋانگۈلنىڭ يۈرىكى تەرتىپسىز سېلىپ كەتتى، بىر نەرسە قىسقاندەك بەدەنلىرى كىرىشتى، مۇزلىدى. ئۇ يوتقىنىنىڭ چەتلىرىنى قولى بىلەن سىيپاپ يۈرۈپ تۇتۇپ ئاستىغا چاڭ قىستۇردى، پۈتىنى يېغىپ تۇگۈلدى، ۋۇجۇدىغا يېنىك تىترەك ئولاشتى، لېكىن كاللىسىدىكى خىياللار ئۈزۈلمىدى. ئۇنى ئۈزۈۋېتىشكە، كاللىسىدىن قوغلاپ چىقىرىۋېتىشكە قۇربى يەتمىدى.

تۇن كېچە، سۇرلۇك جىملىق، ۋەھىمىلىك يالغۇزلۇق ... بەخت تالىشىش ... خىرىس ... قورقۇنچلۇق مۇھىت رىزۋانگۈلنى تىنچ ياتقىلى، خاتىرجەم ئۇخلىغىلى قويمىدى. گۈزەلنۇر بىلەن كۆرۈشۈپ قايتقاندىن بېرى ئۇنىڭ كۆڭۈل تىنچلىقى بۇزۇلغان، زىددىيەتلىك خىياللىرى كۆپىيىپ كەتكەنىدى. رىزۋانگۈل كۈندۈزى ئىش بىلەن خىزمەتداشلىرى ئارىسىدا سەل تىنچلىنىپ قالغاندەك قىلسىمۇ، ياتقىدا يالغۇز قالغان، ئەتراپىنى كېچە قاراڭغۇلۇقى قاپلىغان ھامان ئۇنىڭ داۋالغۇپ تۇرغان روھىي دۇنياسى ئۆز كۈچىنى كۆرسىتەتتى.

رىزۋانگۈل بىرقانچە كۈندىن بېرى كاملىغا خۇپىيانە دىققەت قىلىپ كەلدى، ھەر قېتىم ئۇنى كۆرگەندە كۆڭلى جايىغا چۈشۈپ قالاتتى، ئىشەنچىسى قايتىدىن تىكلىنىپ، كۆڭلىدىكى تۇمانلار تارقىلىپ كېتەتتى، ئۇنىڭغا ۋەھىمە بولۇپ تۇيۇلۇۋاتقان سايە يوقىلىپ، تىنچ ھالەتكە چۈشۈپ قالاتتى. كاملىنىڭ خاتىرجەملىكى، مۇراد ـ مەقسىتىگە يەتكەن ئادەمدەك غەمسىز قىياپىتى ئۇنى رازى قىلاتتى، كاملىنىڭ ئۆزىگە تەۋە ئىكەنلىكىگە بولغان ئىشەنچى قەتئىيلىشەتتى، بەخت تۇيغۇسى بىلەن كۆڭلى قانائەت تاپاتتى. كامىل قىزنىڭ كۆز ئالدىدىن

كېتىشى بىلەنلا تاسادىپىي كۆتۈرۈلگەن بۇلۇتتەك يەنە شۇ ئەندىشە، ۋەھىمە ئۇنىڭ كۆڭۈل ئاسمىنىدا پەيدا بولاتتى، خاتىرجەملىكى بۇزۇلۇپ، ئارامسىزلىق باشلىناتتى. ئازابلىرى قايتىدىن باش كۆتۈرەتتى ـ ده، مۇقەددەس بىر مەنزىلگاھ بارغانسېرى يىراقلاپ كېتىۋاتقاندەك بىر ھالەت ئۆزىنىڭ رەھىمسىز ۋەھىمىسى بىلەن قىزنى ئازابلايتتى.

يوتقانىنىڭ ئىچىدە بارغانسېرى تۇگۈلۇپ كېتىۋاتقان رىزۋانگۈل چىدىغۇسىز ئازاب ئىچىدە رەھىمسىز خىيال دېڭىزىغا غەرق بولۇپ ئىڭرايتتى. بۇ دەھشەتلىك قاينام چۆرگىلىتىپ، ئۇنى سارايغا قىلىۋېتەي دېدى. قۇتقۇزۇشقا سوزۇلغان قول يوق، بىراق بىر جۈپ كۆچلۈك قول ئۇنى قاينامنىڭ تېخىمۇ دەھشەتلىك يېرىگە بار كۈچى بىلەن ئىتتەرمەكتە ئىدى. «ئاھ، خۇدا، مەن سېنىڭ ئالدىڭدا نېمە گۇناھ قىلغاندىمەن، مېنى مۇنداق ئازاب ئىچىدە قىينىشىڭنىڭ مەنىسىنى ھېچبىر چۈشىنەلمىدىم. مەن دۇنياغا قىز بولۇپ يارىلىپ قالغىنىم ئۈچۈن مۇشۇنداق زۇلۇمغا مەھكۇمۇ ... ! پاك ۋۇجۇدۇم، سەبىي قەلبىم بىلەن بىر يىگىتنى سۆيۈپ قالغىنىم گۇناھ ئەمەستۇ؟ ناۋادا بۇ گۇناھ بولىدىغان بولسا دۇنيادا گۇناھسىز بىرەر قىز، ئايال زاتى بارمىدۇ ! ؟» قىزنىڭ بۇ ئۇنسىز نالىسىنى كىم ئاڭلايدۇ، ئۇ مۇشۇ يېرىم كېچىدە قاراڭغۇ ئۆيدىن ئېتىلىپ چىقىپ، تۇن ئاسمىنىدىكى يۇلتۇزلارغا يېتەرمۇ؟ يىراق ـ يىراقلارغا ئۇچۇپ بېرىپ، چەكسىز ئورمانلاردا گۈركىرەرمۇ؟ ئاق قار بىلەن قاپلىنىپ تۇرغان تىك چوققىلارنىڭ ئارىسىدا ئەكس سادا چىقىرىپ جاراڭشىپ كېتەرمۇ، ئاھ ... قىز نالىسى، سۆيگۈ ئىلتىجاسى ئۆي قاراڭغۇلۇقىغا سىڭىپ جىمىپ كەتتى.

تۇمان ئىچىدىن بىر يورۇقلۇق كۆرۈنگەندەك، رىزۋانگۈلنىڭ كاللىسىغا بىر پىكىر تاسادىپىيلا كېلىپ قالدى. بۇ قاينامدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن نېمىشقا كاملىغا قول ئۈزاتمايدۇ، بۇ ئوي قىزنى بىردىنلا سەگەكلەشتۈردى. ئۇنىڭ يولدىن ئازغان ئەقلى، ئەمدى

ئۆز يولىنى تاپقاندەك بولۇپ، كۆڭلى يورۇپ كەتتى. «ئۇ چوقۇم بۇ ئىشنى مۇڭدەپپەقىيەتلىك ھەل قىلىدۇ، ئۆزىنىڭ ئەمدى ماڭا تەڭە ئىكەنلىكىنى ئىسسىق قۇچاق، شېرىن لەۋلىرى بىلەن بىلدۇرۇپ، كۆڭۈل ئازابلىرىمنى سۇرۇپ چىقىرىدۇ، ماڭا سوزۇلغان، ياق مېنىڭ بەختىمگە، تەقدىرىمگە، ھاياتىمنىڭ قەدىر - قىممىتىگە سوزۇلغان ئاشۇ قارا قولنى ئىرادە، ئەقىدە، سۆيگۈ قىلىچى بىلەن كېسىپ تاشلايدۇ. ھەي ئادەم دېگەن نېمانچە غەلىتە، سىرلىق مەڭجۇدات - ھە ... ! ياق ... ياق، ئەگەر كامىلىنىڭ يۈرىكىدە شۇ تۇنجى مۇھەببەتنىڭ، تۇنجى سۆيگەن قىزنىڭ چېچىپ قويغان مۇھەببەت ئۇرۇقلىرى بولسىچۇ ...» بۇ ئوي قىزنى يەنە چۆچۈتتى. «كامىلنىڭ قەلبىدە گۈزەلنۇرنىڭ سىيماسى ئەبەدىيلىك پۈتۈلگەن، ئۇ يەردىن مەڭگۈلۈك ئورۇن ئالغان بولسىچۇ؟ ! » گۈزەلنۇرنىڭ ماڭا ئېيتقان سۆزلىرىنى بىرمۇبىر يەتكۈزسەم، توسۇلۇپ تۇرغان توغانىنى ئېلىۋەتكەندەك بىر ئىش بولسا، ئۇنىڭ ئۆزى بىلىشكە مەخپىي ئىنتىلىپ يۈرگەن، لېكىن پەقەتلا خەۋەر تاپالمىغان ئىشنىڭ خەۋىرىنى يەتكۈزۈپ قويغاندەك بىر ئىش بولۇپ قالسىچۇ ... ئاھ، بۇ نېمىدېگەن دەھشەت، نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق ! ... توۋا، مەن نېمە ئىش قىلىپ قويغىلى ئاز قالدىم ...»

رىزۋانگۈلنىڭ خىياللىرى بىردەم بۇلۇت ئىچىگە كىرىپ، بىردەم ئۇنىڭدىن چىقىپ پارقىراپ نۇر چېچىپ قويۇپ، يەنە بۇلۇت ئارىسىغا كىرىپ يوقالغان ئايدەك ئۆزگىرىپ تۇراتتى. بىردىنلا ئۇنىڭ خىياللىرى يېقىنقى ھايات بەتلىرىنى ۋاراقلاشقا باشلىدى. كامىلنىڭ قىياپىتى، يۈرۈش - تۇرۇشلىرى قىزنىڭ كۆز ئالدىدا گەۋدىلىنىشكە باشلىدى، بۇلارغا قوشۇلۇپ، ئۇنىڭ خاراكتېرى، تەبىئىتى، مىجەزى، پەزىلەتلىرى ھەقىقىدىكى قىزنىڭ ئابستراكت يەكۈنلىرى ئۇنىڭ ھېلىلا كاللىسىدا تىكلەنگەن كامىل ئۇستىدىكى گۇمانلىرىنىڭ ئورنىنى ئىگىلەشكە باشلىدى، كامىل ئىچى بىر خىل، سىرتى بىر خىل

ئادەملەردىن ئەمەس، ئۇنىڭ ساختىلىق قىلىدىغان، ئۆزىنى ياساپ كۆرسىتىدىغان مىجەزى يوق. ئۇ ئۆز ئېتىقادىغا خىلاپ ئىشلارنىلا ئەمەس، بەلكى سۆزنىمۇ قىلمايدۇ. خاراكتېرىدا شاختىن ـ شاخقا قونۇپ يۇرىدىغان ئىللەت مەۋجۇت ئەمەس. قىز بۇلارغا شۇبھىسىز ئىشىنەتتى. كاملىنى ياقتۇرۇپ قېلىشى، ياق كاملىغا ئاشىق بولۇپ قېلىشىغا بەلكىم شۇلار سەۋەب بولغاندۇ. رىزۋانگۈل قەلبىگە نەقىش بولۇپ چېكىلگەن كاملىنىڭ سۆزلىرى، سەمىمىي قۇچاقلاشلىرى، قېنىپ ـ قېنىپ ئىشتىياقى بىلەن سۆيۈشلىرىنىڭ ساپ، ھەقىقىي ئىكەنلىكىگە ئىشىنەتتى. ئۆزىنى، بارلىقىنى ئاتىغانلىقىغا شۇبھىلەنمەيتتى، شۇنداق تۇرۇقلۇق نېمىگە قايغۇرىدۇ، نېمىشقا ھەسرەتلىرىنى كۆڭلىدىن چىقىرىۋېتەلمەيدۇ؟ ! نېمىشقا ۋەھىمە دەستىدىن كېچىلىرى ئۇخلىيالمايدۇ؟ بۇنىڭ سەۋەبىنى ئۇنىڭ ئۆزىمۇ بىلمەيدۇ، نېمە ئۈچۈن ئىكەنلىكىگە جاۋاب بېرىش ئۇنىڭ قولىدىن كەلمەيدۇ. ھەي، تەقدىر دېگەن شۇ ئوخشايدۇ. ئويلىمىغان يەردىن بىر تاسادىپىيلىق بىرسىنى بەخت ـ تەلەي بۆشۈكىگە سېلىپ ئەللەيلەيدۇ، بۇنىڭ راھىتى ئۇنىڭ ھاياتىدىكى ھەممە كۆڭۈلسىزلىكلەرنى ئۇنتۇلدۇرۇپ، راھەت ئاسمىنىدا مەست قىلىدۇ. ئۇ ئۆزى ئۆسۈپ چوڭ بولغان ئاشۇ يېزىنىڭ توپلىق يوللىرىنى، ئۆزى ئوينىغان ئېرىق ياقىسىدىكى دەرەخ سايىلىرىنى، چۆمۈلگەن لايسۇلۇق كۆلنى، سامان، يانتاق ئارىلىردىن تۇخۇم تەرگەنلىكىنى، ئانىسىنىڭ ياماق كۆڭلىكى، ئاتىسىنىڭ تەر پۇراپ تۇرىدىغان دوپپىلىرىنى ئۇنتۇيدۇ. خۇددى كۇندۇزى قۇياشنىڭ يورۇقىنى كۆرۈپ كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقىنى ئۇنتۇغاندەك ئۇنتۇيدۇ. بىرسى تاسادىپىي كۆتۈرۈلگەن قۇيۇندەك كەلگەن پېشكەللىكتىن ھەممىدىن مەھرۇم قىلىنىدۇ. بۇ پېشكەللىك ئۇنىڭ خاتىرجەملىكى، بەخت ـ ئامىتىنى سورۇپ ئاسمانغا توزۇتۇۋېتىدۇ، ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى بىھۇدە ئاقىدۇ، ئۇنىڭ ئاھ ـ زار، ھەسرەتلىرىگە ھېچكىم پەرۋا قىلمايدۇ، دەل

شۇ چاغدا ئۇ هوشىغا كېلىدۇ، ئۆز تەبىئىتىگە يانىدۇ. ئۆتمۈشنى ھەسرەت، ئېچىنىش، پۇشايمان بىلەن ئەسكە ئالىدۇ. ئۇلار ئۆتۈپ بولغان، ئەمدى قايتىشقا مۇمكىن بولمايدىغان بىر رېئاللىق بولسىمۇ، سېغىنىدۇ، ئېغىر ئۆكۈنۈش ئىچىدە سېغىنىدۇ، ئىنسان ئانا قوينىدا راھەتلىنىپ ياتقاندا، باللىقنىڭ غەمسىز چاغلىرىدا، شېرىن ئارزۇلار بىلەن ئۆتكۈزگەن ياشلىقنىڭ تۈنجى يىللىرىدا ھايات يولىنىڭ بۇنداق بولۇشىنى ئويلىمايدۇ. رىزۋانگۈل بۇنىڭدىن بىر يىل بۇرۇن ئۆز ھاياتىدا مۇشۇنداق بىر قېيىن ئىشقا يولۇقىدىغانلىقىنى ئويلىمىغانىدى، خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى. بىر نەچچە ئاي بۇرۇن قانائەت تاپقان سۆيگۈ بۆشۈكىدە راھەتلەنگەنده، بۇنداق بىر ۋەھىمىلىك ساينىڭ ئۆز ھەيۋىسى بىلەن قورقۇتۇشىنى، ئازابلىشىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەنىدى. مانا بۇنى تەقدىر دېمەي مۇمكىنمۇ، بۇ ئىنسان ھاياتىنىڭ سىرلىق تەقدىرى. رىزانگۈل بۇ تەقدىرگە تەن بېرىشكە رازى ئەمەس، ئۇ بۇنى تەقدىرنىڭ بوزەك قىلىشى دەپ تەن ئالمايدۇ، تاقابىل تۇرۇشقا ئاجىزلىق قىلىپ تۇرسىمۇ، ئاخىرغىچە ئېلىشىش ئىرادىسىدىن يانمايدۇ. ئۇ شۇ بېرىم كېچىدە بىردىنلا غەيرەتكە كەلدى. غايىبتىن بىر جاسارەت ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا ئۇچۇپ كىردى، قانلىرى قىزىپ، قەددى تىكلەشتى. شۇ چاغدا ئۆزىنىڭ بەختىگە ئەيمەنمەستىن چاڭگال سېلىۋاتقان ھېلىقى خوتۇنىنىڭ ئالدىدا ھودۇققانلىقىدىن، تەمتىرەپ قالغانلىقىدىن خورلۇق ھېس قىلدى، ئۆزىنىڭ جۇرئەتسىزلىكىگە كايىدى. «كامىل مېنىڭ، مەن ئۇنى ياخشى كۆرىمەن، جېنىمدىن ئارتۇق ياخشى كۆرىمەن. بەختىمنى، بارلىقىمنى، بىر ئۆمۈر تەقدىرىمنى ئۆز ئىختىيارىم بىلەن ئۇنىڭغا تاپشۇرغان، ئۇمۇ مېنى مەن ياخشى كۆرگەندەك ياخشى كۆرىدۇ، ئۇ ماڭا بەخت بېرىدۇ، خۇشاللىق تەقدىم قىلىدۇ. كاملىنى مېنىڭدىن تارتۇۋلىشقا ھېچكىمنىڭ ھەققى يوق، بىلىپ قويۇڭ، سىزنىڭ ئەسلا ھەققىڭىز يوق» دېگەن سۆزنى بېشىنى

تىك تۇتۇپ دېيەلمىگەنلىكىگە قاتتىق پۇشايمان قىلدى. بۇ ئىشنى كامىلغا ئېيتىشنى ئويلىغاندا ئورۇنسىز شۇبھىلەنگەنلىكىگە خجىل بولدى، ئەپسۇسلاندى. ئۇ كامىلنىڭ نېمىسىدىن شۇبھىلىنىدۇ؟ ئۇنىڭ سۆيگۈسىنىڭ سەممىي بولمىغان يېرى بارمۇ؟ ! مۇھەببىتىدە ئارىسالدىلىق سەزدىمۇ؟ ياق، ياق، ئۇ ھېچنېمە سەزمىدى. كامىل ئۇنى جېنىدىن ئارتۇق ياخشى كۆرىدۇ، بۇنىڭدا شۇبھە يوق ... ئۇنداق بولسا رىزۋانگۈلدىكى گۈمان، شۇبھىلەرنىڭ ئۆزى نېمە؟ بۇنى قىز بىلمەيدۇ، بىلىشمۇ مۇمكىن ئەمەس. رىزۋانگۈل ئۆز قەلبىدىكى كامىلغا بولغان مۇھەببەتنىڭ سالمىقىنى ئۆلچەپ كۆرۈشكە ئاجىزلىق قىلىدۇ. ئۇنىڭغا ئورۇنسىز قېيىداپ قېلىشلىرىنىڭ، يەنە بىر دەمدىلا تەسەللى ئېلىپ تۇرۇلۇپ قېلىشلىرىنىڭ، بەزىدە قىن ـ قىنىغا پاتماي خۇشال بولۇپ كېتىشلىرىنىڭ، بەزىدە كۆز ياش تۆكۈشلىرىنىڭ قانداق كۈچىنىڭ ۋەسۋەسىدە بولۇۋاتقىنىنى ئويلاپ كۆرمەيدۇ، بۇ خىل روھىي ھالەتلەر سۆيگۈ ئۇستۇنلۇكى، ياخشى كۆرۈشتە ئېشىپ چۈشكەنلىكىدىن بولىدۇ. شۇبھە مۇھەببەتنىڭ سايىسى، بۇ ئىككىسى مەڭگۈ بىر ـ بىرىدىن ئايرىلالمايدۇ.

تاڭ سۈزۈلۈشكە ئاز قالدى، كېچىنىڭ تەڭدىن تولىسىنى ئۇيقۇسىز، خىيال بىلەن ئېلىشىپ ئۆتكۈزگەن رىزۋانگۈل ئاخىر ئۆز ـ ئۆزىدىن رازى بولدى، بىر قارارغا كېلىپ كۆڭلى تىنچىدى، خىياللىرى ئاياغلاشتى. ئۇ ئەتە ھەممە ئىشنى كامىلغا ئېيتىدۇ، يۈز تۇرا ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ تۇرۇپ ئۆزىنىڭ ئىرادىسىنى قوشۇپ ئۇقتۇرىدۇ.

ئون ئالتىنچى باب

1

گۈزەلنۇر ھەقىقەتەن ئىسمى ـ جىسمىغا لايىق ھەم گۈزەل ھەم نۇرلۇق. ئۇنىڭ ئىنچىكە، ئەگمە قاشلىرى، بۇلاقتەك كۆزلىرى، ئۇنىڭدىن يېنىپ تۇرغان ئۇچقۇن، سۇزۇك يۈزىگە ياراشقان مەڭزى، ئۇنىڭدىكى غۇنچىدەك زىنىخلار، ئاق سۇزۇك بويۇنلىرى، كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان كۆكسى، ئۆزۈك ـ ئىنچىكە بەللىرى ھەرقانداق يىگىتنىڭ مەيلىنى ئىختىيارسىز تارتىدۇ، يۈرەكلىرىنى ياپراقتەك تىترىتىپ، قېنىنى قىزىتىدۇ، ئۇنى كۆرگەن يىگىتلەر ئاغزىنى ئارمان بىلەن تەمشىپ قويىدۇ.

گۈزەلنۇرنىڭ ئويناپ تۇرىدىغان بىر جۈپ قارا كۆزى تىلسىملىق بىر دۇنياغا ئوخشايدۇ، ئۇنىڭدىن مۇھەببەت قوشاقلىرى بىلەن ئايال ھېسسىياتىنىڭ ئەڭ نازۇك، نەپىس داستانلىرىنى ئوقۇغىلى بولىدۇ. گۈزەلنۇرنىڭ بىر پۈتۈن تۇرقى ئېستېتىكىغا تولغان سەنئەت، گۈزەللىك ئىلاھى. ئۇ كىچىكىدىن تارتىپلا ناخشا ـ ئۇسسۇل خۇمارى ئىدى. سەنئەت ئىنستىتۇتىغىمۇ بىرلا قېتىم كۆرۈنۈشى بىلەنلا قوبۇل قىلىنغان. تەبىئىي تالانت، مول ئېستېتىك روھى بىلەن قوشۇلۇپ، مۇنبەت تۇپراققا چۈشكەن ئۇرۇقتەك ھەممىنىڭ كۆزىگە چېلىقىپ تۇرىدىغان سەنئەت ئېتىزىنىڭ مايسىسى گۈزەلنۇر قىزلار ئىچىگە ھەسەت تېشى تاشلىسا، ئوغۇللار ئىچىگە ھەۋەس قوينى بولۇپ كىرەتتى. ئۇنىڭغا ئوچۇق ـ ئاشكارا، خۇپىيانە تاشلىنىدىغان كۆزلەر ھەر دوقمۇشتا دۇچ

كېلىپ تۇراتتى. قىزلىق تەبىئىتى گۈزەللىكىنى ئاسماندا ئۇچۇپ يۈرگەندەك مەغرۇرلۇق، پەخىرلىنىش تۇيغۇسىدا مەستخۇش قىلغانىدى. بۇنداق ئۆتكەن كۈنلەردىن كىم خۇشلۇق ھېس قىلمايدۇ دەيسىز. گۈزەللىكىدا ئۆزىدىن پەخىرلىنىش، بۇ دۇنياغا چىرايلىق، ھېسسىياتچان يارالغانلىقىدىن رازى بولۇش ھېسسىياتى ئۇنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشى، ئۆزىنى تۇتۇشى، كۆز تاشلاشلىرىدىن، ھەتتا كۆڭلىكىنىڭ ئېتەكلىرىنىڭ رېتىملىق تەۋرىنىشلىرىدىن مانا مەن دەپ چىقىپ تۇراتتى. بۇ ھالەت كۆز تاشلىغان يىگىتلەر ئۈچۈن ۋەھىمە بولۇپ، كۆڭلىدىكىنى ئاغزىدىن چىقىرىشقا يول قويمايتتى، گۈزەللىكىنى ئەنە شۇنداق ھالەتتە ئىنستىتۇتنىڭ ئىككى يىلىنى ئۆتكۈزدى.

ئۆكتەبىر بايرىمىغا ئۇلۇشۇپ كەلگەن قۇربان ھېيتىنىڭ ئىككىنچى كۈنى ئىنستىتۇتنىڭ كۆركەم زالىدا بۇ شەھەردە ئوقۇۋاتقان شىنجاڭلىق مۇسۇلمان ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن كۆڭۈل ئېچىش كېچىلىكى ئۆتكۈزۈلدى. ھەربىر ئالىي مەكتەپتىكى ئۇيغۇر، قازاق، ئۆزبېك، تاتار ئوقۇغۇچىلاردىن ئوغۇل - قىز بولۇپ ئۈچ يۈزدىن ئوشۇقى جەم بولدى. زامانىۋى تۈسكە كىرگەن مىللىي مۇزىكا ئەتىرىتى سەھنىدىن ئورۇن ئالغانىدى. يىگىت - قىزلار غەرب مودىسى بويىچە ناخشىغا تەڭكەش قىلىنغان مۇزىكىغا تانسا ئويناشتى، ساھىبخان مەكتەپ ئارتىلاپ - ئارتىلاپ ئۆز ئىچىدىكى ماھارەت ئىگىلىرىنى ئۆزلىرىنىڭ تالانتىنى كۆرسىتىشكە تەكلىپ قىلىپ، تانسا ئويناشنى توختىتىپ تۇردى. كۆپچىلىكىنىڭ ھەممىسى زالنى چۆرىدەپ قويۇلغان ئورۇندۇقلاردا ئولتۇرۇشتى. ئېلانچى قىز ئورنىغا چىقىپ «ھازىر مەكتىپىمىزنىڭ ناخشىچىسى گۈزەللىك «مېنىڭ يۇلتۇزۇم» دېگەن ناخشىنى ئېيتىپ بېرىدۇ» دەپ ئېلان قىلدى. زالنى گۈلدۇراس ئالقىش ساداسى بىر ئالدى، چاۋاك قىزغىن ۋە ئۇزۇنغا سوزۇلدى. پەرىزاتتەك گۈزەللىك مېڭىپ ئەمەس، ئۇچۇپ چىققاندەك لەرزان مېڭىپ ئوتتۇرىغا چىقتى، ئۇ يەنە بىر قېتىم يىگىتلەرنىڭ

ئالقىشىغا مۇيەسسەر بولدى. قىزنىڭ قاشلىرى، تەبەسسۇملىرى، ئۆزۈنى تۇتۇشى، قىسقىسى، ئەڭ ئاددىي ھەرىكەتلىرىمۇ بىر سەنئەت ئىدى. ئۇنىڭدىن گۈزەللىك تۆكۈلۈپ تۇراتتى، ئوتتۇرا ھال مۇزىكىغا تەڭكەش قىلىنغان ناخشا ئاۋازى زالنى بىر ئالدى، ياق، ئاڭلاپ ئولتۇرغانلارنىڭ روھىي ئاسمىنىدا پەرۋاز قىلدى. تىكىلگەن كۆزلەر ھەيرانلىق، ھەۋەس، قىزغىنىش، شادلىق، يەنە قانداقتۇر ھېسسىياتلارنى يوشۇرالمىغان ھالدا كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ قالدى. ناخشىچى قىز گۈزەلنۇر ئاۋازىنى ئاستا ـ ئاستا يۇقىرىلاتتى، بۇنىڭغا ماس ھالدا ئۇنىڭ قاشلىرى، كۆزلىرى، لەۋلىرى، بىر تۇرۇپ پەسىيىپ، بىر تۇرۇپ كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان كۆكسى، ئومۇمەن پۈتۈن قىياپىتى سېھرىي گۈزەللىك ۋە غايىۋى لىرىكا تۈسىنى تېخىمۇ روشەن نامايان قىلدى. ناخشىدىكى سېھرىي كۈچ بىلەن ئورۇنلىغۇچىنىڭ قىياپىتىدىكى ئېستېتىك كۈچ قوشۇلۇپ نۇرغۇن يۈرەكلەرنى تىترەتتى. گۈزەلنۇرنىڭ ناخشىسى قانداق ئەركىن پەرۋاز قىلغان بولسا، ئۇنىڭ خۇمارلاشقان چىرايلىق كۆزلىرى تىكىلگەن كۆز ۋە ھاياجانلىق چىرايلارنى شۇنداق كېزىپ يۈرەتتى، شوخ كېپىنەك رەڭمۇرەڭ گۈل ۋە چېچەكلەر ئۈستىدە يېنىك پەرۋاز قىلغانغا ئوخشاش ئىدى. بىر چاغدا گۈزەلنۇرنىڭ كۆزى تىكىلىپ تۇرغان بىر جۈپ كۆز بىلەن ئۇچراشتى. شۇئان ئاجايىپ بىر كۈچلۈك نۇر ئېقىمى ئۇنىڭ كۆزلىرىنى چاقنىتىۋەتتى، ئۇ نۇرلۇق چاقماقتا قاراپ سالغاندەك دەقىقە ئارىلىقىدا ھېچنېمىنى كۆرەلمەي قالدى، ھەممە نەرسە كۆز ئالدىدىن غايىب بولدى، ھەتتا ئۆزىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنىمۇ ئۇنتۇدى. بۇ ئىنتايىن قىسقا ۋاقىت ئىچىدە يۈز بەرگەن كارامەت. گۈزەلنۇر ئېسىگە كەلگەندە ئۇنىڭ كۆزى يەنىلا شۇ بىر جۈپ كۆزدە ئىدى، يۈرىكى تەرتىپسىز سېلىپ كەتكەن، بەدىنى قىزىغان، پېشانىلىرى، بىر جۈپ كۆكسىنىڭ ئوتتۇرىسى نەملەشكەن، ئاۋازى تىترەپ چىقىۋاتقانىدى. قىز شۇنچىلىك كۈچەپمۇ كۆزلىرىنى يۆتكەشكە

قادىر بولالمىدى، ئەمدى ئۇنىڭ كۆزىگە قويۇق قارا قاش، خەت تارتىشقا باشلىغان بۇرۇت، يۇپقا لەۋلەر، ئاپپاق يۈز، سەل تۇرۇلگەن قاپاقلار ئېنىق كۆرۈندى، ئۇلار قىزنىڭ كۆزىگە شۇنچىلىك ئېنىق كۆرۈندىكى، خۇددى بىر ـ بىرىگە ئۇدۇل قارىشىپ تۇرغاندەك ئىدى. قىز ناخشىنىڭ ئاخىرىنى، كۆپچىلىككە قىلىنىدىغان ھۆرمەتنى ئاجايىپ نەپس تۇس ئالغان ئادىتى بويىچە تاماملىدى. ئۇنىڭ كاللىسى ئويلاش ئىختىيارىنى يوقاتقاندى، گۈزەلنۇر ئوتتۇرىدىن قانداق چىقتى، قاياقتا مېڭىپ نەدە ئولتۇردى، ئارىلىقتا يەنە نېمە ئىشلار بولدى، ئەسلىيەلمەيدۇ. بىر چاغدا تېنى مۇزلىغاندەك قىلدى، يېنىك سەسكەندى. شۇ چاغدا ئۇنىڭ قۇلىقىغا يىراقتىن ئاڭلانغاندەك:

ـــ مۇزلاپ كەتكەن ئوخشايسىز، ـــ دېگەن يېقىملىق ئاۋاز ئاڭلاندى، ئۇچىسىغا بىر نەرسە يېپىندۇرۇلگەندەك قىلدى، بىرسى ئۆز يېنىغا چىڭراق تارتتى. قىز ئاستا ـ ئاستا تۇن ئاسمىنىدىكى يىراق يەردە پىلدىرلاپ تۇرغان يۇلتۇزلارنى، دەرەخ شاخلىرىنى، شالاڭلىشىپ قالغان يوپۇرماقلارنى پەرق قىلالمىدى. بىردىنلا ئۇ ئۆزىنىڭ ئولتۇرغىنىنى، يېنىدا بىرسىنىڭ قولتۇقىدىن ئۆزىگە تارتىپ ئولتۇرغانلىقىنى سېزىپ، قورقۇپ كەتتى ۋە چۆچۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. قىز شۇ چاغدىمۇ يېنىدىكى ئادەمگە قارىمىغاندى، يېنىك شامال چىقىپ تۇراتتى. يېقىملىق مۇزىكا ساداسى بىر پەسىيىپ بىر كۈچىيىپ ئاڭلىناتتى. نەچچە قەدەم يىراقلاشقان قىز بېشىنى كۆتۈرۈپ ئورنىدا تېخىچىلا ئولتۇرغان كىشىگە بۇرۇلۇپ قارىدى ۋە ئىختىيارسىز:

ـــ سىز؟! ـــ دەۋەتتى، بۇنىڭدا ھەيران قېلىش ياكى خۇشلۇقنىڭ بارلىقىنى بىلىپ بولمايتتى.

كامىل بىلەن گۈزەلنۇرنىڭ مۇھەببىتى مانا مۇشۇنداق باشلانغان. ئۇلار بىر ـ بىرىگە ئاتاپ يارىتىلغان تەبىئي بىر جۈپ ئىدى، مۇھەببىتى ساپ، سەمىمىي ئىدى، ئارمانلىرىغا يېتىپ،

كۈنلىرى بەختلىك ئۆتەتتى. شېرىن مۇڭدىشىش، مەنىلىك سەيلە، ئىسسىق قۇچاق، تاتلىق سۆيۈشۈشلەر ئۆتۈۋاتقان كۈلەرنىڭ ئۇنتۇلغۇسىز ئەسلىمىلىرى ئىدى.

— كۆرمىگەن ئۇچ كۈن ئۇچ يىلدەك بىلىندى كامىل، — دەپ ئەركىلىدى گۈزەلنۇر يىگىتنىڭ بوينىنى قۇچاقلاپ، ئۇنىڭ يۈزلىرىگە يۈزىنى سۈركەپ تۇرۇپ.

— مېنى كەچۈرگىن گۈزەل، كۆرۈشكە تېگىشلىك كىتابلارنى بەك زىچ ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپتىمەن، كېلىشكە ئامال قىلالمىدىم.

— سېغىنماپسىز ـ دە، ئۇنداقتا؟ مېنىڭ كۆز ئالدىمدا پەرۋانىدەك ئۇچۇپ يۈردىڭىز، يولىڭىزغا قاراپ كۆزلىرىم تالدى، دىلىم هاردى. سىز يەنە ...

— مەنمۇ سېغىندىم، ئاپپىقىم، دىسسېرتاتسىيە يېزىشقا تەييارلىق قىلىۋاتىمەن، مۇهىم بىر ئىلمىي مەسىلىنى هەل قىلىپ، پۈتكۈزىدىغان ئوقۇغۇچىلارغا بېرىلىدىغان ئەڭ يۇقىرى ئۇنۋاننى بىراقلا ئالاي دەيمەن، ئالاهىدە ئىلمىي قىممەتكە ئىگە بولسا، دەرىجە ئاتلىتىپ بېرىدىغان ئىشمۇ بار ئەمەسمۇ.

— كامىل ماڭا لازىمى سىز، سىز مەن ئۈچۈن دۇنيادىكى ئەڭ يۇقىرى ئۇنۋان، ماڭا ئۇنىڭدىن باشقا هېچنېمە لازىم ئەمەس. پەقەت سىز بولسىڭىزلا بولدى، دۇنيا گۈزەل، تۇرمۇش چەكسىز مەنىلىك، بەخت دېگەننىڭ هەممىسى سىز.

كامىل كان گېئولوگىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنى تاماملىغاندا گۈزەلنۇرنىڭ ئاخىرقى بىر يىلى قالدى. ئۇلار ئۈچۈن بۇ ۋاقىتلىق ئايرىلىش ئاسانغا چۈشمىدى، يىگىت هىجران ئازابلىرىنى كۆڭلىنىڭ بىر بۇلۇڭىغا سۈرۈپ قويۇپ، قىزنىڭ ئازابلىرىنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن بارلىق كۈچىنى سەرپ قىلدى، قىزنىڭ خالىغىنىدەك، رازى بولغۇدەك ۋەدىلەرنى بەردى. ئايدا ئىككى قېتىم خەت يېزىپ تۇرۇشنى بېكىتتى. بىر هەپتە ئەتىگەندىن تارتىپ كەچكىچە، تۇن نىسپىدىن ئاشقۇچە بىرگە

بولدى. نۇرغۇن قېتىم گۈزەلنۇرنىڭ مەڭزىدىكى ياشلىرىنى سۈرتتى، باغرىغا مەھكەم باستى، لەۋلىرىگە قېنىپ ـ قېنىپ سۆيدى، چاچلىرىنى سىلىدى. پۈتۈن كۈچى بىلەن قىزنىڭ تىلەكلىرىنى ئورۇنلاپ، تەلپۈنۈشلىرىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن ھەربىرىكەت قىلدى.

ـــ كامىل، سىز كەتسىڭىز مەن چۆل ـ جەزىرىدە يالغۇز قالغانىدەك بولىمەن. ئۆزۈمنى يېتىم، ئاجىز ھېس قىلىپ، قانچىلىك قېينىلارمەن ؟ !

ـــ بىز جىسمانىي جەھەتتىن ئايرىلساقمۇ، مەنىۋى جەھەتتىن دائىم بىرگە ياشايمىز، سىز مېنىڭ قەلبىمدىن مەڭگۈلۈق ئورۇن ئالغان، ئۇ يەردىن بىر مىنۇت ئايرىلمايمىز.

ـــ مەن ئايرىلىشقا چىدىيالمايدىغانىدەك قىلىمەن. ـــ كۆزۈمنى ئاچسام كۆرەلمىسەم، ئىزدىسەم تاپالمىسام، بۇنىڭغا چىداش مۇمكىنمۇ؟ ـــ ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن مارجانىدەك ياش تۆكۈلدى. ئۇ كاملىنىڭ يوغان قوللىرىنى، چىڭ بىلەكلىرىنى سىلايتتى، مەيدىسىگە بېشىنى قويۇپ، ئۇنىڭ ھىدىنى پۇرايتتى، بىر ياقتىن ئەركىلەيتتى. خۇمارلاشقان، ئىشتىياق بىلەن تەلمۈرگەن كۆزلىرى كاملىنىڭ كۆزلىرىدىن بىر نېمە ئىزدەيتتى. قىياقتەك قاشلىرىنىڭ مەنىلىك ھەربىكەتلىرى، جىنەستىدەك لەۋلىرىدىن تۆكۈلۈپ تۇرغان ھېسسىياتلىق تەبەسسۇم، كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان كۆكسىنىڭ ھە دېسىلا يىگىتكە سۈركىلىشىنىڭ مەنىلىرى ئېنىق ئىدى، قەلبىدە تىنىمسىز تېپىرلاۋاتقان ئارزۇنىڭ چېكىگە يەتكەنلىكىنى روشەن بىلدۈرۈپ تۇراتتى. بولۇپمۇ ئايرىلىش ھارپىسىنىڭ ئاخشىمى گۈزەلنۇرنىڭ ئىنتىلىشى چېكىگە يەتتى، ئۇنىڭ قىزىلىق نازى بىلەن ئەركىلەشلىرى، كاملىنىڭ بىلمىگەنگە سېلىپ قىلىۋاتقان ھەربىكەتلىرىگە ئەركىلىك بىلەن قېيىداشلىرى، تۇرۇپ ـ تۇرۇپ كۆز چاناقلىرىنىڭ ياشقا تولۇشى قىز قەلبىدىكى ئىنتىلىش، خالاشنىڭ ئالامىتى ئىدى. ئۆزىنىڭ قۇچىقىدا سەبىي بالىدەك

ئەركىلەۋاتقان قىزنىڭ نېمە خالاۋاتقىنىنى سەزمەيدىغان ئەركەك زاتى بولمايدۇ، ئىنسان روھى ھەم جىسمانىي جەھەتتىن بىر-كىپ ئىپادىلەنگەن بۇنداق تۇيغۇغا بەكمۇ سەزگۈر بولىدۇ. بىر - بىرىنىڭ قەلبىدىكىنى بىلىش ئۈچۈن بىرلا قېتىم بېقىپ قويۇش، پىسسىڭىدە كۈلۈپ قويۇش، ئىللىق تەبەسسۇم، كىرپىكلەرنىڭ سېكۈنت ئارىلىقىدىكى پىلدىرلاپ قويۇشنىڭ ئۆزى كۇپايە. تەلمۈرۈپ تۇرغان يۈرەكنىڭ قانائەت تېپىشى، ئىنتىلىپ تۇرغان تەننىڭ ئارامغا چۈشىشى قىز - يىگىت ئۈچۈن قىيىن ئەمەس، كۆزىنىڭ بىر قېتىم يۇمۇلۇپ، ئېچىلىشى بىلەن ئىش تامام بولىدۇ. لېكىن بۇنىڭ سالمىقى، بەدىلىنى يېنىك چاغلىغىلى بولمايدۇ. بولۇپمۇ كامىلدەك ئۆزىنى ۋە ئۆزىنىڭ ساپ، سەممىي ھىسسىياتلىرىنى قەدىرلەشنى بىلمەيدىغان يىگىت بۇ ئىشقا ئۇنداق يۈزە قارىيالمايتتى. باھارنىڭ يېشىللىقى، كۆزنىڭ مولچىلىقى، گۈلنىڭ پورىكى، تاغنىڭ، ئورمانىنىڭ، دەريانىڭ شاۋقۇنى، ئۇلارنىڭ يارىشىقى بولغىنىدەك، مۇھەببەتنىڭ ھەم توي كېچىسىدىكى يارىشىقى شۇ ئەمەسمۇ. ئالمىنى پىشمايي تۇرۇپ ئۇزۇۋېلىش، توي بولماستىن ناغرا چېلىش بۇ بىر پەمسىزلىك ... كامىلىنىڭ ئەركىلەپ تۇرغان قىزنىڭ تىلىكىگە تۇتقان پوزىتسىيەسى ئۇنىڭ تۇرمۇشقا، ھاياتقا، ھاياتتىكى باشقا نەرسىلەرگە تۇتقان پوزىتسىيەسىگە ئوخشاش پرىنسىپال ۋە قەتئىي ئىدى. شۇڭا ئۇ قىزنىڭ باشقا تىلەكلىرىنى سېخىيلىق بىلەن ئورۇنلىغان بولسىمۇ پەقەت ئاشۇ بىرلا، يېگانە، شۇ كۈچلۈك تىلىكىگە سېخىيلىق قىلالمىدى. قارامىلىق قىلىشقا كۆنگىلى ئۇنىمىدى. ئۇنى ئەڭ قىممەتلىك سوۋغا سۈپىتىدە توي كېچىسى تەقدىم قىلىش ئۈچۈن گۈزەلنۇرنىڭ ئۆزىگە ئامانەت قويۇشنى قارار قىلدى. ئۆزىنى چەڭ تۇتۇپ، ئۆزى بەلگىلىگەن پاسىلدىن ئۆتۈپ كەتمەستىن تاڭنى ئاتقۇزدى.

گۈزەلنۇرنىڭ كۆزىدىن قۇيۇلۇپ تۇرغان ياش، كامىلنىڭ ھىجرانلىق ئازابلىرىنى يوشۇرغان تىكىلىشلىرى، پويىزنىڭ

ئاستا قوزغىلىشى ... يىراقلاپ كېتىۋاتقان پويىزدىن كۆز ئۈزمەي، ئېگىز كۆتۈرگەن قولىدىكى ئاق ياغلىقنىڭ توختىماي سىلكىنىشى بىر غايىۋى مەنزىرە بولۇپ، ئۇلارنىڭ خاتىرىسىدىن مەڭگۈلۈك ئورۇن ئالدى.

تەستە ئۆتكەن كۈنلەر، سېغىنىش ھېسسىياتىغا تولغان ئايلار تىزىلىپ بىر يىلمۇ ئۆتۈپ كەتتى، گۈزەلنۇر مەكتەپنى تاماملاپ ئۈرۈمچىگە قايتىپ كەلدى، ئۇنى كۈتۈۋالغىلى چىققان كامىل ۋە ئىككى دوستى قىزنى كامىلنىڭ ياتقىغا ئېلىپ كەلدى. ئىككى كۈندىن كېيىن سەنئەت ئۆمىكىنىڭ ياتقىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدى، گۈزەلنۇرنىڭ ئوقۇغۇچىلىق ھاياتىغا ئوخشىمايدىغان بىر ھايات يولى شۇنىڭ بىلەن باشلاندى.

بىر جۈپ ئاشىق ـ مەشۇقنىڭ تويى بولغۇچىلىك ئارىلىقتىكى مۇھەببەتلىشىپ يۈرگەن چاغلىرى باشقىلارنىڭ زوقىنى كەلتۈرۈپ، ھەۋەس قىلغۇدەك ئۆتكىنىگە ئوخشاش توي مەرىكىسىمۇ، كىشىلەرنىڭ بىر ئۆمۈر خاتىرىسىدە قالغۇدەك ئۆتتى. بۇ قىزلارنىڭ توي مەرىكىسى ئۆتكۈزۈشتىكى ئارزۇسىنىڭ ئۇلگىسى، يېگىتلەرنىڭ بىردىنبىر ئارمانى بولۇپ قالدى. توي مەرىكىسىنى مۇشۇنداق ئۆتكۈزسە ئارمان قالمايدۇ ـ دە، بۇ مۇھەببەتنىڭ ئۇستىگە چېكىلگەن كەشتە، قۇلىقىغا قىستۇرۇلغان بىر تال گۈل ئەمەسمۇ ... ياخشى كۆرگەن يېگىت، تاڭ قالدۇرغان توي مەرىكىسى، كۆڭۈلدىكىدەك تۈزەشتۈرۈلگەن ئۆي، قانائەت تاپقان ياشلىق ئىنتىلىشلىرى، ئائىلىنىڭ ئىللىقلىقى گۈزەلنۇر ئۇچۇن بەخت بۆشۈكى. ئۇ توي بولۇپ ئون كۈن ئۆتكەن بولسىمۇ، ئىشقا بارمىدى، ئۆيدىن سىرتقىمۇ چىقمىدى، كاملدىن بىرەممۇ ئايرىلغۇسى كەلمىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قاراپ تويمىدى. ئىنتىلىۋاتقان تەلپۈنۈشلىرى تەسكىن تاپمىدى، قىزنىڭ قىزلىق ئەركىلەشلىرى، سېھىرلىك نازلىرى، كاملىنى سۆيۈشلىرى جىنسىي تەلپۈنۈشنىڭ چېكىگە يەتكەنلىكىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى.

— مېنىڭ خىزمەتكە بارغۇم كەلمەيدۇ، كامىل، — دېدى گۈزەلنۇر كەچتە كاملىغا چاپلىشىپ يېتىپ، — سىزدىن بىر مىنۇتمۇ ئايرىلغۇم يوق، بىردەم يوقاپ كەتسىڭىز ئىچىم پۈشۈپ ئۆلەي دەيمەن.

— ئەمدى ئۇلارغا نېمە ھاجەت، ئىككىمىز بىر شەھەردە، توي قىلىپ بىر ئۆيگە كىردۇق، مەن ئەبەدىي سىزنىڭ، سىزمۇ مەڭگۈلۈك مېنىڭ، — دېدى كامىل ئۇنىڭ ئاپپاق سىلىق يەلكىلىرىنى سىلاپ.

— سىز يوق بېيجىڭدە بىر يىلنى ئۆتكۈزگىنىمگە ھازىر ئويلىسام پەقەت ئىشەنمەيمەن، خۇددى ئۇ دەھشەتلىك چۈشتەك بىلىنىدۇ.

— ئۇنداقتىزە، سىز ئاجايىپ قەھرىمانلىق قىلىپسىز ـ دە، بۇنىڭدىن كېيىنكى ھاياتىمىزدا مۇنداق قەھرىمانلىقنى دائىم قىلىپ تۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ، يىلنىڭ كۆپ قىسمىدا ئۆينى تاشلاپ كېتىش مېنىڭ كەسپىمنىڭ خاراكتېرى، سىزنىڭمۇ ئۆيدىن ئايرىلىپ خىزمەت قىلىشىڭىزغا توغرا كېلىدىغان ۋاقىتلارمۇ بولىدۇ.

— ئۇنداق گەپلەرنى قىلماڭ، يۈرىكىم سىقىلىۋاتىدۇ، — دېدى گۈزەلنۇر لەۋلىرى بىلەن كاملىنىڭ ئاغزىنى ئېتىپ.

شېرىن ئاي بىلىنمەي ئۆتۈپ كەتتى. توي بولۇپ قىرىق نەچچە كۈندىن كېيىن كامىل ئۆز ئەتىرىتىنى باشلاپ كوئېنلۇن تېغىنىڭ غەربىي قىسمىنى قېدىرىش ۋەزىپىسىنى تاپشۇرۇپ ئالدى. بىر ھەپتە ئالدىراش تەييارلىق خىزمەتلىرىنى ئىشلەشكە كىرىشىپ كەتتى. بۇ ئىش كامىل ئۈچۈن خۇشاللىق بولسىمۇ، گۈزەلنۇر ئۈچۈن كۆڭۈلسىزلىك بولۇپ تۇيۇلدى. ئايرىلىشنى ئويلىسا، ئۇنىڭ كۆڭۈل ئارامى بۇزۇلۇپ، غەمگە پېتىپ قالاتتى، يالغۇزلۇق، تەنھالىق ۋەھىمىسى يۈرىكىنى قىسىپ بىئارام قىلاتتى، بىر خىل ئېغىر يوقىتىشتەك بىلىنىپ، كۆڭلى يېرىم بولاتتى ۋە گېپىغا بىر نەرسە تۇرۇپ قېپىپ، كۆز چاناقلىرى

ياشقا تولاتتى.

ــ جېنىم، ئىككى كۈندىن كېيىن مېنى تاشلاپ كېتىسىز شۇنداقمۇ؟ ــ دېدى كەچقۇرۇنلۇق چاي ئۈستىدە گۈزەلنۇر كاملىغا يېقىن ئولتۇرۇپ.

ــ كېتىسىز دېگىنىڭىز نېمىسى گۈزەل، مېنىڭ ئىشىم شۇ تاغ ـ جەزىرىلەر ئىچىدە تۇرسا، مەن ئۇ يەردە خىزمەت قىلىمەن.

ــ كۆڭۈللۈك ئىشلەمسىز؟

ــ ئەلۋەتتە، بەك كۆڭۈللۈك، چۈنكى ئۇ مېنىڭ ھاياتىمنىڭ مەنىسى، مەۋجۇتلۇقىمنىڭ تۈۋرۈكى، بىر ئۆمۈر ياقتۇرۇپ قالغان كەسپىم، سىز بولسىڭىز ئۆمۈرلۈك ياقتۇرىدىغان خوتۇنۇم. مېنىڭ ھاياتتىن بۇنىڭدىن ئارتۇق تەلىپىم يوق.

ــ ئايرىلىپ ياشاش سىزگە ئېغىر تۇيۇلمامدۇ؟

ــ قىزىقسىز ـ دە، بۇ قانداق ئايرىلىش بولسۇن، ئىنسان ھاياتىنىڭ تەبىئىتى شۇ. ئادەم ئىشلىمىسە، ئەمگەك قىلمىسا، ئومۇمەن پائالىيەت قىلمىسا، قانداق بولىدۇ؟ ھېچبولمىغاندا جەمئىيەتتىن ئېلىۋاتقانلىقىڭ ئورنىنى بولسىمۇ تولدۇرۇش كېرەك، ئادەم ئۆز ھاياتىنى مەنىگە ئىگە ...

ــ بولدى قىلىڭا ... ــ دەپ گەپنى ئۈزدى گۈزەلنۇر نازلىق قېيىنداش بىلەن، ــ مەن ئۇنداق چوڭ قائىدىلەرنى چۈشەنمەيمەن، ئاڭلاشنىمۇ خالىمايمەن، ماڭا سىز بولسىڭىزلا، كۆڭۈلدىكىدەك ئائىلەم، باشقىلارنىڭ كۆزلىرىدىن ئوت چىقىرىۋېتىدىغان كىيىملىرىم بولسا بولدى، جېنىمنى ئۈپرىتىشنى خالىمايمەن، ئالمىنىڭ خېنىمى بولۇپ ياشىسام رازىمەن.

ــ مۇنداق دەڭ، ــ دېدى كامىل نېمىندۇ غەيرىيلىك ھېس قىلغاندەك، ئۇ كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا خوتۇنىغا قارىدى. ئۇنىڭ تولغان چىرايى، بۇلاقتەك لۆمۈلدەپ تۇرغان سېھىرلىك كۆزلىرى، بوستاندەك تۆكۈلۈپ تۇرغان كىرپىكلىرى، ئاق يۈزىگە ياراشقان ھال رەڭ مەڭزى ... نېمىدېگەن گۈزەل رۇخسار ...

كامىل قولىنى ئۇنىڭ بىلىكىدىن ئۆتكۈزۈپ ئۆزىگە تارتتى. گۈزەلنۇر ئەركىلەپ بېشىنى ئۇنىڭ مۇرىسىگە قويدى.

2

چىرايلىق بېزەلگەن ئۆي، رەڭلىك چىراغ ئۆينى تېخىمۇ جازىبىلىك يورۇتۇپ تۇراتتى. ئۇستەل ئۈستىگە تىزىلغان تاتلىق يېمەكلىك، مېۋە ـ چۈملەر، چىنىگە قۇيۇلغان چايغا مۇڭلۇق كۆز تىكىپ ئولتۇرغان گۈزەلنۇر بەكمۇ پەرىشان. ئۇنىڭ سوزۇلۇپ تۇرغان قاشلىرى، ھەم جۇپلىشىپ تۇرغان جىنەستىدەك لەۋلىرى، ئوماق كۆكسىنىڭ بىر كۆتۈرۈلۈپ بىر چۈشىشى يالغۇزلۇقنىڭ ئېغىر كېلىۋاتقىنىنى ئىپادىلەپ تۇراتتى. بىر ھەپتىدىن بېرى ئۇ يالغۇز، كامىل ئۇنىڭدىن بەك يىراقتا، ئۇنىڭ يولغا چىقىش ئالدىدىكى تەسەللىلىرى گۈزەلنۇرغا يېنىكلىك بەخش قىلالمىدى. «ئۆزى بولسا ھېچ ئىش ئەمەستەك كېتىپ قالدى. ئۇنىڭغا ئايرىلىش ئېغىر كەلمەمدىكىن؟ يالغۇزلۇقتا يۈرىكى ئېچىشمامدىكىن؟ مېنى سېغىنمامدىغاندۇ؟ ئەر كىشىنىڭ يۈرىكى مۇشۇنداق قاتتىق بولامدۇ؟ ئۇچ ئاي نېمىدېگەن ئۇزاق، ئۇچ كۈن ياكى ئوتتۇز كۈن بولسىمۇ كاشكى، چىشىمنى چىشلەپ غەيرەت قىلىپ ئۆتكۈزسەم، مۇنداق كۆپ كۈنلەرنى قانداق ئۆتكۈزەرمەن؟ !». ئۇ خىيالدىن توختاپ ئېغىر تىنىپ قويدى. چايدىن خۇشياقمىغاندەك بىر يۇتۇم ئوتلىدى، يېمەكلىكلەرگە تاۋى يوق، قول ئۇزاتمىدى، بىر چاغدا ئاستا ئورنىدىن تۇردى، ئۇنىڭالغۇغا لېنتا سېلىپ، كۆنۈپكىنى بېسىپ قويدى. لەرزان مۇزىكا ئاۋازى ياڭرىدى، يېقىملىق ناخشا ئۆينى بىر ئالدى. بۇ گۈزەلنۇرنىڭ ئۆزىنىڭ ناخشىسى ئىدى. بىر دەمدىن كېيىن ئۇنىڭالغۇنى ئۆچۈردى ـ دە، تېلېۋىزورنى ئاچتى. قېرىشقاندەك ئېكراندا بىر يىگىت بىلەن بىر قىز ئوتلۇق نەزەرلىرى بىلەن بىر ـ بىرىگە بېقىشىپ،

شبرىن مۇڭدىشىپ ئولتۇراتتى. بۇ ئېچىشقان يەرگە تۇز سەپكەندەك بولدى، گۈزەلنۇرنىڭ كۆڭلى چايقىلىپ، پاراكەندىچىلىكى ئاشتى، ئۇ تېلېۋىزورنىمۇ ئۆچۈرۈۋەتتى، كىرىسلوغا چۆكۈپ ئولتۇرۇپ ئىككى چېكىسىنى سىقىپ، كۆزلىرىنى يۇمۇپ مۇڭلىنىپ كەتتى.

يالغۇز قېلىش گۈزەلنۇر ئۈچۈن بەكمۇ ئېغىر چۈشتى. كۈندۈزى سەنئەت ئۆمىكىدە كەسپداشلىرى بىلەن بىرگە بولۇپ، تەنھالىقنى ئۇنتۇغاندەك قىلسىمۇ، ئۆيگە بوسۇغىنى ئاتلاپ كىرىشى بىلەن ئۇنىڭ كۆڭلى مۇڭ بىلەن تولاتتى، جۈدالىق ئەلەملىرى، سېغىنىش پىراقىغا قوشۇلۇپ ئۇنىڭ كاللىسىنى ئايلاندۇرۇۋەتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ كەيپىياتىنى ئوڭشاش ئۈچۈن ئۇ ئىش ـ بۇ ئىش بىلەن مەلىكە بولۇپ باقاتتى، كىتاب ئوقۇيتتى، ئالبوملىرىنى ئېچىپ سۈرەتلەرنى كۆرەتتى، ھەتتا كامىلىنىڭ كىيىملىرىنى كۆرۈپ باقاتتى، لېكىن ئۇنىڭ يالغۇزلۇق ئەلەملىرى بېسىلىش ئۈياقتا تۇرسۇن، بارغانسېرى ئەۋجىگە چىقىپ، ئۇنىڭ ئىچىنى بىر نېمە تاتلىغاندەك ھېچبىر ئارامىغا قويمىدى. ئۇنىڭ خاتىرىلىرى بوي بەرمەس تۇسۇن تايەنىڭ كامىلىنىڭ ئوتلۇق كۆزلىرىنى، قاتتىق ـ قاتتىق قۇچاقلاشلىرىنى، تاتلىق سۆيۈشلىرىنى كۆز ئالدىغا تاشلاپ ئۇنى يېرىم بىھوش قىلىپ قوياتتى. مانا شۇ تاپتا يالغۇز ئۆيدە ئولتۇرۇش ئۇنىڭ ئۈچۈن چىدىغۇسىز ئازاب تۇيۇلدى ـ دە، ھېچنېمىنى ئويلىماستىن ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. باھارنىڭ ئىللىق شامىلى ئۇنىڭ يۈزلىرىگە ئۇرۇلدى، چاچلىرىنى ئويناتتى، مەڭزىنى سىلاۋاتقاندەك قىلدى. باھارنىڭ گۈگۈم ۋاقتى. يېشىللىققا پۈركەنگەن دەرەخ شاخلىرىنىڭ ئەۋرىشىم ھەربكەتلىرى، يوپۇرماقلارنىڭ ئاستا شۇىرلاشلىرى قوشۇلۇپ بىر خىل گۈزەل مۇھىت ھاسىل قىلغانىدى. يېنىپ تۇرغان ئېلېكتىر چىراغلىرى، ئۆتۈشۈپ تۇرغان چوڭ ـ كىچىك ماشىنىلار ... ئالدىراش كېتىۋاتقان ئادەملەر قاينىق شەھەر

هاياتىنىڭ كۆرۈنۈشىنى نامايان قىلىپ تۇراتتى. ئاندا ـ ساندا ئۇچراپ تۇرۇۋاتقان جۈپلەر كەچلىك كوچا سەيلىسىنىڭ باشلانغانلىقىدىن دېرەك بېرىپ تۇراتتى.

گۈزەلنۇر قويۇق ئۆسكەن دەرەخلەر سايە تاشلاپ تۇرغان پىيادىلەر يولىدا بىر ـ بىر قەدەم تاشلاپ ماڭغاچ ئەتراپقا كۆز تاشلىدى. يالغۇز كېتىۋاتقان ئايال كىشىنى كۆرمىدى، ھەر قېتىم جۈپ بولۇپ كېتىۋاتقانلارغا كۆزى چۈشكەندە يۈرىكى تېخىمۇ قىسىلدى، يالغۇزلۇق ئەلىمى كۈچەيدى. گۈزەلنۇر نەگە بارماقچى، نېمە قىلماقچى ئىكەنلىكىنى، ئۆيدىن قانچىلىك ئۇزاپ كەتكەنلىكىنى ئويلاپمۇ قويماستىن مېڭىشىنى داۋاملاشتۇردى. بىر چاغدا ئۇنىڭ قارشى تەرىپىدىن كەلگەن ئەر كىشى ئۇنى مۈرىسى بىلەن سوقۇۋەتتى، گۈزەلنۇر سەنتۇرۇلۇپ توختاپ قالدى ۋە ېشىنى كۆتۈرۈپ قارىدى. نېمىشقىدۇ باشقىچىلا بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ كۆزى ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان بىر ئوتلۇق كۆزگە دۇچ كەلگەنىدى.

ـــ كەچۈرىسىز خانىم، خىيال بىلەن بولۇپ ئەدەپسىزلىك قىلىپ قويدۇم، ـــ دېدى شۇنداق سىپايىلىك بىلەن.

ـــ ھە ... كېرەك يوق ... ـــ دېدى ھودۇقۇپ قالغان گۈزەلنۇر.

ـــ بەكمۇ چىرايلىق ئىكەنسىز، مۇشۇ يالغۇز مېڭىشىڭىزدا خۇددى پەرىزاتقا ئوخشاپ قاپسىز.

ـــ ئاشۇرۇۋەتتىڭىز، رەھمەت سىزگە، ـــ دېدى ـ دە، ئالدىغا قاراپ كېتىپ قالدى. گۈزەلنۇرنىڭ ۋۇجۇدىدا باشقىچە تاتلىق سېزىم پەيدا بولدى ـ دە، كۆڭلى سەل كۆتۈرۈلۈپ قالدى، يالغۇزلۇقنى دەمالىلىققا ئۇنتۇدى. بۇ روھىي ھالىتىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن گۈزەلنۇر ئەمدى ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئەرلەرگە ئانچە ـ مۇنچە كۆز تاشلىغاچ مېڭىپ، ئاۋات كىنوخانىنىڭ ئالدىغا كېلىپ قالدى. بىر ئاز ئويلاپ تۇرۇۋالغاندىن كېيىن كىشىلەر توپىغا كىردى. ھەر تەرەپتىن تىكىلىۋاتقان كۆزلەر،

سۇركۇلۇپ ئۆتۈۋاتقان ئادەملەر، تەبەسسۇملۇق چىرايلار ئۇنىڭغا ئازراق ئارام بەرگەندەك قىلدى، بىردىنلا گۈزەلنۇرنىڭ كىنوغا كىرگۈسى كېلىپ قالدى ... بىلەت ئېلىش ئورنىدىكى قىستاڭچىلىقنىڭ ئىچىگە شۇڭغىدى. ھەممە تەرەپتىن قىسىلدى.

— قىزچاق بىلەت ئالامسىز؟ — دېدى كېلىشكەن بىر يىگىت گۈزەلنۇرغا چاپلىشىپ تۇرۇپ.

— كىنوغا كىرەي دېۋىدىم.

— سىز چىقىپ كېتىڭ، بىلەتنى مەن ئالاي.

— رەھمەت، ئۆزۈم ئالىمەن.

— كۆرۈۋاتسىزغۇ، قىستىلىپ ئاۋارە بولۇپ كېتىسىز.

— پۇل ئېلىۋېلىڭ.

— بىلەتنى ئېلىپ چىققاندىن كېيىن ...

يىگىت بىلەن گۈزەلنۇر يانمۇيان ئولتۇرۇپ كىنو كۆردى، ئارىلاپ ـ ئارىلاپ ئۇ يەردىن، بۇ يەردىن سۆزلەشتى، يىگىت ئانچە ـ مۇنچە چاقچاقمۇ قىلىپ قويدى، سىپايە، ئەدەپلىك مۇئامىلە قىلدى، ھەتتا گۈزەلنۇرنىڭ ئۇنىمىغىنىغا قويماي ئۆيىنىڭ ئالدىغىچىلىك ئاپىرىپ قويدى.

گۈزەلنۇر يالغۇزلۇق ئەلەملىرىنى ئۇنتۇغاندەك، كۆڭلىنى يېنىكلەشتۇرىدىغان بۇ ئىشقا تېزلا ئۆگىنىپ قالدى. كوچىغا چىقىشى بىلەنلا ھېلىقى يىگىتنىڭ قارشى ئېلىشىغا كۆنۈپ قالدى. دەسلەپكى قېتىملاردا گۈزەلنۇر بۇ يىگىت ئۇستىدە ئانچە ئويلىمىغان بولسىمۇ، مۇناسىۋەتنىڭ قويۇقلىشىشى، يېقىنلىق ئىپادىلىرى چىقىپ تۇرغان مۇئامىلە ئۇنى ئويغا سالدى. «يىگىت گۈزەللىكىمگە زوقلانغان، بۇنىڭ نېمە يامىنى بار. بىرگە كىنو كۆرۈش، مۇڭدىشىپ ئولتۇرۇش ... ھېچ ئىش ئەمەس، ئۆزىمۇ كېلىشكەن، ئەدەپلىك يىگىت ئىكەن. ياخشىسى كۆڭلۈم تەسەللى تاپتى، ئىچ پۇشۇقۇمنى چىقاردى، ئۆتۈۋاتقان كۈنلىرىمنى يېنىكلەشتۇردى.» ئۇنىڭ خىياللىرىنىڭ كەينىدە ئەندىشىلىك سايىلەرمۇ يوق ئەمەس ئىدى. شۇنىڭغا قارىماي كۆڭلى سىرتقا

تارتىپ تۇرىدىغان، كۆزلىرى ئىستەيدىغان بولۇپ قالدى.

— مەن سىزنى خېلى ۋاقىتتىن بېرى تونۇيمەن، سەھىنىدىكى تۇرقىڭىز، يېقىملىق ناخشىلىرىڭىز، ئۇ چاغدىكى پۇتۇن قىياپىتىڭىز ... — يىگىت گۈزەللىكنى يېنىدا كېتىۋېتىپ زوق بىلەن سۆزلىدى.

— ئۇزاقتىن بېرى كۆز سېلىپ يۈرۈپسىز ـ ده، قارىغانداۋوش ئادەم ئەمەستەك قىلىسىز جۇمۇ؟ ! — دېدى ئەركىلەپ تۇرۇپ.

— ئۇنداق دەپ ئادەمنى قورقۇتماڭ، تاتلىق نەرسىگە كىم ئامراق ئەمەس، گۈزەل نەرسىنى كۆرسە كۆزىنى يۇمۇۋالمىدىغان ئادەم بارمىدۇ، كۆڭۈل دېگەن ... سىز بىلەن مۇشۇنداق مېڭىشمۇبىر بەخت دەڭا گۈزەللىكنى كۆڭلى سۆيۈنۈپ كەتتى، يېنىدا كېتىۋاتقان يىگىت ئۇنىڭغا تېخىمۇ يېقىملىق تۇيۇلدى. ئىختىيارسىز مۇرىسى بىلەن يىگىتنى نوقۇپ قويدى، ئەركىلىك بىلەن كۆز تاشلىدى. يىگىت ئۇنىڭ ئاپپاق، يۇمشاق قوللىرىنى سىلاپ قويدى. بۇگۈن كىنودا ئۇلارنىڭ مۇرىسى، بىلەكلىرى بىر تېگىشكىنىچە كىنو تاماملانغۇچىلىك ئايرىلمىدى. گۈزەللىكنىڭ قولى يىگىتنىڭ ئالقىنىدا خېلى ئۇزۇنغىچە تۇردى. كۆڭلى خېلى تەسەللى تاپتى، ئاددىي ئىستەكلىرى ھەر ھالدا قانائەت تاپتى. يالغۇزلۇق، تەنھالىق، غېرىبلىقلىرىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇدى. بىر چاغدا يىگىت گۈزەللىكنىڭ ئوتتۇرا قولىغا بىر ئۆزۈكنى ئاستا سېلىپ قويدى ۋە :

— بۇ مېنىڭدىن خاتىرە بولۇپ قالسۇن، ئۆتۈنۈپ قالاي گۈزەل، — دېدى قۇلىقىغا شۇرلاپ. ئۇنىڭ لەۋلىرى ئىسسىق قۇلاقىغا تېگىپ كەتتى، يېقىملىق بىر ھىد گۈزەللىكنىڭ ۋۇجۇدىنى شۇر قىلىپ ئېرىتتى، گۈزەللىك پەقەت مۇلايىمغىنە تەبەسسۇم تەقدىم قىلدى.

دەرەخلەر سايە تاشلاپ گۈڭگا قىلىپ قويغان پىيادىلەر يولىغا

كىرىش بىلەن گۈزەلنۇر يىگىتنى قولتۇقلىۋالدى، نازلىق قىلىق چىقىرىپ، ئەركىلەپ چاقچاقلىشىپ ماڭدى، ئۇ بارغانسېرى ئېچىلىپ ـ يېيىلىپ ئەركىنلىشىپ كەتتى، چاك كۆكسى تۇرۇپ ـ تۇرۇپ يىگىتنىڭ بىلەكلىرىگە تېگىپ قالاتتى. ئۇلار ۋاقىتنىڭ ئۆتكىنىنى تۇيمايلا گۈزەلنۇرنىڭ ئىشكى ئالدىغا كېلىپ قالدى، يىگىت ئۇنى مۇشۇ يەردە ئۈزۈتۈپ قويۇشقا ئادەتلەنگەن، شۇڭا ئۇ مېڭىشتىن توختاپ قالدى، گۈزەلنۇر توختىدى، لېكىن قولىنى ئۇنىڭ بىلىكىدىن چىقارمىدى. يېنىچە بولۇپ كۆزلىرىگە تىكىلگەن يىگىتكە يېقىن تۇردى ۋە بىر خىل ئىنتىلىش ھېسسىياتى بىلەن تىكىلدى. قايسىسى تەشەببۇسكارلىق قىلغىنىنى بىلگىلى بولمىدى، ئۇلار چاك قۇچاقلاشتى. لەۋلەر لەۋلەرگە جۈپلەشتى ... يۈزلىرى ئانارەك قىزىرىپ، يۈرىكى سېلىپ كەتكەن گۈزەلنۇر كەينىگە ئۆرۈلۈپ نەچچە قەدەم تاشلىدى.

— رەھمەت گۈزەلنۇر، چىن قەلبىمدىن رەھمەت، — گۈزەلنۇرنىڭ قەدەملىرى ئىختىيارسىز توختىدى، ئۇ كەينىگە ئۆرۈلۈپ:

— ئۆيگە كىرىپ بىر پىيالە چاي ئىچىپ كېتىڭ، — دېدى. ئۇنىڭ ئاۋازى ھاياجاندىن تىترەپ چىقتى.

— رەھمەت، چوقۇم كىرىمەن، سىزلا خالىسىڭىز، لېكىن ھازىر ئەمەس، خەير ـ خۇش.

— ياخشى چۈش كۆرۈڭ.

ئۆيگە كىرگەن گۈزەلنۇر بىردىنلا ھوشىغا كېلىپ قالغان كىشىدەك چۆچۈپ كەتتى، ۋەھىمە بېسىپ، يۈرىكى تەرتىپسىز سالدى. جىنايەت ئۆتكۈزۈپ قويغاندەك قورقتى، قولىدىكى ئېسىل ئالتۇن ئۈزۈككە كۆزى چۈشۈپ چىرايى تاتىرىپ كەتتى. پۈتىدىن كىرگەن تىترەك پۈتۈن بەدىنىنى ئىگىلىدى. ئۇنىڭ تېنى، يۈرىكىمۇ مۇزلاپ كەتتى. ئۆزىنىڭ بۇ غەلىتە ھالىتىنى بېسىش ئۈچۈن كىيىملىرىنى سېلىپ ئالمان ـ تالمان يوتقانغا كىرىپ

يېتىۋالدى. تونۇش يوتقان ئۇنىڭ ھالىتىنى ئوڭشىيالمىدى، ئالاقزەدىلىكىنى تېخىمۇ ئەۋجىگە چىقىرىۋەتتى. «ھىلىلا بولۇپ ئۆتكەن ئىش مېنىڭ چۈشۈم ئەمەس، نېمە قىلىپ قويدۇم. ئۇ كامىل ئەمەس، يات بىر يىگىت ...» گۈزەلنۇرنىڭ ئىچى ئېچىشتى، پۇشايمان ئۇنى قىينىشقا باشلىدى. «بۇ ساداقەتسىزلىك ... ياخشى كۆرگەن ئادەمگە قىلىنغان ۋاپاسىزلىق ... نېمىدېگەن ئۇيات. نېمىدېگەن سەتچىلىك ... كامىل مېنى كەچۈرگىن، يالغۇزلۇق مېنى ئازدۇردى، سېغىنىش پىراقى گىرائ قىلىپ قويدى...» ئۇ ئازابلىق خىياللار بىلەن تولغىنىپ ياتالمىدى ... پەقەت ئەمدى بەس، ئىككىنچى مۇنداق ئىش تەكرارلانمايدۇ، دېگەن قارارغا كەلگەندىلا سەل خاتىرجەم بولغاندەك بولدى ـ دە، ئاستا ـ ئاستا ئۇيقۇغا كەتتى.

گۈزەلنۇر ئۆزىنىڭ ئەھدىسىگە ئەمەل قىلىپ بىرقانچە كۈندىن بېرى كەچلىكى سىرتقا چىقمىدى. بىراق، تاڭنى ئاتقۇزۇش ئۇنىڭغا ئاسان چۈشمىدى، تەنھالىق، سېغىنىش پىراقلىرى بۇرۇنقىدىن ئېشىپ كەتتى. يالغۇزلۇقتا زېرىكىش ئۇنى تېخىمۇ قىينىغىلى تۇردى، بۇ خىل روھىي كەيپىياتنى ھېچقانداق قىلىپ ئوڭشىيالمىدى، ئەكسىچە تېخىمۇ ئەۋجىگە چىقتى. تاقەت قىلىشقا قۇربى يەتمەي قالدى، كۆڭلى سىرتقا تارتىپ تىنچ قويمىدى. ئىللىق بىر مەنزىرە ئۇنىڭ مەيلىنى تارتىپ، ئۆزىگە چاقىرغاندەك، گۈزەلنۇرنىڭ كۆڭلى ئۇ يەرنى خالاۋاتقاندەك بىر خىل كەيپىيات ئۇنى دەي ـ دەيگە سېلىپ ئارامىغا قويمىدى.

بۇگۈن گۈگۈم چۈشۈشى بىلەن كامىل ئۇنىڭ خىيالىغا كىرىۋېلىپ، سېغىنىشى ھەسسىلەپ ئاشتى. ئۇ كىرىسىلودا ئولتۇرۇپ كۈنلەرنى ھېسابلىدى. «ئەمدىلا بىر ئاي بولغان، كېلىدىغانغا يەنە بىرقانچە ئاي ۋاقىت بار، نېمىدېگەن ئۇزاق ... قانداق ئۆتكۈزەرمەن بۇ كۈنلەرنى؟» ئۇنىڭ خىيال ئېكرانىدا كامىل بىلەن بىرگە بولغان مەنزىرىلەر لىپىلدەپ پەيدا بولۇشقا

باشلىدى، گۈزەلنۇر ئورنىدا ئولتۇرالماي قالدى ... چاچراپ تۇرۇپ كەتتى، ئۇياقتىن - بۇياققا ماڭدى، ئۇنى - بۇنى تۇتۇپ باقتى، ئۇنئالغۇنى قويدى، ئۇنى ئۆچۈرۈپ تېلېۋىزورنى قويدى. ئاخىر بولماي دېرىزە ئالدىغا بېرىپ سىرتقا قاردى. بىردىنلا ئۇنىڭ خىيالى ئىككى ھەپتىدىن بېرى ئۆزىگە يېنىكلىك بەخش قىلغان، يالغۇزلۇقىنى ئونتۇلدۇرغان ھېلىقى يىگىتكە كۆچتى. ئۇ ئۆزلىرى كۆپ قېتىم ماڭغان، مۇڭداشقان ۋە ھېلىقى بىر - بىرىگە شېرىنلىك ئاتا قىلىشقان پىيادىلەر يولىدا گۈزەلنۇرنىڭ چىقىشىنى كۈتۈۋاتقاندەك بىلىندى. ئالىچىپار يورۇپ تۇرغان يولدا بىرسىنىڭ ئۇ قاراۋاتقان دېرىزىگە قاراپ تۇرغىنىنى كۆرگەندەك قىلدى. قاراڭغۇ بولسىمۇ، ئۇ گەۋدە گۈزەلنۇرغا تونۇش، كۆزلىرى، كۈلۈمسىرەپ تۇرغان چىرايى ئېنىق كۆرۈنگەندەك قىلدى. گۈزەلنۇرنىڭ يۈرىكى دۈپۈلدەپ سېلىشقا باشلىدى، يېقىملىق بىر تۇيغۇ ۋۇجۇدىغا تارىدى، تەلپۈنۇش، ئىنتىلىش يۈرىكىنى قاماللىدى، ئۇ ئارقىغا ئۆرۈلدى ... ئۆزىمۇ بىلمىگەن ھالدا ئىشىكتىن چىقىپ كەتتى. گۈزەلنۇر پىيادىلەر يولىغا چىققاندا ئۇ يەردە ھېچكىم يوق ئىدى. پەقەت ئۇنىڭغا پەرۋا قىلماي ئۆتۈشۈپ تۇرغان ناتونۇش كىشىلەر، كەچلىك سەيلىگە چىققان جۈپلەر ئۇچرىدى. گۈزەلنۇر كۆڭلى غەش بولغان ھالدا ئۇمىدلىك نەزەر بىلەن ئەتراپنى ئىزدىدى، پۈتلىرى بولسا، ئىختىيارسىز تاشلىنىپ، ئۆيدىن يىراقلاشتى. بىردىنلا ئۇنىڭ كۆڭلى بىر خىل ئىشەنچ بىلەن خېلى خاتىرجەم بولدى.

— مەن سىزنىڭ چىقىشىڭىزغا ئىشىنەتتىم، — گۈزەلنۇرنىڭ كۆڭلى سۆيۈنۈپ كەتتى.

— كۈتۈۋاتقىنىڭىز كۆڭلۈمگە ئايان ئىدى، — بۇ سۆز ئۇنىڭ ئاغزىدىن ئىختىيارسىز، تەبىئىي چىقىپ كەتتى، ئۇ بۇنداق دېيىشىنى پەقەت ئويلىمىغانىدى، — بىرقانچە كۈندىن بېرى ئالدىراش بولۇپ ...

— بولدى، گۈزەل، ئىزاھلىماڭ، بۇنىڭ ھاجىتى يوق، مۇشۇ

چەققىنىڭىزنىڭ ئۆزى ماڭا يېتەرلىك، بىرگە ئايلىنىپ كېلىشنى خالامسىز؟ — گۈزەلنۇر شەھلا كۆزلىرىنى يىگىتنىڭ ئۈمىد بىلەن تىكىلگەن كۆزلىرىگە تىكتى - دە، يېقىملىق بىر ھەرىكەت بىلەن ئۇنى قولتۇقلىۋالدى.

ئۇلار بىر پەس جىمجىت مېڭىشتى، بۇنىڭدىن ھەر ئىككىسى ھۇزۇرلىنىۋاتقاندەك قىلاتتى. گۈزەلنۇرنىڭ يىگىتنى تېخىمۇ چىڭ قولتۇقلىشى ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى مەنىۋى راھىتىنىڭ يىگىتنىڭكىدىن ئۈستۈن ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ تۇراتتى.

— نەچچە كۈندىن مېنى كۈتتىڭىزمۇ؟ — دېدى جىملىقنى بۇزۇپ گۈزەلنۇر.

— بۇنىڭغا سىزنى گۇمانلىنىدۇ دەپ ئويلىمايمەن گۈزەل، خۇدا ئاتا قىلغان بەختكە پەرۋاسىز قارايدىغان قاغىش تەگكەن بەندە مەن ئەمەس.

— ئالىم، سىز سۆزگە نېمىدېگەن ئۇستا، شائىر ياكى يازغۇچىمۇ - يە سىز، مەن شۇنداق ئويلاپ قالدىم.

— مەن سىزگە دېدىمغۇ، سودا بىلەن شۇغۇللىنىمەن، لېكىن مېلىمنى كىم ئالاركىن دەپ خەقنىڭ كۆزىگە، مېڭىشىغا قاراپ ئولتۇرىدىغانلاردىن ئەمەس، — گۈزەلنۇر ئالىمنىڭ سۆزلىرى بىلەن بولۇپ كېتىپ، چىرايلىق بېزەلگەن چاققانغىنا بىر قەھۋەخانىغا كىرىپ قالغىنىنى سەزمەي قالدى. رەڭگارەڭ چىراغلار غۇۋا يورۇتقان مۇھىت بىر خىل لىرىكىلىق تۇسكە كىرگەنىدى. ئۇلار يۇمشاق كىرېسلودا ئۇدۇلمۇئۇدۇل ئولتۇرۇشتى. ئالىم تاتلىق يېمەكلىك، ئىچىملىك كەلتۈردى، كۈتكۈچىنى باشقا لازىم نەرسىلەر بولسا، چاقىرىمىز دەپ چىقىرىۋەتتى. بىر پەس ھەر ئىككىسى سۆز قىلمىدى، بىر - بىرىنىڭ كۆزلىرىگە قارىشىپ، تەبەسسۇم قىلىشىپ ئولتۇردى.

— قېنى، ئالدىمىزدىكىلەردىن ئالغاچ ئولتۇرايلى، كۆرگىلى ئەمەس، بەلكى يېگىلى ئەكەلدۇق بۇلارنى، — دېدى ئالىم گۈزەلنۇرغا ئىشارە قىلىپ. ئۇلار ئالدىدىكى يېمەكلىكلەرنى

يېيىشىپ، ئىچىملىكلەرنى ئىچىشىپ ئولتۇرۇپ، ئاستا ـ ئاستا مۇڭدىشىپ كەتتى. دەسلەپتە سۆزلىرى تازا قولۇشۇپ كەتمىگەن بولسىمۇ، تېزلا كونا تونۇشلاردەك بولۇپ كەتتى. بولۇپمۇ ئالىم ئۆزىنىڭ قەلبىدىكى ھېسسىياتلىرىنى، شېرىن ئازرۇلىرىنى تارتىنماستىنلا تۆكۈۋەتتى. گۈزەلنۇر دەسلەپتە ئازراق قىزارغان بولسىمۇ، تېزلا ئۇنىڭ ئايالىلىق تەبىئىتىگە خاس سېغىنىش، ئىنتىلىش، تەلپۈنۈشلىرى ھەممىنى بېسىپ چۈشتى، يىگىتنىڭ سۆزلىرىگە ئىللىق تەبەسسۇم، جىلۋىلىك ناز، سېھىرلىك قىيا بېقىشلار بىلەن جاۋاب قايتۇرۇپ ئولتۇردى. ئالىمنىڭ ھاياجانلىق ھال ئېيتىشلىرى، قەلبىدىكى تاقەتسىزلىك ھالەتلىرىنى بىچارىلەرچە تۆكۈۋېتىشى گۈزەلنۇرنىڭ كۆڭلىنى قامال قىلدى، خەيرخاھلىق تۇيغۇسىنى ئويغاتتى. بولۇپمۇ ئالىمنىڭ «بىر قېتىم كۆرۈۋالسام، ھېچبولمىغاندا قارىگىنى كۆرۈۋالسامۇ كۆڭلۈم خۇشاللىققا تولۇپ، قانائەتلىنىپ يۈردۈم، سىز بىلەن مۇشۇنداق ئولتۇرۇش، مەن ئۇچۇن چەكسىز بەخت» دېگەن سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندا گۈزەلنۇرنىڭ كۆڭلى ئېرىپ كەتتى. ئىختىيارسىز يىگىتنىڭ ئۇستەل ئۇستىدىكى قوللىرىنى مېھرى بىلەن سىلىدى، ئالىم ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇ تەرەپكە ئۆتتى، گۈزەلنۇر ئەركىلىك بىلەن ئۇنىڭغا ئۆزىنى تاپشۇردى.

3

گۈزەلنۇر بۇگۈن زادى خاتىرجەم بولالمىدى. كۆڭلىنى تىنچلاندۇرۇش ئۈچۇن شۇنچە كۈچەپ باقىقان بولسىمۇ، مېڭىسىدىكى قارىمۇقارشى ئوي ـ خىيالالرنى سۈرۈپ چىقىرالمىدى. شۇڭا ئۇ ئەتىگەندىن بېرى ئويچان، پەرىشان يۈردى، قولى ئىشقا بارمىدى، باشقىلار بىلەن سۆزلەشكۈسى كەلمىدى. گۈناھلىق ئىش قىلىپ قويغاندەك، كىملەردۇر ئۇنى مازاق قىلىپ، قارىلاۋاتقاندەك بىلىنىپ ئەركىن ـ ئازادە

بولالمىدى. بىر كىچىنى كىم بىلەن ئۆتكۈزگەنلىكىنى ئويلىسا يۈرىكى قىسىلىپ، نەپەسلىرى بوغۇلاتتى، يۈزلىرى قىزىراتتى. ئەتراپتىكىلەرنىڭ قاراشلىرىدا قانداقتۇر بىر مەنە بارەدەك بىلىنىپ، خۇدۇكسىنىپ، تەمتىرەپ بىر كۈننى ئۆتكۈزدى.

گۈزەلنۇر كەچقۇرۇنلىقى ئۆيىدە چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ، يەنە يالغۇزلۇق ھېس قىلدى، كۆڭلى باشقىچىلا بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ خىياللىرى ئىختىيارسىز ئالىم بىلەن خۇشال ئۆتكەن دەملەرگە كەتتى. ئۇ بىردىنلا يېنىكلىشىپ قالدى، ھەتتا سۆيۈنگەندەك بولدى، غېرىبلىق تۇيغۇسى پەسەيدى. بىردىنلا ئۆتكەن كېچىدىكى ئىش ھېچنېمە ئەمەستەك بىلىنىپ خاتىرجەم بولۇپ قالدى، چاي ئىچكۈسى كەلدى. گۈزەلنۇر ئالىمنى ياخشى كۆرۈپ قالمىغان بولسىمۇ، ھەر ھالدا ئۇنىڭغا كۆڭلىنىڭ بىر قىسمىنى بەرگەن، يالغۇزلۇق ئازابلىرىنى ئۇنتۇشقا، سېغىنىشلىرىنى بېسىشقا كۆڭلى تارتىپ قالغانىدى. كامىلنىڭ ياستۇقىغا يات بىر ئەرنىڭ باش قويۇشىغا رازى بولۇش گۈزەلنۇرغا گۈناھلىق، كەچۈرگىلى بولمايدىغان گۈناھلىق ئىش بولسىمۇ، ئەمما ئۇنى ۋەھىمگە سالغان سايە بىردىنلا ئۆز ھەيۋىسىنى يوقىتىپ، ئەرزىمەس بىر نەرسىگە ئايلىنىپ قالدى. «ئادەم يالغۇزلۇق ئازابىدىن قۇتۇلۇپ، خۇشال ـ خۇرام يۈرسە نېمە بوپتۇ، ئۆزىدىن قانچە يۈز كىلومېتىر يىراقتا، ئۆز ئىشى بىلەن بەند بولۇپ يۈرگەن ئادەمدىن نېمە كۈتمەك كېرەك. خىيال، پەقەت خىيال، خىيال كىشىنىڭ كۆڭلىنى قاندۇرالمىسا، تەلپۈنۈشلەرگە تەسەللى بولالمىسا، سەن زارىقىپ كۈتۈۋاتقان، تەشنا بولۇۋاتقان نەرسىنى بېرەلمىسە، نەلەردىكى بۇلاقلاردىن سۇ تەمە قىلغان بىلەن ئۇسسۇزلۇق قانمايدۇ ـ دە، چاڭقاپ ئۆلۈش كېرەكمۇ؟» بۇ خىياللار گۈزەلنۇرغا غەيرەت، جاسارەت بەخش قىلدى. ئۇ ئۆزىگە تەسەللى بولىدىغان ئۇي ـ خىياللارنى ئانچە كۈچمەيلا كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى. شۇنچىلىك يىراق يەردىكى ئادەمدىن بۇنچىلىك ئېھتىيات قىلىش ئەقىلسىزلىك، مەن ئۇنىڭ قۇلى ئەمەس، ئۆز

ئەركىم ئۆز قولۇمدا تۇرسا، بۇنچىلىك قىلىپ كېتىشنىڭ نېمە ھاجىتى، دېگەن يەكۈننى چىقىرىپ، پۈتۈنلەي خاتىرجەم بولدى، تۇرمۇشىنى خالىغىنىدەك ئۆتكۈزۈشكە بەل باغلىدى.

ماڭغان ئىكەنسەن ئىز قالىدۇ، سۆزلىگەن ئىكەنسەن ئاۋاز چىقىدۇ. ئىنسانلار ئالىمى شۇنچە مۇرەككەپ، بۇنىڭدىكى ئىشلار تۈمەن مىڭ خىل بولسىمۇ، يەنىلا ئۇلارنى ئادەملەر بىلەلەيدۇ، ھەرقانچە ئۇستىلىق بىلەن قىلىنغان خۇپىيانە ئىشلارمۇ كىشىلەرنىڭ نەزىرىدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. شەھەردە ئادەملەر مىغلداپ يۈرىدۇ، ھېچكىم بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى يوق. ھەتتا قوشنا قورۇدا ئولتۇرىدىغان كىشىلەرنىڭ كۆپىنچىسى بىر ـ بىرىنى تونۇمايۋ ئون ـ يىگىرمە يىللارنى ئۆتكۈزۈۋېتىدۇ. بۇنداق يەردە بىرەر ئىشنى قىلىشتا، بىرەرسى كۆرۈپ قالمىسۇن، دەپ ئېھتىيات قىلىپ كېتىشنىڭ ھاجىتى يوق بولسىمۇ، ئەر ـ ئايال مۇناسىۋىتىگە دائىر ئىشلار يەنىلا ئادەملەرنىڭ ئاغزىغا چىقىپ قالىدۇ. گۈزەلنۇرنىڭ كېلىشكەن بىر يىگىت بىلەن كېچە، ئاخشاملاردا كۆڭلىنى خۇش قىلىپ، قۇشتەك ئېچىلىپ ـ يېيىلىپ ئويناپ يۈرگىنى ھەققىدىكى گەپ ـ سۆزلەرمۇ ئاخىر كامىلنىڭ قۇلىقىغا يەتتى. ئۇ پۈتۈن غەيرىتىنى يىغىپ ئۆزىنى باستى، بىر قانچە كۈن ئىچىدە ھەممىنى ئويلاپ چىقتى. گۈزەلنۇر بىلەن مۇھەببەتلىشىپ يۈرگەن مەنزىرىنى ئەسلىدى، قىزنىڭ ياخشى كۆرۈشىدىن شۇبھىلەنمىدى، بۇرۇنمۇ شۇبھىلەنمىگەن. بىراق، بىر نەرسە ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى گۇمانىنى تېخىمۇ ئىشەنچلىك تۇسكە كىرگۈزدى. گۈزەلنۇر بەكمۇ ھەسسىياتچان ئىدى، بۇنى توي قىلغاندىن كېيىنكى جىنسىي ھۇزۇرغا ئامراقلىقى بىلەن قوشقاندا گۈزەلنۇرنىڭ جىسمانىي تەلىپۈنۇشى ئادەتتىكى قىزلارنىڭكىدىن ئۇستۇن ئىكەنلىكىنى مۇئەييەنلەشتۈرۈشكە بولاتتى. شامال چىقمىسا دەرەخ لىڭشىمايدۇ، ئۇ گەپ ـ سۆزلەرنىڭ ئاساسى يوق دەپ پەرۋاسىز قاراشقا كامىلنىڭ ۋىجدانى يول قويمىدى، لېكىن بۇنى قانداق

قىلىپ ئايدىڭلاشتۇرىدۇ. ئەرلىك غۇرۇرى ئازار يېگەن كامىلىنىڭ بېشى قاتتى، خىياللىرى كۆپەيدى، قاپىقى باشقىدىن تۇرۇلدى. گۇمان ئىمانىنى قاچۇرىدۇ دېگەندەك، گۈزەلنۇرنىڭ نازلىق ئەركىلەشلىرى ئۇنىڭغا سۈنئىيدەك بىلىنىپ، خۇشلۇق بەخش قىلمايى، غەشلىك بېرىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ خوتۇنىغا بولغان قىزغىنلىقى پەسىيىپ قالغاندەك ئىدى. تالادا ئېقىپ يۈرگەن گەپ ـ سۆزلەر، ئېغىر خىيال يۈكى ئۇنى باستى، قەددىنى سەل ئەگدى.

ئەكسىچە، گۈزەلنۇر كامىلغا بۇرۇنقىدىنمۇ قىزغىن مۇئامىلە قىلىدىغان، خۇددىنى يوقاتقاندەك ئەركىلەيدىغان بولۇپ كەتتى. بۇ ھال كامىلنى تېخىمۇ ئازابلىدى، گۈزەلنۇر شۇ ھەربىكەتلىرى، قىزغىن سۆيۈشلىرى، چىڭ قۇچاقلاشلىرى، شېرىن سۆزلىرى ئارقىلىق بىرەر نەرسىنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇش، كامىلنىڭ نەزىرىنى بىرەر نەرسىدىن توسۇش ئۈچۈن ھەربىكەت قىلىۋاتقاندەك بىلىندى. ئۇنىڭ ھەربىكەتلىرى ئىچىگە تەشۋىش، ئەندىشە يوشۇرۇنغانمۇ ـ نېمە؟ دېگەن ئوي، كامىلنىڭ تېنىنى تىكەنلەشتۇرۇۋەتتى. كامىل ئۇچۇن ئازابلىق بولغان كۈنلەر ئۆتكەنسېرى ئۇنىڭ ئۇچۇن ئېنىق بولمىغان، تۇمان ئىچىدىكى ئىشلار ئايدىڭلىشىشقا باشلىدى. ئىككى قېتىم گۈزەلنۇرنىڭ كېلىشكەن بىر يېگىت بىلەن جىددىيلىك ۋە تەمتىرەش ئىچىدە سۆزلىشىپ تۇرغىنىنى كۆرۈپ قالدى، يەنە يېگىتنىڭ سەنئىتىگە ئۆمىكىگە نەچچە قېتىم گۈزەلنۇرنى ئىزدەپ بېرىپ، ئۇلارنىڭ ئۇزاق مۇڭداشقىنىدىن خەۋەر تاپتى. مەقسەتلىك كەينىگە چۈشۈپ يۈرۈپ، يەنە شۇ يېگىت بىلەن بىرگە تۇرۇپ ئالاقزەدىلىك ئىچىدە سۆزلىشۋاتقىنىنى سۈرەتكە ئېلىۋالدى.

بىر شەنبە كۈنى كامىلنىڭ پىغانى ئۆرلىدى، مۇنداق ئازاب ئىچىدە ياشاشتىن تويدى. ئۇ ئىشتىن چۈشۈپ، ئۆيىگە كىرمەستىن كوچىغا چىقتى، بىر مەيخانىغا كىرىپ زاكۇسكا كەلتۈرۈپ ھاراق ئىچتى، ئۇ ئالدىرىمىدى، پۈتۈن خىياللىرىنى

تۇگەتكۇچە ئولتۇردى. ھاراقنىمۇ بولۇشىغا ئىچىپ، شىر كەيپ بولدى. كامىل ھاراقنى ھەرقانچە ئىچسىمۇ پىكىر قىلىشى نورمال تۇراتتى. كېچە سائەت ئوندىن ئاشقاندا بىر ـ بىر دەسسەپ مەيخانىدىن چىقتى ـ دە، ئۆيىگە قاراپ ماڭدى. ئۇ ئۆيىنىڭ ئىشىكىنى تېپىپ ئاچتى ۋە دەلدەڭشىپ ئۆيىگە كىردى. ئېرىنى كۇتۇپ ھارغان، خورلۇقى تۇتقان گۈزەلنۇر ئۇ ئۆيگە كىرىپ كەلگەندىمۇ ئېرىغا قارىمىدى. قېيىداپ تەتۇر قارىۋالدى.

ـــ قانداق خانىم، ئۆيدە زېرىكىپ قالماي خۇشۇاق تۇرغانسىز؟ ـــ دېدى ئۇ مەسخىرە تەلەپپۇزىدا. ئېرىدىن مۇنداق سۆزلەرنى ئاڭلاپ باقمىغان گۈزەلنۇرنىڭ يۈرىكى جىغ قىلىپ قالدى، ئۇ كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا كاملىغا قارىدى. ئۇنىڭ ئورنىدا تازا راۋرۇس تۇرالمايۋاتقىنىنى كۆرۈپ، تولۇق قارىدى ـ دە، ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. كاملىنىڭ مەستلىكىنى بىلدى، كاملىنىڭ كۆزلىرى يېنىپ تۇراتتى، چىشلىرى غۇچۇرلايتتى، ئەلپازى باشقىچە ئىدى. گۈزەلنۇر كاملىنى بۇنداق ھالدا كۆرۈپ باقمىغان. ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئەندىشە چۈشتى، سۇر باستى، لېكىن ئارتىسلىق ھۇنىرىنى ئىشقا سېلىپ، ئۆزىنى تۇتۇپ:

ـــ نېمە بولدىڭىز، ئۇزاق كۆرۈشمىگەن يېقىن دوستلىرىڭىزغا ئۇچراپ قېلىپ، خۇشاللىقتا جىقراق ئىچىۋاپسىزمۇ نېمە؟ ـــ دېدى يېقىملىق تەلەپپۇزدا. ئۇ تەبەسسۇم قىلىپ كاملىغا يېقىنلاپ كەلدى.

ـــ تاپتىڭىز، يېڭى دوستلاردىن يەنىلا كونا دوستلار ياخشى بولىدىكەن، ئېيتىپ بېقىڭا، سىز قايىسىغا كىرىسىز؟

ـــ نېمىلەرنى دەپ يۈرىسىز؟ ئولتۇرۇڭ ! ـــ ئۇ كاملىنى تۇتماقچى بولۇپ قولىنى ئۇزاتتى.

ـــ تۇتماڭ، ئۆزۈم بېرىپ ئولتۇرالايمەن، ئۆزۈم خالىغان ئىشنى قىلالايمەن ! ـــ ئۇ دەلدەڭشىپ بېرىپ كىرىپسلوغا ئۆزىنى تاشلىدى. گۈزەلنۇرمۇ ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇردى. كامىل گۈزەلنۇرنىڭ كۆزىگە بىر پەس تىكىلدى، بەرداشلىق بېرەلمىگەن گۈزەلنۇر ئاخىر كۆزىنى ئېلىپ قاچتى.

— نېمە بولدىڭىز، بۇگۈن باشقىچىلىغۇ سىز؟ قاراشلىرىڭىزمۇ بۆلەكچىلا، — دېدى گۈزەلنۇر. نېمىشقىدۇر يۈرىكى ئەنسىز سېلىپ تۇراتتى، ۋەھىمە سېزىمى ھەيۋە قىلاتتى. بىر پالاكەتنى ئۇنىڭ يۈرىكى تۇيدى.

— بىر نەرسە ئىزدەۋاتىمەن، ئۇنى بۇگۈن مۇشۇ ئۆيدىن تاپىمەن، مەن ئىزدەۋاتقىلى خېلى ۋاقىت بولدى، كۆپ ئىزدىدىم، ئاۋارە بولدۇم، ئازابلاندىم، ئەمدى مۇنداق ياشاۋېرىش جېنىمغا تەگدى، يۈرىكىمگە پاتتى. ئۇنى چوقۇم تاپىمەن، ئۇقتىڭىزمۇ؟ — يۈرىكى بىر دەھشەتلىك ئىشنى سەزگەن گۈزەلنۇر ياسىما ھەيرانلىق بىلەن:

— سىزنى شۇنچىلىك ئازابلىغان بۇ ئۆيدىكى نېمىدۇ؟ مەن ئەجەب سەزمەپتىمەنغۇ، شۇنىڭغا قارىغاندا مەن ئەقىلسىز ئوخشايمەن. سىز ...

— ياق ... ياق ... سىز بەك ئەقىللىك، چېچەن، يىلاننىڭ كۆشگىنىنىمۇ سېزىۋالىسىز، ئىشنى بەكمۇ پۇختا، ئەپچىل قىلىسىز، سىز سەھىنىدىمۇ ئارتىس، ئۆيدىمۇ ئارتىس. ئارتىس دېگەن نېمە بولىمەن دېسە شۇ بولالايدۇ. بىرىدە ئالىيجاناب، ۋىجدانلىق، كىشىلەرنىڭ زوقىنى كەلتۈرىدىغان رولنى ئېلىپ چىقسا، بىرىدە ھىيلىگەر، ساداقەتسىز، ۋاپاسىزلارنىڭ رولنى ئېلىپ چىقالايدۇ. ئۇلار ئۇچۇن دۇنيادا ھەقىقىي، چىن نەرسە يوق، ھەممە نېمە ئۇلار ئۈچۇن ئويۇنچۇق، مەن سىز ئۇچۇن ئويۇنچۇق، بۇنى ئىنكار قىلالامسىز؟ — دېدى ئازاب ۋە غەزەپ بىلەن.

— سىزنىڭ ماڭا پىكرىڭىز بار ئوخشايدۇ، بۇگۈن جىق ئىچىپ مەست بولۇپ قاپسىز، سىزنى ياتقۇزۇپ قويماي، ئەتە سۆزلىشەيلى.

— ياق، مەن ھاراق ئىچمىدىم، زەھەر ئىچتىم، بىراق ئۆلمەيمەن، خۇدۇمنى بىلىمەن، مېڭەم سەگەك، بۇگۈن تاڭ ئاتقۇچىلىك ئىزدىگەن نەرسەمنى تېپىپ، ئازابلىرىمنى ئۇنىڭ

بىلەن بىرگە دەپنە قىلىۋېتىمەن، ئۇ سىزدە، سىزدىن تاپىمەن. ھېلى ماڭا پىكرىڭىز بار ئوخشايدۇ دېدىڭىزما؟ مەن ھېچنېمە دېمىسەم بولاتتىما؟ مەن ئوغۇل بالا، يىگىت مەن، مېنىڭ ئۆزۈمگە تۇشلۇق غۇرۇرۇم بار، مېنىڭ ياستۇقىمغا باشقا بىر ئەرنىڭ باش قويغىنىغا ئېغىز ئاچماي يۇرسەم بولاتتىما؟ ياق ... ياق بۇنىڭغا ئەمدى تەخىر قىلىشقا بولمايدۇ گۈزەلنۇر !

— سىز... سىز نېمە دەۋاتىسىز؟ مەن شۇنداق ۋىجدانسىزما؟ مېنى ھاقارەت قىلىۋاتىسىز ... — ئۇ سۆزىنىڭ ئاخىرىنى يىغىغا ئايلاندۇرۇپ، ھۆڭرەپ يىغلىدى. ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ ئۆزىنى ئاقلىدى، سادىقلىقى ھەققىدە قەسەم قىلدى.

ئەر – خوتۇن ئوتتۇرىسىدا خېلى تالاش ـ تارتىش بولۇپ، ئاخىر جاڭجالغا ئايلاندى. ئۇلار بىر ـ بىرىگە بوش كەلمەي، ئۆز دېگەنلىرىدە تۇردى. گۈزەلنۇر ئۆزىنى كۈچەپ ئاقلىدى، ھەتتا كامىلنى گۇمانخور، ئارتىس بولغىنىم ئۈچۈن كۈنلەپ شۇنداق دەۋاتىسىز، دېگەنلەردىن تارتىپ، ئارتىس دېگەنىنىڭ ئېتى ئوتلۇق، ئۇلار ئۇستىدە ھەرقىسما سۆز ـ چۆچەكلەر توقىلىدۇ، دەپ يىغلىدى. كامىلنىڭ گۈزەلنۇرغا نىسبەتەن تۇنجى قېتىم قاتتىق غەزەپى ئۆرلىدى ـ دە، ئورنىدىن تۇرۇپ، ئايالىغا بىر پەس مىختەك تىكىلدى. كاستۇمىنىڭ ئىچ يانچۇقىغا قولىنى سېلىپ، بىر پارچە سۇرەتنى چىقاردى، گۈزەلنۇرنىڭ ئالدىغا تاشلاپ، كۆرسىتىپ تۇرۇپ قاتتىق ۋارقىرىدى:

— بۇ كىم؟ يېنىڭىزدا سۆزلىشىپ تۇرغان ئەبلەخ كىم؟ — گۈزەلنۇرنىڭ يىغىسى بىردىنلا توختىدى. كۆزى سۇرەتكە تىكىلىپ، چىرايى تاتىرىپ كەتتى، كۆزلىرى چەكچەيدى، لەۋلىرى كۆكەردى.

— بۇ بىزنىڭ ئۆمەكتىكى بىر كىشى، سىز مۇشۇنىڭ ئۈچۈن مېنى شۇنداق قارىلاپ كەتتىڭىزمۇ؟ ...

— ۋۇي يۇزسىز، سەمىمىيەتسىز ... يەنە دەۋاتقان گېپىنى،

سەن مۇشۇ ئۆيدە ... ھەي ... ھەي ... ــ دېدى ئۇ. كەينىگە ئۆرۈلۈپ گۈزەلنۇرنىڭ گىرىم ئەينىكى ئالدىغا بېرىپ، تارتمىدىن كىچىك قۇتىنى ئېلىپ ئاچتى، ئۇنىڭدىن بىر تال ئالتۇن ئۈزۈكنى ئېلىپ، ــ بۇنى نەدىن ئالدىڭ؟ ــ دېدى غەزەپ بىلەن. ئورنىدىن ئاران تۇرغان گۈزەلنۇر ئالدىغا ئارانلا ئىككى چامدىيالىدى، پەس ئاۋازدا:

ــ سېتىۋالغان، ــ دېدى بېشىنى تۆۋەن سېلىپ.

ــ ھە، ئارقىدىكى ئالىم دېگەن ئىسىمنى ئوبدان ئوقۇ، ئەمدى مۇشۇ سۈرەتتىكى ئاشىقىڭنى تاپ، ساڭا رۇخسەت ! ــ دېدى كامىل ۋە بۇ ئۆيدىن چىقىپ يېنىدىكى ئۆيگە كىرىپ، ئىشكىنى ئىچىدىن تاقىدى، گۈزەلنۇر ئالتانلىرى بىلەن يۈزىنى تۇتقىنىچە پەسكە سېرىلىپ قالدى.

ئون يەتتىنچى باب

1

گۈزەلنۇر ئۈچ يىلدىن بېرى كامىلدىن ئايرىلىپ قالغىنىغا تەن بېرىشنى خالىماي ياشىدى. ئۇنىڭ بەختىگە قايتا ئېرىشىش ئۈمىدى كۆل ئارىسىدىكى ئاخىرقى چوغدەك پىلىلداپ قالغان بولسىمۇ، ئۈمىدىنى ئۈزمىدى. ئىشەنچىسىدىن پۈتۈنلەي قالمىدى. بۇ كامىلنى بەك ياخشى كۆرگىنىدىن ئەمەس، ئۇنىڭدەك نام ـ ئاتىقى بار، بىلىملىك، ئىستىقباللىق بىر ئەرنى قولدىن چىقىرىپ قويۇشنى خالىمىغانلىقىدىن ئىدى.

ئالىم بىلەن تونۇشۇپ، ھەۋىسىنى قاندۇرۇپ يۈرگەندىلا ئۇنىڭ كۆڭلى بۆلۈنگەنلىكىدە شۈبھە يوق ئىدى. شۇڭا ئۇنىڭ كۆڭلىدە پۈشايمان قىلىش ھېسسىياتى ئويغانمىدى، كامىلدىن ئايرىلىپ قېلىشىدىكى سەۋەبنى ئۇنىڭغا ئارتىپ، ئالىمنى ئەيىبلىك ھېسابلىمىدى، ئەكسىچە ئاشۇ كۈنلەر ۋە ئالىم ھەققىدە گۈزەلنۇرنىڭ كۆڭلىدە ئۇنتۇيالمىغۇدەك شېرىن خاتىرىلەر قالدى. ئۇلارنى ئەسلەش ئۇنىڭغا بىر خىل مەنىۋى ھۇزۇر، روھىي شادلىق بەخش قىلىپ، ئۇنىڭغا يالغۇزلۇق ئازابلىرىنى ۋاقىتلىق ئۇنتۇلدۇردى. بىراق ئالىم گۈزەلنۇر تۇل قالغان بىرقانچە يىل ئىچىدە ئۇنى بىرەر قېتىمىمۇ ئىزدىمىدى. گۈزەلنۇر شۇنچە كۈتكەن، تەمە قىلغان بولسىمۇ، ئۇنى بىرەر قېتىمىمۇ ئۇچراتمىدى. ئۇ خۇددى بۇ دۇنيادىن غايىب بولغاندەك يوقاپ كەتتى. گۈزەلنۇر ئالىمنى پات ـ پات ئەسلەپ قالاتتى، ئۇنىڭ بىلەن خۇشال بىللە بولغان چاغلارنى سېغىنىش بىلەن ئەسكە

ئالاتتى.

گۈزەلنۇر كاملنى سىرتتىن كۆزىتىشنى، ئۇنىڭ ئىشلىرىدىن خەۋەر تېپىپ تۇرۇشنى ئۇزۇپ قويمىدى. ئۇ ئامال قىلىپ، ئەھۋالنى بىلىپ تۇردى، بولۇپمۇ ئۇنىڭ قىزلار بىلەن ياردى ـ كەلدىسىنى، بىرسى بىلەن يېقىنلىشىپ يۈرگەن ـ يۇرمىگەنلىكىنى بىلىشكە ئالاھىدە قىزىقاتتى. كاملىنىڭ ئۇزاق ۋاقىت قىزلارغا ئارىلاشماي يۈرۈشى گۈزەلنۇرنى خىلمۇ خىل خىياللارغا سالدى. «كامىل يىگىتلىك غۇرۇرى بىلەن ھېسسىياتقا بېرىلىپ، ئائىلىنى بۇزۇپ مېنى ئۆيدىن چىقارغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ كۆڭۈل رىشتىسى ئۇزۇلمىدى، قىلىپ قويغىنىغا پۇشايمان قىلدى. ئۆزى قىلىپ قويغان ئىشنى ئۆزى ئەسلىگە كەلتۈرەلمەي ئازاب ئىچىدە ياشاۋاتىدۇ، كاملىنىڭ ھېلىھەم بويتاق يۈرۈشىنىڭ مەنىسى پۇشايماندىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئۇنىڭ ۋاقىت ئۆتۈپ ئىش كونىرغاندا قايتا ئەپلىشىپ قېلىش ئويى بار، شەھەردە قىز ئازمۇ؟ ئۇ خالىغان بىرسىنى نېمىشقا ياقتۇرۇپ قالمايدىكەن، ئۇ مېنىڭدىن ئۇمىدىنى ئۈزگەن بولسا، بىرسىنى تېپىپ ئاللىقاچان توي قىلمۇاماسمىدى؟» بۇلار گۈزەلنۇرنىڭ بىرقانچە يىلنى تەمە بىلەن كۈتۈپ ئۆتكۈزۈشىنىڭ ئاساسلىرى ئىدى. لېكىن كامىل بىلەن رىزۋانگۈلنىڭ مۇھەببەتلىشىپ يۈرگەنلىكى ھەققىدىكى خەۋەر گۈزەلنۇرنىڭ ئۇ ئاساسلىرىنى قومۇرۇۋەتتى، ئۇنىڭ ئىچىگە ۋەھىمە تېشى بولۇپ تاشلىنىپ، باشقىچىلا بىر ئادەمگە ئايلاندۇرۇپ قويدى. «شۇنداق قىلىپ مېنىڭدىن ئايرىلغىنى ئايرىلغانمۇ؟ راستلا كامىل ئەمدى مېنىڭ بولماي، باشقا بىرسىگە تەۋە بولۇپ كېتەمدۇ؟ مەن تۇتقان ئۆي، مەن ياشىغان ئاشۇ ئائىلە، مەن بېشىمنى قويغان ياستۇققا ئەمدى باشقا بىرسى باش قويامدۇ؟ ! ...» بۇ خىياللار گۈزەلنۇرنىڭ يۈرىكىنى قۇرتتەك غاجاپ ئۇنى ئارامسىغا قويمىدى ... «كامىل سەن مېنى شۇنداقمۇ خورلامسەن؟ مەن ساڭا قىزىلقىمنى تەقدىم قىلغان، سېنى دەپ

يالغۇزلۇق ئازابلىرىنى سېغىنىش، ئەسلەش بىلەن يەڭگەن چاغلىرىمۇ بار ئىدىغۇ ... ! »ئۇنىڭ چىشلىرى كىرىشىپ، كۆز چانىقلىرى ياشقا تولدى. غەزەپ، نەپرەت، رەنجىش، نادامەت ئارىلاشقان ھېسسىياتلاردا ئۆرتەندى، كېچىلىرى كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمىدى، تولغىنىپ ياتالمىدى، ھەسرەتلىك تىنىپ ناله قىلدى، ئۇنىڭ كامىلغا بولغان تەمەسى ئەمدى ئۆچمەنلىككە ئايلىنىپ ئوغىسى قاينىدى. ئۆچ ئېلىش، ئىچ پۇشقىنى چىقىرىش، قورسىقىنى بوشىتىۋېلىش ئويىغا كەلدى ـ دە، ئاۋۋال ئىشنى قىزدىن باشلاشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ، رىزۋانگۈلنى سىرتتىن ئوبدان تونۇۋېلىپ، بىرىنچى ھۇجۇمنى ئۇنىڭغا باشلىغانىدى.

گۈزەلنۇر رىزۋانگۈل بىلەن بىرىنچى قېتىم ئۇچرىشىپ كەلگەندىن كېيىن بىر تەرەپتىن مەقسىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ئۇمىدلەنگەن بولسىمۇ، يەنە بىر تەرەپتىن ئۆز رەقىبىنىڭ ئاسان تەسلىم بولمايدىغانلىقىدىن ئەنسىرەپمۇ قالدى. رىزۋانگۈلنىڭ دەسلەپتە ھودۇققانلىقى، تەمتىرەپ قېلىپ نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي گەپ ـ سۆز قىلماي تۇرۇپ قالغانلىقى، بىر قىزىرىپ، بىر تاتىرىپ ئارامسىزلىنىشى گۈزەلنۇرنىڭ غالىب كېلىش ئىشەنچىسىنى ئۇرغۇتقان، شۇڭا ئۇ ھېچ تەمتىرىمەي دېمەكچى بولغان سۆزلىرىنىڭ تەلەپپۇزىنى، قاش ـ كۆزلىرىنىڭ ھەرىكەتلىرىنى، پۈتۈن قىياپىتىنى غەلىبە قىلغۇچىلارنىڭكىگە ئوخشىتىۋالغانىدى. دېمىسىمۇ بۇ قېتىم گۈزەلنۇر ئۇستۇن كەلگەنىدى. نېمىلا بولسۇن ئۇ رىزۋانگۈلدىن چوڭ، بۇنداق ئىشلاردا تەجرىبىلىك، بۇنىڭغا ئۇنىڭ ئارتىسلىق كەسپى قوشۇلسا، يېڭىلا مەكتەپتىن چىققان، تۇرمۇش تەجرىبىسى كەم قىزنى تەمتىرەتمەي قويماتتىمۇ ...

رىزۋانگۈلنىڭ دەسلەپكى تەمتىرەش، ھودۇقۇش كەيپىياتىنى ئۇنىڭ ساپ مۇھەببىتى، كامىلغا بولغان ئىشەنچ ـ ئېتىقادى يەڭگەن، شۇڭا ئۇزاق ئۆتمەي، ئۇ ئۆزىنى تۇتۇۋالغان، ئۆڭۈشۈالغانىدى. ئۇ ئۆزىنى چىڭ تۇتۇپ رەقىبىنىڭ سۆزلىرىنى

سەۋرچانلىق بىلەن ئاڭلاپ، ئۇنىڭ مۇددىئاسىنى بىلىشكە تىرىشتى، شۇڭا رىزۋانگۈل كۆڭلىدىكى سۆزلىرىنى ئوچۇق - ئاشكارا ئېيتىپ گۈزەلنۇرغا دەلمۇدەل تاقابىل تۇرۇشتىن ئۆزىنى تارتتى. يەنە بىر تەرەپتىن چوكانىنىڭ ھەسرەتلىرى، كۆز ياشلىرىمۇ تەسىر قىلماي قالمىدى. ياش بىر ئايال قولىدىن كەتكۈزۈپ قويغان بەختى ئۈچۈن نالە - پەريياد قىلىپ ياش تۆكۈۋاتسا، ئۇنى ئاڭلىغان رىزۋانگۈلنىڭ كۆڭلى بۇزۇلماسلىقى، ھېسداشلىق تۇيغۇسىنىڭ ئويغانماسلىقى مۇمكىن ئەمەس - تە. لېكىن قىز ئۆز بەختىدىن، ئۆز مۇھەببىتىدىن ۋاز كېچىشىنىمۇ خالىمايتتى. ئۇ ئۆمۈرلۈك بەختسىز تۇرمۇش كەچۈرۈشكە رازى بولۇشنى راۋا كۆرمىدى. گۈزەلنۇر شۇ چاغدا قىزنىڭ روھىدىكى قارىمۇقارشىلىقلارنى پەرەز قىلدى، ئۇنىڭ تېگىگە يەتتى. شۇڭا ئۇ بىردەم قەتئىي ئىرادىسىنى بىلدۈرىدىغان سۆزلەرنى قىلغان بولسا، بىردەم ھال ئېيتىپ، ھەسرەتلىنىپ رىزۋانگۈلگە روھىي ئېرىتكۈچ دورا بەرسە، بىردەم ئۆتۈنۈش، يېلىنىش مەنسىدىكى سۆزلەرنى قىلىپ، قىزنىڭ روھىنى پارچىلىماقچى بولغانىدى.

بۇگۈن شەنبە، ئۇلارنىڭ ئۇچراشقىنىغا توپتوغرا توققۇز كۈن بولدى. گۈزەلنۇر كۆڭلىگە پۈككىنى بويىچە ئىشتىن بالدۇر چۈشۈپ، ياتىقىدا بىر سائەتكە يېقىن ئەينەك ئالدىدا تۇرۇپ، ئۆزىنى ياسىدى. چاچلىرىنى يېڭى مودىدا تۈزەشتۈردى، يۈز - كۆزلىرىگە ھەشەم قىلدى، ئەڭ ئېسىل كىيىملىرىنى كىيىدى. ئەپچىل سومكىسىنى ئېسىپ ياتىقىدىن چىقتى. ئۇ رىزۋانگۈلنىڭ ياتىقىغا بېسىپ كىرىپ، ئۇنىڭغا ئىككىنچى قېتىملىق ھۈجۈمنى باشلىماقچى. ئۇ بىرقانچە كۈندىن بېرى دەيدىغان سۆزلىرىنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ مۇقىملىغان، ھەتتا قانداق ھەرىكەتلەرنى قىلىشنىمۇ بەلگىلەپ قويغانىدى.

گۈزەلنۇر بىنانىڭ پەلەمپىيىدىن يۇقىرىلىغانسېرى ئۇنىڭ يولدىكى خاتىرجەملىكى بۇزۇلۇپ، دەككە - دۈككىلىك ئۈستۈنلۈكىنى ئىگىلەشكە باشلىدى. كۆڭلىگە بىر ئەنسىزلىك

سايىسى چۈشتى. رىزاۋنگۈلنىڭ ئۇچىنچى قەۋەتتىكى ئىشىكىگە كەلگەندە بولسا، خېلى ھودۇقۇپ قالدى، نەپىسى قىسىلدى، تىزلىرى بوشاشتى. ئۇ پۈتۈن غەيرىتىنى يىغىپ ئىشىكنى چەكتى. كىرىشكە ئىجازەت بېرىلگەن ئاۋازنى ئاڭلىغان بولسىمۇ، ئىشىك دەرھال ئېچىلمىدى، بىر پەستىن كېيىن ئىشىك غاچ قىلىپ ئېچىلدى، ئىشىكنى گۈزەلنۇر ئاچماستىن رىزۋانگۈل ئاچقانىدى. رىزۋانگۈل كۆزلىرىنى پارقىراتقىنىچە تۇرۇپ قالدى. چىرايى سارغايدى، يۈزىنىڭ تېرىلىرى، قاپاقلىرى لىپىلداپ كەتتى.

— مېنى تازا قارشى ئالمايدىغاندەك تۇرىسىز، — دېدى گۈزەلنۇر رىزۋانگۈلگە ئىللىق تەبەسسۇمدا چىرايلىق كۆزلىرى بىلەن تىكىلىپ. كاللىسى پىكىر قىلىشتىن توختاپ قالغان قىز گەپ بىلەن ئېسىگە كەلدى ۋە:

— مەرھەمەت، كىرىڭ، — دېدى. ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقتى. گۈزەلنۇر خۇددى سەھنىگە ناخشا ئېيتقىلى چىققاندەك مەغرۇر مېڭىپ ئۆيگە كىردى ھەم كۆرسىتىلگەن كىرېسلوغا ئەپلىك جايلىشىپ ئولتۇردى. خېلى ھودۇقۇپ قالغان رىزۋانگۈل ئۆزىنى بېسىش ئۈچۈن ياتقىدىكى نەرسىلەرنى رەتلىگەن بولۇپ گۈزەلنۇرغا قارىمىدى. دىت بىلەن سەرەمجانلاشتۇرۇلغان ياتاق سۈتتەك يوروق ئىدى. ئايالالارغىلا خاس بولغان يېقىملىق پۇراق دىماقلارغا ئۇرۇلۇپ تۇراتتى. بىر پەسلىك جىملىقتا ياتاق تېخىمۇ لىرىكىلىق تۇسكە كىردى.

— مېنىڭ كىرىشىم سىزگە بەكمۇ تاسادىپىي تۇيۇلسا كېرەك. ھەرقانچە بولسىمۇ ياتقىمىغا بېسىپ كىرىدۇ، دەپ خىيالىڭىزغا كەلتۈرمىگەن بولغىيتتىڭىز، ئادەمنىڭ تەقدىرىگە مۇناسىۋەتلىك ئىش ئادەمنى ھەر كويلارغا سالىدىكەن، بەزىدە ئادەمنى چۆچۈتۈپ، قورقۇتۇپ جېنىنى تۇمشۇقىغىلا كەلتۈرۈپ قويىدىكەن. بەزىدە ئادەمنى ھېچنېمىدىن قورقمايدىغان قارام باتۇرغا ئايلاندۇرۇپ قويىدىكەن. بىلىڭىز شۇ باتۇرلۇق روھى

مېنى ياتقىزغا ئېلىپ كىردى. ئەپۇ قىلارسىز، ــ رىزۋانگۈل كىرپىلىرىدىن نېرى قويۇلغان ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇۋالغاندى. ئۇ ياتقىغا كىرگەن گۈزەلنۇرغا بىرىنچى قېتىم تولۇق دادىل قارىدى. ئىككى جۈپ كۆز بىر پەس مەنىلىك تىكىلىشتى. ئاخىر رىزۋانگۈل بەرداشلىق بېرەلمىدى بولغاي، ئالدى بىلەن كۆزىنى يانغا ئالدى، قەددىنى رۇسلاپ نېمىگىدۇر تەييارلاندى، بىراق، خېلى ۋاقىتقىچە ئۇنىڭ نەتىجىسى كۆرۈلمىدى.

ــ مەقسىتىڭىزنى تازا چۈشىنەلمىدىم، ــ دېدى رىزۋانگۈل ئۇزاق جىملىقتىن كېيىن، ــ مېنى خۇپسەنلىك قىلىۋاتىدۇ، دەپ ئويلاپ قالماڭ، پەقەت ئۇنداق ئويۇم يوق. مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم: ئۆز بەختىڭىز ئۈچۈن، ئۆز تەقدىرىڭىز ئۈچۈن ئىككىنچى بىرسىنىڭ بەختىنى ۋەيران قىلىپ، تەقدىرىنى ئۆزگەرتىشكە زورلاۋاتقىنىڭىزنى چۈشىنەلمىدىم.

ــ چۈشىنەلمەيۋاتىمەن دېگىنىڭىزگە ئىشەنگىلى بولمايدۇ، قىزچاق، چۈشىنىشنى خالمايۋاتقىنىڭىز راست، رېئاللىقنى ئېتىراپ قىلىشتىن قورقۇۋاتقىنىڭىز راست. سىز مېنىڭ بەختىمگە چاڭ سالدىڭىز، تەقدىرىمگە رەھىمسىزلەرچە قول تىقتىڭىز، بۇنى ئىقرار قىلىشىڭىز كېرەك، بىلىۋاتامسىز ! ؟ ئەمدىغۇ مەقسىتىمنى چۈشەنگەنسىز؟ ــ بۇ سۆزلەر رىزۋانگۈلگە ھاقارەتتەك تۇيۇلغان بولسىمۇ، ئۇ ئۆزىنى پۈتۈنلەي تۇتۇۋالغاندى. شۇڭا دېمەكچى بولغان ھەربىر ئېغىز سۆزنى ياخشى ئويلىۋېلىپ قىلدى. سۆزلىرىنىڭ تەلەپپۇزىغا ئىشەنچ تۇيغۇسىنى بەردى.

ــ سىز گۈزەلنۇر، دېگەنلىرىڭىزنىڭ مەنىسىنى ئۆزىڭىز چۈشىنەمسىز؟ مۇھەببەت، ياخشى كۆرۈپ قېلىش ئۇ بىر دەملىك ئىش ئەمەس. سىز ئېيتقاندەك خالىسا ئېلىۋالمىدىغان، خالىمىسا تاشلاپ قويغىلى بولمىدىغان نەرسىمۇ ئەمەس. شۇڭا، چاڭ سېلىش دېگەن نەرسىمۇ مەۋجۇت ئەمەس، سىزنىڭ ئۆز ۋاقتىدا ياخشى كۆرۈپ قېلىپ، ئەمدى ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قالغىنىڭىز قانداق

ئىش بولسا، مېنىڭمۇ ياخشى كۆرۈشۈم، مۇھەببەت باغلىشىم ئوخشاشلا ئىش. سىزنىڭ كاملىنى ياخشى كۆرۈپ قېلىشىڭىزنى ھېچكىم سىزگە تاڭمىغىنىغا ئوخشاش، ئايرىلىپ قېلىشىڭىزغىمۇ بىرسى يول كۆرسەتمىگەن. مېنىڭ ئۇنى ياخشى كۆرۈشۈمۇ ھەرقانداق تاشقى كۈچتىن خالىي. سۆزلىرىمنىڭ مەنىسىگە قانچىلىك چۈشىنىۋاتىسىز، ماڭا ئۇ قاراڭغۇ، لېكىن سىز بۇ ھەربىكەتلىرىڭىزنىڭ بىھۇدە ئۇرۇنۇش ئىكەنلىكىنى چۈشىنىشىڭىز كېرەك، خانىم! ــ رىزۋانگۈل سۆزلىگەنسېرى قەتئىيلىشىپ كېتىۋاتاتتى، غايىبتىن كەلگەن بىر خىل جاسارەت ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا تىكلىنىۋاتاتتى، ــ سىز ئۆز تەقدىرىڭىز ئۈچۈن، بەختىڭىز ئۈچۈن قايغۇرۇۋاتىسىز، مەنچۇ، مەن قايغۇرماسلىقىم كېرەكمۇ! ؟ خانىم، بۇ دۇنيادا ئۆزىنى ئويلىيالمىغان ئادەم باشقىلارنىمۇ ئويلىشى لازىم، ئەلۋەتتە، ــ كىرگەندىن بېرى ئۆزىنى شۇنچە ئازادە تۇتۇپ، رەڭگى ـ روھىدا ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولمىغان گۈزەلنۇرنىڭ چىرايى ئاستا تاتىرىشقا باشلىدى، لەۋلىرىدىكى تەبەسسۇم ئۆچتى، كۆزلىرىدىكى غالىبلىق پەسىيىشكە باشلىدى، قەددى سەل پۈكۈلگەندەك بولۇپ قالدى.

ــ ئەلۋەتتە، رىزۋانگۈل مېنى ئويلىماي ئىش قىلىۋاتىدۇ دەپ ئويلىماسلىقىڭىز كېرەك ئىدى. كۆپ ئويلىدىم، ئۇچ يىلدىن بېرى ئويلاپ كېلىۋاتىمەن، مەن ئويلىمىغان نېمە قالدى؟ كېچىلەرنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزۈپ، كېچە ـ كېچىلەپ ئويلاپ چىقمەن، كۆز ياشلىرىم، ئاھۇ ھەسرەتلىرىم يە خۇداغا يەتمىدى، يە كاملىغا يەتمىدى، مېنىڭ ھالىمغا يېتىدىغان ئادەم چىقمىدى. بۇمىغۇ مەيلىتى، يولۇمنى توسىدىغان ئادەمنىڭ چىقىپ قالمىغىنىغا شۈكۈر قىلىپ، ئۈمىد بىلەن ياشاپ كېلىۋېدىم. كۆرۈپ تۇرۇپسىز، سىز يولۇمغا خەندەك، ئالدىمغا سېپىل بولۇپ چىقتىڭىز، مەن خۇدادىن ئۇنى تىلىمگەنتىم، بەندىلىرىمۇ ئۇنى تىلىمەيتتىم، ــ ئۇ سۆزلىگەنسېرى مۇڭلىنىپ كەتتى، ئاۋازىدا

كىشىنىڭ ئىچىنى ئاغرىتىدىغان بىر خىل مىسكىنلىك، چىرايىدا بولسا، بەكمۇ بىچارىلىك ئالامەتلىرى روشەن بىلىنىدى. كىرپىكلىرى شامال ئۇرۇۋاتقان شامدەك پىلدىرلىدى، ئۇشۇشۇك تەگكەن گۈلدەك سالپايدى. بۇ گۈزەلنۇرنىڭ ئالدىن تۇزگەن پىلانىغا مۇۋاپىق كۆرسىتىدىغان ئويۇنلىرى ئىدى. ئۇ رىزۋانگۈلنىڭ روھىنى يۇمشىتىپ، كۆڭلىنى ئېرىتىپ، خەيرخاھلىقىنى قوزغاپ، كامىلدىن يىراقلاشتۇرۇپ مەقسىتىگە يەتمەكچى، ئالدىغان ئۆچىنىڭ بىرىنچىسىدە غەلىبە قىلماقچى.

— سىڭلىم، بىز ئىككىمىز ئوخشاش جىنسىتىكى بىچارىلەر، ئايال خەق دېگەن ئاجىز بولىدىكەن، ئۇنىڭ قولىدىن ۋاقتى كەلگەندە قاقاھلاپ كۈلۈش، يەنە بىر ۋاقتى كەلگەندە ئاچچىق — ئاچچىق كۆز ياش تۆكۈشتىن باشقا نېمە كېلىدۇ. مەن ئۆز ۋاقتىدا كۈلگەن، ئەمدى ياش تۆكۈۋاتىمەن. سىڭلىم، مېنىڭ كۆز ياشلىرىم بەدىلىگە سىز ئەمدى كۈلەمسىز؟ مېنىڭ ئاھۇ ھەسرەتلىرىمگە شادلىنامسىز؟ — ئۇ بىچارىلارچە تۈگۈلدى. ئالمقانلىرى بىلەن يۈزىنى ئېتىپ، ئۆكسۈشكە باشلىدى.

ئادەم ياغاچ ئەمەس — تە، يۈرىكىمۇ تاش ئەمەس، چوكانىڭ سۆزلىرى، شۇ تاپتىكى ھالىتى، ئۆكسۈپ — ئۆكسۈپ يىغلاشلىرى رىزۋانگۈلگە تەسىر قىلدى. ئۇنىڭ ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ، كانىيىغا بىر نەرسە تاقاشتى، ئىچى ئېچىشتى، يۈرىكى سىقىلىپ، قاتتىق بىئارام بولدى، لېكىن ئۇ بۇ ھالىتىنى گۈزەلنۇرغا بىلدۈرمەسلىك ئۈچۈن چاي قۇيۇشقا تۇتۇندى. ئۇستەلگە تاتلىق — تۇرۇملەرنى تىزدى، بۇ چاغدا گۈزەلنۇر توختىماستىن مىچىلداپ يىغلاۋاتاتتى. ئەمما ئۇ قىزنى كۆزىتىشنى ئۇنتۇمىدى. ھەسرەتلىك سۆزلىرى، دەردلىك كۆز ياشلىرى، بىچارىلارچە قىياپىتى ئارقىلىق قىزنىڭ روھىغا تەسىر قىلغانلىقىدىن ئۈمىدلەندى، بۇنىڭدىن كېيىن سۆز — ھەرىكەتلىرىنى يېڭى شارائىتقا ماسلاشتۇرۇشنىڭ پىلانىنى تۈزگىلى تۇردى.

رىزۋانگۈل چاي قۇيدى ۋە:

ـــ قېنى چاي ئىچىڭ، تاتلىق ـ تۇرۇملىردىن ئالغاچ ئولتۇرۇڭ، ـــ دېدى. ئۇنىڭ ئاۋازىمۇ تىترەپ چىقتى. مۇشۇنداق بىر تەسەللىنى كۈتۈپ تۇرغاندەك گۈزەلنۇر كىچىك سومكىسىدىن قاتلانغان قول ياغلىقىنى چىقىرىپ، كۆز ياشلىرىنى سۈرتتى. رىزۋانگۈلگە تىكىلدى. ئۇنىڭ ئۇزۇن قايرىلما كىرپىكلىرىدە ياش قالدۇقلىرى پىلدىرلاپ تۇراتتى، ئۆينى يېقىملىق ئەتىرىنىڭ پۇرىقى بىر ئالدى. ئارىغا ئېغىر جىمجىتلىق چۈشتى. ھەر ئىككىسى چاي ئىچكەچ ئولتۇرۇشتى. بولۇپمۇ رىزۋانگۈل خىيالچان ئىدى. ئۇنىڭ بىر نۇقتىغا تىكىلگەن كۆزلىرى بىر نەرسىنىڭ تېگىگە يېتىش ئۈچۈن پۈتۈن قۇۋۋىتى بىلەن ئىنتىلمەكتە ئىدى. ئالدىدا ئولتۇرۇپ تەقدىردىن، بەخت ـ پېشانىسىدىن ھەسرەتلىنىپ، دەرد ئېيتىۋاتقان ئايالنىڭ ھالىغا رىزۋانگۈلنىڭ ئىچى ئاغرىدى، خەيرخاھلىق تۇيغۇسى ئۇنىڭ مەنىۋى ئاسمىنىدا ئەگىشكە باشلىدى. «دېمىسىمۇ بۇ ئايالغا نېمە ئامال، قىز ۋاقتىدا تاڭدىكى پوراكتەك، گۈل بەرگىدىكى شەبنەمدەك پاك، سەبىي چاغلىرىدا ئۇنى ياخشى كۆرگەن، مۇھەببىتىنى ئاتىغان، تەقدىرنى تاپشۇرۇپ، بەخت ئاسمىنىدا ئۇچقان، ئۇنىڭ ئىسسىق قۇچاقلىرىدا ئەركىلەپ، شېرىن سۆيۈشلىرىدىن مەستخۇش بولغان ئەمەسمۇ ... ئۇ ئۆزىنىڭ قىزلىق ئىپپىتىنىڭ ئەڭ مۇقەددەس سوۋغىسىنى ئۇنىڭغا خالىسانە تەقدىم قىلىپ، ئىنسان زاتىغا خاس بولغان پەخىر ۋە خۇشلۇق ئىچىدە ئەر ـ خوتۇن بولغان ... لېكىن ئۇ بىچارە شۇلارنىڭ ھەممىسىدىن مەھرۇم بولغان، قولىدىن كەتكۈزۈپ قويغان، ھاياتتا ئايال زاتىغا بۇنىڭدىن ئېغىر يوقىتىش بولماس. خۇدا بىزنى ئايال يارىتىپ، شۇ جىنسقا خاس بولغان خۇسۇسىيەتلەرنى، مەنىۋى پەزىلەتلەرنى بېرىپ، ئىنسانىيەت دۇنياسىنىڭ زېرىكىشلىك تەرەپلىرىنى تولدۇرۇش ئۈچۈن سۈۋغا قىلغاندا، پالاكەتلىك تەرەپلىرىنى نېمىشقا ئويلىمىغان بولغىيتىتى؟ بىزنى شۇنچىلىك تەلتۆكۈس يارىتقان ئىكەن،

مۇكەممەللىكنى تاللاشنىڭ ھوقۇقلىرىنى نېمىشقا تولۇق بەرمىگەن بولغىيتىتى؟ ...» بۇ ئويلار رىزۋانگۈلنىڭ كۆڭۈل ئاسمىنىنى تۇمان بىلەن تولدۇرۇۋەتتى، نەلىرىدۇر ئېچىشتى، غەشلىك، ئەلەم، پۇشايمان، ئېچىنىش، بىلىپ بولغۇسىز مۇرەككەپ تۇيغۇ ئۇنىڭ روھىنى داۋالغۇتۇۋەتتى. شۇڭا، رىزۋانگۈل ئورنىدا ئولتۇرالماي قالدى، ئازابلانغان ھالدا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، تىزلىرى تىترىدى، بەدىنى ئۇيۇشقاندەك بولۇپ، قۇلاقلىرىدا خىلمۇخىل سادالار بىر ـ بىرىگە ئارىلىشىپ ياڭراپ كەتتى.

ـــ سىڭلىم، ـــ دەپ ئارىدىكى جىملىقنى بۇزدى گۈزەلنۇر پۇرسەتنى تۇغرا مۆلچەرلەپ، ـــ مەن بۇ يۇكنى كۆتۈرۈپ كېتەلمىگەن، كۆتۈرۈپ كېتىشكە كۆز يەتكۈزەلمىگەن بولسام، سىزنى بۇنچىلىك ئاۋارە قىلمىغان بولاتتىم. سىز ئويلاپ كۆرۈڭ، ئىككىمىزنىڭ بىر ئەرنى تالىشىپ، مۇشۇنداق سۆزلىشىشى ئاسانغا چۈشمەيدۇ. ماڭمۇ قېيىن، ئەلۋەتتە، سىزگىمۇ ئاسان ئەمەس، لېكىن نېمىلا بولغان بىلەن سىز تېخى قىز، مەن بولسام ئايال، ھۆسنىگە تولۇپ، شېخىدا ئېچىلىۋاتقان گۈلگە كىمنىڭلا بولسا كۆزى چۈشىدۇ، قول ئۇزاتقۇسى كېلىدۇ، شېخىدىن ئۇزۇۋېلىنغان، سولىشىقا باشلىغان گۈلگە كىمنىڭمۇ كۆزى چۈشىدۇ؟ زارىقىپ كەتكەن بىر قاخشال قول ئۇنىڭغا سوزۇلمىسا، تاشلىنىپ قالغىنى قالغان. مەن ئۆتۈنەي سىڭلىم، خۇدا يولىدا ئۆتۈنەي، بۇ يولدا مۇشۇ يەردە توختاپ قېلىڭ، ئەمدى مەن ئۆزۈمگە تەۋە بولغان ئاشۇ ئۆيگە كىرىۋالاي، ماڭا ئېچىنىڭ ئاغرىسۇن!

رىزۋانگۈل راستلا ئىككىلىنىپ قالدى، زىددىيەتلىك خىياللار ئۇنى گاڭگىراتتى، بېشىنى ئايلاندۇردى، ئۇنىڭ ئالدىدا ئىككى خىل تەقدىر يولى تىكلىنىپ تۇراتتى، بىرى بەختىدىن ئايرىلىپ قېلىپ مەڭگۈ پۇشايماندا ئۆتۈش، بۇنىڭ بەدىلىگە مۇنۇ بىچارە ئايالنى مۇرادىغا يەتكۈزۈش ئۈچۈن كامىلدىن ۋاز كېچىش، يەنە

بىرى ئۆزىنىڭ بەختى ئۈچۈن، ئۆمۈرلۈك بەختى ئۈچۈن يىغا - زار، ئاھ ئۇرۇش، ناله - پەريادلارغا پىسەنت قىلماي، تاللىۋالغان ھايات يولىدا ئاخىرغىچە مېڭىش. رىزاۋانگۇل ئاللىقاچان ئورنىدا ئولتۇرۇۋالغانىدى. ئۇ نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي بىر پەس كۆزلىرىنى خانىنىڭ بۇلۇڭىغا تىكىپ ئولتۇردى.

يەنە مەنىلىك، سىرلىق كۆزلەر، كىرپىكلەر، ھال رەڭ مەڭىز، بىلىنەر - بىلىنمەس بويالغان لەۋلەر، گۈزەل قامەت ... بۇلارغا يوشۇرۇنغان بىر نەرسە رىزۋانگۇلگە غىل - پال كۆرۈنگەندەك قىلدى، ئۇ بۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلالمىدى. توساتتىن ئۇنىڭ كاللىسىغا ئۆزىنىڭ تەقدىرى ھەققىدە بىر سوراق كېلىپ قالدى - دە، قاتتىق چۆچۈدى. چوڭقۇر ھاڭنىڭ گىرۋىكىگە كېلىپ قالغاندەك ئەندىكىپ كەتتى. كاللىسى بىردىنلا سەگەكلەشتى: «تەقدىر دېگەن ئوينىشىدىغان نەرسە ئەمەس، بۇنىڭدا بىر قەدەمنى خاتا بېسىپ قويسا، ئۆمۈرلۈك پۇشايماندا قالىدىغان ئىش، ھەممە نېمىدىن مەھرۇم قېلىپ سەكپارە بولۇپ يۇرىدىغان گەپ، مانا ئالدىمدىكى ئايال، بىر قەدەمنى قىيىپاش دەسسەپ قويۇپ ... ياق ... ياق ... » دېدى ئىچىدە رىزۋانگۇل.

— مەنمۇ ئادەم، بۇ دۇنياغا بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرۈش تەمەسى بىلەن كەلگەن، ھازىرغىچە شۇنداق ئۇمىد بىلەن ياشاپ كەلدىم، ئادەم ئۆزىنىڭ بىر پۈتۈن ئۆمرىگە مۇناسىۋەتلىك بولغان ئۇمىد، ئارزۇلىرى ئۈچۈن كۈرەش قىلمىسا، ئۇ بەخت نەدىن كېلىدۇ؟ مەن شۇنداق ھېسابلايمەنكى، ئۆزى كېلىپ قونىدىغان ئۇنداق بەخت قۇشى ئالەمدە يوق. كۈرەش قىلماي تۇرۇپ كېلىدىغان ئامەت پەقەت ئادەمنىڭ چۈشىدىلا بولىدۇ. سىزمۇ كۆڭلىڭىزدىكىنى يوشۇرماي تۆكتىڭىز، گۈزەلنۇر، مەنمۇ يوشۇرۇپ نېمە قىلاي، مەن كامىلنى بەكمۇ ياخشى كۆرىمەن. ئۇنىڭسىز بەختلىك تۇرمۇشنى تەسەۋۋۇر قىلالمايمەن، مېنىڭ بارلىقىم ئۇنىڭغا باغلانغان، كاملىسىز تۇرمۇشنىڭ ماڭا ھېچقانداق مەنىسى يوق، ئۆزىڭىز ئېيتىپ بېقىڭ، بىر پۈتۈن

ئۆمرۇمنى مەنسىزلىك غاربغا بەند قىلىش مېنىڭ قولۇمدىن كېلەمدۇ؟ مەن ئۆزۈمنى ئەبەدىيلىك بەختسىز قىلىپ، سىزنى بەختكە ئېرىشتۈرسەم ئادالەتلىك بولامدۇ؟ مېنى شەخسىيەتچىلىكتە ئەيىبلىسىڭىزمۇ مەيلى، قارغىسىڭىزمۇ مەيلى، مەن مۇھەببىتىمدىن كېچەلمەيمەن، ماڭغان يولۇمنى سىزگە بوشتىپ بەرمەيمەن ! سىز بۇ يولدىن ساداقەتسىزلىك قىلىپ قاڭقىپ چىقىرىلغان ئىكەنسىز، ئىككىنچى يولاتمايمەن، بۇ مېنىڭ هوقۇقۇم، كىشىلىك ئەركىنلىكىم، هاياتىمنىڭ قىممىتى، بۇنى قوغداش مېنىڭ بۇرچۇم، ۋىجدانىمنىڭ بۇيرۇقى. سىزگە ئېنىق ئېيتاي، بۇ ئىشتا مەن ئالىيجانابلىق قىلالمايمەن، سېخىيلىقنى تېخىمۇ قىلالمايمەن ! ئىنسان هاياتتىن ئېلىشقا تېگىشلىك ئۇلۇشىنى ئالالمىسا، ئۇ ئادەمنى هاياتنىڭ ئۆزى كەچۈرمەيدۇ، ئۇنىڭغا پەرۋاسىز قارىسا، هايات ئۇنى مەسخىرە قىلىدۇ. ئۇنى نادانلىقتا ئەرزىمەس نەرسە دەپ بىلىپ بىر كىمگە بېرىۋەتسە، تارىخ قىساس ئالىدۇ، قىساس ! — رىزۋانگۇل سۆزلىگەنسېرى روهلىنىپ، جۇشقۇنلىشىپ كەتتى، ئۇنىڭ پۈتۈن تۇرقىدىن قەيسەرلىك، بىر خىل بوي بەرمەس قەيسەرلىك چىقىپ تۇراتتى. سۆزلەر يۇرىكىنىڭ چوڭقۇر يېرىدىن بۇلاقتىن ئوخچۇپ چىققان قاينامدەك ئېتىلىپ چىقتى. قوي كۆزلىرىدە بىر خىل نۇر چاقناپ، ئىشەنچ ۋە جاسارەتتىن بېشارەت بەردى، — مەنمۇ بۇ سۆيگۈ ئۇچۇن يەتكۈدەك، ئەرزىگۈدەك بەدەل تۆلىدىم. كۆز ياش، ئۈيقۇسىز تۈنلەر، هەسرەتلىنىش، روهىي جەهەتتىن پۈچىلىنىش، قايغۇ ... بۇلارنىڭ هەممىسى بەدەل، مەن بۇلارنىڭ بىكارغا كېتىشىنى خالىمايمەن. بىر ئادەمنى ياخشى كۆرۈپ قېلىپ ئۇنى ئاشكارىلاش، ۋايىگە يەتكۈزۈشنىڭ مۇشەققەتلىكلىكىنى بېشىمدىن ئۆتكۈزۈپ تۇرۇپ، بۇنى باشقا بىرسىگە ئۆتۈنۈپ بېرىشنىڭ بەكمۇ نادانلىق ئىكەنلىكىنى بىلىمەن. مەن ئۇنداق نادان ئەمەسمەن، مانا بۇلار مېنىڭ يۇرەك سۆزلىرىم، ئىرادەم ۋە قارارىم ! — رىزۋانگۇل سۆزىدىن

توختاپ، يېنىك بىر تىنىۋالدى، ئېغىر بىر يۈكنى ئۈستىدىن ئىرغىتىپ تاشلىغاندەك يېنىكلىشىپ قالدى. مەڭزى قىزىرىپ، كۆزلىرى خۇمارلىشىپ چىرايلىقلىشىپ كەتتى.

گۈزەلنۇر خۇددىنى يوقاتقان ئادەمدەك غەلىتىلا ئولتۇرۇپ قالدى. ئۆڭۈپ كەتكەن چىرايىدىن ھېچقانداق ئىپادە بىلىنمەيتتى. خىيال سۈرۈۋاتقىنىنى ياكى ئوي - خىيالسىز ئولتۇرغىنىنى پەقەت بىلىپ بولمايتتى. ئوتتۇرىغا ئېغىر جىمجىتلىق چۈشتى. خانا ئىچى سۈرلۈك تۈسكە كىردى.

دېمەكچى بولغىنىنى تەلتۆكۈس ئېيتىۋالغان رىزۋانگۈل گۈزەلنۇرنىڭ ئەمدى ئورنىدىن تۇرۇپ سۆزسىزلا چىقىپ كېتىشىنى خالايتتى. ئەمدى سۆزلىشىدىغان گەپمۇ قالمىدى. ئەمدى دېيىلىدىغان سۆزلەرنىڭ ھېچقاناق مەنىسى بولمايتتى. گۈزەلنۇر چىقىپ كېتىشنى ئويلاپمۇ قويمىغاندەك پېتىنى بۇزماي بىر خىلدا ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ نېمە قىلماقچى بولغانلىقىنى بىلىپ بولمايتتى. جىمجىتلىق داۋاملاشماقتا. رىزۋانگۈل تاقەتسىزلەنمەكتە. بىر چاغدا گۈزەلنۇرنىڭ لەۋلىرى مىدىرلىدى، قاشلىرى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى ۋە توساتتىن قاقاھلاپ كۈلۈپ كەتتى. ئۇ قوللىرىنى تىزىغا ئۇرۇپ، بېشىنى كەينىگە تاشلاپ، پۈتۈن ئاۋازىنى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ، ئەسەبىيلەرچە كۈلمەكتە ئىدى. بۇ ھەرىكەتلەر سەھنىدە بولۇۋاتقاندەك بىلىنگەن رىزۋانگۈل ئانچە پەرۋا قىلمىدى. ئۇنىڭ خالىغىنىنى قىلىشىنى كۈتۈپ ئولتۇردى. بىر پەستىن كېيىن گۈزەلنۇر كۈلكىدىن توختىدى، پەرۋاسىز ئولتۇرغان رىزۋانگۈلگە غەلىتىلا قارىدى. ئۇنىڭ بۇ تىكىلىشىدە ئۆچمەنلىك، غەزەپ، ئازابلىنىش ئالامەتلىرى بار ئىدى.

— قىزچاق، كۆڭلىڭىزنى بەك بالدۇر خۇش قىلىۋېلىپ، كېيىن داغدا قالماڭ، سىزنىڭ ئىرادىڭىز كامىلغا ۋەكىللىك قىلالمايدۇ. ئۇنىڭ كۆڭلىدە نېمىلەرنىڭ بارلىقىنى سىز

قانچىلىك بىلىسىز؟ سىز ئۇنى قانچىلىك چۈشىنىسىز؟ كامىل هازىر سىز ئويلاۋاتقاندەك ئاددىي ئادەم ئەمەس، سىزدەك بىر گول قىزغا تومۇرىنى تۇتقۇزۇپ قويىدىغان، ئىچىدىكى سىرىنى ئاشكارىلاپ بېرىدىغان ساددىلاردىن ئەمەس، ئۇنىڭ سىزدەك قانچىسىنى بىر ـ بىرىگە قوشماي چۆرگىلەتكۈچىلىك بىكسى بار. قىزلارنى قولغا چۈشۈرۈش ماهارىتى ئۇستۇن. ئۆمۈچۈك تورىنى بىلمىسىزغۇ، بىلىندۇرمەستىن ئەپچىل تور توقۇيدۇ، ئۇنىڭغا چۈشىلەر ئىختىيارسىز كېلىپ ئۇرۇلىدۇ ـ دە، ئىلىنىپ قېلىپ، زادىلا چىقىپ كېتەلمەيدۇ، كامىلمۇ قىزلارنى شۇنداق قولغا چۈشۈرىدۇ. مەنمۇ شۇنداق قولغا چۈشكەن، شۇنداق خورلىسىمۇ، ئازابلاپ، هاقارەت قىلغان بولسىمۇ يەنىلا چىقىپ كېتەلمەيۋاتىمەن. بىلىسىز، كامىل شۇنداق مەغرۇر، هاكاۋۇر، تاش يۈرەك، باغرى قاتتىق، ئۇنىڭغا خوتۇن بولغان ئادەم شەرتسىز بويسۇنىشىلا كېرەك. ئەركىنلىك بېرىشنى خالىمايدۇ، ئۇ هۆكۈمرانلىق قىلىشنىڭلا كويىدا يۈرىدۇ، ــ گۈزەللىۇر سۆزىدىن توختاپ، تېتىنچ هالەتتە ئولتۇرۇپ سۆزىنى ئاڭلاۋاتقان رىزۋانگۈلگە قارىدى. ئۇنىڭ مۇددىئاسىنى بىلىپ بولمايتتى، ئۇ بىر پەس شۇ تەرىقىدە تىكىلىپ تۇردى.

ــ قېنى سۆزلەڭ، سۆزلەۋېرىڭ، مەن كۆڭۈل قويۇپ، سەۋرچانلىق بىلەن ئاڭلايمەن، دېمەكچى بولغانلىرىڭىزنى خاتىرجەم، تولۇق ئېيتىۋېلىڭ، ــ دېدى بىر چاغدا رىزۋانگۈل تەمكىنلىك بىلەن.

ــ سىز مېنىڭ دېگەنلىرىمگە ئىشەنمەيۋاتقاندەك قىلىسىز، سىرلىق قىياپىتى كاملىنىڭ روهىي دۇنياسىدىكى نۇرغۇن نەرسىلەرنى چۈمكەپ تۇرىدىغان بىر خىل پەردە، ئاسان بىلگىلى بولمايدۇ، شۇڭا سىز تېخى هېس قىلىپ كېتەلمەيسىز، ئۇنىڭ بىلەن بىر ئۆيگە كىرگەن كىشى ئاستا ـ ئاستا چۈشىنىدۇ. كامىل سۆزمەن، مەنىلىك سۆزلەيدۇ. ئاجايىپ ئېسىل سۆزلەرنى

قىلىدۇ، لېكىن ئۇلار كامىلىنىڭ ئىچى بىلەن ئوخشاش ئەمەس. تېخى سىز ئۇنىڭ ئاداۋەت ساقلايدىغان، ئۆچ ئالىدىغان مىجەزىنى بىلمەيسىز، ئۇ بۇقىنى چىمدىپ ئۆلتۈرىدىغانلاردىن. ۋاقتى كەلگەندە دەردىڭىز ئىچىڭىزدىلا قالىدۇ، ئاغزىڭىزدىن چىقىرالمايسىز. بىلىپ قويۇڭ، كامىل دېگەن ئۆتۈپ كەتكەن كۈنلەرمچى، ھەممە نېمىڭىزنى خۇپىيانە كۆزىتىپ تۇرىدۇ، پۈتىڭىزنىڭ ئۇچىغا، تىرنىقىڭىزنىڭ ئاستىغا ...

— ئەمدى بولدى قىلسىڭىز بولارمىكىن ! — رىزۋانگۈل زەردە بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، — ئۆزىڭىزنى تونۇشتۇرۇپ، مۇددىئايىڭىزنى بىلدۇرۇپ قويغىنىڭىزغا رەھمەت. مەن ئەمدى بىلدىم، ھەممىنى چۈشەندىم، كامىلنى سىز كۆرسەتكەن ئەينەكتىن يەنە بىر قېتىم تولۇق كۆرۈۋالدىم. بۇنىڭغا قوشۇپ سىزنىمۇ تېخىمۇ روشەن كۆرۈۋالدىم. ئىشىنمەنكى، سىزمۇ مېنى چۈشىنىپ قالدىڭىز، قانداق قىزلىقىمنى بىلىپ قالدىڭىز، ئەمدى ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا قىلىشىدىغان گەپ قالمىدى، سىزگە كۆپ رەھمەت !

— سىز مېنى قوغلاۋاتامسىز؟ بولىدۇ، مەن كېتىمەن ! — گۈزەلنۇر ئورنىدىن تۇردى، رىزۋانگۈلگە ئەلەملىك نەزەرى بىلەن قاراپ قويۇپ ئىشىككە قاراپ ماڭدى. ئۇ ئىشىك تۇۋىگە بېرىپ توختاپ، كەينىگە ئۆرۈلدى.

— مەن يولۇمدىن ئۇنداق ئاسان قايتىدىغان ئادەم ئەمەس، كۆرۈپ تۇرۇڭ، كامىلنى قولىڭىزدىن يۇلۇپ ئېلىپ، تاشلىۋەتمىسەم، سىزگىمۇ يوق، ئۆزۈمگىمۇ يوق قىلىۋېتىمەن، — دېدى ۋە كەينىگە ئۆرۈلۈپ ئىشكىنى ئاچتى.

— ئاچچىق ئۈزۈمگە ئۇنداق قول ئۈزىتىدىغان ئەخمەق تۇلكە دۇنيادا يوق، ئىزىدىن قايتمايدىغان يولۋاسلار تېپىلىدۇ، خانىم، — دېدى رىزۋانگۈل، بۇ سۆزنى گۈزەلنۇرنىڭ ئاڭلىغان، ئاڭلىمىغانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى.

2

رىزۋانگۇل خىزمەتتىن چۈشۈپ، سىرتقا چىقتى ـ دە، بىردىنلا ياتقىغا كىرىشكە كۆڭلى تارتماي قويدى. رامىلەرنىڭ ئۆيىگە كىرگۈسى كېلىپ، شۇ تەرەپكە مېڭىپ كەتتى.

سالقىن شامال چىقىپ تۇراتتى، يېڭىدىن چىقىۋاتقان يوپۇرماقلار بىلەن تولۇپ كېتىۋاتقان دەرەخ شاخلىرى رىتىملىق چايقىلاتتى، ھاۋادا نەملىك ۋە چېچەك پۇراقلىرى ئارىلىشىپ كەتكەن بىر خىل ھىد دىماققا ئۇرۇلۇپ، باھار پەسلىنى نامايان قىلاتتى. غەربتە ئۇيقۇغا باش قويۇۋاتقان قۇياش مىس تاۋاققا ئوخشاش كۆرۈنەتتى. شەھەر ئاسمىنى قىزغۇچ رەڭگە كىرگەن، كەچكى شەپەق ئېگىز بىنالارنىڭ دېرىزە ئەينەكلىرىدىن يېنىپ، شەھەرنى بىر قىسىملا تۇسكە كىرگۈزگەنىدى.

بىر ـ بىر دەسسەپ رامىلەرنىڭ ئۆيىگە كېتىۋاتقان رىزۋانگۇلنىڭ كاللىسى يەنە زىددىيەتلىك خىياللار بىلەن تولدى. ئۇ ئۆز تۇرمۇش يولىنىڭ تازا يۇرۇشلۇك بولمىغانلىقىنى ئويلاپ كۆڭلى غەش بولدى. «رامىلەگە سېلىشتۇرغاندا مېنىڭ مۇھەببەت يولۇم نېمىدېگەن ئوڭۇشسىزلىقلارغا تولغان، توسقۇنلۇقلار كۆپ؟ باشقىلار ئۇن ـ تىنسىزلا ئۆز ئائىلىسىنى قۇرۇۋېلىپ، خاتىرجەم ياشايدۇ، مېنىڭچۇ، بەلكى مېنىڭ پىشانەم تەتۇر، تەقدىرىم كاجدۇ ...» رىزۋانگۇل چىگىچ ئوي ـ خىياللار بىلەن بەنت بولۇپ تېزلا رامىلەرنىڭ ئىشىكىگە كېلىپ قالدى، ئۇ ئۆزىنى ئوڭشۇۋېلىش ئۈچۈن ئازراق تۇرۇۋالدى. رىزۋانگۇل ئىشىكنى چەككەندە، رامىلەنىڭ «كىرىڭ» دېگەن ئاۋازىنى ئاڭلىدى.

ـــ بەك ئوبدان بولدى، رىزۋانگۇل، ئەتىگەندىن بېرى سىزنى كىرىپ قالسىكەن دەپ ئويلاپ يۈرەتتىم، ـــ دېدى رامىلە ئىشىكتىن كىرگەن رىزۋانگۇلنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۇنىڭ

بىلەكلىرىنى تۇتۇپ.

— ئۆزۈمنۇ ئىچىم پۇشۇپ ئىشتىن چۈشۈپلا كىرگۈم كەلدى. ئەركىن يوققۇ؟ — دېدى كىرىسلودا ئىككىسى يانمۇيان ئولتۇرۇۋالغاندىن كېيىن رىزۋانگۈل.

— خىزمەتتىن چۈشۈپ تېخى ئۆيگە كىرمىدى، ھېلى كىرىدۇ.

— نېمە قىلىۋاتاتتىكىز؟

— كەچلىك چايغا تەييارلىق، ئائىلە دېگەن شۇنداق بولىدىكەن.

— كۆڭۈللۈكمۇ ! ؟...

— نېمە دەيمەن، — كۈلدى رامىلە، سەل تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، — ئۇنىڭمۇ ئۆزىگە تۇشلۇق لەززىتى، تەمى بولىدىكەن، سىزگە راستىنى ئېيتسام، توي قىلغانلىقىڭ ئەتىسىدىن تارتىپ، ئادەم بىردىنلا چوڭ بولۇپ قالغاندەك بىلىنىدىكەن، توۋا دەيمەن. سۆز ـ ھەرىكەتلەرمۇ ئۆزىچىلا سالماقلىشىپ قالىدىكەن، ھەي، قىز ۋاقتىدىكىگە ئوخشىمايدىكەن.

— يېڭى چۈشەنچە، تەسىراتلىرىڭىز بەك كۆپ ئوخشايدۇ، ھېلىقى سىر بۇلۇڭى توشۇپ كېتىپ، تېشىپ چىققانلىرىنى سۆزلەۋاتىسىزغۇ دەيمەن.

— قاراڭە دېگەن گېپىڭىزنى، سىزگە ئۇنىڭ تۆرىدىكىلىرىنى دەپ بېرىۋاتىمەن، بىلەمسىز ! ئائىلە دېگەننىڭچۇ ئۆزگىچە خۇشلۇقى بولىدىكەن، ئاۋارىچىلىكى، خاپىلىقمۇ يوق ئەمەسكەن. نېمىلا دېگەنبىلەن ئەمدى بۇرۇنقىدەك يالغۇز ئەمەس ـ تە. ھەممە نېمىنى ئويلىغاندا يەنە بىرسىنى قوشۇپ ئويلىمىسىڭىز بولمايدۇ، كۆڭلىڭىزنىڭ بىر يېرىدە مەنچۇ، دەپ يەنە بىر جۈپ كۆز قاراپلا تۇرغاندەك قىلىدۇ. بۇلار قىزىق، كىشىگە ئېغىر كەلمەيدۇ، بەلكى بىر خىل خۇشاللىق، پەخىر تۇيغۇسىنى بېرىدۇ، بۇمۇ ئايال كىشى ھاياتىنىڭ قىممىتى بولسا كېرەك، قاراڭە گەپ بىلەن بولۇپ سىزگە داستىخان سېلىشنى ئۇنتۇپ

قالغىنىمنى، قارىغاندا سىزگە ئېيتىدىغان گەپلىرىم كۆپ ئوخشايدۇ، ــ رامىلە سۆزىدىن توختاپ، ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشەلدى، رىزۋانگۇل ئۇنى توختىتىۋالدى.

ــ كۈتۈپ تۇرايلى، كۆپرەك خوش بولۇڭ، مەنمۇ ئائىلە ئەزاسىدەك داستىخاندا بىرگە ئولتۇرۇپ باقاي، ــ دېدى چاقچاق ئارىلاش، رامىلەمۇ كۈلدى، ماقۇل بولدى.

رامىلە ئازراق سەمىرىپ قالغانىدى، چىرايلىرىمۇ سۈزۈلۈپ قالغان، قورسىقىمۇ بىلىنەرلىك يوغىنىغان، خېلى ئېغىر - بېسىق بولۇپ قالغان، سۆزلىرىمۇ بۇرۇنقىدىن نۇرغۇن ئۆزگىرىپ، مەنىلىك، ۋەزمىن رىتىمغا چۈشكەنىدى. ئۇ ئۆزىنى پىشقان ئايالالارەك تۇتۇۋالغان. بۇ ئائىلىنى خېلى يىللار تۇتقاندەك ئۆزلىشىپ كەتكەنلىكى ھەربىر ھەرىكىتىدىن چىقىپ تۇراتتى. بۇلارنى رىزۋانگۇل تولۇق بىلىپ كەتمىگەن بولسىمۇ، ھېس قىلغانىدى.

ــ ماڭا ھەيران قېلىۋاتسىزغۇ دەيمەن، رىزۋانگۇل، نەچچە ئايدىلا يېنىك بىر قىزدىن ئېغىر - بېسىق بىر ئايالغا ئۆزگىرىپ كەتتىم، ئۆزۈمۇ سېزىپ تۇرىمەن، ھەيرانمۇ قېلىۋاتىمەن، ئائىلە دېگەن شۇنداق ھېكمەتلىك ئوخشايدۇ.

رامىلەنىڭ سۆزلىرى رىزۋانگۇل ئۈچۈن بىر يېڭىلىق ئىدى. شۇڭا ئۇ ئانچە سۆز قىلماي رامىلەنىڭ سۆزلىرىنى قىزىقىش ۋە ھەيرانلىق ئىچىدە تىڭشاپ ئولتۇردى.

ــ ئۆزۈمنىڭ قانداق ئۆزگىرىپ كەتكىنىمنى، قانداق قىلىپ كۆنۈپ قالغىنىمنى ئويلىسام ئەقلىم يەتمەيدۇ، بەلكىم ئايال كىشىنىڭ تەبىئىتىدە بۇنىڭغا تۇغما مايىللىق بار ئوخشايدۇ، مەن شۇنداق خۇلاسىگە كەلدىم، ــ ئەركىننىڭ كىرىشى ئۇلارنىڭ بۇ قىزىقارلىق سۆھبىتىنى ئۈزۈپ قويدى.

ــ مانا نېمىدېگەن ياخشى، سىز كىشىنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلىدىغان قىز جۇمۇ رىزۋانگۇل، ــ دېدى ئەركىن مېھمانخانا ئۆيگە كىرىپ.

— ئەركىن، بۇ گېپىڭىز مېنىڭ كۆڭلۈم ئۈچۈنلا ئېيتىلغان گەپ ئەمەستۇ؟ — دېدى رىزۋانگۈل كۈلۈپ.

— يېقىندىن بېرى ئۆيىمىزگە كىرىپ قويايمۇ دېمىدىڭىز، ئىككىمىزنىڭ سىزنى ئەسلىمەيدىغان كۈنىمىز يوق. بۈگۈنمۇ چۈشتە گېپىڭىزنى قىلىشقان، ئەنە رامىلەدىن سوراپ بېقىڭ.

— بولدى سورىمايلا قويايلا، گېپىڭىزلارنى قىلىشىدىغان شېرىكىم بولمىسىمۇ، مەنمۇ ئەسلەپ تۇردۇم، لېكىن گۈزاھلىققا تارتىدىغان ئادىمىم يوق، — ئۇلار شۇ تەرىقىدە ئازراق چېقىشتى، رامىلە كۈلۈمسىرەپ ئولتۇرۇپ ئاڭلىدى.

رامىلە بىلەن ئەركىن ئىككىسى بىرلىشىپ چاي تەييارلىدى. رىزۋانگۈل خىيال بىلەن ئولتۇردى. بىردەم ئەركىن، بىر دەم رامىلە مېھمانخانا ئۆيگە كىرىپ، ئۇنىڭ خىياللىرىنى ئۈزۈپ تۇردى. چاي تەييار بولدى، ئۇلار قورۇغان سەي بىلەن يېمەكلىكلەر تىزىلغان ئۈستەلنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ چاي ئىچىشكە تەييالاندى. دەل شۇ چاغدا ئىشىكنى بىرسى چەكتى، ئەركىن ئىشىكنى ئېچىپ بىر نەرسىلەر دەپ سۆزلەپلا كەتتى. كىرگەن كامىل ئىدى، ئۇ مېھمانخانا ئۆيگە كىرىپ رىزۋانگۈلنى كۆردى.

— سىز بۇ يەردىمىدىڭىز؟! — دېدى ئۇنىڭ كۆزىگە قاراپ. رىزۋانگۈل ئورنىدىن تۇرۇپ كەتكەنىدى. ساھىبخانىلار ئۇلار ئىككىسىنى بىر تەرەپتە ئولتۇرغۇزۇپ، ئۆزلىرى قارشى تەرەپتە ئولتۇردى، چاي ئىچكەچ تاغدىن ـ باغدىن سۆزلىشىپ ئولتۇردى. كامىل بىلەن ئەركىن ئىككى ـ ئۈچ رومكىدىن هاراق ئىچىشتى.

— كامىل، — دېدى ئەركىن بىر چاغدا سەل هاياجانلىنىپ، — قاچانغىچە ئىككىلار ئىككى ئۆينى ساقلاپ ياتىسىلەر؟ سىلەرنىڭ ئىچىڭلار پۈشمىغان بىلەن، مېنىڭلا ئەمەس، هەممىمىزنىڭ ئىچى پۈشۈپ كەتتى، — بۇ گەپ رىزۋانگۈلنىڭ مەڭزىنى قىزارتتى، ئۇ بېشىنى يانغا ئېلىپ، كۆزىنى باشقا ياققا ئېلىپ قاچتى، كامىل بولسا كۈلۈپلا قويدى.

ـــ مەنمۇ نەچچە قېتىم رىزۋانگۇلدىن سوراپ باقاي دەپ ھېچلا بىر ئاغزىمدىن چىقىرالمىغانىدىم. بۇگۈن ۋاقتى - سائىتى توشۇپتۇ. رىزۋانگۇل، نېمىنى ساقلاۋاتىسىلەر؟ تويىنى ۋاقتىدا قىلىپ كۆڭلۈڭلارنى تىندۇرمامسىلەر ! ـــ دېدى رامىلە ئورنىدىن تۇرۇپ، رىزۋانگۇلنىڭ يېنىغا ئۆتۈپ. ھەر ئىككىسى گەپ قىلمىدى، كامىل كۈلۈپلا قويدى، رىزۋانگۇل خىيالغا پاتقاندەك قىلاتتى، ئارىغا جىملىق چۈشتى.

ـــ نېمە ! ئىككىڭلارلا بىرنېمە دېيەلمەيسىلەرغۇ؟ خۇددى بىر - بىرىڭلار بىلەن ماي تارتىشىپ قالغاندەك.

ـــ دەڭا رىزۋانگۇل، نېمىگە تارتىشۋاتىسىلەر؟ ـــ دېدى رامىلە.

ـــ بىلمىدىم، ـــ دېدى رىزۋانگۇل.

ـــ كامىل، ئېغىرلىقنىڭمۇ چېكى بولىدۇ جۇمۇ، چېكىدىن ئاشۇرۇۋېتىپ، رىزۋانگۇلنى زېرىكتۈرۈپ ئۇچۇرۇۋەتمە يەنە، تۆمۈرنى قىزىقىدا سوق، دېگەن گەپ بار. رىزۋانگۇلنىڭ بىلمىدىم دېگەن سۆزى بىر ئېغىز بولغان بىلەن مەنىسى چوڭقۇرداك قىلىدۇ، ـــ دېدى ئەركىن قىزىشىپ. كامىل ېشىنى يانغا ئېلىپ، رىزۋانگۇلگە قارىدى:

ـــ شۇنداقمۇ رىزۋان؟ ـــ دېدى ئەركىلەتكەندەك تەلەپپۇز بىلەن.

ـــ ئەركىننىڭ ئاغزىنى بىلمەمسىز، ئۇ ئۆزىنىڭ ھېس قىلغان، ئويلىغانلىرىنى راستىنىڭ قىلىپ سۆزلەيدۇ، مەن نېمىشقا ئاغرىنىدىكەنمەن. قىز بالا دېگەننىڭ تىلمۇ قىسقا، قولمۇ قىسقا بولىدىكەن، ئويلىغىنىمىز كۆڭلىمىزدە قالىدىكەن، ئۇنى چىقىرىشتىن قورقىدىكەنمىز، بويسۇنۇش بىزنىڭ تەقدىرىمىز ئوخشايدۇ، ـــ دېدى رىزۋانگۇل.

ـــ قارا كامىل، ئاڭلىدىڭمۇ، مېنىڭ دېگىنىم ئىسپاتلىنىۋاتامدۇ. ئېغىرلىقىڭ رىزۋانگۇلنىڭ جېنىغا تېگىپتۇ، بۇ ھەقىتە ساڭا دەيدىغان كۆڭلىدە نۇرغۇن گەپلىرى

بولسىمۇ ئېيتالمايۋاتقان گەپ، سېنى قامچىلىساق بولىدۇ. يارايسىز رىزۋانگۇل، چويۇننى ئېرىتمىدىغان ئوت جۇمۇ سىز، يەنە بىر قېتىم قول قويدۇم سىزگە.

— مۇنداق دەڭ رىزۋانگۇل، ماڭا پىكرىم بار دەڭ، ئىچىگىزدە ساقلاپ قانچىلىك ئازابلانغانسىز، زادى نېمىشقا دېمەيسىز؟

— قانداق ئېيتىمەن، ئەرلەرگە ئوخشاش يۈزى قېلىنراق بولسا، ئازابلىنىشمۇ ئاز بولمىدىكەن، كۆڭۈلدىكىنى چىقىرىشمۇ قىيىنغا چۈشمەيدىكەن، بولدىلا هازىرچە بۇ گەپلەرنى قىلىشماي تۇرايلى، — دېدى رىزۋانگۇل بىر خىل ئۆكۈنۈش بىلەن. قىزنىڭ بۇ سۆزى كامىلنىڭ قۇلقىغا نۇرغۇن مەنىلەرنى يوشۇرغاندەك ئاڭلاندى. يۈرىكى ياخشى كۆرگەن قىزنىڭ كۆڭلىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە تېخى يېشىلمىگەن بىر تۇگۈننىڭ بارلىقىنى سەزدى. ئۇ بىردىنلا سەگەكلەشتى، قىزنىڭ تەلىپىگە قوشۇلغان بولۇپ، سۆزنىڭ تېمىسىنى ئۆزگەرتتى. ئۇ تۇنۇگۈن مەسئۇدتىن كەلگەن تېلېفوننىڭ مەزمۇنىنى سۆزلىدى. ئۇلار — ئەركىن، راهىلە، رىزۋانگۇل ئۇچەيلەن ئىلمىي مۇهاكىمە يېغىندا مەسئۇدنىڭ ئۆز تەتقىقاتىنى ئىنگلىز تىلىدا مۇڭەپپەقىيەتلىك سۆزلىگەنلىكىنى بىلدى، دۇنيانىڭ هەممە يەرلىرىدىن كەلگەن كەسىپداشلىرىنىڭ مەسئۇدنىڭ ئىلمىي تەتقىقاتىغا يۇقىرى باها بەرگەنلىكىدىن خۇشاللاندى. بولۇپمۇ بىر ئۈيغۇر يىگىتىنىڭ ئىنگلىزچىنى شۇنداق ئۆلچەملىك، ئىنگلىزلارغا ئوخشاش تەلەپپۇزدا سۆزلىگىنىنى ماختاپ، ئۇنى تەبرىكلىگەنلىكىنى بىلىپ پەخىرلىنىشتى. يېغىن ئاياغلاشقاندى. مەسئۇدنىڭ كانچىلىق مىنىستىرلىقىدا پۈتكۈزىدىغان ئىشنى پۈتكۈزۈپ بولۇپ يولغا چىقىدىغانلىق خەۋىرىنى ئاڭلاپ، تۆت كىشىنىڭ روهىي كەيپىياتى خۇشلۇققا تولدى، بولۇپمۇ رىزۋانگۇل بەكمۇ ئېچىلىپ كەتتى:

— ئاباياملا مۇشۇ خۇش خەۋەرنى يەتكۈزمەي باشقىلا گەپنى قىلىپ، — دەپ تەنبىھ بەردى كامىلغا.

ئۇلار خىزمەت ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ئىشلار ھەققىدە سۆزلىشىپ، گەپنىڭ ئاخىرىنى ئاينۇرغا يۆتكىدى، ئۇنى ھەممىسى بىردەك ماختاشتى، بولۇپمۇ ئۇنىڭ پەزىلەتلىرىنى، مىجەز ـ خۇلقىنىڭ ياخشىلىقىنى ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي ماختاشتى. رىزۋانگۇل كۆپ سۆزلىدى، زوقلىنىپ سۆزلىدى، چۈنكى رىزۋانگۇل ئاينۇر بىلەن سىرداش دوست بولۇپ كەتكەن، ھەپتىدە بىر ـ ئىككى قېتىم ئۇچرىشىپ تۇراتتى.

ـــ بۇ خۇش خەۋەرگە ھەممىدىن بەك تەقەززا بولۇپ كەتكەن ئاينۇر، ئەتە ئۇنىڭغا چوقۇم يەتكۈزىمەن. بىچارە قانچىلىك خۇش بولۇپ سۆيۈنۈپ كېتەر، بەك ھېسسىياتچان قىز، ئەتە چوقۇم ياش تۆكىدۇ، لەۋلىرى بولسا كۈلۈپ تۇرىدۇ، ـــ دېدى زوق بىلەن رىزۋانگۇل.

كامىل بىلەن رىزۋانگۈلنى رامىلە بىلەن ئەركىن پەسكىچە ئۇزىتىپ چۈشتى. ئاي قاراڭغۇسى، ئاسماندا يۇلتۇزلار تېخىمۇ روشەن پارقىراپ تۇراتتى. سالقىن شامال ئاستا چىقىپ، يىراق يەرلەردە چېلىنىۋاتقان مۇزىكىنىڭ لەرزان ئاۋازىنى ئېلىپ كېلىپ تەقدىم قىلاتتى. يېقىملىق پۇراقلار دىماقىغا ئۇرۇلاتتى، بىر ـ بىرىگە سۈركىلىپ كېتىۋاتقان قىز بىلەن يىگىت سۆزلەشمىدى، لېكىن پۈتۈشۈپ قويغانىدەك چوڭ يولغا چىقتى. ئالىچىپار يورۇپ تۇرغان پىيادىلەر يولغا چۈشۈپ ئاستا مېڭىشتى. رىزۋانگۇل كامىلنى قولتۇقلىدى، لېكىن كامىل قىزنىڭ قولىنى سىققىنىچە تۇتۇپ يۆتكىدى ـ دە، ئۇ قىزنى قولتۇقلىدى. بۇ ھال رىزۋانگۈلنىڭ كۆڭلىگە بىر گۇمان تېشىنى تاشلىدى. «مېنىڭ رامىلەرنىڭ ئۆيىدىكى سۆزلىرىمدىن كامىل بىر نەرسىنى سەزگەن، بولۇپمۇ كۆڭلۈمدىكى زىددىيەت تۈگىنىنى ھېس قىلغان، بۇنىڭ نېمىلىكىنى بىلىشنى كۆڭلىگە پۈككەن، شۇڭا گەپنىڭ تېمىسىنى دەرھال ئۆزگەرتكەن. مانا ئەمدى ئۇنى بىلىش ئۈچۈن ئېغىز ئاچىدۇ.» بۇ خىيال رىزۋانگۈلنى بىردىنلا تىترەتتى. ئۇ تەشۋىش ئىچىدە قالدى.

ئۇنىڭ ھەممىنى كاملىغا ئېيتىپ، ئىشنى ئايدىڭلاشتۇرۇش ھەققىدىكى بىرقانچە كېچىلىك جاسارىتى نەلەرگىدۇر يوقالدى، كۆڭلىدىكى زىددىيەتلەردىن بېشارەت بېرىدىغان سۆزنى قىلغانلىقىغا پۇشايمان قىلدى، يېنىكلىك قىلغانلىقىغا ئۆزىگە كايىدى. ھەرقانچە قىستىسىمۇ ئاغزىدىن چىقارماسلىققا ئىرادە باغلىدى.

— رىزۋان، — دېدى كامىل جىملىقنى بۇزۇپ، — شۇ تاپتا نېمىلەرنى ئويلاۋاتىسىز؟ ماڭا ئېيتىشقا قىسىلىۋاتقان، لېكىن ئېيتمىسىڭىز بولمايدىغان مۇھىم بىر ئىش سىزنى بىئارام قىلىۋاتىدىغۇ دەيمەن.

— ياق ئۇنداق ئىش يوق، بولسا، مەن سىزگە بۇرۇنلا دېمەمدىم، رامىلەنىڭ ئۆيىدە دەپ قويغان ھېلىقى گەپتىن شۇنداق تەسىرات ئالدىڭىزغۇ دەيمەن، — دېدى رىزۋانگۇل تەبىئىي بىر خىل ھالەتنى ئىپادىلەپ.

— ياق ئۇ گەپ بىلەنلا ئەمەس، كۆڭلۈم بىر نەرسىنى تۇيغاندەك يۈرگىلى خېلى كۈنلەر بولۇپ قالدى، لېكىن ئۇنىڭ نېمىلىكىنى تازا بىلەلمەيۋاتىمەن.

— نەدىكى گەپلەرنى قىلىپ يۈرىسىز، سىزدىن يوشۇرىدىغان ھېچ نەرسەم يوق مېنىڭ.

— راستما ! ؟

— ھەئە.

— يېقىندىن بېرى، تازا قىزغىن ئەمەستەك بىلىنىدىغان بولۇپ قالدىڭىز، سۆزلىرىڭىز ئازىيىپ، خىيالىڭىز كۆپىيىپ قالغانىدەك قىلىدۇ. رىزۋان، بەزى كۈنلىرى كېچىسى ئاز ئۇخلىغىنىڭىز كۆزلىرىڭىزدىن مانا مەن دەپ چىقىپلا تۇرىدۇ.

— مەن قىزغىن ئەمەسمۇ؟ يۈزى قېلىن، — دېدى قىز يېقىملىق ئەركىلەش بىلەن بېشىنى كاملىنىڭ مەيدىسىگە قويۇپ، بىلىكىنى تېخىمۇ مەھكەم قىستى. كاملىنىڭ قىزغىن ئەمەستەك قىلىسىز، دېگەن سۆزى ئۇنى بەكمۇ سۆيۈندۈردى، بۇ

سۆز كامىلىنىڭ سۆيگۈسىنىڭ ساپ، سەممىي، تولۇپ - تاشقانلىقىنى نامايان قىلىپ، قىزنىڭ قەلبىنى يايرىتىۋەتتى.

كامىل بىلەن رىزۋانگۈل مۇڭداشقاچ تۇن نىسپى بولغۇچە كوچا سەيلىسى قىلدى. قىزنىڭ ئەركىلەشلىرى، سۆيۈشلىرى كامىلنىڭ ئاغزىنى ئەتتى، كۆڭلىدىكىنى ئېنىقلاشنىڭ يولىنى توستى، كامىل بۇنداق كۆڭۈللۈك بىللە بولۇشنىڭ كەيپىنى بۇزۇشنى خالىمىدى، شۇڭا ئۇ ئىش توغرۇلۇق قايتا ئېغىز ئاچمىدى.

ئون سەككىزىنچى باب

1

بۇ يىللىق قېدىرىپ تەكشۈرۈشنىڭ دائىرىسى كەڭ، شارائىتى ناچار ھەم خەتەرلىك رايون بولغانلىقى ئۈچۈن كامىل تەييارلىق خىزمىتى ھەققىدىمۇ مەخسۇس مۇكەممەل پىلان تۈزۈپ چىقتى. ئۇنى ئەترەت ئەزالىرىنىڭ يىغىندا بىر - بىرلەپ چۈشەندۈردى. تەييارلىنىدىغان تېخنىكىلىق ئۇسكۇنىلەردىن تارتىپ،تاكى يېمەك - ئىچمەككىچە، كوللېكتىپ لازىملىق نەرسىلەردىن تارتىپ، شەخسىلەرگە كېرەكلىك نەرسىلەرگىچە تەپسىلىي چۈشەندۈردى. شارائىتىنىڭ ئوساللىقى تۈپەيلى تارتىدىغان جاپا، دۇچ كېلىدىغان قىيىنچىلىق، تۈرمۇشتىكى قىينىلىش ئېھتىماللىقلىرىنى ئۈچۈق - ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويۇپ، سەپداشلىرىغا روھىي ھالەت جەھەتتىمۇ تەييارلىق قىلغۇزدى. يۇز بەرگۈسى قىيىنچىلىقلارغا تاقابىل تۇرۇشقا جاسارەت، كۈچ - قۇۋۋەت يىغىشقا دەۋەت قىلدى. ئۆزىنىڭ سەپداشلىرىغا بولغان ئىشەنچىسىنىڭ تولۇق ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ، ھەممىنىڭ روھىنى ئۆستۈردى، تەييارلىق ۋاقتىنى كۆپرەك ئاجراتتى.

ئەترەت ئەزالىرى ئۆزلىرىنىڭ مەشغۇلات دائىرىسى بويىچە تەييارلىق خىزمەتلىرىگە جىددىي كىرىشىپ كەتتى. خىزمەت ۋاقتىدا ئومۇمىي ئىشقا تەييارلىق قىلسا، خىزمەتتىن كېيىنكى ۋاقىتلىرىدا ئائىلىسى بارلار ئۆي تەييارلىقىنى بىر - بىرلەپ ئورۇنلاشتۇرۇپ، تولۇقلاشنى ئۇنتۇمىدى. تېخى ئۆيلەنمىگەنلەرنىڭ ئىشى ئاسان، ئۆزىنىڭ غېمىنى قىلسىلا ئىش

پۈتىدۇ، ئۆزلىرى قەيەردە بولسا، كۆڭلى شۇ يەردە. ئۇلارنى ئۇن - تۇنسىز چاقىرىپ تۇرىدىغان ئائىلىسى يوق، كۆزىگە غايىۋى كۆرۈنۈپ، پىكىر - خىيالىنى تارتىپ تۇرىدىغان بالىسى، سېغىنىدىغان خوتۇنى يوق.

ئائىلىسى بارلارنىڭ يېتىپ ئاشقۇدەك يۈكى بولمىدۇ، ئۆزلىرى يىراق يەرلەردە بولسىمۇ، خوتۇن ئۇن ئەكېلىشتە قانداق قىلىۋاتىدىغاندۇ؟ سالامەتلىكى قانداقتۇ؟ ئاغرىپ تارتىپ قالسا، بالىلار تاماقتا قىينىلىپ قېلىۋاتقانمىدۇ؟ دېگەن خىياللاردىن خالىي بولالمايدۇ. ئاشۇنداق چاغلاردا ئۆز كۆڭلىگە تەسەللى تېپىش ئۈچۈن، ھازىر ھەممە نەرسىنى تەل قىلىپ بەرگۈسى كېلىدۇ، ھەتتا دوختۇرخانىلارغا بېرىپ، تېخى ئاغرىمىغان خوتۇن - بالىلىرى ئۈچۈن دورىلارنىمۇ ئەكېلىپ قويىدۇ. بالىلىرى ئوقۇيدىغان مەكتەپلەرگە بېرىپ، ئوقۇتقۇچىلىرىدىن ئەھۋال ئۇقۇپ، ئۆزىنىڭ بىر مەزگىللىك سىرتقا خىزمەتكە چىقىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، پەرزەنتىنى تاپشۇرۇپ، ياخشىراق قاراپ قويۇشنى ئۆتۈنىدۇ. مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ئاددىي ئىشلار بولسىمۇ، كىشىلىك تۇرمۇشنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى، ھاياتنىڭ كۆزگە كۆرۈنمەس، لېكىن سالماق مەزمۇنى، بۇ كىشى ئۆمرىنىڭ يېرىمىنى دېگۈدەك ئىگىلەيدىغان، ھېچكىم ئويلاپ كۆرمەيدىغان تەرىپى.

كامىل ئائىلىسى بولمىسىمۇ كۆپ ئويلايدۇ. قېدىرىپ تەكشۈرگەن رايوندىن سىگدۈرگەن ئەقىل، تۆككەن تەرگە تۇشلۇق ئىنسانلارغا پايدىلىق بايلىقلارنىڭ تېپىلىشىنى ھەممىدىن كۆپرەك ئويلاش ئۇنىڭ بۇرچى، چۈنكى ئۇ قانچە مىليون يىللار شۇ يەرنىڭ قوينىدا يېتىپ كەتكەن، لېكىن كىشىلەرنىڭ ياشىشى ئۈچۈن، ئادەتتىكىدەك ئەمەس، بايىاشات، راھەت ياشىشى ئۈچۈن ئۇ بايلىقلارنى تېپىپ تەقدىم قىلىشنى تىرىك ياشىشىدىكى مەجبۇرىيىتى، دەپ بىلىپ بۇ كەسىپنى تاللىغان. كامىل بۇ كەسىپنىڭ مۇشەققىتىنى بىلىدۇ. جاپانى يېتىپ - ئاشقۇدەك

تارتتى، ھەم مۇشۇ كەسىپنىڭ ئىشتىياقى ئۇنىڭغا يەتكۈدەك خورلۇقمۇ ئېلىپ كەلدى. ياخشى كۆرۈپ ئالغان قىزى، سۆيۈملۈك خوتۇنىدىن ئايرىلىشمۇ مۇشۇ كەسىپنىڭ كاساپىتىدىن بولدى، لېكىن ئۇ ھېچقاچان پۇشايمان قىلمىدى. ئۇنداق قىلىشنى ئويلىغانمۇ ئەمەس. ئۇ شۇ تاپتىكى تەييارلىق خىزمەتلىرىنى ئىشلەۋاتقاندىمۇ، ئىختىيارى ئەمەس كۆپرەك ئويلىدى. ھەممىنى كۆڭلىدىن بىر - بىرلەپ ئۆتكۈزدى، قول ئاستىدىكىلەرنىڭ تەقدىرى كامىلىنىڭ قولىدا، ئۇنىڭ كاللىسى سەگەك، سەزگۈر بولسا، ئىشىنىڭ نەتىجىسى چىقىدۇ، سەپداشلىرىنىڭ بىخەتەرلىكى كاپالەتكە ئىگە بولىدۇ، خېيىم - خەتەرسىز نەتىجىلىك قايتىدۇ. ھەمراھلىرىنىڭ بىرسىدىن ئايرىلىپ قېلىش، ياكى بىرەرسىنى مېيىپ، ناكا قىلىپ قايتىش كامىلىنىڭ خىيالىغا سىغمايدۇ، ئۇلار كامىلىنىڭ قېرىنداشلىرى، دوستلىرى، ئۇلارنىڭ ئاتا - ئانىسى، بالا - چاقىلىرى بار، ئۇلارنىڭ ئىشەنچىسىنى چوقۇم ئاقلاش كېرەك، بۇ كامىلىنىڭ يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر يېرىدىكى ئىرادىسى، ئەھدىسى، قەسىمى. ئۇ ئويلىشى، باش قاتۇرۇشى كېرەك.

كامىل ئەترىتىنىڭ ئالتە - يەتتە يىللىق نەتىجىسى تونۇلۇپ، داڭق چىقىرىشى، باشقىلارنىڭ بۇ ئەترەت تەركىبىگە قوشۇلۇشقا خۇشتارلىقى بەلكىم ئەترەتنىڭ بېشى بولغان كامىلىنىڭ مۇشۇ ئېتىقادلىرىدىن بولسا كېرەك. خۇددى سۇنىڭ بېشى سۇزۇك بولسا، ئاخىرىمۇ، ھەتتا ئۇنىڭ بىر تامچىسىمۇ سۇزۇك بولغانغا ئوخشاش.

كامىل خىياللىرىنى تېخى ئاياغلاشتۇرمىغانىدى. تاسادىپىيلا ئەركىنگە تاپشۇرۇشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويغان ئىش ئېسىگە كەلدى. ئۇ ئۇستىلى ئالدىدىن تۇرۇپ، ئىشىككە قاراپ ماڭدى، تېلېفون قاتتىق جىرىڭلىدى، كامىل تۇتۇپ بولغان ئىشنىڭ تۇتقۇچىنى قويۇۋېتىپ كەينىگە ئۆرۈلدى، ئۇ تېلېفونغا يېقىن كېلىپ، قول ئۇزاتماستىن بىر ئاز تۇرۇپ قالدى.

— هەئە، مەن كامىل، — دېدى ئۇ تۇرۇپكىنى ئېلىپ. ئۇ بىر پەس تېلېفوندىكى سۆزنى تىڭشىغاندىن كېيىن، — ھازىرلا بارامدىم، ئەزىزوپ ئاكا، شۇنداق جىددىيمۇ؟ تېلېفوندا دېسىڭىز بولمامدۇ، — دېدى. يەنە قارشى تەرەپنىڭ سۆزىنى ئاڭلىدى. — بولىدۇ، بولىدۇ، ھازىرلا ئالدىڭىزدا پەيدا بولىمەن، — دېدى كۈلۈمسىرەپ. ئۇ تۇرۇپكىنى قويۇپ خىيال سۈرۈپ قالدى. ئىدارە باشلىقى ئەزىزوپ دەرھال ئىشخانىسىغا يېتىپ كېلىشنى ئېيتقان. شۇڭا كامىل «نېمە ئىشتۇ مۇنداق جىددي چاقىرتتىپ ئېيتمىدىغان، تېلېفوندا ئېيتىشقا ئۇنىمىغىنىغا قارىغاندا خېلى مۇھىم ئىش ئوخشايدۇ. ئالدىنقى قېتىمدا مەسئۇدتىن كەلگەن تېلېفوننى ئاڭلاپ بولۇپلا، ماڭا يەتكۈزۈشكە ئالدىراپ كەتكەن، تېلېفوندا چېكىدىن ـ پېكىگىچە ئۇقتۇرۇپ بولغان، ئۇ خۇش خەۋەر بولغانلىقى ئۈچۈن شۇنداق ئالدىرىغان. بۇ ئىشنى ئالدىغا چاقىرتىپ سۆزلىگىنىگە قارىغاندا، خۇش خەۋەر ئەمەس ئوخشايدۇ.» بۇ خىيال كامىلنى بىردىنلا سەگەكلەشتۈردى، قاپاقلىرى تۇرۇلدى، قېشىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئىككى تال تاك سىزىق چوڭقۇرلاشتى. ئۇ تېزرەك بېرىپ ئۇقۇپ بېقىشقا ئالدىرىدى.

كامىل باشلىقنىڭ ئىشخانىسىغا كىرگەندە، ئەزىزوپ ئوستىلى ئالدىدا خىيال سۈرۈپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ قىياپىتىدىن بىر نەرسىنىڭ تېگىگە يېتىش ئۈچۈن ئۇرۇنۇۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى، ئۇ كاملىنى كۆرۈپ ئورنىدىن تۇردى. ئىككى چامداپلا ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ، بىلىكىدىن تۇتۇپ، ئىشخانىسىنىڭ ئوڭ تەرەپتىكى كىرسىلوغا ئولتۇرغۇزدى. ئۆزىمۇ ئۇنىڭ يېنىدىن ئورۇن ئالدى. باشلىق يېنىدىن فىلتىرلىق تاماكا چىقىرىپ بىر تالنى كاملىغا تۇتتى، بىرىنى ئۆزى ئالدى، ئۇلار تۇتاشتۇرۇپ چېكىشتى. دەرھال گەپ قىلىشمىدى، بۇرۇنقى ئادىتى بويىچە چاقچاقمۇ قىلمىدى، بۇنىڭدىن كامىل بۇگۈنكى سۆھبەتنىڭ سالمىقىنى مۆلچەرلىدى، روھىي جەھەتتىن جىددىيلەشتى،

ئۆزىنى تەييارلىدى، لېكىن نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى تەخمىن قىلىشنى خالىمىدى.

ــ كامىل، ــ دەپ سۆز باشلىدى باشلىق تاماكىسىنى ئارقا ـ ئارقىدىن بىر پەس شورىۋېلىپ، ــ بۇ قېتىمقى خەلقئارالىق ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىدا يۇرتىمىزنى دۇنياغا بىر تونۇتتۇڭلار، 80 ـ يىللاردىكى زىيالىيلىرىمىزنىڭ، تەبىئىي پەن مۇتەخەسسىسلىرىمىزنىڭ نېمە ئىشلارنى قىلىۋاتقىنىنى ئۇقتۇرۇپ قويدۇڭلار، بۇ بىر يېڭى تارىخىي دەۋرنىڭ باشلىنىشى. كامىل، ئۆزىمىزنىڭ مىنىستىرلىقىمۇ بىزنى يەنە بىر قېتىم چۈشەنگەن، گېئولوگلىرىمىزنىڭ نېمىلەر قىلىۋاتقىنىنى بىلگەن، شۇڭا ئۇلار بىزنى ئالاھىدە باھالاپتۇ، مىنىستىرلىقنىڭ تېلېگراممىسىدا سېنىڭ نامىڭ تەكىتلىنىپ تىلغا ئېلىنغان، بۇلار ئەلۋەتتە ھەممىمىزنى خۇشال قىلىدۇ. ھەممىدىن كۆپ سېنى خۇشال قىلىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن. ئەتە كەچقۇرۇن مەسئۇد قايتىپ كېلىدۇ، ئايرودۇرۇمغا ئالدىغا بىللە چىقىمىز. ئۇنىڭ ... ــ ئۇ نېمىنىدۇر ئېسىگە ئالالماي سۆزىدىن توختاپ قالدى، ــ نېمە ھېلىقى ... ھېلىقى يۈرگەن قىزى ... ئۇنىڭغىمۇ خەۋەر قىلىپ قويغىن، بىز بىلەن بىللە چىقسۇن.

باشلىق يۇقىرىقى سۆزلەرنى دېگەن بولسىمۇ نېمىنىدۇر خىيالىدىن ئۆتكۈزۈپ ئويلىنىۋاتقاندەك قىلاتتى. كامىل باشلىقنىڭ سۆزىنى دىققەت بىلەن ئاڭلاپ ئولتۇردى، بىر ئېغىزمۇ سۆز قىلمىدى. قىياپىتىدىمۇ ھېچقانداق ئىپادە يوق ئىدى. ئەزىزوپ قولىدىكى تاماكىسىنى بىرقانچە قېتىم شوراپ جىم ئولتۇردى. ئۇ كامىلنىڭ بىرەر سۆز قىلىشىنى كۈتۈۋاتامدۇ ياكى ئۆزىنىڭ كۆڭلىگە پۈكۈپ قويغان مەقسىتىنى قانداق سۆزلەر بىلەن بىلدۈرۈشنى پىلانلاۋاتامدۇ، بىلىپ بولمايتتى. كامىل كۈتۈپ ھاردى بولغاي، بېشىنى بۇراپ بىر خىلدا تاماكا چېكىۋاتقان باشلىققا قاردى ۋە:

ــ مېنى مۇشۇ خۇش خەۋەر ئۈچۈنلا چاقىرتمىغانسىز، ماڭا

دەيدىغان مۇھىم گەپىكەن تېخى ئېيتىلمىدىغۇ دەيمەن؟ ــ دېدى. باشلىق كۈلۈپ كەتتى، ئۇنىڭغا ئۇلاپ يۆتىلىپ كەتتى. بىر قولىنى كاملىنىڭ يەلكىسىگە قويۇپ، ئۇنىڭغا مەنىلىك قارىدى.

ــ قالتىس ئادەم جۇمۇ سەن كامىل، سېنى مۇشۇ ئىشقا چاقىرمىغىنىمنى كەلمەي تۇرۇپلا پەرەز قىلىپ بوپسەن، شۇنداق، سېنى چاقىرتىشىمدا مەسلىھەتلىشىدىغان مۇھىم بىر ئىش بار، سېنى ئۆستۈرۈپ باشلىق قىلايلى دەپ مەسلىھەتلەشتۇق، بۇنى ئالدى بىلەن ئۆزۈڭگە ئېيتىپ قويايلى دەپ چاقىرغان، ــ كامىل بىر نەرسە چاققانەك چۆچۈپ كەتتى. كۆزلىرى تېخىمۇ يوغىناپ، ئەزىزوپقا قارىدى، ئۇنىڭ چىرايىدىن ئۇڭايسىزلىق، ھەيرانلىق، غەيرىيلىك ھېس قىلىش ئىپادىلىرى ئوچۇق كۆرۈندى، ــ بۇ سېنىڭ خىزمەت نەتىجىلىرىڭگە بېرىلگەن باھا، سېنى خۇشال بولىدۇ، يەكدىللىك بىلەن قوبۇل قىلىدۇ، دەپ ئويلايمەن، ــ باشلىق سۆزىدىن توختىدى، قولىنى كاملىنىڭ يەلكىسىدىن ئېلىپ، ئۇنىڭغا قارىماستىن تاماكىدىن بىر تال ئېلىپ، تۇتاشتۇرۇپ چېكىشكە باشلىدى.

ــ نېمە دېدىڭىز ئەزىزوپ ئاكا، مېنى نېمە قىلماقچى بولۇۋاتىسىزلەر، ھازىر ئاڭلىغانلىرىمنى سىز دېدىڭىزما؟ چۈش كۆرۈۋاتمايدىغاندىمەن؟ ــ دېدى كامىل غەلىتە قىياپەتتە. باشلىق بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىمىغاندەك، تاماكىسىنى بىر خىلدا چېكىپ ئولتۇردى. كامىل بولسا كۈتەتتى. ئوتتۇرىغا جىمجىتلىق چۈشتى.

ــ مېنىڭ سۆزۈم ساڭا ياقمىدىمۇ قانداق ! ؟ مەن ھەيران قېلىۋاتىمەن. ئۆستۈرۈپ باشلىق قىلمىز دېسە خۇشال بولمايدىغان ئادەممۇ بولامدۇ؟ ــ دېدى باشلىق جىمجىتلىقنى بۇزۇپ.

ــ مەن سىزگە ئۆز ئىشىمدىن زارلىنىپ بىرەر قېتىم شىكايەت قىلغىنىم يوققۇ، كىشىلەرنىڭ ئۆسۈپ كېتىۋاتقىنىنى،

بىرسىنىڭ پىكاپلارغا چۈشۈپ يۈرگىنىنى ھەۋەس بىلەن ماختاپ بەرگىنىمۇ يوق ... قانداق قىلىپ مېنى ئۆستۈرۈش خىيالى كاللىڭىزغا كېلىپ قالغاندۇ، ئەزىزوپ ئاكا؟

— بۇ مېنىڭ خىيالىم ئەمەس كامىل، باشقىلارنىڭ پىكرى، تەكلىپى. سېنىڭ خىزمىتىڭنى مىنىستىرلىق ماختىغاندىن كېيىن، بۇ قېتىم مەسئۇد ئۆز ۋەزىپىسىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئورۇنلاپ، باشقىلارنى تاڭ قالدۇرغاندىن كېيىن ئىدارىدىكى بىر بۆلۈك باشلىقلارنىڭ كۆزى ساڭا چۈشۈپتۇ، ساڭا گەپنىڭ ئېنىقىنى ئېيتسام، سېنى مۇتەخەسسىسلەر باشقارمىسىنىڭ باشلىقى قىلىشنى مەسلىھەتلىشىپ، ھەممىسى بىرلىككە كەلگەندىن كېيىن مېنىڭ ئالدىمغا كەپتۇ، مەن بۇنى ساڭا ئېنىق ئۇقتۇرۇپ، رازىلىقىڭنى ئالاي دەپ چاقىرغان.

— سىز نېمە دېدىڭىز؟ — سورىدى كامىل جىددىي تەرىزدە ھەيرانلىق بىلەن.

— مەن مانا سېنىڭ بىلەن سۆزلىشىۋاتامدىم، باشقىلار يىغىن ئېچىپ قارار چىقىرىپ، ئېلان قىلساقلا بولىدۇ، دېگەنتى، مەن ئۇنىمىدىم، ئاۋۇال ئۆزىدىن سوراپ باقايلى دېدىم. ئۇلار ھەيران قېلىشتى، بۇ ئورۇنغا كۆز تىكىۋاتقانلار ئاز ئەمەس، بۇنى ئاڭلىسا كامىل خۇش بولىدۇ، سۆزلىشىشىڭنى نېمە ھاجىتى دېيىشتى.

— مېنى خۇشال بولىدۇ دېدىمۇ تېخى. سىز ئېيتىپ بېقىڭا، خۇشال بولايمۇ، خۇشال بولسام بولامدۇ؟ — دېدى كامىل ئەلەم بىلەن، — مەن سىزنى مېنى ھەقىقىي چۈشىنىدۇ، بىردىنبىر تولۇق چۈشىنىدىغان ئادەم دەپ يۈرۈپتىمەن. مېنى ئەترەتتىن ئېلىپ چىقىپ كەتسە رازى بولىدۇ، باشلىق قىلسا خۇش بولىدۇ دەپ ئويلىغان بولسىڭىز بەك ئەپسۇسلىنىۋاتىمەن. بىر تەرەپتىن خورلىنىۋاتىمەن، سىز مېنى شۇنچىلىك چۈشىنىدىكەنسىز، — كامىل سۆزىدىن توختاپ تاماكىدىن بىر تال ئېلىپ، تۇتاشتۇردى. ئەلەم بىلەن قاتتىق ـ قاتتىق شوراشقا باشلىدى.

ئۇنىڭ يۈزلىرى قىزارغان، قاپاقلىرى تۇرۇلگەنىدى. كامىل تاماكىنى كەينى ـ كەينىدىن سۈمۈرۈپ بىر دەمدىلا بېرىمىنى كۈلگە ئايلاندۇردى. ئەزىزوپ بىر پەس خىيال سۈرۈۋالغاندىن كېيىن كامىلغا قارىدى، تۇمشۇقىنىڭ ئۇچىدا كۈلۈپ قويدى.

ـــ كامىل، سېنىڭ مۇشۇنداق ئاچچىقلىنىشىڭنى پەرەز قىلمىسام، يىغىننى باشقۇرۇپلا قارارىدىن ئۆتكۈزۈۋېتەتتىم، ھۆججىتىڭنى چۈشۈرۈۋېتىشتە، سېنىڭدىن باشقىسى بولغان بولسا، ئىككىلەنمەي شۇنداق قىلاتتىم. چۈنكى ئۇنداق قىلمىسام ئۇ كىشى بۇ ئىشتىن خەۋەر تېپىپ، مېنىڭ ئۆسۈشۈمگە ئەزىزوپ قوشۇلماي، مۇشۇ ھالەتتە قالدىم دەپ مېنىڭدىن زەنجىيدۇ، خاپا بولىدۇ، تېخى ماڭا ئۆچ بولۇپ قالىدۇ. ھازىر ئازراق بولسىمۇ ئەمەل تۇتۇشقا ھەۋەس قىلمايدىغان ئادەمنى تاپماق تەس، قولدىن كەلسىمۇ، كەلمىسىمۇ بولىمەنلا دەيدۇ، لېكىن سېنى ئۇنداق ئادەملەرگە ئوخشاتقىلى بولمايدۇ، سەن باشقىچە ئادەم ـ دە ... ـــ كامىلنىڭ چىرايى ئېچىلدى، كەيپىياتى نورمالىلاشتى، پىشانىسىدىكى سىزىقچىلارمۇ ئادەتتىكى ھالەتكە كەلدى. قولىدىكى يېرىمى قالغان تاماكىسىنىمۇ شورىمىدى، باشلىقنىڭ سۆزى ئۇنىڭغا ئىلىق شامالدەك تەسىر قىلدى، تومۇرىدىكى قانلىرىنىڭ ئېقىشى نورمالىلاشتى، ـــ سېنىڭ مەسىلىلەرگە قاراشلىرىڭمۇ باشقىلارنىڭكىگە ئوخشىمايدۇ، ئۆزۈڭگە خاس قاراشلىرىڭ بار، بۇلارنى مېنى چۈشەنمەيدۇ دېسە بۇ تازا ئادىلىق بولماي قالىدۇ.

ـــ مانا ئەزىزوپ ئاكا، بۇ گەپلىرىڭىز تازا لىللا گەپ بولدى، مەن شۇغۇللىنىۋاتقان كەسىپنى دۇنيادا بۇنىڭدىن يۇكسەك كەسىپ يوق دەپ قارايمەن، ئۆمرۈمنى تاغ ـ دالىلاردا، تاش پارچىلىرى ئىچىدە ئۆتكۈزۈشنى بەكمۇ مەنىلىك دەپ ھېسابلايمەن، نام ـ شۆھرەت دېسەم ئون توققۇز يېشىمدا سەھنىگە چىققان بولسام، ھازىرغىچە نامىم پۈتۈن جۇڭگوغا پۇر كېتەتتى، ھەتتا نۇرغۇن دۆلەتلەرگە چىقىپ، شەرەپكە ئىگە

بولاتتىم، لېكىن ماڭا لازىمى ئۇ ئەمەس ئىدى. بىز ئۇيغۇرلار بېشىمىزنى كۆتۈرۈپ قاراۋاتقان، لېكىن بىرەرىمىز تېخى پۈتىمىز بىلەن دەسسەپ تۇرۇپ كۆرمىگەن زېمىنغا ـــ تەبىئىي پەن زىمىنغا چىقىش ئىدى. كۆرۈپ تۇرۇپسىز، چىقتىم، دەسسەپ تۇرۇۋاتىمەن، مەزمۇت تۇرۇش ئۈچۈن تىرىشىۋاتىمەن. يەنە نۇرغۇنلارنى چاقىرىۋاتىمەن، ئۇلارغا قول ئۇزىتىۋاتىمەن، تارتىۋاتىمەن، ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرىغچە، ئاخىرقى نەپەسىمگىچە تارتىمەن. مانا مۇشۇ مەن ئۈچۈن پادىشاھ تەختىدىنمۇ سەلتەنەتلىك، ھەرقانداق يۇقىرى ئەمەلدىنمۇ ئۈستۈن، مەن دەسسەپ تۇرغان مۇشۇ پەللىگە خەلقىمىز ئىچىدىن بىر يىگىت ياكى قىزنىڭ چىقىپ تىك تۇرۇشى، مەن ئۈچۈن بىرىلگەن بىر قېتىملىق ئالىي مۇكاپات، نوبېل مۇكاپاتى. گېئولوگىيە كەسپى مېنىڭ جېنىم، ھاياتىمنىڭ مەنىسى، قىممىتى، مەن ئۇنىڭدىن ئايرىلالمايمەن، دەل ـ دەرەخ، گۈل ـ گىياھنىڭ يېشىللىقى ئۈنىڭ يىلتىزىنىڭ تۈپراق قوينىدا بولغانلىقى ئۈچۈن. مەن ئۇ يەردىن بىر مىنۇتمۇ ئايرىلالمايمەن، يىلتىزى ھاۋاغا كۆچۈرۈلگەن دەرەخ بولۇشنى خالىمايمەن، بۇلبۇل باغۇ بوستانغا يارالغان، بۈركۈت كۆكتە پەرۋاز قىلىشقا يارالغان، گۈل شېخىدا ئېچىلىشقا يارالغان، ئەزىزوپ ئاكا، كامىل پەقەت ... پەقەتلا گېئولوگىيەگە يارالغان... مەن ئۇنىڭدىن ئايرىلسام سولىشىمەن، قۇرۇپ قاخشال دەرەخكە ئوخشاپ قالىمەن. پەرۋاز قىلىدىغان بۈركۈت ئاسماندىن ئايرىلىپ قالسا، نېمىدېگەن ئازاب ـ ھەۋ؟ ! ... مېنى باشلىق قىلدىم دەپ ئىشخانىغا بېكىتىپ قويۇش ساغلام، قاۋۇل بىر ئادەمنى داۋالايمىز دەپ دوختۇرخانىغا ئەكىرىپ قويغانغا ئوخشاش. ياق، ئەزىزوپ ئاكا، ياق، مەن كەسپىمدىن ئايرىلمايمەن، قولۇمنى باغلاپ، پۇتۇمنى چۈشەپ قويسا ماڭا ئۇۋال بولمامدۇ؟ بۈرۈقتۇرما بولۇپ ئۆلۈپ قالمامدىمەن؟ ياق ... ياق، ـــ كامىلنىڭ پېشانىسىدىن، بۇرنىنىڭ ئۈچىدىن تەر چىقىپ كەتتى، ئۇ يانچۇقىدىن قول ياغلىقىنى

چىقىرىپ تەرلىرىنى ئېرىتتى. ئەزىزوپ تاماكىدىن بىر تال ئېلىپ ئۇنىڭغا سۇندى، سەرەڭگە چېقىپ تۇتاشتۇرۇپ بەردى. باشلىقنىڭ قوللىرىنىڭ يېنىك تىترىشىگە قارىغاندا ھاياجانلانغىنى چىقىپ تۇراتتى، چىرايىدىكى ئۆزگىرىشلەرمۇ بۇنى ئىسپاتلايتتى.

— كامىل، مەن سېنىڭ مۇشۇنداق سۆزلىرىڭگە خۇمار، شۇنداق بىر ئادەم بولغىنىڭ ئۈچۈن ياقتۇرىمەن ئەمەسمۇ، سېنى قانىتىڭدىن ئايرىشنى مەنمۇ خالىمايمەن، سەن يىلتىز تارتقان ئاشۇ تۇپراقتا تۇرۇپ كۆكلەيسەن، مېۋە بېرىسەن، ئىش پۈتتى، قالغىنىنى ماڭا قويۇپ بەرگىن، مەن ئوڭشايمەن.

2

ئىنسانىڭ ھاياتى بىر خىل ئېقىپ تۇرىدىغان ئېرىقتىكى سۇ ئەمەس، تىنچ تۇرىدىغان كۆل ئەمەس، بۇلۇتسىز ئاسمانمۇ ئەمەس، ئۇنىڭ خۇشاللىقى، قايغۇسى، تىنچ ئۆتىدىغان دەۋرىمۇ، دولقۇنلۇق، شىددەتلىك، قاينىاملىق ۋاقىتلىرىمۇ بولىدۇ. جۇدۇن - چاپقۇنلۇق ۋاقىتلىرىمۇ بولىدۇ. بۇ ئىنسان ھاياتىنىڭ ھەقىقىي مەنىسى، ئۇنىڭ تەبىئىتى. كۈلكە بىلەنلا ئۆتكەن ھاياتنىڭ تەمى بولمىغىنىدەك، يىغا بىلەنلا ئۆتكەن ھاياتىڭمۇ ھېچقانداق مەنىسى بولمايدۇ. ھاياتتا كۈلكە بىلەن يىغا دائىم بىر - بىرىنى مارىشىپ، بىر - بىرىنى قوغلىشىپ تىنىم تاپماستىن ئىنسان ھاياتىنى مەنىگە ئىگە قىلىدۇ، ھاياتنىڭ ئۇستىگە قونغان چاڭ - توزانلارنى تازىلاپ، قىممىتىنى ئاشۇرىدۇ، ئىنسانىڭ قۇلاقلىرىغا ھەر دائىم سىرلىق شۇرلاپ، بىرلىرىنى سەگەكلەشتۈرسە، بىرلىرىنى بىخۇدلاشتۇرىدۇ، بىرلىرىنى مەھرۇم قىلسا، بىرلىرىنى ئىگە قىلىدۇ. شۇ ئارقىلىق ھايات تارازىسىنىڭ پەللىسىنى تەڭشەپ، ئىنسان تۇرمۇشىنىڭ رېتىمىنى ئىزغا سېلىپ، مۇقامىنى توغرىلايدۇ. ئۆز بالىسىنىڭ پەزىلەتلىك، ئەقىللىك چوڭ بولۇۋاتقانلىقىدىن ئانىنىڭ

كۆزلىرىدە شادلىق نۇرى چاقناپ، لەۋلىرىدىن تەبەسسۇم يېتمەسە، يەنە بىر ئانا پەرزەنتىنىڭ خۇي ـ پەيلىدىن يۇرەكلىرى پارە ـ پارە بولۇپ، قان ـ ياش تۆكۈپ، ھەسرەتلىنىدۇ. نالە قىلىدۇ، كىملەرگىدۇر يالۋۇرىدۇ، يېلىنىدۇ، تىلەيدۇ، ئىلتىجا قىلىدۇ. قەبرىستانلىقتا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، ئالەمدىن ئۆتكەن ئاپىسىنى سېغىنىپ ياش تۆكۈۋاتقانمۇ بالا، كېسەلچان ئاپىسىنى يالغۇز ئۆيگە تاشلاپ قويۇپ، تۇن نىسپىگىچە ئەيش ـ ئىشرەتلىك تۇرمۇش قاينىمىدا خۇددىي يوقاتقانمۇ بالا، مانا بۇلار تۇرمۇش، ئىنسان تۇرمۇشىنىڭ سىرلىرى، يۇگەنسىز، نۇقتىسىز تۇرمۇش، بۇنى بىلىپ يەتكىلى بولمايدۇ. ئىنسان ئالدىن بىلەلمىسە ئىدى ... لېكىن ئىنسان بۇنىڭغا قادىر ئەمەس.

يەتتە ـ سەككىز كۈن ئىچىدە كامىل ئىككى قېتىم ئۆزى ئويلاپمۇ كۆرمىگەن تۇرمۇشنىڭ سىنىقىغا دۇچ كەلدى.

شەنبە كۈنى كەچقۇرۇن كامىل رىزۋانگۈل بىلەن كوچا سەيلىسىگە چىقتى. بۇنى كامىل كۈندۈزى قىزنىڭ سەمىگە سالغان ۋە ئۇنىڭ خۇشاللىق بىلەن قوشۇلۇشىغا مۇيەسسەر بولغانىدى. كامىل رىزۋانگۈلنى ياتقىغا ئالغىلى كىرگەندە قىز تېخى ئۆزىنى تۇزەشتۇرۇپ بولمىغانىدى. شۇڭا كۈتۈشكە توغرا كەلدى. رىزۋانگۈل ئالدى بىلەن كىيىدىغان كۆڭلەك ۋە يوپكا، پوپايكا تاللىدى. بۇگۈن ئۇنىڭ تازا ياسىنىپ چىققۇسى كېلىپ قالغانىدى، كامىل ياقتۇرىدىغان كىيىملىرىنى تاللىدى، يېڭى كىيگەندە كامىل كۆپرەك ماختىغان، بىرقانچە قېتىم بەك يارىشىپتۇ دېگەن كۆڭلىكى بىلەن پوپايكىسىنى تاللىدى. كامىل تاللاپ بەرگەن ئاياغنى، سەككىزىنچى مارتتا سۇغا قىلغان نېپىز پايپاقنى ئالدى.

رىزۋانگۈل يۇيۇنۇش ئۆيىدە بىر سائەتتەك ھايال بولدى، ئۇ يەردىن چىقىپ ئەينەك ئالدىغا باردى، قىزنىڭ ئىشى تۈگىگىچە كامىل كىرىسلودا ئولتۇرۇپ كىتاب ئوقۇدى.

ـــ ئۇزاق ساقلىتىپ قويدۇم، ـــ دېدى ئىشلىرىنى تۈگەتكەن

رىزۋانگۇل، ــ ئىچىڭىز پۇشۇپ كەتتىغۇ دەيمەن؟

ــ بۇنىڭغىمۇ كۆنۈپ تۇرمىساق بولمايدۇ، كۆڭلۈمدىكىنى ئېيتسام، ياسانسىڭىز ئۇنى كۈتۈپ تۇرۇشمۇ مەنىلىك ئىش ئىكەن. بۇنىڭ ئىچكى لەززىتىنى بىلەلىسە ... ــ رىزۋانگۇل لاپ قىلىپ قاراپ قويدى. تاتلىق تەبەسسۇم بىلەن ئەركىلىدى، قاشلىرىنى مىدىرلىتىپ، بېشى بىلەن يېنىك ئىشارەت قىلدى.

باھار ھۆسنىگە تولغان گۈگۈم ھاۋاسىغا خىلمۇخىل گۈل ـ چېچەك پۇراقلىرى ئارىلىشىپ كەتكەن، يېنىك چىقىۋاتقان شامالدا نازۇك نوتىلار ئەپلىك چايقىلىدۇ، يوپۇرماقلار ئاستا شۇىرلىشىدۇ، ئېلېكتىر نۇرلىرى شەھەر كوچىسىنى قىزغۇچ يورۇتۇپ، ئۇنى باشقىچە تۈسكە كىرگۈزگەن، شەھەر تېخىمۇ ئاۋاتلاشقان، بىر ـ بىرىنى قوغلىشىپ ئۆتۈۋاتقان ماشىنىلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيدۇ. پىيادىلەر يولدا بىر ـ بىرىگە باقماي ئالدىراش كېتىۋاتقان ئادەملەر بارغانسېرى ئاۋۇپ كەتكەنىدى. چېلىنىۋاتقان خىلمۇخىل مۇزىكىلارنىڭ ئاۋازلىرى لەرزان ئاڭلىنىدۇ.

كامىل بىلەن رىزۋانگۇل ئالىچىپار يورۇپ تۇرغان پىيادىلەر يولدا قولتۇقلىشىپ ئاستا قەدەم تاشلاپ شەھەر مەنزىلىگە قاراپ ماڭدى، ئۇلار خېلى بىر يەرگىچە جىمجىت مېڭىشتى. ئۇنىڭدىن ھەر ئىككىسى بىر خىل يېقىملىق لەززەتلىنىۋاتقاندەك قىلاتتى.

ــ بىر قانچە ھەپتە بويتۇ رىزۋان، بىز مۇشۇنداق سەيلە قىلىپ باقمىغىلى، ئويلىساق ۋاقتىمىزنى چىقىرالماپتۇق. يا سىز بىرەر قېتىم تەكلىپ قىلمىدىڭىز، بۇگۈنمۇ مەن دېمىگەن بولسام ...

ــ بولدىلا، ئۆتكەن ئىشنى تەگمەڭ، بۇ سىزگە ياراشمايدىكەن، نەق گەپنى قىلىشايلى، نەگە بارىمىز؟ كۆڭلىڭىزدىكى پىلانىڭىزنى ئېيتىڭ، ــ دېدى رىزۋانگۇل كامىلنىڭ گېپىنى ئۈزۈپ.

ــ سىز ئويلىغىنىڭىزنى دەپ باقمامسىز؟ قانداق قىلساق

تېخىمۇ كۆڭۈللۈك بولىدۇ.

ــ سىزنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىڭىزغا بويسۇنىمەن، ھەممە ئىشتا سىز تەشەببۇسكار بولسىڭىز بولىدۇ، بۇ قائىدە.

ــ رىزۋان، شۇنداق قىلىشىمنى كۆڭلىڭىز خالاپ تۇرامدۇ، دائىم بويسۇنۇپلا يۈرۈش، ماقۇللا دېيىش سىزگە كۆڭۈللۈك تۇيۇلامدۇ؟ مەن مۇنداق ئويلايمەن: قىزلار ئومۇمەن يىگىتلەرنىڭ كۆڭلىگە قارايدۇ، ئۇلارنىڭ دېگەنلىرىگە ماقۇل بولىدۇ، ھەتتا كۆڭلىدىن خالاپ تۇرغان ئىشنىمۇ ئۆز ئاغزى بىلەن ئېيتىپ، ئاشكارىلىماستىن ئۇنىمۇ يىگىتنىڭ ئېيتىشىنى تەمە قىلىدۇ، بۇ ھال قىزلارنىڭ غۇرۇرىغا تەگمەمدۇ؟ ! ئۇلارنى زېرىكتۈرمەمدۇ، چۈنكى بۇنىڭدا بىر خىل بېقىندىلىق، قارامىلىق روھىنىڭ ھۆكۈمرانلىقى بار. بۇ قىزلارنىڭ مۇستەقىللىقى ۋە ئەركىنلىكىنى چەكلەيدۇ. قىزلار نېمە ئۈچۈن مەن مۇنداق قىلىشنى خالاۋاتىمەن، ئۇنى قىلايلى، ئۇ يەرگە ئەمەس، پالانى يەرگە بارايلى، بۇگۈن ئەمەس، ئەتە ... مەن ئويلىشىپ باقاي، نېمە ئۈچۈن شۇ تاپىنىڭ ئۆزىدىلا جاۋاب بېرىدىكەنمەن، دېگەندەك گەپلەر بىلەن ئۆزىنىڭ قىممىتىنى ئاشۇرمايدۇ؟

رىزۋانگۈل كامىلنى تېخىمۇ چىڭ قولتۇقلىدى، رەسمىي قاراڭغۇ چۈشۈپ، ئېلېكتىر چىراغلىرىنىڭ نۇرى تېخىمۇ چاقناپ كەتكەندى. قىز كامىلنىڭ سۆزلىرىنى بىر خىل غەلىتىلا ھېسسىياتتا ئاڭلىدى، چۈنكى كامىلدىن بۇرۇن بۇنداق سۆزلەرنى ئاڭلاپ باقمىغانىدى. بىر تەرەپتىن ھەيران قالدى، بىر تەرەپتىن چۆچۈدى، سۆزلەرنىڭ مەنىسىنى تازا ئېنىق چۈشىنەلمىدى، ياق كامىلنىڭ مەقسىتىنى تازا ئېنىق چۈشىنەلمىدى دېگەن تۇزۇك. شۇڭا ئۇ نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي تېڭىرقاپ قالدى، لېكىن يىگىت ئىنكاس كۈتۈۋاتاتتى.

ــ بەلكىم ئۇ بىزنىڭ جىنسىي تەبىئىتىمىزدۇر، ياكى شۇنداق بولۇشى كېرەك دەپ ئادەتلەنگەنلىكىمىزدىن ئۆگىنىپ قالغاندىمىز، تازا ئېنىق بىر نەرسىنى دەرھال ئويلاپ تاپالمىدىم،

بۇ ھەقتە بۇرۇن ئويلاپ باقماپتىمەن، ــ دېدى رىزۋانگۇل تەمتىرەپ قالغاندەك توختاپ. كامىل كۇلۇپ قويدى، ئەركىلىگەندەك بېشىنى قىزنىڭ مەڭزىگە سۈركىدى. ئۇلار بىر پەس جىمجىت مېڭىشتى. كوچىدا ئۇلارغا ئوخشاش جۇپ ـ جۇپ قىزغىن مۇڭدىشىپ كۆڭۈللۈك سەيلە قىلغۇچىلار كۆپەيدى. تۇرۇپ ـ تۇرۇپ قىزلارنىڭ قېنىپ ـ قېنىپ كۇلگەن ئاۋازى ئاڭلىنىدۇ. ماشىنىلار ئازلىدى، تەرەپ ـ تەرەپتىن چېلىنغان خىلمۇخىل مۇزىكىلار ئېنىق ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ. قويۇۋېتكەن ئۇنئالغۇلارنىڭ بەزىلىرىدىن مۇڭ بىلەن ئېيتقان ئوغۇل بالىنىڭ كوچا ناخشىسى قۇلاقلارغا ئالاھىدە كىرىپ تۇرىدۇ. ماگىزىنلارنىڭ ئىشىك ـ دېرىزىلىرىدىكى رەڭلىك چىراغلارنىڭ يېنىپ ـ ئۆچۈپ تۇرىشىدىن شەھەرنىڭ كەچلىك مەنزىرىسى لىرىكىلىق تۇسكە كىرگەندى.

ھاياتنىڭ بۇ خىل رېتىمى قايغۇ بىلەن خۇشاللىقنى، يىغا بىلەن كۇلكىنى پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان تۇرمۇش قاينىمى ھاسىل قىلغان. شېرىن مۇڭداشقانلارمۇ، ھىجرانلىق تىغلىرىنى بىلەپ يۇرەكلەرگە نەشتەر سانجىۋاتقانلارمۇ، پۇشايمان ئىلكىدە ئەپۇ سوراپ قايتىدىن ئەپلىشىۋاتقانلارمۇ ئارىلىشىپ كەتكەن. تېخى چىرايلىق سۆزلىرى بىلەن رەزىل نىيىتىنى يوشۇرۇپ، قىزنىڭ باھارىنى خازان قىلىپ، ئۇنى ئۆمۈرلۈك داغدا قالدۇرۇشقا قاپقان قۇرۇقاتقانلارنمۇ پەرق ئەتكىلى بولمايتتى.

ــ مېنىڭچە، ــ دەپ جىملىقنى بۇزدى كامىل، ــ بۇ ئەرلەرگە قارىغاندا ئاياللارنىڭ ۋۇجۇدىدا مېھىر، مۇھەببەت، ۋاپا، ساداقەت ئاممىلىرىنىڭ كۆپ بولغانلىقىدا. ھەرقانداق دۆت ئايالمۇ مۇھەببەت تۇيغۇسىنى ھېس قىلىشتا سەزگۈر ئەرلەردىن ئېشىپ چۈشىدۇ. ئايال زاتى مۇھەببەتنى ئەرلەرگە قارىغاندا بەك ئۇستۇن كۆرىدۇ، بۇ ھەقىقەت. مەن مۇنداق قارايمەن: بىز، بولۇپمۇ مۇسۇلمانلار ئەر ئايالىنى باقىدۇ، بۇ ئۇنىڭ ئەرلىك مەجبۇرىيىتى دەپ قارايمىز. ئۆز ئايالىنى، بالىلىرىنى ياخشى

باقالمىغان ئەرنى كەمستىدۇ، خورلايدۇ، ئوغۇل بالا ئەمەسكەن دەپ مەنستىمەيدۇ. بىزنىڭ ئاياللىرىمىز بۇنى ھەقىقەت دەپ قارايدۇ، ئەرنىڭ ئۆزىنى بېقىش مەجبۇرىيىتى بار دەپ ھېسابلايدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۆزىنى باشقا بىرسىگە قارام قىلىپ قويىدۇ، ئەركىنلىكنى ئەر كىشىگە بېرىپ قويغىنىنى بىلمەيدۇ.

ـــ بولدى، سىزنى گېپئولوگ دېمەي پەيلاسوپ دېسە بولغۇدەك، شۇنچە رۇدىلارنى تەتقىق قىلغىنىڭىزنى ئاز دەپ قاچاندىن بېرى ھاياتنى، ئادەملەرنى تەتقىق قىلىدىغان بولۇپ قالدىڭىز؟ قارىغاندا تېخى مەن بىلمەيدىغان خېلى ھۇنەرلىرىڭىز بار ئوخشايدۇ، تېخى سىز ساپلا ئاياللارنى تەتقىق قىلغان ئوخشايسىز جۇمۇ ... ـــ دېدى رىزۋانگۇل كامىلىنىڭ مۇرەككەپ مۇلاھىزىلىرىدىن بىر نەرسە چۈشىنەلمەي.

ـــ بۇ گەپلىرىم بىلەن كۆڭلىڭىزگە بىر گۇمان سېلىپ قويدۇممۇ ـ نېمە؟ سۆزىڭىزنىڭ پۈرىقى باشقىچە تۇرىدۇ جۇمۇ، رىزۋان.

ـــ ئۇنىمۇ يوق دېگىلى بولمايدۇ، ئادەم دېگەننى چۈشەنمەك ئاسان ئەمەسكەن، ـــ دېدى رىزۋانگۇل يېرىم چاقچاق، يېرىم راستتەك تەلەپپۇزى بىلەن. بىردىنلا رىزۋانگۇلنىڭ رامىلەنىڭ ئۆيىدە دېگەن سۆزى كامىلنىڭ ئېسىگە كەلدى ـ دە، سەل جىددىيلەشتى. «قىزنىڭ كۆڭلىدە ئېيتىش قىيىن بولۇۋتقان بىر تۇگۇن بار. ئۇ ماڭا مۇناسىۋەتلىك» دەپ ئويلىدى كامىل. بۇنىڭغا قىزنىڭ جۇرئەت قىلالماي يۇرگىنىگە قارىغاندا ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتكە ئائىت ئىش ئىكەنلىكىنى مۇقىملاشتۇردى. بۇنى قىزنىڭ ئاغزىدىن بىلىپ بېقىش قارارىغا كەلدى، شۇڭا ئۇ رىزۋانگۇلنى تېخىمۇ چىڭراق قولتۇقلاشقا دەۋەت قىلىپ نوقۇپ قويدى، بىلدۇرمەستىن ئۇنىڭ چىرايىغا سەپسالدى.

ـــ رىزۋان، مېنىڭ بىر نەرسىگە ئېچىم پۇشۇپ تۇرىدۇ، ئېچىم پۇشقان بۇ نەرسە رېئاللىق ئەمەس، دەپ ئېيتالمايسىز. ئۇ

چوقۇم ماڭا مۇناسىۋەتلىك، شۇڭا ھازىرغىچە ئاغزىڭىزدىن چىقىرالماي كېلىۋاتىسىز، بىراق ئۇ نەرسە سىزنى ئازابلاۋاتىدۇ، مېنىڭ بۇ پەرەزلىرىمنى راست ئەمەس دەپ ئېيتالامسىز؟!

— كامىل، پەيغەمبەرلىكنى ئاز قىلىڭ، توقۇپ چىقىقان نەرسىلىرىڭىزنى كىشىگە تاڭماڭ، مېنىڭ كۆڭلۈمدە ھېچقانداق تۇگۇن يوق، بولغان ھالدىمۇ ئۇنى يەشكۈچىلىكىم بار، ئەگەر قۇربىم يەتمىسە سىزنى يارەمگە چاقىرمامتىم.

— بۇ گېپىڭىز تەبئىي بولمىدى، رىزۋان.

— نېمىشقا شۇنداق دەيدىغانسىز كامىل، — دېدى رىزۋانگۇل. ئۇنىڭ ئاۋازى بەكمۇ زەئىپ چىقتى، مېنى مۇنداق قىينىماڭ، دېگەن مەنىنى ئېنىقلا ئىپادىلەپ قويدى. دەل شۇ چاغدا كۈتۈلمىگەن بىر ئىش يۈز بەردى. بىرسى كېلىپ رىزۋانگۇلنىڭ سول تەرىپىگە قاتتىق ئۇرۇلدى. قىزنىڭ قولى كامىلنىڭ بىلىكىدىن چىقىپ كەتتى ـ دە، قىز دەلدەڭشىپ، ئاران ـ ئاران دېگەندە ئۆزىنى توختىتىۋالدى.

— ھە ... نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ئىزدەپ يۈرگەن گۈزەلىم سىزغۇ ... ماڭا بىر قاراڭە. مېنىڭ كۆزلىرىمگە تىكىلىپ بىر قاراڭە ... — دېدى ئۇرۇلغان ياش يىگىت. ئۇ مەستەك قىلاتتى، ئۆزىنى تەڭشەپ مەزمۇت تۇرالماي تەۋرىنىپ تۇراتتى. رىزۋانگۇل چۆچۈپ كەتكىنىدىن كامىلنىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇنى چىڭ تۇتۇۋالدى، ئاغزىغا گەپمۇ كەلمىدى، كامىل يىگىتكە ھەيرانلىقتا قاراپلا قويدى.

— سىز بىر دەم ئۇ يىگىتنىڭ يېنىغا، بىر دەم بۇ يىگىتنىڭ يېنىغا ئۆتۈۋالسام، ھېچبىر سورىقى يوق دەپ ئويلامسىز؟ بىر چاغلاردا سىزمۇ ماڭا شۇنداق چاپلىشىپ يۈرگەن.

— سىز نېمە دېمەكچى؟ قارىغاندا يولىڭىزنى داۋاملاشتۇرۇپ كېتىۋەرسىڭىز بولىدىغاندەك تۇرىدۇ، — دېدى كامىل سىلىق قىلىپ.

— ئەپەندىم، سىز بىلەن مېنىڭ ھېچقانداق مۇناسىۋىتىم

يوق، لېكىن بۇ قىز بىلەن ... ئېلىم - بېرىم ئىشىمىز بار.

— سىز كىم؟ مەن سىزنى تونۇمايمەن ! — دېدى رىزۋانگۇل خورلۇق بىلەن. ھېلىقى يىگىت ئەسەبىيلەرچە كۈلدى.

— رىزۋانگۇل، ئارىدىن بىر يىل ئۆتە - ئۆتمەي تونۇماس بولۇۋالسىڭىزلا ئۆتكەن ئىشلارنى يۇيۇۋېتىمەن دەپ ساددا ئويلاپسىز، ھېلىغۇ كۆزىڭىز ئوچۇق، كۆزىڭىزنى ئېتىپ قويۇپ قويۇۋەتسىمۇ ھېچقانداق يېڭىلمىشمەي ھىدىمنى پۇراپ تونۇۋالالايسىز. مۇشۇنداق قىلغان سەيلىمىزنىڭ سانىنى مەنمۇ ھېسابلاپ بېرەلمەيمەن، بەلكىم سىزمۇ ...

— تىلىڭنى يىغ تۆھمەتخور ! سېنىڭدەك نېمىنى كىم كۆرۈپتۇ؟ ! سەن زادى كىمسەن ! — دەپ ۋارقىرىدى رىزۋانگۇل ئاھانەت ۋە خورلۇققا چىدىماي.

— يۇرىكىڭىز پوك - پوك بولمىسا، يېڭى يارىڭىزنىڭ ئالدىدا كىملىكىمنى ئېنىق بىلدۈرۈشكە پۇرسەت بېرىڭ قەدىناس، مېنىڭ ئىسمىم قەلبىڭىزگە سىز سەبەبي، پاك ۋاقتىڭىزدا يېزىلغان، مېنىڭ قەلبىمدىمۇ ئىسمىڭىز پۈتۈكلۈك، ياق ئىسمىڭىزلا ئەمەس، ئىسسىق قۇچاقلىشىشلار، تاتلىق سۆيۈشۈشلەرنىڭ خاتىرىسى يېزىقلىق. رىزۋانگۇل، خىزمەت ئورنى يۇقىرى، ماڭاشى كۆپ، ئىناۋەت - ئابرۇيى بار بىرسىنى ئۇچرىتىپلا دەسلەپكى سۆيگەن يىگىتىڭىزنى ئۇنتۇپ قالسىڭىز بەكمۇ ئىنسابسىزلىق بولىدۇ، ۋىجدانىڭىزنىڭ ئازابلانمايدىغان يۇرگەنلىكىگە مەن شۇ تاپتا بەكمۇ ئەپسۇسلىنىۋاتىمەن.

— سەن ۋىجدان دېگەننى بىلەمسەن؟ كىشىگە تۆھمەت قىلىۋېتىپ، قايسى يۈزۈڭ بىلەن ۋىجدانىنى پەش قىلىسەن؟ ! سەن لۇكچەك، سەن ۋىجدانسىز، تۆھمەتخور ! — دېدى ئەلەم ۋە خورلۇقتا يېرىلىپ كېتەي دېگەن رىزۋانگۇل. كامىل بولسا خىيالغا پېتىپ تۇرۇپ قالغانىدى. ئۇنىڭ نېمىلەرنى ئويلاۋاتقىنىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ.

— رىزۋان قىز، بىز سەھنىدە ئويۇن ئوينىۋاتمايمىز، رېئال

تۇرمۇشتا بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار ھەققىدە سۆزلىشىۋاتىمىز. ياش گېئولوگ كامىل ئەپەندىنى تېپىۋېلىپ قولغا چۈشۈردىڭىز ـ ده، مېنى خۇددى كونا پايپاقنى ئىرغىتىپ تاشلىغاندەك تاشلىدىڭىز، مەن بۇنىڭ ئۈچۈن قايغۇرۇپ سىزنى ئىزدىگىنىم يوق، ئەلەمگە چىدىماي ئىچىمنى بوشىتىۋالاي دەپ ئىزدىگەن، بۈگۈن خۇدا ئۈچراشتۇرۇپ مۇرادىمغا يەتتىكۈزدى، سىزنى مۇنداق قىز دەپ ئويلىماپتىمەن، قالتىس ھۇنىرىڭىز بار ئىكەن جۇمۇ، مەن شۇ تاپتا مۇنۇ يىگىتكە ئېچىنىۋاتىمەن.

ـــ مېنى ئاغزىڭغا ئالما، سېنىڭ خەيرخاھلىقىڭغا ھاجىتىم چۈشىدىغان ئادەم ئەمەسمەن، گېپىڭ تۈگىدىمۇ ياكى يەنە قىلىدىغان سۆزلىرىڭ بارمۇ، بولسا دېگىن، بولمىسا يولۇڭ ئەنە ! ـــ دېدى كامىل ئاچچىق بىلەن. يىگىت كېتىدىغانىدەك ئەمەس، يەنە قانداقتۇر گەپلەرنى قىلىشقا تەييارلىنىۋاتقانىدەك قىلاتتى. ئىزتىراپتىن ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ، ئىچ ـ ئىچىدىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان يىغىسىنى ئاران ـ ئاران بېسىپ تۇرغان رىزۋانگۈل ھېچنېمىنى پەرەز قىلالمايدىغان ھالەتتە ئىدى.

ـــ ئەگەر يەنە ئادەمنىڭ غۇرۇرىغا تېگىدىغان، ئىززەت ـ ھۆرمىتىگە تاقىشىدىغان گەپلەرنى قىلساڭ، مېنىڭدىن رەنجىمە ! ـــ دېگەن سۆزنى ئالاھىدە ئېيتىپ قويدى كامىل.

ـــ ئەپەندىم، سىز ئاڭلىغان «چىن يۈرىكىمدىن ياخشى كۆرىمەن»، «پۈتۈن بارلىقىمنى تەقدىم قىلىمەن»، «مەڭگۈ سادىق بولىمەن» دېگەن سۆزلەرنى رىزۋانگۈلنىڭ ئاغزىدىن سىزدىن بۇرۇن تالاي قېتىم ئاڭلىغانمەن، شۇ ۋاقىتتا مەنمۇ ئىشەنگەن، شۇبھىلەنمىگەن.

ـــ سەن مېنى شۇنچىلىك پەمسىز، ئەخمەق دەپ ئويلامسەن؟

ـــ سىزلا ئەمەس كامىل ئەپەندى، مەنمۇ ئەخمەق، بۇنى بۇ رېئاللىق ئىسپاتلاپ تۇرمامدۇ؟ ـــ رىزۋانگۈل يۇزىنى ئالىقانلىرى بىلەن ئېتىپ بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى.

ـــ يەنە سىز ... ـــ كامىلنىڭ كېلىشتۇرۇپ سالغان كاچىتى

بىلەن يىگىتتىنىڭ ئۇنى ئۆچىتى، بىر مېتىردەك يەرگە بېرىپ ئولتۇرۇپ قالدى. كامىل يىگىتنىڭ ئورنىدىن تۇرۇپ، مۇشت ئېتىشىغا ئۆزىنى تەييارلاپ تۇراتتى، لېكىن ئەھۋال ئۇنداق بولمىدى، كاچات يېگۈچى ئورنىدىن تۇرۇپ يەرگە بىرقانچە قېتىم تۈكۈردى. تىلىنى قاتتىق چىشلىۋېلىپ ئاغزى قانغا تولۇپ كەتكەنىدى، ئۇ رىزۋانكۈلگە قارىتىپ بىرنى تۈكۈردى. نېمىلەرنىدۇ دەپ غۇدۇڭشىغىنىچە يول يېقىسىدىكى دەرەخلەر ئىچىگە كىرىپ كۆزدىن يوقالدى.

كامىلنىڭ تەسەللىلىرى قىزغا كار قىلمىدى. ئۆكسۈپ ـ ئۆكسۈپ يىغلاشلىرى توختىمىدى. كۆڭۈلگە پۈككەن كۆڭۈللۈك سەيلىمۇ سۈغا چىلاشتى. كامىل قىزنىڭ تەلىپى بويىچە ئۇنى ياتقىغا ئاپىرىپ قويدى، تۈزۈكرەك سۆز قىلىشالمىدى، ئاخىر قىزنىڭ كۆڭلىنى ياساپ، تەسەللى سۆزلىرىنى قىلىپ بىر سائەتتىن ئوشۇق ھەمراھ بولدى. شۇنچىلىك ھەرىكەت قىلىپمۇ رىزۋانكۈلنىڭ كۆز ياشلىرىنى قۇرۇتالمىدى.

3

«كامىل، بۇ خەتنى يازغىنىمغا ھازىرغىچە ئۇمىدىنى ئۈزەلمەپتۇ، يەنىلا مېنى ياخشى كۆرىدىكەن دەپ خاتا چۈشىنىپ قالماڭ، مەن سىزگە ئېچ ـ ئىچىمدىن نەپرەتلىنىمەن. ھەر قېتىم ئويلىغىنىمدا ئۆچلىكىم كېلىپ، ئورنىمدىن تىك تۇرۇپ كېتىمەن، مۇشتلىرىم تۈگۈلۈپ، چىشلىرىم ئىختىيارسىز غۇچۇرلاپ كېتىدۇ.

كامىل، سىزدە ئەركەكلەرگە خاس مەردلىك، كەڭ قورساقلىقنىڭ سۈنىقىمۇ يۇق. كۆكسى ـ قارنىڭىز كەڭ ئەمەس، ئۆتۈپ كەتكەن شەخسىيەتچى، سىزنىڭ نەزەرىڭىزدە ئۆزىڭىزدىن باشقا ھېچ نەرسە يوق، مەنلا بولسام، مېنىڭ ئويلىغانلىرىم، دېگەنلىرىم بولۇپ تۇرسىلا بولدى دەپ قارايسىز. يېنىڭىزدا

سىزگە خوتۇن بولغۇچىنىڭمۇ پۈتۈن تىرىك ئادەملىكى، ئۇنىڭمۇ ئۆزىگە يارىشا ھېسسىيات، ئارزۇ ـ ئارمانلىرىنىڭ، ئوي ـ خىياللىرىنىڭ بارلىقىنى ئويلاپمۇ قويمايسىز، مەن سىزنىڭ نېمە ئۈچۈن ئۆيلەنگەنلىكىڭىزنى، ئۆي ـ ئوچاقلىق بولغانلىقىڭىزنى زادىلا چۈشىنەلمىدىم. سىز تەبىئىي بىر ئايال كىشىنى خوتۇنلۇققا ئالغاندىن كۆرە، ئايال جىنىستا ياسالغان بىر ماشىنا ئادەمنى ياستۇبلىپ، شۇنىڭ بىلەن ئۆي تۈتقان بولسىڭىز نېمىدېگەن باب كېلەتتى. ھەي ... ئەپسۇسكى، مەن ئۇقۇشماستىن گۈزەل ياشلىقىمنى، ئالتۇندەك قىزلىقىمنى سىزدەك بىر ھېسسىياتسىز، سوغۇق يۈرەككە تەقدىم قىلىپ قويۇپتىمەن. ئەمدى مېنىڭ پۈشايمان قىلغان بىلەنمۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ.

كامىل، ھەر قاچان ئىقرارمەنكى، مەن سىزنى ياخشى كۆرەتتىم، ھەقىقەتەن چىن يۈرىكىمدىن، قەلبىمنىڭ چوڭقۇر يېرىدىن ياخشى كۆرەتتىم. ياشلىق ئارزۇ ـ ئارمانلىرىمنىڭ، قىزلىق تىلەكلىرىمنىڭ، ئۇرغۇپ تۇرغان ئاياللىق ھېسسىياتلىرىمنىڭ سىز بىلەن قانائەت تېپىشىنى كۈتكەنىدىم، كۆزلىرىمنى مۇھەببەت تۇمانلىرى توسۇغانىدى، ھېسسىيات يالقۇنلىرى ئالا ـ يېشىل بولۇپ جۇلالىنىپ، ھەقىقىي مەنزىرىنى كۆرەلمەس قىلىپ قويغانىدى.

كامىل، سىز ئاياللار روھىنى چۈشىنەمسىز؟ پەقەتلا چۈشەنمەيسىز، قەلبىنى بولسا مۇتلەق بىلمەيسىز، ئۇلارنىڭ تەلپۈنۈشلىرىنى، خاھىشلىرىنى، ئىنتىزارلىقلىرىنى، چاڭقاشلىرىنى ھېس قىلالمايسىز. ئايال كىشىنىڭ قەلبى ئەرلەردىن نېمىلەرنى كۈتىدىغانلىقىنى، نېمىلەرنى تەمە قىلىپ، زارىقىپ كېتىدىغانلىقىنى بىلىپ باققانمۇ؟ ... مەن بۇنىڭدىن شۇبھىلىنىمەن، گۇمانلىنىمەن. ئۇلارنى بىلىدىغان يىگىت تويى بولۇپ كۆپ ئۆتمەيلا، قىزنى يالغۇز قالدۇرۇپ كېتىپ قالمايدۇ. سىز كېتىپ قالدىڭىز، ھېچقانداق بىئارامسىزلا كېتىپ

قالدىڭىز، سىز خوددى ئۇسساپ قالغان ئادەم ئىستاكاندىكى سۇنى ئىچىۋېلىپ، ئۇنى شۇ جايىغىلا توككىدە تاشلاپ قويۇپ كېتىپ قالغانىدەك كېتىپ قالدىڭىز. مەن ئىستاكان ئەمەس ئىدىم، قۇرۇق قالدۇرۇپ قويسا شۇ كىشى ئالمىسا، شۇ يەردە تۇرۇۋېرىدىغان. مەن يېڭى تويى بولغان قىز ئىدىم، تالاي ئۇيقۇسىز كېچىلەرنى ئۆتكۈزگەن، خۇشاللىقتا قىن - قىنىغا پاتماي، شادلىققا چۆمگەن، ھەسرەتلىك كۆز ياشلار بىلەن تالاي قېتىم ياستۇقلارنى ھۆل قىلىپ قولغا كەلتۈرگەن ھايات لەززىتىنى ئەمدىلا تىلىنىك ئۇچىدا تېتىغان قىز ئىدىم. تومۇز ئىسسىقتا چۆلدە قېلىپ چاڭقاپ كەلگەن كىشىگە قانغۇدەك سۇ بەرمەستىن، ئۇنىڭ ئاغزىغا بىر نەچچە تامچە سۇ تېمىتىپ قويۇپ كېتىپ قېلىش نېمىدېگەن پاجىئەلىك، نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق؟ ! سىز مېنى تاشلاپ كەتكەندە شۇ ھالدا قالدىم. چاچقان ئۇرۇقلىرى ئۇنۇپ چىقىپ، مايسىلىرى يەلپۇنۇپ تۇرغان چاغدا دەريا سۈيى قۇرۇپ كېتىپ، مايسىلار سولىشىشقا باشلىغاندا يامغۇر تىلەپ كۆك ئاسمانغا كۆز تىكىپ، خۇداغا ئىلتىجا قىلغان بىچارە دېھقانىدەك قالغىنىمنى سىز بىلمەيسىز، بىلمەيتتىڭىز. ئايال كىشى بىر سىرلىق دۇنيا، ئۇنىڭ روھىنىڭ بىر تىلسىمات ئىكەنلىكىنى سىز ئويلاپمۇ قويمايتتىڭىز، ئويلىغان تەقدىردىمۇ تېگىگە يېتەلەيدىغانلىقىڭىزغا ئىشەنمەيمەن.

كامىل، شۇ چاغدا مەن قالدىم، سىز كەتتىڭىز، مەن تەنھا قالدىم، بۇنىڭ مەن ئۈچۈن قانچىلىك ئازابلىق ئىكەنلىكىنى خىيالىمۇ قىلمىدىڭىز، سىزگە ئاشۇ تاغ - دالا، دەشت - چۆللەر مېنىڭ قۇچىقىمدىنمۇ گۈزەل ۋە ئىللىقمىدى؟ مېنىڭ سىز خالتىلارغا قاچىلاپ كېلىدىغان ئاشۇ نەس باسقان تاشلارچىلىك قەدىر - قىممىتىم يوقمىدى؟ شۇلار ئۈچۈن، ئاشۇ لەنتى تاشلار ئۈچۈن مېنى يالغۇزلۇق ئالمىگە تاشلاپ ھىجران قىيناقلىرىغا تۇتۇپ بېرىپ كېتىپ قالدىڭىز. مەن ئۆيده يالغۇز، داستىخان ئۇستىدە يېگانە، كېچىلەردە يەككە قالدىم. بىلىڭىز، مەن

سېغىنىدىم، ئىزدىدىم، ھەدىگىزنى پۇراش ئۈچۈن كىيىملىرىگىزنى سائەتلەپ باغرىمغا باستىم ... مەن نېمىلەرنى دەپ كەتتىم، ياق ... ياق ... بۇلارنى دېيىشنىڭ نېمە ھاجىتى، قانداق زۆرۈرىيىتى بار؟ سىزنىڭ خەيرىخاھلىقىگىزنى قوزغاشقا ئېھتىياجىم چۈشمىسە، بۇنداق دەردلىك ئېيتقان سۆزلەرنى قىلمىشنىڭ مەنىسى نېمە ... ياق، مەن سىزگە ئۆلگۈدەك ئۆچ، يۇرىكىمدە پۈتمەس ـ تۈگىمەس نەپرىتىم بار، مەن خېتىم ئارقىلىق ئۇلارنى ئىپادىلەپ، قانغۇچە تىللاپ بىر قېتىم پىغانمدىن چىقىۋالاي، ئەركىن نەپەس ئېلىپ، ھاردۇقۇمنى چىقىرىۋالاي.

كامىل، سىز ئۆتۈپ كەتكەن باغرى تاش، رەھىمسىز. مېنى بىر ئايال، بىر ئادەم سۈپىتىدە كۆرمىدىگىز، قولىگىزدىكى بىر بۇيۇمغا مۇئامىلە قىلغاندەك قارىدىگىز، خۇشىگىز كەلسە ئۇنى قولىگىزغا ئېلىپ كۆرۈپ سىلاپ قويۇپ، خۇشىگىز كەلمىسە تاشلاپ قويۇپ پەرۋاسىز يۇردىگىز. بۇنداق خورلاشقا مەن چىدىمسام كىم چىدايدۇ. مېنىڭ كۆز ياشلىرىم سىزگە تەسىر قىلمىدى، ئەركىلەشلىرىم، نازلىرىم تاش يۈرىكىگىزنى يۇمشىتالمىدى. بۇنىڭ ئەكسىچە ھەددىگىزدىن ئېشىپ، بارا ـ بارا مەندىن گۇمانلاندىگىز، ئاخىر كۇنلەشكە ئۆتۈپ، خۇددى پايلاقچىلاردەك يۇرۇش ـ تۇرۇشۇمنى، سۆز ـ ھەرىكەتلىرىمنى تىمسىقلاپ يۇرۇپ كۆزەتتىگىز، مېنىڭ تونۇش ـ بىلىش، يار ـ بۇرادەرلىرىم بىلەن بىرەدەم ـ يېرىمدەم سۆزلىشىپ تۇرغىنىمنىمۇ بوش ئۆتكۈزۈۋەتمەي، تۆھمەت ماتېرىيالى قىلىپ توپلىدىگىز. شۇنچىلىك شەرمەندىلىك دەرىجىسىگە يەتتىگىزكى، مېنىڭ ئەر تونۇشلار بىلەن گەپلىشىپ تۇرغىنىمنى ئوغرىلىقچە سۈرەتكە تارتىۋېلىپ، قارىلاش پاكىتى قىلىپ خورلىدىگىز. دوست ـ دۇشمەنلەر ئالدىدا ئابرۇيىمنى تۆكۈپ، ئىززەت ـ ھۆرمىتىمنى ئاياغ ـ ئاستى قىلىپ، دەپسەندە قىلدىگىز. ئۆزىنى شۇنچىلىك بوزەك قىلغان، خورلىغان ئادەمدىن يەنىلا ئۈمىدىنى

ئۇزەلمەيدىغان ئەخمەق ئايالنى بۇ دۇنيادىن تاپقىلى بولماس.

كامال، مەن سىزدىن نەپرەتلىنىمەن، چىشلىرىمنى غۇچۇرلىتىپ تۇرۇپ ئىسمىڭىزنى تىلغا ئالمەن، بىللە ئۆتكەن كۈنلىرىمنى خورلۇق، يىرگىنچ بىلەن ئەسلەيمەن. پۈشايمان قىلمەن، كېچىلىرى ئۇيقۇم قاچىدۇ. بەزىدە ياشلىرىم ياستۇقنى ھۆل قىلىۋېتىدۇ، سىزنى قارغايمەن، تىللايمەن. يۈرىكىم بوشاشمايدۇ. مەن ئايال، ئاجىز بولغىنىم ئۈچۈن ئۆچۈمنى ئېلىپ، ئىچىمنى بوشتىشقا ئامالسىز قالدىم. لېكىن شۇنىڭغا ئىشىنىمەنكى، مېنىڭ ئاھ ـ زارىم، بىھۇدە تۆكۈلگەن ياشلىرىم بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى ياقىڭىزدىن تۇتىدۇ. ئۆچۈمنى، ئىنتىقامىمنى ئېلىپ بېرىدۇ.

بىلىپ قويۇڭ، مۇشۇ خېتىمۇ قولۇمدىن كېلىدىغان ئۆچ ئېلىش، سىز بۇ خەتنى ئوقۇۋاتقاندا مېنىڭ كۆڭلۈم خۇش بولىدۇ. يېزىلىپ بولغاندا ئىچىم بىر قېتىم بوشىغان، ئوقۇۋاتقىنىڭىزنى ھەر قېتىم ئويلىغاندا بىر قېتىم يېنىكلىشىپ قالمەن، مەن سىزگە بەختسىزلىك تىلەيمەن، ئاپەت تىلەيمەن، خۇدانىڭ ئەدىپىڭىزنى بېرىشىنى تىلەيمەن».

بۇ ئۇزۇن خەتنى كامال ئەتىگەن تاپشۇرۇۋالدى. ئىشخانىسىغا كىرىپ ئالدىرماستىن باشتىن ـ ئاياغ ئوقۇپ چىقتى. ئۇنىڭ ئۈچ كۈن بۇرۇن يۇز بەرگەن ۋەقەدىن كۆڭلى غەش بولۇپ، سىرنى يېشەلمەي ئېغىرلاشقان كەيپىنى بۇ خەت بىردىنلا يېنىكلەشتۈرۈپ قويدى، چىگىچ خىياللىرىنىڭ ئۈچى تېپىلغانىدەك بولدى. رىزۋانگۈل نەچچە كۈندىن بېرى مەجەزى يوقلۇقىنى باھانە قىلىپ، خىزمەتكە چىقماي يېتىۋالغانىدى. كامال ھەر كۈنى كەچقۇرۇن ئۇنىڭ ياتىقىغا كىرىپ، ھال ـ ئەھۋال سوراپ مۇڭدىشىپ تۇرغان بولسىمۇ، ئۇلار خۇددى كوچا سەيلىسىدىكى ۋەقە يۈز بەرمىگەندەك بۇ توغرۇلۇق ئېغىز ئېچىشمىدى. كامال رىزۋانگۈلنىڭ ئۇ ئىش توغرىسىدا ئېغىز ئېچىشىنى ھەر خىل باھانىلەر بىلەن چەكلەپ تۇردى، كامال

قىزنىڭ ئىزاھلىشىنى، ئۆزى ئاقلاپ چۈشەندۈرۈشىنى خالىمايتتى. چۈنكى ئۇ بۇنىڭدا بىر سىر بار، رىزانگۈلنىڭ يېقىندىن بۇيانقى كەيپىياتىغا، بۇنىڭغا سەۋەبچى بولۇۋاتقان تۈگۈنگە مۇناسىۋەتلىك، دەپ قارايتتى. مانا ئۇ تۈگۈنىنىڭ ئۇچى كامىلنىڭ قولىدا، كامىل خەتنى كونۇبرتقا سېلىپ، قولىدا تۇتقىنىچە ئازراق ئويلاپ تۇرۇپ قالدى ـ دە، ئورنىدىن تۇرۇپ رىزۋانگۈل ئولتۇرىدىغان ئىشخانىغا قاراپ ماڭدى. قىز بۈگۈنمۇ ئىشقا چىقمىغانىدى، ئۇ ئەركىنگە سىرتتا ئازراق ئىشى بارلىقىنى ئېيتىپ قويۇپ، ئۆز ئىشخانىسىنى سولاپ بىنادىن چىقتى.

كامىل ياتاقتا كىرگەندە رىزۋانگۈل ياشلىرىنى ئېرتىپ ئولگۈرەلمىگەنىدى. ئۇنىڭ قىزارغان كۆزلىرى، ئىششىغان قاپاقلىرى قاتتىق ئازابلانغانلىقىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى. كامىل جىمجىت بېرىپ بىر كىشىلىك كىرېسلودا ئولتۇردى. رىزۋانگۈل يۈزىنى كۆرسەتمەسلىك ئۈچۈن كارىۋىتىدا يېنىچە ئولتۇردى.

ـــ رىزۋانگۈل، نېمىشقا يىغلايسىز؟ كۆز ياش بىلەن كۆڭۈلدىكى تۇگۈنىنى يېشەلمەمسىز؟ ـــ دېدى پەس ئاۋازدا سەل كۈلۈپ تۇرۇپ.

ـــ مەن يىغلىسام، سىز كۈلسىز ... ـــ دېدى رىزۋانگۈل قېيىدىغاندەك. ئۇ سۆزىنىڭ ئاخىرىنى چىقىرالماي بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى. كامىل ئورنىدىن تۇرۇپ قىزنىڭ يېنىغا بېرىپ ئولتۇردى، قىزنىڭ ئىككى مۇرىسىدىن تۇتۇپ:

ـــ بۇنچىلىك ئاۋارە بولۇشنىڭ ھاجىتى يوق، رىزۋان، كۆز ياشىنىڭمۇ ئۆزىگە لايىق قەدىر ـ قىممىتى بولۇشى كېرەك. سىزمۇ مۇنداق قىلسىڭىز رەقىبىڭىزنىڭ مۇددىئاسىنى ئورۇنلىغان بولىسىز، سىزنى قىينىغاش، ئازابلاش ئۈچۈن مۇشۇنداق قىلىپ يۈرسە، كۆڭلىدىكىنى قىلىپ بەرسىڭىز خۇش بولىدۇ.

ـــ نېمە دېدىڭىز؟ ـــ دېدى رىزۋانگۈل چۆچۈگەندەك بولۇپ،

ئۇ ياشقا تولغان كۆزلىرى بىلەن كاملىغا قارىدى، ئۆكسۈشمۇ توختىدى، كامىل قىزنىڭ كۆزلىرىگە مېھىر بىلەن تىكىلدى، بىر پەس قاراپ تۇرغاندىن كېيىن:

— مېنىڭ دېگەنلىرىمنى رېئاللىق ئەمەس دەپ ئېيتالامسىز؟ مېنىڭ كۆزۈمگە تىكىلىپ تۇرۇپ ئەمەس دەپ بېقىڭا؟

— مەن ئۇنى تونۇمىسام، قانداق قىلىپ رەقىبىم بولغىدەك؟ ھېچكىمگە يامانلىق قىلمىسام، ماڭا كىم يامانلىق قىلغىدەك؟ — دېدى رىزۋانگۈل پەس ئاۋازادا. ئۇ تېخى سۆزىنى باشلىمايلا كامىلدىن كۆزىنى ئېلىپ قېچىپ، باشقا ياققا قارىۋالغانىدى.

— ئۇ يالغان مەستىنى تونۇماسلىقىڭىز راست، ئۇنى سىز ھېچ يەردە كۆرمىگەن، ئۇمۇ سىزنى تونۇمايدۇ. لېكىن سىزنى ئۇنىڭغا تونۇشتۇرغان ئادەم سىزنى تونۇيدۇ، ئەھۋالىڭىزنى بىلىدۇ، مېنى تونۇيدۇ، مېنى تونۇيدۇلا ئەمەس، بەش قولدەك بىلىدۇ، — رىزۋانگۈل نېمىشقىدۇر قورقۇش، ۋەھىمە ئىچىدە تىترەپ كەتتى، ھەممە ئىشتىن خەۋىرى باردەك ئېيتىلغان كامىلنىڭ سۆزلىرى قىزنىڭ كۆڭۈل ئاسمىنىدا دەھشەتلىك قۇيۇن پەيدا قىلىپ، ئۇ يەردىكى ھەمە نەرسىنى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋەتتى، تېنىنى سوۋۇتۇپ، تىترىتىۋەتتى. شۇڭا ئۇ ئالمان ـ تالمان:

— كىشىنىڭ چۈشىدەك گەپلەرنى قىلماڭ، قانداق قىلىپ بىزنىڭ ئۇنداق دۈشمىنىمىز بولىدۇ، ئۇلار پەقەت سىزنىڭ پەرەز، قىياسىڭىز، — دېدى رەددىيە بېرىش تەلەپپۇزىدا. لېكىن، قىزنىڭ ئاۋازى شۇنچىلىك زەئىپ چىقتىكى، رىزۋانگۈلنىڭ ئۆزىمۇ چۆچۈپ كەتتى. ئۇ بۇ ھالىتىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن چاي قۇيۇشنى باھانە قىلىپ ئورنىدىن تۇرماقچى بولدى، كامىل ئۇنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇپ، ئۆزىگە تېخىمۇ يېقىن ئولتۇرغۇزۇۋالدى.

— سىزنىڭ بۇ ئىشتىن مېنى شۇنچىلىك قاچۇرۇۋاتقىنىڭىزنىڭ مەنىسىنى چۈشىنەلمىدىم. بۇنداق ئازابلىنىش ھاجەت ئەمەستى، شۇ تاپتىكى بەھۈدە

ئۇرۇنۇشىڭىزمۇ ماڭا سىرلىق بىلىنىۋاتىدۇ، ئۇنداق بولسا، ماۋۇ خەتنى كۆرۈپ بېقىڭا، ــ كامىل يانچۇقىدىن خەتنى چىقىرىپ قىزغا بەردى.

رىزۋانگۈل خەتنى ئوقۇغانسېرى جىددىيلەشتى، قىياپىتىدە ئاۋۇال ھەيران قېلىش، كېيىن چۆچۈش، بارا ـ بارا ئازابلىنىش ئالامەتلىرى ئېنىق كۆرۈندى. كامىل تاماكىسىنى بىر خىلدا شوراپ، ئاغزىدىن پۈرقىرىتىپ ئىس چىقىرىپ ئولتۇردى. قىز خەتنى ئوقۇپ بولدى. ئېغىر بىر تىنىۋېلىپ، يېنىدا ئولتۇرغان كامىلغا قارىدى، مەڭىز قىزىرىپ ئانارەك بولۇپ كەتكەنىدى.

ــ كامىل مېنى كەچۈرۈڭ، مەن سىزنى شۇنچىلىك ئاھانەتكە قويدۇم، مەن ئەبىلىك، ــ دېدى ۋە يىگىتنىڭ بوينىغا ئېسىلىپ، كۆكرىكىگە بېشىنى قويدى.

ــ ياق، رىزۋان، مەن ئەپۇ سورىشىم كېرەك، مېنىڭ سەۋەبىمدىن شۇنداق ئازابلاندىڭىز، بۇنىڭ جاۋابكارى مەن، ــ دېدى قىزنىڭ چاچلىرىنى سىلاپ تۇرۇپ كامىل.

ئون توققۇزىنچى باب

1

يېشىل لىباسقا پۇركەنگەن تەبىئەت تۇسىنى ئاستا ـ ئاستا ئۆزگەرتىپ، سىرلىق كىمخابلىق ئايالغا ئوخشاپ قالىدۇ، كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن دەرەخ شاخلىرى يالىڭاچلىنىپ، ئاچچىق كۈز شامىلىدا بىچارىلىك بىلەن چايقىلىدۇ، نالىلىك ئىگىرايدۇ، يوقالغان گۈزەللىكى ئۈچۈن پۈشايمان قىلىپ ھەسرەتلىنىدۇ، ياشلىق باھارىنىڭ ھەممە زىننەتلىرىدىن مەھرۇم بولۇپ، داغدا قالغان قىزدەك تەنھالىق، غېرىبلىق ئەلىمىدە بوشۇشۇپ قالغاندەك بولۇپ قالىدۇ. يازچە قىن ـ قىنىغا پاتماي دولقۇنلىنىپ، شوخلۇق بىلەن ئاققان ئۆستەڭ سۈلىرى ھالسىرىغان تۈلپاردەك ياۋاشلىشىپ كېتىدۇ. ئۇلارنىڭ تىنماي ئېيتىدىغان ناخشىلىرى مۇرادىغا يېتەلمىگەن يىگىتتەك تىنىپ قالىدۇ. شوخلۇقلىرى غايىب بولۇپ، ھارغىنلىق يەتكەنىدەك ئىلمان ئېقىشىدۇ، ئۇلاردا نە كۆپۈك، نە بۇزغۇن كۆرۈنمەيدۇ، لەيلىشىپ تۇرغان سېرىق تەڭگىلەردەك يوپۇرماقلارمۇ ئېرىنچەكلىك بىلەن بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى ئاستا سۈرىلىدۇ. ئېرىقلارنىڭ ئىككى قاسىقىدىكى مەجنۇنتاللارنىڭ بولۇق نوتىلىرى ئارىسىغا كىرىۋېلىپ، تاڭ سۈبھىسى بىلەن بەسلىشىپ، زوق ـ شوخ بىلەن سايرىغان ئاشىق بۇلبۇللارمۇ بۇ يەرلەرنى تاشلاپ كەتكەن، ئۇلارنىڭ يېقىملىق، مۇڭلۇق ئاۋازلىرى كىشىلەرنىڭ قۇلاقلىرىدا قالدى.

كامىلنىڭ قېدىرىپ تەكشۈرۈش ئەتىتى كۈزنى مىنگىشىپ

كەتكەن، گىياھسىز، تاقىر تاغ تىزمىلىرى ئارىسىدا كۈتۈۋالىدى. ئىشىنى تاماملاش ۋاقتى ئاللىقچان ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ، بەلگىلىگەن نۇقتىلارنى تېخى تەكشۈرۈپ بولمىغانىدى. «ئۆيدىكى پىلان بازارغا توغرا كەلمەپتۇ» دېگەندەك، ئالدىن تۈزۈلگەن قېدىرىپ تەكشۈرۈش لايىھەسىدىكى بىر قىسىم ئورۇنلارنى ئۆزگەرتىشكە توغرا كەلدى. ئىلىم ـ پەن رېئاللىقى رەھىمسىز، ئوبيېكتىپ قانۇنىيەتكە بويسۇنماي، خىيالىي يانداشقانلارنى يۇز ـ خاتىر قىلماي جازالايدۇ، ئۆزىنىڭ قۇدرىتىنى بىر كۆرسىتىپ قويىدۇ، ئىلىم ـ پەن ئەھلى مانا شۇنىڭدىن قورقىدۇ، بۇ قورقۇش ئەلۋەتتە ھۆرمەت قىلىشنى ئەقىدە قىلىدۇ. سوبيېكتىپ ئىراده ئوبيېكتىپ قانۇنىيەت بىلەن چىقىشقاندىلا ئاندىن تەبىئەتنى بويسۇندۇرىدىغان كۈچكە ئايلىنىدۇ، ئىختىرا قىلىش قابىلىيىتى بولۇپ شەكىللىنىدۇ. ئىنسانىيەت ئالىمىده مۆجىزە تۇسىدىكى كەشپىياتلىرى بىلەن يەر شارىنى گۈللەپ ياشناش دەۋرىگە باشلاپ كىرگەن ئۇلۇغ كىشىلەرنىڭ قايسىبىرى تەبىئەتنىڭ جازاسىغا ئۇچرىمىغان؟ ئۇلار ئۇنىڭدىن قورقۇپ قالمىدى، رەنجىمىدى، قېيىداپ تاشلاپ قويمىدى، ئەكسىچە ئەقىل تاپتى، تېخىمۇ يېقىنلاشتى، تەبىئەتنىڭ نەسىھەتلىرىنى، ئاگاھلاندۇرۇشلىرىنى سەممىي ئاڭلىدى، يۇرىكىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدا ساقلىدى. بۇ قىممەتلىك مەنىۋى نۇر ئۇلارنىڭ ئەقىل يولىنى يورۇتۇپ، تەبىئەتنىڭ سىرلىق قوينىغا تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ كىرىشى ئۈچۈن يول كۆرسىتىپ، يورۇتۇپ بەردى. مانا بۇ ئىلىم ئەھلىنىڭ تەبىئەت بىلەن دوست بولۇش پىسخىكىسى. كامىل، مەسئۇد، ئەركىنلەرمۇ تەبىئەت بىلەن ئارىلىشىش جەريانىدا شۇ پىسخىكىنى ئۆگەنگەن. ئۇلارنىڭ تەبىئىتىدىمۇ تەبىئەت بىلەن ئورتاقلىق شەكىللەنگەنىدى.

كامىل ئەترىتىنىڭ بۇ قېتىمقى قېدىرىپ تەكشۈرۈشى ھەر قانداق قېتىمقىدىن جاپالىق، مۇشكۈل بولدى، سوتكىلاپ ئۇزۇلمەي چىقىدىغان جەنۇب بورىنىنىڭ دەستىدىن چېدىردىن

باش چىقارغىلى بولمايدىغان تەبىئەتنىڭ قاتتىق چاقچىقى، تۇرۇپ ـ تۇرۇپ ئۇلارنى سىناپ باقاتتى. ئاچ بۆرىدەك ھۇۋلىغان ئاۋاز ئۇخلاشتىن بۇرۇن قاناق ئاڭلىنىپ تۇرغان بولسا، ئۇيقۇدىن ئويغانغاندىمۇ بىر خىلدا ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ھەرقاناق چارە قىلغان بىلەنمۇ غىچىرلىتىپ قۇم چاينىۋېلىشتىن خالىي بولغىلى بولمايتتى، سۇنى بولسا تېجەپ ئىشلىتىشكە توغرا كېلەتتى، ھەتتا بىرقانچە قېتىم سوتكىلاپ سۇسىز قالدى.

سىرتتا بوران ئاچ بۆرىدەك ھۇۋلاپ تۇرغان ۋاقىتلاردا كېچە بىلەن كۈندۈزنى ئانچە پەرق قىلغىلى بولمايتتى. ئۇدا چىراغ يورۇقىدا ئولتۇرۇشقا توغرا كېلەتتى. ئەترەت ئەزالىرى چوڭ چېدىرغا توپلىنىپ پاراڭلىشىدۇ، قىزىق ـ قىزىق چاقچاق، شاڭخولار بىلەن خۇشال ئولتۇرىدۇ. ئېلىنىڭ يۇمۇرلۇق سۆزلىرىمۇ، مەخمۇتنى گەپتە چۈشۈرۈۋالىدىغان شاڭخولىرىمۇ ئاخىر تۈگەيدۇ. بىر خىل تاماقنى يەۋەرسە، ئۇمۇ زېرىكتۈرگەندەك قىزىق ـ قىزىق گەپلەردىن زېرىكسە، تەمبۇر، دۇتار، ئىسكىرىپكا، داپلارنىڭ تەڭشىلىشى بىلەن قانغۇدەك ناخشا ئېيتىشىدۇ، كوچا ناخشىلىرى بىلەن يېڭى زامان مودىسىدىكى مۇزىكىلار چېلىنغاندا تانسىغا چۈشۈپ كېتىشىدۇ. تەۋەررۈك ئۈچ قىزنى تالىشىپمۇ كەتمەيدۇ، ئەرلەر بىلەن ئەرلەرمۇ تانسا ئويناۋېرىدۇ، بۇمۇ ئاخىر زېرىكتۈرىدۇ. ھەربىرى ئۆزى خالىغان ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. يانپاشلاپ يېتىپ، شەھەرده قالغان خوتۇن ـ بالىلىرىنى سېغىنىش بىلەن ئەسلىشىدۇ، تېخى ئۆيلەنمىگەنلىرى سۆيگەن قىزى بىلەن غايىۋى سۆھبەتلىشىپ، ئۇنىڭ ھۇزۇرىنى سۈرىدۇ. خورەك تارتىپ ئۇخلايدىغانلارمۇ، چىراغ يورۇقىدا كىتاب كۆرىدىغانلارمۇ بىر ـ بىرىگە كاشىلا قىلىشمايدۇ.

بۇ يەرنىڭ بورىنى بىر چىقىۋالسا، توختاشنى بىلمىگەندەك ئىككى كۈن ئۈچ كېچە ياكى ئۈچ كۈندۈز ئۈچ كېچە توختىماي چىقىدۇ. بوران توختاپ ھاۋا ئېچىلغاندا بولسا، كۈننىڭ نۇرى

ئادەتتىكىدىن كۆچلۈك يورۇپ كېتىدۇ، خۇددى بىر قانچە كۈندىن بېرى يىغىپ قويغان يورۇقلۇقنى بىراقلا چېچىپ تۈگەتمەكچى بولغاندەك چاقنىتىۋېتىدۇ. تاقىر، سېرىق توپىلىق ئېدىرلاردىن، قىزغۇچ رەڭدىكى تىزمىلاردىن، گۈل رەڭگىدىكى چوققىلاردىن يېنىپ، ۋىلىلداپ، لىغىلداپ تۇرغان نۇر جۇلاسى تاغنى بىر ئالىدۇ. ئۇ تۆت ئەتراپتا بىر خىل نۇر چەمبىرىكى ھاسىل قىلىپ، توختىماي ئېقىۋاتقان دەريادەك تەۋرىنىپ تۇرىدۇ. ھاۋا تونۇردىن چىققان ئوتنىڭ ھىدىدەك قىزىپ كېتىدۇ، توپىمۇ، تاشمۇ، قۇمۇ، شېغىلمۇ ئوخشاشلا قىزىپ كېتىدۇ، ئەتراپتىكى ئادەملەرنىڭ تېرىسىنى بىر - بىرىدىن پەرق ئەتكىلى بولماي قالىدۇ. ئاقلىرىمۇ، سېرىقلىرىمۇ، قارامتۇللىرىمۇ بىر خىل رەڭگە كىرگەن. يۇزلىرى، بويۇن تومۇرلىرى، ئومۇمەن كۆپىرەك ئوچۇق تۇرغان يەرلىرىنىڭ تېرىلىرى قاردىغان، يىرىكلىشىپ كەتكەن، كالپۇكلىرى قىپلىراپ، يىرىكلىشىپ، گەز باغلاپ كەتكەندى. ھەتتا بەزىلىرىنىڭ مەڭزى، بەزىلىرىنىڭ پېشانە تېرىلىرى نېپىز بىر قات سويۇلغاندى. چۈنكى بۇ تاغ ھاۋاسى ئۆزگىچە. ياز ئايلىرىدا كۈندۈزى قۇياشنىڭ تەبىئىتى كۆيدۈرگۈدەك ئىسسىق بولۇپ، ھەممە ياقتىن ئىسسىق ھۆپۈلدەپ ئۇرۇپ تۇرىدۇ. تۇرۇپ - تۇرۇپ چىقىپ تۇرىدىغان ئۇزۇك شامالمۇ كىشىنىڭ دېمى سقىلغۇدەك ئىسسىق، ئاسمانمۇ، يەرمۇ، ئېگىزمۇ، ئۆيمۇ، تالامۇ ئوخشاشلا كىشىنىڭ دېمى تۇتۇلغۇدەك، نەپسى قىسىلغۇدەك ئىسسىق ئىدى. كېچىسى تۇن نىسپىدىن ئاشقۇچىلىك دىمىق ئىسسىق كىشىگە ئارام بەرمەيدۇ. تاڭغا يېقىن بولسا، يەر تېگىدىن چىققاندەك بىر خىل سالقىنلىق بەدەنلەرنى قورىدۇ. ئىختىيارسىز يوتقاننى چىڭ پۈركەشكە توغرا كېلىدۇ. ئۇ شەرق تەرەپتىكى تاغ چوققىسىدىن قۇياش ئۆزىنى كۆرسەتكۈچە داۋاملىشىدۇ، ئەتىگەنده قول، پۇت، يۈز - كۆزلەر بىر خىل قۇرغاق، يىرىكلىشىپ كېتىدۇ. تەبىئەتمۇ قىزىق، ئاياللارغا سېخىيلىق قىلىپ، يۇمشاق، ئاپپاق تېرە، قىپقىزىل

مەڭز، سۈزۈك ھال رەڭ لەۋ، قىيىلغان قاش، چىرايلىق كۆركەم نازاكەت تەقدىم قىلىدۇ ـ يۇ، يەنە كېلىپ ئۆزىنىڭ بەرگىنىگە ئۆزى تارلىق قىلىپ، ئۇلارنى بوزەك قىلىدۇ. رىزۋانگۈل، رامىلە، چىمەنگۈللەرنى ئەرلەرگە قارىغاندا كۆپرەك يەكلەيدۇ، ئۇلارنىڭ تەبرىلىرىنى قارايتسىلا بولاتتىغۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە يىرىكلەشتۈرۈۋەتتى. خۇددى سۈيى قاچقان قوناق شېخىدەك قىلىپ قويدى. ئۇلارنىڭ يەلپۇنۇپ تۇرىدىغان چاچلىرى چىگىچلىشىپ، بۇرۇنقى كۆركەملىكىنى يوقاتتى. ئەرلەرنىڭ بولسا، ساقاللىرى ئۆسۈپ ھەر بىرسىنى بىرقانچە ياش چوڭىيىپ قالغاندەك قىلىپ قويدى. ئۇلار ئۆزلىرىدىكى ئۆزگىرىشلەرنى ھەمراھلىرىغا قاراپ پەرەز قىلىشىدۇ. شۇنىڭغا قارىماي بىر ـ بىرىنى شاڭخو قىلىپ، قېنىپ ـ قېنىپ كۈلۈشۈپ كېتىدۇ، لېكىن تەبىئەتنى قارغىمايدۇ، ئاغرىنىش دېگەننى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيدۇ. ئۇلار تەبىئەت بىلەن شۇنچىلىك ئىچەكىشىپ كەتكەنكى، ئۇنىڭ ئاشۇ خۇي ـ پەيلى بىلەن قاتتىق مىجەزىدىن سۆيۈنىدۇ، بىر خىل غۇرۇر تۇيغۇسى بىلەن پەخىرلىنىدۇ. تەبىئەت بىلەن ئىنسانىنىڭ بىر پۈتۈن ھالەتتە ياشايدىغىنىنى بىلگەن، ئۇنىڭ مەنىسىنى چۈشەنگەن ئادەملەرلا تەبىئەتكە شۇنداق دوست بولالايدۇ.

كۈتۈلمىگەن بىر ئىش بۇ قېتىمقى قېدىرىپ تەكشۈرۈش مەزمۇنىغا ئالاھىدە يېڭىلىق كىرگۈزدى. مەسئۇدنىڭ كىچىك گۈرۈپپىسى تۇنۇگۈندىن باشلاپ تەكشۈرۈشكە كىرىشكەن رايوندىكى تار جىلغىنىڭ ئىچىدە يوغان ئۇچ قورام تاشنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر بۇلاق تېپىلدى. گۈرۈپپا ئەزالىرى بۇلاقنى ئۇچراتقاندا خۇددى خىزىر ئۇچرىغاندەك خۇش بولۇشتى. ھەر ھالدا بۇ كۆپ سۇ بولمىسىمۇ بۇلاق بولغىنى ئۈچۈن، سۇ بولغىنى ئۈچۈن تەۋەررۈك ھېسابلاندى. ئۇلار چۈشتە، كەچ ئىشتىن قايتقاندا بۇلاق سۈيىدىن قانغۇدەك ئىچىپ راھەتلىنىپ يېتىۋالاتتى.

كۈن تىك بولۇپ، ئۇنىڭ نۇرى بىگىزدەك سانجىلاتتى، ھاۋانىڭ دىمىقلىقىدىن بەدەندىن توختىماي تەر چىقاتتى. مەسئۇد ئەزالىرىغا بۇلاق بېشىغا بېرىپ، ئازراق سالقىنداپ، ئۇزۇقلىنىۋېلىشنى ئېيتتى. ئۇلار مەشغۇل بولۇۋاتقان ئىشلىرىنى شۇ يەردىلا توختىتىپ بۇلاققا قاراپ تۆۋەنلەشتى. ھەممىنىڭ ئالدىدا رىزۋانگۇل چۈشۈپ كېتىۋاتاتتى. بىر چاغدا ئۇنىڭغا بىرسى قارا دېگەندەك قىلدى، ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ، تاڭ قېتىپ تۇرۇپلا قالدى. جىلغىنىڭ شىمال تەرىپىدىكى چوققىدا بىر جەرەن ئۇلارنىڭ ھەربىكەتلىرىگە تەشۋىشلىك قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئېگىز كۆتۈرۈلۈپ ئالدىغا سوزۇلغان بوينى، قۇلاقلىرىنىڭ تىككىدە تۇرىشى، ھېلىلا ئېتىلىدىغاندەك قىياپىتى ھەم جىددىي ھەم تەشۋىشلىك ئىدى. ئۇنىڭ چىرايلىق كۆزلىرى نېمىنىدۇر تىنماي ئىزدىگەندەك قىلاتتى. رىزۋانگۇل ھەم قىزىقىش ھەم ھەيران قېلىش بىلەن تۇرۇپلا قالدى. قىز جەرەننى مۇنداق بېقىن تۇرۇپ كۆرۈپ باقمىغانىدى، ئاندا ـ ساندا ئۇچراپ قالىدىغانلىرىنىڭ قارىسىنى كۆرۈپ بولغۇچە كۆزدىن غايىب بولاتتى. بۇ قاچىدىغاندەك ئەمەس. رىزۋانگۇل بىر پەس قاراپ تۇرغاندىن كېيىن قولىنى كۆتۈرۈپ، ۋارقىراپ قويدى، جەرەن شۇ ئان ئورنىدىن قوزغىلىپ، كۆزدىن غايىب بولدى. رىزۋانگۇل مېڭىشنى داۋاملاشتۇرۇپ پەسلىدى، بىر چاغدا ئۇ ئالدى تەرەپتىكى يەنە بىر ئېگىزلىكتە ھېلىقى جەرەننىڭ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ قالدى. ئۇ بىر قىزغا، بىر پەستىكى بۇلاق بېشىغا قارايتتى، قىياپىتىدە بىر ۋەھىمە ئارىلاش قورقۇش، ئىنتىلىش بار ئىدى. رىزۋانگۇل «بەلكىم ئۇسساپ كېتىپ سۇ ئىچكىلى كەلگەن بولغىيتتى، قورقۇپ بۇلاق بېشىغا بارالمايۋاتسا كېرەك» دەپ ئويلىدى ۋە ئاۋايلاپ دەسسەپ پەسكە چۈشۈپ كەتتى. بىر چاغدا ئەتراپىدىكىلەرنىڭ ۋارقىرىغىنى ئاڭلاندى، ئۇلارمۇ ھېلىقى جەرەننى كۆرگەنىدى.

رىزۋانگۇل بۇلاق سۈيى ئېقىپ تۇرغان، كىچىك تاشلاردىن

ئۆزلىرى ياساپ قويغان ئېرىق بويىدا ئولتۇرۇپ ئاۋۇال قوللىرىنى، ئاندىن يۈزىنى يۇيۇۋاتقاندا كەينى تەرىپىدە بىر نەرسىنىڭ قىمىرلىغان شەپىسى بىلەن تىنىقى ئاڭلانغاندەك قىلدى. ئۇ چۆچۈپ ئورنىدىن تۇردى، ئەتراپقا ئەنسىزلىك ئىچىدە قارىدى. ئۆزىدىن ئۈچ مېتىردەك يىراقتىكى يوغان تاشنىڭ تۆۋىدىكى سەل ئويمانراق يەردە قىزغا قاراپ تۇرغان بىر جۈپ تەشۋىشلىك كۆزنى كۆردى. جىددىيلىشىپ قالغان رىزانگۇل يۈزىنى ئالقانلىرى بىلەن ئېرتىۋېتىپ، كىرپىكلىرىدىكى ئېسىلىپ قالغان سۇ تامچىلىرىنى سىلاپ چۈشۈرۈۋېتىپ، دىققەت بىلەن قارىدى ـ دە:

ـــ ۋاي، جەرەن بالىسى ! ـــ دەپ ۋارقىرىۋەتتى. يۈگۈرۈپ ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى، يانقان بايقۇش قىمىرلىغان، تېپچەكلىگەن بولسىمۇ، ئورنىدىن تۇرالمىدى. رىزۋانگۈلمۇ بېرىپ تۇتالماي تۇرۇپ قالدى، ھېلىلا تارامىلاپ ياش تۆكۈلۈپ كېتىدىغاندەك يېنىپ تۇرغان بىر جۈپ قارا كۆز ئۇنىڭغا نىجاتلىق تىلەپ تەلمۈرگەنىدى.

ـــ ئېلى تېز كېلىڭ، جەرەن بالىسى ! تېز كېلىڭ مەسئۇد ! ـــ دەپ ۋارقىرىدى رىزۋانگۈل سۆيۈنۈش ۋە خۇشاللىقىدىن ئۆزىنى تۇتۇپ ئالالماستىن.

تۇغۇلغىنىغا ئون نەچچە كۈن بولغان بۇ كىچىك جەرەننى ئانىسى ئەگەشتۇرۇپ، سۇ ئېچىشكە ئۆگىتىشكە ئېلىپ كەلگەن، چاڭقاپ كەتكەن بايقۇش بۇلاقتىكى سۈنى كۆرۈپ ئالدىراپ كېتىپ، تاش ئۈستىدىن يىقىلىپ چۈشكەنمۇ ياكى بايقىماستىن ئۆزىنى پەسكە ئاتقانمۇ، ئالدى ئوڭ پۇتى سۇنۇپ كەتكەنىدى. بىچارىنىڭ بۇ ھالىغا ھەممىسى ئېچىنىشتى. ئېلى جەرەن بالىسىنىڭ باش ـ كۆزلىرىنى خۇددى بالىسىنى سىلىغان ئاتىدەك سىلىدى، ئۇنىڭ يۇمشاق، يۇمران تۇكلۇك بەدىنىنى بىر پەس سىلىغاندىن كېيىن غەلىتىلا سۈنايلىنىپ تۇرغان پۇتىنى ئاۋايلاپ سىلىدى. چۆچۈگەن جەرەن بالىسى سەسكەنگەندەك

قىمىرلاپ كەتتى، باشقا ئەزالىرىنى مىدىرلاتقان بولسىمۇ، لېكىن سۇنغان پۇتىنى مىدىرتالمىدى. بەدىنى بولسا، يېنىك تىترىدى، رىزۋانگۇل قاچىسىغا بۇلاقتىن سۇ ئەكېلىپ جەرەن بالىسىنىڭ تۇمشۇقىغا تۇتتى، ئۇ دەسلەپ قورقۇپ بېشىنى ئېلىپ قاچقان بولسىمۇ، سۇ ھىدىنى پۇراپ ئىچىشكە باشلىدى. ئۇ ھەقىقەتەن ئۇسسىغانىدى.

جەرەن بالىسى ئەترەتنىڭ تۇرالغۇسىغا ئېلىپ كېلىنگەندىن كېيىن، ئەترەت ئەزالىرىنىڭ ھەممىسى بىر - بىرلەپ كۆردى. سىلىدى، خۇشاللاندى. بىچارىگە ئىچىنىشتى، يەنە بىر تەرەپتىن سۆيۈنۈشتى. دوختۇر رامىلە ئۇنىڭ سۇنغان پۇتىنى ئاۋايلاپ، سىلاشتۇرۇپ، قىيىندا ئورنىغا چۈشۈردى. كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياشلارمۇ تۆكۈلدى، چۈنكى پۇتىنىڭ ئاغرىقىغا چىدىمىغان جەرەن بالىسى خۇددى كىچىك بالىدەك ئىڭرىغان ۋە چىرايلىق كۆزلىرىنى دوختۇرغا تىكىپ ياش تۆككەنىدى. دوربلار بىلەن قوشۇپ، ئاق داكا بىلەن بىر ئەپلىك تېڭىپ قويغاندىن كېيىن، رامىلەنى تۇمشۇقى بىلەن پۇراپ، باشلىرىنى يوتىسىغا سۈركەپ ئەركىلىگەندەك قىلدى. رامىلەنىڭ قورسىقىدىكى يورۇق دۇنياغا كۆز ئېچىشقا تەيارلىنىۋاتقان بىر جان تۇرۇپ - تۇرۇپ قىمىرلاپ، ئۆزىنىڭ ئالدىرىغانلىقىدىن سىگنال بېرىپ تۇراتتى، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئانىلىقنىڭ مۇقەددەس مەسئۇلىنى يورۇتۇپ، خىيالىي بىر گۈزەل مەنزىرىنى نامايان قىلاتتى، بۇنىڭ بىلەن دوختۇرنىڭ قەلبى تىل بىلەن ئۇقتۇرۇپ بولغۇسىز سىرلىق شېرىنلىكتە يايرايتتى. رامىلەنىڭ قەلبىدىكى بۇ خىل يېڭى ھېسسىيات، يېڭى تۇيغۇلار بىلەن ئۇنىڭ جەرەن بالىسىغا نىسبەتەن قوزغالغان ھېسسىياتلىرىنىڭ ئورتاقلىقى ئۇنى تېخىمۇ شاادلاندۇردى. بۇ شادلىق ئۇنىڭدا ئۆزىنىڭ ئىنسانلىقىدىن سۆيۈنۈش، ئانىلىقىدىن پەخىرلىنىش تۇيغۇسىنى بىر نازاكەت بىلەن زىننەتلىدى.

جەرەن بالىسىنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشىدىن خەۋەر ئېلىش

چىمەنگۈلنىڭ بىر خىل خۇشاللىق بەخش قىلغۇچى مەشغۇلاتى بولدى. ئۇ بوشلا قالسا خۇددى كىچىك بالىنى ئەركىلەتكەندەك بۇ ئوماق جانىۋارنى ئېتىكىگە ئېلىۋېلىپ، ئۇنى سۆيۈپ، گۈرۈچ سۈيى، سۈت پاراشوكىنىڭ ئېرىتمىسىنى ئىچكۈزەتتى، باش ـ كۆزلىرىنى سىلايتتى، بەدەنلىرىنى يېنىك تاتلاپ قوياتتى. ئۇ چاغلاردا راھەتلەنگەن جەرەن بالىسى ئەركىلىگەندەك قىلىپ، ئۆزىنى چىمەنگۈلگە سۈركەيتتى، قوللىرىنى، بىلەكلىرىنى ۋە ئاستا ـ ئاستا بېشىنى يۇقىرىلىتىپ ياش ئايالنىڭ قورساق ھەم كۆكسىلىرىنى پۈراپ قوياتتى.

ئانا بولۇش ئالدىدا تۇرغان ئىككى چوكانىنىڭ غەمخورلۇقى، مېھرىبان جەرەن بالىسىنىڭ پۈتى تېزلا ساقىيىشقا باشلىدى. بويى ئۆستى، ئەتلىنىپ، تۇكلىرى پارقىراشقا باشلىدى. پۈتىنى ئاۋايلاپ دەسسەپ ماڭىدىغان بولغاندا ئۇنىڭ يېڭى شۇخلۇقلىرى چىقتى، ئۆزىنىڭ يېڭى ئۆيى ـــ قىزلار چېدىرىنىڭ ئىچىدە ئۇياقتىن ـ بۇياقىقا ئاۋايلاپ مېڭىپ، ئۇنى ـ بۇنى پۈراپ قوياتتى. چىمەنگۈل كىرسە ئۇنىڭغا ئەركىلەپ باشلىرىنى سىلكىپ، پۇتلىرىنى كۆتۈرۈپ قوياتتى، پاقالچەكلىرىنى يۇمشاق تىلى بىلەن يالاپ قوياتتى، كۆڭلىكىنىڭ ئېتەكلىرىنى شۇمەيتتى. ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدىغىنى جەرەن بالىسى بىر كۈنى چىمەنگۈلنىڭ ئورنىغا چىقىپ يېتىۋاپتۇ، بۇنىڭدىن ئۇچ قىز سۆيۈنۈپ، چىمەنگۈلگە چاقچاقلارنى قىلىشتى، شۇنىڭدىن كېيىن ھە دېسىلا بۇ مېھمان چىمەنگۈلنىڭ ئورنىغا چىقىپ يېتىۋالىدىغان بولدى، لېكىن قەتئىي مەينەت قىلمايتتى. رىزۋانگۈل بىلەن رامىلە ھە دېسىلا چىمەنگۈلگە «سىز چوقۇم ئوغۇل تۇغسىز، ئوغلىڭىزمۇ مۇشۇنداق چىرايلىق بولىدۇ» دەپ چېقىشىدىغان بولدى. چۈنكى جەرەن بالىسى ئەركەك ئىدى، چىمەنگۈل بۇ چېقىشىشتىن قەلبىدىكى سۆيۈنۈشنى يوشۇرالمايلا قالدى، بۇ گەپ تېزلا ئەرلەر ئىچىگە تارقالدى، بۇنى تارقاتقۇچى ئەلۋەتتە ئېلى بولدى.

كۈنلەر ئۆتۈپ، قېدىرىش ۋەزىپىسى ئاخىرلىشاي دەپ قالدى، ھاۋا مۇزلىدى. جەرەن بالىسىنىڭ پۈتمۇ تەلتۆكۈس ساقىيىپ، بويى ئۆسۈپ كۆزگە كۆرۈنۈپ قالدى، ئۇ چېدىردىن خېلى يىراق يەرلەرگىچە بېرىپ، ئوتلاپ قايتىپ كېلەتتى.

بىر كۈنى كەچۈرۈنلۈقى تاماق ئېتىش بىلەن بولۇپ كەتكەن چىمەنگۈل كۈن غەربتىكى چوققىغا يېقىنلاشقاندا، چۈشتىن بېرى جەرەن بالىسىنى كۆرمىگەنلىكىنى ئەسلەپ، ئىشىنى توختاتتى ـ دە، سىرتقا قاراپ ماڭدى. ئالدى بىلەن ئۆزلىرىنىڭ ياتقىغا كىردى، ئۇ يەردە جەرەن بالىسىنى ئۈچراتمىدى. ئۇنىڭ ھەممە چېدىرلارغا كىرىپ سايادەت قىلىدىغان ئادىتى بار ئىدى. شۇڭا چىمەنگۈل ئۇ يەرلەرنىمۇ ئىزدەپ باقتى، كۆڭلى يېرىم بولدى، جەرەن بالىسى ھەرقانداق ھالەتتىمۇ، بوران چىقىقان، يامغۇر ياغقان كۈنلىرىمۇ مۇنداق چاغقىچە قايتىپ كېلەتتى، ئۇ بۈگۈن نەگە كەتكەندۇ؟ نېمە بولغاندۇ؟ بىرەر ھادىسىگە ئۇچراپ ... ياق ... چىمەنگۈلنىڭ كۆڭلى پاراكەندە بولۇشقا باشلىدى. كۆز چاناقلىرىدا ياش پەيدا بولدى. ئۇنى چاقىرىپ ئۆگەتكەن «ئەركە» دېگەن نامى بىلەن چاقىرىپ كۆردى. لېكىن ھېچقانداق شەپە بولمىدى. ئۇ بىر تەرەپتىن «ئەركە» دەپ چاقىرىپ، يەنە بىر تەرەپتىن ئەتراپقا سىنچىلاپ قاراشقا باشلىدى. چېدىرلاردىن بەش ئالتە يۈز مېتىردەك يىراقتىكى، غەرب تەرەپتىكى دۆڭلۇكتە چېدىرلارغا قاراپ تۇرغان جەرەن بالىسىنى كۆرۈپ خۇشال بولۇپ كەتكەن چىمەنگۈل قاراپ تۇرۇپلا قالدى. جەرەن بالىسى ئىككى ياقتا ماڭاتتى، لېكىن پەسكە، چېدىر تەرەپكە ماڭمايتتى، بۇ ئەھۋالنى كۆرگەن چىمەنگۈل خاتىرجەم بولۇپ، ئۇنىڭ قايتىپ كېلىشىگە ئىشەنچ ھاسىل قىلدى.

ئەترەت ئەزالىرى ئىلگىرى ـ كېيىن قايتىپ كېلىشتى. ئۇلارنىڭ ھەممىسىلا جەرەن بالىسىنى سوراشتى. ئۇلار ئۇنىڭغا ئۆگىنىپ قالغانىدى. بۇنداق چاغدا ئۇ بولماي قالىدىغان ئەھۋال مەۋجۇت ئەمەس ئىدى. رىزۋانگۈل بىلەن رامىلە سۇرۇشتۇرگەندە:

— كەلمەپتىغۇ، ئاۋۇ ياقتىكى دۆڭلۈكتە تۇرغان، مەن چاقىرىپ قويغان، — دېدى چىمەنگۈل تاماق ئۈستۈپتىپ ھەيران بولغىنىچە. رىزۋانگۈل بىلەن راملە چېدىردىن نېرىراق بېرىپ دۆڭلۈككە قارىدى، جەرەن بالىسى چېدىرلارغا قاراپ يەنىلا شۇ يەردە تۇراتتى، ئۇلار ئۇنى چاقىرغاچ ئىككى يانغا ماڭدى، لېكىن پەسكە قاراپ ماڭمىدى، جەرەن بالىسى باشلىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، كۆزىنى ئۇزمەي، مۇشۇ ياققا قارايتتى.

گۈگۈم چۈشۈشكە ئاز قالدى، ئاسمان كەچكى شەپەقنىڭ نۇرىدا قىزىللىققا چۆمدى. ئەترەت ئەزالىرى قىزغۇچ نۇر ئىچىدە قاراپ تۇرغان جەرەن بالىسىنىڭ بۇ غەلىتە قىلىقىغا قارىشىپ تۇراتتى. ئۇ «ئەركە» دەپ چاقىرسىلا ئۇياقتىن ـ بۇياققا ماڭاتتى. چېدىر تەرەپكە بىر قەدەم تاشلىمايتتى. قاراپ تۇرۇشنىڭ ئورنى يوق، ھازىرلا قاراڭغۇ چۈشىدۇ. شۇڭا ئېلى ئۇنى ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن يول ئالدى. جەرەن بالىسى ئۇنىڭ قەدەم تاشلاپ كېلىشلىرىگە بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، مەيدىسىنى كېرىپ قاراپ تۇردى. ئېلى ئۇنىڭغا ئەللىك مېتىردەك قالغاندا جەرەن بالىسى كۆزدىن غايىب بولدى، ئېلى دۆڭلۈكنىڭ ئۈستىگە چىققاندا، ئۇ يۈز مېتىردەك پەستە قاراپ تۇراتتى. ئېلى ماڭسا ئۇمۇ ماڭاتتى، توختىسا توختايتتى، ئاخىر بولماي ئېلى دۆڭدىن چۈشۈپ، چېدىرلار تەرەپكە قاراپ ماڭدى. بىر چاغدا جەرەن بالىسى دۆڭلۈكنىڭ ئۈستىدە يەنە پەيدا بولدى، ئېلى توختاپ بىر پەس قارىغاندىن كېيىن يەنە ئۇنىڭغا قاراپ ماڭدى. ئۇ يەنە دۆڭدىن غايىب بولدى. بۇ قېتىم ئېلى قاراپ تۇرغان سەپداشلىرىغا قوشۇلغاندىلا جەرەن بالىسى دۆڭلۈكتە پەيدا بولدى.

جەرەن بالىسى كىمنىدۇر كۈتەتتى، پەقەت شۇنىڭ كېلىشىنىلا كۈتەتتى، چىمەنگۈلنىڭ كۆڭلى بۇنى تۇيدى ـ دە، يول ئالدى، جەرەن بالىسى ئەمدى ئورنىدا تۇرالماي قالدى، ئۇيناقلاپ، تېپىرلاپ ئەركىلەيتتى. چىمەنگۈل ئۇنىڭ يېنىغا يېتىپ بارغاندا ئۇ باشلىرىنى چىمەنگۈلنىڭ پۇتلىرىغا سۈركەپ،

ئەمدىلا نەچچە سائەتمۇ بۇرۇن كەلگەن قۇيرۇقلىرىنى توختىماي مىدىرلىتىپ، پۇتلىرىنى كۆتۈرۈپ قىلىدىغان قىلىق تاپالمايدۇ. سۆيۈنۈش ۋە قانداقتۇر بىر خىل مۇڭلۇق ھېسسىياتتا كۆڭلى باشقىچىلا بولۇپ قالغان چىمەنگۈل تىزلىنىپ جەرەنىڭ باشلىرىنى، يۇمشاق بەدەنلىرىنى سىلىدى. ئۇمۇ ئۆزىنى خۇددى كىچىك بالىدەك سۈركىدى. جەرەن بالىسىنىڭ نەپەس ئېلىشلىرى تېزلەشكەن، يۈرىكىنىڭ دۈپۈلدەپ ئۇرۇشى ئاشكارا ئاڭلىنىپ تۇراتتى. تۇمشۇقلىرى، بەدەنلىرى، ئادەتتىكىدىن ئىسسىق، شۇنىڭغا قارىماي يېنىك تىترەيتتى. ئۇنىڭمۇ كۆڭلى بىئارام بولۇپ تۇراتتى، چىمەنگۈلنىڭ كۆزى جەرەنىڭ كۆزىگە چۈشۈپ قېلىپ، يۈرىكى ئېچىشىپ كەتتى. چۈنكى ئۇ چىرايلىق كۆزلەردىن مونچاق ـ مونچاق ياش تۆكۈلۈۋاتاتتى. چىمەنگۈلمۇ كۆز ياشلىرىنى تۇتۇۋالالمىدى. بۇ جەرەنىڭ ئۆز غەمخورچىسى بىلەن خوشلىشىشى ئىدى. ئۇ ئايرىلىشقا قىيمايتتى، لېكىن كەتمەسلىككە ئامالىمۇ يوق ئىدى. ئۇ تاغ بالىسى. گۈگۈم بارغانسېرى قويۇقلىشىۋاتاتتى، چىمەنگۈل جەرەن بالىسىدىن قىيالمىغان ھالەتتە ئايرىلدى. ئۇ قاراپ تۇرغان سەپداشلىرىنىڭ ئارىسىغا قوشۇلۇۋالغۇچىلىك جەرەن بالىسى دۆڭلۇك ئۈستىدە خۇددى ھۆرمەت قاراۋۇلىدەك تۇردى. چىمەنگۈل ئۇنىڭغا قاراپ بىر قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ: «خەير ئەركە، ئامان بول!» دەپ ۋارقىرىدى. جەرەن بالىسى ئالدى ئىككى پۇتىنى ئېگىز كۆتۈردى. نەچچە دەقىقىدىن كېيىن ئارقىغا ئۆرۈلۈپ كۆزدىن غايىب بولدى. بۇنىڭ سىرىنى ئەترەت ئەزالىرى بىلگەن بولسىمۇ، ھېچكىم بىرەر ئېغىز سۆز قىلمىدى. ئۇلار سۈكۈت ئىچىدە چېدىرلىرىغا قايتىپ كىرىشتى.

2

بۇ يىل قىش كامىل ئەترىتى بىر ـ بىرىگە ئۇلۇشۇپ كەلگەن

خۇشاللىقلار بىلەن ئالدىراش بولۇپ كەتتى. بىر ئاي ئىچىدىلا بۇ قېتىمقى تەكشۈرۈشنىڭ خۇلاسىسىنى چىقىرىپ، يۇقىرىغا يوللاپ بولدى، ئەۋرىشكىلەرنى خىمىيەلىك، فىزىكىلىق ئۇسۇللار بىلەن ئانالىز قىلىپ، بەلگە قويغان نۇقتىلاردىكى يەر ئاستى بايلىقلىرى ھەققىدە ئىلمىي باھالاشلارنى ئېلىپ بېرىپ، ئىسىم قويۇپ چىقتى. ئەمدى ئەتىيازغىچە ئىشخانىدا ئولتۇرۇپ ئۆگىنىش، يېزىش، سىزىش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەتتىكى ئىش بىلەن مەشغۇل بولىدۇ. كامىل ئۆزنىڭ كۆڭلىگە پۈكۈپ قويغىنى بويىچە، باشقىلار ئالدىرىتىشتىن بۇرۇن تويىنى قىلۋېلىشى كېرەك. شۇڭا ئۇ ئادەتتىكى قىشلىق خىزمەت باشلىنىش بىلەنلا كۆڭلىدىكى توي قىلىش پىلانىنى ئۇقتۇردى. بۇ سۆزلەرنى قىلغاندا كامىل سەل ھاياجانغا تولسىمۇ چاندۇرمىدى. لېكىن رىزۋانگۇل ئۆز قەلبىنى پەقەت يوشۇرالمىدى. ئالدى بىلەن ئۇنىڭ قىزىرىشى، ئاندىن تاتىرىشى، پېشانىسىدىن تەر چىقىشى ھەممىنى ئاشكارىلىدى. كامىل ئۇنى غەيرەتلەندۇرۇش ئۈچۈن:

— يەنىلا كىچىك بالىدەك قىلىسىزغۇ، توي قىلىشقا تېخى بالدۇرمۇ ـ يە؟ — دېدى چاقچاق بىلەن.

— سىززە، مەن ئۇنداق گەپنى قىلمىدىمغۇ، ئادەمنى تەمتىرىتىپلا يۇرىسىز.

— ھازىرغىچىلىك تەمتىرىسىگىز بىر ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن ئىش بار ئوخشايدۇ، مەن شۇنچىلىك قورقۇنچلۇقمۇ؟ ...

— نەدىكىنى، گەپ سىزدە ئەمەس، ئۆزۈمدە بولمامدۇ، مەن ياخشى كۆرۈشنىڭ بۇ خىل سىرلىرىنىڭ تېگىگە ھازىرغىچە يېتەلمەيۋاتىمەن، ئۆزۈمنى خىلىلا جۇرئەتلىك ھېسابلايمەن، بىراق سىز بىلەن بىرگە بولغاندىلا تەمتىرەيمەن، نېمىشقىكىن بىلمەيمەن، — دېدى ئەركىلەپ.

كامىل بىلەن رىزۋانگۇل تويىنىڭ تەييارلىق ئىشلىرىنى جىددىي قىلىشقا كىرىشتى. بۇ خەۋەر چىمەنگۇل بىلەن رامىلەنى خۇش قىلدى. ئۇلار رىزانگۇلگە ياردەملىشىپ ئالدىرىشىپ كەتتى.

ئازراق كېچىكىپ ئۇققان ئاينۇر بىر كۈنى كەچقۇرۇن رىزۋانگۇلنىڭ ياتقىغا كىرىپ، ئۇنىڭ كۆزىگە كىرىۋالدى. ئۆز ۋاقتىدا بۇ ئىشنى ئېيتمىغىنى ئۈچۈن رىزۋانگۇلگە جاۋاب بېرىش قىيىن بولغان سوئاللارنى قويۇپ تەمتىرەتتى. كۆڭلىگە كەلگەنلىك ھەققىدىكى سۆزلەرنى ھېسسىياتلىق سۆزلەپ، رىزۋانگۇلنىڭ كۆڭلىنى داۋالغۇتىۋەتتى.

— رىزانگۇل، مەن سىزنى سىرداش دوستۇم دەپ بىلىمەن. بۇ ئەقىدەمگە ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرقى مىنۇتىغىچە ئەمەل قىلىمەن. شۇڭا سىزگە قىزلارنىڭ قەلبىدىكى سىر بۇلۇڭىغا يوشۇرۇپ قويۇپ، ئۆزى بىلەن گۆرگە ئەكىرىپ كېتىدۇ دەيدىغان سىرلىرىنى ئاشكارا ئېيتىۋېرىمەن. ئاباياملى سوئاللار سىز جاۋاب بېرىدىغان سوئاللار ئەمەس، مەن ئاللىقاچان جاۋابىنى تېپىپ بولغان سوئاللار. قىلغان سۆزلىرىم بولسا، روھىي ھۇجۇم، — دېدى ئاينۇر كۈلۈپ تۇرۇپ. رىزاۋانگۇل ئاينۇرنىڭ كۆڭلىنىڭ ياخشىلىقىدىن سۆيۈنۈپ كەتتى ۋە ئۇنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ، مەڭزىنى مەڭزىگە يېقىپ:

— مەنمۇ سىزگە ئۆمۈرلۈك سادىق دوست بولىمەن ئاينۇر، — دېدى. ئۇلارنىڭ لەۋلىرى كۈلۈپ تۇرسىمۇ، مەڭزلىرىنى سۆيۈپ ياش تۆكۈلدى. ئاخىر ئاينۇر توي كىيىمىگە مەسئۇل بولۇشنى ئۈستىگە ئالدى.

كاملىنىڭ تويى ئويلىغاندىن چوڭ ۋە بەكمۇ ھەشەمەتلىك بولدى. بۇنىڭدىكى بىردىنبىر سەۋەب كاملىنىڭ ئىلىم ساھەسىدىكى نامى ۋە شۆھرىتى ئىدى. ئەمەلدارلارنىڭ بالىلىرىنىڭ تويلىرىغا بۇنچىلىك كۆپ ھەم يۇقىرى دەرىجىلىك ئەمەلدارلارنىڭ كېلىشى بار ئىش ئىدى. بىراق، ئىلىم ئەھلىلىرىنىڭ تويىغا ئاپتونوم رايوننىڭ بىر قىسىم رەھبەرلىرى ۋە باشقا ئەمەلدارلارنىڭ كېلىشى ئەمدى كۆرۈلگەن بىرىنچى قېتىمقى ئىش ئىدى.

توي ۋېچېركىسى ئۆتكۈزۈلگەن كېچىسى كۈتۈلمىگەن بىر

ئىش يۈز بەردى. ياش ئوغۇل ـ قىزلار بىلەن تولغان ياسداق زال قاينام ـ تاشقىنلىققا تولغان، ئېلېكترونلۇق چالغۇلارغا تەڭكەش قىلىپ ئېيتىلىۋاتقان مۇڭلۇق ناخشىلارغا ئوينىلىۋاتقان تانسا ئەۋجىگە چىققانىدى. دەل شۇ چاغدا زالغا چىرايلىق ياسانغان، كېلىشكەن بىر ئايالنىڭ كىرىپ كەلگەنلىكىگە ھېچكىم دىققەت قىلمىدى. ئۇ ئايال ئۈستىدىكى قېلىن كىيىملىرىنى سېلىپ زالنىڭ بىر چېتىدىكى كىيىم ئاسقۇچقا ئاستى، باشىنكىنى ئېلىۋەتتى. يەلكىسىنى يېپىپ تۇرغان چاچلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ، توپ ئىچىگە كىردى. ئۇ تانسا ئوينىماي ئۆرە تۇرۇپ بىر ـ بىرى بىلەن سۆھبەتلىشىۋاتقان جۈپ ـ جۈپلەرنىڭ دالدىسىدا تۇرۇپ، زالنىڭ تۆرىدە ئولتۇرغان يىگىت بىلەن قىزغا بىر پەس قارىدى ـ دە، ئاستا ـ ئاستا سۈرۈلۈپ، مۇزىكانتلارنىڭ يېنىغا كەلدى. ئۇ چوكان بۇ يەردە ئۇچ ناخشا ئېيتىلىپ بولغۇچە تۇردى، مۇزىكانتلار ئازراق دەم ئالدى، بۇ چاغدا ئۇنىڭالغۇنى قويۇۋەتتى. ئايال ھېلى ناخشا ئېيتقان يىگىت بىلەن ئازراق سۆزلەشتى ـ دە، قولىغا مىكروفوننى ئالدى. ئۆزىنى سەل دالدىغا ئېلىپ ھازىرلاندى، ئۇنىڭالغۇ توختىشى بىلەن ئېلېكترونلۇق مۇزىكىلار چېلىندى. بىر ئازدىن كېيىن ئايالنىڭ يېقىملىق ئاۋازى ياڭرىدى، كىملەرنىڭ ئۇ تەرەپكە قارىغانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى، مېھمانلار زالغا تولۇپ تانسا ئوينىشۋاتاتتى. ناخشا كىشىنىڭ يۈرىكىنى تىترەتكۈدەك مۇڭلۇق، قانداقتۇر بىر ھەسرەتنى يوشۇرغاندەك ئەلەملىك ئىدى. ئايالنىڭ بىرىنچى ناخشىسى يېرىمىغا بارغاندا كاملىنىڭ يۈرىكى جىغ قىلىپ قالدى. ئىختىيارسىز ئېيتىلىۋاتقان ناخشىغا دىققىتىنى ئاغدۇردى. ئۇ ھەم ھەيران قالدى، ھەم چۆچۈدى. ئۇ گۈزەلنۇرنىڭ ئاۋازىنى تونۇغانىدى. كامىل ئەنسىرەشكە باشلىدى، كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا رىزۋانگۈلگە قارىدى، ئۇ بىر خىل ئىچكى خۇشاللىقتا ئولتۇراتتى. كامىل گەۋدىسىنى سەل تىك قىلىپ، بېشىنى كۆتۈرۈپ مۇزىكانتلار بار تەرەپكە قارىدى، بىراق ناخشا

ئېيتقۇچىنى كۆرەلمىدى.

بىرىنچى ناخشا تۇنگىگەندىن كېيىن زالدىكىلەر چاۋاك چالدى، چاۋاكنىڭ ئاخىرى ئۇزۇلمەي يېڭى ناخشا باشلاندى. بۇ بىرىنچىسىدىنمۇ مۇڭلۇق، تەسىرلىك ئېيتىلدى، ناخشىنىڭ ئاھاڭىغا ئېيتقۇچىنىڭ قەلبى بىرلىشىپ كەتكەندەك، بارلىق ئازرۇ - ئارمان، ئىستەك، پۇشايمان، ھەسرەت، پىغانلىرىنى ناخشىغا ئايلاندۇرۇۋەتكەندەك ھېسسىياتلىق ۋە مۇڭلۇق ئىدى.

كامىل بىر سەتچىلكىنىڭ چىقىپ قېلىشىدىن ئەنسىردى. ئورنىدا ئارامسىزلىنىپ، خەۋپسىرەپ ئولتۇردى. يەنە بىر تەرەپتىن گۈزەلنۇرنىڭ نېمە مەقسەتتە كەلگەنلىكى ئۈستىدە ئويلاندى، بىراق ھەرقانچە قىلىپمۇ كۆڭلىدە بىر يەكۈن چىقىرالمىدى. ئۇنىڭ مەقسىتى ھەققىدە ئېنىق بىر نەرسە تەخمىن قىلالمىدى. ئۇ بىرەر سەتچىلىك چىقىرىش ئۈچۈن كەلگەن بولسا، ناخشا ئېيتماس ئىدى. ۋېچىركىنى بۇزۇش بىلەن دەردىنى ئېيتىپ، ئىچىنى بوشاتماقچى بولسا، ئوتتۇرىغا چۈشۈپ، بىرەر ئىش چىقارمامتى؟ گۈزەلنۇرنىڭ بىرىدىن - بىرى مۇڭلۇق، ھەسرەتلىك ناخشىلارنى ئىشتىياقى، زوق - ھەۋىسى بىلەن تىلدا ئەمەس، دىلدا ئېيتقاندەك ئېيتىشىنىڭ سىرىنى كامىل بىلەلمىدى. گۈزەلنۇرنىڭ ئىشتىياقى بىلەن ئېيتقان ناخشىلىرى ۋېچىركىنى تېخىمۇ قىزىتىۋەتتى. مېھمانلارنىڭ كۆڭلىنى تېخىمۇ يايراتتى. قىز - يىگىتلەرنىڭ ھېسسىياتىنى ئۇرغۇتۇپ، قانلىرىنى قىزىتتى، تانسا ئويناۋاتقانلارنىڭ كۆپ قىسمى توختىماي پىرقىرايتتى ... بەزىلىرى يېڭى - يېڭى پوكىسلار بىلەن ئۆزلىرىنىڭ ھۈنىرىنى كۆرسەتكىلى تۇردى.

بۇ سىرلىق دەردەمەن ناخشىچىنىڭ كىملىكىگە قىزىققۇچىلار كۆپەيىشكە باشلىدى. ئەمما كامىل ئەترىتىنىڭ كونا ئەزالىرىدىن باشقىلار پەقەت ئۇنىڭ سەنئەت ئۆمىكىنىڭ ناخشىچىسى گۈزەلنۇر ئىكەنلىكىنىلا بىلىشتى. ئۇنىڭ تويى بولۇۋاتقان يىگىتنىڭ قويىۋەتكەن خوتۇنى ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى ۋە

بىلەلمىدى.

چوكان بىر سائەتتىن ئوشۇق ناخشا ئېيتتى، ھەممىنى ھەيران قالدۇردى، ئېيتىلغان ناخشىلارنىڭ يۇرەك تارىنى تىترىتىشىلا ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ سېھىرلىك مۇڭى، كىشى قەلبىنى مەيۇس دولقۇنلىتىپ، قانداقتۇر خىيالىي بىر دۇنياغا سۆرەپ كىرىدىغان كۈچى باشقىلارنى تاڭ قالدۇردى. ناخشا ئېيتقۇچىنىڭ ئۆزىنى ئۇنتۇغان ھالدىكى مەستانىلەرچە قىياپىتىمۇ باشقىلارنى قىزىقتۇرغان ۋە ھەيران قالدۇرغانىدى. دېمىسىمۇ ئۇنىڭ ناخشا ئېيتىۋاتقان ۋاقتىدىكى قىياپىتى، يېرىم يۇمۇلغان كۆزلىرى، ناخشا رىتمىغا ماس ھەركەتلىرى، تولغىنىشلىرى، چاچلىرىنى ئېتىشلىرىمۇ چوڭقۇر مەنىگە ئىگە ئىدى. يەنە بىر سىرلىق يېرى شۇكى، ئۇ ئەتراپتىكى ھەممە نەرسىنى ئۇنتۇغان، ھەتتا مەۋجۇت دۇنيانىمۇ ئۇنتۇپ، پەقەت ئۆزىنىڭ مۇرەككەپ روھىي دۇنياسىغىلا مەپتۇن بولۇپ كەتكەنىدى.

ئايالنىڭ ناخشىسى تۇگىدى. ئۇ قولىدىكى مىكروفونىنى يېنىدىكى بالىغا تۇتقۇزدى ـ دە، كەينىگە ئۆرۈلدى. ئەمدى ئۇ ئون نەچچە سېكۇنت ئاۋۋالقىغا پوتۇنلەي ئوخشىمايدىغان بىر ئادەمگە ئايلاندى. قاشلىرى سۇزۇلگەن، كۆزلىرى نۇرلىنىپ ئويناپ تۇراتتى، جىنەستىدەك لەۋلىرى تەبەسسۇمىنى يوشۇرغان، مېڭىشلىرى سەھنىدە ئالقىشقا سازاۋەر ناخشىلارنى ئېيتىپ بولۇپ، قەلبى شادلىققا تولغاندەك نازاكەتلىك ئىدى. ئۇ ئۆزىدىن باشقا ئادەم يوقتەك سېلىۋەتكەن پەلتۇسىنى كىيىپ، ئالدىرىماستىن تۇگمىلىرىنى ئەتتى، چاچلىرىنى تۇزەشتۇرۇپ بولۇپ، باشىنكىنى بىر ئەپلىك كىيدى. بىر ـ بىر دەسسەپ ئىشىككە قاراپ ماڭدى. ئىشىك تۇۋىدە توختاپ كەينىگە تولۇق ئۆرۈلدى. زالنىڭ تۆرىدە ئولتۇرغان كامىل بىلەن رىزۋانگۈلگە قارىدى. ئۇ چاغدىكى ئۇنىڭ لەۋلىرىدىكى تەبەسسۇمى يا كۈلكىگە يا يىغىغا ئوخشىمايى قالدى.

ئىشىك غاچ قىلىپ ئېچىلىپ گۈزەلنۇر كۆزدىن غايىب بولدى. دەل شۇ چاغدا بىردىنلا كامىلنىڭ كۆڭلىنى بىر خىل مەيۈسلىك باستى. ئۇ ئاجراشقاندىن بۇيان بىرىنچى قېتىم گۈزەلنۇرغا ھەقىقىي ئىچ ئاغرىتتى. كۆڭلىنىڭ بىر يېرى تارتىشىپ، ھېسداشلىققا ئوخشاش بىر كەيپىيات سىلكىپ ئۆتۈپ كەتتى.

كامىل بىلەن رىزۋانگۈل مۇرات ـ مەقسىتىگە يېتىپ، بەخت بۆشۈكىدە ھاياتنىڭ ئىنسانغا ئاتىغان لەززىتىنى سۈرۈۋاتقاندا ئەترەتتىكى يەنە بىر يىگىت مەسئۇد توي تەييارلىقىغا كىرىشتى. ئۇ ئاينۇرنىڭ تەلمۈرگەن چىرايلىق كۆزلىرىدىن ئوتلۇق مۇھەببەت، تاقەتسىز تەلپۈنۈش، ئىنتىلىش ئۇچقۇنلىرىنىڭ بۇرۇنقىدىنمۇ نۇرلىنىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، قىزنىڭ كۆڭلىدە نېمىلەرنىڭ قۇيۇندەك تىنىمسىز ئايلىنىپ، ئۇنى ۋەسۋەسىگە سېلىۋاتقىنىنى پەملىگەندى. ئۆزىنىڭ ھېسسىيات، ھاياجانلىرىنى ئانچە يوشۇرۇپ كەتمەيدىغان، تىلى چاققان ئاينۇر بۇنىڭغا كەلگەندە نېشقىدۇر بەكمۇ سالماق، ئىرادىلىك بولۇپ كەتتى. ئىككى كۈندە بىر دېگۈدەك مەسئۇد بىلەن ئۇچرىشىپ قانغۇدەك مۇڭداشقان كېچىلەردە مەسئۇد ئۆيىگىچە ئاپىرىپ قويۇۋاتقان بولسىمۇ، توي قىلىشنىڭ گېپىنى قەتئىي چىقارمىدى. ئۇ مەسئۇدقا قانغۇدەك ئەركىلەيتتى، قۇچىقىدا تۆگۈلۈپ ـ تۆگۈلۈپ قالاتتى، تويماستىن سۆيەتتى، پەقەت ئاشۇ بىرلا گەپنى ئاغزىدىن چىقارمايتتى. بىراق ئىچىدىن ئالدىراۋاتقىنىنى مەسئۇد ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن بىلەتتى. ئاخىر بولمايدىغاندەك تۇرىدۇ، ـــ دېدى ئۇنىڭ بىلىدىن قۇچاقلاپ تۇرۇپ.

ـــ مەن قاچان ئېيتاركەن دەپ تەلمۇرۈپ، تاقىتىم تاق بولغان گەپنى ئەمدى ئاڭلايدىغاندەك تۇرىمەن، ـــ دېدى ئاينۇر ئۇنىڭ بوينىدىن قۇچاقلاپ تۇرۇپ.

ـــ توي قىلايلى، ماقۇل بولامسىز؟!

ـــ قانچە تېز بولسا، شۇنچە ياخشى، ـــ دېدى ئاينۇر يىگىتنىڭ كۆكرىكىگە بېشىنى مەھكەم بېسىپ تۇرۇپ ھەم كۈلۈپ، ھەم ئۆكسۈپ. شۇ كۈندىن ئېتىبارەن ئۇلار ئىككىسى توي قىلىش ۋە ئۇنىڭ تەييارلىقلىرى ئۈستىدە قىسىلماي كەڭ ـ كۈشادە سۆزلەشتى، مەسلىھەتلەشتى.

ـــ ئاينۇر، بۇ قانداق بولغىنى، توي كىيىمىدىن باشقا ھېچنېمىنى مەن ئالمىسام، ھەممىنى سىز تەييارلاپ بولسىڭىز، ـــ دېدى بىر قېتىم تويلۇق كىيىم ئۈستىدە سۆزلىشىپ مەسئۇد.

ـــ بۇنىڭ نېمىسىگە ھەيران بولىسىز، ئۆزۈم كىيىدىغان كىيىملەرنى ئۆزۈم ئالدىم شۇ.

ـــ ئۇنى مەن تەييارلىشىم كېرەك ئىدى، ئاينۇر، بۇ ئەزەلدىن كېلىۋاتقان ئادەت.

ـــ مەن تەييارلىسامۇ ئوخشاش ئەمەسمۇ، ئادەت دېگەننىمۇ ئالدى بىلەن بىرسى باشلاپ بېرىدۇ، ئاخىر باشقىلار ئۇنى دوربىغاندىن كېيىن بۇنى ئادەت دەيمىز. مانا مەن مۇشۇنداق قىلىشنى خالاپ قالدىم. بۇنىمۇ دورايدىغانلار چىقىدۇ، بارا ـ بارا بۇ ئادەتكە ئايلىنىپ، كونىسىنى تاشلايدۇ، ـــ دېدى ئاينۇر كۈلۈپ، ئەركىلەپ.

ـــ مەن نېمە قىلىمەن، نېمە تەييارلىق قىلىمەن ئەمىسە؟ ـــ دەپ سەمىمىي سورىدى، قىزنىڭ قارىشىغا قايىل بولغان مەسئۇد.

ـــ سىزنىڭ پەقەت، پەقەت بىرلا ۋەزىپىڭىز بار، پەيلاسوپ، ئۇ بولسىمۇ مېنى بۇ دۇنياغا ئاپىرىدە قىلغان، ئاق سۈت بېرىپ چوڭ قىلغان ئاتا ـ ئانامغا ماڭا ئېرىشكىنىڭىز ئۈچۈن رەھمەت ئېيتىپ، ئۇلارنى خۇش قىلىسىز. بۇ خۇشلۇق سىزدىن پەخىرلىنىش، مېنىڭدىن رازى بولۇشنى مەزمۇن قىلسا بولىدۇ، ـــ

دېدى ئايىنۇر ئويناپ تۇرغان چىرايلىق كۆزلىرىنى مەسئۇدقا تىكىپ.

— سىز چۆچەكلەردىكى پادىشاھنىڭ قىزلىرىدەك ھېكمەتلىك ۋەزىپىنى تاپشۇردىڭىز، يەنە بىر تەرەپتىن بۇ تېپىشماقنى ئوخشاپ قالدى. رەھمىتىمنى نېمە بىلەن يەتكۈزۈشكە ئەقلىم يېتەرمۇ؟

— بۇنىڭغىمۇ سىزنى ئاۋارە قىلمايمەن، باش قاتۇرۇپ مېڭىڭىزنى ئىسراپ قىلىشىڭىزنى راۋا كۆرمەيمەن، چارىسىنى ئاللىقاچان ئويلاپ قويغان، مېنىڭ دېگىنىم بويىچە قىلسىڭىزلا بولىدۇ، بۇ ئىشلار ئۇچۇن سىزنى ئاۋارە قىلىشنى خالىمايمەن.

— بولىدۇ ئاينۇر، شۇنداق قىلمايمۇ ئامالىم يوق ئوخشايدۇ، تۇرمۇشتىكى ئىشلارغا پەمى كەملىك قىلىدىغان ئادەم سىزدەك چېۋەرلەرگە بويسۇنسا بولغۇدەك، بۇ ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتتە ئەمەل قىلمىسا بولمايدىغان قانۇنىيەتتەك قىلىدۇ. بۇنى پەقەت مۇشۇ بىرقانچە ھەپتە ئىچىدە تونۇپ يەتتىم، — دېدى مەسئۇد سەممىيلىك بىلەن. بۇنىڭدىن ئاينۇرنىڭ قەلبى قەۋەتلا سۆيۈنۈپ يۇرەكلىرى ئويناپ كەتتى، ئۆزىنى تۇتۇۋالالماستىن يىگىتنىڭ بوينىدىن قۇچاقلاپ لەۋلىرىدىن ئۆزاق سۆيدى.

— سىز بىلىسىزغۇ، — دېدى ئاينۇر مەسئۇدنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ، — مەن يالغۇز قىز، بۇ دۇنيالىقتا ئاتا ـ ئانامنىڭ بىرلا تەۋەررۈكى، ئۇلار بىرلا مېنىڭ ئاتا، ئاپا دېگىنىمنى ئاڭلىغان. ئۇلارنىڭ قەلبى ئۇنىڭغا قانائەت قىلامدۇ دەيسىز، قىلىدىغان سۇئاغات: چىن يۈرىكىڭىزدىن چىقىرىپ ئاتامنى ئاتا، ئاپامنى ئاپا دېسىڭىزلا بولىدۇ. ئۇلارغا بۇنىڭدىن ئارتۇق مۇقەددەس سۇئاغات بۇ دۇنيادىن تېپىلمايدۇ، — ئاينۇرنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقتى، مەڭزى قىزىرىپ، تېخىمۇ گۈزەللىشىپ كەتتى. مەسئۇد دەرھال بىر نېمە دېيەلمىدى. ئۇ بىر نۇقتىغا تىكىلگىنىچە تۇرۇپ قالدى. قىز كۈتەتتى، جىملىق ھۆكۈم سۈرەتتى. ئاينۇرنىڭ چىرايى ئاستا ـ ئاستا ئاقىرىشقا، كۆزلىرىدىكى جۇشقۇنلۇق مەيۈسلۈككە ئايلىنىشقا باشلىدى،

غايـۇى بىر مەنـزىرىدىن راھـەتلەنگـەندەك ئولتـۇرغان مەسـئـۇد قىزدىكى ئۆزگـىرىشلەرنى سەزمىدى.

ـــ بۇ تەلەپ بەك ئېغىرمۇ؟ ـــ دېدى بەكمۇ پەس ئاۋازدا.

مەسئۇد بېشىنى قىز تەرەپكە بۇرىدى، ئىككى قولىدىن تۇتۇپ:

ـــ ياق ! سىز نېمىدېگەن يۇكسەك، ئاينۇر، ئادەمگە ھەقىقەتەن ئۇنىڭدىن مۇقەددەس سوۋغا بولمايدۇ، بۇ ھەقىقەت ! ـــ دېدى ئىخلاس بىلەن.

ـــ سىز نېمىدېگەن ياخشى، ـــ دېدى ئاينۇر. ئۇنىڭ كۆزىدىن چىققان تاڭ شەبنەمدەك ئىككى تامچە ياش تەبەسسۇم تۆكۈلۈپ تۇرغان لەۋلىرىدە ئىككى تال مەرۋايىتتەك تۇرۇپ قالدى.

توي ئۇچۇن مەسئۇدقا ئازراقمۇ چىقىم قىلىشقا ئىمكانىيەت تۇغۇلمىدى، ئۇنىڭ يىغىپ قويغان پۇللىرى شۇ پېتىچە قالدى. بىر كۈنى كەچۇرۇن يېتىش ئالدىدا مەسئۇد مۇنداق دېدى:

ـــ ئاينۇر، ئۆيىمىزمۇ زامانغا لايىق سەرەمجانلاشتۇرۇلدى، ئۆيدىكى ھەممە نەرسىدە سىزنىڭ سايىڭىز كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ، خالىسىڭىز مەنمۇ ئۆيگە لازىملىق نەرسىلەرنى ئالاي، سىزگە ئاتاپ يىغىپ قويغان خېلى پۇلۇم بار، قانداق دەيسىز؟

ـــ نېمىشقا بۇنداق ئويلاپ قالدىڭىز، مەن سىزگە تەۋە بولغاندىن كېيىن ئۆيدىكى ھەممە نەرسىمۇ سىزگە مەنسۇپ، چۇنكى مەن بۇلارنى سىزگە ئاتاپ ئالغان ـ دە ... ـــ دېدى ئاينۇر كۈلۈپ.

ـــ ئۇ پۇللارنى قانداق قىلىمىز؟ ـــ سورىدى مەسئۇد.

ـــ ئۇ پۇللارنى ماڭا ئاتاپ توپلىغان بولسىڭىز ماڭا بېرىڭ، مەن نېمىگە ئىشلىتىشنى بىلىمەن.

ـــ بولدى سىزگە ھېساب، لېكىن نېمىگە ئىشلىتىشنى ئېيتىپ بېرىشىڭىزنى خالايمەن، ئالتۇن ئۆزۈكتىن بىرنەچچىنى ئالامسىز ـ يە؟

ـــ شۇ تۇرقىم بىلەن سىزگە ئانچە چىرايلىق كۆرۈنمەيۋاتىمەنمۇ؟ ئەمدى بۇ قولۇمغىمۇ بىرقانچە ئۈزۈك

سېلىۋالسام ئاندىن ...

— گەپنى نەلەرگە ئېلىپ كەتتىڭىز، دۇنيادا گۈزەللىكتە سىزگە يېتىدىغىنى يوق. مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم، نېمىگە ئىشلىتىدىغانلىقىڭىزنى بىلىش، باشقا ئويۇم يوق، — قىز بىر پەس جىم بولۇپ خىيالغا پاتتى، ئۇ چوڭقۇر بىر نەرسىنى ئويلاۋاتقاندەك قىلاتتى، بۇنى پەملىگەن مەسئۇد كۈتتى.

— مەن سىزنى ياخشى كۆرۈپ قالغاندىن كېيىن، — دەپ سۆز باشلىدى ئاينۇر جىملىقنى بۇزۇپ، — ئاجايىپ شېرىن خىياللار بىلەن كۈنلىرىمنى بەكمۇ مەنىلىك ئۆتكۈزدۈم. سۆيۈشكە ئەرزىيدىغان بىر يىگىتنى ياقتۇرۇپ قالغىنىمغا ئۆزۈمدىن ئۆزۈم پەخىرلىنىمەن، پەقەت مەن ئۆز ھەمراھىمنىڭ ئىلىم - پەن ساھەسىدە تېخىمۇ يۇقىرى ئۆرلەپ، مىللىتىمىزنىڭ ئىلىم - پەن سەۋىيەسىنى ئالدىنقى قاتارغا قوشۇش مۇساپىسىدىكى سەپىرىدە پۈتلىكاشاڭ بولماي ئاسانلىق يارىتىپ بېرىش رولىنى ئويىنىسام دەپ ئەھدى قىلغانىدىم، بىلىڭىز، مەن بۇ پۇلنى شۇ ئىش ئۈچۈن ئىشلىتىمەن. سىزنىڭ چەت ئەلگە چىقىپ ئوقۇپ كېلىشىڭىزنى ئارزۇ قىلىمەن، بۇنىڭ ئۈچۈن لازىملىق نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى سىزدە بار، مۇشۇ پۇل شۇنىڭ مۇھىم بىر بۆلىكى، مەسئۇد.

مەسئۇد جىددىيلەشكەن، ھاياجانلانغان، ھودۇققان ھالدا ئورنىدىن تۇرۇپ، ئاينۇرغا قارىدى. يېڭى كېلىن ئۆز ئېرىنىڭ مۇنداق ھاياجانلانغانلىقىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتاتتى. ئاينۇرمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. مەسئۇد ئۇنىڭدىن كۆزىنى ئۇزمەي تۇرۇپ، سۇرۇلگەندەك يېقىنلاشتى، ئوڭ قولىنى ئاستا كۆتۈردى، قولى يېنىك تىترەيتتى. ئىچ كۆڭلەك بىلەن تۇرغان خوتۇنىنىڭ مەرمەردەك ئاپپاق يەلكىسىنى نازۇك بىر نەرسىنى تۇتقاندەك ئاۋايلاپ تۇتتى، سول قولى بىلەن يەنە بىر يەلكىسىنى شۇنداق تۇتۇپ ئۆزىگە تارتتى، ئاۋايلاپقىنا قۇچىقىغا ئالدى. ئاينۇر ئېرىنىڭ قۇچىقىدا راھەتتە تۇگۈلۈپ قالدى. مەسئۇد ئۇنىڭ

يۇمشاق چاچلىرىنى سۆيگىلى، بەللىرىنى سىلىغىلى تۇردى. ئۇ «مېنىڭ خوتۇنۇم، نېمىدېگەن ياخشى، پەرىزات ... پەرىشتە» دەپ توختىماي شۇنىرلايتتى ۋە كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش تۆكەتتى.

كامىل ئەترىتىنىڭ خۇشاللىقى بۇلار بىلەنلا تۈگىمىدى، رامىلە ناھايىتى ئوماق بىر قىز تۇغدى، ئەركىن ئاتا بولدى، چىمەنگۈل بولسا شۇنداق بۇدۇرۇق ئوغۇل تۇغدى. بۇنداق خۇشاللىقلار يەنە بار...

يىگىرمىنچى باب

1

كامىل ئەزىزوپنىڭ ئىشخانىسىدىن چىقىقاندا قۇياش شەھەرنىڭ غەرب تەرىپىدە ئالتۇن تاۋاقتەك ئېسىلىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ قىزغۇچ نۇرلىرى ئاپپاق قارلاردىن يېنىپ، شەھەر ئاسمىنىنى بىر خىل لىرىكىلىق تۇسكە كىرگۈزگەنىدى. دەرەخ شاخلىرىغا ئېسىلىپ قالغان قار گۈللىرى ئاق رەڭگىدە بىر خىل يېڭى تۇس ئېلىپ، بىر قارىسا كۆز يوپۇرماقلىرىغا، بىر قارىسا، سارغۇچ تەڭگىلەرگە ئوخشاپ قالغانىدى. ئېگىلىپ تۇرغان نوتىلاردىكى قارلار تۇتاش ئېچىلىپ كەتكەن گۈللەرگە ئوخشاپ تۇراتتى. كامىل قىش پەسلىنىڭ گۈگۈم چۈشۈش ئالدىدىكى مەنزىرىسىنىڭ مۇندىق گۈزەل بولىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىپ باقمىغان، بەلكىم ئۇ بۇرۇن دىققەت قىلمىغاچقا شۇنداقمۇ ياكى بۈگۈن تەبىئەت شۇنداق گۈزەل كۆرۈنۈۋاتامدۇ، بۈنى بىلىشكە بولمايتتى. بىر - بىر دەسسەپ كېلىۋاتقان كامىلغا كۆزى چۈشكەنلا نەرسە يېقىملىق كۆرۈنۈپ، قەلبىدىكى ھېسسىياتلىرىنى تېخىمۇ ئۇلغايتىۋاتاتتى. كۆڭلىدىن تۇرۇلۇپ - تۇرۇلۇپ ئۆتۈۋاتقان خىياللىرىنى دولقۇنلىتاتتى. ئۇ بىردىنلا ھەر چامدىغاندا ئايىغى ئاستىدىن چىقىۋاتقان غىچىرلىغان ئاۋازنى ئاڭلاپ قالدى. ئۇنىڭغا دىققەت بىلەن قۇلاق سالدى، بۇ ئاۋازنىڭمۇ شۇنچىلىك يېقىملىق ئاڭلىنىۋاتقىنىنى مۇشۇ دەقىقىلەردىلا سەزدى. ئادەمنىڭ روھى بىلەن تەبىئەت ئىچىگە يوشۇرۇنغان سىر كۆزگە كۆرۈنمەس بىر باغلىنىشتا بولسا

كېرەك. قانداقتۇر بىر خىل تۇمان بىلەن چۈمكىلىپ، ھارغىنلىق ئىچىدە ئېغىرلاشقان روھ رەڭمۇرەڭ گۈللەر ئېچىلىپ كەتكەن، كېپىنىكلەر شوخلۇق بىلەن قىز ـ قىنىغا پاتماي ئۇچۇشۇپ يۈرگەن، ئاشىق بۇلبۇللار مەستانىلارچە سايرىشۋاتقان باغلارنى سېغىنىدۇ، ياپيېشىل قارىغايلار بىر ـ بىرى بىلەن بەسلىشىپ، بوي تارتىشقان، يېشىل چىمەنگە پۈركەنگەن چەكسىز يايلاق سوزۇلۇپ ياتقان، تاشتىن ـ تاشقا ئۇرۇلۇپ مەرۋايىت ئۇنچىلەر چاچرىتىپ ئېقىۋاتقان سۈلىرى بار جايلارنى ئىختىيارسىز خالاپ قالىدۇ.

ئۆركەشلىرى ئىز بېسىپ قوغلىشىپ ئېقىۋاتقان شوخ دەريانىڭ يۇزىنى شەپەق نۇرى پۈركىگەن، ئۆيگە قايتقان بېلىقچىلارنىڭ شوخ ناخشىلىرى يىراقتىن ئاڭلىنىپ تۇرغان، پادىچى بالىنىڭ مۇڭلۇق نېيى يىراقلاردا ئەكس سادا بولۇپ ئاڭلىنىپ تۇرغان، دەريانىڭ ئۇ چېتىدىكى يېزا ئۆيلىرىنىڭ تۇرخۇنلىرىدىن چىققان ئاقۇچ ئىسلار بوشلۇققا تىك كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان مەنزىرە ئادەمنىڭ روھىنى بىردىنلا كۆتۈرۈپ، ئۇ يەردىكى تۇمانلارنى تارقىتىپ، كىشى كۆڭلىنى بۇلۇتسىز سۇزۇك ئاسماندەك ئېچىۋېتىدۇ، قايغۇ ـ ھەسرەتلىرىنى بىر خىل پاكلىق نۇرى بىلەن ئېرىتىپ، كۆڭلىنى يايرىتىدۇ، گۈزەللىك بىلەن بېزەپ تەبىئەتنىڭ، ھاياتنىڭ گۈزەللىكىنى تېخىمۇ نامايان قىلىدۇ.

يەنە بىر تەرەپتىن كىشىنىڭ كۆڭۈل ئارمانلىرى ئەمەلگە ئېشىپ يايرىغاندا، قىلغان ئىشىدىن ئۇتۇق قازىنىپ، ئۇنىڭدىن شادلانغاندا ئۇنىڭغا ھەممە نەرسە گۈزەل، ئاجايىپ يېقىملىق كۆرۈنىدۇ. ئەتراپتىكى ھەممە نەرسىدە بىر خىل جازىبىلىك نازاكەت جۇلالىنىپ تۇرغاندەك كۆرۈنىدۇ. قىشنىڭ يۇز ـ كۆزلەرگە سانجىپ، جانغا تېگىدىغان شۇنچىلىرىمۇ، يازنىڭ كۆڭۈلنى غەش قىلىدىغان بوراىلىرىمۇ يېقىملىق تۇيۇلۇپ، ئۇنىڭ گۈزەللىرىشلىرى ئارامبەخش ناخشىدەك ئاڭلىنىدۇ. كامىل شۇ

تاپتا ئاشۇنداق كەيپىياتتا كېتىۋاتاتتى. ئۇ بىردىنلا ئىشخانىغا كىرمەي، ئۈدۈل ئۆيگە قايتىشنى خالاپ قالدى. بەلكىم ئۇ ئۆزىنىڭ ھازىرقى كەيپىياتىدىن كۆپرەك ھۆزۈرلىنىۋېلىشنى ئويلىغان بولسا كېرەك. رىزۋانگۈل تېخى ئىشتىن چۈشمىگەن. ئۇ ئۆيدە بىر پەس يالغۇز ئولتۇرۇپ، ئارمانسىز خىيال سۈرىۋالىدۇ، ئۇنىڭغا ھېچكىم ھالاقەت بەرمەيدۇ، باشلىغان خىياللىرىنى ئاخىرىغا چىقىرىپ، ھەقدادىغا يەتكۈچە داۋاملاشتۇرىدۇ. كامىلدەك گېپى ئاز، خىيالى كۆپ، ئىچىدىكىنى ئاغزىدىن ئاسان چىقارمايدىغان، ئىچكى ھاياجان، خاپىلىقلىرىنى سىرتقى قىياپىتىدىن ئاسان بىلگىلى بولمايدىغان يوشۇرۇن تەبىئەتلىك كىشىلەر ئۇچۇن بەھۇزۇر خىيال سۈرىۋېلىشتىن كۆڭۈللۈك ئىش بولمىسا كېرەك.

دېگەندەك، كامىل ئۆيىگە كىردى، ئىسسىق ئۆي ھاۋاسى، يېمىلىق ئائىلە پۇرىقى ئۇنىڭغا ئۆزگىچە بىر خىل راھەتنى ھېس قىلدۇردى. ئۇنىڭ پاكىز قىرىلغان كۆكۈچ ئېڭىكى، مەڭزى ئېچىشقاندەك بولدى. ئالىقانلىرى بىلەن سىلاپ قويدى. شارپىسىنى ئېلىپ كىيىم ئاسقۇچقا ئىلدى، پەلتۇسىنى سېلىپ ئاستى، ئايغىنىنى سېلىپ، ساپما كەشنى كىيدى. مېھمانخانا ئۆيگە كىرىپ، بىر كىشىلىك كىرېسلوغا چۆكتى. شۇ چاغدا ئۇ بىردىنلا بىر قانچە سائەتتىن بېرى تاماكا چەكمىگىنىنى ئېسىگە ئېلىپ، تاماكا چەككۈسى كەلدى. چاي ئۈستىلىنىڭ تارتمىسىنى ئېچىپ، تاماكا ئالدى، بىر تالنى ئېلىپ، تۇتاشتۇرۇپ بىرقانچە قېتىم شورىدى، تاماكىمۇ بۇگۈن ئۇنىڭغا باشقىچىلا مەززىلىك تېتىدى.

كامىلنىڭ ئوي ـ خىياللىرى بۇگۈن نېمىشقىدۇر ئادەم دېگەن چوڭ ئۇقۇم دائىرىسىدىن چىقىپ كېتەلمىدى. نېمىلا ئويلىسۇن ئاخىر ئۇ ئادەم دېگەن مۇشۇ ئۇقۇمغا چېتىلىپ، ئۇنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتەتتى. «ھاياتتىكى ئوتۇق، مەغلۇبىيەت، خۇشاللىق، قايغۇ، ياخشىلىق، يامانلىق، كۈلكە، كۆز يېشى، گۈللىنىش،

ۋەيران بولۇش، دوست، رەقىب، شەپقەتچى، قاتىل ... بۇلارنىڭ ھەممىسىدە ئادەم ۋە ئادەمنىڭ خۇي ـ پەيلى مانا مەن دەپ چىقىپ تۇراتتى. دۇنيا ئاپىرىدە بولغاندىن تارتىپ، ھازىرغىچە بولۇپ ئۆتكەن غوۋغا، ماجىرا، قان تۆكۈش، ۋەيران قىلىشلار ... تىكلەش، قۇرۇش، گۈللەندۇرۇش ئۇچۇن بېرىلگەن قۇربانلار ... ھەممىسىنى ئادەملەر ئۇچۇن قىلغان. زېمىنىدىكى ھەممە نەرسىلەر ئادەملەر ئۇچۇن، ئادەملەر زېمىنىدىكى نەرسىلەر ئۇچۇن يارالغان. بۇ تەبىئەت بىلەن ئادەم، ئادەم بىلەن تەبىئەت ئوتتۇرىسىدىكى باغلىنىش. ئىنسان تەبىئەتكە قول سۇنىدۇ، تەبىئەت ئىنسانغا قول بېرىدۇ، كىم نېمە بېرىپ، نېمە ئالىدۇ؟ بۇنى ھېچكىم ئويلىمايدۇ. لېكىن ئىنسانىيەت ئالىمىدە بۇ خىل قېلىپلىشىپ قالغان قائىدە ـ يوسۇن ئەۋلادتىن ـ ئەۋلادقا ئۆتۈپ داۋاملىشىدۇ. كىملەر كۆپ تەقدىم قىلىپ، ئاز ئېلىۋاتىدۇ، كىملەر ئاز بېرىپ كۆپ ئالدى، بۇنى ئويلايدىغان ئادەم چىقمايدۇ. يىللار ئۆتكەنسېرى ھەممە نېمە ئۇنتۇلىدۇ، كىشىلەر خۇددى دۇنيا ئاپىرىدە بولغاندىلا مۇشۇنداق سىياقتا تۇزۇلگەندەك ئۆزىنىڭ تىرىكلىكى ئۇچۇن پۈتۈن كۈچى بىلەن ئىنتىلىدۇ. ئۇلار ئايروپىلانغا چۈشۈپ، كۆك قەرىدە ئۇچۇپ كېتىۋاتقاندا، سۇتتەك يورۇتۇلغان زامانىۋى ئۆيلەردە ئولتۇرغىنىدا، قانچە يۈز كىلومېتىر يىراقلىقتىكى قېرىندىشى بىلەن بىر ئۆيدە ئولتۇرغاندەك سۆزلىشىۋاتقىنىدا بۇنىڭ ئىجادچىلىرىنى، ياراتقۇچىلىرىنى ئەسلەپ قويۇشارمۇ ! ؟ بۇ شانۇ شەۋكەتلىك دۇنيادا ئۇلۇغ ئۆتكەن ئادەملەرمۇ، ھېچكىمنىڭ كۆزىگە چېلىقمايدىغان نام ـ نىشانسىز ئۆتكەن ئادەملەرمۇ ئوخشاشلا بۇ دۇنيادىن كېتىدۇ، ئۇلاردىن نېمىلەر قالىدۇ؟ ئۇلارنىڭ ئىزلىرىنى تاپقىلى بولارمۇ؟» كامالىنىڭ مەيلىگە قويۇپ بەرگەن خىياللىرى بارغانسېرى چوڭقۇرلاشتى، مۇرەككەپلىشىپ ئۆزىمۇ باشقا ئېلىپ چىقالمايدىغان دەرىجىگە يەتتى. لېكىن ئۇ يەنە ئادەملەر، ئادەملەرنىڭ ھاياتى دائىرىسىدىن چىقىپ كېتەلمىدى. كامىل

نېمە ئۇچۇن بۇلارنى ئويلاپ قالدى؟ ئۇ ئەسلىدە تاغلارنى، تاشلارنى، يەر ئاستىدىن چىقىدىغان ھەر خىل رۇدىلارنى ئويلىشى كېرەك ئىدى، ئۇ بۇگۈن نېمە ئۈچۈن ئادەملەرنى ئويلاپ قالدى؟ لېكىن ئۇ بۇنداق سوئاللارنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىدى، پەقەت خىيالىرىنى بولۇشىغا قويۇپ بەردى. «زېمىننى گۈللەندۈرۈش، يەر شارىنى تېخىمۇ گۈزەل، تېخىمۇ مۇكەممەل قىلىپ قۇرۇپ چىقىش ئۈچۈن يەنىلا ئادەملەر ئىزدەندى، ئويلاندى، قايغۇردى، شادلاندى. پۈتۈن ئۆمرىنى شۇ بىرلا مەقسەت ئۈچۈن سەرپ قىلدى، تامچە ـ تامچە سۇلاردىن دەريا، كۆللەر ھاسىل بولغاندەك، دۇنيانىڭ ھازىرقى مۇكەممەللىكى، كۆركەملىكى تامچە ـ تامچە تەرلەردىن، مىسقال ـ مىسقال ئەقىل ـ ئىدراكنىڭ جەم بولۇشىدىن تۇزۇلگەن، يەنىلا ئادەم ئەڭ ئۇلۇغ، ئۇنىڭ ئەمگىكى مۇقەددەس، ئەقلى بىباھادۇر ...» تاشقىرىقى ئىشكىنىڭ غاچ قىلىپ ئېچىلىشى كاملىنىڭ خىيالىرىنى ئۈزدى، لېكىن ئۇ قىياپىتىنى بۇزماستىن ئولتۇرىۋەردى. پەلتۇسىنى سېلىۋاتقان رىزۋانگۈل مىيىقىدا كۈلدى، لەۋلىرىنى مىدىرلىتىپ ئىچىدە بىر نېمىلەرنى دېدى، ئۇ كاملىنىڭ جىم ئولتۇرىشىدىن بىر نېمە ھېس قىلدىمۇ، قاشلىرىنى مىدىرلىتىپ، تەبەسسۇم قىلدى.

— بۇگۈن كۈن قاياقتىن چىقتى ئەپەندىم؟— دېدى مېھمانخانا ئۆيگە كىرگەن رىزۋانگۈل، ئۇ ئاجايىپ يېقىملىق تەبەسسۇمدا ئېرىغا ئوتلۇق كۆزلىرى بىلەن قارىدى. توي قىلغاندىن بېرى رىزۋانگۈلنىڭ ۋۇجۇدىدا بۇرۇن يوشۇرۇپ تۇرغان ئاياللىق نازاكەت، تەبىئىي يېقىملىق خۇلۇق، ئىپپەتلىك ئاياللارغا خاس بولغان جىنسىي سەلتەنەت بىردىنلا ئاشكارىلانغاندى. شۇڭا ئۇنىڭ تەبەسسۇملىرى، قاراشلىرى، قىيا بېقىشلىرى ھەم كەينىگە ئۆرۈلۈشلىرىمۇ يېقىملىق ئىدى.

— مەنمۇ بۇگۈن كۈننىڭ قاياقتىن چىقىپ، قاياقتا ئولتۇرىۋاتقىنىنى ھېچ بىلەلمىدىم. كۈن چىقىدىغان تەرەپ قايسى، ئولتۇرىدىغان تەرەپ قايسى؟ ئۇنىمۇ پەرق قىلالمىسام

كېرەك، رىزۋان، ــ دېدى كامىل بىر خىل ھاياجان بىلەن.

ــ خۇداغا رەھمەت ئېيتسام بولغۇدەك، ھېلىمۇ سىزنى ئۆيىمىزگە ئەكىرىپ قويۇپتۇ، بولمىسا سىزدىن ئايرىلىپ قالىدىكەنمەن، شۇنىڭغا قارىغاندا مەن راستلا تەلەيلىك ئىكەنمەن جۇمۇ ! نېمە، بۇگۈن كەيپىياتىڭىز باشقىچىلىغۇ؟ ــ رىزۋانگۈل كامىلنىڭ يېنىدىكى بىر كىشىلىك كىرېسلودا ئولتۇردى. ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا كىچىك چاي ئۈستىلى بار ئىدى، رىزۋانگۈل كامىل تەرەپكە سەل ئېگىشىپ ئولتۇردى.

ــ ئامرىقىم، باشقىچە دېگەن سۆزنى كونكرېت بىر ئۇقۇم بىلەن دەپ بېقىڭا، ئۇنداق مەۋھۇم سۆزلەرگە بۇگۈن ئەقلىم يەتمەيدىغاندەك قىلىدۇ.

ــ قىزىققۇ سىز، بۇگۈن سۆزلىرىڭىزمۇ باشقىچە، يەنە شۇ سۆزنى دېمەي ئىلاج بولمىدى، ــ رىزۋانگۈل كۈلدى.

ــ بۇگۈن سىز بەكمۇ چىرايلىق بولۇپ كېتىپسىز، تەبەسسۇملىرىڭىز، قاراشلىرىڭىز، مانا مۇشۇ ئولتۇرىشىڭىزمۇ، ــ دېدى كامىل خوتۇنىنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئىچىگە قاراپ، رىزۋانگۈل ئىككى قولىنى ئۇنىڭغا ئۇزاتتى، كامىلمۇ قولىنى بەردى، ئىككى جۈپ قول مەھكەم جۈپلەشتى.

ــ قوللىرىڭىز نېمىدېگەن ئىسسىق، يۈرىكىڭىزمۇ شۇنداق تېز سوقۇۋاتىدۇ، سىزگە بىر ئىش بولدى جۇمۇ، قاتتىق ھاياجانلىنىۋاتقاندەك قىلىسىز، كۆڭلىڭىزدە بىر خۇشاللىق بار، مەن چاي تەييارلاي، قورسىقىڭىز ئاچقاندۇ؟

ــ ئۇقمىدىم، گېپىمدىن بىر نەرسە ئۆتەمدۇ، ئۆتمەمدۇ، بۇنىمۇ بىلمەيمەن، ــ رىزۋانگۈل بىر نەرسىنى پەرەز قىلدى، بۇگۈن كامىلنىڭ دەيدىغان مۇھىم بىر ئىشىنىڭ بارلىقىنى سەزدى.

ئەر ـ خوتۇن چاي ئۈستىلىدە بىر ـ بىرىگە ئۇدۇلمۇئۇدۇل ئولتۇرۇپ چاي ئىچىشتى، بىر پەس جىم ئولتۇرۇشتى. بىر ـ بىردىن ئاۋۇال سۆز قىلىشنى كۈتۈۋاتسا كېرەك، ئاخىر

رىزۋانگۈل ئېغىز ئاچتى:

— ماڭا ئېيتمىدىغان مۇھىم گېپىڭىز بارمىدۇ، ئاڭلاشقا تەققەززا بولۇپ ئولتۇرىمەن. سىزمۇ — زە، ئادەمنىڭ كۆڭلىنى بىلمەيسىز، خۇشلۇقىڭىزغا مېنىمۇ شېرىك قىلمامسىز؟! — دېدى كۈلۈپ.

— پاھ، سىز تازا پەيغەمبەرلەرچە ھۆكۈم قىلدىڭىزغۇ، مېنىڭ سىزگە ئېيتىدىغان گېپىمنىڭ بارلىقىنى، ئۇنىڭ مۇھىم ئىكەنلىكىنى، تېخى ئۇنىڭ خۇشاللىق ئىكەنلىكىنى نەدىن بىلدىڭىز؟ مۇشۇنداق چېچەن بولسىڭىز سىزدىن قورقسام بولغۇدەك جۈمۇ، — دېدى كامىل چاقچاق ئارىلاش. دېمىسىمۇ ئۇ قاتتىق ھاياجانلانمىغاتاتتى، بۇ خۇش خەۋەرنى قەدىرلەك خوتۇنىغا يەتكۈزۈپ ئۇنىمۇ ئۆزىگە ئوخشاش خۇش قىلىشقا ئالدىرايتتى. ئەلۋەتتە، مۇشۇ بىرلا مەقسەتتە ئىشخانىغا بارماي ئۇدۇل ئۆيگە كەلگەن ئەمەسمۇ، لېكىن شۇ تاپتا خوتۇنى بىلەن مۇشۇنداق ئولتۇرۇشنى، ئۇزاقىراق ئولتۇرۇشنى خالاپ قالدى. شۇڭا ئۇنى گەپكە سېلىپ ئولتۇرۇش ئۈچۈن گەپنى ئەگىتىپ، ئاغزىنى كولاپ، نەق سۆزنى قىلمايۋاتاتتى.

— خەق چېچەن خوتۇنلىرىدىن پەخىرلىنىپ ماختىشىدۇ، مۆڭگۈم بوشۇش بولسا قورقىدۇ، سىز گەپنى تەتۈر قىلىپ قويدىڭىز، بۈگۈن سۆزلىرىڭىز ھېچبىر قولاشمايدۇ ھەم مەنلىرىمۇ باشقىچە.

— مەنمۇ شۇنداق ئويلاپ قالدىم، گەپلەرنىمۇ ئوڭۇشاپ قىلالمايدىغان بولۇپ قالغىنىمغا ئۆزۈمۇ ھەيران بولۇۋاتىمەن. ئەپلەشتۇرۇپ گەپ قىلىشنى ئۆگىتىپ قويسىڭىز بولغۇدەك، بولامدۇ؟!

— گەپنى تولا ئەپقاچماي كۆڭلىڭىزدىكىنى ئېيتىڭا، سىزنى مۇشۇنداق قىلىپ قويغان زادى نېمە؟ توۋا دەيمەن، سىزنىمۇ مۇشۇنداق ھاياجانلاندۇرىدىغان ئىشلارمۇ بار ئىكەن بۇ دۇنيادا، — رىزۋانگۈل سۆزلەرنى قىلغاندا كۈلۈمسىرىمىدى، چىرايىدا سەل

رەنجىش ئالامەتلىرى كۆرۈندى.

— نېمە ئىش بولاتتى، سىزگە شۇنداق بىلىنمۇاتقاندۇ، سىز بىلەن چېقىشقۇم كېلىپ، سوئاللىرىڭىزغا ئاتايىن شۇنداق جاۋاب بەردىم، ئىشەنمىسىڭىز ئويلاپ باقمامسىز، بىزگە ئۇنداق خۇشاللىق ئاتا قىلمىغان نېمە ئىش بولاتتى؟ ! بىلسىڭىز بىزگە كۆڭۈللۈك ئەمەس ئىشلار تېپىلىپلا تۇرىدۇ، ئېيتايلى، پالانى يەردە مەجلىس بار بېرىپ كەلگىن، مۇھاكىمە يىغىنىغا ماتېرىيال تەييارلاپ قاتنىشىپ كېلىسەن دېگەندەك ئۆيدىن ئايرىلمىغان ئىشلار، سىزنى تاشلاپ كەتسەم ئەلۋەتتە كۆڭۈللۈك ئىش ھېسابلانماس.

— ياق چوقۇم مۇھىم ئىش بار، — دېدى رىزۋانگۈل قېيىنىغاندەك تەلەپپۇزدا، يەنە مېنى كولىۋرلىتىپ شۇنداق دەۋاتىسىز، ئەھمىيەتلىك، ئەرزىگۈدەك ئىش بولسا، سىزنى خۇشاللىق بىلەن ئۇزىتىپ قويىمەن، ئىسسىق باغرىمنى ئېچىپ كۈتۈۋالىمەن.

كامىل ئورنىدىن تۇردى، خوتۇنىنىڭ يېنىغا بېرىپ قولتۇقىدىن تۇتۇپ ئورنىدىن تۇرغۇزدى بىر قولىنى بىلىدىن ئۆتكۈزۈپ تۇتۇپ، يوغان كىرپىلوغا ئاپىرىپ ئولتۇرغۇزدى، ئۇنىڭ قوللىرى يەنىلا ئىسسىق ئىدى. يۈرىكىنىڭ تېز - تېز سوقۇۋاتقىنىنى رىزۋانگۈل تېنى بىلەن سەزدى. كامىلنىڭ بۇگۈنكى ھەرىكەتلىرى غەلىتىلا ئىدى. ئۇ تەنتەك يىگىتكە ئوخشاپ قالغانىدى. كامىل خوتۇنىنى شۇ تەرىقىدە ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ، ئۆزى ئۆينىڭ تۆرىسىگە باردى - دە، نۇتۇق سۆزلەيدىغاندەك ئۆزىنى رۇسلىدى، چاچلىرىنى قولى بىلەن تارىدى، گېلىنى بىرقانچە قېتىم قىرىپ قويدى. قىزىقسىنىپ قاراپ تۇرغان رىزۋانگۈل قىستاپ تۇرغان كۈلكىسىنى زورغا بېسىپ غەيرەت بىلەن ئولتۇردى.

— ھۆرمەتلىك خانىم، مەن سىزگە دوكلات قىلاي، — دەپ سۆز باشلىدى ئۇ خۇددى نۇتۇق سۆزلىگۈچىلەرگە ئوخشاش

قىياپەتتە، ــ ئېرىكىز كامىل ئوسمان بىلەن سەپدىشى مەسئۇد سەئىدىنى گېرمانىيە فېدېراتسىيەسى گېئولوگىيە ئىلمىم ساھەسى ئىلىم ئالماشتۇرۇش، ئۆزئارا ئۆگىنىش ئۈچۈن ئىلمىي لېكسىيە سۆزلەپ بېرىشكە تەكلىپ قىلغان، دۆلەت ماقۇللاپ تەستىق سالدى. بۇگۈن سىز رەسمىي ئۇقتۇرۇلدى. ئەمدى ...

ــ نېمە دېدىڭىز؟ ! ــ رىزۋانگۇل ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. كۆزلىرى يېنىپ، مەڭزى قىزاردى، ــ كامىل مەن بۇ سۆزلەرنى چۈشۈمدە ئاڭلاۋاتمايدىغاندىمەن؟

ــ ھەرگىز چۈشىمىڭىز ئەمەس، ئامرىقىم، ئەمدى چۈشىمىزدىلا كۆرىدىغان دەۋر ئۆتۈپ كەتكەن ئوخشايدۇ، ــ رىزۋانگۇل ئۈچقان قۇشتەك كېلىپ كامىلنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئاتتى، كۈچكە تولغان بىلەك شادلىقتا تەرتىپسىز سوقۇۋاتقان يۈرەككە بۇ ئەزىز تەننى چاڭ باستى، چاڭ جۈپلەشكەن لەۋلەر بىر نېمىلەرنى پىچىرلايتتى، بۇنى پەقەت شۇ بىر جۈپ يۈرەكلا بىلىشكە قادىر ئىدى.

2

گېرمانىيەگە تەكلىپ قىلىنغانلىق خەۋىرىنى كامىل قىسقىلا قىلىپ ئۇقتۇرغاندا ئىشخانا دەسلەپ جىملىققا چۆكتى، بىرقانچە مىنۇتتىن كېيىن بىردىنلا ئۈيقۇدىن ئويغانغاندەك ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ كۆتۈرۈلدى. ئەترەت ئەزالىرى بىر ـ بىرىگە باقماي سۆزلىشىپ كەتتى. بەزىلىرى ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ، قوللىرىنى ئاسمانغا كۆتۈرۈپ، نېمىلەرنىدۇ دېگىلى تۇردى، خۇشاللىقتىن ئۆزىنى تۇتۇۋالالماستىن بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىراپ تەكرارلىدى، بەزىلىرى بىر ـ بىرى بىلەن قول ئېلىشتى، قۇچاقلاشتى. پەقەت كامىل بىلەن مەسئۇدلا ئورنىدىن قوزغالماي كۆز ئالدىدىكى مەنزىرىگە پەخىرلىنىش نەزىرى بىلەن قاراپ ئولتۇراتتى.

— نېمىدېگەن ئۇلۇغ ئىش بۇ، ئەمدى بىز دۇنياغا تونۇلۇپتىمىز !

— ياشا كامىل، ياشا مەسئۇد، بىزنىڭ پەخرىمىز، غۇرۇرىمىز، شان ـ شەرىپىمىز !

— بىزنىڭ ئىشىمىزنى دۇنيا سەھنىسىدە تۇرۇپ جاكارلاش، ھەممىگە ئاڭلىتىش ئاسان ئىش ئەمەس. ئاددىي ئىش ئەمەس ! — ئەترەت ئەزالىرى ئۆز ھېسسىياتلىرىنى ئاددىي، قىسقا جۇملىلەر بىلەن بىلدۇرۇشكە باشلىدى. ئۇلار بارغانسېرى قىزىپ كېتىۋاتاتتى، ئىشخانا تېخىمۇ قاينام ـ تاشقىنلىققا چۆمدى. ئۆز ھاياجان، ھېسسىياتلىرىنى ئىپادىلەپ ۋارقىراپ سۆزلەيدىغانلار بارغانسېرى كۆپەيدى.

— بىر زامانلاردا پارلاق مەدەنىيەت ياراتقان پاراسەتلىك، باتۇر قەدىمىي خەلق ئەۋلادلىرىنىڭ ئەمدى ئىلىم ـ پەن مەشئىلى بىلەن جاھان ئەھلىنى ھاڭ ـ تاڭ قالدۇرۇش دەۋرى كەپتۇ.

— كامىل، مەسئۇد خەلقىمىزنى دۇنياغا بىر تونۇتۇپ قويىدىغا ن بولدۇڭلار، سىلەرگە شان ـ شەرەپلەر بولسۇن !

— تەڭرىتېغى بۇركۇتىنىڭ قانىتى ئەمدى سۇنۇق ئەمەس، بەردەم قاناتلىق بولدى، ئۇنىڭ دۇنيا ئاسمىنىدا پەرۋاز قىلىش دەۋرى باشلاندى. پەرۋاز قىلىمىز، پەرۋاز ... — يۇرەكنىڭ چوڭقۇر قېتىدىن فونتاندەك ئېتىلىپ چىقىۋاتقان سۆزلەرنىڭ ئايىغى ئۆزۈلىدىغاندەك ئەمەس، سۆزلەرنىڭ ۋەزنىنى بارغانسېرى ئېغىرلاپ، مەزمۇنى چوڭقۇرلىشىپ كېتىۋاتاتتى. قارىماققا بۇلار ئاددىي، قىسقا جۇملىلەر بولسىمۇ، پۈتكۈل خەلقىمىز شەنىگە ئوقۇلغان مەدھىيە تۇسىنى ئېلىۋاتاتتى.

— بىر زامانلاردا دۇنيا ئاسمىنىدا چاقناپ، كۆزلەرنى قاماشتۇرۇپ، تاڭ قالدۇرغان، بىر دەۋر خىرەلەشكەن غەربىي دىيار يۇلتۇزى قايتىدىن نۇرلىنىپ چاقناش دەۋرىگە كىردى، — ئۇلار قاچانلاردا بۇ خىل مۇلاھىزىلەرنى قىلىپ، مۇناسىپ يەكۈنلەرنى چىقىرىپ قەلبىنىڭ چوڭقۇر يەرلىرىگە پۈكۈپ قويغان بولغىيتتى؟ ئېھتىمال ئۇلار تاغلار ئارىسىدا، گىياھسىز

چۆللەردە، تەبىئەت بىلەن كۈچ سىنىشىۋاتقاندا قەيسەرلىك كۆرسىتىشىگە پۈتمەس - تۈگىمەس كۈچ - قۇۋۋەت مەنبەسى بولغان سىر مۇشۇ بولسا كېرەك. يۈزلىرى قارىداپ، كالپۇكلىرى يېرىلىپ، ساقال - بۇرۇتلىرى ئۆسۈپ كەتكەندىمۇ قىيابېتتىدىن چىقىپ تۇرىدىغان جاسارەت، ئىرادە ئىپادىلىرىنىڭ يىلتىزى شۇ يەردە ئەمەسمىدى، كۆزلىرىدىن چاقناپ تۇرىدىغان ئۇمىد نۇرلىرى، غۇرۇر، پەخىرلىنىش، غالىبلىق مەنىلىرىنى بېرىپ تۇرىدىغان قاراشلىرىنىڭ سىرى ئۇلارنىڭ قەلبىدە، ۋۇجۇدىدا، جىسمىدا، قېنىدا ئاشۇ ئۇلۇغ غايىنىڭ ئۈزۈكسىز مەۋج ئۇرۇپ تۇرىدىغانلىقىدىن ئەمەسمۇ؟

بىر سائەتتىن ئوشۇق داۋام قىلغان هاياجانلىنىش، غۇلغۇلا، تەبىئىي ئىنكاس بىلدۇرۇشلەر كامىل بىلەن مەسئۇدقا كۇچلۇك تەسىر قىلدى. قەلبىنى داۋالغۇتۇۋەتتى، شۇڭا ئۇلار ئورنىدىن قوزغالماي، بىر ئېغىزمۇ سۆز قىلماي، نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي قالغان ئادەمدەك ئولتۇرۇشتى. ئاخىر ئەترەت ئەزالىرىنىڭ ھەممىسى بىر دەملىك قىيان بېسىلغاندەك ئورۇنلىرىدا ئولتۇرۇشتى. ئىشخانا چۈشىمۇ ئاڭلانغۇدەك جىمىلىققا چۆكتى، پەقەت هاياجانلىق ئېلىنىۋاتقان نەپەسلەرنىڭ ئاۋازى بىر - بىرىگە قوشۇلۇپ ئاڭلىنىپ تۇراتتى. كامىل گەۋدىسىنى تىك قىلىپ، بېشىنى كۆتۈردى. ئۇ ئىشخانىدا ئولتۇرغان ئىشداشلىرىغا بىر - بىرلەپ قاراپ چىقتى، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن، قىيابېتتىدىن هاياجان، پەخىرلىنىش، مىننەتدارلىق ۋە قىسىلىش ئارىلىشىپ كەتكەن مۇرەككەپ ئىپادە كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

— ئاغىنىلار، بۇرادەرلەر، سىلەر قىلغان ھەربىر سۆز مېنىڭ يۈرەك بېغىشىمنى بىر قېتىمدىن سىلكىپ ئۆتتى. قانلىرىمنى دولقۇنلاتتى، ۋۇجۇدۇمدا زىلزىلە پەيدا قىلدى. مېنى كەينىمگە ئۆرۈلۈپ تېخىمۇ يىراقلارغا قاراش، ئالدىمغا بولسا، تېخىمۇ ئېگىز يەرلەرگە قاراشقا دەۋەت قىلدى. زىممەمدىكى يۈكىنىڭ ئۆز ۋەزنى بىلەن قانچىلىك ئېغىرلىقىنى تېخىمۇ ئېنىق تونۇتتى،

بۇنى مەن يالغۇز كۆتۈرەلمەيمەن، مەسئۇد بىلەن ئىككىمىزمۇ كۆتۈرۈپ كېتەلمەيمىز. مۇشۇ يەردە ئولتۇرغان كەسىپداشلار ۋە خەلقىمىز ئىچىدىن يېتىشىپ چىققان، يېتىشىپ چىقىدىغان بارلىق ئىلىم ـ پەن خادىملىرى تەك كۆتۈرگەندە ئۇنى تېخىمۇ ئېگىز كۆتۈرەلەيمىز، كۆك ئاسماندا پەرۋاز قىلىدۇرالايمىز. بۇ مېنىڭ ئۈمىدىم ۋە نۆۋەتتىدە بۇ بىر قانۇنىيەت، ــ كامىلىنىڭ سۆزى تۈگىشى بىلەن گۈلدىراس چاۋاك ساداسى ئىشخانىنى كۆتۈرۈۋەتتى. غاچ قىلىپ ئىشىك ئېچىلىشى بىلەن چاۋاك توختىدى. ھەممە كۆزلەر ئىشىك تەرەپكە تىكىلدى. ھۆسنىگە تولۇپ ئېچىلىغان مودەن گۈلدەك ئاينۇر لەۋلىرىنى يېپىۋالالماستىن كىرىپ كەلدى. ئۇ قوللىرىنى كېرىپ، ئۇچقاندەك بېرىپ، تېخى ئولتۇرمىغان كامىلنىڭ بىلەكلىرىدىن سىقىپ تۇرۇپ: «تەبرىكلەيمەن، چىن قەلبىمدىن تەبرىكلەيمەن!» دېگەن سۆزنى تەكرارلىدى. ئاينۇر كامىلنى قويۇۋېتىپ، كەينىگە ئۆرۈلدى. مەسئۇدقا قارىدى، ئىللىق تەبەسسۇم قىلدى، ئۇنىڭ چىرايلىق كۆزلىرى كۈلۈپ تۇراتتى. قىزنىڭ مەڭزى بىردىنلا قىزاردى، ئۇ خۇدىنى يوقاتقاندەك بېرىپ مەسئۇدنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئاتتى. بۇنداق بولۇشنى ئويلىمىغان مەسئۇد تەمتىرەپ قالدى، هودۇقتى، قۇچىقىدىكى خوتۇننىڭ نەلىرىنى تۇتۇشنى دەرھال پەم قىلالمىدى، لېكىن تېزلا ئۆزىگە كەلدى، ئاينۇرنىڭ يەلكىلىرىنى سىلىدى.

ئاينۇر كىرپىكلىرى نەم، لەۋلىرى تەبەسسۇمغا تولغان ھالدا رىزۋانگۈلنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە ئۇنىڭ ئىككى قولىنى تۇتتى:

ــ رىزۋانگۈل، سىزگە چىن قەلبىمدىن رەھمەت، دۇنيادا ھەقىقىي دوستلارلا كىشى خۇش بولىدىغان خەۋەرنى يەتكۈزۈشكە ئالدىرايدۇ، سىز ئۆزىڭىزنىڭ دوستلۇققا مۇناسىپلىقىڭىزنى يەنە بىر قېتىم كۆرسىتىپ قويىدىڭىز، ــ دېدى رىزۋانگۈلگە يېپىشىپ تۇرغان ئاينۇر.

ــ ئاينۇر، ــ دېدى ئېلى ئارىدىكى جىمجىتلىقنى بۇزۇپ،

ـــ سىزنىڭ بۇ ياۋروپاچە تەبرىكلىشىڭىز بىزنى بىر تەرەپتىن ھەيران قالدۇردى، يەنە بىر تەرەپتىن چۆچۈتتى، تېخى ھەۋەسمۇ قىلىپ قالدۇق، ـــ ھەممىسى كۈلۈشتى، ئاينۇرنىڭ ئۆزى ھەممىدىن قاتتىق ۋە ئۇزاق كۈلدى. ئۇ جاۋاب بېرىشكە ئالدىرىمىدى، يېقىملىق كۈلۈپ ئاۋۋال ئېلىنغا، كېيىن مەسئۇدقا قاراپ بولۇپ، ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسگە بىر ـ بىرلەپ قاراپ چىقتى. باشقىلار ئۇنىڭ بىر نېمە دېيىشىنى كۈتەتتى. ئاينۇرنىڭ يېڭى ـ يېڭى پىكىرلەرنى ئوتتۇرىغا چىقىرىدىغانلىقىنى بىلەتتى. بۇ ئىنگلىزچىگە پۈختا ئوقۇتقۇچى چەت ئەل رومانلىرىنى كۆپ ئوقۇپ، كاللىسىنى باشقىلاردىن بۇرۇن ئېچىۋەتكەنىدى، يەنە بىر تەرەپتىن بەكمۇ ھېسسىياتچان، ئوچۇق كۆڭۈل، كۆڭلىدىكىنى ئەركىن ئوتتۇرىغا قويالايتتى. سۆزگىمۇ ئۇستا ئىدى. ئۇنىڭغا تونۇش ـ بىلىشلىرى قايىل بولاتتى ۋە زوقلىناتتى، مەسئۇدنى بولسا تەلەيلىك، بەختلىك دەپ ھەۋىسى كېلەتتى.

ـــ ئېلى، يەنە سىز كونا رامكا بويىچە پىكىر قىلدىڭىز، ئۆزىمىزنى تۆۋەن چاغلاپ، باشقىلارنى ئۇستۇن ھېسابلىدىڭىز، ئۇ خىل ئۇسۇل بىلەن ئۆز قەلبىدىكىنى ئىپادىلەش ياۋروپالىقلارغىلا خاس ئەمەس، مەنسۇي جەھەتتىن مۇكەممەللىشىپ، ئىنسانغا لايىق سۈپەتكە ئىگە بولغان بارلىق خەلقلەرگە ئورتاق، بىزنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزمۇ ئىسسىق قۇچاقلىشىش، تاتلىق سۆيۈشۈش ئارقىلىق ئۆز قەلبىدىكى مۇھەببەت، تەشەككۈر، تەبرىكلىرىنى بىلدۈرگەن. بىز شۇلارنىڭ ئەۋلادى تۇرۇقلۇق، ئىنسان تېخىمۇ يۇكسەلگەن دەۋردە ياشاۋېتىپ، شۇنداق قىلساق بۇ نېمىشقا كىشىنى چۆچۈتىدىغان ئىش بولغۇدەك، يا مېنىڭ كۆز قارىشىم خاتامۇ؟ ! ـــ دېدى ئاينۇر دانە ـ دانە قىلىپ.

ـــ ئەدىپىڭنى تازا قاملاشتۇرۇپ بەردىمۇ، سەن ئاقساقال كاسكاسىنىڭ، ـــ دېدى مەخمۇت ئېلىنىڭ چىشىغا تېگىپ.

— قىممىتى يوق ئاغزىڭنى يىغىپ تۇر مەخمۇت، — دېدى ئېلى ئورنىدىن تۇرۇپ، — ئاينۇر سىزنىڭ كۆزقارىشىڭىز بەكمۇ تۇغرا، بولۇپمۇ مەن قوشۇلمەن، پەقەت بىرلا ئۇمىدىم بار، ئۆزىڭىزگە ئوخشاش قىزلاردىن كۆپرەك بولسىكەن دەيمەن، مەن مۇشۇنىلا ئۇمىد قىلىمەن.

— ئاۋۋال چىمەنگۈلگە ئۆگىتىپ قويۇڭ دېمەكچىمۇ سەن، قورسىقىدىكىنى ئوچۇق ئېيتىۋەرمەمسەن ! — دېدى ئەركىن. ئولتۇرغانلارنىڭ هەممىسى ئونلۇك كۈلۈشۈپ كەتتى، ئۇچ چوكانىڭ كۈلكىسى هەممىنى بېسىپ چۈشتى.

— سېنىڭ مۇشۇ يېرىڭنى دېمىسە ... ئادەمنىڭ ئىچىدىكىنى بىلىپ تۇرىسەن جۇمۇ ! ئەمدى رامىلەغۇ بوش قىز ئەمەس، سېنى قانائەت ...

— ئېلى ئاغزىڭىز يەنە ئېچىلدىغۇ ... سەل ئاۋايلاپ هە ! ... — دېدى رامىلە ئونىڭ گېپىنى ئۈزۈپ.

ئۇلار شۇ تەرىقىدە بىر پەس چېقىشتى، كۈلۈشتى. ئاينۇرنىڭ يېڭى - يېڭى كۆزقاراشلىرىنى ئاڭلىدى، ئاخىر گەپ كامىل بىلەن مەسئۇدنىڭ گېرمانىيەگە بېرىشى ئۈستىگە ئۆتتى. بۇ ئىشنىڭ ئەھمىيىتى، رولى هەققىدە يەنە يېڭى - يېڭى مەزمۇنلار ئوتتۇرىغا چىقتى، ئىككىسىنى تەبرىكلەشتى. بىر چاغدا ئاينۇر قايتماقچى بولدى.

— بۈگۈن كەچتە بىزنىڭ ئۆيدە خاسىيەتلىك ئىشنى تەبرىكلەيمىز، ئولتۇرغانلارنىڭ هەممىسى، يالغۇز ئەمەس جۇمۇ، خانىملار بىلەن.

— بۈگۈندىن باشلاپلا ئۆگىتىدىكەنسىز - ده، ئاينۇر، بىرىنچى بولۇپ مەن ۋەده بېرىمەن، چىمەنگۈلنى چوقۇم ئېلىپ بارىمەن. قولاقلىرىنى سوزۇپ تۇرۇپ ئۆگىتىسىز جۇمۇ، — دېدى ئېلى قىزىقچىلىق قىلىپ.

— گەپنى چاقچاققا بۇرىماڭ، كەچتە بىزنىڭ ئۆيگە، مەن كەتتىم.

ـــ هەي ئاينۇر، ئەسلىدە بىزنىڭ ئۆيدە بولسا بولاتتى، ـــ دېدى رىزۋانگۇل ئالدىراپ. ئىشىك تۆۋىگە بېرىپ بولغان ئاينۇر توختاپ ئارقىغا ئۆرۈلدى، مەسئۇدقا قارىدى:

ـــ سىز خاتىرجەم ئولتۇرۇڭ، نېمە قىلىشنى ئۆزۈم بىلىمەن، رىزۋانگۇل سىزمۇ ئوخشاش، ـــ دېدى ـ ده، ئىشىكتىن چىقىپ كەتتى.

كامىل ۋە ئۇنىڭ سەپداشلىرى بۇ خەۋەردىن ھەممىسى بىردەك خۇش بولۇشتى. لېكىن، ھوشىنى يوقىتىپ قويمىدى، ئىشنى پۇختا قىلىپ، بۇ سەپەرنىڭ ئۇلۇغلىقىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن نېمە قىلىش كېرەكلىكىنى ئەتراپلىق، كەڭ ـ كۇشادە مەسلىھەتلەشتى. يەنە توپتوغرا ئۈچ ئاي ۋاقىت بار. لېكىن، تەييارلايدىغان ماتېريالمۇ ئاز ئەمەس ئىدى. ئېيتايلى، شىنجاڭ گېئولوگىيە ئىشلىرىنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالى، ھازىرقى سەۋىيەسى، يەرلىك مىللىي گېئولوگىيە خادىملىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئەھۋالى، شىنجاڭنىڭ گېئولوگىيەلىك ئالاھىدىلىكى، يەر ئۈستى ۋە يەر قاتلىمى تۈزۈلۈشى، كان بايلىقلىرىنىڭ جايلىشىشى قاتارلىقلارنىڭ ھەربىرى بىردىن چوڭ لېكسىيە تېمىلىرى ئىدى. كامىل بۇلارغا تەييارلىق قىلىش، كۆپچىلىكىنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتىنى ئىشقا سېلىش، مەركەزلەشتۈرۈش ھەققىدە سۆزلىدى. بىر چاغدا ئېلى ئورنىدىن تۇردى، كامىل سۆزدىن توختاپ ئۇنىڭغا قارىدى. ئېلىنىڭ چىرايى سارغىيىپ كەتكەن، بىر نەرسىدىن ئازابلىنىۋاتقىنى بىلىنىپ تۇراتتى.

ـــ ھەربىر ئادەم ئۆزىنىڭ ھالىغا يارىشا ئىش قىلسا بولغۇدەك، بىزنىڭ ئۇ چوڭ ئىشلارغا ماغدۇرىمىز يەتمىگەندىن كېيىن مەن چىقىپ ئۆزۈمنىڭ ئىشىنى تاپاي، مەسئۇد، سەن خاتىرجەم ئولتۇرىۋەرگىن، ئاينۇرغا مەن ۋە چىمەنگۈل تازا ئەسقاتمىز، ـــ دېدى ئېلى. ئۇ بېشىنى سالغان پېتى ئىشخانىدىن چىقىپ كەتتى. بۇنىڭ مەنىسىنى ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى چۈشەندى. شۇڭا ھېچكىم بىر نېمە دېمىدى، مەسلىھەتنى داۋاملاشتۇردى.

3

كامىل بىلەن مەسئۇد باشقا خىزمەتلەرنى ئەتراپتىكى ئىشداشلىرىغا ئۆتكۈزۈپ بېرىپ، سۆزلەيدىغان لېكسىيە ماتېرىيالىنى يېزىشقا كىرىشىپ كەتتى. كامىلنىڭ ئىشخانىسى رەسمىي بىر كۇتۇپخانىغا ئايلاندى. ئۇلار بىر ھەپتە ۋاقىت سەرپ قىلىپ خەنزۇچە، ئىنگلىزچە بېسىلغان ئۆزلىرى سۆزلىمەكچى بولغان تېمىلار بار كىتابلارنى يىغدى. ژۇرناللارنى توپلىدى. ماتېرىيال بۆلىمىگە كىرىپ، ئۆز ئەتراپىدىكىلەر يېقىنقى يەتتە ـ سەككىز يىل ئىچىدە تەييارلىغان قول يازمىلارنى ئېلىپ چىقىپ بىر ياققا قويدى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇلار ماتېرىيال ئىچىگە چۆكۈپ كەتتى. دەسلەپتە تۇزگەن پىلانى بويىچە ھەر بىرى ئۆزىگە تەۋە قىلىۋالغان تېمىلارنىڭ مەزمۇنى بويىچە ئون كۇن ماتېرىيال ئۆگىنىشى كېرەك. ئۇلار بۇ نۇقتىنى بەكمۇ مۇھىم ھېسابلىدى. چۇنكى، ئۇلارنىڭ قولىدىكى كىتابلارنى ئىلىم ـ پەن بالدۇر تەرەققىي قىلغان، ھازىرقى تەرەققىياتى بىزدىن ئۇستۇن بولغان دۆلەتلەرنىڭ ئالىملىرى يازغان، ئۇلاردىكى گېئولوگىيەلىك ئىلمىي ئاساسلار كامىل بىلەن مەسئۇدقا تونۇشلۇق بولسىمۇ، يېزىلىش ئۇسۇلى، بايان قىلىش ئۇسلۇبى، باھا بېرىش ھالقىلىرى قاتارلىق يېزىش تېخنىكىسىغا مۇناسىۋەتلىك تەرەپلىرى ئانچە تونۇشلۇق ئەمەس ئىدى. ئىلىم ئەھلى ئۇچۇن بەكمۇ مۇھىم بولغىنى ئۇلاردىكى پىكىر قىلىش ئۇسۇلى بىلەن كۆزقاراشلارنى سىستېمىلاشتۇرۇش مەنتىقىسى ئىدى. يۇقىرىقىلار بۇ ئىككى ئۇيغۇر مۇتەخەسسىسى ئۇچۇن ئۆگىنىشكە تېگىشلىك نۇقتىلار ئىدى. شۇنداق قىلغاندىلا ئۆز لېكسىيەلىرىنىڭ سەۋىيەسىنى ھازىرقى زامان سەۋىيەسىگە كۆتۇرەلەيتتى. دەرھەقىقەت بۇلارنى كۆز بىلەن كۆرگىلى، قول

بىلەن تۇتقىلى بولمايتتى، پەقەت ئوقۇش جەريانىدا ھېس قىلىۋالغىلى، بارا - بارا ئۇنى بىلىۋالغىلى بولاتتى، شەخسىنىڭ مېڭىسىدىكى مۇلكى بولۇپ شەكىللىنەتتى، قولغا قەلەم ئېلىپ يازغاندا كۆزگە كۆرۈنمەس يولباشچى، ئۇستاز بولالايتتى. ئىلىم ئەھلى ئۇچۇن بۇ بەكمۇ مۇھىم، قىممەتلىك ئىدى.

كامىل بىلەن مەسئۇدنىڭ قىلىدىغان ئىككىنچى ئىشى مەسئۇدنىڭ ئۆيىدە ئاينۇرنىڭ رياسەتچىلىكىدە قىلىدىغان ئىنگلىزچە سۆزلەش مەشقى ئىدى. بۇنى ھېلىقى مەسئۇدنىڭ ئۆيىدە تەبرىكلەش بولغان ئاخشىمى ئاينۇر ئوتتۇرىغا قويغانىدى. ئۇ چاغدا ئەترەت ئەزالىرى ئاينۇرغا شۇنچىلىك تەشەككۇر بىلدۇردىكى، ئۇنى ھەممىسى بىرلىشىپ باشلىرىدىن ئېگىز قىلىپ، بىرپەس كۆتۇرۇشكەن. ئاينۇر ئۆز ۋەدىسىدە چىڭ تۇردى، بىر كۇننىمۇ بوش قويمۇەتمىدى. يەكشەنبە كۇنلىرىمۇ يۇز - خاتىر قىلمىدى، تولۇق ئىككى سائەت مەشق قىلىشنى ئوقۇتقۇچىلىق ئادىتى بويىچە قاتتىق تەلەپ، ئىنچىكە كۆزىتىش بىلەن باشقۇردى. ئىككى ئوقۇغۇچىنىڭ تەلەپپۇزىدىكى ئەڭ كىچىك نۇقسانلىرىغىمۇ سەل قارىمىدى، بوش ئۆتكۇزۇپتىشكە كۆزى قىيمىدى، بىرەر سۆزنىڭ تەلەپپۇزىنى توغرىلاش ئۇچۇن ئۇ سۆزنى ئون - يىگىرمە قېتىمدىن تەكرارلاپ تۇزەتتى.

ۋاقىت قىممەت، ۋاقىت غەلىبە. كامىل بىلەن مەسئۇد بۇ خىل زامانۇى ئاڭنى يېتىلدۇرگەن، شۇڭا ئۇلارنىڭ ئىشى كۆڭۈلدىكىدەك داۋاملاشتى. ھەر بىر تېمىدا يازغان لېكسىيەلىرى رازى بولغۇدەك پۇتۇپ چىقىۋاتاتتى. ئۇلار ماتېرىيالنىڭ ئۇيغۇر تىلىدىكى نۇسخىسى ياخشى، تەلەپكە لايىق يېزىلسىلا ئىشنىڭ پۇتكىنى ئەمەسلىكىنى بىلەتتى، ئۇلارنى خەنزۇچىغا، ئىنگلىزچىغا تەرجىمە قىلىش كېرەك، بۇ ئۇلار ئۇچۇن ھەممىدىن مۇھىم ئىدى. ئەلۋەتتە، ئۇلار گېرمانىيەگە بارغاندا ئىنگلىزچە سۆزلىشى كېرەك. بىراق ماقالىنىڭ ئىنگلىزچىسىنى ئىلمىي، سۇپەتلىك چىقىرىشى ئۇچۇن ئالدى بىلەن ئانا تىلىدا

يېزىش زۆرۈر ئىدى، خەنزۇچىسى بولسا، دۆلەت ئىچىدە تەكشۈرۈپ كۆرۈش ئۈچۈن لازىم ئىدى. بۇ تەرەپلەرنى ياخشى بىلىدىغان كامىل بىلەن مەسئۇد ئوچ تىلدىكىنى ئودۇللۇق تاماملىدى. ئەلۋەتتە ئىنگلىزچىسىنى ئاساسەن ئاينۇر قىلدى دېسىمۇ بولىدۇ. ئۇنىڭغا مۇھەببەتنىڭ كۈچى ئاجايىپ جاسارەت ۋە قىزغىنلىق بەخش قىلغانىدى. بىرقانچە يىلدىن بېرى گېئولوگىيە خادىملىرى بىلەن ئارىلىشىپ، ئۇ ھەقتىمۇ مەلۇماتلىق بولۇپ قالغان، شۇڭا ئۇنىڭ ئۈچۈن بۇنى تەرجىمە قىلىش قىينغا چۈشمەيتتى.

كامىل بىلەن مەسئۇدقا بارغانسېرى ۋاقىت بەكمۇ زىچ كېلىپ قېلىۋاتاتتى، كېچىلىرىمۇ ۋاقىت تۇن نىسپىدىن ئاشقىچىلىك ئولتۇرمىسا بولمايتتى. بۇ ئەھۋال ئەترەت ئەزالىرىنى تەشۋىشكە سالدى. بولۇپمۇ، ئەركىننى ئارامسىزلاندۇردى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۆزىنىڭ قارارىنى كامىلغا ئېيتتى. كامىل قوشۇلدى، خۇشال بولدى، شۇنىڭ بىلەن ماقالىنىڭ خەنزۇچە تەرجىمىسىنى ئەركىن ئۈستىگە ئالدى.

جىددىيچىلىكتە ئوچ ئاي شۇنداق تېز ئۆتتى. كۈتكەن ۋاقىت كېلىپ قالدى. ئەجىر ۋە تىرىشچانلىققا يارىشا ماتېرىيالنىڭ ئوچ خىل تىلدىكى نۇسخىسى پۈتتى، دۆلەت تەرىپىدىن ياخشى باھا بىلەن ماقۇللاندى، ئۇلارنىڭ خۇسۇسىي تەييارلىقلىرىمۇ بىر يەرگە بېرىپ قالدى. ياۋروپالىقلار كىينىشكە ئالاھىدە دىققەت قىلىدۇ، بۇنى ئاينۇر ھەممىدىن چوڭقۇر چۈشىنەتتى، شۇڭا ئۇ رىزۋانگۇل بىلەن مەسلىھەتلىشىپ ھەربىرى ئۈچۈن ئىككى قۇردىن كاستۇم ـ بۇرۇلكا، بىردىن كۈزلۈك پەلتۇ تىككۈزدى، كىيىدىغان كۆڭلەكلىرى بىلەن تاقايدىغان گالستۇكلىرىنىمۇ ئىككى چوكان تاللاپ تۇرۇپ تەييارلىدى.

ـــ ئەتە يولغا چىقىمىز، ـــ دېدى كامىل يېنىدا ئولتۇرغان رىزۋانگۇلگە قاراپ، ـــ نەچچە كۈندىن بېرى تەييارلىق ئىشلىرى بىلەن بولۇپ چارچاپ كەتتىڭىز، نېمىلەرنى ئويلاۋاتىسىز؟

ئىككىمىز يالغۇز قالغاندا جىمىپ كەتتىڭىزغۇ؟

ــ لازىملىق نەرسىلەردىن نېمىلەر ئېلىنماي قالغاندۇ دەپ ئويلاۋاتىمەن.

ــ چامادانىنى ئېتىۋەتتۇق، ئەمدى ئۇلارنى ئويلىماڭ، لازىملىق نەرسە بولسا ئۆزىمىز ئالساقمۇ بولىدىغۇ، خۇددى مېنى كىچىك بالىدەك كۆرۈپ كېتىۋاتىسىز.

ــ ياق، كامىل، ئۇنداق ئەمەس، باشقا يۇرت ناتونۇش يەر، بىرەر ئىشنى ئەپلەشتۈرمەك ئاسان ئەمەس، ئۆزىمىز قىلساقمۇ ئاۋارىچىلىكتىن خالاس قىلايلى دەيمەن.

ۋاقىت تۇن نىسپىگە يېقىنلىشىپ قالغان بولسىمۇ ئۇلارنىڭ يانقۇسى كەلمەيتتى، مۇشۇ تەرىقىدە ئولتۇرۇپ مۇڭدىشىپ تاڭنى كۈتۈۋالغۇسى كېلەتتى. بىر ـ بىرىگە كۆيۈرەك قارىشىۋېلىپ، ھىجرانلىق كۈنلىرىدىكى سېغىنىشلىرىغا تەسەللى تاپماقچى. كامىل يېنىدا ھايا‌جان ئارىلاش غەمكىن ئولتۇرغان خوتۇنىنىڭ يەلكىلىرىنى، قوللىرىنى، چاچلىرىنى سىلايتتى، ئۇنىڭغا تېخىمۇ يېقىنلىشىپ كۆزلىرىگە قارايتتى.

ــ ھە، راست، ــ دېدى كامىل بىر نەرسە ئېسىگە كەلگەندەك، جىددىي قىياپەتتە، ــ سىزگە نېمىلەرنى ئەكەلسەم بولار، بۇ توغرۇلۇق ھازىرغىچە بىرەر ئېغىز گەپ قىلماپسىز، مەنمۇ ئەجەب تىلغا ئالماقچىمەن ـ ھە، ــ بۇنىڭغا جاۋابەن رىزۋانگۇل بېشىنى كۆتۈرۈپ، كامىلنىڭ كۆزلىرىگە قارىدى، ئىللىق تەبەسسۇم قىلدى، مەڭزلىرى قىزاردى، ئۇزۇن كىرپىكلىرى پىلدىرلىدى، كامىلغا تېخىمۇ چاپلاشتى. بىر قولى بىلەن ئۇنىڭ يەلكىسىنى قۇچاقلاپ، بېشىنى يەلكىسىگە قويدى.

ــ سەپىرىڭىزدىن مۇۋەپپەقىيەت قازىنىپ پەخىر ۋە شادلىققا تولغان يۈرىكىڭىزنى ئېلىپ كەلسىڭىز، ماڭا شۇلا لازىم، ــ دېدى رىزۋانگۇل خۇددى ئۆزى ئۆزىگە سۆزلىگەندەك تۆۋەن ئاۋازدا. كامىل ھايا‌جانلاندى، سۆيۈندى، شۇڭا دەمالىلىقا بىر نەرسە دېيەلمىدى، ئېنىقكى، نېمە دېيىشنى بىلەلمىدى، خوتۇنىنىڭ

بىلىدىن چىقىپ قۇچاقلىشىۋالدى. بىر جۈپ يۈرەك بىر ـ بىرىگە تەڭكەش بولۇپ تەرتىپسىز سوقۇپ تۇراتتى. چاپلىشىپ تۇرغان بىر جۈپ تەن ئوخشاش قىزىغاندى. ئۇلار شۇ تەرىقىدە ئۇزاق تۇرۇشتى، بۇنىڭدىن ئىلگىرى ئاتقان مەنىۋى لەززەتنى قانغۇدەك تېتىۋېلىش ئىستىكى ھەر ئىككى ۋۇجۇدنى زىلزىلىگە سالغانىدى.

ــ رىزۋان، ــ دېدى كامىل بىر چاغدا، ــ خاتىرە ئۈچۈن بولسىمۇ بىرەر نەرسە تاپشۇرمامسىز؟ مەن ھەرقانچە ئويلاپمۇ لايىق بىرەر نەرسىنى تېپىشىم ناتايىن، بۇ جەھەتتىن دىتمىنىڭ كەمىلكى سىزگە مەلۇمغۇ، ــ كامىلنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقتى.

ــ كەسپىمىزگە ئائىت يېڭى كىتابلار بولسا، ئالغاچ كېلىڭ.

ــ ياق، مېنىڭ دەۋاتقىنىم سىز ئۈچۈنلا، كىتاب شەخسىي سوۋغا بولالمايدۇ. راستىنى ئېيتسام بىر نەرسە دېمەسكىز كۆڭلۈمنىڭ بىر يېرىم كېتىپ قالىدىغاندەك قىلىمەن، كىيىم ئالغاچ كېلەيمۇ، يەنى پەلتۇدەك نەرسە.

ــ ياق كامىل، ئۆزىمىزدىمۇ تولۇپ تۇرمامدۇ، بىزنىڭ كىيىملىرىمىزمۇ ئۇلارنىڭكىدىن كەم ئەمەس، ئۆز يۇرتىمىزدا ئۆزىمىزنىڭكىنى كىيسەك تېخىمۇ گۈزەل كۆرىنىمىز.

ــ پەقەت خاتىرە ئۈچۈن ئۆز ئاغزىڭىز بىلەن بىر نەرسە دەڭ، بولمىسا بۇگۈن كېچە مەن ئۇخلىيالمايمەن ! ــ ئوتتۇرىغا جىملىق چۈشتى، رىزۋانگۈل ئىرىغا تېخىمۇ چىڭراق يېپىشتى. بەلكىم مۇشۇ ھەرىكىتى بىلەن كۆڭلىدىكى تەشەككۈرىنى ئىپادە قىلىۋاتسا كېرەك.

ــ بولىدۇ ئەمىسە، ماڭا باھاسى ئەرزان قول سائىتىدىن بىرنى ئاتاپ ئالغاچ كېلىڭ، سائەت ئادەمدىن ئايرىلمايدۇ ھەم كۆزگە كۆپ كۆرۈنىدۇ. پەقەت مۇشۇ ئىككى ئالاھىدىلىكى ئۈچۈنلا سائەت بۇيرۇدۇم جۇمۇ سىزگە، ــ دېدى رىزۋانگۈل.

ۋاقىت يېرىم كېچىدىن ئۆتتى. ئۇلار ئۆيىنىڭ چىراغلىرىنى ئۆچۈرۈپ ئۇخلاش ئۈچۈن ياتقىلى خېلى ۋاقىت بولغان بولسىمۇ،

ئىككىسىلا ئويغاق ئىدى، قىلىنىدىغان سۆزلىرى تۈگىمىگەن بولسىمۇ، ئەمدى سۆزلەشمىدى، ئۇخلىماقچى بولغانلىقى ئۈچۈن سۆزلەشمىدى.

دېرىزىدىن تاڭ نۇرى چۈشكەندە رىزۋانگۈل چۆچۈپ ئويغاندى ـ دە، قاچانلاردا كۆزى ئۇيقۇغا كەتكىنىنى ئەسلىيەلمىدى. ئۇ يېنىغا قاراپ سۆيۈنۈپ كەتتى، قاچانلاردا ئوڭ قولىنىڭ كامىلىنىڭ ياستۇقى ئورنىدا بولۇپ قالغىنىنى ئۆزى بىلمەيتتى. كامىلىنىڭ ئۆزىنىڭ چىڭ كۆكسىگە يۈزىنى يېقىپ يېنىك ـ يېنىك نەپەس ئېلىپ شېرىن ئۇخلاۋاتقىنىدىن كۆڭلى شادلىققا تولدى. ئايرودۇرۇمغا مېڭىشقا يەنە ئىككى سائەتتىن ئارتۇق ۋاقىت بار ئىدى. شۇڭا، رىزۋانگۈل ئېرىنىڭ شۇ تەقلىدتە كۆپرەك ئۇخلىۋېلىشى ئۈچۈن مىدىر قىلماي ياتتى، قاتتىقراق نەپەس ئېلىشقىمۇ كۆزى قىيمىدى. شۇ تاپتا رىزۋانگۈلنىڭ بىلەك مۇسكۇللىرى چىڭقىلىپ، ئۈيۈشۈشقا باشلىغان بولسىمۇ، ئۇ بۇنىڭدىن بىر خىل راھەت، ھۇزۇر ھېس قىلىپ، ئۆزىچە ئەركىلەپ ياتاتتى. ئۇ بىر سائەت ۋاقىتنىڭ مۇشۇنداق تېز ئۆتۈپ كېتىدىغانلىقىنى تۇنجى قېتىم سەزدى. ئۆيىنىڭ ئىچى رەسمىي يورۇپ كەتتى، ئەمدى مۇنداق يېتىۋەرسە، ھېلىلا كۈننىڭ قىزغۇچ نۇرى دېرىزىدىن شۇڭغۇپ كىرىدۇ، ئالدىراپ قالىدۇ. رىزۋانگۈل قىيمىغان ھالدا يەنە بىر قولى بىلەن كامىلىنىڭ يۈزلىرىنى مېھرى بىلەن سىلىدى، كامىل مىدىرلىدى، لېكىن كۆزىنى ئاچمىدى، ئاغزىنى تاتلىق تەمشىدى. بىر چاغدا ئۇ چۆچۈپ كۆزىنى ئاچتى، تۇنجى كۆرگىنى رىزۋانگۈلنىڭ خۇمارلاشقان كۆزى بولدى. ئۇ ئۆزىنىڭ يېتىش ھالىتىنى كۆرۈپ ئىتتىك ئۆرە بولدى ۋە خوتۇنىنىڭ كېچىچە ئۆزىگە ياستۇق بولۇپ بەرگەن ئاپپاق قولىنى تۆۋەندىن تارتىپ يۇقىرىغىچە ئاۋايلاپ سىلاپ چىقتى، ئاندىن ئۇنى چىڭ قۇچاقلاپ لەۋلىرىگە ئۆزاق سۆيدى.

شەرق ئۇپۇقى ئالتۇن رەڭگە كىرگەنىدى، ئاق قارغا

پۇركىنىپ تۇرغان بۇغدا چوقىسى قەددىنى تىك قىلىپ، يىراقلارغا مەغرۇر تىكىلەتتى. يېنىك چىقىۋاتقان سەھەر شامىلىدا باھارنىڭ خۇشبۇي ھىدلىرى دىماققا ئۇرۇلاتتى، كۆكىرىشكە باشلىغان زېمىن تەبەسسۇم قىلغاندەك كۆرۈنەتتى. ئايرودۇرۇمنىڭ كەڭ ئۇچۇش مەيدانىدا قاناتلىرىنى كېرىپ، ھازىرلا يەردىن كۆتۈرۈلىدىغاندەك تۇرغان بىر يۇز سەكسەن كىشىلىك چوڭ ئايروپىلان تۆۋەن ئاۋازدا غارقىرايتتى. سەپەرگە ئاتلانغۇچىلار كۈتكۈچىلەرنىڭ يول كۆرسىتىشى بىلەن، پەلەمپەي ئارقىلىق يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ، ئايروپىلان ئىشىكىدىن كىرىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇزاتقۇچىلار سۈپىسى ئادەم بىلەن لىق تولغان بولۇپ ئادەتتىكىدىن ئۆزگىچە ئىدى.

قارا كۆك سارجىدىن كاستۇم ـ بۇرۇلكا كىيگەن، ئاق كۆڭلەكنىڭ ياقىسىغا چاقماقلىق گالىستۇك تاقىغان، قويۇق قارا چاچلىرىنى ئۇدۇل قىلىپ كەينىگە تارىۋالغان كامىل بىلەن مەسئۇد ئايروپىلان شوتىسىدا كۆرۈندى. ئۇلار بىر ـ بىر دەسسەپ ئەڭ يۇقىرىقى پەلەمپەيگە چىقىپ توختىدى ۋە ھەر ئىككىسى كەينىگە ئۆرۈلدى. ئۇلار ئايروپىلان سۈپىسىدا تۇرۇپ تىكىلىۋاتقان ئەللىك ـ ئاتمىش جۈپ كۆزلەرگە تىكىلىشتى، بۇ كۆزلەر ئۇلارغا تۇمەن مىڭلىغان كۆزلەردەك كۆرۈندى. تەبەسسۇم قىلىۋاتقان لەۋلەرگە نەزەر تاشلىدى، تىنماي پۇلاڭلىتىلىپ تۇرغان قوللارغا قارىدى. قۇلاقلىرىغا بولسا، «ئاق يول بولسۇن»، «مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمىز»، «شان ـ شەرەپ قۇچۇپ كېلىڭلار»، «خەير ـ خوش كامىل ئاكا»، «ئاق يول بولسۇن مەسئۇد» دېگەن سۆزلەر كەينى ـ كەينىدىن ئاڭلاندى. ئۇلار ئىككىسىمۇ تەڭلا قوللىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈشتى، توختىماي پۇلاڭلىتىشتى. بىلدۇرۇلۇۋاتقان تىلەكلەر ئۇلارغا بەكمۇ مەنىلىك، ۋەزىنلىك بىلىندى ـ دە، بىردىنلا ئۆز قىممىتىنىڭ نەچچە يۈز ھەسسە ئاشقانلىقىنى ھېس قىلدى. شۇ تاپتا ئۇلار پۈتۈن خەلقنىڭ، تەڭرىتاغنىڭ مۇقەددەس تىلىكىنى زىممىلىرىگە ئېلىپ

كېتىۋاتقىنىنى تېخىمۇ روشەن ھېس قىلماقتا ئىدى.

كامىل بىلەن مەسئۇد قىيمىغان ھالدا ئايروپىلانىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتتى. ئۇزىتىش سۈپىسىدىكى بىر توپ كىشىلەر ئۇلارنى ھەرخىل شەكىللەر بىلەن ئۇزىتىپ قويۇشتى. تويۇنىڭ ئىچىدە باشقىلاردىن ئۆزىنى يوشۇرۇپ تۇرۇپ ئۇزىتىۋاتقان بىر ئايالنىڭ ئاخىرقى مىنۇتلاردا ئۇزۇن كىرپىكلىك چىرايلىق كۆزلىرىدىن ئىككى تامچە ياشنىڭ مەرۋايىتتەك دۇمىلاپ چۈشۈپ، ھال رەڭ لەۋلىرىدە توختاپ قالغىنىنى ھېچكىم كۆرمىدى. بۇ گۈزەلنۇر ئىدى.

يىراق سەپەرگە ئاتلانغان ئىككى نەپەر تەڭرىتاغ ئوغلانىنى قوندۇرۇۋالغان تۆمۈر قۇش مەزمۇت قاناتلىرى بىلەن كۆك باغرىنى يېرىپ، ئاسمانغا كۆتۈرۈلدى. ئۇنىڭ كۈمۈش رەڭ تېنىدە بىر دەملىك سەھەر شەپىقىنىڭ قىزغۇچ نۇرلىرى يالت قىلىپ جۇلالىنىپ ئۆتتى. ئايروپىلان مەغرۇر قەددى بىلەن پەخىرلىك تىكىلىپ، ئاقيول تىلەۋاتقان بۇغدا چوققىسى، ھۆرمەت قاراۋۇللىرىدەك تىك تۇرۇپ ئۇزىتىۋاتقان چەكسىز قارىغايزارلىقلارنى پەستە قالدۇرۇپ، ئاسمانىنىڭ بىر چېتىنى تۇتاش ئىگىلىگەن سۇر بۇلۇتلارنى يېرىپ ئۆتۈپ، بىپايان كائىنات قوينىغا كىرىپ كەتتى.

1989 ـ يىلى ئۇرۇمچىدە يېزىلدى.
2010 ـ يىلى ئۇرۇمچىدە قايتا تۈزىتىلدى.

NIEDERSÄCHS.
STAATS. U. UNI.-
BIBLIOTHEK
GÖTTINGEN

كۆزى ئېچىلغان بۇلاق (رومان)

ئاپتورى: تۇرسۇن روزى
مەسئۇل مۇھەررىرى: باربجان زەپەر
مەسئۇل كوررېكتورى: ئارزۇگۈل كېرەم
مۇقاۋىنى لايىھەلىگۈچى: مەمەت نەۋبەت
نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى: شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
تېلېفون: 0991-2827472
ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 ـ نومۇر
پوچتا نومۇرى: 830001
باسقۇچى: بېيجىڭ شۇنچېڭ رەڭلىك مەتبەئەچىلىك چەكلىك شىركىتى
ساتقۇچى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
فورماتى: 1230×880 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى: 14
نەشرى: 2015 ـ يىلى 9 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
باسمىسى: 2015 ـ يىلى 9 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى: 2000 — 1
كىتاب نومۇرى: ISBN 978-7-228-18751-5
باھاسى: 40.00 يۈەن